Yaka NT

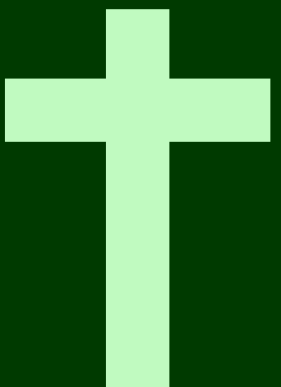

The New Testament in the Yaka language of the Democratic Republic of the Congo

Yaka NT
The New Testament in the Yaka language of the Democratic Republic of the Congo

copyright © 2022 The Seed Company in coordination with Forum Communautaire des Traducteurs de la Bible et Alphabétisation

Language: (Yaka)

Contributor: Coordination Inter-Eglises pour l'Alphabétisation et Traduction en Langues Gabonaises

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.
You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Dec 2025 from source files dated 10 Jul 2025
bbfa98c9-db25-5a12-b9aa-d16c7103581d

Contents

MATHAYI 1
MALAKU 81
LUKA 131
YOWANI 210
MIHANGU 269
LOMA 347
Watheti wa Khoditu 380
Ngalatya 412
Efesu 425
Fidiphu 437
Kholosayi 446
Watheti wa Tesalonika 455
Wazodi wa Tesalonika 463
Watheti wa Thimoti 468
Wazodi wa Thimoti 477
Mukanda kwena Titi 484
FIDIMONI 489
Hebelu 492
Zyaki 517
Watheti wa Yowani 526
Wazodi wa Yowani 535
Watatu wa Yowani 537

Musamu kásonika Mathayi

Mathayi

Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti wa Mathayi wubati zonzila Bakidisitu babana benina Bayuta. Bawu bazayi mboti mboti mikanda mya Bulunda bwa Khulu. Mathayi kabati muzonzila Yesu hanga wuna wisi lungisa mana bázonzila muna mikanda meni mina. Kisi zonzilamya kosu tangwa. Tangwa kabati sonika Mathayi, bakidisitu babana ba kisina kya Bayuta bábakukwasa mu nzu za bisambu za Bayuta. Hanga bayidiki mangumba kikuma kya kuyambilaka batu babana bakondi kala Bayuta.

Kikuma kya Mathayi, Yesu kenina "Mulongi" wuna wenina yi hamu dya kuzimbula mambu mana kisi lomba Nzambi kwena bakwikidi. Mulongi meni wuna kabati songila phila ya pha ya kubakisila mitsiku mina myátuka ku Bulunda bwa Khulu. Yesu kenina "Kidisitu" ho loni "Masiya" wuna bisi hingila Bayuta. Mu kuzonzila Kipfumu kya mazilu, kabati zonza bwabu: Nzambi kenina Kyamvu, amana kipfumu kyandi kisi monika kedi ha tsi.

Musamu wa Bukheti wa Mathayi wisi landa nzila ya mikanda mitatu mya theti mya bulunda bwa pha.

Muna kati dya nzila meni yina, Mathayi wákhokika ndinga za Yesu mu mazimbu matanu: Dya theti: yandika khaphu ya tanu yi kuna tsambwadi, ho loni zimbu hana thandu ya mongu, mwamuna bazonzidi mutsiku wumosi kikuma kya luzingu lwa balonguki ba Yesu. Mutsiku wuna wutadidi hika luzingu mu kati dya batu, bawu yi bawu, mu kati dya batu yi Nzambi. Zimbu dya khaphu ya kumi dibati senda yi kuhana malongi kwena bana bisi kwenda mwanga Musamu wa Bukheti. Zimbu dya khaphu ya kumi yi tatu dibati wongika bingana bina kisi ta Yesu kikuma kya kuzayikisa mana misi luta yuka ni Nzambi kakala kyamvu. Zimbu dya khaphu ya kumi yi nana dibati tendula abweti bufwani kuzingila mu kimosi ha kati dya baphangi ba bayakala yi baphangi ba bakhetu muna kimvuka kya bakidisitu. Zimbu dya khaphu ya makumodi yi ya yi dina dya khaphu ya makumodi yi tanu dibati zimbula buna bafwani balonguki kuhingila kinunga kya tsuka kya Nzambi.

Ku thwala yi ku manima ma mazimbu mamana, mameni mabati tendula abweti Yesu kisi belula bambefu, kisi hana madya kwena milumba-lumba mya batu, kisi ta bingana bina

byisi tuma mu kuyindula, kisi finda phaka yi bapfumu ba bayuta.

Ku luyandiku lwa Musamu wa Bukheti, Mathayi kabati zonzila lubutuku yi kileki kya Yesu, kyamvu wa Bayuta (khaphu ya 1 yi 2). Ku tsuka ya mukanda, Yesu, kyamvu wa bayuta, bamuzengidi lufwa ndangu bamukhoka ha kitakani (khaphu ya 27). Kaasi Nzambi wámufutumuna ku bafwa. Yesu wádimonikisa kwena balonguki bandi. Wubalombi kusamuna Musamu wa Bukheti kwena batu boosu ba tsi (khaphu ya 28).

Ku thwala lubutuku lwandi, Yesu bisi mutela "Manwedi", disongidila: «Nzambi ha kimosi yi betu.» (1:23) Musamu wa Bukheti wa Mathayi wumanisini yi lusilu lwalu lwa Yesu: «Amana meni yenina yi benu bilumbu byosu tii yi kuna tsuka ya tsi.» (28:20) Yesu kenina Nzambi mu kati dya batu.

Bakhaka ba Yesu (Luk 3:23-38)

1 Tala ndala ya Yesu Kidisitu[a], mwana wa Tavidi[b] yi mwana wa Bulahami.

2 Bulahami kábuta Yizaki amana Yizaki kábuta Yakobi; Yakobi kábuta Yuta yi baphangi bandi ba bayakala;

3 Yuta kábuta Fwalesi yi Zala, ngudi wa bawu Thamadi; Fwalesi kábuta Hesiloni; Hesiloni kábuta Alami;

4 Alami kábuta Aminatabi; Aminatabi wábuta Nasoni; Nasoni kábuta Salamani;

5 amana Salamani kábuta Bowasi, ngudi wandi Lahabi; Bowasi kábuta Yobedi ngudi wandi Luti; Yobedi kábuta Yese

6 Yese kábuta Tavidi wuna wákituka kyamvu.

Tavidi Kábuta Solumoni, yi mukhetu wa Wudiye;

7 Solumoni kábuta Lobuwami; Lobuwami kábuta Abiya; Abiya kábuta Azafu;

8 Azafu kábuta Yosafati; Yosafati kábuta Yolami; Yolami kábuta Ozyasi;

9 Ozyasi kábuta Yowatami; Yowatami kábuta Akhazi; Akhazi kábuta Ezekyasi;

10 Ezekyasi kábuta Manase; Manase kábuta Amosi; Amosi kábuta Yozyasi;

11 Yozyasi kábuta Yekonya yi baphangi bandi ba bayakala; mu tangwa bákala mu tsi ya kinzenza ku Babiloni.

12 Amana kunima dya kukota mu kinzenza ku Babiloni, Yekonya kábuta Salasyedi; Salasyedi kábuta Zolubabedi;

a **1:1 1:1** Muhowu wawu "Kidisitu" wubati hana kifwanisu kya kyamvu yi muhuludi wuna kasila Nzambi mu kutuma. b **1:1 1:1** Mu khama tsambwadi za mvula, ku thwala Yesu, Nzambi wasila ni Masiya mwana wa kyamvu Tavidi kakala. (Yes 9:6-7; 11:1-5; Yel 23:5)

13 Zolubabedi kábuta Abiwudi, Abiwudi kábuta Edyakimi; Edyakimi kábuta Azolu,
14 Azolu kábuta Satoki; Satoki kábuta Akimi; Akimi kábuta Ediwudi;
15 Ediwudi kábuta Eleyazadi; Eleyazadi kábuta Matani; Matani kábuta Yakobi;
16 Yakobi kábuta Yozefu, yakala dya Madiya, kwena Madiya kwábutuka Yesu, wuna bisi tela Kidisitu.
17 Disongidila, makula kumi yi maya máhita, tukidila Bulahami tii yi kuna Tavidi, amana makula kumi yi maya hika máhyoka, tukidila Tavidi tii yi kuna kinzenza kya ku Babiloni, amana makula kumi yi maya máhyoka tukidila mu kinzenza kya ku Babiloni tii yi kuna Kidisitu.

Lubutuku lwa Yesu Kidisitu
(Luk 2:1-7)

18 Amana tala buna lwákadila lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Madiya, ngudi wandi, kákala mbayi wa Yozefu; ku thwala ya kikhunda kya lutu lwa bawu, wádimona ku vumu mu ngolu za Kitembu kyatoma.
19 Amana Yozefu, yakala dyandi[d], kakala wabukheti yi wasungama amana kátondaku kumuyukisa tsoni ha mbasi, kahanga, wubongi dibanza dya kumuyambula mu kitsweki.
20 Bwosu kákalabwa banza, hanga wanzyo wa Pfumu wumulubwakidi mu ndosi amana wuzimbudi: «Yozefu, mwana wa Tavidi, kalaku yi bweya bwa kutambula, Madiya, hanga mukhetu waku, mukuma kifundu kya mwana wuna kayimiti, kwena Kitembu Kyatoma kitukini.
21 Amana kabúta mwana mosi wa yakala, amana wamutediki mu khumbu ya Yesu[e], mukuma yandi wahúlula kikanda kyandi ku masumu mandi.»
22 Moosu mana máhangama ndangu malungila mana kázimbula Pfumu mu nzila ya mbikudi:
23 «Ndumba wakonda kedi zaya yakala, kayímita vumu amana kabúta mwana mosi wa yakala,
amana bamútediki mu khumbu ya Manwedi.»
Disongidila: «Nzambi kenina ha kimosi yi betu.»
24 Mu kutokama kwandi, Yozefu wáhanga buna kámulongikila wanzyo wa Pfumu, amana wátambula mukhetu wandi.
25 Kaasi kámuzayaku lutu tii yi kuna kabutila mwana mosi wa yakala, wuna káheka yandi khumbu ya Yesu.

[d] **1:19 1:19** Yozefu kabanza ni mbongi kata mukhetu wandi. Disongidila, kazolaku hika kumukwela.
[e] **1:21 1:21** Disongidila dya khumbu ya Yesu «Nzambi kisi hulula».

2

Banganga ba bathetimbwa bisi tala Yesu

1 Amana kunima lubutuku lwa Yesu, ku Betelemi
dya Yuteya, mu tangwa
dya kyamvu[a] Eloti, hanga
banganga ba bathetimbwa
bátuka ku Kola, bisa tula ku
Yelusalemi;
2 amana bázimbula: «Ak-
weti kenina kyamvu wa
Bayuta wuna wubutukini?
Mukuma tumonikini ka-
tumbwa kandi kuna Kola,
amana thwisi fukama ku
thwala ya yandi.»
3 Amana mu kuyuka
musamu wuna, kyamvu
Eloti wákituka yangalakanu,
yi Yelusalemi dyosu kumosi
yi yandi.
4 Amana wákhokisa
bambuta ba banganga
Nzambi boosu yi balongi
ba mitsiku mya kanda,
mu kubahyula keti kubiki
kafwani kubutwakila Kidis-
itu?
5 Amana bawu bámuzimbwala:
«Ku Betelemi dya Yuteya,
mukuma tala mana
másonama kwena mbikudi:»
6 "Amana ngeyi, Betelemi,
mulambu wa Yuteya,
mu kyedika, weku wa
khunda
muna kati dya mbanza za
mbuta za Yuteya;
mukuma mwena ngeyi
mwalúbwakila mut-
wadisi mosi
wuna wakála muhungudi
wa Kiseledi, kanda
dyama".
7 «Hanga Eloti wutedisi
banganga ba bathetimbwa
ku phengu amana wázikisa
kwena bawu tangwa dya
kumonika kwa katumbwa.»
8 Amana buna kábatuma
ku Betelemi wuzimbudi:
«Ndenu lwenda zikisa
tsikiningi ya mambu kikuma
kya mwana, amana, tangwa
lwamúsengumuna, alwisa
nzayisa, ndangu meni phi
yisa fukama ku thwala
yandi.»
9 Amana kunima dya
kuyuka kyamvu, bénda.
Kinga katumbwa kana
bámona ku Kola wábatekidila
kuna thwala; buna katula
hana thandu ya homa
hana kákala mwana, hanga
wutelami.
10 Amana buna bámona
katumbwa, báyuka kyesi kya
lawu.
11 Bákota muna nzu,
bámona mwana yi Madiya
ngudi wandi, bábwa muna
malu mandi, kikuma kya
kufukama ku thwala yandi,
kunima bákangula ma-
fuka ma bawu amana

[a] **2:1 2:1** Kyamvu: khumbu yina básonika mu mikanda mya kisina yibati zonzila "Thotila", kaasi ndinga ya betu bisiya yala kwena "bapfumu". Yi kikuma kina tuzodi kubalumuna khumbu ya "thotila" ha kifulu kya "kyamvu". [b] **2:11 2:11** Wolu dyenina hanga tadi dya thalu ya lawu. Bisi sadiladya hanga mbongu yi kuyidikila bilunga. Pfwabidi yena kisi dya thalu ya lawu yina bisi yoka kikuma kya kulubula tsudi ya kitoku. Bisi yidikaya yi budimbu bwa miti myafwanakana. Mila mena mananasi ma thalu ya lawu bisi yidikama yi budimbu bwa miti wumosi.

bámulambwala makabu: wolu, pfwabidi yi mila[b].

12 Kunima, Nzambi wábalwengisa mu ndosi ni bavutwakilaku hika kwena Eloti; hanga, bávutwakila ku nzila ya hika ku tsi ya bawu.

Kutina ku Ngiphiti

13 Kunima kukwenda kwa bawu, wanzyo wa Pfumu wámonika kwena Yozefu, mu ndosi amana wámuzimbwala: «Telama, bonga mwana yi ngudi wandi, amana tina ku Ngiphiti, zakala kwakuna tii yi kuna yikúzimbwala mu kuvutwakisa. Mukuma ka thama ku, Eloti kasánda mwana mu kumuhondisa.»

14 Yozefu wátelama, wábonga muna phipha mwana yi ngudi wandi, watina ku Ngiphiti.

15 Hanga wuzakadini kwakuna tii yi kuna lufwa lwa Eloti. Mambu mana másalama ndangu malungila mana kázimbula Pfumu mwena mbikudi: «Yimútela mwana wama kalubuka ku Ngiphiti[d].»

Kuhonda kwa bana

16 Tangwa kádimona Eloti ni bamuhuni kwena banganga ba bathetimbwa, nganzi zandi zátombuka lawu. Wátuma bahonda bana ba bayakala boosu, yandikila mvula zodi yi kuna banda, bana bákala ku Betelemi yi kuna milambu myandi; bwosu tangwa dina kádizikisila kwena banganga ba bathetimbwa.

17 Kinga bwabuna málungila mana mázonzama kwena mbikudi Yelemiya:

18 «Ndinga mosi yibati yukalakana ku hata dya Lama;
bidilu yi makana ma lawu:
Lakhedi wuna wubati dila bana bandi;
katondiku ni bamuhomba kikuma bafini[e].»

Kuvutuka ku Ngiphiti

19 Kunima lufwa lwa Eloti, hanga, wanzyo wa Pfumu wámonika mu ndosi kwena Yozefu, muna Ngiphiti.

20 Wámuzibwala: «Telama[d], bonga mwana yi ngudi wandi, amana vutuka muna tsi ya Kiseledi, mukuma babana bakala sanda moya wa mwana, bamani fwa.»

21 Amana Yozefu wátelama, wábonga mwana yi ngudi wandi wávutuka ku tsi ya Kiseledi.

22 Kaasi, ha káyuka ni Alakelawusu wuyadi ku Yuteya ha kifulu kya Eloti tata wandi; wáyuka bweya mu kuvutukakwa; bámulwengisa hika mu ndosi amana wáyombuka ku milambu mya Ngadidi.

23 Hanga, wisa kala muna mbanza mosi bisi tela, Nazaleti, ndangu malungila mana mázonzama mwena bambikudi: «bamútediki Mwisi Nazaleti.»

---

d **2:15 2:15** Oze 11:1 e **2:18 2:18** Yel 31:15 d **2:20 2:20** Muhowu wawu "telama" wusongidi hika: "tokama", "vumbuka" amana ndawenda.

3

Malongi ma Yowani Mubotiki
(Mlk 1:1-18; Luk 3:1-18; Ywn 1:19-28)

1 Kunima mvula za lawu,
wátula Yowani Mubotiki,
kakala samuna muna
nganga ya Yuteya amana
wekina zimbula:
2 «Balumunenu mbundu,
mukuma Kipfumu kya
mazilu kibwesukini[a].»
3 Kinga yandu kenina
wuna kázonzila mbikudi
Yesaya:

«Ndinga mosi yibati kalunga
muna nganga:

Yidikenu nzila ya Pfumu[b],
sungikenu mikinda myandi.»

4 Yandi Yowani kákala yi
muledi wa mwika mya
kamela[d] amana kakala
vwata mukaba wa tsibu
muna mbunda; kakala dya
baphasu yi bwiki bwa mu
tseki[e].
5 Bisi Yelusalemi yi bisi
Yuteya yi bisi mulambu
wuna wosu wa kinzunga
kya Yolutani, bakala kwenda
kwena yandi.
6 Amana bakala babotika
muna nzadi Yolutani
bwabuna bákala funguna
masumu ma bawu.

7 Amana bwosu kámona
lawu dya Bafwadisi[e] yi
Basadise[f] bakala kwisa ku
mbotika ya yandi, kikuma
kya kubotama; amana
wubazimbwadini: «Mbandu
ya masawa! Nati wululongi-
sidi mu kutina kyana, khabu
za Nzambi zazi zakwísa?
8 Songilenu mu bibundu
bya bukheti ni lusobini
bikalulu byenu;
9 amana lubanzaku mu
kudizonzilaka: "Thwenina

a **3:2 3:2** Kubalumuna kwa mbundu kubati songila kuluta «kuyanana» holo «kubalumuna mabanza»; nzonzidi yina yibati zonzila mbikutulu zina za bulunda bwa khulu, tangwa bakala mutela Kiseledi mu «kuvutuka kwena Nzambi», mu kuyambula mutwa wa ngolu ndangu kakala yi bulemvu bwosu buna bwálomba bulunda. Kubalumuna kwa mbundu kwisa mupfunu wa lawu ku mwini wa kukwisa kwa Kipfumu kya mazilu. b **3:3 3:3** Yayi yena phila ya kufwanikisa. Mathayi kazonzila Yesaya mu kuzimbula ni batu bafwana kuyilama ndangu Pfumu kisa. Bakala yi mupfunu wa kubalumuna mbundu yi kuyidika mbundu za bawu yi luzingu lwa bawu mu ngisilu yandi. Yesaya káfwanikisa mambu mamana yi kuyidika kwa nzila kikuma kya kuyambila Pfumu. d **3:4 3:4** Kamela kena mbisi mosi wa mbuta wa mu hata, kisi tikula batu yi bifunda mu nganga. e **3:4 3:4** Mbandu ya luzingu yi miledi mya Yowani myakala songila kwena batu ba bilumbu byabi ni yandi mbikudi kakala. Kakala fwanakana yi mbikudi Diya (2Th 1:8). e **3:7 3:7** Bafwadisi bakala dingumba dimosi dya basadi basambidi bana bakala lunda mitsiku mya bakhaka ba bawu. Bakala landila mboti-mboti mitsiku mya kuwakana kwa khulu yi kuyika mitsiku mya hika. Bakala mu dingumba dimosi dina dyakala dimonikisa lawu ku thwala ya Bayuta bahika amana bakala bazitisa phi lawu kwena Bayuta bahika.

f **3:7 3:7** Basadise bakala dingumba dya basadi ba Nzambi bana bakala lunda mitsiku mya bakhaka ba Bayuta. Bawu bakala zitisa lwesi mitsiku mya bulunda bwa khulu kikuma bakosikila keti mutsiku mosi. Kaasi bakalaku kwikila mu mambu matadidi banzyo keti bitembu, keti mu lufutumuku lwa bafwa. Bawu phi batambwasa mabanza mahika ma baphani. Bakala kibuka kya khunda kaasi bakala yi ngolu mu mambu ma leta. Bawu bakala kaka bamvwama.

yi tata wetu Bulahami[h]". Mukuma, mbati luzimbwala ni Nzambi wufwani, muna matadi mama, kukitula bana ba Bulahami!

10 [i]Amana kisoka kya kusikula kedi kyenina hana sina dya miti: dis-ongidila miti wosu wuna wisiku ha kibundu kya bukheti bakwángawa amana balósawa ku mbawu.

11 Meni, mbati lubotika mu mamba, mu kusongila ni lubalumuni mbundu; kaasi wuna wisi kwisa ku manima ma meni, wunduti meni mu ngolu, [k]yeku walunga mu kumuwomuna tsabatu zandi, kalúbotika mu Kitembu kyatoma yi mu mbawu.

12 Kenina yi muyungulu hana koku dyandi kikuma kya kuhambula ngenza yi tswala; kasóla ngenza za bukheti, wulumbikiza muna khila, kaasi kayóka tswala mu mbawu yina yisiku zima[l].»

Mbotika ya Yesu
(Mlk 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Hanga Yesu wutuki ku Ngadidi yi kuna nzadi Yolu-tani; wenda kwena Yowani ndangu bamubotika kwena yandi.

14 Yowani wábwisabwa amana wámuzimbwala: «Meni yenina yi mupfunu wa kubotama kwena ngeyi amana ngeyi wisi kwena meni!»

15 Kaasi Yesu wámuvutwala: «Yambula bwahangama bwabuna mu tangwa dyadi. Mukuma muna phila meni yayina twalúngisila mambu moosu mana kabati lomba Nzambi.» Hanga yandi wutambwasi.

16 Amana buna kábotama Yesu, wálubuka mu mamba. Muna tangwa meni dyad-ina, mazilu mákanguka: wámona Kitembu wa Nzambi kukulumuka hanga yembi amana wisi hana thandu ya yandi.

17 Ndinga mosi yátuka ku zilu yizonzi: «Yandu kenina

---

h **3:9 3:9** Nzambi kámusola Bulahami kikuma kya kuyandika kanda dimosi dya batu bandi básolama. Kinga, mu tangwa dya Yowani, Bayuta balawu bazola ni, bwosu básolama kwena Nzambi, bakala kwikila ni batu ba masonga benina ku thwala ya Nzambi. Bakala banza ni Nzambi kabahekaku ndola ku pfundusu ya tsuka.

i **3:10 3:10** Yowani kakala zimbula ni bwosu kenina mutu wosu bela-bela mu kuzenga miti wosu wuna wisiku buta bibundu bya bukheti, Nzambi kenina bela-bela mu kuhana ndola kwena batu bana bisiku hanga mihangu mya mboti mina mibati songila ni babalumuni mbundu.

k **3:11 3:11** Kuvwata tsabatu zandi: kyakala kisalu kimosi muna bisalu bya bahika.

l **3:12 3:12** Yesu bakala mufwanikisa yi mukwa mahata. Musadi wa bilanga kisi hambula ngenza yi tswala. Kisi sweka ngenza amana wuyoki tswala. Buna kakwísa Yesu, kahámbula batu bana básoba bikalulu bya bawu mboti-mboti yi bana bakonda soba bikalulu bya bawu. Katámbula, muna Kipfumu kya Nzambi, boosu bana básoba bikalulu kaasi kazánga bana bakonda soba bikalulu.

m **3:17 3:17** Nzambi kenina Tata wa Yesu Mwana mu phila yina yifwanakaniku yi yina ya batu, batata yi bana ba bawu. Bibila dibati sadila muhowu wa Mwana mu kusongila ni Yesu kena phila mosi yi Nzambi amana phi kwena Nzambi katuka.

mMwana wa meni watondama; mwena yandi tsidini kyesi kyama.»

4

Kuhukumuka kwa Yesu
(Mlk 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Hanga Yesu bamunatisi, kwena Kitembu, muna nganga, ndangu bamuhukumuna kwena kiphidi-mutu[a].

2 Amana kunima kuzila kudya bilumbu makumaya bya mwini yi phipha makumaya, wáyuka nzala.

3 Amana muhukumuni[b] wisa bwesuka, wámuzimbwala: «Yukani [d]Mwana wa Nzambi wenina, zimbula kwena matadi mama, makituka mapha.»

4 Amana, yandi wámuvutwala: «Tala mana másonama: "Mutu kazingilaku mu madya lwesi, kaasi mu ndinga yosu yina yisi lubuka mu munwa wa Nzambi".»

5 Hanga Kiphidi-Mutu wumunati ku Yelusalemi, mbanza yatoma, wumunenginiki hana kisoka kya mudilu wa nzu ya Nzambi,

6 amana wumuzimbwadi: «Yukani Mwana wa Nzambi wenina, tsutsuka ha tsi, mukuma tala mana masonama:»

"Kahana kwena banzyo
bandi miswa kikuma
kya ngeyi,
amana bakwisa kuyaka
muna moku ma bawu,
ndangu kitambi kyaku
kidikhukulaku ku tadi
dimosi."

7 Yesu wumuvutwadi: «Tala mana másonama hika: "Wamekaku Pfumu, Nzambi waku."»

8 Kiphidi-mutu wámunata hika ha mongu wa kaleyi lawu, wámusongila bipfumu byosu bya tsi yi khembu ya byawu,

9 amana wumuzimbwadi: «Yikuheka bima bina byosu, yuka ni wabwa mu bitambi byama mu kufukama ku thwala meni.»

10 Hanga Yesu wumuzimbwadi: «Katuka Satana! Mukuma tala mana másonama: "Ku thwala Pfumu, Nzambi waku, lwesi wafúkama amana yandi lwesi wasámbila."»

11 Hanga kiphidi-mutu wumusisi. Amana banzyo bábwesuka amana bekina musadila.

Yesu wuyandikini kisalu kyandi ku Ngadidi
(Mlk 1:14-15; Luk 4:14-15)

---

a **4:1 4:1** Kiphidi-mutu kenina pfumu wa bitembu bya mbi byosu. Kakala theti wanzyo mosi ku zilu, kaasi kahanga wusi lulendu ku thwala ya Nzambi. Nzambi wamukukwasa ku zilu amana buthwena kisi hukumuna batu ha tsi. Tala khumbu zandi za hika Satana zina zenina mu Bibila: «Belezebula»: «mbeni» yi «muhukumuni». b **4:3 4:3** Muhowu wawu muhukumuni wubati fwanakana yi kiphidi-mutu, pfumu wa bitembu bya mbi. Kulemvula batu kwena mosi wa mihangu myandi. Kosu tangwa, kisi meka kusumuna batu. d **4:3 4:3** Nzambi tata kenina Tata wa mwana wandi, Yesu Kidisitu, bweku phila mosi yi mutu wuna wena tata wa bana bandi. Bibila dibati muheka Yesu khumbu ya Mwana (Mwana wa yakala) wa Nzambi mu kusongila ni Yesu phila mosi kenina yi Tata wandi.

12 Amana buna káyuka
ni Yowani bamulambudi,
hanga wáyombuka ku Nga-
didi.
13 Amana wákatuka ku
Nazaleti, wenda kala ku
Kafadinawumu, ku mukinda
wa yanga dya mbuta, muna
milambu mya Zabuloni yi
Nefutadi.
14 Ndangu dyalungila
dyambu dina bázimbula
mwena mbikudi Yesaya:
15 «Tsi ya Zabuloni, tsi ya
Nefutadi,
mukinda wa nzadi, yi kuna
sambwa dya Yolutani,
Ngadidi ya makanda ma
batu!
16 Kanda dina dyákala mu
phipha,
dimoni mutemu wa lawu!
Yi kwena bana bázakala mu
kinzunga yi mu kivula
kya lufwa,
mutemu wumosi wumoniki
kwena bawu!»
17 Tuka tangwa meni dina,
Yesu wáyandika kusamuna
yi kulonga: «Balumunenu
mbundu zenu mukuma
Kipfumu kya mazilu kibwe-
sukini!»

Balonguki baya batheti ba Yesu
(Mlk 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Amana Yesu buna
kakala kangala muna
mukinda wa yanga dya
Ngadidi, wámona baphangi
bodi, Simoni, wuna bisi tela
Phetelu, yi Andele myaki
wandi; bakala losa wanda
dimosi muna yanga dya
mbuta, mukuma balobi
bákala.
19 Hanga wubazimbwadi:
«Alwisa ndanda, amana
yilukitula balobi ba batu.»
20 Amana bawu, muna
mbala mosi, básisa
mawanda, benda mulanda.
21 Amana buna kaphu-
sana, wámona baphangi
bahika bodi, Zyaki mwana
wa Zebeteya yi Yowani,
phangi wandi, bákala muna
mudimba yi tata wa bawu
Zebeteya, bakala yilulula
mawanda ma bawu. Yesu
wabatela;
22 Amana bawu muna
mbala mosi básisa mudimba
yi tata wa bawu, amana
bámulanda.

Yesu kisi longa amana kisi belula

23 Amana kakala kwenda
muna Ngadidi yosu; mu
kulonga muna nzu za
kimvuka za Bayuta za bawu
yi kusamuna Musamu wa
Bukheti wa Kipfumu kya
mazilu, amana kakala belula
maladi moosu yi bimbefu
byosu mu kati dya batu.
24 Amana khululuka ya
yandi yámwangana mu
mulambu wosu wa Sidiya.
Amana bakala munatina
batu boosu babana bakala
bela, babana bakala yi
makhasi ma mutindu yi
mutindu yi miyangu mya
bitembu bya mbi yi bakwa
kikhoni, yi khonzu, amana
wubabeludi.
25 Milumba-lumba mya
batu bakala mulanda; tuka
mu Ngadidi yi kuna mu-
lambu wa Mbanza Kumi yi
ku Yelusalemi yi ku Yuteya

yi ku sambwa dikwawu dya Yolutani.

5

Malongi hana thandu ya mongu

(Mth 5-7)

1 Amana tangwa kámona milumba-lumba mya batu,
wátombuka ku mongu,
amana buna kázakala,
balonguki bandi bábwesuka kwena yandi
2 amana mu kukangula munwa wandi, wáyandika kubalonga bwabu:

Mamboti ma kyedika
(Luk 6:20-23)

3 «Kyesi kwena bana bena baphutu mu kitembu,
mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina kwena bawu!
4 Kyesi kwena bana bisi dila,
mukuma bakwisa bahomba!
5 Kyesi kwena bana benina balembama,
mukuma bavwáya tsi.
6 Kyesi kwena bana benina yi nzala yi kihwinya kya masonga,
mukuma bawu bayúkuta!
7 Kyesi kwena bana bisi yukila bakwawu kyadi,
mukuma Nzambi kyadi kabáyukila!
8 Kyesi kwena bana benina yi mbundu ya hedila,
mukuma bawu bamóna Nzambi!
9 Kyesi kwena bana bisi yadisa ngemba,
mukuma bawu babátela bana ba Nzambi!
10 Kyesi kwena bana bisi nyokuna kikuma kya masonga,
mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina kwena bawu!
11 Kyesi lwenina kyawu mu tangwa bisi lutukwana amana bisi lunyokuna amana bisi luhunina mis-amu mya mutindu yi mutindu kikuma kya meni.
12 Sangwalenu, amana kalenu mu kyesi, mukuma lufutu lwenu lwa lawu lwenina mu mazilu, mukuma, yi bwabuna phi bábanyokuna bambikudi bana balutekidila.»

Mungwa yi Kyesesi
(Mlk 9:50; Luk 14:34-35)

13 «Benu lwenina mungwa wa tsi. Kaasi yukani mungwa wekina laku-laku, yi biki balenda vutwalawa mutomu? Wa phamba, weku hika mupfunu, ho kakulosawoku ku nzila batu badyatikisawa[a].

14 «Benu lwenina kyesesi kya tsi. Mbanza mosi

[a] **5:13 5:13** Mungwa wisi yidika bima. Wawu wisi hana mutomu wa kitoku ku bisaka amana wisi sadisa ndangu bisaka bizanganaku. Phila mosi, bakwikidi bisi yidika tsi yi batu bana bisi zingilamwa, mu kuzinga bwosu kalombibwa Nzambi. Bisi sadisa phi batu ndangu bazanganaku. [b] **5:14 5:14** Yesu kabafwanikisa balonguki bandi yi mwini. Kyesesi kimosi kyisi twa kikuma kya bana benina mu phipha yi kubasongila nzila ya bawu. Phila mosi, balonguki ba Yesu bafwana kusongila nzila yina yisi nata kwena Nzambi kikuma kya batu bana bena mu phipha ya kitembu.

bátunga ha thandu ya mongu yifwaniku kuswamana[b].
15 Amana bisiku lemisa mwinda ndangu bafidingawa ku tsya nzungu ya tuma; kaasi bisiwa sya ha muzanga, amana wulemi ndangu wayinika boosu bana benina mu nzu.
16 Bwabuna kyakenzudiki kyesesi kyenu ku thwala batu, ndangu bamona miza myenu mya bukheti amana bamuzatulaka Tata wenu wuna wenina mu mazilu.»

Malongi matadidi mitsiku

17 «Lubanzaku ni meni yisi zanga Mitsiku holo Bambikudi. Yisaku kikuma kya kuzanga, kaasi kulungisa.
18 Abwabuna, kikuma yiluzimbwadi: yi kuna dyalútila zilu yi tsi, ka kisona ku kimosi kya Mitsiku kyalúta, yi kuna mabwíla mambu moosu.
19 Disongidila wuna wakúlula keti mosi wa khunda muna mitsiku myami amana kalonga bwabuna kwena batu, bamútela wa khunda mu Kipfumu kya mazilu, kaasi wuna wazítisamya, walóngamya phi, yandi bamútela wa mbuta mu Kipfumu kya mazilu.
20 Mukuma, yiluzimbwadi, yuka ni masonga menu malutiku mana ma balongi ba mitsiku yi Bafwadisi, lwakótamwoku mu Kipfumu kya mazilu.»

Malongi matadidi khabu

21 «Lwáyuka ni bázimbula bwabu kwena bambuta: "Walendaku honda mvumbi wa khengu; wuna wahonda mvumbi wa khengu, bamunata ku pfundusu".
22 Kaasi meni, yiluzimbwadi bwabu: Wosu wuna wáyukila phangi wandi khabu, bulungi bamunata ku pfundusu. Amana wuna wazímbula kwena phangi wandi: "Zoba", bulungi bamunata ku thwala kimvuka kya mbuta[d]; amana wuna wázimbula kwena phangi wandi "Kilawu", bulungi bamulosa ku bilungi.
23 Kisongidila, yukani wubati kwenda hana kabu dyaku ku mesa ma kimenga, amana kwakuna, yuka wayubuka ni phangi waku kena yi kima kitadi ngeyi,
24 sisa hana kabu dyaku, kuna thwala ya mesa ma kimenga, amana wenda theti kuvutula ngemba yi phangi waku, kunima awisa hana kabu dyaku.
25 «Yidika tswatsu yi mbeni waku, buna lwenina yi yandi mu nzila ya nganda ya bazusi; kondilo, kakúlambula nana kwena zusi, amana zusi kwena

d **5:22 5:22** «Kimvuka kya mbuta» kina bisi tela ni Sanedeni, bisikya bongila hanga nganda ya mbuta ya basadi ba Nzambi ba Bayuta. Bapfumu ba bayuta makumi tsambwadi bakalaya tala, kaka banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku yi bambuta ba dibundu bakala muna. Pfumu wa mbuta muna nganda meni kakala mbuta wa banganga Nzambi.

phumbulu, amana bakutimbula mu boloku.
26 Abwabuna yikuzimbwadi: walúbukamwoku kedi yuka wufutiku yi kuna dikuta dya tsuka.»

Malongi matadidini mbongi

27 «Lwayuka ni bazimbula bwabu: "Wataku mbongi."
28 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Wosu wuna watála mukhetu wa ngani mu phila ya kumukemba, wuti kedi mbongi yi yandi muna mbundu yandi.
29 eAmana yukani disu dyaku dya kitata dyakubwisaka mu masumu, lokuladya amana losadya kyana yi ngeyi! Mukuma bwena mboti kwena ngeyi watotisa lwesi kitini kimosi kya lutu lwaku, kaasi bweku mboti ni balosa lutu lwosu ku bilungi.
30 Amana yukani koku dyaku dya kitata dyakusumunaka, zengadya, losadya kyana yi ngeyi; mukuma bwena mboti kwena ngeyi watotisa lwesi kitini kimosi kya lutu lwaku, kaasi bweku mboti ni balosa lutu lwaku lwosu ku bilungi.»

Malongi matadidi kufwa kwa longu

(Mth 19:9; Mlk 10:11-12; Luk 16:18)

31 «Amana bazimbula bwabu: "Ni wuna wayámbula mukhetu wandi, kamuheka mukanda wa kufwa kwa longu.
32 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Wosu wuna wayámbula mukhetu wandi, katula kusala kindumba, wumukitudi kita kya mbongi, amana wuna wakwéla mukhetu bayambudi ku longu, yandi phi mbongi kisi ta.»

Malongi matadidi ndefi

33 «Lwáyuka hika buna bázonza kwena bambuta: "Walewulaku ndefi yaku, kaasi walúngisa ku thwala Pfumu mana wasila mu ndefi yaku."
34 Kaasi meni yiluzimbwadi lwesi ni ludyaku ndefi kyamakulu: keti ku zilu, kikuma kina kyenina kiti kya Kipfumu kya Nzambi;
35 keti ha tsi, kikuma mafu yi kidyatilu kyandi; keti ku Yelusalemi, kikuma yina yenina mbanza ya Kyamvu wa Mbuta.
36 Wadyáku ndefi keti mu mutwa waku, mukuma walendaku balumuna lusuki lumosi mu katoki kondilo mu kaphindi.
37 Amana yambula nzonzidi yenu yakala: yukani "abwabuna", "abwabuna", ho "loni", "loni"; mana bisikwa yika, kwena kiphidi-mutu misi tuka.»

Kuvutula mbela
(Luk 6:29-30)

---

e **5:29 5:29** Mu nzila yayi yi yina yilandi, Yesu kasadidi bitini bya lutu bina thwisi sadila tangwa thwisi sumuka. Kasadila koku dya kitata yi disu dya kitata hanga bidimbu mu kusongila mana thwisi sala yi mana thwisi tala. Tangwa kazimbula ni tufwani kukatula koku dyetu dya kitata holo disu dyetu dya kitata, kazola kuzimbula ni twafwana kusya ngolu mu kubwisa masumu.

38 «Lwáyuka ni bázimbula bwabu: "Disu muna disu amana dinu muna dinu[f]."
39 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Luvutulaku mbela kwena mbeni. Honi mutu kakuta mbata ku tama dya kitata, mubalwamina hika dikwawu.
40 Amana yuka mutu wuzodi kakunatisa mukanu ndangu kalenga tambula kikutu kyaku, muyambula katambula hika muzaka[h] waku.
41 Amana yukani mutu kakulundika mu kusala funda dya thambi, ngeyi fwokula mu mbala zodi.
42 Kwena wuna wusi kulomba, hana, amana kwena wuna wutondi kulefwa kima kwena ngeyi, wuhungaku.»

Tonda dya bambeni
(Luk 6:27-28,32-36)

43 «Lwáyuka ni bázimbula bwabu: "Watónda khunda waku, amana wamenga mbeni waku."
44 Kaasi meni, yiluzimbwadi: Tondenu bambeni benu amana lombilenu kikuma kya bana bisi lunyokuna.
45 Bwabuna lwakítwakila bana ba Tata wenu wuna wenina mu mazilu. Kikuma kisi lubula tangwa kikuma kya batu ba mbi yi batu ba mboti, amana kisi nokisa mvula kikuma kya batu ba masonga yi batu bakonda masonga.
46 Mukuma, yukani lwatondaka lwesi bana bisi lutonda, khi ndandu lwatámbula? Bakalaki ba phaku bisi bwoku hanga bwabuna phila mosi[i]?
47 Amana yukani benu lwahanaka mboti kwena baphangi benu lwesi, khi kima lwisi sala kya ngituka? Baphani bawu phi bisi bwoku hanga bwabuna phila mosi?
48 Disongidila, lwakala balungila bwosu kenina Tata wenu, wa ku zilu, walungila.»

6

Malongi matadidi lusadisu lwa batsukami
1 «Kebenu mu kusadila masonga menu ku thwala ya batu, mu kudimonikisa. Kondilo, lwatámbulaku ndandu kwena Tata wenu wuna wenina mu mazilu.
2 Disongidila tangwa wisi hana kabu dya khenda, wutaku kindanda ku thwala ya ngeyi meni, bwosu bisibwa sala bakavungalosi mu nzu

[f] **5:38 5:38** Mambu mama básonikama phi mu bulunda bwa khulu. Yuka watanga mukanda wa Kulonga 19:21 [h] **5:40 5:40** «Kikutu» wena mbandu ya muledi wa batu bana bafwana kuzengila mukanu. Kuyika kima kubati songila lutondu kwena mutu wambi. [i] **5:46 5:46** Bakalaki ka phaku bababwisa kwena banduku ba bawu Bayuta kikuma kya mambu matatu: 1. Matangwa ma lawu bakala bonga makuta hana thandu ya makuta mana bazenga kikuma kya phaku, bakala swekama kikuma kya bawu meni amana bakala kituka bamvwama. 2. Bakala sadila bapfumu ba bisi Loma bana bakala nyokuna batu. 3. Bwosu bakala mu kikhunda yi bisi Loma bana bakonda kala bayuta, bawu phi bakala bamona, mu mitsiku mya bawu, hanga «batu ba mvindu, kikuma bakalaku zitisa mutsiku wa bayuta wuna wa kudisemisa».

za kimvuka za Bayuta yi muna phambu: ndangu babazatula kwena batu. Mu kyedika yiluzimbwadi, bátambula kedi hakana ndandu ya bawu.

3 Kaasi tangwa wisi hana kabu dya khenda, koku dyaku dya kimama dizayaku mambu mana dibati sala koku dyaku dya kitata,

4 ndangu kabu dyaku dya khenda dyasalama mu kitsweki; amana Tata waku, wuna wisi mona mu kitsweki, kakuvutwaladya.»

Malongi matadidi lombilu (Luk 11:2-4)

5 «Tangwa lubati lombila, lukalaku hanga bakavungalosi: bana bisi zola kulombila mutendendi muna nzu za kimvuka za Bayuta yi muna pfumba za mabala-bala ma mbuta, mu kudimonikisa kwena batu. Mu kyedika, yiluzimbwadi: bátambula kedi hakana lufutu lwa bawu[a].

6 Kaasi ngeyi, tangwa wubati lombila, kota kuna suku dina dya tsuka, phata mwelu amana lombila Tata waku wuna wena mu kitsweki, wisi mona mu kitsweki, kakuvutwala.»

7 «Amana mu kulombila, lulutikisakaku ndinga, hanga baphani; bisi banza ni mu kulutikisa ndinga babáyukila kwena banzambi ba bawu.

8 Disongidila ni lubasokululaku, mukuma Tata wenu wuzayi keti biki lwenina byawu mupfunu ku thwala ya kumulombabya.»

9 Disongidila talenu buna lufwani kulombila:

"Tata wetu wenina muna mazilu,
yambula khumbu yaku batomisaya,
10 Kipfumu kyaku kisa,
luzolu lwaku lwahangama ha tsi, hanga ku zilu.
11 Tuheka lelu madya metu ma kosu kilumbu.
12 Amana tulolula mitsoki myetu,
bwosu thwisi lolula betu phi kwena bana bisi tukota mbi.
13 Amana wutuyambulaku ni twabwa mu kimeka,
kaasi tuhululula kwa Mbi."
b[Mukuma kwena ngeyi kwenina luyalu, ngolu yi khembu, mvula muna mvula, Abwabuna.]

14 «Amana, yukani lwisi lolula kwenu bakwenu mitsoki mya bawu, Tata wenu wenina ku zilu kalúlolula benu phi.

15 dKaasi yuka lwisiku lolula kwena batu, Tata wenu kalúlolulaku benu phi mitsoki myenu.»

Mutindu wa kuzila madya

16 «Amana tangwa lwisi zila madya, lukalakaku yi mbunzu ya kiwayi, bwosu bisi hanga bakavungalosi: bisi kasa mbunzu mu kusongila kwena batu ni bawu bazidi madya. Mu kyedika,

a **6:5 6:5** Luk 18:11 b **6:13 6:13** Mu ndambu ya mikanda mya tsukinina lwesi mwenina bisona byabi byenina mu khunga. d **6:15 6:15** Ywn 2:13

yiluzimbwadi, batambudi kedi ndandu ya bawu.

17 Kaasi ngeyi, tangwa wubati zila madya, tomisa khambu ku mutwa amana sukula mbunzu,

18 ndangu wumonikisaku kwena batu ni wubati zila madya, kaasi kwena Tata waku wuna wenina hakana mu kitsweki amana Tata waku wisi mona muna kitsweki kakuvutwalakya.»

Bimvwama muna zilu
(Luk 12:33-34)

19 «Ludilumbikilaku kuvwa ha tsi, henina yi batseledi yi mboku byisi zanga yi befi bisi lungula ndangu bayiba.

20 Kaasi dilumbikelenu kuvwa kwenu muna zilu, mwamuna mwakonda kala keti tseledi keti mboku bisi zanga, amana kweku keti befi balenda lungula keti kuyiba.

21 Mukuma hana hena kuvwa kwaku, hahana phi hakála mbundu yaku.»

Mwinda wa lutu
(Luk 11:34-36)

22 «Disu dyenina mwinda wa lutu; ho disu dyaku dyakala bukheti, lutu lwaku lwosu lwakála mu mutemu[e].

23 Kaasi, yukani disu dyaku dyakala dya mbi, lutu lwaku lwosu lwakála mu phipha! Honi, disongidila, mutemu wuna wenina mwena ngeyi wakala phipha, mu khi mutindu wa phipha wakála!»

Nzambi ho mbongu
(Luk 16:13)

24 «Ka mutu ku walenda kusadila bapfumu bodi: Holo, kamumenga mosi amana katonda mukwawu; holo, kadinama kwena mosi amana kamubusa mukwawu. Lwalendaku, lwasadila Nzambi yi mbongu.»

Kukala yi kivuvu mwena Nzambi
(Luk 12:22-31)

25 «Yi hakana ni yiluzimbwadi bwabu: ludiyangisaku, kikuma kya luzingu lwenu, keti biki lwadya holo keti biki lwanwa, keti kikuma kya lutu lwenu, keti biki lwavwáta. Luzingu luhitiku madya, amana lutu kuluta muledi?

26 [f]Talenu banuni ku zilu, bisiku kuna, bisiku katula mbutu, bisiku sweka kima mu khila; amana Tata wenu wenina ku zilu kisi badisa! Benu lweku mupfunu lawu kuluta bawu?

27 Amana nati mu kati dya benu walenda, muna nyengi dyandi, kukosikila keti koma ka tangwa ka luzingu lwandi?

28 «Amana biki lwisi dinyengina kikuma kya muledi? Talenu abweti bisi mena bithundu bya mu bilanga: bisiku sala, bisiku londa,

[e] **6:22 6:22** Mu tangwa dya Yesu, batu bakala bongila disu hanga kisina kya myesi. Bakala banza ni disu dyakala kitini kya lutu kina kisi yinika kitembu holo mbundu ya mutu. [f] **6:26 6:26** Mupfunu wa Yesu wakala ni balonguki babakisa, Nzambi kabaheka madya mana benina mawu mupfunu.

29 amana yiluzimbwadi ni keti Solumoni[h], muna khembu yandi yosu, kavwataku hanga mosi wa byawu.

30 Amana yukani Nzambi kisi vwatisa buna mwangu wa bilanga wuna wena hana lelu amana mbasi balosiwa ku mbawu, abweti kalendabwoku sala kuluta, kikuma kya benu, batu ba lukwikilu lwa khunda?

31 Disongidila ni ludinyengaku, mu kuzonzaka: "Biki twadya? Biki twanwa? Holo biki twavwata?

32 Mukuma bima bina byosu, byabina bisi sanda batu ba makanda moosu, konda kulembwa. Mukuma Tata wenu wenina ku zilu wuzayi ni mupfunu luvwibya.

33 Kaasi sandenu theti Kipfumu kya Nzambi yi masonga mandi, amana bina byosu baluyikabya.

34 Disongidila ni ludinyengaku kikuma kya mbasi; mukuma mbasi kadínyenga kikuma kya yandi meni. Mu kosu kilumbu kifwanani yi phasi za kyawu.»

7

Lufundisaku bakwenu
(Luk 6:37-38,41-42)

1 «Lufundisaku, ndangu Nzambi kalufundisaku phi.

2 Mukuma muna phila ya pfundusu yina lwisi fundisila bakwenu, mwamuna phi balúfundisila; amana mu kitesu kina lwisi tesila, kyakina phi kalútesila benu.

3 Amana kikuma kya biki wisi tadila kitswala kyenina mu disu dya phangi waku, kaasi wisiku mona kitini kya miti kyenina mu disu dyaku[a]?

4 Holo abweti wufwani kuzimbula kwena phangi waku: "Ngyambula yikatula kitswala kyenina muna disu dyaku", kinga ni muna disu dya ngeyi meni kibuku kya miti kyenina muna?

5 Kavungalosi, katula theti kitini kya miti kyenina muna disu dyaku, amana wamóna phila ya kukatula kitswala kya disu dya phangi waku.

6 «Luhanaku bina byena byatoma kwena bambwa kondilo baluvutwakila mu kululunza amana lulosaku misanga myenu ku thwala ya bangulu, kondilo badyatikisamya.»

Lombenu, sandenu, khokwatilenu
(Luk 11:9-13)

7 «Lombenu amana lwatámbula; sandenu, amana lwaséngumuna; khokwatilenu, amana baluyafwadila.

8 Mukuma wosu wuna wisi lomba, kisi tambula, wuna

h **6:29 6:29** Solumoni kakala mvwama wa mbuta ha kati dya bakyamvu boosu ba Kiseledi (1Ba 10:23). Solumoni kázinga mu tangwa dya mvula khama vwa ku thwala tangwa dya Yesu.

a **7:3 7:3** Kitswala kibati songila disumu dimosi dya khunda holo kifu holo thalu ya khunda ya masumu. Kibuku kya miti kibati songila disumu dya mbuta holo mbi holo thalu ya mbuta ya masumu.

wisi sanda kisi sengumuna, amana kwena wuna wisi khokutila, mwelu wakuyafulula wakála.
9 Holo nati ha kati dya benu, ho mwana wandi kamulomba dipha, amana kamuheka tadi?
10 Kondilo, yukani kalomba tsema, amana kamuheka nyoka[b]?
11 Yukani benu batu ba mbi, lwazayaka kuhana bima bya bukheti kwena bana benu, kikuma kya biki ni lo, Tata wenu wenina kuna mazilu kakonda sala kuluta mu kuhana bima bya bukheti kwena bana bisibya mulomba!
12 «Mambu mana moosu lwisi tonda ni batu bahangaka kikuma kya benu, benu phi hangakenuma phila mosi kikuma kya bawu: Amamana malongi moosu ma mitsiku yi bambikudi.»

Mwelu wafitakana (Luk 13:24)

13 «Kotilenu mu mwelu wafitakana; mukuma mwelu wuna wisi natisa ku bilungi wambuta wenina amana nzila yayalumuka, amana henina yi balawu bisimwa kotila;
14 Kaasi wa khunda wenina mwelu amana nzila yina yisi natisa batu ku luzingu, yafitakana yenina, amana bakhunda bena beninamwa.»

Miti yi bibundu byandi (Luk 6:43-44)

15 «Lwengenu kikuma kya bambikudi ba bukamvi. Bisi kwisa kwena benu bavwata miledi mya mikoku, kaasi mu kati bena bambwa-ngongu[d] bisi vukula.
16 Muna bibundu[e] bya bawu lwabázayila. Bibundu bya vinu ha tsaku bisibya hedila? Amana fwani bahela kibundu kya fiki ha kivunza kya tsaku?
17 Ihana ni miti woosu wa bukheti wisi ha bibundu bya bukheti, amana miti wuna wambi, wisi ha bibundu bya mbi.
18 Miti wa bukheti wufwaniku kuha bibundu bya mbi, keti miti mosi wabela mu kuha bibundu bya bukheti.
19 Miti wosu wuna wisiku ha bibundu bya bukheti, bakwángawa, amana balósawa ku mbawu.
20 Disongidila, abwabuna lwabázayila muna bibundu bya bawu.»

---

b **7:10 7:10** Bisi Kiseledi bakala dya batsema kosu tangwa. Mu bikalulu bya Bayuta, kuhana nyoka, kyakala kifu kya mbi kikuma mutsiku wa Bayuta wabwisisabwa.

d **7:15 7:15** Bambwa-ngongu bana bisi vwata mukanda wa mukoku babati songila mambu ma bambikudi ba mbi bana bisi hunikisa kukala bakwikidi ba kyedika. Phila mosi yi bambwa-ngongu bana bavwata mikanda mya mikoku bisi huna amana kosu tangwa kihonza bisi kala, bambikudi ba mbi bisi huna. Malongi ma bawu menina kihonza.

e **7:16 7:16** Bibundu byena mihangu mya batu. Buna thwisi mona mihangu mya mutu mosi, tuzayi yuka ni mutu wuna dyambu dimosi dya mboti holo dya mbi kasadi. Hanga buna thwisi mona bibundu muna miti amana tuzayi phi phila ya miti wandi.

Kuzonza yi kusala
(Luk 13:25-27)

21 «Heku ni boosu bana bisi nzimbwala: "Pfumu, Pfumu," bakóta mu kipfumu kya mazilu loni, kaasi bana lwesi bisi sala luzolu lwa Tata wama wenina mu mazilu.
22 Balawu banzímbwala muna kilumbu kina: "Pfumu, Pfumu, keku mu khumbu ya ngeyi twakala bikwala, mu khumbu ya ngeyi twakala kukwasila bitembu bya mbi, amana mu khumbu ya ngeyi twakala sadila biphadi?
23 Amana hanga yibaz-imbwadi: "Yiluzayaku keti mbala mosi, katukenu ku mesu ma meni, benu lwisi sala mbi!"»

Nzu zodi
(Luk 6:47-49)

24 «Disongidila, wosu wuna wuyuki kwena meni ndinga zazi amana kasadilaza kakála hanga mutu wuna wadimuka, wátunga nzu yandi ha thandu ya tadi.
25 Amana mvula wánoka, kithombu kyisa, pfunzi yátukula, byenda dita kuna nzu meni yina: yábwaku; kikuma bátungilaya ha thandu ya tadi.
26 Kaasi wosu wuna wuyuki kwena meni ndinga zazi, konda kusadilaza, yandi kakala hanga zoba wátunga nzu yandi ha fusyangeni.
27 Amana mvula wánoka, kithombu kyisa, pfunzi yátukula kuna nzu meni yina, yáwulumuka, amana kubwa kwa yawu kwákala kwa mbuta.»

Hamu dya Yesu
(Mlk 1:22; Luk 4:32)

28 Amana tangwa kámanisa Yesu mambu mana, milumba-lumba mya batu báyituka lawu mu malongi mandi.
29 Mukuma kakala balonga hanga mutu wenina yi hamu, heku ni hanga balongi ba mitsiku.

8

Yesu wabuka mutu mosi wakala yi bwasi
(Mlk 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Amana buna ká kulumuka ku mongu milumba-lumba mya batu bámulanda.
2 Amana kutala mukwa bwasi mosi wábwesuka, wámufukamina kuna thwala mu kuzimbula: «Pfumu, yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»
3 Amana Yesu wáyuna koku, [a]wámusimba amana wuzimbudini: «Nzodibwa, sema!» Muna tangwa meni dina wásema ku bwasi bwandi.
4 Kunima Yesu wámuzimbwala: «Keba mu kuzimbula-bwa kwena mutu, kaasi ndawenda disongila kwena banganga Nzambi, amana tambika kabu dina kasonika

a **8:3 8:3** Bayuta bakala dikenga lawu mu kusimba mutu wena yi maladi ma mutindu wawu, mukuma mawu makala bakitula batu ba mvindu phi. Mu kuhanga bwabuna, Yesu kasongila ni hamu kakala dyawu ha thandu ya mutindu wa maladi mana.

Moyize, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»

Kubeluka kwa musadi mosi wa pfumu wa baphumbulu wa Baloma
(Luk 7:1-10; Ywn 4:43-54)

5 Amana bwosu kákota mu Kaphedinawuma, satudiyoni[b] mosi wábwesuka, mu kumulomba
6 amana wumubokwadidi: «Pfumu, musadi wama kena walandalala kuna nzu, wawokumuka amana wabela lawu.»
7 Yesu wumuzimbwadi: «Meni, yikwisa mubuka.»
8 Amana satudiyoni wuvutudi: «Pfumu, yeku walunga mu kukukotisa mu nzu yama; kaasi zonza lwesi ndinga mosi, amana musadi wama kabéluka.
9 Mukuma yena meni meni mu tsya hamu dya bambuta bama amana yena yi baphumbulu bama bisi ndemvukila; yisi zimbula kwena mosi: "Ndawenda!" Amana wendi, kwena mukwawu: "nzawisa", amana wisi, amana kwena musadi wama: "hanga bwabu", amana wuhangibwa.»[d]
10 Amana kunima dya kumuyuka, Yesu wáyituka, wázimbula kwena bana bakala mulanda: «Abwabuna, yiluzimbwadi: khaku kedi mbona kwena mutu, mu Kiseledi, yi lukwikilu lwa mbuta bwabu.
11 Amana yiluzimbwadibwa, lawu bakwísa ku tsosu yi ku ndamba, mu kutambula kizika ha mesa yi Bulahami yi Yizaki yi Yakobi muna Kipfumu kya mazilu[e].
12 Kaasi bana ba Kipfumu kya Nzambi bábakukwasa ku phipha ya ku phenza; kwakuna kwakála bidilu yi makwenzi.»
13 Amana Yesu wázimbula kwena satudiyoni: «Ndawenda, bwosu wukwikidi, yambula bwahangama bwabuna kikuma kya ngeyi.» Amana muna tangwa meni dina musadi wábeluka.

Yesu wubuki buko wa Phetelu
(Mlk 1:29-34; Luk 4:38-41)
14 Kunima, Yesu wenda ku nzu ya Phetelu. Wumoni mwamuna buko bwa mukhetu walandalala ha̱na thangi; yi kikhafuma kákala kyawu.
15 Amana wumusimbini kuna koku, kikhafuma kimuhwini, wutelamini, wuyandikini phi kumuheka madya.
16 Amana masikidika ha mabwa, bisa munatina batu ba lawu bákala yi bitembu bya mbi. Kakala kukwasa bitembu ku ndinga yandi amana wubabuki bambefu bana boosu.
17 Ndangu malungila mana bázonza mu nzila

[b] **8:5 8:5** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma [d] **8:9 8:9** Mu kuzimbula bwabuna, pfumu wa baphumbulu khama wákwikila ni Yesu kákala yi hamu yi ngolu za kubuka mu kumutuma.
[e] **8:11 8:11** Bayakala baba batatu bakala bakhaka batheti ba Bayuta. Nzambi kabaheka lusilu lwandi. Bayuta boosu bakala hingila ni bawu batatu bakota mu phaladisu.

ya mbikudi Yesaya: «Wátambula bifu byetu bya mu lutu amana wázangula bimbefu byetu.»

Bana batondi kulanda Yesu
(Luk 9:57-62)

18 Amana, Yesu, buna kamona mulumba-lumba wa batu wumuzingi, hanga wuhani muswa wa kusabuka ku sambwa dikwawu.
19 Amana mulongi wa mitsiku mosi wisa muzimbwala: «Mulongi, yikulanda kwosu kuna wakwenda.»
20 Amana Yesu wumuvutwadi: «Mikengi myenina yi binzenzi, banuni ba zilu benina yi mazamba, kaasi Mwana wa mutu keku yi homa kazenzika mutwa wandi.»
21 Amana mukwawu hika, hana kati dya balonguki, wumuzimbwadi: «Pfumu, pheka nzila, theti, ya kukwenda zika tata wama.»
22 Kaasi Yesu wumuzimbwadi: «Ndanda amana yambula bamvumbi bazika bamvumbi ba bawu.»[f]

Yesu wulembiki pfunzi
(Mlk 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Amana buna kázanza mu mudimba, balonguki bandi bámulanda.
24 Muna kithulumukina, kimbongila kimosi kya ngolu kitukudi hana yanga dyosu, mudimba wáyandika kubasa mamba. Amana yandi, wanimba kákala.
25 Amana balonguki bábwesuka, bámutokamisa mu kuzimbula: «Pfumu, tuhulula; tukuluki!»
26 Amana yandi wubazimbwadi: «Kikuma kya biki lwenina yi bweya, batu ba lukwikilu lwa khunda!» Hanga wutelami, wukayikya kimbongila yi yanga, amana talala dya lawu dyávutuka.
27 Amana batu báyituka, badizimbwadi: «Khi mutindu wa mutu kenina, yandu, mukuma yi pfunzi yi yanga byisi mulemvukila?»

Yesu wubuki batu bodi ba bitembu bya mbi
(Mlk 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Amana buna katula ku sambwa dikwawu, muna kinzunga kya Ngelasoni[h], batu bodi ba bitembu bya mbi balubuka mu mazyamu, bisa kuna thwala ya yandi. Bakala babanga lawu, ka mutu ku wa ngolu wakala luta muna nzila meni yina.
29 Amana báyandika kukalunga yi kuzonza: «Khi dyambu, yi betu yi ngeyi, Mwana wa Nzambi? Wisa tula haha,

[f] **8:22 8:22** Muhowu wa theti «bamvumbi» wubati zonzila batu bana bisiku landa Yesu. Bawu «bamvumbi» ku Kipfumu kya Nzambi. Bafwani kukala yi tangwa dya kuzika bamvumbi. Yesu kasadila nzonzidi yina kikuma kya kuzimbula kwena mutu ni mikuku mya kikanda kyandi, hanga mikuku mitadidi mambu ma khondu, myalendaku kumukandikisa mu kulanda Yesu. [h] **8:28 8:28** Tsi ya bisi Ngelasoni kyenina kinzunga kina bisi zingila baphani kuna banda dya malubwakidi ma tangwa ma yanga dya thibu dya Ngadidi. [i] **8:29 8:29** Muhowu wawu "tangwa" wubati zonzila tangwa dina kayidika Nzambi mu kuhana ndola kwena bitembu bya mbi. Bitembu bya mbi bazaya ni tangwa dya kuyangisa batu dyakwisa lungila.

ku thwala tangwa[i], ndangu watuyangisa betu?»

30 Amana kwákala, muna kyana yi bawu, yi kibuka kimosi kya mbuta kya bangulu bakala dya.

31 Amana bitembu bya mbi byákala mubokwadila yandi mu kuzimbula: «Yuka watukukwasa, tutuma kwetu muna kibuka kina kya bangulu.»

32 Amana wuzimbwadibya: «Ndalwenda!» Amana byálubuka, byenda kota phi muna bangulu. Kunima kibuka kya bangulu kyosu kidisyetumuni muna beti dya bitadi bya yanga amana báfwa muna mamba.

33 Amana bana bakala bahungula bátina; benda menika phi mu mbanza moosu mana máhita yi kikuma kya batu bana bodi ba bitembu bya mbi.

34 Amana kutala mbanza yosu yilubuki, bendi tundakana yi Yesu; buna bámumona, bámubokwadila kakatuka ku mulambu wa bawu.

9

Yesu wubeludi mutu wawokumuka
(Mlk 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Amana bwosu kákota Yesu muna mudimba wumosi, wasabuka yanga amana wénda kuna [a]mbanza yandi.

2 Amana kutala bisi munatina mutu mosi wawokumuka, walandalala hana kiphoyu. Amana mu kumona lukwikilu lwa bawu, Yesu wuzimbudi kwena mutu wawokumuka: «Kala yi kikesa mwana! Masumu maku makulolukini!»

3 Kutala, ndambu ya balongi ba mitsiku badizimbwadi: «Yandu kabati lewula Nzambi.»

4 Amana bwosu kábakula mabanza ma bawu, Yesu wuzimbudi: «Kikuma kya biki lwenina yi mabanza ma mbi muna mbundu zenu?

5 Biki byakonda phasi mu kuzimbula: "Masumu maku maloluki, ho kuzimbula: "Telama amana kangala!"?

6 Amana ndangu lwazaya ni Mwana wa mutu kenina yi hamu ha tsi mu kulolula masumu.»[b] Hanga wuzimbudi kwena mutu wuna wawokumuka: «Telama, zangula kiphoyu kyaku amana ndawenda ku nzu yaku!»

7 Amana buna kátelama, wénda ku nzu yandi.

8 Amana mu kumona bwabuna, milumba-lumba mya batu, bweya bubakwati amana báyandika kuzatula Nzambi wuna wahana kwena batu hamu dya mutindu wuna.

Yesu wutedini Mathayi
(Mlk 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Amana mu kuluta kwakuna, Yesu wámona mutu mosi bakala tela Mathayi, wazakala hana homa

[a] **9:1 9:1** «Mbanza yandi» disongidila ni ku Kaphedinawumi. Kwakuna kakala zingila Yesu muna tangwa meni dina. [b] **9:6 9:6** Yesu wabelula mutu. Kiphadi kina kyasongila phi ni Yesu kakala yi hamu dya kulolula masumu.

hana kakala futisila phaku. Wumuzimbwadi: «Ndanda!» Yandu-yandu wátelama amana wámulanda.

10 Amana bwosu kákala ku mesa, muna nzu, kutala lawu dya bakalaki ka phaku yi basumuki bahika bisa zakala ha kimosi yi Yesu yi balonguki bandi.

11 Mu kumona bwabuna, Bafwadisi bázimbula kwena balonguki bandi: «Kikuma kya biki mulongi wenu kisi dya homa ha mosi yi bakalaki ka phaku yi basumuki?»

12 Kinga Yesu wáyuka, amana wuzimbudi: «Kabanaku benina bakola mu lutu bisi vwa mupfunu wa munganga, kaasi bambefu[d].

13 Amana mu kukwenda, longukenu disongidila dya: "Yisi tonda khenda kaasi mikhayilu loni." Mukuma yísilaku mu kutela batu ba masonga, kaasi basumuki.»

Yesu yi kuzila
(Mlk 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Hanga balonguki ba Yowani babwesuki kwena yandi mu kumuhyula: «Kikuma kya biki ni betu yi Bafwadisi thwisi zila kosu tangwa kaasi balonguki ba ngeyi bisiku zila?»

15 Amana Yesu wuzimbudi kwena bawu: «Banduku ba kikwedi bafwani kukala mu khondu mu tangwa dina kenina kikwedi ha kimosi yi bawu mu mukinzi wa longu? Kaasi bilumbu byakwísa bina babákatula yandi kikwedi; hahana bazíla[e].

16 «Amana ka mutu ku wisi londa sengi dya muledi yi kitemba kya muledi wa pha, mukuma kitemba kya pha kyayáta sengi dya muledi amana hundu dyavúla hika.[f]

17 Amana bisiku longulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu; kondilo; bilungu byabúdika, amana vinu dityakani, amana bilungu bizangani. Kaasi vinu dya pha bisidya longulula muna bilungu bya pha, amana

[d] **9:12 9:12** Yesu kasadila mihowu myami «bakola», «bambefu» yi «munganga» mu phila ya kitembu. Batu bana benina bakola babati zonzila bafwadisi. Bawu bisi banza ni bena «bakola» amana beku yi mupfunu wa lusadisu lumosi lwa kitembu. Batu bana bena «bambefu» disongidila ni bakalaki ka phaku yi basumuki. Bawu bazayi ni bena yi mupfunu wa lusadisu lwa Yesu. «Munganga» kenina Yesu, yandi wufwani kusadisa basumuki mu kukituka batu ba masonga.

[e] **9:15 9:15** Balonguki ba Yesu bazilaku kikuma yandi kakala ha kimosi yi bawu. Banduku bafwanaku kukala mu kiwayi ku longu mu tangwa dyosu dina kakala yakala kumosi yi bawu. Ku manima nana bayuka kyadi hahana nana bazíla, tangwa babakatula yandi yakala. Balonguki bafwana kukala mu kyadi yi kuzila mu tangwa dina, bambeni ba Yesu babakatula yandi.

[f] **9:16 9:16** Mu kingana kyaki, Yesu káfwanikisa malongi mandi yi muledi wa pha wuna bakonda sukula kedi kwena mutu. Káfwanikisa mikuku mya Bayuta yi muledi wa khulu. Ka mutu ku wisi sadila kitemba kya pha mu kulondila sengi dya khulu. Phila mosi ni, batu bafwanaku kuyika malongi mandi ku mikuku mya bawu mya khulu.

bya byodi byalundama bukheti.»[h]

Mukhetu wuna wasimba muledi wa Yesu yi mwana mukhetu wa pfumu wa Bayuta

(Mlk 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Buna kakala bazimbwala bwabuna, pfumu mosi wa nzu ya kimvuka ya bayuta watula; wafukama kuna thwala yandi mu kuzimbula: «Mwana wama wa mukhetu wufini buthwena bwabu, kaasi awisa, thetika koku dyaku hana thandu ya yandi, amana kazínga.»

19 Amana buna katelama Yesu wamulanda kumosi yi balonguki bandi.

20 Amana mukhetu mosi, wakala noka menga tukila mvula kumi yi zodi; wisa bwesuka kuna manima amana wasimba nzenzi ya muledi wandi.

21 Mukuma kakala dizonzila: «Yuka yisimba lwesi muledi wandi, yibéluka.»

22 Amana Yesu wabaluka, wámumona amana wazimbula: «Kala yi kikesa, mwana wama wa mukhetu! Lukwikilu lwaku lukuhuludini.» Muna tangwa meni dina mukhetu wuna wabeluka.

23 Amana buna katula Yesu ku nzu ya pfumu wa bayuta, wumoni basiki ba mahongi yi mulumba-lumba wa batu mu bidilu,

24 wuzimbudi: «Lubukenu, mukuma mwana wa mukhetu kafiku, kaasi wanimba kenina.» Bawu bamuseya[i].

25 Amana tangwa balubula ku phenza mulumba-lumba wa batu, buna kakota, wámusimba mwana wa mukhetu kuna koku, amana mwana wa mukhetu watokama.

26 Amana khululuka yamwangana ku mulambu wuna wosu.

Yesu wubeludi baphofu bodi

27 Amana bwosu kakala luta Yesu kwakuna, baphofu bodi bámulanda mu kukalunga mu ndinga ya ngolu: «Tuyukila kyadi, Mwana wa Tavidi!»[k]

28 Amana tangwa katula mu nzu, baphofu babwesuka bela-bela yi yandi, amana Yesu wubahyudi: «Lukwikidi ni fwani yisala bwabuna?» Bawu, bamuvutwadini: «Bwabuna, Pfumu.»

29 Hanga, Yesu wubasimbi kuna mesu, wuzimbudi bwabu: «Bwaluhangamina bwosu lwenina lukwikilu lwenu.»

[h] **9:17 9:17** Muna kingana meni yina, Yesu wafwanikisa malongi mandi yi vinu dya pha yi bilungu bya pha. Kafwanikisa mikuku mya Bayuta yi bilungu bya khulu. Ka mutu ku wisi longulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu. Phila mosi ni batu bafwanaku kuyika malongi mandi ku mikuku mya bawu mya khulu.

[i] **9:24 9:24** Yesu kakala zaya ni mwana wa mukhetu wafwa kakala, kaasi yandi lwesi wazaya ni lufwa lwandi lwakalaku kimakulu. Kakala zaya ni, ka thama ku, kamuvutula mu luzingu.

[k] **9:27 9:27** Nzambi kasila ni mutekulu mosi wa kyamvu Tavidi wakala Masiya (Yes: 9:6-7; 11:1-5; Yel 23:5). Bayuta bakala hingila ni mutu wuna babasila kisa, amana bakala mutela mu khumbu ya «Mwana wa Tavidi».

30 Amana mesu ma bawu matemuka. Yesu wabakebisa, wubazimbwadi phi: «Kebenu! Ka mutu ku kazayabwa!»

31 Kaasi, buna balubuka, bamuzonzila muna mulambu wuna wosu.

Yesu wubeludi mutu mosi wakala muhunga

32 Amana bwosu bakala kwenda, Yesu yi balonguki bandi, bamunatina mutu mosi wakalaku zonza, wakala yi kitembu kya mbi.

33 Amana buna kakukwasa kitembu kya mbi, mutu wuna wazonza. Amana milumba-lumba mya batu bayituka, bakala zimbula: «Khaku kedi, dyambu dya bwabu dyasalama mu Kiseledi!»

34 Kaasi bafwadisi bakala zimbula: «Mu khumbu ya pfumu wa bitembu bya mbi, kisi kukwasila bitembu bya mbi.»

Yesu wuyukidi batu kyadi

35 Amana Yesu kakala kwenda kangala mbanza zoosu yi mahata; kakala longa, kwena bawu, muna nzu za kimvuka za Bayuta, kakala samuna Musamu wa Bukheti wa Kipfumu kya mazilu yi kubelula maladi mosu yi bimbefu byosu.

36 Amana buna kamona milumba-lumba mya batu, kiwayi kyamukwata, mukuma bakala balembwa, bakonda kikesa, hanga mikoku mikondi kalema.

37 Hanga wuzimbudi kwena balonguki bandi: «Mbongu ya lawu yenina, kaasi basadi ba khunda benina.

38 Disongidila lombenu kwena Mukwa mbongu kahitika basadi mu kukatula mbongu yandi[1].»

10

Bathumwa kumi yi bodi (Mlk 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yesu watela balonguki bandi kumi yi bodi, wabaheka hamu dya kukukwasa bitembu bya mbi yi kubelula maladi moosu yi bimbefu byosu.

2 Amana tala khumbu za bathumwa bana kumi yi bodi: Watheti Simoni, wuna bisi tela ni Phetelu, yi myaki wandi Andele; Zyaki yi myaki wandi Yowani, bana ba Zebeteya;

3 Fidiphu yi Batolomi; Tomasi yi Mathayi kalaki ka phaku; Zyaki mwana wa Alufwe yi Thati;

4 Simoni wuna wakala mu kibuka kya batu bana bakala wila diphanda yi Yutasi Sikadyoti, wuna walambula Yesu.

Kituma kya bathumwa kumi yi bodi (Mlk 6:7-13; Luk 9:1-6)

[1] **9:38 9:38** Kufwanikisa kwaku kwa kingana kubati tusongila ni batu ba lawu bena bela-bela mu kukwikila mwena Yesu, kaasi heku batu ba lawu babanata mu Kipfumu kya Nzambi. Yesu kazimbula kwena balonguki bandi ni balombilaka ndangu Nzambi kahitika batu ba lawu bana bakwenda basadisa mu kukala yi kivuvu mwena yandi.

5 Yesu wátuma ba kumi yi bodi mu kisalu, amana wábaheka milongi myami: "Lwendaku mu milambu mya baphani, amana lukotaku phi mu mbanza mosi ya bisi Samadiya,
6 kaasi ndenu lwenda kwena mikoku mina myátota mya kanda dya Kiseledi[a].
7 Amana muna nzila, longakenu mu kuzimbula: Kipfumu kya mazilu kibwesuki!"
8 Belulenu bambefu, futumunenu bamvumbi, semisenu bakwa bwasi, kukwasenu bitembu bya mbi. Lwátambula bya khatu, hanenu bya khatu.
9 Lunataku keti wolu, keti fwalanga, keti ndisu muna khola yenu;
10 keti waba kikuma kya mu nzila, keti bikutu byodi, keti tsabatu, keti koka. Mukuma musadi wulungi mu kutambula madya mandi.
11 Muna mbanza yosu holo hata dyosu dina lwakóta, hyulenu ndangu lwazaya yukani mutu wa bukheti weninamwa, amana nangenu kuna nzu yandi tii yi kuna lwakwendila.
12 Amana mu kukota mu nzu, hanenu mboti kidimbu kya ngemba.
13 Amana yukani nzu yakala yafwana mu kutambula ngemba, ngemba yenu yayála mwamuna; kaasi yuka yeku yafwana, ngemba yenu yaluvutwakila.
14 Amana wuna wakonda luyamba, kayukiku phi ndinga zenu, mu kulubuka mu nzu yandi, keti mu mbanza yina, khukumunenu fusyangeni dya bitambi byenu[b].
15 Mu kyedika yiluzimbwadi: mu kilumbu kya pfundusu, phasi za mulambu wa Sotomu yi Ngomolu[d] za khunda zákala kuluta mbanza yina.

Minyanga myakwísa (Mlk 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 «Talenu! Meni yilutumini hanga mikoku hana kati kya [e]bambwa-ngongu. Disonga, kalenu balwenga hanga banyoka, talala hanga mayembi.

[a] **10:6 10:6** Bisi Samadiya babutuka ku ndambu mosi mu kimvuka kya Bayuta, ndambu yikwawu ya makanda ma kinzenza. Balandaku dingumba dimosi yi Bayuta. Bayuta bakala babongila hanga kibuka kimosi kya batu bana bakonda fwanana bawu amana bakala menga. Yesu wisa tuma ku nima balonguki mu bimvuka byosu bya batu (28:19), kaasi kakala zola ni balonguki bandi bayandikila mu kulonga kwena biwutu bya bawu Bayuta. [b] **10:14 10:14** Bayuta buna bakala zola kusongila ni babwisiha homa, bakala yi kikalulu kya kukhukumuna fusyangeni. [d] **10:15 10:15** Sotomu yi Ngomolu zenina khumbu za mbanza zoodi. Nzambi wazangaza mbanza zina zawu zoodi yi batu bana bakalamwa zingila kikuma kya lawu dya masumu ma bawu (Kuy 19). [e] **10:16 10:16** Mbwa-ngongu kyenina kifwanisu kya dyambu dya kihonza, mukuma bambwa-ngongu bisi kwata mikoku amana badimya. Kulonga Musamu wa Bukheti wa Yesu fwani kwakala kihonza mbala za hika.

17 Amana dikengenu yi batu, mukuma balúlambula ku kimvuka kyambuta[f] amana balúzyatula mafimbu muna nzu za kimvuka za Bayuta za bawu.
18 Amana balúnatiki, kikuma kya meni, ku thwala bapfumu ba mbanza, yi kwena bakyamvu; kyakála kimbangi kikuma kya bawu yi kikuma kya baphani.
19 Kaasi tangwa balúlambula, luyananaku keti kikuma kya phila yina lwazónzila, keti mana lwazímbula, kikuma mambu maṇa lwazímbula Nzambi kalúhekama muna tangwa meni dina,
20 mukuma kabenuku lwazónza, kaasi Kitembu kya Tata wenu kyazónza mwena benu.
21 Amana phangi kalámbula phangi wandi ku lufwa, amana tata kalámbula mwana wandi; bana bakítuka bambeni ba bibuti bya bawu amana babáhondisa.
22 Amana balúmenga kwena batu boosu kikuma kya khumbu ya meni; kaasi wuna wakwámina tii yi kuna tsuka kahuluka.
23 Amana tangwa balúnyokuna mu mbanza yayi, tinenu mu mbanza yikwawu. Amana mu kyedika yiluzimbwadi, lwamánisaku kedi mu kuluta mu mbanza za Kiseledi ku thwala kukwisa kwa Mwana wa mutu.»
24 «Mulonguki kalutiku mulongi wandi, keti musadi kalutiku pfumu wandi.
25 Bulungi kwena mulonguki kakituka hanga mulongi wandi, amana kwena musadi kukituka hanga pfumu wandi. Yukani bamutela mukwa nzu ni [h]Belezebula, amana abweti bahanga kwena batu bena mu nzu yandi[i]!»

Wuna bafwani kubanga (Luk 12:2-7)

26 «Disonga, lubabangaku, mukuma heku kima kyaswamana kyakónda zayakana, ka kima ku kya kitsweki kyakónda tunguluka.
27 Mana mbati luzimbwala mu phipha, zimbulenumoku mu kati kya [k]mwini; amana mana bisi lufwetisa mu kutu, samunenuma hana thandu za [l]midilu.
28 Amana lubangaku bana bisi honda lutu, kaasi balendaku kuhonda moya; kaasi bangenu lwesi wuna wufwani kutotisa yi moya yi lutu ku bilungi.

[f] **10:17 10:17** Mth 5:22 [h] **10:25 10:25** "Belezebula yena khumbu yina bakala sadila Bayuta, mbala za hika, mu kuzonzila Satana konda kumuzitisa ata batumbudi khumbu yandi. [i] **10:25 10:25** Muna kingana kyaki, Yesu kena hanga «pfumu wa nzu» amana balonguki bena hanga «batu bena mu nzu yandi». Phila mosi yi buna bámutukwana Yesu, balonguki phi babátukwana lawu. [k] **10:27 10:27** Muma mwahika, Yesu kasadila muhowu wawu phipha kikuma kya «kingenga» amana muhowu wuna mwini kikuma kya «ha mesu ma thona». [l] **10:27 10:27** Muna tangwa dina, nzu za bayuta zakala yi midilu mya kitsendendi. Batu bakala zanza mbala za lawu hana thandu za midilu meni mina kikuma kya kuta mitangu.

29 Luzayibwoku ni banuni
ba khunda bodi bisi batekisa
mu fwalanga dimosi? Kinga
ka mosi ku wa bawu wisi
bwa ha tsi konda luzolu lwa
Tata wenu.
30 Amana kwena benu, keti
tsuki za mutwa wenu zoosu
za kutanga zenina.
31 Ihana ni lukalaku yi
bweya: lwenina yi mupfunu
kuluta banuni ba khunda ba
lawu[m].

Kutambwasa ho kutuna Yesu
(Luk 12:8-9)

32 «Disonga, wosu mutu
wuna wathámbwasa meni
ku mesu ma batu, meni phi
yimútambwasa ku thwala
Tata wama wenina mu
mazilu;
33 Kaasi yukani mutu
kathuna ku thwala batu,
meni phi yimútuna ku
thwala Tata wama wuna
wenina mu mazilu.»

Ka ngemba ku kaasi mbedi ya phoku
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 «Lubanzaku ni ngemba
yisa nata ha tsi: yisaku
nata ngemba, kaasi mbedi ya
phoku.
35 Mukuma ngyengu yisa
nata ha kati dya mwana
mosi wa yakala yi tata
wandi, ha kati dya mwana
mosi wa mukhetu yi ngundi
wandi, ha kati dya mukhetu
mosi wa mwana yakala yi
buko bwa mukhetu wandi.
36 Amana bambeni ba
mutu bakála biwutu byandi.
37 Wuna wisi zola
tata wandi holo ngundi
wandi kuluta meni, yandi
kafwaniku kala nduku wa
meni, amana wuna wisi
zola mwana wandi wa
yakala holo mwana wandi
wa mukhetu kuluta meni
kafwaniku kala mulonguki
wama.
38 Amana wuna kanatiku
kitakani kyandi mu kun-
danda, keku mulonguki wa
meni[n].
39 Wuna wasánda kuhu-
lula luzingu lwandi,
katótisalwa; kaasi wuna
watótisa luzingu lwandi
kikuma kya meni katámbulalwa
hika.»

Ndandu
(Mlk 9:41)

40 Wuna walúyamba,
wungyambini, amana wuna
wungyambini, wuyambini
phi wuna wáthuma.
41 Wuna wuyambi
mbikudi mosi muna
khumbu yandi ya kim-
bikudi katámbula ndandu
ya mbikudi, amana wuna
wuyambi mutu wa masonga
mu khumbu yandi ya mutu
wa masonga katambula
ndandu yimosi ya mutu wa
masonga.
42 Amana wuna wahána
kunwa keti kopha dya

[m] **10:31 10:31** Bwana bubati songila ni Nzambi katala mambu ma kanda dyandi.
[n] **10:38 10:38** Mu tangwa dya Yesu, mutu wuna bazengila ni bamukhoka ha kitakani bakala mulundika mu kunata kitakani. Kanatakya tii yi hana bamukhokila. Disongidila, mambu mana kabati zola kuzimbula haha Yesu, mazonzi ni mutu wuna zodi kukala mulonguki wandi kafweti kala wayilama mu kunyokuka yi kufwa kikuma kya kulanda Yesu.

mamba ma tsimina kwena mosi wa baleki baba mu khumbu yandi ya mulonguki, mu kyedika, yiluzimbwadi, katótisaku ndandu yandi.

11

Bambambala ba Yowani Mubotiki
(Luk 7:18-35)

1 Amana tangwa ká́manisa Yesu mu kuhana milongi kwena balonguki bandi kumi yi bodi, wá́katuka hana, wenda longa yi kusamuna mu mbanza za bawu.

2 Amana Yowani, muna boloku dyandi, wá́yuka kuzonzila mihangu mya Kidisitu. Wá́tuma balonguki bandi

3 benda muhyula: «Ngeyi wenina wuna walunga kwisa, ho twahingila wahika?»[a]

4 Amana Yesu wá́bavutwala: «Alwenda samuna kwena Yowani mana lubati yuka yi mana lubati mona:

5 Baphofu babati mona, bakwa khonzu babati kangala, bakwa bwasi basemi, tuhuwa tubati yuka, bamvumbi bafutumuki, amana Musamu wa Bukheti basamuniwa kwena batsukami[b].

6 Amana kyesi kwena wuna yikonda kadila kisinza mwena meni!»

7 Amana mu kukwenda kwa bawu, Yesu wá́yandika kuzonza kwena milumba-lumba mya batu kikuma kya Yowani: «Biki lwendi talaka mu nganga? Muswangina wuna wubati ningana ku muphephi?

8 Amana biki lwendi talaka? Mutu wuna wuvwatiki miledi mya khembu? Kaasi bana bisi vwata miledi mya khembu, mu nganda za bakyamvu benina.

9 Kaasi nati lwendi talaka? Mbikudi mosi? Kyedika, yiluzimbwadibwa, kuluta phi mbikudi mosi.

10 Kikuma kya yandi, tala mana má́sonama: "Tala, meni thumini, ku thwala ya ngeyi, mbambala wama ndangu kakuyidikila nzila ku thwala ngeyi[d].

11 Abwabuna yiluzimbwadi: ha kati dya bana bá́butuka kwena bakhetu, heku mutu watélama kuluta Yowani Mubotiki. Ihana ni wuna wenina wakhunda mu Kipfumu kya mazilu kenina mbuta kuluta Yowani.

12 Tukidila mu tangwa dya

[a] **11:3 11:3** Mu mbikutulu zina za bulunda bwa khulu, Bayuta bakala hingila ni Nzambi kahitika mutu mosi wa mbuta wuna fwani kabahulula. Mutu meni wuna bakala mutela «Kidisitu». Mihowu myami «wuna walunga kwisa» mibati zonzila Kidisitu. [b] **11:5 11:5** Mihangu mina bazonzidi mu khaphu ya 11:5 myena mihangu mina kahanga Yesu. Mihangu meni mina mifwanani yi mbikutulu zina za bulunda bwa khulu kikuma kya Kidisitu. Kidisitu kakala mutu wa mupfunu wa lawu wuna bakala hingila Bayuta kwena Nzambi kikuma kya kubahulula. Mihangu meni mina, myasongila ni Yesu wakala mutu meni wuna wa mupfunu wa lawu bakala hingila. [d] **11:10 11:10** Mihowu myami mibati tendula ni Yowani kayidika mbundu ya batu mu kukwisa kwa Kidisitu.

Yowani Mubotiki tii yi kuna lelu dyadi, bakwa kingolu-ngolu bisi nwanisa Kipfumu kya mazilu amana bisi sanda mu kubotulakya.
13 Mukuma bambikudi boosu yi mitsiku babikula tii yi kuna Yowani.
14 Amana yuka luzodi kumuyamba, yandi kenina Diya wuna wálunga mu kukwisa.
15 Wuna wenina yi matu, kayuka!
16 «Amana yi banani pfwani kufwanikisa mbandu yayi? Bafwanani yi bana ba khunda benina bazakala ku zandu, babati tamikina bakwawu khunda
17 bazimbudi: "Tulusikidi mahongi, amana lukiniku! Tuluyimbididi makana ma kudidila kaasi lusiku khondu!"
18 Mukuma Yowani wísa, kakalaku dya keti kunwa, amana bazimbudi: "Kitembu kya mbi kenina kyawu!"
19 Mwana wa mutu wísa, yi kudyaka yi kunwaka, amana bisi zimbula: "Yandu madya-madya yi kinwa-malafu, nduku wa bakalaki ka phaku yi basumuki!" Kaasi nduka zibati monika mu mihangu myandi.»

Mbanza zina babusa kukwikila
(Luk 10:13-15)

20 Hanga wuyandiki kukaya bisi mbanza zina zámona lawu dya biphadi, mukuma bábalumunaku mbundu za bawu!
21 «Khi kyadi kwena ngeyi, Kolazini! Khi kyadi kwena ngeyi, Betisayita! Mukuma wadi biphadi bina byáhangama theti kwena benu, byáhangamaka ku Tidi yi ku [e]Sitoni, tuka thama, wadi batu ba bawu, bákala balumuna mbundu za bawu, bávwata tsaki amana bádifuba mu mbombi[f]!
22 Kaasi yiluzimbwadibwa, mu kilumbu kya pfundusu, phasi za Tidi yi Sitoni za khunda zakála kuluta benu.
23 Amana ngeyi Kaphed-inawuma, wadíthumba yi kuna zilu? Wakúlumuka yi kuna kalunga. Mukuma wadi ni biphadi bina byáhangama kwena ngeyi byáhangamina ku Sotomu, wadi kákala zinga yi lelu dyadi.
24 Kaasi, yiluzimb-wadibwa, mu kilumbu kya pfundusu, phasi za khunda zakála kikuma kya tsi ya Sotomu kuluta ngeyi.»

Alwisa kwena meni ndangu lwalembwa
(Luk 10:21-22)

25 Muna tangwa meni dina, Yesu wábonga ndinga,

[e] **11:21 11:21** Kolazini yi Betisayita zakala mbanza za Bayuta. Tidi yi Sitoni zakala mbanza za baphani. Yesu kakala songila ni baphani bakalaku yi phasi mu kubalumuna mbundu yi kukwikila mwena yandi kuluta Bayuta. [f] **11:21 11:21** Mutsiku wa batu bana muna tangwa meni dina wakala kudifidinga miledi mya mbi yi kudifuka mu mbombi. Bwana bwakala songila ni bayambudi masumu ma bawu.

wázimbula: «Yikukumisi, Tata, Pfumu wa zilu yi tsi, kikuma wásweka mambu mama kwena batu badimuka yi batu ba ngangu, amana wusongidima kwena bana bakhunda.
26 Abwabuna, Tata, watya mu weti dyaku.

27 «Byosu Tata wama wáphekabya. Amana ka mutu ku wuzayi nani kenina Mwana ho ka tata ku, ka mutu ku phi wuzayi nati kenina Tata ho ka Mwana ku yi kwena mutu wuna kazodi Mwana mu kumusongila[h].

28 «Alwisenu kwena meni benu boosu lwenina balembwa yi zitu, meni, yilúlembwasa.
29 Zangulenu muteti wuna mbati luheka amana longukenu kwena meni, mukuma meni yenina yi mbundu ya lembama yi yadikulumuna, lwalémbwa[i].
30 Mukuma muteti wama weku phasi mu kunata, amana zitu dyama dyenina hengi-hengi.»

12

Yesu yi kilumbu kya sabata
(Mlk 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Muna tangwa meni dina, Yesu kakala luta muna bilanga bya ngenza zimosi zenina hanga losu, kyákala kilumbu kya [a]sabata. Balonguki bandi bá́yuka nzala, bá́yandika kuhela misambu yi kudyaka ngenza zandi.

2 Amana Bafwadisi, mu kumona bwabuna, bamuzimbwadini: «Balonguki baku babati hanga mambu mana mafwaniku kuhanga mu kilumbu kya sabata[b]!»

3 Kaasi yandi wubazimbwadini: «Benu lwá́tangaku mambu kahanga Tavidi, tangwa ká́yuka nzala, yandi yi batu bana bá́kala yi yandi?

4 Bwosu ká́kota mu kikumbu kya Nzambi, badya mapha bá́hana mikhayilu, mbatanana bizila bizonzi ni ka yandi ku keti kwena batu bana bá́kala yi yandi, bá́fwana kudyama kaasi

h **11:27 11:27** Yesu kikuma kya yandi meni kakala zonzila tangwa kazonzila «Mwana». i **11:29 11:29** Mu kuzonza: Zangula muteti wama. Muteti wenina kidimbu kya luzitu kwena mukwa kima mosi yi kisalu kikuma kya yandi. a **12:1 12:1** (Ngenza zina bisiza tela bule). Muhowu wawu Sabata yenina khumbu ya kilumbu kya tsambwadi yi kya tsuka muna phosa ya Bayuta. Kilumbu kya Sabata kyenina kilumbu kya mupfunu wa lawu kya phosa kina bakala lembwa Bayuta yi kufukamina Nzambi. b **12:2 12:2** Nzambi wahana muswa kwena batu mu kuhela yi kudya koku dya ngenza muna bilanga bya batu bahika (Klg 23:25). Kaasi bafwadisi bazimbula ni kuhela kuna kwa ngenza kwakala kisalu amana bwá́fwanaku kusalama mu kilumbu kya Sabata.

banganga-Nzambi lwesi[d].
5 Holo, lwátangaku kedi
mu mitsiku ni mu bilumbu
bya sabata, banganga
Nzambi bana bisi sala kisalu
mu nzu ya Nzambi, bisi
kulula kizila kya sabata
kaasi ka mutu ku wisi
bafundisa?
6 Kinga, yiluzimbwadibwa,
dyadi dyena haha kuluta nzu
ya Nzambi.
7 Wadi lwazaya biki then-
dula yayi: "Nzodi khenda
kuluta mikhayilu, lwakalaku
bazengila mukanu batu
bana bakonda zaya kima.
8 Mukuma Mwana wa
mutu yandi wenina pfumu
wa kilumbu kya sabata.»

Mutu yi koku dyayumuka
(Mlk 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Bwosu káluta, homa
meni, wénda kota mu nzu ya
kimvuka ya Bayuta ya bawu.
10 Amana tala mutu mosi
wákala yi koku dyayumuka.
Bafwadisi bamuhyudi, mu
kuzimbula: «Mitsiku myetu
mihani muswa wa kubelula
mu kilumbu kya sabata?»
Ndangu bamufunda.
11 Amana yandi wubavut-
wadi: «Khi mutu ha kati
dya benu, yuka ni kenina yi
mukoku wandi mosi lwesi,
amana kabwa mu kati dya
dibulu dimosi mu kilumbu
kya sabata, wakonda mu-
lubula?
12 Kinga mutu kenina yi
mupfunu wa lawu kuluta
mukoku! Aketi mitsiku
myetu mihani nzila mu
kusala mboti mu kilumbu
kya sabata.»
13 Hanga wuzimbudi
kwena mutu: «Yuna koku
dyaku.» Wuyunidya amana
divutukisi dya mboti hanga
dina dikwawu.
14 Amana Bafwadisi
bálubuka, bámukasila
fwongu mu phila ya ku-
muhondisila.

Musadi wa Nzambi kasola

15 Amana buna kábakulabwa
Yesu, wákatuka homa meni
hana. Amana batu balawu
bámulanda; wábabuka
boosu;
16 amana yandi wábakandisa
ni bamenikaku kwena batu
keti nati kenina yandi.
17 Bwásalama bwabuna
ndangu yalungila ndinga
yina kázonza mbikudi
Yesaya:
18 «Tala musadi wa meni
wuna yísola,
wuna yisi tonda, mwena
yandi yisi monina
tsambu yama.
Mwena yandi yisya Kitembu
kyama,
amana yandi wakwisa
samuna masonga

[d] **12:4 12:4** Yesu wavutula mvutu ku dyambu dina bamufundila bafwadisi, hanga fwanikisi yi mambu matadidi kyamvu Tavidi. (1Sa 21:1-6). Tavidi yi batu bandi bakala yi nzala mu kutina kyamvu Sawulu. Hanga kuna kikumbu, Tavidi walomba madya kwena banganga Nzambi. Kima kyakala hana lwesi mapha mana ma kusakumuna. Banganga Nzambi lwesi bafwana kudya mapha mana. Kaasi, nganga Nzambi wayuka kyadi amana wámuheka Tavidi mapha mana yi batu bandi. Nzambi kayukaku khabu kikuma kya nganga Nzambi wuna holo Tavidi. Bwosu batendudibwa mu 12:7 kisina kya mitsiku kukala yi kyadi kwena baphutu yi kubasadisa tangwa benina yi mupfunu wa lusadisu.

kwena makanda ma batu.
19 Yandi kayúmanikiku, kathútaku ndinga,
amana ka mutu ku wamúyuka ndinga yandi mu mabala-bala ma mbuta.
20 Katólulaku muswangina wafutama kedi,
amana kazímaku musinga wa mwinda wuna wisi lubula[e] mwisi.
Yi kuna kakwisa nungisina masonga.
21 Amana makanda ma baphani masya kivuvu kya bawu mu khumbu yandi.»

Yesu kisi yukana yi bitembu bya mbi?

(Mlk 3:22-30; Luk 11:14-23)

22 Hanga bamunatini mutu mosi wákala yi kitembu kya mbi kyámuhonda kiphofu yi kamama, amana wámubuka mu phila ni mukwa kamama wáyandika kuzonza yi kumona[f].
23 Amana milumba-lumba mya batu boosu báyituka, bekazimbula: «Ka yandi ku wuna Mwana wa Tavidi?»
24 Amana tangwa báyukabwa, bafwadisi bázimbula: «Kisi kukwasa bitembu bya mbi mu ngolu za Belezebula, pfumu wa bitembu bya mbi.»
25 Bwosu ká zaya mabanza ma bawu; wubazimbwadi: «Kipfumu kyosu kina kyadíkabisa kyawu meni, kyazíluka, amana mbanza yosu keti nzu yadíkabisa yawu meni yatélamaku.
26 Yuka ni Satana kakukwasaka Satana, wadikabisa kenina yandi meni; amana abwetisi kipfumu kyandi kyazyámina?
27 Amana yukani, meni, yisi kukwasa bitembu bya mbi mu hamu dya [h]Belezebula, bana benu, mu hamu dya nati bisi kukwasibya? Disonga bakála bawu meni, bazusi benu!
28 Kaasi yukani mu Kitembu kya Nzambi yisi kukwasila bitembu bya mbi, kisongidila ni Kipfumu kya Nzambi kyisa kedi yi kuna kwena benu.
29 «Holo abweti mutu kalenda kota mu nzu ya yakala phandi ndangu kamuyiba bima byandi, konda kusanda theti ni kamukasa, mu misinga, yakala phandi meni wuna? Amana kunima kalunga tambula byosu mu

[e] **12:20 12:20** Yenina nzonzidi mu kifwani kya kuzimbula ni musadi wa Nzambi kakala yi tsambu ya bakwawu. Kasadisa bawayi yi bana bakatudi kikesa.

[f] **12:22 12:22** Yesu wabelula mutu mu kumulubula ndangu kitembu kyambi kimukwataku hika. [h] **12:27 12:27** Yesu kakukwasaku bitembu bya mbi mu hamu dya Satana. Yesu ká hyula kyufu kyaki «yuka ni» kikuma kya kusongila ni dibanza dya bafwadisi mbi dyakala. [i] **12:29 12:29** Muna kingana kina, Satana kenina yakala phandi. Nzu ya yakala phandi kyenina kipfumu kya Satana. Bimvwama bya yakala phandi byena bima bina kisi kengidila Satana. Yesu kenina wuna wisi kota mu kipfumu kya Satana amana wukatudi holo wukutumuni batu bana kisi kengidila.

nzu yandi[i].

30 Wuna weku yi meni, yandi mutendi wama; amana wuna kisiku khoka yi meni, kisi mwanga.

31 Yi hakana ni, yiluzimbwadibwa: disumu dyosu yi ngusi zoosu balólulabya kaasi disumu dya kulewula Kitembu, dyalólukaku.

32 Amana wuna walewula Mwana wa mutu bamúlolula; kaasi wuna walewula Kitembu kyatoma yandi kalólukaku keti mu tsi yayi, keti mu tangwa dina dyakwísa.»

Miti yi bibundu byandi (Luk 6:43-45)

33 «Holo yukani miti wa bukheti wenina, kibundu kyandi phi kya bukheti; yuka ni miti wa mbi wenina, kibundu kyandi phi kya mbi kyenina; mukuma miti, bisiwa zayila ku kibundu kyandi.

34 Mbandu ya masawa! Abweti lufwani kuzonza bima bya mboti, bwosu lwenina batu bambi? Mukuma mu kulutuka kwa mambu ku mbundu wisi zonzila munwa.

35 Mutu wa mboti kisi hola mambu ma mboti mu kimvwama kya bukheti kina kyenina muna fuka dya mbundu yandi; mutu wa mbi, kisi hola mambu ma mbi muna kimvwama kya mbi kina kyenina muna fuka dya mbundu yandi.

36 Amana yiluzimbwadibwa: mu kilumbu kya pfundusu, batu bámenika kikuma kya ndinga zoosu zakonda mupfunu bakala zonza.

37 Mukuma muna ndinga zaku bakúnungisina, amana muna ndinga zaku bakúbedisila.»

Kulomba kwa kidimbu (Mlk 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Hanga ndambu ya balongi ba mitsiku yi bafwadisi bazimbudi: «Mulongi, tuzodi kumona kiphadi kimosi kyatuka kwena ngeyi.»

39 Hanga yandi wubavutwadi: «Mbandu yayi ya mbi amana beku basiphi kwena Nzambi! Yibati sosa kiphadi; batámbulaku kiphadi kya hika, kaka kyakina kya mbikudi Yonasi.

40 Mukuma bwosu kánanga Yonasi bilumbu bitatu yi phipha tatu mu kundu dya tsema wa mbuta, phila mosi Mwana wa mutu kanánga bilumbu bitatu yi phipha tatu mu tsi ya mafu.

41 Muna kilumbu kya pfundusu, bisi Ninive bátelama ha kimosi yi batu ba mbandu yayi, amana babábedisa, kikuma bawu bábalumuna mbundu mu malongi ma Yonasi. Kinga dyadi dyenina haha diluti Yonasi!

42 Pfumu wa mukhetu wa banda katélama, muna kilumbu kya pfundusu, ha kimosi yi batu ba mbandu yayi, amana kababedisa, kikuma yandi, mu binzunga bya kyana bya tsi kátuka kikuma kya kuyuka mudimu wa Solumoni. Kinga dyadi

dyenina haha, diluti Solumoni!»

Kuvutuka kwa kitembu kya mbi
(Luk 11:24-26)

43 «Tangwa kisi lubuka kitembu kya mbi mu kati dya mutu, kisi luta mu kati dya tseki, kyasánda homa ha kulembwila, amana kimonihoku.
44 Hanga kizimbudini: "Yikwenda vutuka, muna nzu [k]yama, muna yilubuka." Amana ha kyatúla, kiwani nzu yakonda kima, yakukombula bukheti yi yakunenga.
45 Hanga kyendi amana kitambudi bitembu bikwawu tsambwadi bya mbi kuluta kyawu. Amana bikoti mwamuna, bisikidini. Amana khadidi ya mutu wuna yekina hika ya mbi lawu, kuluta yina ya theti. Phila mosi bwakála kikuma kya mbandu yayi ya mbi.»

Ngudi yi baphangi ba Yesu
(Mlk 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Bwosu kakala zonza hika kwena milumba-lumba mya batu, ngudi wandi yi baphangi bandi bákala kuna nzila amana bekasanda phila ya kumuzonzisa.
47 [Mutu mosi wumuzimbwadi: «Ngudi waku yi baphangi baku ku nzila benina, amana babati sanda phila ya kukuzonzisa.»]
48 Kaasi Yesu wávutula bwabu: «Nati wenina ngudi wama? Banani benina baphangi bama?»
49 Hanga lambudi koku kwena balonguki bandi amana wuzimbudi: «Tala yandu ngudi wama yi baphangi bama.
50 Mukuma wosu wuna wisi hanga luzolu lwa Tata wama wuna wenina mu mazilu, yandi kenina phangi wama wa yakala yi phangi wama wa mukhetu yi ngudi wama.»

13

Bingana kya kipfumu kya mazilu
(Mlk 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Muna kilumbu meni kina, Yesu walubuka mu nzu[a] amana wenda zakala ku kabeta ka yanga.
2 Amana milumba-lumba mya batu myenda khokana bela-bela yi yandi, hanga yandi wazanza muna mudimba, wazakala mwamuna. Amana mulumba-lumba wa batu batelama kuna kabeta ka mamba.

Kingana kya mukuni

3 Amana wábazimbwala mambu ma lawu mu bingana; wubazimbwadini: «Mukuni mosi wálubuka mu kukwenda kuna[b].
4 Buna kakala mwanga kheni, ndambu yahika yenda bwila mu nzila; banuni bisiya dya.

[k] **12:44 12:44** Kitembu kya mbi tangwa kyisi zonzila «nzu yandi», disongidila ni mu kati dya mutu wuna kakala. [a] **13:1 13:1** Mlk 2:1 [b] **13:3 13:3** Kikalulu kya bayuta kyakala kya kumwanga ngenza muna mafu mana kabundula mukuni. Muna phila meni yina, mukuni wa kilanga kafwana kukuna yi tswalu kyati kya mbuta, ata bweti mbongu yibwini muma mwa phasi.

5 Amana ya hika yenda
bwila muma mwa matadi,
muna mwakonda kala mafu
ma lawu. Hanga yibu-
fudi tswalu, kikuma mafu
mákalaku lawu;
6 kaasi ha kisa bala
tangwa, yáyokama amana
yáyumuka mukuma
yákalaku yi misodi.
7 Amana yahika yenda
bwila mu kati dya tsaku.
Tsaku záleya amana
zákakidisaya.
8 Kaasi mbutu yikwawu
yibwi mu mafu ma bukheti,
yibuti phi bibundu yimosi
khama yikwawu maku-
masambanu, yikwawu hika
makumatatu.[d]
9 Wuna wenina yi matu ma
kuyukila, kayuka!»

Kikuma kya biki Yesu
kakala zonzila mu bingana
(Mlk 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Balonguki babwe-
suka, hanga [e]bamuhyudini:
«Kikuma kya biki wisi
bazonzila mu bingana?»
11 Amana yandi wubavut-
wadi bwabu: «Mukuma
yuka lwatambula, benu,
mazaya ma bitsweki bya
Kipfumu kya mazilu; bawu
batambulamoku.
12 Mukuma bisi yika
kwena mutu wuna wenina
kedi yi bima ndangu kakala
byawu lawu; kaasi kwena
wuna wukondi kima ba-
mutambula keti kina kena
kyawu.
13 Ihana mbati bazonzila
mu bingana, kikuma mu ku-
mona, bisiku mona, amana
mu kuyuka, bisiku yuka,
bisiku bakula.
14 Amana yilungidi,
kikuma kya bawu, mbiku-
tulu ya Yesaya yina kazim-
bula:
«Lwayuka kwenu mboti-
mboti, kaasi lwabak-
isaku;
amana lwatala kwenu
mboti-mboti kaasi
lwalendaku mona.
15 Mukuma mbundu ya batu
bana yizitami;
bakituki bizika matu amana
bazibiki mesu,
ndangu bamona nana mu
mesu ma bawu,
bayuka nana mu matu
ma bawu,
babakisa nana yi mbundu ya
bawu,
wadi bamvutwakila,
yikhana babelula.»
16 «Kaasi kyesi kwena
benu, kikuma: mesu menu
misi mona, matu menu phi
misi yuka!
17 Mu kyedika yiluz-
imbwadi: mukuma lawu
dya bambikudi yi batu ba
masonga bátonda kumona
mana lubati mona, amana
bámonamoku; bátonda
kuyuka mana lubati yuka
kaasi báyukamoku.»

[d] **13:8 13:8** Mbutu zina bakatula zoosu zakala za bukheti kuluta. Kitesu kya ndambu yina bakala hela batu ku kinzunga kya Ngadidi yi Yuteya muna tangwa meni dina, kyakala kya ngenza kumi muna kosu ngenza yina bakuna.

[e] **13:10 13:10** Balonguki bisa kwena yandi mu kitsweki ku nima kukwenda kwa mulumba-lumba wa batu (Mlk 4:10).

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni
(Mlk 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 «Yukenu si thendula ya kingana kya mukuni.
19 Wosu wuna wayuka ndinga ya Kipfumu kya Nzambi kaasi kabakisiyoku, mbeni wisi, amana wubwotudiya yina bakuni mu mbundu yandi: yandi kenina hanga yina bamwanga mu kati dya nzila.
20 Amana yina bamwanga muma mwa matadi, yi wuna wayuka Ndinga amana wutambwasiya yi kyesi,
21 kaasi keku yi misodi mwena yandi meni, kisi zyama lwesi mu tangwa dimosi; amana yukani kiwayi holo munyanga wisa kikuma kya Ndinga ya Nzambi, kyekina kisinza kikuma kya yandi.
22 Amana yina bamwanga mu kati kya tsaku, yi wuna wuyuki Ndinga, kaasi kiwayi kya tsi yi luvunu lwa kimvwama bifitikisiya Ndinga, kaasi konda kubuta keti kibundu.
23 Amana yina bámwanga mu mafu ma bukheti, yi wuna wisi wuka Ndinga amana wubakisiya; kisi hana kheni, yisi butuka homa khama, homa makumasambanu, ha kwawu yika makumatatu.»

Kingana kya mbodi
24 Wubatidi hika kingana kikwawu mu kuzimbula: «Kipfumu kya mazilu kifwanakani yi mutu mosi wamwanga mbutu ya bukheti ya ngenza bisi tela bule muna kilanga kyandi.
25 Kaasi mu tangwa dina bakala nimba batu, mbeni wisa, wumwangi ngenza za mbodi hana kati dya bule, amana wenda kwandi.
26 Amana tangwa wamena mwangu wa bule, wubuti phi ngenza, hanga mbodi yawu phi yilubuki.
27 Amana buna bábwesuka basadi ba mukwa nzu, bámuzimbwala: "Pfumu, ngeyi wámwangaku mbutu ya bukheti mu kilanga kyaku? Amana ku biki yituki hika mbodi?
28 Yandi wubavutwadi: "Mbeni mosi yana wuhangi bwabuna." Amana basadi bandi bamuzimbwadini: "Wuzodi ni thwendaya vusa?"
29 Amana yandi wubazimbwadi: "Loni, mu kuvusa kwa mbodi, hanga lwavusa nana phi bule.
30 Yambulenu byakola ha kimosi tii yi kuna kuledika; amana mu tangwa dya kuledika, yizímbula kwena basadi: Vusenu theti mbodi; amana kasenuya mu mikuta kikuma kya kuyokaya; kunima, lumbikenu bule muna khila yama."»

Kingana kya kheni ya tidi
(Mlk 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Wubatidi hika kingana kikwawu mu kubazimbwala: «Kipfumu kya mazilu kifwanani yi ngenza ya tidi

kabonga [f]mutu mosi amana wukuniya muna kilanga kyandi.

32 Yi mbutu yiluti kukeya,
mu ngenza zoosu; kaasi
tangwa yisi kola, yikituki
miti wa mbuta kuluta
mikhengedi mina myakala
mu kilanga amana banuni
ku zilu bisi tunga mazamba
ma bawu muna mihandi
myandi.»[h]

Kingana kya muvimbu wa mapha
(Luk 1:20-21)

33 Yandi wubatidi hika kingana kimosi: «Kipfumu kya mazilu kifwanani yi muvimbu kabonga, mukhetu mosi, amana wukotisi muna ndambu ya lawu ya pfuba tii yi kuna kyathutumuka kithoba kyosu.»[i]

Kikuma kya biki Yesu kakala zonzila mu bingana
(Mlk 4:33-34)

34 Byosu bina, Yesu kakala zonzila kwena milumbalumba mya batu mu bingana; kakalaku bazimbwala kima konda ni kata kingana.

35 Ndangu malungila mana basamuna mu nzila ya mbikudi:

«Yitambula ndinga ndangu yi-
zonzila mu bingana;
yisamuna, mu munwa
wama, mambu mana
maswamana tuka ku
luyandiku lwa tsi.»

Yesu wubangumuni kingana kya mbodi

36 Hanga wasisa milumbalumba mya batu amana wavutuka ku nzu. Balonguki bandi babwesuka, mu kumuzimbwala: «Tubangwamina kingana kya mbodi mu kilanga.»

37 Amana yandi wubavutwadi: «Wuna wisi kuna mbutu ya bukheti, kenina Mwana wa mutu;

38 Amana kilanga, kyenina tsi; mbongu ya bukheti yenina bana ba Kipfumu kya mazilu; mbodi yenina bana ba mbeni;

39 amana mbeni wuna wakunaya kenina kiphidimutu; kuledika, kwenina tsuka ya tsi; bakwa kuledika benina banzyo.

40 Disongidila, phila mosi yi buna bisi vusa mbodi ndangu balosaya ku mbawu, yi bwabuna phi bwakala mu tsuka ya tsi.

41 Mwana wa mutu katuma banzyo bandi, bana

[f] **13:31 13:31** Kikuma kya Bayuta, ngenza ya tidi yakala kidimbu kya kima kimosi kya khunda. Kaasi ngenza ya tidi yina bakuna mu tsi ya Bayuta yakituka miti mosi wa mbuta wuna wafwana kuleya kitesu kya moku matatu.

[h] **13:32 13:32** Mu bulunda bwa khulu, Nzambi wafwanikisa bipfumu bya mbuta bya lawu yi miti mya mbuta muna bakala kwisa tungila banuni mazamba. Tangwa kazonzila Yesu Kipfumu kya Nzambi hanga miti wa mbuta banuni yi kuzembilaka muna mihandi myandi, Bayuta babakula tswatsu ni phila mosi phi Kipfumu kya Nzambi kyisi kitukila kya mbuta.

[i] **13:33 13:33** Koma ka muvimbu kafwani kumwangana muna kati dya pfuba za lawu. Phila mosi, Kipfumu kya Nzambi kyayandika kya khunda yi ndambu ya balonguki lwesi amana kivudi. Kibati kwenda mwangana mu tsi yosu amana yitambudikya.

bakwisa vusa mu Kipfumu kyandi boosu bana bisi bwisisa bakwawu mu masumu yi bana bisi hanga mbi,
42 amana babatimbula ha ziku dya mbawu; amana kwakala bidilu yi khwekisa za menu.
43 Hanga batu basungama balema hanga tangwa mu Kipfumu kya Tata wa bawu. Wuna wenina yi matu kayuka!»

Kingana kya kimvwama kya kusweka

44 «Kipfumu kya mazilu kifwakani yi kimvwama kya kusweka muna kilanga kimosi. Mutu wuna wusengumunikya kahanga wuswekikya hika. Muna kyesi kyandi, kakwenda tekisa kyosu kina kenina kyawu mu kusumba kilanga kina[k].
45 «Kipfumu kya mazilu kifwanani hika yi muteki mosi wakala sosa misanga mya kitoku.
46 Amana buna kamona musanga wumosi wa thalu ya lawu, wenda tekisa kyosu kina kakala kyawu amana wasumbawa.»

Kingana kya wanda dya batsema

47 «Kipfumu kya mazilu kifwanani hika yi wanda dina batimbudi mu yanga amana dyakhoka batsema ba phila zoosu.
48 Tangwa dibasi, balubudidya ku tseki, amana bazakadi, bahungudi batsema bana ba bukheti mu kitunga, amana balosi bina byenina bya mbi.
49 Phila mosi bwakala phi ku tsuka ya tsi: banzyo bakwenda yekula batu ba mbi yi batu ba masonga;
50 amana babalosa ku ziku dya mbawu; kwakuna kwakala bidilu yi khwekisa za menu.»

Bimvwama bya khulu yi bina bya pha

51 «Lubakisiki mambu mana mosu?» Bamuvutwadini: «Eeh»
52 Amana yandi wubazimbwadi: «Ihana ni mulongi wa mitsiku wosu wukituki mulonguki wa Kipfumu kya mazilu, yandi wufwanani yi mukwa nzu mosi wisi lubula muna fuka dyandi bima bya pha yi bima bya khulu.»[l]

Bisi Nazaleti babusi kukumbwala mwena Yesu (Mlk 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Amana tangwa kamanisa, Yesu, bingana bina, wákatuka kuna,
54 amana buna kísa ku mbanza yandi yina kákodila, wuyandiki kulonga muna nzu za kimvuka za Bayuta za bawu; báyituka lawu, batu

[k] **13:44 13:44** Kingana kyaki kibati songila ni kima kiluti mupfunu mu luzingu lwa mutu kyenina kukala mu Kipfumu kya Nzambi. Kingana kizimbudiku ni mutu wulungi kasumba nzila yandi mu Kipfumu kya Nzambi.
[l] **13:52 13:52** Mu phila ya kingana, muhowu wawu "pha" wubati songila malongi ma Yesu. Muhowu wuna "khulu" wubati songila malongi ma Bulunda bwa Khulu. Mya myodi mya bukheti myenina.

bákala dihyula: «Ku biki zibati mutuka nduka zazi yi biphadi?
55 Ka yandi ku mwana wa musadi wa mabaya? Ngudi wandi ka wuna ku bisi tela Madiya, amana Zyaki, Yozefu, Simoni yi Yuta kabawuku baphangi bandi.
56 Amana baphangi bandi ba bakhetu benahoku boosu ha kati dya betu? Amana ku biki si misi mutuka mana mosu?»
57 Amana bwabuna bwakala bakandikisa mu kukumbwala mwena yandi. Yesu wubazimbwadi: «Mbikudi bisiku mukanda lukumu, kaasi kisiku lumina mu tsi yandi yi mu kikanda kyandi.»
58 Amana kasalakwoku biphadi bya lawu, kikuma kya kukonda kwa lukwikilu lwa bawu.

14

Lufwa lwa Yowani Mubotiki
(Mlk 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Muna tangwa meni dina, wáyuka [a]Eloti, wuna wákala mosi wa bakyamvu baya, kuzonzila Yesu;
2 amana wázimbula kwena basadi bandi: «Yandu-yandu kenina Yowani Mubotiki: yandi wufutumuki ku bafwa! Amana kikuma kya bwabuna kenina yi hamu dya kusadila biphadi.»

3 Mukuma Eloti wámukwatisa Yowani, wámukasisa mu miyololu amana wámukotisa mu boloku, kikuma kya Elodyadi mukhetu wa Fidiphu phangi wandi.
4 Kikuma Yowani kakala muzimbwala: «Weku yi muswa wa kumubonga hanga mukhetu waku.»[b]
5 Amana bwosu kázola kumuhondisa, wáyuka bweya bwa mulumba-lumba wa batu, mukuma bakala mumona Yowani hanga mbikudi.
6 Kinga, kuna mukinzi wa lubutuku lwa Eloti, mwana wa mukhetu wa Elodyadi wákina hana kati dya batu amana wámusephidisa lawu Eloti;
7 Hanga mu kudya ndefi, wábonga lukanu lwa kumuheka kina kámulomba.
8 Amana mwana wa mukhetu bámukoma kwena ngudi wandi, wumuzimbudi: «Pheka hakaka, mutwa wa Yowani Mubotiki, ha dilonga!»[d]
9 Amana kyamvu mu kiwayi, kikuma kya ndefi yina kadya ku thwala ya babana kátedisa, wáhana muswa ba-

[a] **14:1 14:1** Bwabu bubati songila Eloti Atiphasi, mosi wa bana ba kyamvu wa mbuta (2:1). [b] **14:4 14:4** Longu meni luna lwakalaku mu ndonga ku thwala mitsiku mya Bayuta (Lev 20:21), mukuma Eloti wakwela Elodyadi kinga phangi wandi Fidiphu hana mu luzingu kakala. [d] **14:8 14:8** Kuzenga mutwa kwakala phila mosi bakala sadila, muna tangwa dina, kwena bisi Loma mu kuhonda mutu. Elodyadi kakala zola mutwa hana dilonga ndangu kalenga mona ni Yowani bamuhonda. Hanga mutwa walosama.

muhekawa.
10 Amana wátuma
kubukuna mutwa wa
Yowani muna bóloku.
11 Amana bánata mutwa
wandi hana dilonga,
báhanawa kwena mwana
wa mukhetu, amana yandi
wánatawa kwena ngudi
wandi.
12 Amana balonguki bandi
bisa bonga mvumbi yandi,
bámuzika; buna bisa,
básamunabwa kwena Yesu.

Yesu wudisi mafunda matanu ma batu
(Mlk 6:30-44; Luk 9:10-17; Ywn 6:1-14)

13 Buna káyuka musamu
wuna, Yesu wákatuka hana,
wábonga mudimba wumosi
ndangu kendila mu nganga
ku phungamu; amana buna
báyuka milumba-lumba mya
batu, bámulanda mu malu,
tuka ku mbanza.
14 Amana buna kálubuka
mu mudimba, wámona
mulumba-lumba mosi wa
batu, wáyuka kyadi kikuma
kya bawu amana wábuka
bambefu ba bawu.
15 Buna mábwa masikidika,
balonguki bábwesuka
kwena yandi, bazimbudini:
«Homa thwenina ha tseki,
tangwa phi diluti. Sula
milumba-lumba mya batu,
ndangu benda mu mahata,
badisumbila bima bya
kudya.»
16 Kaasi Yesu wubazimb-
wadi: «Beku yi mupfunu wa
kukwenda; bahekenu benu-
benu bima bya kudya.»
17 Kaasi bamuzimbwadini:
«Thwenina lwesi haha yi
mapha matanu yi batsema
bodi!»
18 Amana yandi wuzim-
budi: «Ndatinenubya kwaku.»
19 Amana wuhani muswa
kwena milumba-lumba
mya batu bazakala muna
mwangu, buna kátambula
mapha mana matanu yi
batsema bodi, wusekudi
mesu ku zilu, wuvutudi
matondu kwena Nzambi,
wubukuni mapha amana
wuhanibya kwena ba-
longuki; bawu bákabisibya
kwena milumba-lumba mya
batu.
20 Boosu bádya amana
báyukuta. Bánata bitunga
kumi yi byodi bya kabasi yi
bitini bina byálutuka[e].
21 Batu bana badya, bákala
kitesu kya mafunda matanu
ma bayakala, konda kutanga
bakhetu yi bana.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga
(Mlk 6:45-52; Ywn 6:15-21)

22 Amana buna bámanisa
batu, wásenda kwena ba-
longuki mu kukota mu
masuwa, bámutekila kuna
sambwa dina dikwawu,
kithama kina kasudila yandi
meni milumba-lumba mya
batu.
23 Kunima dya kusula
milumba-lumba mya batu,
wátombuka ku mongu
kikuma kya kulombila
ku phungamu; amana ha

[e] **14:20 14:20** 2Th 4:42-44.

kwáyila kuma, yandi buhika ká́kala kwakuna.
24 Amana masuwa mekina kedi kyana kya lawu yi mafu, makaka makala dibunda kuna masuwa mukuma pfunzi yakala tadisa kuna bakala kwisila bawu.
25 Amana muna khoku wa theti, Yesu wísa mu kukangala hana thandu ya yanga, kuna bá́kala bawu.
26 Amana balonguki buna bámumona yandi ni ha thandu ya yanga kabati kangala, bweya bwábakwata lawu amana bazimbudi: «Kiphedikisa kina!» Bakalunga kikuma kya bweya.
27 Muna mbala mosi, Yesu wábazimbwala: «Kalenu yi kikesa! Meni yandu, luyukaku bweya!»
28 Amana Phetelu wumuvutwadi: «Pfumu, yukani ngeyi wuna; pheka muswa ndangu meni phi yisa kwena ngeyi hana mukanda wa mamba.»
29 Amana yandi wuvutudi: «Awisa!»

Buna ká́tuluka mu mudimba, Phetelu wá́kangala hana mukanda wa mamba mu kukwenda kwena Yesu.
30 Kaasi mu kumona muphephi wuna wa ngolu, wáyuka bweya. Amana buna ká́yandika kutika, wá́kalunga: «Pfumu, phulula!»
31 Amana muna mbala mosi, Yesu wáyuna koku, wámusimba wumuzimbwadi: «Mutu wa lukwikilu lwa khunda! Kikuma kya biki wenina yi keti-keti?»
32 Amana bá́kota mu mudimba, pfunzi yálembama.
33 Amana bana bá́kala mu mudimba bá́fukama kuna thwala yandi, bázimbula phi: «Kyedika ngeyi wenina Mwana wa Nzambi!»

Yesu wubeludi bambefu ku mulambu wa Ngenezaleti
(Mlk 6:53-56)
34 Buna básabuka, bá́tula ku mulambu wa Ngenezaletif.
35 Amana batu ba mulambu meni wuna bámubakula, báyadingisa phi musamu muna mulambu wuna wosu, amana bámunatina bambefu boosu.
36 Amana bámubokwadila ni basimba lwesi keti nzenzi ya muledi wandi; amana boosu bana básimbawa, bábeluka.

15

Malongi mana básisa bakhaka
(Mlk 7:1-13)
1 Hanga Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bana bá́tuka ku Yelusalemi bisa bwesuka kwena Yesu amana bázimbula:
2 «Kikuma kya biki balonguki ba ngeyi bisi kulula bizila bya bakhaka? Mukuma bisiku sukula moku mu tangwa dya kudyaa.»
3 Yandi wubavutwadi: «Amana benu, kikuma kya biki lwisi kulula mitsiku mya

f **14:34 14:34** Mlk 6:53. a **15:2 15:2** Luk 11:38

Nzambi, lwazitisaka lwesi mitsiku myásisa bakhaka benu?
4 Mukuma Nzambi kázimbula: "Zitisa tata waku yi ngudi waku," amana phi "wuna wasínga tata wandi holo ngudi wandi bamuhondisa[b]."
5 Kaasi benu, lwisi zimbula: Wuna wazímbula kwena tata wandi kondi lo kwena ngudi wandi: "Kina yikhana kuheka mu kukusadisa kyenina kya kulambula kikuma kya Nzambi[d]!"
6 Mutu wuna keku hika yi mupfunu wa kusadisa tata wandi holo ngudi wandi. Bwabuna lubati lewula Ndinga ya Nzambi kikuma kya bizila byenu!»
7 «Bakavungalosi! Yesaya mboti kábikula mu kuzimbula:»
8 "Kanda dyadi dyisi nzitisa lwesi ha munwa,
kaasi mbundu yandi yenina kyana yi meni.
9 Amana mu phamba bisi khumisina,
mukuma bawu bisi longa malongi matadidi bizila bya kimutu hanga mitsiku mya Nzambi."

Mambu mana misi sumuna mutu (Mlk 7:14-23)

10 Kunima wátela mulumba-lumba wa batu amana wuzimbudi: «Yukenu amana bakisenu!
11 Heku ni kima kina kisi kota mu munwa kisi sumuna mutu. Kaasi kima kina kisi lubuka mu munwa kyakina kisi sumuna mutu.»
12 Hanga buna bábwesuka balonguki, bamuzimbwadini: «Wuzayi ni ndinga yina, khabu lawu yabaheki Bafwadisi?»
13 Amana yandi mu kuvutula, wuzimbudi: «Miti wosu wuna kákonda kuna Tata wama wena ku zilu bavúsawa.
14 Bayambulenu: benina baphofu bisi natisa baphofu! Amana yukani phofu kanatisa phofu mukwawu, bawu boodi babwa mu dibulu.»
15 Amana Phetelu wumuzimbwadi: «Tubangwamina kingana kina.»
16 Yandi wubazimbwadi: «Benu phi, yi buthwena bwabu, lweku yi mbakisilu?
17 Lwisiku zaya ni kyosu kina kisi kota mu munwa, mu kundu kisi kwenda, kunima kilubukini?
18 Kaasi kina kyisi lubuka mu munwa, ku mbundu kyisi tuka, amana kyakina kyisi sumuna mutu.
19 Mukuma ku mbundu misi tuka mabanza ma mbi, khengu, mbongi, kindumba kya kisaka-saka, bwifi, bukamvi yi ngusi.
20 Byabina bima byisi sumuna mutu; kaasi kudya konda kusukula moku kwisiku sumuna mutu!»

Mukhetu mosi wa nzenza

b **15:4 15:4** Kul 20:12; Klg 5:18 yi Kul 21:17 yi Lev 20:9
d **15:5 15:5** Bayuta bakala yi kikalulu kya kuhanaka bima kikuma kya kisalu kya Nzambi. Yuka ni balambudi kima kikuma kya kisalu kya Nzambi, bafwanikyoku basadila hika mu mutindu wukwawu.

wukwikidi mwena Yesu
(Mlk 7:24-30)

21 Buna kálubuka kwakuna, Yesu wenda ku milambu mya tsi ya Tidi yi Sitoni.
22 Amana kutala mukhetu mosi, mwisi Kanana, wátuka kuna mulambu meni wuna yi kukalungaka: «Pfumu, Mwana wa Tavidi, ngyukila kyadi! Mwana wama wa mukhetu babati muyangisa kwena kitembu kya mbi!»
23 Kaasi yandi kámuvutwalaku keti ndinga. Amana buna bábwesuka balonguki bandi, bakala muhyula mu kumuzimbwala: «Mukula, mukuma kabatiku lembwa kukalunga mu kutulanda.»
24 Amana yandi mu kuvutula wázimbula: «Báthuma lwesi kwena mikoku mina myátota mya kanda dya kiseledi.»
25 Kaasi mukhetu wisa fukama kuna thwala ya yandi mu kuzimbula: «Pfumu, awisa tsadisa!»
26 Amana yandi mu kuvutula, wázimbula: «Ka mboti ku mu kutambula madya ma bana amana batimbulama kwena bana ba bambwa.»
27 Amana mukhetu wuvutudi: «Kyedika, Pfumu, aketi bana ba bambwa phi bisi dya pfuku-pfuku zina zisi bwa mu tsi ya mesa ma bapfumu ba bawu.»
28 Hanga Yesu mu kuvutula, wuzimbudi: «Oh mukhetu! Lukwikilu lwaku lwa lawu lwenina! Bwalungila bwosu buna wuzodi.» Amana mwana wandi wa mukhetu wábeluka muna tangwa meni dina.

Yesu wubeludi bambefu ba lawu

29 Yesu wákatuka hakana, wenda ku kabeta ka yanga dya Ngadidi. Wátombuka ku mongu amana wásikuka kwakuna.
30 Amana milumba-lumba mya batu mya lawu bisa bwesuka kwena yandi mu kunata bifwa malu yi baphofu yi bikata yi mihunga yi bambefu bahika. Bábasikula bela-bela yi malu ma Yesu amana wábabelula.
31 Batu báyituka, mu kumona mihunga kuzonza, bikata kubeluka, bifwa malu kukangala yi baphofu kumona amana báyandika kuzatula Nzambi wa Kiseledi.

Yesu wudisi mafunda maya ma bayakala
(Mlk 8:1-10)

32 Yesu wátela balonguki bandi wuzimbudi: «Yenina yi kiwayi kikuma kya mulumba-lumba wa batu, mukuma tala bilumbu byekina bitatu bena kumosi yi meni amana beku yi kima kya kudya. Nzodiku ni yibasula yi nzala; hanga balembwa nana mu nzila.»
33 Hanga balonguki bamuzimbwadini: «Ku biki twawana madya ma lawu ma kudisila mulumba-lumba wa batu babana báyukuta, mu kati kya tseki?»
34 Amana Yesu wuzimbudi kwena bawu: «Mapha makwa lwenina mawu?» Bawu bazimbudi: «Tsambwadi yi tuma twa batsema.»

35 Hanga wusendi kwena mulumba-lumba wa batu ni bazakala muna mafu.
36 Wábonga mapha mana tsambwadi yi batsema, wávutula matondu kwena Nzambi, wábukununabya amana wáhanabya kwena balonguki, amana balonguki bákabisabya kwena milumba-lumba.
37 Amana badya boosu, báyukuta phi. Amana bákatula bitunga tsambwadi bya kabasi yi bitini bina byásala.
38 Amana bana badya bákala mafunda maya ma bayakala, konda kutanga bakhetu yi bana.
39 Amana buna kásula mulumba-lumba wa batu, wákota mu mudimba, wenda mu milambu mya Makatani.

16

Bafwadisi yi Basadise balombi kiphadi kimosi
(Mlk 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Amana buna bábwesuka, Bafwadisi yi Basadise, mu kumuleya. Bámulomba kiphadi kyatuka ku zilu.
2 Kaasi yandi mu kuvutula, wázimbula kwena bawu: «Mu masikidika, lwisi zimbula: "Kuma kwasemunuka, mukuma zilu dya kabengi dyenina."
3 Amana mu suka, lwisi zimbula: "Lelu kwatómakanaku mukuma zilu dya kaphindi dyenina." Benu luzayi kubangumuna mitindu mya zilu; amana abweti lwisiku lenda kubakula bidimbu bya tangwa dyadi?
4 Mbandu ya mbi amana yakonda basiphi yibati sosa kiphadi, yamónaku kiphadi kya hika kaka kyakina kya Yonasi[a].» Kunima Yesu wábasisa amana wenda kwandi.

Muvimbu wa mapha ma Bafwadisi yi Basadise
(Mlk 8:14-21)

5 Balonguki, mu kukwisa ku sambwa dikwawu, bázimbakana mu kunata mapha.
6 Amana Yesu wubazimbwadi: «Dikengenu ku muvimbu wa mapha wa Bafwadisi yi Basadise.»
7 Amana balonguki bakala banza, yi kudiwininaka: «Kikuma tunatiku mapha.»
8 Yesu wábakulabwa amana wazimbula: «Kikuma kya biki lubati banzila bwabuna, batu ba lukwikilu lwa khunda! Kikuma lukondi mapha?
9 Khaku kedi lubakisa? Lubatiku yubuka mapha matanu ma mafunda matanu yi thalu ya bitunga bina lwátonguna?
10 Keti mapha tsambwadi ma mafunda maya yi thalu ya bitunga bina lwátonguna?
11 Abweti lubatiku bakula ni ka kikuma ku kya mapha yíkala luzonzila? Kaasi dikengenu ku muvimbu wa mapha ma Bafwadisi yi Basadise?»

a **16:4 16:4** Fwanikisa yi 12:39-40.

12 Hanga babakudi ni
kakala zimbula: badiken-
gaku ku muvimbu wa
mapha, kaasi ku malongi ma
Bafwadisi yi Basadise.

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Kidisitu
(Mlk 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yesu, buna kátula ku
mulambu wa Sezale dya
Fidiphu, hanga wuyandiki
kuhyula kwena balonguki
bandi: «Abweti bisi zonza
batu kikuma kya Mwana wa
mutu?»
14 Amana bawu bázimbula:
«Bahika bisi zimbula ni ngeyi
wena Yowani Mubotiki,
bakwawu ni Diya, amana
bahika ni, Yelemiya holo
mosi wa bambikudi.»
15 Yandi wubazimbwadi:
«Amana kikuma kya benu,
nati yenina?»
16 Amana mu kuvutula,
Simoni Phetelu wuzimbudi:
«Ngeyi wu Kidisitu, Mwana
wa Nzambi wa moyu.»
17 Amana mu kuvu-
tula, Yesu wámuzimbwala:
«Kyesi kwena ngeyi, Simoni,
mwana wa Yonasi; mukuma
heku ni menga yi musuni
bikuzayisima mambu mana,
kaasi Tata wama wuna
wenina mu mazilu.
18 Amana meni phi, yikuz-
imbwadi ni ngeyi wenina
Tadi, amana hana thandu
ya tadi meni dina yitungila
Dibundu[b] dyama. Amana
ngolu za lufwa zahángaku
kima kwena dyawu.
19 Yikuheka tsabi za
Kipfumu kya mazilu:
amana mana wakása ha
tsi, makásama mu mazilu,
mana wakútumuna ha tsi
makútumuka mu mazilu[d].»
20 Hanga wubabwisisi ba-
longuki bazimbulaku kwena
mutu ni yandi Kidisitu ken-
ina.

Yesu wutekidi samuna lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mlk 8:31; 9:1; Luk 9:22-27)

21 Tuka buna, Yesu
wáyandika kusongila kwena
balonguki bandi: «Bulungi,
yenda ku Yelusalemi, kun-
yokuka lawu mu nzila
ya bambuta ba Bayuta
yi bambuta ba banganga
Nzambi yi balongi ba
mitsiku, baphonda amana
kilumbu kya tatu, yifutu-
muka.»
22 Amana Phetelu wu-
munati ku phungamu,
wuyandiki kumukaya, wu-
muzimbwadi: «Pfumu,
Nzambi kakulunda! Mambu
mana mafwaniku kukub-
wila!»
23 Kaasi yandi buna
kábalaka wázimbula kwena
Phetelu: «Katuka, awenda
ku manima ma meni, Sa-
tana! Ngeyi wenina kisinza
kikuma kya meni mukuma
wisiku banza hanga Nzambi,
kaasi hanga batu.»
24 Hanga Yesu wuzimbudi
kwena balonguki bandi:

b **16:18 16:18** Efeso 2:20.

d **16:19 16:19** «Kukasa» yi «kukutumuna» myenina mihowu mina bisi sadila kwena balongi ba Bayuta mu kuzimbula ni «kukandisa» yi «kuhana nzila». "Kina wukandisi keti kina wuhanini nzila kwena batu ndangu basala ha tsi, Nzambi phi ku zilu kahana tangwa dyandi".

«Yukani mutu wuzodi kundanda, kadibwisa yandi meni, katikula kitakani kyandi amana kisa ndanda.

25 Ihana ni, wosu wuna wazóla kuhulula luzingu lwandi, katótisalwa kaasi wuna watótisa luzingu lwandi kikuma kya meni, katámbulalwa hika.

26 Khi mupfunu si kwena mutu kavwa tsi yosu amana katotisa luzingu lwandi? Kondilo, biki kafwani kuhana mutu mu kusobisa yi luzingu lwandi?

27 Mukuma Mwana wa mutu kakwísa mu khembu ya Tata wandi, yi banzyo bandi, amana kafúta kwena mutu wosu bwosu myenina mihangu myandi[e].

28 Abwabuna, yiluzimbwadi: bahika mu kati dya baba benina haha, badífwilaku kedi ku thwala kumona Mwana wa mutu kukwisa mu kipfumu kyandi.»

17

Kudibalumuna kwa Yesu (Mlk 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Kunima bilumbu bisambanu, Yesu wábonga hakimosi yi yandi Phetelu, Zyaki yi Yowani phangi wandi hanga wutombuki yi bawu ku mongu mosi wa kaleyi; mu kingenga.

2 Yandi wásoba kuna thwala ya bawu; mbunzu yandi yakala kedyamina hanga tangwa, miledi myandi phi mikituki phembi hanga mwini.

3 Amana kutala Moyize yi Diya bádimonikisa kwena bawu, yi kuyambilaka yi yandi.

4 Amana mu kuvutula, Phetelu wázimbula kwena Yesu: «Pfumu, bwena mboti twakalenu kwetu kwakuku. Yuka wuzodi, yitunga hahaha masombolu matatu, dimosi kikuma kya ngeyi, dimosi kikuma kya Moyize amana dimosi kikuma kya Diya.»

5 Bwana kakala zonza hika, kutala tuti dimosi dya mitsyenzya dyisi bafidinga kuna kininga kyandi, amana ndinga mosi yátuka muna tuti mu kuzonza: «Yandu kenina Mwana wa meni watondama; mwena yandi tsini tsambu yama. Muyukilenu!»

6 Amana buna báyuka bwabuna, balonguki, bábukama, báyuka bweya bwa lawu.

7 Kaasi Yesu wábwesuka yi kubasimbaka wuzimbudi: «Telamenu, luyukaku bweya.»

8 Amana buna básekula mesu, bámonaku mutu, Yesu lwesi yandi hika.

9 Mu kukulumuka kwa bawu ku mongu, Yesu wábalongikila mu kuzonza: «Luzonzilaku kwena mutu mbona mesu yayi, yikuna kafútumukina, Mwana wa mutu, ku bafwa.»

10 Amana balonguki bámuyufula: «Kikuma kya

e **16:27 16:27** Mikunga 62:13; Loma 2:6.

biki balongi ba mitsiku bisi zimbwala ni Diya kafweti kwisa theti?»
11 Amana yandi mu kuvutula, wázimbula: «Mu kyedika ni Diya wisi amana kayílulula bima byosu.
12 Kaasi yiluzimbwadi: Diya wisa kedi, kaasi bámubakulaku, bámuhanga bwosu buna bázola. Bwabuna phi bamúnyokuna Mwana wa mutu.»
13 Hanga balonguki babakudi ni kikuma kya Yowani Mubotiki kakala bazonzila.

Yesu wubeludi mwana mosi wakala bela kikhoni
(Mlk 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Amana buna bisa kwena mulumba-lumba wa batu, mutu mosi wisa fukama kuna thwala ya yandi
15 yi kuzimbulaka: «Pfumu, muyukila kyadi mwana wa meni. Kikuma mukwa kikhoni kenina amana kisi bela lawu, mukuma matangwa mahika kisi bwa ku mbawu, matangwa mahika phi mu mamba.
16 Yimunatiki kwena balonguki baku, amana balendikiku mu kumubuka.»
17 Amana mu kuvutula, Yesu wuzimbudi: «Mbandu yakonda lukwikilu yi yavwalangana! Yi kuna khi tangwa yikádiki yi benu? Yi kuna khi tangwa yilútambwasiki? Mundatinenu kwaku.»
18 Yesu wakayakya kitembu kya mbi; amana mwana wa yakala wábeluka muna tangwa meni dina.
19 Hanga balonguki babwesuki kwena Yesu mu kingenga bazimbudi: «Kikuma kya biki tufwanikiku kumulubulakya?»
20 Amana yandi wuzimbudi kwena bawu: «Kikuma kya lukwikilu lwenu lwa khunda. Kikuma, mu kyedika yiluzimbwadi: Yuka ni lwakala yi lukwikilu hanga ngenza ya tidi, wadi lukhani zimbula kwena mongu wawu: "Katuka haha, wenda hana", amana wendi. Amana heku kima kyakonda lendakana. [
21 Kaasi mbandu yina yisi lubuka lwesi mu bisambu yi kuzila madya.]»

Yesu wusamuni hika lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mlk 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Kilumbu kimosi bákala bawu ku Ngadidi, Yesu wábazimbwala: «Mwana wa mutu bámulambula ku moku ma batu;
23 amana bámuhonda; kilumbu kya tatu, káfutumuka. Báyuka kiwayi kya lawu.»

Phaku ya nzu ya Nzambi

24 Amana buna bisa ku Kaphedinawuma, bana bakala bonga mbongu za nzu ya [a]Nzambi bábwesuka kwena Phetelu, amana bazimbudi: «Mulongi wenu

a **17:24 17:24** Mukanda wa Kulubuka 30:13 wuzonzi ni phaku ya tsuka mvula bakalaya futisa kwena kosu yakala wa muyuta tukidila mvula makumodi kikuma kya kuyidikila nzu ya Nzambi.

kisiku futa phaku za nzu ya Nzambi?»
25 Wuzimbudi «eeh!» Amana buna kisa kota mu nzu, Yesu wámukesidila mu kuzimbula: «Simoni, abweti wubati banza? Bakyamvu ba tsi, kwena nati bisi futisa phaku? Kwena bana ba bawu ho kwena banzenza?»
26 Amana yandi wávutula: «Kwena banzenza», Yesu wámuzimbwala: «Disongidila bana ba kuyekula benina[b].
27 Mukusya ni tukalaku kisinza kwena bawu, ndawenda ku yanga, timbula ndobu amana wakwata tsema watheti wuna wakwísa, amana buna wamúhadikisa munwa wandi: wawána fwalanga dimosi; buna wabóngadya hana kwena bawu kikuma kya ngeyi yi meni.»

18

Nati wenina mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu?
(Mlk 9:33-37; Luk 9:46-48)
1 Muna tangwa meni dina, balonguki bábwesuka kwena Yesu mu kuzimbula: «Nati si wenina mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu?»
2 Hanga wutedi mwana mosi, wámusya hana kati dya bawu,
3 amana wuzimbudi: «Mu kyedika yiluzimbwadi, yukani lusobiku, amana lwakituka hanga bana, lwakótamwoku mu Kipfumu kya mazilu.
4 Disongidila, wosu wuna wadíkulumuna hanga mwana yandu, kakála mbuta wa mukwandi mu Kipfumu kya mazilu.
5 Amana wosu wuna wuyambi mwana mosi mu khumbu ya meni, meni kayambini.

Kebenu mu kusumuka
(Mlk 9:42-48; Luk 17:1-2)
6 «Amana wuna wuhukumuni mosi wa bana bakhunda baba bisi kwikila mwena meni, bulungi kwena yandi bamuzitikila kalunga tadi hana tsingu amana bamudibula muna dingu dya yanga dya mbuta.
7 Khi kyadi kwena tsi kikuma kya bisinza, mu kyedika, bwalendaku salama ni kukalaku mambu mana misi sumuna; kaasi kyadi kwena wuna kyalúbwakila kisinza!
8 Amana yukani koku dyaku holo kulu dyaku dyakusumunaka, bukunadya amana losadya ku kyana yi ngeyi; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi koku dimosi holo kulu dimosi, ka mboti ku ni wakala yi malu modi holo moku modi amana bakulosa ku mbawu ya mvula yi mvula.
9 Amana yuka ni disu dyaku dyakusumunaka, lokuladya amana losadya ku kyana yi ngeyi; bulungi

b **17:26 17:26** Muna tangwa meni dina, bakyamvu bakala futisa lwesi phaku kwena bakwa tsi yina babotula bawu, kaasi bakwa hata dya bawu loni.

kwena ngeyi wakota mu luzingu lwakonda tsuka yi disu dimosi, ka mboti ku ni wakala kwaku yi mesu modi amana bakulosa ku bilungi.»

Kingana kya mukoku watota amana wamonika (Luk 15:3-7)

10 «Talenu, lulewulaku mosi wa bana bakhunda baba; mukuma yiluzimbwadi ni banzyo ba bawu muna mazilu bisi tala kosu tangwa mbunzu ya Tata wama wuna wenina mu mazilu.
11 [Mukuma Mwana wa mutu kisa hulula bana batota.]
12 «Abweti lwisi banza? Yukani mutu mosi kavwa mikoku khama, amana mosi muna kati dya myawu katota, kasísaku makumi vwa yi vwa muna mongu ndangu kenda sanda wuna wátota?
13 Amana yuka ni kasengumunawa, mu kyedika, yiluzimbwadi, kasángwala kikuma kya wawu kuluta makumi vwa yi vwa ma mina myakonda tota.
14 Phila mosi, lweku luzolu lwa Tata wenu wuna wenina muna mazilu, ni mosi mu kati dya baleki baba katota.»

Buna phangi mosi kakuhanga mbi

15 «Yukani phangi waku kasumuka [kwena ngeyi], ndawenda, mumona, kalenu benu boodi lwesi. Yukani kakuyukila, wumunungini phangi waku.
16 Kaasi yukani kayukiku, bonga hika mutu mosi kondilo boodi ha kimosi yi ngeyi, ndangu mu ndinga ya bambangi boodi kondilo batatu dyambu dyosu dyayilama."
17 Kaasi yukani kabwisa kubayukila, zimbula ku Dibundu; amana yuka ni kabwisa phi kuyukila Dibundu, kakala kikuma kya ngeyi hanga muphakanu yi kalaki ka phaku.
18 «Mu kyedika, yiluzimbwadi, moosu mana lwakásа ha tsi makásama ku zilu, amana moosu mana lwakútumuna ha tsi makutumuka ku zilu.
19 «Mu kyedika, yiluzimbwadi hika ni yuka boodi ha kati dya benu bayukana, ha tsi haha, mu kulomba kyosu kima, kyakina kabáheka Tata wama wenina mu mazilu.
20 Mukuma hana henina bodi holo batatu bakhundakana mu khumbu yama, meni yenina hana kati dya bawu.»

Kingana kya musadi mosi wisiku zola kulolula

21 Hanga buna kábwesuka Phetelu wumuzimbwadi: «Pfumu, mbala kwa pfwani kulolula kwena phangi wama yandu wuphangi mbi, amana yimúlolula tii yi kuna mbala tsambwadi?»
22 Yesu wumuzimbwadi: «Yikuzimbwadiku ni yi kuna mbala tsambwadi, kaasi yi kuna mbala makumi tsambwadi yi tsambwadi.
23 Ihana ni, Kipfumu kya mazilu kifwanakani yi kyamvu mosi wázola kutala

mambu ma pfuka zandi kwena basadi bandi.
24 Amana buna káyandika mu kusalabwa, bisa mu-natina mosi wáfwana kufuta mafunda yi mafunda ma mbongu.
25 Bwosu kakalaku yi kima kya kufuta, pfumu wandi wáhana muswa ndangu ba-mutekisa yandi yi mukhetu wandi yi bana bandi yi bima byosu bina kákala byawu, ndangu bafuta pfuka yandi.
26 Musadi wábwa muna málu mandi amana wáfukama kuna thwala yandi mu kuzonza: "Sipha mbundu pfumu, kikuma kya meni, yikufuta pfuka yosu!"
27 Kiwayi kyámukwata pfumu wa musadi wuna, wámusula kenda amana wámuyambwadilaya pfuka.
28 Mu kulubuka, musadi wuna bátundakana yi mosi wa banduku ba kisalu wuna wafwana kumufuta mbongu za khunda. Mu-sadi wámukwata, amana wáyandika mu kumukama hana dinga mu kuzimbula: "Futa pfuka yama!"
29 Hanga nduku wa kisalu wubwi muna malu mandi, kakala mubokwadila: "Sipha mbundu kikuma kya meni, yikufuta!"
30 Kaasi yandi kázolaku; wenda mutimbula mu boloku, yi kuna kafútila pfuka yina.
31 Mu kumona mana mabwa, banduku bandi ba kisalu kyadi kyábakwata lawu; hanga bendi menika kwena pfumu wa bawu mosu mana máluta.
32 Hanga pfumu wumute-disi amana wumuzimbwadi: "Musadi wa mbi! Yikuyamb-wadidiki pfuka yaku kikuma wumbokwadidiki;
33 wulungikiku, ngeyi phi kuyukila nduku waku wa kisalu kiwayi, bwosu yikuyukidiki phi ngeyi kiwayi?"
34 Amana pfumu wandi, mu khabu, wámulambula mu boloku tii yi kuna kafútila byosu bina káfwana mu kufuta.»
35 «Yi bwabuna phi Tata wama wenina ku zilu kalúhanga yukani mosi-mosi wa benu kaloludiku kwena phangi wandi yi mbundu yandi yosu.»

19

Yesu yi kufwa kwa longu (Mlk 10:1-12)

1 Tangwa kámanisa Yesu ndinga zazi, wákatuka ku Ngadidi amana wenda ku milambu mya Yuteya, kuna sambwa dikwawu dya Yolu-tani.
2 Milumba-lumba mya batu lawu bámulanda, amana kwakuna, wábuka bambefu.
3 Amana ndambu ya Bafwadisi bábwesuka kwena yandi, mu kumuleya yi kumuhyula: «Yakala ken-ina yi muswa wa kuyambula mukhetu wandi mu kosu kikuma?»
4 Amana yandi mu kuvutula, wuzimbudi:

«Lwátangaku ni, "ku luyanduku, kábahanga mukhetu yi yakala",
5 amana kázimbula: "Ihana ni, yakala kasísa tata wandi yi ngudi wandi, amana kakhúndakana yi mukhetu wandi, amana bakítuka, bawu bodi, musuni wumosi".
6 Ndangu bakálaku hika bodi, kaasi mutu mosi. Disongidila, kina kakasi Nzambi, mutu kahambulaku.»
7 Bafwadisi bamuzimbwadini: «Kikuma kya biki Moyize káhanina muswa ni bahana, kwena mukhetu, mukanda wa kufwa kwa longu amana bamukula?»
8 Yandi wubazimbwadi: «Moyize, kikuma kya mbundu ya tadi yina lwenina yawu, káluhekila muswa wa kukula bakhetu benu; ku luyandiku, bwákalaku buna.
9 Kaasi, yiluzimbwadibwa: wuna wayámbula mukhetu wandi, katula kusala kindumba, amana kakwela wa hika, mbongi katini.»

10 Balonguki bandi bámuzimbwala: «Yuka ni yi bwana dyenina dyambu dya yakala yi mukhetu, bulungi kakwelaku kwandi.»
11 Amana yandi wábazimbwaya: «Boosu bafwaniyoku kutambwasa ndinga yayi, kaasi kwena bawu bana lwesi bahekaya!
12 Mukuma henina yi bayakala bafwaniku kukwela kikuma bwabuna bábutuka, henina yi bakwawu bátyelabwa kwena batu, amana henina yi bakwawu bábwisa kukwela, kikuma kya Kipfumu kya mazilu. Wuna wufwani kutambwasa, katambwasa!»

Yesu yi bana bakhunda (Mlk 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Hanga bamunatini bana, ndangu kabathetika moku amana kalombila kikuma kya bawu, kaasi balonguki bakala bakaya.
14 Amana Yesu wázimbula: «Yambulenu bana, lubakandisaku mu kukwisa kwena meni, mukuma Kipfumu kya mazilu kyenina kikuma kya bana benina hanga bawu.»
15 Amana wábathetika moku, wakatuka hana.

Yesu yi ngunza wa mvwama (Mlk 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Hanga mutu mosi wisa bwesuka kwena yandi, wuzimbudi: «Mulongi, biki bya bukheti pfwani kuhanga mu kutambula luzingu lwa mvula yi mvula?»
17 Amana yandi wumuzimbwadi: «Kikuma kya biki wungyufwadi mu mambu ma bukheti? Mosi lwesi wenina wa bukheti. Amana yuka ni wazola kukota mu luzingu lwa mvula yi mvula, lunda mitsiku.»
18 Wumuhyudi: «Khi myawu?» Amana Yesu wuzimbudi: «Wahóndaku mvumbi wa khengu; watáku mbongi; wayíbaku; wahúnaku musamu;

19 zitisa tata waku yi ngudi waku; amana wazóla mukwenu khunda hanga ngeyi meni.»
20 Ngunza wumuzimbwadi: «Mambu mana moosu, yisima zitisa, biki hika bikhondi?»
21 Yesu wumuzimbwadi: «Yukani wuzodi wakala walungila, ndawenda, tekisa bima byaku, amana wahana mbongu kwena batsukami, amana wátambula kuvwa kumosi mu mazilu, kunima, nzawisa amana wandanda.»
22 Amana mu kayuka, ngunza, ndinga yina, wenda yi kiwayi mukuma kimvwama kya lawu kakala kyawu.

23 Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi: phasi bwenina kwena mvwama mosi mu kukota mu Kipfumu kya mazilu.
24 Amana yiluzimbwadi hika: bweku phasi kwena kamela mu kulobuka ha hundu dya ndongu, kuluta mvwama mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.»
25 Amana mu kuyuka bwabuna, balonguki báyituka lawu, bakala zimbula: «Nati si wufwani kuhuluka?»
26 Amana Yesu buna kabatala, wubazimbwadi: «Mana misiku lendakana kwena batu, misi lendakana kwena Nzambi.»
27 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Tala betu, tusisi bima byetu byosu amana tulandi ngeyi. Abweti dyakála kikuma kya betu?»

28 Amana Yesu wábazimbwala: «Mu kyedika yiluzimbwadi: kwena benu lwisa ndanda: mu tsi ya pha, tangwa kazákala Mwana wa mutu hana kiti kyandi kya luyalu lwa khembu, benu phi lwakála bazakala muna biti kumi yi byodi bya luyalu mu kufundisa bikanda kumi yi byodi bya Kiseledi.
29 Amana kosu mutu wuna wásisa nzu holo baphangi ba bayakala holo baphangi ba bakhetu, holo tata holo ngudi holo bana holo mafu kikuma kya khumbu ya meni, katámbula mbala khama kuluta amana kavwa luzingu lwa mvula yi mvula.
30 Lawu bakála batheti, basúkinina amana lawu bakala batsuka, batékila.»

20

Kingana kya basadi mu kilanga kya vinu

1 «Mukuma, Kipfumu kya mazilu kifwanakani hanga: mutu mosi, pfumu wa kilanga wálubuka muna sukasuka kusanda basadi kikuma kya kilanga kyandi kya vinu.
2 Amana wáyukana yi basadi mu fwalanga dimosi muna kilumbu amana wábatuma mu kilanga kyandi kya vinu.
3 Wálubuka hika mu tangwa dya vwa dya suka, wumoni bahika bakala kuna zandu bakonda kisalu.
4 Kwena batu bana wuzimbudi: "Alwenda benu phi muna kilanga kya vinu, amana yiluheka lufutu luna lufwani."

5 Bawu benda kwakuna. Wálubuka hika mu tangwa
dya tsinzi, yi mu tangwa dya
tatu dya masikidika, wusadi
phila mosi.
6 Amana mu tangwa dya
tanu dya masikidika, buna
kálubuka, wáwana hika
bakwawu bakala batelama
hana, amana wubazimb-
wadi: "Kikuma kya biki
luwheniki kilumbu kya
muthu konda kisalu?"
7 Bamuzimbwadini:
"Kikuma heku mutu wu-
tubongi mu kisalu." Yandi
wubazimbwadi: "Ndenu
lwenda benu phi mu kilanga
kya vinu."

8 «Kuma buna kwáyila,
pfumu wa kilanga kya vinu
wuzimbudi kwena kaphita
kandi: "Tela basadi amana
wabafuta lufutu lwa bawu.
Wayándikila kwena bana
batsuka yi kuna kwa bana
batheti."
9 Amana buna bisa bana
báyandika mu tangwa
dya tanu dya masikidika,
batambula kosu mutu
fwalanga dimosi.
10 Amana buna bisa bana
batheti, bakala banza ni
batámbula kuluta, kaasi
batambudi, bawu phi,
fwalanga dimosi kosu mutu.
11 Buna bátambula,
báyandika mu kubokuta
kikuma kya pfumu wa
kilanga
12 yi kuzonzaka: "Baba
bisiki batsuka, tangwa di-
mosi lwesi basadini, amana
wubafuti kitesu kimosi yi
betu tuhyombidi kilumbu
kyosu yi mwini wutuwhidi!"
13 Kaasi yandi mu ku-
vutula kwena mosi wa
bawu, wuzimbudi: "Muk-
wetu, yikuhangiku mbi;
tuyukanikiku yi meni
kikuma kya fwalanga di-
mosi?
14 Tambula kina kyenina
kya ngeyi amana ndawenda.
Yukani nzodi yihana, kwena
wuna wenina watsuka,
kitesu kimosi yi ngeyi, mana
matadi meni-meni.
15 Yeku yi hamu dya ku-
sadila mbongu zama bwosu
nzodini? Kondilo kikudi-
kudi wungyukidi kikuma
kya buna yenina mutu wa
mboti?"
16 Ihana ni, bátekila bakála
batsuka amana batsuka
bakala batheti.»

Yesu wusamuni hika mbala ya tatu lufwa yi lufutumuku lwandi

(Mlk 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Bwosu kakala tombuka
ku Yelusalemi, Yesu
wábanata ku phungamu ba-
longuki kumi yi bodi amana
muna nzila, wubazimbwadi:
18 «Talenu, ku Yelusalemi
tubati tombuka; Mwana wa
mutu bamúlambula kwena
mbuta wa banganga Nzambi
yi balongi ba mitsiku. Ndola
ya lufwa bamúzengila
19 amana bamúlambula
kwena baphani, ndangu
bamuseya, bamuzyatula,
bamukhoka hana kitakani.
Amana mu kilumbu kya tatu,
kafútumuka.»

Kulomba kwa ngudi wa Zyaki yi Yowani

(Mlk 10:35-45)

20 Hanga ngudi wa bana
ba Zebeteya wábwesuka
kwena Yesu yi bana bandi ba
bayakala amana wáfukama
ndangu kamulomba kima
kimosi.
21 Amana yandi wumuz-
imbwadi: «Biḳi wuzodini?»
Mukhetu wámuzimbwala:
«Zonza ni bana bama baba
bodi bazakala mosi kuna
kitata kyaku, amana mosi
ku kimama kyaku muna
Kipfumu kyaku.»
22 Amana Yesu mu kuvu-
tula, wuzimbudi: «Lwisiku
zaya mambu mana lwisi
lomba. Lwaléṅda kunwa
mbungu yina yinwa meni?»
Bawu bamuzimbwadini:
«Twalenda.»
23 Yandi wubazimbwadi:
«Mbungu yama lwanwáya.
Kaasi kuzakala ku kitata
kyama yi ku kimama kyama,
ka meni ku yihana muswa;
kaasi bizika byenina kikuma
kya babana kayidikilabya
Tata wama.»
24 Bakwawu bana kumi,
ha báyuka bwabuna, hanga
babayukidi khabu baphangi
bana bawu bodi.
25 Amana Yesu wábatela
boosu wubazimbwadi:
«Luzayi ni malemba ma
makanda bisi yala hana
thandu ya batu hanga
bapfumu, amana bambuta
bisi songila kwena bakwawu
hamu dya bawu.
26 Bwakálaku buna ha
kati dya benu, kaasi wuna
wazóla, ha kati dya benu,
kukituka mbuta, kakála
musadi wenu,
27 amana wuna wazóla
kukala watheti mu kati dya
benu kakala muhika wenu:
28 Bwosu Mwana wa mutu,
yandi kísaku ndangu bamu-
sadila, kaasi kikuma kya ku-
sadila yi kulambula luzingu
lwandi mu phila ya kukatula
batu balawu mu kihika.»

Yesu wubeludi baphofu bodi
(Mlk 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Buna bálubuka mu
Yediko, mulumba-lumba wa
batu wámulanda.
30 Amana baphofu bodi
bazakala kuna kabeta ka
nzila, buna báyuka ni Yesu
kakala luta, bákalunga mu
kuzonza: «Tuyukila kyadi,
Pfumu, Mwana wa Tavidi!»
31 Amana mulumba-
lumba wa batu wáyandika
kubakandikisa ndangu badi-
bata, kaasi bawu bákalunga
hika ngolu: «Tuyukila kyadi,
Pfumu, Mwana wa Tavidi!»
32 Amana Yesu buna
kátelama, wábatela amana
wábahyula: «Biki luzodi ni
yilusadila?»
33 Bamuzimbwadini:
«Pfumu, mesu metu mate-
muka!»
34 Amana yi kyadi kya
lawu, Yesu wábasimba muna
mesu; muna mbala mosi,
báyandika kumona hika,
amana bámulanda.

21

Yesu wukoti mu Yelusalemi
(Mlk 11:1-11; Luk 19:28-40; Ywn 12:12-19)

1 Tangwa bátula bela-
bela yi Yelusalemi, amana
bátula ku hata dya Betifasi,
bela-bela yi mongu wa

Olive, hanga Yesu wátuma balonguki bodi,
2 mu kubazimbwala:
«Alwenda kuna hata dina
dyenina ku thwala ya benu,
amana lwawána ane wa
kibuti wakuzitika yi mwana
wa anea hakimosi yi yandi;
bakutumunenu, amana
bandatinenu.
3 Amana yuka ni mutu
kaluzimbwala kima, zim-
bulenu: "Pfumu mupfunu
kabavwini." Amana, muna
mbala mosi, kabásula.»
4 Amana mambu mana
mábwa ndangu dyalungila
dyambu dina dyázonzama
kwena mbikudi:
5 «Zimbulenu kwena mwana
wa mukhetu wa Siy-
oni:
Tala kyamvu waku wisi
kwena ngeyi, wabasa
yi ngemba, wazanza
hana thandu ya ane
wa kibuti,
yi hana thandu ya mwana
wa ane, mwana wa
mbisi mosi.»
6 Buna benda ba-
longuki, báhanga phi bwosu
ká balongila Yesu.
7 Bisa munata ane wa
kibuti yi mwana wandi,
amana hana tandu ya bawu,
báthetika miledi mya bawu;
amana Yesu wázakala hana
thandu.
8 Amana mulumba-
lumba wa batu bakala
yala miledi mya bawu
muna nzila; bahika bakala
hawula mihandi ku miti yi
kuyalakamya muna nzila.
9 Milumba-lumba mya
batu bakala kwenda kuna
thwala ya yandi amana bana
bakala landa yi kukalungaka
mu kuzimbula: «Ozana
kwena Mwana wa Tavidi!
Kasambuka wuna wisi kwisa
mu khumbu ya Pfumu!
Ozana kwena Nzambi muna
bisoka!»
10 Amana buna kakala kota
mu Yelusalemi, mbanza yosu
yánikana mu kuzimbula:
«Nati kenina yandu?»
11 Amana milumba-lumba
mya batu bakala vutula:
«Yandu kenina mbikudi Yesu,
mwisi Nazaleti dya Ngadidi.»

Yesu muna nzu ya Nzambi
(Mlk 11:15-19; Luk 19:45-
48; Ywn 2:13-22)

12 Yesu wákota kuna nzu
ya Nzambi, wákukwasa
boosu bana bakala tekisa
yi bana bakala sumba kuna
nzu ya Nzambi, amana
wámwanga mesa ma bakwa
tsyenzya yi biti bya bateki ba
baphombu.
13 Amana wubazimbwa-
dini: «Tala mana masonama:
"Nzu yama batedikiya nzu
ya bisambu." Kaasi benu,
lukitudiya saka dya band-
wandwa!»
14 Baphofu yi bifwa malu
bábwesuka kwena yandi
muna nzu ya Nzambi.
Amana wábabuka.
15 Kaasi bambuta ba
banganga Nzambi yi balongi

a **21:2** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

ba mitsiku buna bámona mambu ma khumbwa mana kahanga, yi bana bakhunda buna bakala kalunga mu nzu ya Nzambi: «Ozana kwena Mwana wa Tavidi!» Hanga bafunga khabu

16 amana bamuzimbwadini: «Wubati yuka mana babati zonza bana baba?» Yesu wubazimbwadi: «Eeh. Lwatangaku kedi ndinga zazi: "Muna munwa mya bana bakhunda yi bana ba lubutu wádiyidikila lukumu?"»

17 Amana buna kábasisa, wálubuka mu mbanza, ndangu kenda ku hata dya Betaniya, wanimba kwakuna.

Yesu wusingi miti wa fiki
(Mlk 11:12-14; 11:20-24)

18 Muna suka, mu kuvutuka ku mbanza, wáyuka nzala.

19 Amana buna kámona miti wa fiki wumosi muna nzila, wábwesuka kwakuna; kaasi wuwani lwesi khaya; amana wázimbula kwena miti wa fiki: «Ka kibundu kimosi ku hika kyabútuka mwena ngeyi, mu kimakulu!» Amana muna tangwa meni dina, mufiki wáyumuka.

20 Buna bámona bwabuna, balonguki báyituka lawu: Abweti miti wa fiki wawu wuyumukini mu mbala mosi?

21 Amana mu kuvutula, Yesu wubazimbwadi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi, honi lwakala yi lukwikilu, lwisiku banga phi, lwasalaku lwesi mana masalami ku miti wa fiki, kaasi lufwani phi kuzimbula kwena mongu wawu: "Kinduka hana, amana dilosa mu yanga dya mbuta", bwana bwahángama."

22 Kyosu kina lwalómba mu lombilu yi lukwikilu, lwatámbulakya.»

Akweti disi tuka hamu dya Yesu?
(Mlk 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Buna kákota mu nzu ya Nzambi, tangwa kakala longa, bapfumu ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bisa muhyula: «Mu hamu dya nati wubati hangila mambu mana? Amana nati wákuheka hamu meni dina?»

24 Amana mu kuvutula, Yesu wuzimbudi kwena bawu: «Meni phi yiluhyula kyufu kimosi lwesi; yukani lwamvútwala, yilúzimbwala keti mu hamu dya nati yisi sadila mambu mana.

25 Mbotika yina ya Yowani, ku zilu yátuka ho kwena batu?» Kaasi bawu bakala diwinina bawu yi bawu, yi kudizimbwalaka: «Yuka twazimbula: "Ya ku zilu", katúzimbwala: "Amana kikuma kya biki lwakonda sila lukwikilu mwena yandi?"

26 Amana yuka twazimbula: "Kwena batu", tufwani kubanga mulumba-lumba wa batu, mukuma boosu bisi kwikila ni Yowani mbikudi kákala.»

27 Amana mu kuvutula kwena Yesu, bazimbudi: «Tuzayiku.» Yandi phi

wubavutwadi: «Meni phi yiluzimbwalaku keti mu hamu dya nati yisi sadila mambu mana.»

Kingana kya bana ba bayakala bodi

28 «Abweti lubanzi? Mutu mosi wákala yi bana ba bayakala bodi; hanga wubwesuki kwena wuna wa tsomi wuzimbudi: "Mwana awenda, lelu, wasala mu kilanga kya vinu."

29 Amana yandi, mu kuvutula, wuzimbudi: "Nzodiku;" kaasi kunima wázosulula, wenda ku kilanga.

30 Amana buna kábwesuka kwena mukwawu, wuzimbudi phila mosi. Amana yandi mu kuvutula wuzimbudi: "Eeh, yikwenda, tata" kaasi kendaku ku kilanga.

31 Nati mu kati dya bawu boodi wásala luzolu lwa tata?» Bavutudi: «Watheti», Yesu wubazimbwadi: «Mu kyedika, yiluzimbwadi, bakalaki ka phaku yi bandumba balutekididi mu Kipfumu kya Nzambi.

32 Mukuma Yowani kisa kwena benu mu kulusongila nzila ya masonga, amana benu lwámukwikilaku. Kaasi bakalaki ka phaku yi bandumba bámukwikila, amana keti buna nana lwámona mambu mana, lwázosululaku kwenu ndangu lwamukwikila.»

Kingana kya basadi bambi ba kilanga kya vinu

(Mlk 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 «Yukenu kingana kya hika: Mutu mosi wákala pfumu wa nzu wákuna kilanga kya vinu. Wukakikya mu luphangu, wáyidika kinyongi kya vinu muna kati, wátunga kinongi kikuma kya kutadikina vinu, kunima wáluwisakya kwena basadi ba vinu, amana wenda mu kitambu.

34 Amana ha dyálungila tangwa dya bibundu, wátuma basadi bándi kwena basadi bana bákala mu kilanga kya vinu ndangu bamubongila ndambu yandi ya bibundu.

35 Kaasi buna bábakwata basadi bandi kwena basadi bana bakala sala mu kilanga kya vinu; mosi bámubeta, mosi hika bámuhonda, amana mukwawu hika bámuzukwamina matadi.

36 Wáhitika hika basadi bakwawu kuluta thalu ya bana batheti, amana bábahanga hika phila mosi.

37 Amana ku tsuka, wábahitika mwana wandi wa yakala, yi kubanzaka: "Bamuzitisa mwana wama."

38 Kaasi tangwa bámumona basadi bana bákala mu kilanga kya vinu, badizimbwadi bawu yi bawu: "Yandi kenina swana! Alwisenu, twamuhonda ndangu twabonga kuvwa kwandi!"

39 Hanga bamukwati, bámutimbula ku phenza ya kilanga kya vinu amana bámuhonda.

40 «Amana tangwa kakwísa mukwa kilanga kya vinu, abweti kabáhanga basadi

bana?»
41 Bamuvutwadini: «Batu
bana bambi, kabáhonda
konda kubayukila kyadi,
amana kilanga kya vinu
kalúwisakya kwena batu
bahika, bana bamúheka
bibundu muna tangwa
dyandi.»
42 Yesu wubazimbwadi:
«Khaku kedi lutanga muna
Masonuku:»
"Tadi bálosa bana bakala
tunga
dyadyadi dikituki kisina kya
mupfundila;
Dyambu dina dyátuka
kwena Pfumu,
dyena dyambu dya kuyituka
ku mesu ma betu!"
43 «Ihana ni, yiluzimb-
wadi: Kipfumu kya Nzambi
bálukatulakya amana
báhanakya kwena kanda
dya hika dina dyábutilakya
bibundu. [
44 Amana wosu wuna wabwa
ha tadi dina katóluka; ha
thandu ya wuna dyabwíla,
dyamúnikumuna.]»
45 Amana buna báyuka
bwabuna mbuta wa ban-
ganga Nzambi yi bafwadisi
bingana byandi, bábakisa
ni kikuma kya bawu kakala
zonzila.
46 Bakala sanda phila
ya kumukwatisila, báyuka
bweya bwa milumba-lumba
mya batu, kikuma bakala
mubongila hanga mbikudi.

22

Kingana kya mukinzi wa longu
(Luk 14:15-24)

1 Yesu wázonzila hika mu
bingana; wuzimbudi:
2 «Kipfumu kya mazilu
kifwanakani yi kyamvu mosi
wáta mukinzi wa longu lwa
mwana wandi wa yakala.
3 Amana wátuma basadi
bandi benda tela batu
bana kátedisa ku mukinzi
wa longu; kaasi bázolaku
kukwisa.
4 Wátuma hika basadi
bakwawu, mu kuzimbula:
"Zimbulenu kwena bana
thedisiki: Tala, ngidiki kedi
madya mama, miluma mya
bangombi yi bambisi bahika
ba senga babahondi, byosu
byayilama; alwisenu ku
mukinzi wa longu!"
5 Kaasi bawu bálewula,
benda kwabawu, mosi
wenda ku kilanga kyandi,
mukwawu wenda ku kikhita
kyandi;
6 amana bakwawu,
bábakwata basadi bandi,
bábatukwana, amana
bábahonda.
7 Kyamvu wáyuka khabu:
amana buna kátuma ba-
phumbulu bandi, wáhondisa
bandwandwa bana yi
mbanza ya bawu phi
wáyokisaya.
8 Hanga wuzimbudi
kwena basadi bandi: "Muk-
inzi wa longu wuyilami,
kaasi batu babana bátedisa
bakalaku kwatakani kikuma
kya wawu.
9 Hangenu lwenda muna
phambu za nzila, amana
tedisenu, ku mukinzi
wa longu, boosu bana
lwawána."
10 Buna bálubuka basadi

bana mu nzila, bákutikisa batu boosu bana báwana, ba mbi yi ba mboti; nzu ya mukinzi yábasa yi batu.

11 Amana buna kákota kyamvu mu kutala batu bana kátedisa, wámona mwamuna mutu mosi wakonda vwata muledi wa mukinzi wa longu.

12 Amana wumuzimbwadi: "Mukwetu, abweti wukotidi mwamu konda muledi wa mukinzi wa longu?" Kaasi yandi kámonaku kima kya kuvutula.

13 Hanga kyamvu wuzimbudi kwena basadi: "Mukasenu moku yi malu, amana mulosenu ku nzila kwena phipha; kwakuna kwakála bidilu yi makwenzi."

14 Mukuma balawu bátela, kaasi bakhunda básolama.»

Phaku ya Khayisala
(Mlk 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Hanga bafwadisi bendi kasa kifwandu, bamuleya ndangu bamukwatila mu ndinga.

16 Amana batumini balonguki ba bawu kwena yandi ha kimosi yi ndambu ya batu bana bakala landa Helodi, mu kuzimbula: «Mulongi, tuzayi ni kyedika wisi zonza ngeyi amana wisi longa nzila ya Nzambi mu masonga. Weku yi bweya bwa mambu mana bisi banza batu mukuma wisiku tala mbunzu za batu.

17 Tuzimbwaleti si buna wisi banza ngeyi: bulombi mu kufuta phaku ya Khayisala[a] ho loni?»

18 Kaasi Yesu, bwosu kázaya mabanza ma bawu ma mbi; wuzimbudi: «Kikuma kya biki lubati ndeyila, bakavungalosi?

19 Tsongilenu mbongu zina bisi futa phaku.» Bawu bámusongila fwalanga dimosi,

20 amana wábahyula: «Mbunzu yi khumbu yayi básonika haka, bya nati?»

21 Bamuzimbwadini: «Bya Khayisala». Hanga wubazimbwadi: «Disongidila, hanenu mambu ma Khayisala kwena Khayisala, amana mambu ma Nzambi kwena Nzambi.»

22 Buna báyuka bwabuna, báyituka, amana bámusisa, benda kwa bawu.

Kyufu kimosi kikuma kya lufutumuku
(Mlk 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Muna kilumbu meni kina, ndambu ya Basadise, bana bisi zimbula ni kweku lufutumuku, bábwesuka kwena yandi, amana bámuhyula

24 mu kuzimbula: «Mulongi, Moyize kázimbula: "Yuka ni mutu mosi kafwa konda kubuta mwana, myaki wandi kafweti kwela

a **22:17 22:17** Ku kisina, Khayisala yákala khumbu ya mutu, kaasi ku manima báyandika kusadilaya hanga khumbu ya «mwata-yamvu», bwosu bazonzidiya haka: «mwata-yamvu wa Loma»

mufwidi ndangu katombula kikanda kya phangi wandi."
25 Kinga, kwákala kwena betu, yi baphangi ba bayakala tsambwadi; amana watheti wákwela, wáfwa; amana konda kusisa dibuta, wásisa mufwidi wandi kwena myaki wandi.
26 Busalami phila mosi kwena wuna wazodi, yi watatu, yi kuna kwa wuna watsambwadi.
27 Amana kunima dya bawu boosu, mukhetu wáfwa.
28 Mu kilumbu kya lufutumuku, mukhetu wa nani kakala, ha kati dya bawu tsambwadi? Mukuma boosu bamukwela!»
29 Amana mu kuvutula, Yesu wubazimbwadi: «Luditotisi kikuma lwisiku bakisa keti Masonuku keti ngolu za Nzambi.
30 Mukuma, ku lufutumuku lwa bafwa kwakálaku yi bayakala keti bakhetu bakwélana, kaasi bakala hanga banzyo mu zilu.
31 Amana kikuma kya lufutumuku lwa bafwa, lwátangaku mana báluzimbwala kwena Nzambi:
32 "Meni yena Nzambi wa Bulahami yi Nzambi wa Yizaki yi Nzambi wa Yakobi"? Keku Nzambi wa bafwa kaasi wa bana ba moya.»
33 Amana buna báyuka bwana, milumba-lumba mya batu báyituka lawu ku malongi mandi.

Mutsiku wuluti mupfunu
(Mlk 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Buna báyuka Bafwadisi ni Yesu wábatsukisa Basadise, bákutakana.
35 Amana mosi hana kati dya bawu, mulongi wa mitsiku, kakala muleya mu kumuhyula:
36 «Mulongi, khi wawu mutsiku wa mbuta mu mitsiku?»
37 Yandi wumuvutwadi: «"Watónda Pfumu Nzambi waku yi mbundu yaku yosu, yi moya waku wosu yi ngangu zaku zoosu."
38 Wawu wenina mutsiku wa mbuta yi watheti.
39 Amana mutsiku wa zodi, phila mosi yi wuna wa theti: "Tonda khunda waku hanga ngeyi meni."
40 Mitsiku myami myodi mivungi mitsiku yi Bambikudi.»

Kidisitu yi Tavidi
(Mlk 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Bwosu bákutakana Bafwadisi, Yesu wabahyula
42 mu kuzimbula: «Biki lwisi banza kikuma kya Kidisitu? Mwana wa nati kenina?» Bamuvutwadini: «Wa Tavidi.»
43 Yandi wubazimbwadi: «Abweti si Tavidi, mu Kitembu kisi mutela ni Pfumu, tangwa kisi zimbula:»
44 "Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama":
Sikuka ku kitata kyama,
yi kuna yibásila bambeni baku ku sina dya bitambi byaku."

45 «Disonga yuka ni Tavidi
kisi mutela "Pfumu", abweti
kakadila mwana wandi?»
46 Amana ka mutu ku wal-
enda kumuvutwala ndinga
mosi. Tuka kilumbu meni
kina, ka mutu ku wameka
hika kumuhyula kyufu.

23

Yesu wubalukisi kikuma kya balongi ba mitsiku yi Bafwadisi
(Mlk 12:38-39; Luk 11:43-46; 20:45-46)

1 Hanga Yesu wazonza
kwena milumba-lumba mya
batu yi kwena balonguki
bandi
2 mu kuzimbula: «Balongi
ba mitsiku yi Bafwadisi
badizakadisi ha kiti kya
Moyize.[a]
3 Disongidila ni, mambu
moosu mana balúzimbwala,
salenu, swekenu phi, kaasi
benu luhangaku mihangu
mya bawu. Mukuma bisi
zonza kaasi bisiku sadila.
4 Amana bisi wongika
miteti mya zitu, myena
yi phasi mu kunata, mu
mahembu ma batu; kaasi
bawu meni bisiku zola
kuningisa keti ku mulembu.
5 Amana bisalu bya bawu
byosu, bisi sala, ndangu
badimonikisaka kwena batu.
Ihana ni, bisi nata biphakala
bya mbuta bya mavwelesi
hana mbunzu yi muna moku
ma bawu yi miledi mya
mbuta amana baleyisi yi
misinga.
6 Amana bazodi kuzakala
mu bifulu bya theti mu mik-
inzi yi bifulu bya theti mu
nzu za kimvuka za Bayuta;
7 yi mboti mu mazandu,
yi kubatelaka kwena batu ni
"Mulongi."
8 Kaasi benu, luzolaku ni
balutela "Mulongi", mukuma
mosi lwesi wena mulongi
wenu, amana benu, benu
boosu lwena baphangi.
9 Lutelaku mutu, ha tsi
haha, ni "Tata", mukuma
mosi lwesi wena tata wenu,
Tata wa ku zilu.
10 Luzolukaku ni balutela
"Mutwadisi", mukuma mosi
lwesi wena Mutwadisi wenu
Kidisitu.
11 Amana mbuta mu kati
dya benu kakala musadi
wenu.
12 Wuna wadítombula
yandi meni, bamúkulumuna
amana wuna wadíkulumuna
yandi meni, bamútombula.»

Yesu wutunguludi bukavungalosi bwa balongi ba mitsiku yi bwa Bafwadisi
(Mlk 12:40; Luk 11:39-52; 20:45-47)

13 «Amana khi kyadi kwena
benu, balongi ba mitsiku yi
Bafwadisi, bakavungalosi!
Kikuma lwisi yafikila kya-
fulu kya Kipfumu kya mazilu
ku thwala ya batu; amana
lwisimwoku kota benu-
benu, lwisiku bayambula phi

[a] **23:2 23:2** Malongi mana ma bayuta makalaku ma kusonika mu mikanda, makala samuna: «Moyize katambula mitsiku mya Sinayi amana wahanamya kwena Yoswa, Yoswa wahanamya kwena bambuta, bambuta bahanamya kwena bambikudi; amana bambikudi bahanamya kwena batu ba nzu ya kimvuka ya bayuta.»

mu kukota babana bazola kukota.»

[

14 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Mukuma lwisi botula kwena bafwidi bima bya bawu amana, mu kudihunikisa, lwisi sala malombilu ma kaleyi; kikuma kya bwabuna, lwatámbula pfundusu mosi yiluti kitesu.]

15 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma lwisi kangala muna yanga dya mbuta yi muna tsi ndangu lwakotisa muphakanu mosi ku dingumba dyenu, amana buna lwamúnunga, lumukitudi mutu mosi wa bilungi mbala zodi kuluta benu.

16 «Khi kyadi kwena benu bathwadisi baphofu, lwisi zimbula: "Honi mutu kadya ndefi mu khumbu ya nzu ya Nzambi, ka kima ku; kaasi yuka ni mutu kadya ndefi mu wolu dina dyenina mu nzu ya Nzambi, kafweti lungisa ndefi yandi."

17 Bilawu yi baphofu! Biki biluti mupfunu, wolu ho nzu ya Nzambi yina yisi sakumuna wolu?

18 Amana lwisi zimbula hika: "Honi mutu kadya ndefi mu khumbu ya mesa ma kimenga, ka kima ku; kaasi yuka ni mutu mosi kadya ndefi mu khumbu ya kabu dina dyenina ha mesa ma kimenga, kafweti lungisa ndefi yandi."

19 Baphofu! Amana biki biluti mupfunu, kabu ho mesa ma kimenga mana misi sakumuna kabu?

20 Disongidila, wuna wisi dya ndefi mu khumbu ya mesa ma kimenga kisiya dya mu khumbu ya mesa ma kimenga yi mu khumbu ya bima byosu byenina hana thandu;

21 amana wuna wisi dya ndefi mu khumbu ya nzu ya Nzambi, kisiya dya mu khumbu ya nzu ya Nzambi yi mu khumbu ya wuna wisimwa kala.

22 Amana wuna wisi dya ndefi mu khumbu ya zilu, kisiya dya mu khumbu ya kiti kya luyalu kya Nzambi yi mu khumbu ya wuna wenina hana wazakala.

23 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma lwisi hana kimosi kya kumi[b] kya khaya za tsudi ya kitoku yi bithundu yi miti mya kitoku, kaasi lusisi bima bya mupfunu mu mitsiku: kusungama, khenda yi lukwikilu; byabina biluti mboti mu kusala, konda kusisa bina bisadi.

24 Bathwadisi baphofu, lwisi kenza malafu mu kukatula biyingayinga kaasi lwisi mina Kamela wa muthu!

b **23:23 23:23** Lwisi hana kwena Nzambi kimosi kya kumi kya khaya za bilumbwadi bina byisi yidika bisaka. Bilumbwadi bina lwisi kuna, «katsangwa, malumba-lumba, mamvumbi-mvumbi, kikaya-kaya.»

25 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma lwisi semisa phenza ya kopha yi dilonga, amana mu kati bya kabasi yi bima bina lwisi yiba yi kukonda kwa kusipha kwa mbundu.
26 Mufwadisi phofu! Semisa theti kati dya kopha ndangu phenza yandi phi yasema.

27 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Kikuma lufwanani yi mazyamu basiti phemba mabati monika kitoku ku phenza, kaasi mu kati mabasa yi mifufwa mya bamvumbi yi bima byosu bya mvindu.
28 Phila mosi phi yi benu, lwisi monika batu ba masonga kwena batu, kaasi mu kati lwabasa yi mvunga yi mambu mambi.

29 «Khi kyadi kwena benu, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi, bakavungalosi! Lwisi tunga mazyamu ma bambikudi, yi kunenga mazyamu ma batu ba masonga,
30 amana lwisi zimbula: "Wadi betu phi twazingila mu tangwa dya batata betu, wadi twakanaku kala mu kithwadi kya mbi yi bawu kikuma kya kunokisa menga ma bambikudi."
31 Abwabuna lwisi ta kimbangi kwena benu-benu ni lwenina bana ba batu bana bahonda bambikudi.
32 Amana benu, landenu, manisenu mana bayandika batata benu!
33 Banyoka, mbandu ya masawa! Abweti lubati banza kutina kyana pfundusu ya bilungi?
34 Ihana ni tala meni phitiki kwena benu bambikudi yi batu ba nduka yi balongi ba mitsiku. Muna kati dya bawu, bahika, lwabahonda amana lwabakhoka ha kitakani, bakwawu hika, lwabazyatula muna nzu za kimvuka za Bayuta zenu amana bakwawu hika phi, lwabanyokuniki mbanza muna mbanza;
35 ndangu yalubwila mbesi ya menga moosu ma batu ba masonga mana matyakana ha tsi tukidila ku menga ma Abelu mutu wa masonga yi kuna menga ma Zakadiya, mwana wa yakala wa Balakiya, wuna lwahonda ha kati dya nzu ya Nzambi yi mesa ma kimenga.
36 Mu kyedika yiluzimbwadi: mambu mana moosu mabwila kwena batu ba mbandu yayi.»

Yesu yi Yelusalemi
(Luk 13:34-35)

37 «Yelusalemi, Yesulusalemi, ngeyi wisi honda bambikudi yi kubatimbwala matadi bana bisi kutumina! Mbala kwa nzodi kedi kukutikisa bana baku bwosu kisi kutikisa, ngudi wa khoku, bana bandi ku tsi ya mahela mandi, kaasi lwazolabwoku.
38 Tala buthwena, baluyambwadidiya nzu yenu, yakituka zumbu!
39 Mukuma, yiluzimbwadi, mu kyedika: Tuka lelu dyadi

lwambónaku hika tii yi kuna lwazímbwala: "Kasakumuka wuna wukwisila mu khumbu ya Pfumu!"»

24

Yesu wusamuni kubulumuka kwa nzu ya Nzambi
(Mlk 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Mu kulubuka kwa Yesu mu nzu ya Nzambi, balonguki bandi bábwesuka ndangu bamusongila thungidi ya nzu ya Nzambi.
2 Amana yandi mu kubavutwala, wuzimbudi: «Lwisibyoku tala bima byabi byosu? Mu kyedika, yiluzimbwadi, hasálaku keti tadi dimosi ha thandu ya tadi dikwawu dyakonda wulumuka.»

Phasi yi minyanga
(Mlk 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Amana buna kázakala yandi hana mongu wuna bisi tela ni mongu wa Olive, balonguki bábwesuka kwena yandi, mu kingenga bazimbudi: «Ṭuzimbwala khi tangwa makála mambu mana amana khi kidimbu kyasongila ngisilu yaku yi tsuka ya tsi?»
4 Amana mu kubavutwala, Yesu wuzimbudi: «Kebenu, ka mutu ku kalutotisa!
5 Kikuma lawu bakwísa mu khumbu ya meni, mu kuzimbula: "Meni yenina Ḳidisitu" amana lawu babatotisa.
6 Amana lwayúka kuzonzila mvita yi pfwetapfweta za mvita: talenu, lukalaku mu bidilu; mukuma mboti mambu mana masalama, kaasi yakálaku kedi tsuka.
7 Mukuma tsi yimosi yanwánisa tsi yikwawu, amana kipfumu kimosi kyanwánisa kipfumu kikwawu; amana nzala yi kunikana kwa mafu byakála muma mwahika.
8 Amana mambu mana moosu makála hanga misongu mya theti.
9 Hanga balulambudi ku kiwayi amana balúhonda amana balúmenga muna makanda moosu kikuma kya khumbu ya meni.
10 Muna tangwa meni dina, kyakála kisinza kikuma kya batu balawu, amana bamosi badílambula bawu yi bawu, amana bahika badímenga bawu yi bawu.
11 Amana bambikudi ba bukamvi lawu batelama, bahukumuna batu balawu.
12 Kikuma kya mambu mambi mana ma lawu; lungongu lwa batu balawu lwakúlumuka.
13 Ḳaasi wuna wakwámina tii yi kuna tsuka, yandi kahúluka.
14 Musamu wa Bukheti wawu wa Kipfumu kya mazilu basámunawa muna tsi yosu yina bisi zingila, kyakála kimbangi kikuma kya makanda moosu, hanga tsuka yisi.»

Kiwayi kya lawu
(Mlk 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 «Tangwa lwamóna muzangi wanzanzi wakutelamisa muna kizika kyahedila, bwosu kázonza mbikudi Tanyela, mutu wuna wubati tanga kabakula!
16 Hanga bana bakala mu kinzunga kya Yuteya batini muna myongu;
17 wuna wakála ha thandu ya mudilu, katulukaku kikuma kya kulubula bima mu nzu yandi;
18 amana wuna wakala mu kilanga kavutukaku kikuma kya kubonga muledi wandi.
19 Khi kyadi kwena mukhetu wuna wakala ku vumu yi kwena wuna wakala yemika muna bilumbu meni bina!
20 Lombilenu ndangu lutinaku mu tangwa dya kyosi kya lawu, keti mu kilumbu kya sabata!
21 Mukuma, kiwayi kya lawu kyakála, hanga kina kyakonda kedi kala tuka ku luyandiku lwa tsi yi buthwena bwabu, amana zakálaku hika.
22 Wadi ni bilumbu bina byákalaku bya khufi, wadi keti mutu kahulukaku, kaasi kikuma kya bana básolama bákhufikisilabya bilumbu bina.
23 Yuka ni mutu kaluzimbwala: "Kidisitu haha kenina!" Holo: "Kuna kenina!" Lukwikilaku.
24 Mukuma bamasiya[a] ba bukamvi yi bambikudi ba bukamvi balúbuka; basóngila biphadi yi mambu ma kuyituka mukuma, yuka bwalendakana, baḥúkumuna keti bana kásola Nzambi.
25 Tala buna thekidi luzimbwala.
26 «Disongidila yuka ni baluzimbwala: "Talenu, mu nganga kenina, lulubukaku; holo, talenu ku suku kenina, lukwikilaku.
27 Kikuma bwosu wisi lubuka mutsyenzya tuka ku malubwakidi amana wukenzudi yi kuna mazyokidi, bwabuna kwakála kukwisa kwa Mwana wa mutu.
28 Kuna kwakála kivundisila, kwakuna bakútakanina bangandwanganga.»

Kwisa kwa Mwana wa mutu
(Mlk 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 «Hanga kunima dya bilumbu bina bya kiwayi, tangwa kaphínda, ngondi kasengulaku myesi myandi, bathetimbwa babwa tukidila ku zilu, amana ngolu za mazilu zaníkana.
30 Hanga kidimbu kya Mwana wa mutu kimoniki muna zilu; amana bikanda byosu bya tsi mu khondu byakála, bamóna Mwana wa mutu buna kakwísa hana matuti ma zilu yi ngolu yi khembu ya lawu.
31 Katúma banzyo bandi yi phungi ya mbuta, amana bakútikisa batu ba tselu ya bana kásola tukidila tselu ya tsi yi tselu ya zilu.»

[a] **24:24 24:24** Bamasiya ba bukamvi babati zonzila batu bana bisi zimbula ni bawu benina Kidisitu kaasi benina bwoku.

Kingana kya mufiki
(Mlk 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 «Mbandu ya kingana kya mufiki yaluheka dilongi: tangwa lwamóna ni miti wusawakidini, zayenu ni tsungi ya pha yibwesukini.
33 Phila mosi yi kwena benu, tangwa lwamóna bima bina byosu, zayenu ni Mwana wa mutu wekina mu kukwisa.
34 Mu kyedika, yiluz-imbwadi: mbandu yayi, yahítaku kedi yi kuna masálamina mambu mana moosu.
35 Zilu yi tsi byatóta, kaasi ndinga zama zalendaku tota.»

Nzambi lwesi wuzayi tangwa dya tsuka
(Mlk 13:32-37; Luk 21:26-30; 21:34-36)

36 «Kikuma kya kilumbu meni kina yi tangwa, ka mutu ku wuzayibya, keti banzyo muna mazilu, keti Mwana; kaasi Tata yandi hika.
37 Mukuma bwosu bwákala mu tangwa dya Nowa, yibwana phi bwakála mu kukwisa kwa Mwana wa mutu.
38 Amana bwosu bwákala muna bilumbu meni bina byatekila kithombu, batu bakala dya yi kunwa, bakala kwelana yi kukwedisa, tii yi kuna kilumbu kina kákota Nowa mu nzasa;
39 amana bakalaku bakula kima tii yi kuna kyisila kithombu amana kinati byosu, yibwabuna phi bwakála mu kukwisa kwa Mwana wa mutu.
40 Hanga batu bodi bakála muna kilanga: mosi batámbula amana mosi bamúsisa.
41 Bakhetu bodi bakala toka muna yanda, mosi bamúnata, mukwawu bamúsisa.
42 Disongidila kalenu bate-muna, mukuma luzayiku keti khi kilumbu kakwísa Pfumu wenu.
43 Amana zayenu bwabu: Wadi mukwa nzu kazayaka tangwa dina kakwisa mwifi, kakhanaku nimba amana kakhanaku yambwadila ni kalungula nzu yandi.
44 Yihana ni, kalenu bay-ilama, benu phi, mukuma Mwana wa mutu kakwísa muna tangwa dina lukondi yindula benu.»

Kingana kya musadi wa kwikama
(Luk 12:41-48)

45 «Nati si musadi wak-wikama yi wa ngangu? Wuna káheka mukwa nzu kiyeka kya basadi bahika ndangu kabahekaka kudya muna tangwa dina difwani?
46 Kyesi kwena musadi wuna, buna kakwísa mukwa nzu, kamuwana bwabuna mu kisalu!
47 Mu kyedika, yiluzimb-wadibwa: kamúheka kiyeka kya bima byandi byosu.
48 Kaasi yuka ni yandina kakala musadi wa mbi amana kadibanzila muna mbundu yandi: "Pfumu wama kalengaku kwisa,"

49 kayandika kubabeta
banduku ba kisalu, amana
kadyaka, kanwaka phi
kumosi yi babana bisi zela
malafu,
50 kyedika mukwa nzu
wuna katúla muna kilumbu
kimosi kina kakalaku way-
ilama musadi wuna yi mu
tangwa dina kakondiku
zaya;
51 kamúheka ndola ya
mbuta amana kámusya mu
ndonga ya bakavungalosi,
kuna kwakala bidilu yi
makwenzi.»

25

*Kingana kya bana ba ban-
dumba kumi*
1 «Kinga Kipfumu kya
mazilu kifwanani yi bana
ba bandumba kumi bábonga
mwinda mya bawu, benda
tundakana yi yakala dya
longu.
2 Batanu, hana kati dya
bawu, báyilamaku amana
batanu bahika báyilama.
3 Bana bakonda yilama,
buna bábonga mwinda mya
bawu, bánataku masi ma
bawu.
4 Kaasi batanu bana
bayilama bánata masi muna
bilekwa yi mwinda mya
bawu.
5 Bwosu kázingidila yakala
mu kukwisa, boosu bahanga
balembwi kwabawu amana
bánimba.
6 Amana mu kisuku kya
phipha, kindanda kiditi:
"Talenu yandu yakala,
lubukenu, lwenda mutun-
dakana!"
7 Hanga bandumba bana
boosu batokami, amana
báyidika mwinda mya bawu.
8 Hanga bana bakonda yil-
ama bazimbudi kwena bana
báyilama: "Tuhekenu masi
menu, kikuma mwinda mya
betu mizimi."
9 Bana ba mayedi bavu-
tudi: "Loni, meku mafwana
kikuma kya betu yi benu;
mboti lwenda kwena bana
bisima tekisa ndangu lwa-
sumba kikuma kya benu."
10 Bwabuna benda bawu
mu kusumba, yakala wátula.
Amana bana bakala bayil-
ama bakota yi yandi muna
nzu ya mukinzi wa longu,
hanga bayafikidi mwelu.
11 Amana kunima dya
tangwa, bisa bandumba
bana bakwawu, mu kuz-
imbula: "Tata, Tata,
tuyafwadila!"
12 Kaasi yandi mu ku-
vutula, wuzimbudi: "Mu
kyedika, yiluzimbwadi:
Yiluzayiku."
13 Disongidila, kalakenu
bayilama, kikuma luzayiku
keti kilumbu keti tangwa.»

*Kingana kya basadi
batatu*
(Luk 19:11-27)
14 «Kipfumu kya mazilu
kifwanakani hanga mutu
mosi, mu kukwenda mu
kitambu: watéla basadi
bandi amana wábaheka
bima byandi.
15 Kwena mosi, mikuta
mitanu mya wolu, kwena
mukwawu, mikuta myodi
mya wolu, amana kwena
wuna wa tatu mukuta

wumosi, kwena kosu mutu muna ngolu zandi, amana kunima, wenda kwandi mu kitambu.
16 Buna kenda, musadi wuna wábonga mikuta mitanu, wásadilamya amana wálumbula mitanu myahika.
17 Phila mosi yi wuna wábonga mikuta myodi, wálumbula myodi myahika.
18 Kaasi wuna watambula mukuta wumosi wenda wawu, wásima muna mafu amana wázikawa mukuta wa wolu wa pfumu wandi.
19 «Amana kunima dya tangwa dya lawu, pfumu wa basadi bana wisa, hanga wubatedi ndangu kazaya mutindu wuna básadiladya wolu.
20 Amana buna kábwesuka wuna watambula mikuta mitanu, wusongidi hika mitanu mikwawu mu kuzimbula: "Pfumu, mikuta mitanu wápheka, tala mitanu mikwawu ndumbudi."
21 Pfumu wandi wumuzimbwadi: "Bwa bukheti! Ngeyi wenina musadi wa bukheti yi wa bulemvu. Muna bima bya khunda wukadiki mulemvu, yikúyadika ha thandu ya bima bya lawu, kota mu kyesi kya pfumu waku."
22 Buna kábwesuka wuna watambula mikuta myodi wuzimbudi: "Pfumu, mikuta myodi wápheka, tala, mikwawu myodi mina ndumbudi!"
23 Pfumu wandi wumuzimbwadi: "Bwa bukheti! Musadi wa bukheti yi wa bulemvu, mu bima bya khunda, wisi dikadila wa bulemvu, yikúyadika ha thandu ya bima bya lawu; kota mu kyesi kya pfumu waku.
24 Amana buna kábwesuka wuna watambula mukuta wumosi, wuzimbudi: "Tata, bwosu yikuzaya ni ngeyi mukwa mathata, wisi hela muna wakonda kunina, amana wisi wongika hana wakonda mwanga;
25 amana mu kubanga, yihanga, tswekiwa mukuta waku mu mafu; tala wawu mukuta waku."
26 Amana pfumu wandi wumuvutwadini: "Musadi wambi, mubolu! Wázayabwa ni yisi hela muna yikonda kunina, yisi wongika muna yikonda mwanga?
27 Wadi wakala kwenda sikula mukuta wa wolu dyama kwena bana bisi sala ku banki, amana mu kuvutuka kwama, khadi tambula bina byenina bya meni yi muluta.
28 Disongidila ni mutambulenu mukuta wuna wa wolu amana hanenu kwena wuna wenina myawu kumi.
29 Mukuma bahána kwena wuna wenina kyawu, ndangu kakala yi bima bya lawu, kaasi kwena wuna wukondi kima, bamútambula keti kina kenina kyawu.
30 Amana musadi wuna wakonda mupfunu, mulosenu ku phenza, muna phipha ya ku phenza; kwakuna kwakala bidilu yi

makwenzi."»

Pfundusu ya tsuka

31 «Tangwa kakwísa Mwana wa mutu mu khembu yandi yi banzyo boosu ha kimosi yi yandi, hanga wuzakadi hana kiti kyandi kya khembu.
32 Makanda moosu makhúndakana kuna thwala ya yandi, amana kabáhambula bamosi yi bakwawu, bwosu kisi hambula kalema mikoku yi bakhombu:
33 hanga wulongiki mikoku kuna koku dyandi dya kitata, amana bakhombu kuna koku dyandi dya kimama.
34 Hanga kyamvu wuzimbudi kwena bana bakála ku koku dyandi dya kitata: "Alwisa, benu kásambula Tata wama, tambulenu Kipfumu kya mazilu kina báluyidikila tukila buna káhanga tsi.
35 Mukuma, yíkala yi nzala, benu lwápheka bya kudya; yíkala yi kihwinya, benu lwápheka bya kunwa; yíkala munzenza amana benu lwángyamba;
36 yíkala khonga, benu lwámvwatisa; yikala bela, benu lwátsadisa; yíkala mu boloku, amana lwisa thala."
37 Amana batu ba masonga bamúvutwala mu kuzimbula: "Pfumu, khi tangwa twákumona ngeyi wákala yi nzala, amana twákuheka bya kudya, holo wákala yi kihwinya, twákuheka bya kunwa?
38 Khi tangwa twákumona, wákala munzenza amana twákuyamba, holo wákala khonga amana twákuvwatisa?
39 Amana khi tangwa twákumona wakala bela holo mu boloku, amana thwisa kutala?"
40 Kyamvu kabávutwala: "Mu kyedika yiluzimbwadi: mbala zoosu zina lwásalabwa kwena mosi wa baphangi bama baba benina bakhunda, kwena meni lwásalabwa!"
41 «Hanga wuzimbudi hika kwena bana bakala ku koku dyandi dya kimama: "Katukenu haha, batu basingama! Alwenda kuna mbawu ya mvula yi mvula yina báyidika kikuma kya kiphidi-mutu yi banzyo bandi.
42 Mukuma, yíkala yi nzala kaasi lwáphekaku bya kudya, yíkala yi kihwinya kaasi lwáphekaku bya kunwa;
43 yíkala munzenza kaasi lwángyambaku; yíkala khonga kaasi lwámvwatisaku; yíkala wabela yi mu boloku kaasi lwáthalaku."
44 Hanga bawu phi bavutudi mu kuzimbula: "Pfumu, khi tangwa si twákumona ngeyi wákala yi nzala holo wákala yi kihwinya, holo munzenza, holo kikhonga, holo wabela, holo mu boloku amana twakonda kusadisa?"

45 Hanga wubavutwadi mu kuzonza: "Mu kyedika, yiluzimbwadibwa, mbala zoosu zina lwásadilabwoku kwena mosi wa baleki baba, lwásalabwoku phi kwena meni."
46 Amana baba bákwenda ku ndola ya mvula yi mvula, kaasi batu ba masonga, mu luzingu lwa mvula yi mvula.»

26

Yesu bamukasidi kifwandu (Mlk 14:1-2; Luk 22:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Tangwa kámanisa Yesu ndinga zazi zoosu, wuzimbudi kwena balonguki bandi:
2 «Luzayi ni kunima bilumbu byodi mukinzi wa phaki wakála: amana Mwana wa mutu bamúlambula ndangu bamukhoka ha kitakani.»
3 Hanga bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bakutakani muna kyanzala kya mbuta wa banganga Nzambi, wuna bakala tela ni Khayifu;
4 Bakasi kifwandu kya kumukwatisa Yesu mu kitsweki yi kumuhondisa.
5 Bakala zimbula: «Heku ni mu tangwa dya mukinzi, ndangu mvwalangani yikalaku ha kati dya batu.»

Yesu bamusiti mananasi (Mlk 14:3-9; Ywn 12:1-8)

6 Yesu ku Betaniya kákala, muna nzu ya Simoni mukwa bwasi,
7 mukhetu mosi wisa bwesuka kwena Yesu, kákala yi mulangi wa mananasi ma thalu ya lawu amana wázunzilama hana mutwa wa yandi bwabuna kákala kuna mesa.
8 Amana balonguki buna bámona bwabuna, bámonaku kyesi, hanga bazimbudini: «Kikuma kya biki kuzanga kwa bwabu?
9 Bufwaniki basumbisama mu thalu ya lawu, amana mbongu bahanaza kwena batsukami!»
10 Kaasi Yesu buna kábakulabwa, wubazimbwadi: «Kikuma kya biki lubati muhekila phasi mukhetu yandu? Mukuma dyambu dya kitoku kasadi kwena meni;
11 mukuma batsukami lwakádiki bawu kosu tangwa, kaasi meni twakádikiku yenu kosu tangwa.
12 Yandi kanzunzidi mananasi mama mu lutu, ndangu katekila yidika kuzika kwama.
13 Mu kyedika yiluzimbwadi: kuna basámuna Musamu wa Bukheti wawu, mu tsi yosu, baménikiki phi mambu mama kasadi yandu, kikuma kya kumubambuka yandi.»

Yutasi wumulambudi Yesu (Mlk 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Hanga mosi wa bawu kumi yi bodi, wuna bakala tela ni Yutasi Sikadyoti, wendi kwena bambuta ba banganga Nzambi

15 wuzimbudi: «Biki luzodi
kupheka, amana meni yilu-
lambwala yandi?» Hanga
bawu bamufuti makuta
makumatatu.
16 Amana tuka tangwa
meni dina, kakala sanda
tangwa dya mboti ndangu
kamulambula Yesu.

Yesu wudini mukinzi wa Phaki
(Mlk 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Ywn 13:21-30)

17 Mu kilumbu kya theti
kya mukinzi wa mapha
makonda kisi dya muvimbu,
balonguki bábwesuka
kwena Yesu mu kuzim-
bula: «Ku biki wuzodi ni
twakuyidikila madya ma
mukinzi wa Phaki?»
18 Hanga yandi wuzim-
budini: «Alwenda muna
mbanza kwena mutu mosi,
amana muzimbwalenu:
"Mulongi kazimbudini:
Tangwa dyama dibwesukini;
ku nzu ya ngeyi yidila madya
ma Phaki yi balonguki
bama."»
19 Balonguki báhanga
bwosu kabalongikila Yesu,
amana báyidika madya ma
Phaki.
20 Masikidika ha máwa,
ku mesa kákala yi bawu
kumi yi bodi.
21 Amana buna bákala mu
kudya, yandi wuzimbudi:
«Mu kyedika, yiluzimbwadi:
mosi mu kati dya benu
kandámbula.»
22 Hanga báyuki kiwayi
kya lawu, báyandika ku-
muhyula mosi kunima muk-
wawu: «Ka meni ku, Pfumu,
kabwaku?»
23 Yandi, mu kuvutula,
wuzimbudi: «Wuna wu-
vundiki koku ha longa
dimosi yi meni, yandi wuna
wandámbula.
24 Mwana wa mutu ka-
bati kwenda, tala mana
másonama kikuma kya
yandi; kaasi khi kyadi kwena
mutu wuna wulambudi
Mwana wa mutu! Bwálunga
ni mutu wuna kabutukaku
kwandi!»
25 Amana mu kuvutula,
Yutasi, wuna wámulambula
wuzimbudi: «Ka meni ku,
Mulongi, kabwaku?» Yesu
wumuvutwadi: «Ngeyi meni
wuzimbudibwa.»

Mesa ma Pfumu
(Mlk 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

26 Buna bakala dya,
Yesu wábonga dipha,
wásambuladya amana
wábukunadya, wáhanadya
kwena balonguki, amana
wuzimbudi: «Bongenu,
dyenu, lwalu lwena lutu lwa
meni.»
27 Amana wábonga
mbungu mosi, kunima
dya kuvutula matondu,
wábahekaya mu kuzonza:
«Nwenuya benu boosu,
28 mukuma mama menina
menga ma meni, ma bu-
lunda bwa Nzambi, mana
matyakani kikuma kya batu
lawu mu kuloluka kwa ma-
sumu.
29 Amana yiluzimbwadi,
mukyedika: tuka buthwena,
yinwáku hika vinu dina,
tii yi kuna kilumbu kina
yinwádya ha kimosi yi benu

muna Kipfumu kya Tata wama.»
30 Amana buna báyimbila mikunga mya mukinzi, bálubuka, benda ku mongu wa Olive.

Yesu wusamuni ni Phetelu kamutuna
(Mlk 14:27-31; Luk 22:31-34; Ywn 13:36-38)
31 Hanga Yesu wubazimbwadi: «Benu boosu lwathína muna phipha yayi, mukuma tala mana másonama: "Yimúhonda kalema, amana kibuka kya mikoku kyamwángalakana."
32 Kaasi kunima kufutumuka kwama, yilútekidila kuna Ngadidi.»
33 Amana mu kuvutula, Phetelu wumuzimbwadi: «Yuka ni boosu bakútina, meni, ketibwe, yikútinaku.»
34 Yesu wumuvutwadini: «Mu kyedika yikuzimbwadi: mu phipha yayi, khoku kakókulaku kedi, wáthuna mbala tatu.»
35 Phetelu wumuzimbwadi: «Keti kufwa, yifwa kumosi yi ngeyi, yikútunaku.» Balonguki boosu bazimbudi phi phila mosi.

Yesu wusambidi kuna Ngetisemani
(Mlk 14:32-42; Luk 22:39-46)
36 Hanga Yesu wísa yi bawu, homa hamosi bisi tela ni Ngetisemani, amana wuzimbudi kwena balonguki bandi: «Zakalenu hahaha, kithama kina yikwenda lombila meni kuna.»
37 Wánata Phetelu yi bana ba Zebeteya bawu bodi, wáyandika kuyuka kyadi yi kiwayi.
38 Hanga wubazimbwadi: «Mbundu yama mu kiwayi yenina yi kuna lufwa; salenu haha, amana kalenu batokama kumosi yi meni.»
39 Wáhaluka koma, wáfukama, mbunzu mu mafu, mu kulombila yi kuzimbula: «Tata wama, yuka ni bwalendakana, khatwala bungu dyadi; salaku bwosu buna nzodi meni, kaasi bwosu wuzodi ngeyi.»
40 Tangwa kisa vutuka kwena balonguki, káwawana baleka; amana wuzimbudi kwena Phetelu: disongidila lulendiku kutokama keti tangwa dimosi kumosi yi meni?
41 Tokamenu, lombilenu phi, ndangu lubwaku mu kimeka. Kitembu kyazyama kyenina kaasi lutu lwalembwa lwenina.

42 Wáhaluka hika mbala ya zodi mu kulombila bwabu: «Tata wama, bufwaniku ni mbungu yayi ndwayoku, mbatanana buna, yambula luzolu lwaku lwasalama!»
43 Amana wisa vutuka hika, wubawani baleka, mukuma mesu ma bawu zitu mákala.
44 Yesu wábasisa, wáhaluka hika, wulombidi mbala ya tatu mu kulandulula ndinga meni zimosi.
45 Hanga wisi vutuka kwena balonguki amana wubazimbwadi: «Lunimbi hika, lulembwi kwenu! Talenu, tangwa dibwesuki, amana Mwana wa mutu

bamulambudi ku moku ma basumuki.
46 Telamenu, thwendenu!
Tala, wekina bela-bela wuna
ndambudiki!»

Yesu bamukwati
(Mlk 14:43-50; Luk 22:47-53; Ywn 18:3-12)

47 Muna tangwa meni dina
kakala zonza Yesu, Yutasi,
mosi wa bawu kumi yi bodi
wátula hakana, hakimosi yi
mulumba-lumba wa batu
bakala yi mbedi za vita yi
khindi muna moku. Bwosu
bábatuma kwena bambuta
ba banganga Nzambi yi
bambuta ba bayuta.
48 Amana wuna wámulambula
wábasongila kidimbu kimosi
mu kuzimbula: «Wuna
yibúmbakana, yandi wuna,
mukwatenu.»
49 Amana buna kábwesuka
kwena Yesu, wuzimbudini:
«Mboti, Labuni!» Amana
wámubumbakana.
50 Amana Yesu wumuz-
imbwadi: «Mukwetu, kikuma
kya dyambu dina wisidi,
saladya.» Hanga buna
bábwesuka, bamusimbi Yesu
amana bamukwati.
51 Amana mosi wa bana
bákala yi Yesu, walubula
mbedi ya phoku yandi,
hanga wuhuti kutu dya mu-
sadi wa mbuta wa banganga
Nzambi.
52 Hanga Yesu wumuz-
imbwadi: «Vutula mbedi
yaku ya phoku muna kilalu
kyandi, mukuma boosu bana
banwánina ku mbedi, ku
mbedi phi bafwíla.
53 Kondilo wubanzi ni
pfwaniku yimubokwadila
Tata wama, amana kaphitika
bibuka bya banzyo kuluta
kumi yi bodi?
54 Abweti si malúngila Ma-
sonuku? Mana mabati zonza
ni bulungi ni masalama
bwabuna.»
55 Muna tangwa meni dina,
Yesu wuzimbudi kwena
milumba-lumba mya batu:
«Lwisi khwata yi mbedi yi
khindi, hanga wuna yenina
ndwandwa? Kinga yikala
zakala bilumbu byosu mu
nzu ya Nzambi mu kulonga,
amana lwákhwataku.
56 Kaasi mana moosu
mabwini ndangu malungila
Masonuku ma bambikudi.»
Hanga balonguki boosu
bamusisi, batini phi.

Yesu ku thwala ya kimvuka kya mbuta
(Mlk 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Ywn 18:13-14; 18:19-24)

57 Bana buna bámukwata
Yesu, bámunata ku nzu
ya Khayifu, mbuta wa
banganga Nzambi, kuna
bákutakanina balongi ba
mitsiku yi bambuta ba
Bayuta.
58 Amana Phetelu, yandi,
kakala landa muna kyana,
yi kuna kyanzala kya mbuta
kya mbuta wa banganga
Nzambi. Amana buna
kákota muna kati, wuzakadi
yi batsinzidi ndangu kazaya
buna mamánisina.
59 Amana bambuta ba
banganga Nzambi yi balongi
ba mitsiku yi kimvuka
kyambuta[a] bakala sanda
kimbangi kya mbi kikuma

[a] **26:59 26:59** Mth 5:22

kya Yesu, ndangu ba-
muzengila mukanu wa
lufwa.
60 Kaasi bámonaku, mbat-
anana lawu dya bambangi
ba luvunu bisa funda, kaasi
ku tsuka, bisa bwesuka bodi,
61 bazimbudi: «Yandu-
yandu kakala zimbula:
Pfwani yiwulumuna nzu
ya Nzambi yayi, amana
thunguludiya mu bilumbu
bitatu."»
62 Amana mbuta wa
banganga Nzambi buna
katelama, wázimbula kwena
yandi: «Keti kima wubatiku
vutula? Biki wuzonzi
kikuma kya bimbangi byabi
babati kufundila baba?»
63 Kaasi Yesu wádibata.
Amana mbuta wa banganga
Nzambi wumuzimbwadi:
«Mu khumbu ya Nzambi
wa moya mbati zenga,
wátuzimbwala yuka ni
ngeyi, wenina Kidisitu,
Mwana wa Nzambi?»
64 Yesu wumuzimbwadi:
«Ngeyi meni wuzimbudibwa.
Kaasi yiluzimbwadi hika:
tuka buthwena, lwamúmona
Mwana wa mutu wazakala
kuna koku dya kitata dya
Mukwa Ngolu zoosu yi mu
kukwisa hana thandu ya
matuti ma zilu.»
65 Hanga mbuta wa ban-
ganga Nzambi wuyati miledi
myandi, amana wuzimbudi:
«Nzambi kabati tukwana!
Kikuma kya biki twasósila
hika bambangi? Talenu
buthwena luyuki benu-benu
ngusi;
66 Abweti lubanzi benu?»
Amana boosu mu kuvu-
tula, bazimbudi: «Bulombi
kafwa.»
67 Hanga bamuhumi
metya kuna mbunzu yandi
amana bamuti makufi
bahika phi bamuti mbata,
68 mu kuzonza: «Bikuleti,
kamba ngeyi Kidisitu wen-
ina, keti nati wukubeti!»

Phetelu wumutuni Yesu
(Mlk 14:66-72; Luk 22:56-
62; Ywn 18:15-18)

69 Phetelu kákala wazakala
kuna phenza, hana kyan-
zala. Amana musadi wa
mukhetu mosi wábwesuka
kwena yandi mu kuzimbula:
«Ngeyi phi, wákala yi Yesu,
mwisi Ngadidi.»
70 Kaasi yandi wátuna
ku thwala ya batu boosu,
mu kuzimbula: «Nzayimoku
mana wubati zimbula.»
71 Buna kakala kwenda
kuna mwelu wa kyan-
zala, wumoni hika musadi
wahika wa mukhetu amana
yandu-yandu wuzimbudi
kwena bakwawu: «Yandu
phi kákadikini yi Yesu mwisi
Nazaleti.»
72 Amana wutuni hika yi
ndefi: «Yimuzayiku mutu
yandu.»
73 Kunima dya mwana
tangwa, bábwesuka batu
bákala hana, bazimbudi
kwena Phetelu: «Mu
kyedika, ngeyi wenina phi
mosi hana kati dya bawu;
mukuma nzonzidi yaku
yibatibwa songila mboti-
mboti.»
74 Hanga Phetelu wuyandiki
kudya ndefi: «Yukani meni
yimuzayi mutu yandu,
Nzambi kapheka ndola!»

Amana muna tangwa meni
dina, khoku mosi wákokula,
75 Amana Phetelu
wáyubuka ndinga yina
ya Yesu: «Ku thwala ya
kukokula kwa khoku, mbala
tatu wathúna meni.» Amana
wálubuka, wádila phi lawu.

27

Yesu bamunati ku nganda ya Philatu

(Mlk 15:1; Luk 23:1-2; Ywn 18:28-32)

1 Kuma buna kwakhya,
lukutakanu lwásalama,
bambuta ba banganga
Nzambi boosu yi bambuta
Bayuta bákasa fwongu
kikuma kya Yesu ndangu
bamuhondisa.
2 Amana buna bámukasa,
bámunata, bámulambula
kwena Philatu,[a] kilolu mwisi
Loma.

Lufwa lwa Yutasi
(Mhb 1:18-19)

3 Hanga buna kámona
Yutasi, wuna wámulambula,
ni bamuzengidi lufwa,
wázosuluka, wávutula
makuta makumatatu kwena
bambuta ba banganga
Nzambi yi bambuta ba
Bayuta.
4 Wubazimbwadi: «Tsumuki
mu kulambula menga ma
mutu wakonda sala mbi.»
Bawu bazimbudi: «Khi
mambu ngeyi yi betu!
Makutadi ngeyi meni!»
5 Amana buna kálosa
makuta meni mana muna
nzu ya Nzambi, wenda,
amana wádikudika.
6 Bambuta ba banganga
Nzambi buna bátonguna
makuta meni mana, bazim-
budi: «Bulombiku kutimbu-
lama mu sanduku dya nzu
ya Nzambi, kikuma thalu ya
menga.»
7 Lukutakanu buna
lwásalama, makuta mana
básumbilama kilanga kya
mutu wuna wakala bumba
nzungu za tuma, kikuma kya
mazyamu ma banzenza.
8 Ihana bátedilakya, «Ki-
langa kya menga» yi lelu
dyadi.
9 Hanga malungidi mana
mázonzama mu nzila
ya mbikudi Yelemiya:
«Bábonga makuta maku-
matatu, yena thalu yina
bázenga bana ba Kiseledi
kikuma kya yandi;
10 Hanga bahanima
kikuma kya kilanga kya
wuna wisi bumba nzungu,
bwosu kátsilabwa yandi
meni Pfumu.»

Yesu ku thwala ya Philatu
(Mlk 15:2-5; Luk 23:3-5; Ywn 18:33-38)

11 Yesu buna kákala ku
thwala ya Philatu, hanga wu-
muhyudi: «Ngeyi, kyamvu
wa Bayuta wena?» Amana
Yesu wuvutudi: «Ngeyi meni
wuzimbudibwa.»

---

a **27:2 27:2** Philatu kakala kilolu mwisi Loma mu kinzunga kya Yuteya tukila mvula 26-36 ku nima lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Philatu kakala yi mikanu mya lawu kwena Bayuta muna tangwa dina kakala kilolu kya mbanza. Mbala za lawu, kakala tonda kulungisa luzolu lwa Bayuta kikuma kya mikanu. Kakhana totisa kifulu kyandi kya kilolu mu mbanza wadi ni kakalaka yi mikanu.

12 Kaasi mu tangwa dina bakala mufunda kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta, Yesu kávutulaku kima.
13 Hanga Philatu wumuzimbwadi: «Wubatiku yuka mambu moosu mana babati zonza kikuma kya ngeyi?»
14 Kaasi kávutulaku ndinga keti mu dyambu dimosi, hanga Philatu yituki lawu.

Yesu bamuzengidi lufwa
(Mlk 15:6-15; Luk 23:13-25; Ywn 18:39-40; 19:1-16)

15 Bwosu bwákala mu mukinzi wosu, Philatu kakala yambwadila mutu wa boloku mosi kikuma kya mulumba-lumba wa batu, wosu wuna bakala lomba.
16 Kinga, muna tangwa dina, kwákala yi mutu wa boloku mosi watoma zayakana, khumbu yandi [Yesu] Balabasi.
17 Bwosu bákala bakutakana, hanga Philatu wubahyudi: «Nati luzodi yiluyambwadila, [Yesu] Balabasi ho Yesu yandi bisi tela Kidisitu?»
18 Mukuma wázaya kwandi ni kikuma kya kiphala bámulambwala.
19 Amana buna kázakala ha kiti kya nganda, mukhetu wandi wumutumini ndinga: «Wukotaku mambu ma mutu wa masonga wuna, mukuma lelu, phasi lawu mboni mu ndosi, kikuma kya yandi.»
20 Bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bálwengisa milumba-lumba mya batu ndangu balomba Balabasi, amana bámuhondisa Yesu.
21 Amana mu kuvutula, Philatu wubahyudi: «Nati, mu kati dya bawu bodi luzodi ni yiluyambwadila?» Bawu bavutudi: «Balabasi!»
22 Philatu wábazimbwala: «Abweti si yimúhanga Yesu yandi bisi tela Kidisitu?» Boosu bavutudi: «Mukhoka ha kitakani!»
23 Yandi wávutwakila: «Kikuma kya khi mbi kasadi?» Kaasi bawu bayandika kukalunga ngolu mu kuzimbula: «Bamukhoka ha kitakani.»
24 Amana Philatu buna kámona ni heku kima kahanga, kaasi bwosu yálutakana mvwalangani, hanga wubongi mamba, wásukula moku kuna thwala ya mulumba-lumba wa batu, mu kuzonza: «Nzayiku dyambu ditadidi menga mama; benu, malutadi benu-benu!»
25 Amana mu kuvutula, batu boosu bázimbula: «Menga mandi makala hana thandu ya betu yi bana betu!»
26 Hanga wubalubwadi Balabasi; amana Yesu buna kamubetisa fimbu, wumulambudi ndangu ba-mukhoka ha kitakani.

Baphumbulu bamuseyi Yesu
(Mlk 15:16-20; Ywn 19:2-3)

27 Hanga baphumbulu ba Philatu bamubulumuni Yesu yi muna nganda ya yandi

Philatu, amana bákhokika kibuka kya baphumbulu.

28 Bámuwomuna miledi, bámuvwatisa muzaka wumosi wa kabengi.

29 Bátunga mukhonzi wumosi wa tsaku, bámuvwatisaya kuna mutwa yi muswangina kuna koku dya kitata, amana, bwosu báfukama ku thwala ya yandi, bakala museya mu kuzimbula: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!»

30 Bakala muhuma metya bábonga muswangina amana beka muzyatula muna mutwa.

31 Kunima dya kumuseya, bámukatulawa muzaka wuna, bámuvwatisa hika miledi myandi, amana bámunata ndangu benda mukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mlk 15:21-32; Luk 23:26-43; Ywn 19:17-27)

32 Mu kulubuka, bátundakana mutu mosi, mwisi Sileni, khumbu yandi Simoni; hanga bamulundiki ndangu kanata kitakani kya Yesu.

33 Bátula homa hana bisi tela ni Ngolungota, disongidila: «Kizika kya Kibelengenzi kya mutwa.»

34 Bamuheki kunwa vinu dya kubundikisa yi kisi dya khadi; buna káyedika, kázolaku kunwa.

35 Kunima dya kumukhoka ha kitakani, baphumbulu bákabana miledi myandi mu kubetilamya zeki.

36 Kunima, bázakala hahana mu kumutanikina.

37 Amana báthetika hana thandu ya mutwa wandi bisona bina byákala tendula kikuma kya lufwa lwandi: «Yandu kenina Yesu, kyamvu wa Bayuta.»

38 Hanga bakhokini hana kitakani bandwandwa bodi ha kimosi yi yandi, mosi ku koku dya kitata, mukwawu ku koku dya kimama.

39 Bana bákala mu kuluta, bákala mutukwana yi kunikisaka mutwa mya bawu;

40 amana bazimbudi: «Ngeyi wakala zimbula ni wawúlumuna nzu ya Nzambi amana mu bilumbu bitatu watúngululaya, dihulula ngeyi meni, yuka ni Mwana wa Nzambi wenina, amana tuluka ha kitakani!»

41 Phila mosi phi bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku yi bambuta ba Bayuta bakala museya yi kuzonzaka:

42 «Batu bahika kakala hulula, kafwaniku kudihulula yandi meni! Kyamvu wa Kiseledi kenina: katuluka buthwena bwabu ha kitakani amana twakwikila mwena yandi.

43 Kakala dihana kwena Nzambi, buthwena, kamuhulula yuka ni kisi muzola; mukuma kakala zimbula: "Mwana wa Nzambi yenina"!»

44 Amana phila mosi yi bandwandwa bana bámukhoka bawu ha kitakani bákala mutukwana.

Lufwa lwa Yesu
(Mlk 15:33-41; Luk 23:44-49; Ywn 19:28-30)

45 Tuka tangwa dya tsinzi,
phipha yábwa mu tsi yina
yosu tii yi kuna tangwa dya
tatu dya masikidika.
46 Amana bela-bela yi
tangwa tatu dya masikidika,
Yesu wákalunga mu ndinga
ya ngolu: «Diya, Diya, lema
sabakatani?» Disongidila:
«Nzambi wama, Nzambi
wama, kikuma kya biki
wungyambwadidi?»
47 Amana bahika, mu kati
dya bana bákala hakana,
buna báyuka, bazimbudi:
«Diya, kabati tela yandu.»
48 Mosi muna kati
dya bawu, wenda thinu,
wábonga kitini kya dinyuka,
wávundikikya muna
vinu dya ngani, amana
wákasadya ku miti, ka-
muheka yandi ndangu
kanwa.
49 Kaasi bahika bakala
zimbula: «Yambulenu,
twatala kamba Diya kakwisa
muhulula hahana!»
50 Amana Yesu wákalunga
hika mu ndinga ya ngolu,
wátabula moya.
51 Kutala muledi wa zitu
wuna wakala kabisa kizika
kyahedila yi kina kyákala
kyahedila lawu mu nzu
ya Nzambi wuyatukini mu
byati byodi tuka ku londi
yi kuna banda. Amana
mafu mánikana, matadi phi
máyatuka[b],
52 mazyamu másabuka,
bamvumbi ba lawu ba batu
ba Nzambi báfutumuka.
53 Bálubuka mu mazyamu,
kunima dya lufutumuku lwa
Yesu, bákota mu Yelusalemi,
mbanza yatoma amana
bádimonikisa kwena batu ba
lawu.
54 Satudiyoni yi bana
bakala kengila bawu Yesu,
buna bámona ni mafu
manikani yi mambu mana
máluta; báyuka bweya
bwa lawu, bazimbudi: «Mu
kyedika, yandu Mwana wa
Nzambi kákadi!»
55 Amana hákala hakana
bakhetu balawu, babana
bámusindikila Yesu tukidila
ku Ngadidi mu kumusadila,
bakala tala kuna kyana.
56 Ha kati dya bawu,
hákala Madiya mwisi
Makatala yi Madiya ngudi
wa Zyaki yi Yozefu yi ngudi
wa bana ba Zebeteya.

Yesu bamuziki
(Mlk 15:42-47; Luk 23:50-
56; Ywn 19:38-42)

57 Masikidika ha mábwa,
wisa tula mvwama mosi,
mwisi Adimate, khumbu
yandi Yozefu, wuna wákala
phi mulonguki wa Yesu.
58 Wenda kwena Philatu,
wálomba lutu lwa Yesu.
Hanga Philatu wáhana
muswa ni bamuhekalwa.

[b] **27:51 27:51** Nzu ya Nzambi yakala yi miledi myodi. Watheti wakala mu mwelu wa kizika kyahedila. Kizika kyahedila kyakala mbasi ya theti muna nzu ya Nzambi. Muledi wa zodi wakala ha kati dya kizika kyahedila yi kina kyahedila kuluta. Mbuta wa banganga-Nzambi lwesi wakala kota muna kizika kina kyahedila kuluta, mbala mosi muna mvula. Nzila yayi yibati zonzila muledi wa zodi. (Khaphu ya 26:3; Heb 9:3)

59 Amana Yozefu wábonga lutu lwa Yesu, wávungalwa ha muledi wa pha[d],
60 wásikulalwa muna mazyamu mandi ma pha mana kásima muna ditadi, amana buna kábundumuna kalunga tadi ku mwelu wa mazyamu, wenda kwandi.
61 Madiya mwisi Makatala yi Madiya wuna mukwawu, hana bákala, bazakala kuna thwala ya mazyamu.

Batshinzidi ba mazyamu

62 Kilumbu kyalanda kifwani. Kyákala ku manima ma kilumbu kina bakala yidikila sabata, bambuta ba banganga Nzambi yi Bafwadisi bákutakana kuna nzu ya Philatu
63 mu kuzimbula: «Mbuta-mutu, tubati bambuka ni mukwa bukamvi wuna, buna kákala wa moya, kázimbula: "Kunima bilumbu bitatu, yifútumuka."
64 Disongidila ni senda bakengidila mboti-mboti mazyamu yi kuna kilumbu kya tatu, kondi lo, balonguki bandi bisa muyiba nana. Hanga bahuna kwena batu: "Wufutumuki ku bafwa." Holoni, bukamvi bwabu bwa tsuka bwalúta buna bwa theti.»
65 Philatu wubazimbwadi: «Talenu baba baphumbulu; ba kitshinzidi. Alwendenu, kengidilenu mboti-mboti mazyamu bwosu luzodidi.»
66 Hanga bendi, mu kukengila mboti-mboti, basya kidimbu kuna tadi dina dyákala fidinga mazyamu amana básisa batsinzidi.

28

Lufutumuku lwa Yesu (Mlk 16:1-10; Luk 24:1-12; Ywn 20:1-10)

1 Kunima dya sabata, muna suka-suka dya kilumbu kya theti kya phosa, Madiya mwisi Makatala yi Madiya wuna mukwawu benda tala mazyamu.
2 Kutala mafu manikani ngolu; mukuma wanzyo mosi wa Pfumu wákulumuka ku zilu, wisa bundumuna tadi amana kákala wazakala hana thandu ya dyawu.
3 Kifwani kyandi kyakala kedyamina hanga mitsyen-zya, miledi myandi myákala mya phembi ya lawu.
4 Kikuma kya bwabuna, batsinzidi báyuka bweya bwa lawu. Bakala tekita amana bakituka hanga batu bafwa.
5 Mu kutambula ndinga, wanzyo wázimbula kwena bakhetu: «Lukalaku yi bweya, benu, mukuma nzayi ni Yesu wuna bákhoka ha kitakani lubati sanda;
6 keku haha, wufutu-mukini bwosu kázimbula. Alwisa, talenu homa hana kakadikini walandalala.

d **27:59 27:59** Muna tsadidi ya Bayuta, bakala vuya mananasi ma mutindu yi mutindu amana basitima kuna muledi wa kuvungila mvumbi kikuma kya kumufundika (Ywn 19:39-40).

7 Alwenda tswatsu, zimbulenu kwena balonguki bandi: "Wufutumuki ha kati dya bafwa, amana tala wulutekididi kedi mu Ngadidi; kwakuna lwámumona." Tala, mana khádiki mawu mu kuluzimbwala.»
8 Amana bákatuka tswatsu ku mazyamu, bákala bazakama yi kitswi yi kyesi kya lawu amana bakhetu benda thinu kusamuna kwena balonguki bandi.
9 Kutala, Yesu wisi batundakana mu kuzimbula: «Kimboti kyenu!» Bawu bábwesuka, bámubumbakana muna malu mu kumufukamina.
10 Hanga Yesu wubazimbwadi: «Lukalaku yi bweya. Alwenda, samunenu kwena baphangi bama ni benda kuna Ngadidi: amana bangwána kwakuna.»

Meni dya batsinzidi

11 Tangwa bakala mu nzila, ndambu ya batshinzidi ba mazyamu, bisa mu mbanza, basamuni kwena bambuta ba banganga Nzambi moosu mosu mana máluta.
12 Buna bákutakana yi bambuta ba Bayuta, lukutakanu lwásalama: bábonga lukanu, amana bahana mbongu za lawu kwena baphumbulu
13 mu kuzimbula: «Zimbulenu: "Balonguki bandi bisi muyibaka muna phipha, bwosu tukadiki betu banimba."
14 Amana yuka ni kilolu mwisi Loma kayukabwa, betu twamúlembika, ndangu benu baluyangisaku.»
15 Batsinzidi bátambula mbongu, báhanga bwosu bábazimbwala. Amana ndinga yayi yámwangana kwena Bayuta tii yi kuna lelu dyadi.

Kituma kya Yesu kwena balonguki

(Mlk 16:14-18; Luk 24:36-49; Ywn 20:19-23; Mhb 1:6-8)
16 Balonguki kumi yi mosi benda ku Ngadidi, kuna mongu wuna kábazimbwala Yesu ni benda[a].
17 Tangwa bámumona, báfukama, kaasi bahika bákala yi keti-keti.
18 Yesu wábwesuka, wuzimbudi kwena bawu: «Kipfumu kyosu báphekakya muna zilu yi ha tsi.
19 Disongidila alwendenu, kitulenu batu ba makanda moosu balonguki bama; babotikenu mu khumbu ya Tata yi ya Mwana yi Kitembu Kyatoma;
20 balongenu mu kusadila moosu mana yilulongikidi. zayenubwoku, meni yenina yi benu bilumbu byosu tii yi kuna tsuka ya tsi.»

a **28:16 28:16** Tala muna nzila ya 26:32.

Musamu kásonika Malaku Malaku Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati zonza kwena bakidisitu bana bakonda kala boosu mu kisina kya bayuta. Wenina Musamu wa Bukheti wa khufi kuluta. Mu kati dyandi mweku meni ditadidi kileki kya Yesu. Mweku phi keti malongi ma kaleyi mana ma Yesu. Kaasi Malaku yandi kabati hana phi mameni ma lawu ma kutundakana, kubeluka yi matendu. Muna mambu mahika, wubati hana tsikiningi ya mambu yina yikondi muna Misamu mya Bukheti myahika.

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati landa, mu kimvuka, ndonga ya mambu bwosu básonikabwa muna Misamu mya Bukheti mya Mathayi yi Luka. Kaasi meni dyenina hanga mukhenda wa kuyitwakisa. Tukidila mulonga wa theti, wubati songila Yesu hanga «Mwana wa Nzambi» (1:1). Belabela yi tsuka ya Musamu wa Bukheti, Mwana wa Nzambi wufwini, wa kukhoka ha kitakani kimosi (15:39).

Muna kyati kya theti muna byodi bya mukanda (1:1—8:26), Yesu kazodiku ni batu batekila bakula bwa buthwena keti nati kenina yandi. Kabati buka bambefu, kabati kukwasa bitembu bya mbi, kabati zonza yi hamu. Batu babati dihyula: «Nati kenina mutu yandu?» Kaasi Yesu wuzimbudini kwena baba bisi dibanzila ni bamuzayi: «Luzimbulaku kwena mutu keti nati yenina.»

Kyati kya zodi muna byodi bya mukanda (8:27—16:20) yibati natisa mu kubakula keti bweti kenina Yesu mwana wa Nzambi.

Batu ba bunzambi ba bisi Loma bakala sangwadila batu bambuta babana bakala koma hanga banzambi. Batu meni babana bakala hanga mambu hanga ma kuyituka, bázayakana lawu, bákala yi kinunga muna mambu ma phasi moosu.

Kinga, Yesu kenina Mwana wa Nzambi, mu kutambwasaka mu kukala mutu wa kyedika yi mu kulemvukaka kwena Nzambi. Bwabuna, bwámunatisa mu kunyokuka yi kufwa. Kwakala balonguki ba Yesu bábakulabwoku bwabuna mu mbala mosi; bamulosidini Yesu mu tangwa dina babati muzengila lufwa. Satudiyoni mosi wa ku Loma wubati zimbula, mu kumumona Yesu kufwa: «Mu kyedika, mutu yandu, Mwana wa Nzambi kakadikini!»

Yesu, tangwa kabati dizonzila yandi-meni, kabati disongila hanga Mwana wa mutu. Nzonzidi meni yayina yibati songila mutu wuna káheka Nzambi hamu dyosu, dyakala hamu dya kufundisa yi dya kulolula. Yibati

songila hika ni Yesu kákala mutu kyedika. Nzonzidi meni yayina yibati songila diswekamu dina dibati zinga kimutu kyandi yi kitumu kyandi.

Musamu wa Bukheti kásonika Malaku wubati hyula kyufu: «Nati kenina Yesu?» Heku mutu wufwani mu kuvutula mvutu bwa buthwena. Mukanda wa Malaku wubati landisa nzila yina kálanda Yesu. Wubati sadisa mu kubakula, malembi-malembi, keti nati kenina Yesu.

Malongi ma Yowani Mubotiki
(Mth 3:1-12; Luk 3:1-18; Ywn 1:19-28)

1 Luyandiku lwa Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu, Mwana wa Nzambi
2 bwosu bwásonama mwena Mbikudi Yesaya:
«Phitikini mbambala wama ku thwala ya ngeyi,
kikuma kya kukuyidika nzila.
3 Yi yandi wuna wubati kalunga muna nganga:
Yidikenu nzila ya Pfumu,
sungikenu mikinda myandi.»
4 Bwabuna kálubuka Yowani, kakala botika muna nganga, amana weka longa mbotika ya kusoba bikalulu kikuma kya ndoluka ya masumu.
5 Bisi kinzunga kya Yuteya boosu yi bisi Yelusalemi boosu bakala kwenda kwakuna kwena yandi amana bakala tambula mbotika kwena yandi, muna Yolutani, yi kufungunaka masumu ma bawu.
6 Yowani[a] kákala wavwata muledi wa mwika mya kamela yi mukaba wa tsibu muna mbunda; kakala dya baphasu yi bwiki bwa mu tseki.
7 Kakala longa: «Kabati kwisa kuna manima ma meni, wuna wenina yi ngolu kuluta meni; amana kutu meni ndungiku mu kuzenzama amana yikutumuna musinga wa tsabatu zandi.
8 Meni yikala lubotika mu mamba, kaasi yandi kakwisa lubotika mu Kitembu Kyatoma.»

Mbotika yi kimeka kya Yesu Kidisitu
(Mth 3:13; 4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Muná bilumbu meni bina Yesu kátuka ku Nazaleti, hata dya Ngadidi, hanga bamubotiki kwena Yowani muna Yolutani.
10 Buna kálubuka Yesu mu mamba, kámona zilu dikanguki yi Kitembu Kyatoma kukulumuka kwena yandi hanga yembi.
11 Ndinga yáyukalakana kuna zilu: «Ngeyi wenina Mwana wama watondama; mwena ngeyi tsini kyesi kyama.»
12 Muna tangwa meni dina, Kitembu wámunatisa mu nganga.
13 Kánanga bilumbu makumaya muna nganga, bisa muleya kwena Satana. Kakala zinga kumosi yi

[a] **1:6 1:6** Yowani Mubotiki

bambisi ba mu tseki; amana banzyo bakala musadila.

Yesu wutedi balobi baya
(Mth 4:2-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 Kunima dya kumukwatisa Yowani mu boloku, Yesu wísa kuna Ngadidi, kakala longa Musamu wa Bukheti wa Nzambi.
15 Kakala zimbula: «Tangwa difwani amana Kipfumu kya Nzambi kibwesukini! Balumunenu mbundu amana kwikilenu mu Musamu wa Bukheti!»
16 Buna kakala luta muna kabeta ka yanga dya mbuta dya Ngadidi, wámona Simoni yi Andele, phangi wa Simoni, bakala timbula wanda dya bawu muna yanga, mukuma balobi bákala.
17 Yesu wubazimbwadini: «Ndandenu amana yilukitula balobi ba batu.»
18 Muna mbala mosi, básisa mawanda ma bawu amana benda mulanda.
19 Buna káphusana ndambu, wámona Zyaki, mwana wa Zebeteya, yi phangi wandi Yowani, bákala phi muna masuwa ma bawu, beka yidika mawanda.
20 Muna mbala mosi wábatela; bámusisa tata wa bawu Zebeteya muna masuwa yi basadi bandi, amana bámulanda.

Kubeluka kwa mukwa kitembu kya mbi
(Luk 4:31-37)

21 Bákota mu Kaphedinawuma. Muna kilumbu kya sabata, wákota muna nzu ya kimvuka ya Bayuta amana wáyandika mu kulonga.
22 Bakala yituka kikuma kya malongi mandi; mukuma kakala longa hanga mutu wenina yi hamu, heku ni hanga balongi ba mitsiku.
23 Kinga muna nzu ya kimvuka ya Bayuta meni yina, mwákala yi mutu mosi wákala yi kitembu kya mbi, hanga wukalungini:
24 «Kikuma kya biki wudikotisidini mu mambu ma betu, Yesu mwisi Nazaleti? Wisini ndangu watuzanga? Nzayi mboti nani ngeyi wenina: Watoma bátuma kwena Nzambi!»
25 Yesu wákayakya, mu kuzimbula: «Dibata amana lubuka mwena mutu yandu!»
26 Kitembu kya mbi kyálubuka mwena yandi mu kumuningisa ngolu yi kukalunga ngolu.
27 Boosu báyituka lawu; bakala dihyula bawu yi bawu: «Biki byabi? Malongi mapha, yi hamu dyosu! Kabati senda kwena bitembu bya mbi, amana bibati mulemvukila!»
28 Amana khululuka yandi yámwangana yi tswatsu muna kinzunga kya Ngadidi kyosu.

Yesu wubeludini lawu dya bambefu
(Mth 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Mu kulubuka mu nzu ya kimvuka ya bayuta, wénda

ha kimosi yi Zyaki yi Yowani ku nzu ya Simoni yi Andele.
30 Buko bwa mukhetu bwa Simoni, walandalala kákala hana thangi, kikhafuma kákala kyawu; muna mbala mosi, bámumenikina yandi Yesu.
31 Yandi wábwesuka amana wumusimbini kuna koku, wumutelamisini phi; kikhafuma kimuhwini, amana wuyandikini mu kubaheka madya.
32 Masikidika ha mábwa, kunima kuzyoka kwa tangwa, bakala munatina bambefu boosu yi bakwa bitembu bya mbi.
33 Mbanza yosu yákhokana kuna thwala ya mwelu wa nzu.
34 Kábelula bambefu balawu bakala bela maladi ma mutindu yi mutindu amana wákukwasa bitembu bya mbi byalawu; Kákalaku sisa tangwa ni bitembu bya mbi byayakula, kikuma byákala muzaya keti nati kákala.

Yesu wukangadi muna Ngadidi
(Luk 4:42-44)

35 Muna suka, bwosu kwákala phipha, Yesu wátokama, wálubuka ndangu kenda ku phungamu amana kwakuna kikuma kya kulombila.
36 Simoni yi bana kákala bawu benda musanda;
37 Tangwa bámusengumuna, bamuzimbwadini: «Boosu babati kusanda.»
38 Yandi wubavutwadini: «Thwendenu kuma kwahika, muna mahata ma kinzunga, ndangu kwakuna phi yisamuna musamu; kikuma kya bwabuna yisidikini.»
39 Amana wénda muna kinzunga kya Ngadidi kyosu; mu kusamuna musamu muna nzu za kimvuka za Bayuta za bawu yi kukukwasaka bitembu bya mbi.

Yesu wubeludini mbefu wákala yi bwasi
(Mth 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Mukwa bwasi mosi wísa kwena Yesu, wafukama amana wámubokwadila: «Yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»
41 Yesu yi kiwayi kyosu, wálambula koku, wámusimba amana wuzimbudini: «Nzodibwa, sema!»
42 Muna mbala mosi, bwasi bwámuwaluka; wásema.
43 Yesu wámukebisa, wámulubula
44 mu kuzimbula: «Dikenga mu kumenika kwena mutu. Kaasi ndawenda disongila kwena nganga Nzambi, amana tambika kabu dyaku kikuma kya kudisemisa kwaku bwosu kálongabwa Moyize; kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»
45 Kaasi yandi, buna kenda, wáyandika mu kumenika mambu mana mámubwila kwena batu mu ndinga ya ngolu yi kikesa yi kuyadingisaka Ndinga mu phila ni Yesu kálendaku hika mu kukota buna bufwani keti mu mbanza yimosi. Kákala watelama kuna

phenza, kuna phungamu, amana bakala tuka tselu yi tselu yi kwisaka kwena yandi.

2

Yesu wubukini kiwokoku
(Mth 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Kunima ndambu ya bilumbu, Yesu wávutuka ku Kafadinawumi. Báyuka ni kuna nzu[a] kenina.
2 Amana háwongama thalu ya lawu dya batu, kwásalaku keti homa, keti ku thwala ya mwelu. Kakala balonga Ndinga.
3 Hákala hana kati dya bawu yi batu bisa mu kunata kiwokoku mosi bátikula kwena batu baya.
4 Bwosu bakalaku lenda mu kumutudisa kwena Yesu, kikuma kya mulumba-lumba wa batu, bálungula hana thandu ya mudilu wa nzu yina[b] kákala amana báyidika hundu hahana, bákulumuna kiphoyu kina kákala walandalala kiwokoku.
5 Mu kumona lukwikilu lwa bawu, Yesu wázimbula kwena kiwokoku: «Mwana wama, masumu maku makulolukini.»
6 Hákala hakana yi ndambu ya balongi ba mitsiku, bazakala, bekina dizonzila muna mbundu za bawu meni:
7 «Kikuma kya biki kabati zonzila bwabuna? Nzambi kabati sawula? Nani wufwani kulolula masumu, yuka ni ka yandi meni ku Nzambi lwesi?»
8 Muna mbala mosi, Yesu wábakula, muna kitembu kyandi, mabanza bákala mawu; wubazimbwadini: «Kikuma kya biki lwenina yi mabanza ma bwabuna?
9 Biki byakonda kala phasi, mu kuzimbula kwena kiwokoku: "Masumu maku makulolukini" ho mu kuzimbula: "Telama, bonga thangi yaku amana kangala"?
10 Kaasi bulungi, ndangu lwazayabwa ni Mwana wa mutu kenina yi hamu dya kulolula masumu ha tsi.» Wuzimbudi kwena kiwokoku:
11 «Yikuzimbwadibwa, telema, bonga thangi yaku, amana vutuka ku nzu yaku.»
12 Muna mbala mosi, mutu wuna wátelama, wábonga thangi yandi, wálubuka kuna thwala ya batu boosu, amana báyituka lawu, boosu bakala zatula Nzambi mu kuzimbula: «Khaniku tumona kedi dyambu dya mutindu wawu!»

Yesu wumutedi Lefi
(Mth 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Yesu wálubuka hika ku kabeta ka yanga dya mbuta; mulumba-lumba wa batu wosu wakala kwisa kwena yandi, amana kakala balonga.
14 Mu kuhita, wámona Lefi, mwana wa yakala wa

[a] **2:1 2:1** Mutindu wuna bazonzidi mu khaphu dya 1:29, fwani wabanza ni nzu ya Simoni yi Andele babati zonzila.
[b] **2:4 2:4** Mudilu wa nzu za bisi Phalesitini, wákala wadiyala hanga kitala, bátungawa yi lundu.

Alufwe, wazakala hana mesa ma kisalu. Wumuzimbwadini: «Ndanda!» Yanduyandu watelema amana wamulanda.

15 Bwosu kakala ku mesa kuna nzu ya Lefi, tulaki twa phaku lawu yi basumuki bakala hana mesa hakimosi yi Yesu yi balonguki bandi, mukuma lawu bakala mu kumulanda.

16 Balongi ba mitsiku ba bafwadisi buna bamumona mu kudya hakimosi yi bakalaki ka phaku yi basumuki, beka zimbula kwena balonguki bandi: «Kikuma kya biki kabati dila homa hamosi yi bakalaki ba phaku yi basumuki?»

17 Kinga Yesu wayuka, hanga wubazimbwadini: «Kabanaku benina bakola mu lutu bisi vwa mupfunu wa munganga, kaasi bambefu. Yísaku tela batu ba masonga, kaasi basumuki.»

Yesu yi kuzila kwa madya
(Mth 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Balonguki ba Yowani yi bafwadisi bakala zila kudya. Batu bahika bisa zimbula kwena Yesu: «Kikuma kya biki balonguki ba ngeyi bisiku zila bawu, kinga balonguki ba Yowani yi balonguki ba bafwadisi bisi zila madya?»

19 Yesu wavutula: «Banduku ba kikwedi bafwani kuzila madya mu tangwa dina kenina kikwedi hakimosi yi bawu, ku mukinzi wa longu? Tangwa dyosu dina kakala kikwedi hakimosi yi bawu, balendaku kuzila madya.»

20 Bilumbu byakwisa bina babakatula yandi kikwedi; hahana nana bazíla kudya, muna kilumbu meni kina.

21 «Heku mutu wisi londa kitemba kya muledi wa pha yi muledi wakhulu; kondilo kitemba kya pha kyayata muledi wuna wakhulu, amana kuyatuka kwa muledi kwakala kwalawu.

22 Amana kweku mutu wisi longulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu; kondilo vinu dyabula bilungu, yi vinu yi bilungu bizangani; vinu dya pha, difwani mu bilungu bya pha!»

Yesu yi sabata
(Mth 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Buna kakala hita muna bilanga bya bule kilumbu kimosi kya sabata, balonguki bandi, bayandika kuhela misambu myandi, kinzilanzila.

24 Bafwadisi bamuzimbwadini: «Tala, kikuma kya biki babati hangila mambu mana mafwaniku kuhanga mu kilumbu kya sabata?»

25 Yesu wubazimbwadini: «Benu lwatangaku mambu kahanga Tavidi, tangwa kakala yi lungwa amana wayuka nzala, yandi yi bana kakala bawu?

26 Bwosu kakota muna kikumbu kya Nzambi mu tangwa dina kakala Abyatadi mbuta wa banganga Nzambi, wadya mapha ma mulambu. Kinga bulombi

ni banganga Nzambi lwesi balendama dya, amana wábahekama phi ndambu bana ká́kala bawu.»
27 Amana wubazimbwadini: «Sabata básaladya kikuma kya mutu, kaasi mutu ká́hangamaku kikuma kya sabata.
28 Yihana ni Mwana wa mutu kenina kibeni pfumu wa kilumbu sabata.»

3

Yesu wubeludi mutu mosi mu kilumbu kya sabata
(Mth 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Yesu wávutuka hika ku nzu ya kimvuka ya Bayuta. Kwá́kala kwakuna yi mutu mosi wá́kala yi koku dyawokumuka.
2 Batu bakala musimbulula Yesu mu kuzaya kinga kamubelula mu kilumbu kya sabata, balenga mufunda
3 Hanga wuzimbudini kwena mutu wuna wá́kala yi koku dyawokumuka: «Telama hana, ha kati.»
4 Kunima wubazimbwadini: «Biki bilungi mu kusala mu kilumbu kya sabata? Kusala mboti ho mbi? Kuhulula luzingu lwa mutu ho kuzanga?» Kaasi bá́hwena talala.
5 Hanga wubatadini boosu yi khabu; mu kiwayi kikuma kya mbundu ya ngolu ya bawu. Wuzimbudini kwena mutu wuna: «Yuna koku dyaku.» Wáyunadya, amana koku dyandi dyátoma.
6 Buna bálubuka, bafwadisi, benda kutakana yi bakwa kibuka kya Eloti[a] kikuma kya yandi, kikuma kya kusanda phila yina bamú́hondisila.

Milumba-lumba mya batu myisi kwena Yesu

7 Yesu wenda hunga ku bela-bela yi yanga dya mbuta kumosi yi balonguki bandi. Mulumba-lumba wa batu lawu bámulanda. Bátuka ku kinzunga kya Ngadidi, ku kinzunga Yuteya,
8 ku Yelusalemi, ku kinzunga kya Yitumeya[b] kuna Sambwa dya Yolutani dya kinzunga kya Tidi yi Sitoni. Batu balawu meni bana, bisa kwena yandi mukuma báyuka moosu mana kakala hanga.
9 Yesu wázimbula kwena balonguki bandi ni bamuyidikila masuwa mamosi, ndangu mulumba-lumba wa batu wumulundikisaku.
10 Mukuma, bwosu kakala belula batu balawu, boosu bana bá́kala yi makhasi bakala dilosa kwena yandi ndangu bamusimba.
11 Bitembu bya mbi, tangwa byákala mumona,

a **3:6** **3:6** Kibuka kya Eloti: dingumba meni dina dyá́kala dyakuyidika yi banduku ba Eloti Atiphasi yi batu bahika bakala mulumisa (mvula 4 ku thwala ya lubutuku lwa Yesu yi kuna mvula 39 kunima dya lubutuku lwa Yesu). Bakala hingila ni bamona keti mutekulu mosi wa kyamvu Eloti Wambuta mu kubayala ndangu kahingana ha kifulu kya pfumu wa mbanza mwisi Loma.
b **3:8** **3:8** Yitumeyi: kinzunga meni kyaki kyákala kuna banda dya Yuteya amana mwamuna yákala mbanza ya Heboni.

bakala bwa kuna thwala ya yandi amana bakala kalunga: «Ngeyi wenina Mwana wa Nzambi!»
12 Kaasi yandi wákandisabya ni bamenikaku kwena batu keti nati kenina yandi[d].

Yesu wubasodini bawu kumi yi bodi
(Mth 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Yesu wátombuka ku mongu; wátela bana kázola amana bisa kwena yandi.
14 Kumi yi bodi ká̱basola, babana ká̱heka khumbu ya bathumwa, ndangu bakala hakimosi yi yandi amana ká̱batuma mu kusamuna Musamu wa Bukheti,
15 yi hamu dya kukukwasila bitembu bya mbi.
16 Ká̱basola bawu kumi yi bodi: Simoni wuna ká̱heka khumbu ya Phetelu,
17 Zyaki, mwana wa Zebeteya yi Yowani phangi wa Zyaki, kwena bawu ká̱hana khumbu ya Bowanedizi, disongidila: «Mwana wa mubandanu»
18 Andele, Fidiphu, Batolomi, Mathayi, Toma, Zyaki, mwana Alufwe, Thati yi Simoni mwisi kibuka kya bana bisi nwanina diphanda,
19 yi Yutasi Sikadyoti wuna wámulambula Yesu.

Biwutu bya Yesu bazodi bisa mubonga

20 Kunima, Yesu wávutuka kuna nzu, amana mulumbalumba wa batu wákhokama hika, mu mutindu wumosi ni bawu balendaku keti kudya.
21 Buna báyuka bwabuna, biwutu byandi bénda ni bamubonga, mukuma bakala zimbula: «Kabatiku dizaya hika!»

Yesu wusambi mu dyambu dimosi bamufundila
(Mth 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Balongi ba mitsiku bana bátuka ku Yelusalemi bakala zimbula: «Belezebula kenina yandi, mu ngolu za pfumu wa bitembu bya mbi kisi kukwasila bitembu bya mbi!»
23 Yesu wábatela amana wáyandika mu kubazimbwala mu bingana: «Abweti Satana kalenda kukwasa Satana?
24 Honi kipfumu kimosi kyadikabisa kyawu meni, kipfumu meni kina kyazíluka;
25 amana honi nzu yimosi yadikabisa yawu-meni, nzu meni yina yalendaku hika kuzyama.
26 Amana yuka ni Satana kadinwanisa yandi meni, wa kudikabisa kenina amana kazyamaku, yimeni wukulukini kwandi.
27 «Ka mutu ku wakóta mu nzu ya yakala-phandi ndangu kamuyiba bima byandi konda katekila

d **3:12 3:12** Yesu buna ká̱kandikisabya bitembu bya mbi ni bayambula kuzonzila ni Mwana wa Nzambi ká̱kala, buna buzonziku ni Yesu ká̱kalaku mwana wa Nzambi. Mwana wa Nzambi ká̱kala. Kaasi, ká̱zolaku ni bamusamuna mu phila meni yina kondilo muna tangwa meni dina.

mukasa yakala-phandi wuna; amana kunima kalunga tambula byosu mu nzu yandi.

28 Abwabuna yiluzimb-wadini: Moosu kalólulama kwena bana ba batu, masumu yi ngusi zina bahitikisini.

29 Kaasi wosu wuna wulewudi Kitembu Kyatoma, kalendaku tambula ndoluka, mukuma wuhodi disumu dimosi dya mvula yi mvula.»

30 Yesu kakala bazonzila bwabuna kikuma bakala zimbula: «Kitembu kya mbi kenina kyawu.»

Ngudi yi baphangi ba Yesu (Mth 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi batudini. Batelamikini hana phenza, bamutedisini.

32 Batu balawu bakala bazakala mu kabeta ka yandi amana bamuzimbwadini: «Ngudi waku yi baphangi baku ba bayakala yi baphangi baku ba [e]bakhetu ha nzila benina, amana babati kusanda.»

33 Yesu wuvutudi: «Banati ngudi wama yi baphangi bama?»

34 Kunima, wásimbulula kwena babana bákala bazakala mu kabeta ka yandi, wuzimbudini: «Talenu: ngudi wama yi baphangi bama.

35 Kikuma, wosu wuna wisi hanga luzolu lwa Nzambi, yandi wuna phangi wama wa yakala yi phangi wama wa mukhetu yi ngudi wama.»

4

Kingana kya mukuni wa kheni (Mth 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Yesu wáyandika hika mu kulonga kuna khungu ya yanga dya mbuta. Mulumba-lumba wa batu balawu wámuzyeta yandi. Hanga wuzanzi mu masuwa wuzakadini mwamuna. Mulumba-lumba wa batu wosu ku tseki, bela-bela yi yanga dya mbuta.

2 Kakala balonga mambu ma lawu mu bingana amana wekina bazimbwala muna malongi mandi:

3 «Hinikinenu! Mukuni wálubuka mu kwenda mwanga mbutu.

4 Buna kakala mwanga kheni, ndambu yahika yenda bwila mu nzila: banuni bisiya dya.

5 Ndambu ya hika yenda bwila muma mwa matadi, muna mwakonda kala mafu ma lawu. Hanga yibufudi tswatsu, kikuma mafu mákalaku lawu;

6 kaasi ha kwátwa mwini, yáyokama amana yáyumuka mukuma yákalaku yi misodi.

7 Yahika yenda bwila ha kati kya tsaku. Tsaku záleya amana zákakidisaya, amana konda kuha keti kheni.

8 Kaasi kheni yikwawu yábwila mu mafu ma

[e] **3:32 3:32** Muna masonuku mahika, mihowu myami, "baphangi baku ba bakhetu", myena mwoku.

bukheti; yámena, yákola phi, ku tsuka yihe kheni: yimosi yálubula makumatatu, yikwawu makumasambanu, yikwawu hika khama[a].»

9 Amana kakala zimbula: «Wuna wenina yi matu ma kuyukila, kayuka!»

Kikuma kya biki Yesu kakala zonzila mu bingana (Mth 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Buna kákala kuna phungamu, bana bámuzyeta, hakimosi yi bawu kumi yi bodi, báyandika mu kumuhyula kikuma kya bingana.

11 Amana kakala bazimbwala: «Kwena benu, kitsweki kya Kipfumu kya Nzambi kyáhanamina; kaasi kwena babana benina ku phenza, moosu misi hitila mu bingana,

12 ndangu:

«Basímbulula kwa bawu, kaasi bamónaku kima;
bahínikina kwa bawu, kaasi babákulaku kima;
hanga bavutukisa nana kumanima amana masumu mabaloluka nana.»

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni (Mth 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu wubazimbwadi hika: «Lubatiku bakula kingana kyaki? Amana abweti lwalenda bakula bingana byosu?

14 Mukuni kabati mwanga Ndinga ya Nzambi.

15 Bana benina mu kati kya nzila, mwena bawu yámwanganina Ndinga, kaasi muna kuyukilaya phi Satana wisi katula Ndinga meni yina bámwangiki mwena bawu.

16 Amana kwena yina bámwanga muna muma mwa matadi, yi batu babana, buna bisi yuka Ndinga, batambwasiya yi kyesi,

17 kaasi beku yi misodi mwena bawu meni, bisi zyama lwesi mu tangwa dimosi; amana yukani kiwayi kondilo munyanga wisa kikuma kya Ndinga ya Nzambi, kyekina kisinza kikuma kya bawu.

18 Yikwawu yina yábwila ha kati kya tsaku; benina babana bisi yuka Ndinga,

19 kaasi phasi za tsi, byesi bya bimvwama bya luvunu yi mabanza mahika ma mutindu yi mutindu bisiya kakidikisa Ndinga, amana yihesiku.

20 Kaasi yahika yina yámwangana mu mafu ma bukheti; benina babana bisi yuka Ndinga ya Nzambi, batambudiya amana yibuti kheni; yimosi makumatatu, yikwawu makumasambanu, yikwawu khama.»

Kingana kya mwinda (Luk 8:16-18)

---

[a] **4:8 4:8** Mbutu zina bakatula zoosu zakala za bukheti kuluta. Kitesu kya ndambu yina bakala hela batu ku kinzunga kya Ngadidi yi Yuteya muna tangwa meni dina, kyakala kya ngenza kumi muna kosu ngenza yina bakuna.

21 Yesu wábazimbwala hika: «Mwinda, ku sina dya nzungu ya tuma bisiwa sya kondilo ku tsi ya thangi? Keku ha thandu ya muzanga wa mwinda?
22 Mukuma heku kima kyaswamana, kyakonda zayakana, heku kitsweki kyakonda tunguluka mu kati kya mwini.
23 Honi mutu wenina yi matu ma kuyukila, kayuka!»
24 Kakala bazimbwala hika: «Kebenu mu mana lwisi yuka! Bakwisa lutesila muna kitesu kina lwisi tesila benu-benu; amana bayíka hika kikuma kya [b]benu.
25 Mukuma bahána kwena wuna wenina kedi yi kima; kaasi kwena wuna wukondi kima, bamukatula keti kina kenina kyawu.»

Kingana kya mbodi

26 Yesu kakala zimbula hika: «Phila mosi yi Kipfumu kya Nzambi, kyenina hanga mutu wubati mwanga kheni mu kilanga kyandi.
27 Kanimba kondilo katokama, phipha yi mwini, kheni yisi mena amana yikodi konda kazaya keti khi mutindu.
28 Mafu mabati menisa kheni mawu meni: theti ngwalengi, kunima misambu, tsuka-tsuka mbongu yikodi.
29 Buna kyisi benga kibundu, batambudi mbedi, mukuma tangwa dya kuhelakya dilungidini.»

Kingana kya kheni ya mutadi

(Mth 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

30 Yesu kakala zimbula hika: «Yi biki twalenda fwanikisa Kipfumu kya Nzambi? Yi khi mutindu wa kingana twalenda fwanikisakya?
31 Kifwanani yi kheni ya tidi, buna batimbudiya muna mafu, yenina kukeya kuluta kheni zoosu za mu mafu.
32 Kaasi buna bakuniya, yileyi, mihandi mikodi kuluta miti myosu myenina mu masamba amana yilubudi mihandi mya mbuta, keti banuni ba ku zilu bafwani kutunga mazamba ma bawu muna tsya kivula kyandi.»
33 Muna lawu dya bingana bya mutindu meni wuna mwa mwamuna Yesu kakala balongila Ndinga ya Nzambi, bwosu buna bafwana kuyukila.
34 Kakalaku bazonzisa konda ni kata kingana; kaasi mu kingenga, kakala tendula moosu kwena balonguki bandi.

Yesu wulembikini kimbongila

(Mth 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Muna masikidika ma kilumbu meni kina, Yesu wubazimbudi kwena balonguki bandi: «Tulabukenu ku sambwa dina.»
36 Kunima dya kusula mulumba-lumba wa batu, bámunata muna masuwa

[b] **4:24 4:24** Kingana kyaki kibati songila, haha, ni bwosu bisi dihana batu mu kuyuka yi kubakula malongi ma Yesu, bwabuna phi Nzambi kayíkila mbakisilu ya bawu.

mana kákala. Hákala phi yi masuwa mahika hakimosi yi yandi.

37 Kimbongila kimosi kya ngolu kyátukula, makaka menika dibunda kuna masuwa, hanga masuwa mazodi mabasa yi mamba.

38 Yandi wanimba kákala kuna manima ma masuwa, mutwa hana mbumbi ya mutwa. Bámutokamisa amana bámuzimbwala: «Mulongi, tukulukini amana ngeyi bubatiku kuheka pasi?»

39 Yesu wátokama, wákaya kimbongila, amana wáhana muswa kwena yanga dya mbuta: «Kala talala, dibata!» Kimbongila kyádibata amana talala dya lawu dyákota.

40 Kunima Yesu wábazimbwala: «Kikuma kya biki lwenina yi bweya bwabuna? Lweku kedi yi lukwikilu?»

41 Hanga kitswi kibakwati, bábanga lawu, bakala dizimbwala bawu yi bawu: «Amana nati kenina yandundu, ni keti kimbongila, keti yanga dya mbuta bya-mulemvukilaka?»

5

Yesu wubukini mutu mosi wákala yi bitembu bya mbi
(Mth 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Kunima Yesu yi balonguki bandi benda ku sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta, ku kinzunga kya bisi Ngelasoni[a].

2 Buna kátuluka mu masuwa, mutu mosi wálubuka muna mazyamu[b], kákala phi wazakama yi kitembu kya mbi wísa kuna thwala ya yandi.

3 Kakala zingila hana kati dya mazyamu, amana keti mutu kálendaku hika kumukasa, keti mu muyololu;

4 Mukuma, mbala za lawu bakala muzitikila mitaku kuna malu yi miyololu muna moku, kaasi kákalamya tabula yi kutolulaka mitaku. Kwakalaku keti mutu wakala yi ngolu za kumulembikila.

5 Kosu tangwa, phipha keti mwini, kakala kangala muna mazyamu yi muna mongu, ku kukalungaka yi kudityonunaka yandi meni ku matadi.

6 Buna kámona Yesu muna kyana; wénda thinu, wáfukama kuna thwala ya yandi,

7 amana wákalunga: «Khi dyambu wumvwini ngeyi, Yesu, Mwana wa Nzambi Kahungu? Yikubokwadidini, muna khumbu ya Nzambi, wungyangisaku!»

8 Mukuma Yesu kakala muzimbwala: «Kitembu kya mbi, lubuka mwena mutu yandu!»

9 Kakala muyufula: «Biki khumbu yaku?» Yandi

a **5:1 5:1** Ngelasoni: Mbanza ya baphani yina yenina kuna beti dya malubwakidi ma tangwa dya yanga dya thibu dya Ngadidi. b **5:2 5:2** Mbala za lawu, mazyamu bakalama yidikila muna bitadi kondilo bakalama tokula mu kati dya kalunga tadi.

wávutula: «Khumbu yama "Khwingi", mukuma lawu thwenina.»
10 Amana mutu wuna wámubokwadila Yesu yi nziki-nziki ni katumaku bitembu bya mbi ku phenza ya kinzunga.

11 Kinga kwákala kwakuna, bela-bela yi mongu, yi kibuka kimosi kyambuta kya bangulu bakala dyad.
12 Bitembu bya mbi byámubokwadila: «Tutuma mwena bangulu bana. Tuyambula thwenda kota mwena bawu!»
13 Yesu wátambwasabwa. Hanga bitembu bya mbi bilubukini mwena mutu, byenda kota mwena bangulu, amana kibuka kyosu kyádididumuna muna mungulunga yi kuna yanga dya mbuta. Hákala kitesu kya mafunda modi ma bangulu; bázyonda muna yanga dya mbuta.
14 Babana bakala hungula bangulu bátina, benda nata tsangu muna mbanza yi muna mahata amana batu bisa tala mana máhita.
15 Buna bátula bela-bela yi Yesu, bámona mutu wuna wákala yi bitembu bya mbi wazakala, wuvwatikini miledi yi mabanza ma kimutu. Yandi wuna wákala wazakama yi khwingi ya bitembu bya mbi hanga báyuka bweya.
16 Babana bámona mana máhita, bakala bamenika mana mámubwila mutu wuna wákala yi bitembu bya mbi yi meni dya bangulu.
17 Hanga bayandikini mu kubokwadila Yesu ni kakatuka mu kinzunga kya bawu.
18 Buna kakala kota mu masuwa, mutu wuna bálubula bitembu bya mbi wámubokwadila ndangu kakalaka yi yandi.
19 Kaasi Yesu kátambwasaku, wumuzimbwadini: «Vutuka ku nzu yaku, kwena biwutu byaku amana wabámenika moosu ma-mana kakuhangidini Pfumu yi buna kakuyukidini kiwayi.»
20 Wénda kwandi amana wáyandika mu kusamuna muna Mbanza kumie moosu mana kahanga Yesu kikuma kya yandi. Amana boosu báyituka lawu.

Mukhetu wuna wasimba muledi wa Yesu yi mwana wa mukhetu wa Yayilusi
(Mth 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu wávutwakisa hika ku sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta muna masuwa. Mulumba-lumba wa batu lawu bisa wongama bela-bela yi yandi. Ku

d **5:11** **5:11** Bayuta bákala mubongila ngulu hanga mbisi mosi wa sumuka amana bákala kandisa kwena batu ni bamudyakaku. Mambu mama moosu babati songila ni mu tsi ya baphani makala hitila.
e **5:20** **5:20** Mbanza kumi: Kimvuka kimosi kya mbanza za luyalu za baphani. Mbanza vwa, muna kimvuka meni kina, zákala kuna sambwa dikwawu dya Yolutani.

khungu ya yanga dya mbuta kákala.
22 Mosi wa bapfumu ba nzu ya kimvuka ya Bayuta, khumbu yandi Zayilusi, wátula. Buna kámona Yesu, wábwa muna malu mandi
23 amana wámubokwadila lawu: «Mwana wama wa mukhetu mu kulakana kenina. Awisa, muthetika moku ndangu kabeluka amana kazinga!»
24 Yesu wénda hakimosi yi yandi. Mulumba-lumba wumosi wa batu balawu bakala mulanda yi kumufitikisaka tselu yi tselu.
25 Kinga hákala hakana yi mukhetu mosi wakala noka menga tukidila mvula kumi yi zodi.
26 Kányokuka lawu mu kukwendaka kwena bandomvi balawu, amana, wámanisa kuvwa kwandi kwosu konda kutambula ndandu; kaasi phasi zakala muvula hika.
27 Buna káyuka kuzonzila Yesu, wísa bwesuka muna mulumba-lumba wa batu, kuna kunda dya Yesu, wásimba muledi wandi.
28 Mukuma kakala dizimbwala: «Yukani yisimba lwesi myawu meni miledi myandi, yíkola.»
29 Muna mbala mosi, menga mámukangama amana wádiyuka muna lutu lwandi, ni wukodi mu makhasi mandi.
30 Muna mbala mosi, Yesu wádiyuka mwena yandi-meni ni ngolu zimosi zimulubukini. Kahanga wubalungini muna mulumba-lumba wa batu amana wuyandikini mu kuzimbula: «Nati wusimbi miledi myama?»
31 Balonguki bandi bamuzimbwadini: «Wubati mona mulumba-lumba wa batu baba babati kufitikisa tselu yi tselu, amana wubati zimbula hika: "Nati wutsimbini?"»
32 Kaasi kakala simbulula muna kabeta ka yandi mu kumona wuna wáhanga bwabuna.
33 Mukhetu wuna, bwosu kázaya mana má́mubwila, yi tsula yosu, wisa bwa muna malu mandi hanga wumuzimbwadi kyedika kyosu.
34 Kaasi Yesu wumuzimbwadini: «Mwana wama wa mukhetu, lukwikilu lwaku lukuhuludini[f]. Ndawenda mu ngemba amana kola mu makhasi maku.»
35 Muna tangwa dina kakala zonza bwabuna, kutala batu bátuka ku nzu ya Zayilusi bisi zimbula: «Mwana waku wa mukhetu wufini. Kikuma kya biki wubati muyangisila hika Mulongi?»
36 Kaasi Yesu kálandaku mana bakala zonza, wázimbula kwena Zayilusi: «Wuyukaku bweya, kwikila lwesi.»
37 Kaasi Yesu kátambwasaku ni benda musindikila kwena mutu, kwena Phetelu lwesi, Zyaki yi Yowani phangi wa yakala wa Zyaki.

[f] **5:34 5:34** Fwani twazimbula ni "lukuhuludini" kondilo "lukubeludini".

38 Ha bátula ku nzu ya Zayilusi; kwakuna, wámona mvwalangani, batu babati dila yi kukalungaka mu miboku.
39 Wákota amana wábazimbwala: «Kikuma kya biki mvwalangani yayi yi bidilu byabi? Mwana kafiku, wunimbiki[h].»
40 Bawu bakala museya. Kaasi yandi wábakukwasa boosu, wutambudi lwesi tata yi ngudi wa mwana, yi balonguki bana bakala musindikila; amana wákota muna kákala mwana.
41 Yesu wámusimba mwana kuna koku amana wumuzimbwadi: «[i]Tadita kum!» Disongidila: «Mwana wa mukhetu, yikuzimbwadibwa, telama!»
42 Muna mbala mosi, mwana wa mukhetu wátelama amana wáyandika kukangala; mvula kumi yi zodi kákala zawu. Mabanza mábavwalangana boosu.
43 Kaasi Yesu wátoma bakandisa ni keti mutu kazayabwoku, amana wuzimbudini: «Muhekenu bima bya kudya.»

6

Bakwa Nazaleti babwisi mu kukwikila mwena Yesu
(Mth 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Ha kákatuka hakana, wenda ku mbanza yina kákodila; amana balonguki bandi bámulanda.
2 Tangwa kyáfwana kilumbu kya sabata, wáyandika mu kulonga muna nzu ya kimvuka ya Bayuta. Batu balawu bana bakala hinikina, báyituka lawu. Beka dihyula: «Ku biki mamutukidi mamana? Khi mutindu wa mudimu wana bámuheka? Abweti biphadi bya mutindu wuna bifwani kusalamina mu moku mandi?
3 Ka yandi ku musadi wa mabaya, mwana wa Madiya, phangi wa Zyaki, Zoze, Yuta, yi Simoni? Baphangi bandi ba bakhetu benahoku ha kati dya betu?» Kákala kisinza kikuma kya bawu.
4 Yesu kakala bazimbwala: «Mbikudi bisiku mukanda lukumu, kaasi kisiku lumina mu tsi yandi yi muna kikanda kyandi.»
5 Yesu kalendaku kusala keti kiphadi kimosi kwakuna, kaasi kábuka lwesi ndambu ya bambefu mu kubathetika moku.
6 Kakala yituka kikuma kya kukonda kwa lukwikilu kwa batu ba ku tsi yandi.

Kituma kya bathumwa kumi yi bodi
(Mth 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kunima kakala kangala muna mahata ma kinzunga mu kulongaka.

h **5:39 5:39**Yesu kakala zaya ni mwana wa mukhetu wafwa kakala, kaasi yandi lwesi wazaya ni lufwa lwandi lwakalaku kimakulu. Kakala zaya ni, ka thama ku, kamuvutula mu luzingu.
i **5:41 5:41** Tadita kum: mihowu myodi mya ndinga ya Bayuta, yina bakala zonza Bayuta mu tangwa dya Yesu.

7 Buna kátela bawu kumi yi bodi, wáyandika mu ku-batuma bodi-bodi yi kubaheka hamu hana thandu ya bitembu bya mbi.

8 Wábaheka mutsiku wawu: «Lunataku kima mu nzila, koka lwesi; keti dipha, keti waba, keti dikuta dya phalata muna khola.

9 Vwatenu tsabatu, kaasi lunataku bikutu byodi.»

10 Kakala bazimbwala hika: «Muna nzu yina lwakóta, kalenu mwa-muna kilumbu yi kuna lwakátwakila homa meni hana.

11 Amana yukani batu babusa mu kuluyamba keti mu kuluhinikina, mu kukatuka hana meni, khuku-munenu fusyangeni dya bitambi byenu: kyakála kimbangi[a] kikuma kya bawu.»

12 Amana buna bénda balonguki, bálonga kwena batu ni mboti babalumuna mbundu.

13 Bakala kukwasa bitembu bya mbi lawu yi kusita masi kwena bambefu amana bakala kola.

Lufwa lwa Yowani Mubotiki
(Mth 14:1-12; Luk 9:7-9)

14 Kinga kyamvu Eloti wáyuka buna yakala kwenda khumbu ya Yesu khululuka. Bahika bakala zimbula: «Yowani, wuna wakala botika, wufutumuki ha kati dya bafwa! Hahana kenina yi ngolu za kuhangila biphadi.»

15 Bahika bakala zimbula: «Yandu Diya.» Bahika phi: «Yandu mosi wa bambikudi bana bakhulu.»

16 Kaasi Eloti mu kuyuka bwabuna, kakala zimbula: «Yowani wuna yibukwasa meni mutwa, yandi wufutu-mukini!»

17 Mukuma yandi-meni Eloti wámukwatisa Yowani, wámukasisa miyololu mu boloku. Kikuma kya Elodyadi, mukhetu wa Fidiphu, phangi wandi wa yakala, wuna kákwela.

18 Kikuma Yowani kakala zimbula kwena Eloti: «Wulungiku mu kukwela mukhetu wa phangi waku!»

19 Elodyadi kikudi-kudi kya Yowani kákala kyawu amana kakala zola ni ka-muhondisa. Kaasi kakalaku lenda.

20 Mukuma Eloti bweya bwa Yowani kákala bwawu, bwosu kázaya ni mutu wa masonga yi watoma kákala amana kakala musweka. Tangwa kakala muyuka, kakalaku mona kima kya kuhanga; kinga kakala muhinikina yi tsambu.

21 Kaasi phila yámonika mu kilumbu kya mukinzi wa lubutuku lwa Eloti, kásadisa

a **6:11 6:11** Kukhukumuna fusyangeni dya bitambi bya bawu, kyákala kidimbu mu kusongila ni batu bana babwisiwa musamu. Mambu mana matadiku hika bamwangi tsangu, kaasi matadi batu meni bana. Disongidila ni mbambala kafwaniku hika kabahangila kima batu babana, keti fusyangeni dya mbanza ya bawu dina dyáfwana kunama ku tsabatu zandi. Kufwanikisa yi Mhb 13:51; 18:6

mukinzi kikuma kya batu bandi ba luzitu yi bapfumu ba baphumbulu yi bapfumu ba mahata ma kinzunga kya Ngadidi.

22 Mwana wandi wa mukhetu, Elodyadi, wákota hana mbasi amana wákina; Eloti yi batu bana kátedisa bwábasephidisa lawu. Kyamvu wázimbula kwena mwana wa mukhetu: «Ndomba kyosu kina wuzodini, amana yikúhekakya.»

23 Hanga wudi ndefi ya mukwandi kwena mwana wa mukhetu: «Kina wandómba, yikuhekakya keti kyati kya kipfumu kyama.»

24 Mwana wa mukhetu wálubuka amana wázimbula kwena ngudi wandi: «Biki yilómba?» Yandu-yandu wávutula: «Mutwa wa Yowani, wuna wakala botika.»

25 Mwana wa mukhetu wénda tswasu kwena kyamvu mu kumulomba: «Nzodi ni wapheka, buthwena meni bwabu, ha dilonga, mutwa wa Yowani Mubotiki.»

26 Kyamvu Eloti wáyuka kiwayi kya lawu; kaasi, kikuma kya ndefi yina kádya ku thwala ya babana kátedisa, kázolaku mu kumutuna.

27 Muna mbala mosi, kyamvu wátuma tsinzidi mosi yi muswa wa kunata mutwa wa Yowani. Tsinzidi wenda mubukuna Yowani mutwa muna boloku.

28 Kunima wisa nata mutwa wandi hana dilonga. Wáhanawa kwena mwana wa mukhetu, amana mwana wa mukhetu wáhanawa kwena ngudi wandi.

29 Buna báyuka musamu wuna, balonguki ba Yowani, bisa bonga mvumbi yandi amana bázikaya muna mazyamu.

Yesu wudisini bayakala mafunda matanu

(Mth 14:13-21; Luk 9:10-17; Ywn 6:1-14)

30 Bathumwa bákutakana kuna kakala Yesu, bámumenikina mambu moosu mana bahanga yi moosu mana bálonga.

31 Hanga wubazimbwadini: «Alwisenu ku phungamu, homa hamosi hakálaku batu, amana lwalembwa koma.» Mukuma lawu bakala kwisa yi kukwendaka, amana bawu bakalaku keti tangwa dya kudya.

32 Bahanga bakoti mu masuwa ndangu benda ku phungamu, kuma kumosi kwa talala.

33 Balawu bábamona mu kukwenda amana bábababakula mu mahata moosu ma kinzunga muna bakala kwenda. Bakala takula mu malu, amana bakala bakesidila kuna thwala.

34 Tangwa kátuluka Yesu mu masuwa, wámona mulumba-lumba wa batu lawu; kiwayi kyámukwata, kikuma bákala hanga mikoku mikondi kalema.

Amana wáyandika mu kubalonga mambu ma lawu.

35 Buna kwáyila kuma, balonguki bandi bisa muzimbwala: «Homa thwenina ha tseki, kuma phi kuyidini.

36 Basula batu, ndangu benda muna mafedime yi muna mahata ma kinzunga, ndangu badisumbila bima bya kudya.»

37 Kaasi Yesu wubavutwadini: «Bahekenu benu-benu madya.» Bawu bamuzimbwadini: «Thwenda sumba mapha ma khama zodi za phata[b] ndangu thwisa badisila?»

38 Yandi wubahyudini: «Alwenda taleti, mapha makwa lwenina mawu?» Ḳunima dya kuzikisa, bávutula: «Mapha matanu yi batsema bodi.»

39 Hanga wubasendi ni babazakadisa boosu mu bibuka muna mwangu watsi.

40 Amana batu bázakala mu bibuka bya khama yi bya makumaṭanu.

41 Wátambula mapha mawu matanu yi batsema bawu bodi, wásekula mesu kuna zilu, wuvutudini maṭondu kwena Nzambi. Wábukuna mapha amana wáhanama kwena balonguki bandi; ndangu bakabisama. Wákabisa phi batsema bawu bodi hana kati dya bawu boosu.

42 Boosu bádya amana báyukuta.

43 Amana balonguki bánata bitunga kumi yi byodi bya bitini bya mapha yi bya batsema.

44 Babana bádya mapha bákala mafunda matanu ma bayakala.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga dya mbuta
(Mth 14:22-33; Ywn 6:15-21)

45 Muna tangwa meni dina, kunima wásenda balonguki bandi bakota mu masuwa amana bamutekidilaka kuna sambwa dya Betisayita, kithama kina kasúdila yandi-meni mulumba-lumba wa batu.

46 Kunima dya kubasula, wenda ku mongu kikuma kya kulombila.

47 Ha yábwa phipha, masuwa makala matudi kedi ha kati kya yanga dya mbuta. Yesu yandi buhika kákala muna mafu.

48 Mu kumona ni balonguki bandi mu phasi bakala sabwakila, mukuma pfunzi yakala bakakidikisa; muna khoku wa theti, Yesu wísa kwena bawu mu kukangala hana yanga dya mbuta, hanga wuna wabahita.

49 Tangwa bámumona kukangala ha thandu ya yanga dya mbuta, bakala banza ni kiphedikisa amana báyandika mu kukalunga;

50 mukuma bakala mumona bawu boosu amana mabanza mabavwalangana. Muna mbala mosi, Yesu

[b] **6:37 6:37** Phata zazi bakalaza tela ni "dinadiyo". Dinadiyo dimosi dyákala lufutu lwa musadi mosi muna kilumbu. Khama zodi za dinadiyo zákala lufutu lwa batu khama zodi muna kilumbu.

wázonza kwena bawu: «Kalenu yi kikesa, meni yandu, luyukaku bweya!»
51 Kunima wákota muna masuwa ha kimosi yi bawu, amana pfunzi yálembama. Báyituka lawu, mwena bawu meni
52 mukuma bábakisaku keti kima kikuma kiphadi kina kya mapha: mbundu za bawu zitu zákala.

Yesu wubuki bambefu ku Ngenezaleti
(Mth 14:34-36)

53 Buna bámanisa mu kusabuka, bátula ku Ngenezaleti[d] amana bátuluka mu mafu.
54 Buna bátuluka mu masuwa, batu bámubakula Yesu.
55 Batu bátuka mu kinzunga meni kina kyosu amana báyandika mu kunata bambefu hana biphoyu, mwosu muna bakala muyukila khululuka.
56 Mwosu muna kakala kota Yesu, mahata, mbanza, keti mu mafedime, batu bakala sikula bambefu muna mbasi yi kumubokwadilaka ni kabayambwadila ndangu balenga simba keti nzenzi ya muledi wandi. Amana bambefu boosu bana bakalaya simba, bákola.

7

Malongi ma bakhaka
(Mth 15:1-9)

1 Bafwadisi yi ndambu ya balongi ba mitsiku bátuka ku Yelusalemi bisa kutakana kuna kakala Yesu.
2 Babati mona ni ndambu ya balonguki bandi bekina dya yi moku ma mvindu, disongidila ni makonda kusukula[a].
3 Mukuma Bafwadisi yi Bayuta boosu bisiku dya kedi konda kusukula moku, kikuma bisimya zitisa mikuku mya bakhaka;
4 amana tangwa batukini ku zandu, bisiku dya lwesi kunima dya kudisemisa. Bisi zitisa lawu mikuku myahika mya bakhaka, mu mbandu kusukula kwa makopha, malonga, tulondu, nzungu za bisengu yi [thangi[b]].
5 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bámuhyula kwena Yesu: «Kikuma kya biki balonguki baku bisiku landila mikuku mya bakhaka, bawu kudyaka moku yi mvindu?»
6 Yandi wubazimbwadini: «Bakavungalosi, Yesaya mboti kázonza mu kubikula kwena benu! Bwosu bwasonama:
"Kanda dyadi dyisi nzitisila ha munwa,

d **6:53 6:53** Kinzunga kya Ngenezaleti: mafu masikunuka mana misi kala kuna banda dya mazyokidi ma tangwa ma Kaphedinawumi. a **7:2 7:2** Kikalulu kimosi muna bikalulu bya Bayuta kyakala lomba mu kusukulaka moku muna mutindu wumosi wuswaswani yi mina myahika ku thwala ya kudya. Bakala kwikila ni wawuna wakala mutindu wumosi wa kusadila ndangu babatambwasa kwena Nzambi. Kaasi Bulunda bwa khulu bwákalaku zimbula ni bwabuna bwakala mboti mu kusukulaka moku ku thwala ya madya moosu ndangu Nzambi katambwasa. b **7:4 7:4** Muna masonuku mahika, muhowu wawu thangi weninamwoku.

kaasi mbundu yandi kyana
yenina yi meni.
7 Mu phamba bisi pfukam-
ina,
mukuma malongi ma bawu
myenina mikuku mya batu."
8 Lwisi losila mitsiku mya
Nzambi amana ludihani ku
mikuku mya batu.»
9 Kakala bazimbwala:
«Benu lwisi toma losila
mitsiku mya Nzambi ndangu
lwahalaminaka mu kikhaka
kyenu!"
10 Moyize kázimbula:
"Zitisa tata waku yi
ngudi waku", amana phi:
"Wuna wasínga tata wandi
kondilo ngudi wandi ba-
muhondisa[d]."
11 Kaasi benu, lwisi zim-
bula: Wuna wazímbula
kwena tata wandi kondilo
kwena ngudi wandi: "Kina
yikhana mu kukuheka
kikuma kya kukusadisa
kyenina kyakutambika
kikuma kya Nzambi[e],
12 lwisiku sisa hika kima
kya kusala kikuma kya tata
wandi kondilo ngudi wandi.
13 Bwabuna lwisi zim-
bikisila ndinga ya Nzambi
kikuma kya kikhaka kina
lwásambwakisila kwena
batu. Amana mambu
mahika lawu lwisi sala
mafwanakana yi mamana.»

Bima bina byisi sumuna mutu
(Mth 15:10-20)

14 Yesu wátela hika
mulumba-lumba wa
batu amana wázimbula:
«Ngyukenu benu boosu
amana bakisenu:
15 Kweku kima kyatuka
ku phenza, kyakota mwena
mutu kyalenda musumuna.
Kaasi kima kina kyisi lubuka
mwena mutu, kyakina kyisi
musumuna. [
16 Yuka ni matu ma kuyuk-
ila lwenina mawu, yukenu
mboti.»][f]
17 Buna kásisa mulumba-
lumba wa batu, kavutuka
ku nzu, balonguki bandi
bámuhyula thendula ya
kingana kina.
18 Yandi wubazimbwadini:
«Benu phi lweku yi ngangu?
Lwisiku zaya ni heku kima
kya ku phenza, kikoti
mwena mutu kyalenda
musumuna,
19 mukuma kyawu kyisiku
kota ku mbundu yandi;
kaasi mu kundu dyandi,
ku thwala kukwenda mu
kabini?» Muna ndinga meni
zina, mwamuna Yesu kakala
zimbwala ni madya moosu
ma kasemi menina.
20 Kakala zimbula
hika: «Kina kyisi lubuka
mwena mutu kyakina kyisi
musumuna.
21 Mukuma muna mbundu
ya mutu, mwamuna mwisi
tuka mabanza mambi:
kindumba kya kisaka-saka,
bwifi, khengu,
22 mbongi, lukusu, khu,

[d] **7:10 7:10** Kul 20:12; Klg 5:16 yi Kul 21:17 yi Lev 20:9 [e] **7:11 7:11** Bayuta bakala yi kikalulu kya kuhanaka bima kikuma kya kisalu kya Nzambi. Yuka ni balambudi kima kikuma kya kisalu kya Nzambi, bafwanikyoku basadila hika mu mutindu wukwawu. [f] **7:16 7:16** Nzila ya mukanda yayi yenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

nduka za mbi, bizumba, ngusi, kukenga mesu, kuhuna musamu, lulendu, kukonda kubakisa mambu.
23 Mambu mama moosu mambi myisi lubuka mu kati dya mutu amana myisi sumuna mutu.»

Lukwikilu lwa mukhetu mosi wa munzenza (Mth 15:21-28)

24 Buna kákatuka Yesu hahana, wénda ku kinzunga kya Tidi. Wákota muna nzu yimosi, kátondaku ni bamuzaya kwena mutu; kaasi kálendaku mu kuswama.
25 Muna tangwa meni dina mukhetu mosi, mwana wandi wa mukhetu kákala yi kitembu kya mbi kimosi. Buna káyuka kuzonzila Yesu, wisa dilosa muna malu mandi.
26 Mukhetu meni wuna kákalaku Muyuta, mwisi Silo-Fenisi kákala. Kakala mubokwadila ni kakukwasa kitembu kya mbi kina kya mwana wandi.
27 Kaasi Yesu kakala muzimbwala: «Yambula theti bana bayukuta; mukuma ka mboti ku mu kutambula madya ma bana, amana batimbulama kwena bambwa.»
28 Kaasi mukhetu kámuvutwala: «Pfumu, aketi bambwa phi bisi dya bizotu bina bisi bwisisa bana mu tsya mesa.»
29 Yandi wumuzimbwadini: «Kikuma kya ndinga yina, vutuka ku nzu yaku, kitembu kya mbi kilubukini mwena mwana waku wa mukhetu.»
30 Tangwa kávutuka ku nzu yandi, káwana mwana walandalala hana thangi, kitembu kya mbi kilubuki kedi.

Yesu wubeludi muhunga mosi

31 Buna kálubuka ku kinzunga kya Tidi, wáhitila ku Sitoni amana wávutwakila ku yanga dya mbuta dya Ngadidi, wáhitila mu kinzunga kya Mbanza Kumi.
32 Bámunatina muhunga mosi wákala babakana mu kuzonza; amana bámubokwadila ni kamusya moku.
33 Yesu wámunata ku kingenga kyana yi mulumba-lumba wa batu; wámusya milembu myandi muna matu, wálokula metya amana wámusimba lulaka yi metya mandi.
34 Kunima wásekula mesu kuna zilu, wahumwakina amana wázimbula kwena kahuwa: «Efwata!» Disongidila: "Kanguka!"
35 Muna mbala mosi, matu ma mutu wuna mákanguka, lulaka lwandi lwákutumuka, wáyandika mu kuzonza buna bwa bukheti.
36 Yesu wábakandikisa ni bazonzilabwoku kwena mutu; kaasi mbatanana kábakandisabwa, báyadingisawa hika lawu, musamu, kuluta.
37 Batu báyituka lawu, bakala zimbula: «Moosu kabati hanga menina ma bukheti lawu! Kabati

yukisa tuhuwa yi kuzonzisa mihunga!»

8

Yesu wudisini mafunda maya ma bayakala
(Mth 15:32-39)

1 Muna bilumbu meni bina, hákala yi mulumba-lumba wa batu wumosi wambuta bakhokana hika. Bakalaku keti kima kya kudya. Yesu wátela balonguki bandi amana wábazimbwala:
2 «Kiwayi yenina kyawu kikuma mulumba-lumba wa batu wawu. Tala bilumbu byekina bitatu tukidila buna benina hakimosi yi meni amana beku keti kima kya kudya.
3 Yukani yibasula yi nzala, bakwenda lengalakana muna nzila, mukuma bahika hana kati dya bawu kyana batukini.»
4 Balonguki bandi bamu-vutwadini: «Kubiki twawana mapha ma kubadisila mu tseki mwamu?»
5 Yesu wubahyudini: «Mapha makwa lwenina mawu?» Bazimbudini: «Tsambwadi.»
6 Kahanga wulombi kwena mulumba-lumba wa batu ni bazakala muna mafu. Kunima wábonga mapha tsambwadi amana wávutula matondu kwena Nzambi. Wábukununama amana wáhanama kwena balonguki bandi ndangu bakabisa kwena mulumba-lumba wa batu. Balonguki phi bahangini bwabuna.
7 Bákala hika yi tuma twa batsema. Kunima dya kubasakumuna, wázimbula ni babakabisa hika.
8 Batu bádya amana báyukuta. Bátonguna bitunga tsambwadi bya kabasi yi bitini bina byásala.
9 Bákala kitesu kya mafunda maya. Kunima Yesu wábasula.
10 Muna mbala mosi, yandi wákota mu masuwa yi balonguki bandi amana bénda muna kinzunga kya Talamanuta.

Bafwadisi balombi kiphadi
(Mth 16:1-4)

11 Bafwadisi bátula, báyandika kutendana yi Yesu. Amana, kikuma kya kumuleya, hanga bamulombi kiphadi kimosi kyatuka ku zilu.
12 Yesu wáhumwakina amana wuzimbudini: «Kikuma kya biki batu ba mbandu yayi babati lombila kiphadi? Mukyedika yiluzimbwadini: yamónaku keti kiphadi kimosi, batu ba mbandu yayi!»
13 Kunima wábasisa amana wákota muna masuwa mu kukwenda ku sambwa dikwawu dya yanga dya thibu.

Muvimbu wa Bafwadisi yi wa Eloti
(Mth 16:5-12)

14 Balonguki bázimbakana mu kunata mapha. Dipha dimosi lwesi bákaladyawu mu masuwa.

15 Yesu wábakebisa: «Kebenu! Dikengenu ku muvimbu wa bafwadisi yi muvimbu wa Eloti.»
16 Balonguki bakala tendana bawu yi bawu kikuma bákalaku yi mapha.
17 Yesu wábakulabwa amana wábazimbwala: «Kikuma kya biki lubati tendanina ni lweku yi mapha? Khaniku kedi lubakisa? Khaniku kedi lumona? Mbundu zazitama ziluyenina?
18 Lwenina yi mesu amana lwisiku mona? Lwenina yi matu amana lwisiku yuka? Lwisiku yubuka:
19 ha yíbukuna mapha matanu kikuma kya bayakala mafunda matanu, bitunga bya kabasi bikwa bya bitini bya mapha bina lwátonguna?» Bavutudini: «kumi yi byodi».
20 «Amana tangwa yíbukuna mapha tsambwadi kikuma kya mafunda maya ma bayakala; bitunga bya kabasi bikwa bya bitini bya mapha bina lwatonguna?» Bavutudini: «Tsambwadi.»
21 Amana kakala bazimbwala: «Khaniku kedi lubakisa kwenu?»

Yesu wubukini phofu

22 Buna bátula ku Betisayita, bamunatini phofu mosi, bamubokwadidi ni kamusimba.
23 Yesu wámusimba phofu muna koku amana wámuluḅula mu hata. Kunima wámusya metya muna mesu amana wámusya moku, wumuhyudini: «Kima wubati mona?»
24 Phofu wátemuna mesu amana wuzimbudini: «Mbati mona batu, mbati bamona hanga miti kaasi babati kangala.»
25 Yesu wámusya hika moku muna mesu; phofu wákola amana wekina mona mboti-mboti bima byosu.
26 Hanga wumusendi ni kavutuka ku nzu yandi, mu kuzimbula: «Vutukaku ku hata.»

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Masiya

(Mth 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yesu yi balonguki bandi bénda ku mahata mana menina bela-bela yi Sezale dya Fidiphu[a]. Muna nzila, wáyandika mu kuhyula kwena balonguki bandi: «Biki bisi zonza batu kikuma kya meni?»
28 Bamuzimbwadini: «Bahika bisi zonza ni ngeyi wenina Yowani Mubotiki, bakwawu ni ngeyi Diya, bakwawu hika phi ni ngeyi wenina mosi hana kati dya bambikudi.»
29 Yandi wubahyudini: «Amana kwena benu, nati lwisi zimbula yenina meni?» Phetelu wumuzimbwadini: «Ngeyi wenina Kidisitu.»
30 Yesu wátomabakandisa ndangu bazimbulaku kima kitadidi yandi kwena mutu.

[a] **8:27 8:27** Sezale dya Fidiphu: Mbanza mosi yenina kuna kabeta ka mamba ma Yolutani, Eloti Fidiphu wátungaya. Buthwena bisiya tela ni Banyasi.

Yesu wusamuni lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mth 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Hanga Yesu wuyandikini kubalonga: «Bulungi ni Mwana wa mutu kanyokuka lawu, bamulosila kwena bambuta ba Bayuta, bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku, bamúhondisa amana kafútumuka kunima dya bilumbu bitatu.»
32 Yesu kákalabwa zonza wengele. Hanga Phetelu wumunati ku kabeta wekina mukaya.
33 Kaasi Yesu wábaluka, wábatala balonguki bandi amana wámukaya Phetelu: «Katuka, awenda ku manima ma meni, Satana! Mukuma wisiku banza hanga Nzambi, kaasi hanga batu.»

34 Kunima Yesu kahanga wutedi mulumba-lumba wa batu yi balonguki bandi amana wubazimbwadini: «Yuka ni mutu wuzodini kandanda, kadizimbakana yandi meni, katikula kitakani kyandi amana kandanda.
35 Mukuma, wosu wuna watónda mu kuhulula luzingu lwandi, katótisalwa; kaasi wosu wuna watótisalwa kikuma kya meni yi kikuma kya Musamu wa Bukheti kahúlulalwa.
36 Amana khi wawu mupfunu kwena mutu wa kuvwila kwandi tsi yosu amana katotisa luzingu lwandi?
37 Mutu, biki kafwani mu kuhana tambwa-tambwa yi luzingu lwandi?
38 Mukuma, wuna wangyúka tsoni yi ndinga zama ku mesu ma batu ba mbandu yayi bakonda kwikama yi ya basumuki, Mwana wa mutu phi tsoni kamúyuka tangwa kakwísa mu khembu ya Tata wandi yi yina ya banzyo ba Nzambi.»

9

1 Yesu wábazimbwala hika: «Mu kyedika yiluzimbwadini, ndambu ya batu mu kati dya baba benina haha benina haha bafwaku kedi konda kumona Kipfumu kya Nzambi buna kyakwísila yi ngolu.»

Kudibalumuna kwa Yesu
(Mth 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kunima dya bilumbu bisambanu, Yesu wábonga Phetelu, Zyaki yi Yowani phangi wandi, hanga wubanati bawu buhika ku phungamu hana mongu wumosi wa kaleyi. Kwakuna, ku phungamu. Yesu wábalumuka hana mesu ma bawu;
3 miledi myandi myakala kedyamina mu phembi yimosi yina kalendaku mu kusemisa kwena mutu wa ha tsi yayi.
4 Diya yi Moyize bádimonikisa kwena bawu, yi kuyambilaka yi Yesu.
5 Phetelu wázimbula kwena Yesu: «Mulongi, bulungi ni twakala kwetu

kwakuku. Tutungenu masombolu matatu, dimosi kikuma kya ngeyi, dikwawu kikuma kya Moyize, dikwawu hika kikuma kya Diya.»

6 Kámonaku mayakwadi, mukuma bweya bwábakwata.

7 Hanga kwisi tuti dimosi dyábafidinga yi kivula kya dyawu, amana ndinga yáyukalakana: «Yandu kenina Mwana wama watondama, muyukilenu!»

8 Muna mbala mosi, bátala hana bákala, kaasi bámonaku hika mutu mukwawu; Yesu lwesi yandi buhika yi bawu meni.

9 Mu kukulumuka kwa bawu kuna mongu, Yesu wábakandisa mu kumenika kwena mutu mana bámona yikuna káfutumukina Mwana wa mutu, ku bafwa.

10 Básimbidilaya ndinga meni yayina, kaasi kuna yi kudihyulaka bawu yi bawu: «Biki disongidila dya "kufutumuka ku bafwa"?»

11 Bakala muhyula: «Kikuma kya biki balongi ba mitsiku bisi zimbwala ni Diya fwani mu kutekila kwisa?»

12 Yandi wábavutwala: «Diya kafweti tekila kwisa ndangu kalongika byosu. Amana kikuma kya biki básonikina ni Mwana wa mutu kanyókuka amana kaléwuka?

13 Kaasi yiluzimbwadini ni Diya wísa kedi amana bámuhanga buna bázola, bwosu buna básonika kikuma kya yandi.»

Yesu wubuki mwana wakala yi kitembu kya mbi (Mth 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Buna bátula bela-bela yi balonguki bahika, bámona mulumba-lumba wa batu lawu babazingiki balongi ba mitsiku bakala tendana yi balonguki.

15 Buna bámumona Yesu, báyituka lawu amana bénda thinu ndangu bamuheka mboti.

16 Yandi wábahyula balonguki bandi: «Biki lukadi tendanina yi bawu?»

17 Yakala mosi, muna mulumba-lumba wámuvutwala: «Mulongi, yikunatini mwana wama wuna wenina yi kitembu kya kamama.

18 Kwosu kuma kimukwatidini, kyisi mulemba ha tsi, hanga mwana wuyandiki kulubuka mafulu-fulu yi kudyaka makwenzi, amana yandi mutu wekina sununu. Yibabokwadidiki balonguki baku mu kukukwasa kitembu kina, kaasi balendikisikikyoku.»

19 Yesu wábazimbwala: «Benu mbandu yakonda lukwikilu! Yi kuna khi tangwa yikadiki yi benu? Yi kuna khi tangwa yilutambwasiki? Mundatinenu.»

20 Bámunatina yandi. Buna kámona Yesu, kitembu kyambi kyámunikisa ngolu; wábwa ha tsi amana weka dibundumuna yi mafulufulu kaki-kaki.

21 Yesu wáhyula kwena
tata wandi: «Tukidila
mvula kwa kedi kisi
bela bwabubu?» Tata
wandi wávutula: «Tukidila
kimwana kyandi.
22 Mbala za lawu, kitembu
kyisi mulundika ku mbawu
ho loni mu mamba ndangu
kyamuhonda. Kaasi yuka ni
wufwani mu kuhanga kima,
tuyukila kiwayi amana aw-
isa tusadisa.»
23 Yesu wumuzimbwadini:
«Ho walenda! Moosu mal-
endakana kwena wuna wisi
kwikila.»
24 Muna mbala mosi,
tata wa mwana wákalunga:
«Khwikidini, awisa tsadisa
kikuma kya kukonda kwa
lukwikilu kwama!»

25 Yesu buna kámona
mulumba-lumba wa batu
wakala yikama hika; ka-
hanga wukayi kitembu kya
mbi mu kuzimbwalakya:
«Kitembu kya muhunga yi
kahuwa, meni yikuhekini
muswa, lubuka mwena
mwana yandu amana wu-
vutukamwoku hika!»
26 Kitembu kyálubuka mu
kukalunga yi kukonya kwa
lawu. Mwana wekina hanga
wuna wufini; muna phila
meni yana, batu bahika
bakala zimbula: «Mwana
wufini.»
27 Kaasi Yesu, buna
kámusimba mwana kuna
koku, wámutelamisa,
mwana phi wekina muten-
dendi.
28 Tangwa kávutuka Yesu
ku nzu, balonguki bandi
báyandika mu kumuhyula
mu kingenga: «Kikuma
kya biki tulendidikiku mu
kukukwasakya betu-betu
kitembu meni kina?»
29 Yesu wábazimbwala:
«Mbandu ya kitembu kina
yisi lubukila lwesi mu
lombilu.»

Yesu wusamuni hika
lufwa lwandi yi lufutumuku
lwandi
(Mth 17:22-23; Luk 9:43-
45)

30 Buna bákatuka hahana,
báhitila mu Ngadidi. Yesu
kázolaku ni bamubakula
kuna kenina.
31 Mukuma kakala ba-
longisila balonguki bandi yi
kubazimbwalaka: «Mwana
wa mutu bámulambula ku
moku ma batu, bamuhonda
amana kunima dya bilumbu
bitatu bya lufwa lwandi,
kafútumuka.»
32 Kaasi balonguki
bakalaku bakisa thendula ya
ndinga yina; amana bákala
yi bweya bwa kumuhyula
byufu.

Nani wenina mbuta mu
kati kya balonguki?
(Mth 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Bátula ku Kafadi-
nawumi. Tangwa bákala
muna nzu, Yesu wáhyula
kwena balonguki: «Tendu
dya biki lukadiki dyawu mu
nzila?»
34 Kaasi bawu bádibata,
mukuma, mu nzila, bakala
tendana bawu yi bawu mu
kuzaya keti nati wenina
mbuta.
35 Hanga wuzakadini,
wátela bawu kumi yi bodi
amana wábazimbwala:
«Yuka mutu wuzodi kukala

watheti, kakala watsuka ha kati dya batu boosu yi musadi wa batu boosu.»
36 Hanga wubongi mwana wakhunda mosi, wámusya hana kati dya bawu amana, kunima dya kumuzangula, wábazimbwala:
37 «Wosu wuna wayámba mwana mosi wakhunda, hanga yandu, mu khumbu ya meni, meni-meni kayambini; amana wosu wuna wungyambini, kayambiku lwesi meni, kaasi wuyambi phi wuna wáthuma.»

Wuna wukondi mubwisa Yesu kenina yi Yesu
(Luk 9:49-50)

38 Yowani kázimbula kwena Yesu: «Mulongi, tumonikini mutu mosi wisi kukwasa bitembu bya mbi mu khumbu ya ngeyi, amana tusandikini mu kumukandisabwa, kikuma kisiku landa betu.»
39 Yesu wuvutudini: «Lumukandisabwoku, mukuma heku mutu wasála kiphadi mu khumbu yama amana muna mbala mosi kenda zonza hika mambu mambi matadidi meni.
40 Kikuma, wuna wisiku tubwisa, hakimosi kenina yi betu.
41 Amana wosu wuna waluúheka kopha dya mamba mu khumbu ya buna lwenina kwena Kidisitu; abwabuna, yiluzimbwadini, kalendalwoku totisa lufutu lwandi.»

Bikuma bya phukumunu
(Mth 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 «Wosu wuna wuhukumuni mosi wa bana ba khunda baba bisi kwikila mwena meni, bulungi kwena yandi bamuzitikila kalunga tadi hana tsingu amana bamudibula muna dingu dya yanga dya mbuta.
43 Yukani koku dyaku dyakusumunaka, bukunadya; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi koku dimosi, ka mboti ku ni wakala yi moku maku modi amana wenda ku bilungi, kuna kwisiku zima mbawu. [
44 Kuna, "mimvidya mina misi vukula lutu misiku fwa amana mbawu yisiku zima."]a
45 Yukani ni kitambi kyaku kyakusumunaka, bukunakya; bulungi kwena ngeyi wakota mu luzingu yi kitambi kimosi, ka mboti ku ni wakala yi bitambi byaku byodi amana bakulosa ku bilungi. [
46 Kuna, "mimvidya mina misi vukula lutu misiku fwa amana mbawu yisiku zima."]b
47 Yuka phi ni disu dyaku dyakusumunaka, vusadya, bulungi kwena ngeyi wakota mu Kipfumu kya Nzambi yi disu dimosi; ka mboti ku ni wakala yi mesu modi amana bakulosa ku bilungi.
48 Kwakuna, "mimvidya mina misi vukula lutu

a **9:44 9:44** Nzila yani yenina mu khunga, muna masonuku ma lawu mana ma thama, yisimwoku kala. b **9:46 9:46** Nzila yani yenina mu khunga, muna masonuku ma lawu mana ma thama, yisimwoku kala.

misiku fwa, amana mbawu yisiku zima."
49 Kikuma, kosu mutu katwa mungwa wa mbawu[d].
50 «Mungwa wenina kima kya bukheti; kaasi yuka ni munzenzu wuhwini, yi biki bavútwalawa hika? Kalenu yi mungwa mwena benu-benu, amana zingilakenu mu ngemba benu yi benu.»

10

Malongi ma Yesu kikuma kya kufwa kwa longu
(Mth 19:1-12; Luk 16:18)

1 Yesu buna kákatuka hahana, wisa ku kinzunga kya Yuteya yi kuna sambwa dikwawu dya Yolutani. Milumba-lumba mya batu myákhokama hika bela-bela yi yandi; bwosu kyákala kikalulu kyandi, wáyandika mu kubalonga.
2 Bafwadisi bisa muhyula, ndangu bamuleya. Bámuhyula: «Yakala kenina yi muswa wa kuyambula mukhetu wandi?»
3 Yesu wábavutwala: «Khi mutsiku káluheka Moyize?»
4 Bawu bázimbula: «Moyize wáhana muswa wa kusonikina mukanda wa kufwa kwa longu yi wa kukula.»
5 Yesu wubazimbwadini: «Moyize, kikuma kya mbundu ya tadi yina lwenina yawu, káluhekila mutsiku wuna."
6 Kaasi ku luyandiku lwa phangamu, Nzambi kábahanga yakala yi mukhetu.
7 "Kikuma kya bwabuna, yakala kasísa tata wandi yi ngudi wandi amana kadínama yi mukhetu wandi,
8 amana bawu bodi bakítuka mutu mosi." Yihana ni beku hika bodi kaasi mutu[a] mosi.
9 Mutu kahambulaku kina kakhundikisini Nzambi.»
10 Buna bátula ku nzu, balonguki bámuhyula hika byufu kikuma kya dyambu meni dina.
11 Yesu wábazimbwala: «Wuna wayámbula mukhetu wandi amana kakwela wahika, wuti mbongi ku thwala wuna watheti;
12 amana yuka ni mukhetu kadihambula yi yakala dyandi amana kakwela wahika, wuti mbongi.»

Yesu wusakumuni bana bakhunda
(Mth 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Batu bakala munatina bana ndangu kabasimba kuna moku, kaasi balonguki bakala bakaya.
14 Mu kumona bwabuna, Yesu wáyuka khabu amana

d **9:49 9:49** Nzonzidi yayi "Kutwa mungwa wa mbawu" yibati fwanakana yi bimenga bya bayuta bina byákala yi mungwa (Lev 2:13). Bimenga byalawu bakalabya yoka yi mbawu. Mbawu yenina kidimbu kya phasi holo bimeka bina bakala kukula balonguki boosu. Phasi meni zina zálunga mu kubakitula batu ba Nzambi kuluta amana zakala basadisa mu kutadilaka lwesi mwena Nzambi.

a **10:8 10:8** Masonuku mahika meku yi mihowu myami, kaasi mya kuhingisa mu mihowu myahika: "mu kukhundakana kwena mukhetu wandi".

wábazimbwala: «Yambulenu bana bakhunda bisa kwena meni! Lubakandisaku, mukuma Kipfumu kya Nzambi kyenina kikuma kya batu bana benina hanga bawu.
15 Abwabuna, yiluzimbwadi: wosu wuna wakonda yamba Kipfumu kya Nzambi hanga mwana wakhunda, kakótamwoku.»
16 Kunima wábazangula muna moku mandi amana wábasakumuna mu kubathetikaka moku.

Yesu yi Mutu wa mvwama (Mth 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Bwosu kakala kwenda muna nzila, yakala mosi wísa thinu amana wáfukama kuna thwala ya Yesu mu kumuhyula: «Mulongi wa bukheti, biki pfwani yihanga mu kuvwa luzingu lwa mvula yi mvula?»
18 Yesu wámuzimbwala: «Kikuma kya biki wuthedidini wa bukheti? Heku mutu wenina wa bukheti ho ka Nzambi lwesi ku.
19 Wuzayi mitsiku myami: "Wuhondaku mvumbi ya khengu, wutaku mbongi, wuyibaku, wutaku kimbangi kya bukamvi, wuhunaku musamu, zitisa tata waku yi ngudi waku.»
20 Yandi wumuvutwadini: «Mulongi, mambu mana mosu yisima zitisa tukidila kileki kyama.»
21 Yesu wámutala amana wámutonda, wumuzimbwadini: «Kima kimosi kikukondini: ndawenda, tekisa byosu bina wenina byawu, hanabya kwena batsukamini, amana watámbula kuvwa ku zilu; kunima nzawisa amana ndanda.»
22 Kaasi yandi buna káyuka ndinga meni yina, kiwayi kyámukwata amana wénda mu kyadi, mukuma bima bya lawu kákala byawu.

23 Yesu buna kátala muna kabeta kandi, wuzimbudini kwena balonguki bandi: «Phasi bwenina kwena bana benina yi bimvwama mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi!»
24 Balonguki báyituka lawu kikuma kya ndinga zandi. Kaasi Yesu wávutwakila: «Bana bama, phasi[b] bwenina mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi!
25 Bweku phasi kwena kamela mu kulobuka ha hundu dya ndongu, kaasi phasi lawu kwena mvwama mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.»
26 Balonguki báyituka hika lawu, bakala dihyula bawu yi bawu: «Amana nati walenda huluka?»
27 Yesu wábatala amana wuzimbudini: «Mana malendakanaku kwena batu, malendakana kwena Nzambi; mukuma heku dyambu dyakonda lendakana kwena

b **10:24 10:24** Phasi: masonuku mahika mabati hana tsikiningi ni kwena babana bisi dihana mu bimvwama.

Nzambi.»
28 Phetelu wáyandika mu
kumuzimbwala: «Tala betu,
tusisini bima byetu byosu
amana tulandi ngeyi.»
29 Yesu wávutula: «Ab-
wabuna, yiluzimbwadibwa:
heku mutu wásisa nzu,
baphangi ba bayakala,
baphangi ba bakhetu, ngudi,
tata, bana kondilo mafu,
kikuma kya meni yi kikuma
kya Musamu wa Bukheti;
30 amana kakonda tam-
bula mbala khama[d] buth-
wena bwabu: nzu, baphangi
ba bayakala, baphangi ba
bakhetu, bangudi, bana,
yi mafu yi munyanga
phi; amana muna tsi yina
yakwísa, kakonda tambula
moya wa mvula yi mvula.
31 Lawu bakala batheti,
basúkinina amana lawu
bakala batsuka, batékila.»

Yesu wusamuni mu mbala ya tatu lufwa lwandi yi lufutumuku lwandi
(Mth 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Mu nzila bákala mu
kutombuka ku Yelusalemi.
Amana Yesu kakala kwenda
ku thwala ya bawu. Ba-
longuki mu tsumbi bákala,
bana bakala mulanda phi,
bweya bakala bwawu.
Yesu wábonga hika bawu
kumi yi bodi, bela-bela yi
yandi, amana wáyandika
mu kubazimbwala mambu
mama makhana mubwila.
33 Kábazimbwala: «Tal-
enu, ku Yelusalemi tu-
bati tombuka; Mwana wa
mutu bamúlambula kwena
bambuta ba banganga
Nzambi yi kwena balongi
ba mitsiku. Ndola ya lufwa
bamúzengila, bamúlambula
kwena baphani.
34 Bamúseya, bamúlokwala
metya, bamúzyatula amana
bamúhonda. Amana
kunima bilumbu bitatu,
kafútumuka.»

Kilomba kya Zyaki yi Yowani
(Mth 20:20-28)

35 Bana ba Zebeteya bodi,
Zyaki yi Yowani, bísa muz-
imbwala: «Mulongi, twazóla
ni wahanga kikuma kya betu
mana twakúlomba.»
36 Yandi wubahyudini:
«Biki luzodi ni yihanga
kikuma kya benu?»
37 Bawu bamuzimbwadini:
«Tuheka nzila ni twazakala
mosi kuna koku dyaku dya
kitata, mukwawu kuna koku
dyaku dya kimama muna
khembu yaku.»
38 Kaasi Yesu wubaz-
imbwadini: «Lwisiku zaya
mambu mana lwisi lomba.
Lwalenda kunwa bungu
dyadi yinwa meni, kondi
loni kutambula mbotika yayi
yitámbula meni?»
39 Bawu bamuzimb-
wadini: «Twalendabwa.»
Yesu wubavutwadini:
«Bungu dyadi nzodi yinwa
meni, lwanwádya, amana
balubotika phi mu mbotika
yayi yitámbula meni.
40 Kaasi mana matadidini
kuzakala ku kitata kyama

[d] **10:30 10:30** Khama yibati songila lufutu luna lwa mbuta kahána Nzambi kwena bana bisi musadila muna phila meni yayi.

holo ku kimama kyama, ka meni ku yisima hana; bifulu bina byenina kikuma kya bana bá́yidikilabya.»

41 Kumi bana bahika bá́yuka bwabuna, hanga babafungidi khabu Zyaki yi Yowani.

42 Yesu wá́batela amana wubazimbwadini: «Luzayi ni malemba ma makanda bisi yala batu hanga bapfumu, amana bambuta bisi songila kwena bakwawu hamu dya bawu.

43 Dyeku buna mu kati dya benu, kaasi wuna wazola, mu kati dya benu, kukituka mbuta, kaká́la musadi wenu,

44 amana wosu wuna wuzodi kukala wá́theti mu kati dya benu, kaká́la muhika wa batu boosu.

45 Mukuma keti yandi meni Mwana wa mutu kísaku ndangu bamusadila, kaasi kikuma kya kusadila yi kulambula luzingu lwandi mu phila ya kukatula batu balawu mu kihika.»

Yesu wubukini phofu Balatimeya

(Mth 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Bisi ku Yediko. Amana buna ká́lubuka Yesu mu Yediko, yi balonguki bandi yi mulumba-lumba wa batu, phofu mosi wakala lomba bima muna nzila, khumbu yandi Balatimeya, mwana wa Timeya, kaká́la wazakala kuna kabeta ka nzila.

47 Wá́yuka ni wuna Yesu mwisi Nazaleti amana wá́yandika kukalunga: «Yesu, Mwana wa Tavidi, ngyukila kyadi!»

48 Balawu bakala mukaya ndangu kadibata, kaasi yandi wá́kalunga hika ngolu: «Mwana wa Tavidi, ngyukila kyadi!»

49 Yesu wá́telema amana wuzimbudini: «Mutelenu.» Bámutela phofu yi kumuzimbwalaka: «Sya kikesa, telema, kabati kutela.»

50 Wá́losa muzaka wandi, wá́telama mbala mosi amana wísa kuna ká́kala Yesu.

51 Yesu wámuhyula: «Biki wuzodi yikuhangila?» Phofu wámuzimbwala: «Mulongi, nzodi yimona hika.»

52 Yesu wámuzimbwala: «Ndawenda, lukwikilu lwaku lukuhuludini[e].» Muna tangwa meni dina, wá́yandika kumona, amana wámulanda muna nzila.

11

Yesu wukoti mu Yelusalemi

(Mth 21:1-11; Luk 19:28-40; Ywn 12:12-19)

1 Amana Tangwa bá́bwesuka yi Yelusalemi, mu kukwenda ku hata dya Betifasi yi Betaniya, bela-bela yi mongu wa Olive, Yesu wá́tuma bodi ba balonguki bandi

2 mu kubazimbwala: «Alwenda kuna hata dina dyenina ku thwala ya benu, buna lwaká́ta, lwawá́na mwana

e **10:52 10:52** Fwani twazonza ni "lukuhuludini" kondilo "lukubeludini".

wa ane[a] wakuzitikila, wuna bakonda kedi zakala kwena mutu; mukutumunenu, amana mundatinenu.
3 Amana yuka ni mutu kaluzimbwala: kikuma kya biki lubati hangila bwabuna?" Zimbulenu: "Pfumu mupfunu kamu-vwini." Amana, muna mbala mosi, kamúsula.»

4 Bénda amana báwana mwana wa ane wa kuzitikila hana nzila, bela-bela yi mwelu wumosi, muna nzila. Bamukutumuni.
5 Ndambu ya batu bana bákala hana báyandika mu kubazimbwala: «Biki lubati hanga? Kikuma kya biki lubati mukutwamina mwana wa ane wuna?»
6 Bábavutwala bwosu kázimbulabwa Yesu, amana bábasula.
7 Bámunata mwana wa ane kwena Yesu; báthetika miledi mya bawu hana thandu ya yandi, Yesu wázakala hana thandu.
8 Batu balawu báyala miledi mya bawu muna nzila, amana bahika yi ndala zina bákesa[b] mu bilanga.
9 Bana bakala kwenda ha thwala yi bana bakala landa bakala kalunga: «Ozana[d]! Kasakumuka wuna wubati kwisa mu khumbu ya Pfumu!
10 Lwasakumuka luyalu luna lubati kwisa, luyalu lwa Tavidi tata wetu! Ozana muna bisoka!»
11 Yesu wákota mu Yelusalemi, kuna nzu ya Nzambi. Kunima dya kusimbululaya bima byosu yi bwosu kwáyila kuma, wénda ku Betaniya kumosi yi bawu kumi yi bodi.

Yesu wubundidini mufiki (Mth 21:18-19)

12 Kilumbu kyálanda, bwosu kakala lubuka ku Betaniya, Yesu wáyuka nzala.
13 Buna kámona muna kyana mufiki wávwota yi khaya, wenda tala akolu kawanakwa kima; kaasi buna katula hahana, káwanaku keti kima, khaya za khatu, mukuma yákalaku tsungi ya bibundu bya fiki.
14 Hanga wuzimbudi kwena mufiki: «Mvula yi mvula, ka mutu ku wadya hika kibundu kyatúka mwena ngeyi!» Amana balonguki bandi bámuyuka.

Yesu kuna Nzu ya Nzambi (Mth 21:12-17; Luk 19:45-48; Ywn 2:13-22)

15 Bátula ku Yelusalemi. Yesu wákota kuna nzu ya Nzambi, wáyandika mu kukwasa bana bakala tekisa yi bana bakala sumba kuna

[a] **11:2 11:2** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya. [b] **11:8 11:8** Bwosu bwenina muna mukanda wazodi wa bathotila 9:13, wuna wenina mutindu wa kikalulu kya luzitu. [d] **11:9 11:9** Muna ndinga ya Bayuta, Ozana yenina nzonzidi yibati tendula lwesi ni "Hulula, yikubokwadidini."

nzu ya Nzambi, wámwanga mitalaka mya bakwa tsyenzya yi biti bya bateki ba baphombu,
16 konda kusisa mutu kanata kima muna luphangu lwa nzu ya Nzambi.
17 Kakala balonga yi kuzimbulaka: «Bwásonamaku bwabu: "Nzu yama batédikiya ni nzu ya bisambu kikuma kya bikanda byosu?" Kaasi benu, lukitudiya saka dya bandwandwa!»
18 Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku bámuyuka; bakala sanda phila ya kumuhondisila; bweya bwa yandi bákala bwawu, kikuma mulumbalumba wa batu wosu wakala yituka kikuma kya malongi mandi.
19 Ha mabwa masikidika, Yesu yi balonguki bandi bálubuka mu mbanza.

Yesu yi mufiki wayumuka (Mth 21:20-22)

20 Buna bakala ḥita muna suka, balonguki bámona mufiki wayumuka yi kuna misodi.
21 Phetelu, bwosu káyubuka mana máhita, wumuzimbwadini: «Mulongi, talandi, mufiki wawu wábundila wosu wuyumukini.»
22 Yesu wábazimbwala: «Kwikilenu mwena Nzambi!
23 Abwabuna, yiluzimbwadibwa, wuna wazímbula kwena mongu wawu: "Kinduka hana, dilosa mu yanga dya mbuta," konda keti keti muna mbundu yandi, kaasi kakwikilaka ni mamana kabati zimbula malúngila, mamana mamúhangamina.
24 Yihana yiluzimbwadini: "Kyosu kina lwalómba mu kulombila, kwikilenu ni lutambudikya kedi amana balúhekakya."
25 "Amana buna lutelamikini mu kulombila, yuka ni dyambu lwenina dyawu yi mukwenu, mulololenu, ndangu Tata wenu wenina muna mazilu kalulolula phi mitsoki myenu. [
26 Kaasi yukani lubaloludiku, Tata wenu wuna wenina mu mazilu, ketibwe kalúlolulaku mitsoki myenu.][e]»

Ku biki disi tuka hamu dya Yesu?
(Mth 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu yi balonguki bandi bávutuka ku Yelusalemi. Bwosu kakala kangala muna luphangu lwa nzu ya Nzambi, bambuta ba banganga Nzambi, balongi ba mitsiku yi bambuta ba dibundu bisa muwana.
28 Amana bamuhyudini: «Mu hamu dya nati wisi hangila bwabuna? Nati wukuhekini hamu dya kuhangilabwa?»
29 Yesu wubavutwadini: «Meni phi yiluhyula kyufu kimosi; yuka ni lwamvutwala, yiluzimbwala keti mu hamu dya nati yisi hangila mambu mana.

[e] **11:26 11:26** Nzila yayi yenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

30 Mbotika yina ya Yowani,
ku zilu yátuka ho kwena
batu? Phekenu mvutu.»
31 Kaasi báyandika kuten-
dana bawu yi bawu yi kudiz-
imbwalaka: «Yuka ni twavu-
tula: "Ya ku zilu", kazímbula:
"Kikuma kya biki lwakonda
mukwikidila?"
32 Kaasi yuka twazimbula:
"Kwena batu", hanga...»
Bweya bwa mulumba-lumba
wa batu bákala bwawu,
mukuma boosu bakala
mubongila Yowani hanga
mbikudi mosi wa kyedika.
33 Hanga bavutudi kwena
Yesu: «Tuzayiku.» Hanga
Yesu wubazimbwadini:
«Meni phi yiluzimbwalaku
keti mu hamu dya nati yisi
hangila mambu mana.»

12

Kingana kya basadi bambi ba kilanga kya vinu

(Mth 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Hanga Yesu wuyandikini
mu kubazonzila mu bin-
gana: «Mutu mosi wákuna ki-
langa kya vinu. Wákakakya
mu luphangu, wásima buku
dya kinyongi kya vinu,
wátunga kinongi kikuma
kya kutánikinaka vinu,
kunima wáluwisakya kwena
batu, amana wénda mu
kitambu.
2 Tangwa dya mbongu
buna dyálungila, wátuma
musadi mosi kwena basadi
ba vinu ndangu ba-
mubongila ndambu yandi ya
bibundu bya vinu.
3 Bámukwata, bámubeta
amana bámukukwasa moku
ma khatu.
4 Mukwa kilanga wábahitika
hika musadi wahika;
bámukhokula muna mutwa
amana bámutukwana.
5 Wátuma hika mu-
sadi wahika, bámuhonda;
kunima balawu bábeta
bwabuna, bahika bábahonda.
6 Mwana wandi wa yakala
wuna watondama lwesi
wásala; ku tsuka, wábahitika
yandi mu kudizimbwala:
"Bámuzitisa mwana wama
wa yakala!"
7 Kaasi basadi babana
ba kilanga kya vinu
bádizonzila: "Yandu swana!
Alwisenu, tumuhondenu,
ndangu kuvwa kwasadila
betu!"
8 Bámukwata, bámutimbula
ku phenza ya kilanga kya
vinu amana bámuhonda.
9 «Amana biki kahánga
mukwa kilanga kya vinu?
Kakwísa, wubahondisini
basadi bana, amana kiyeka
kya kilanga kya vinu
kahánakya kwena basadi
bahika.
10 Benu lwátangaku Ma-
sonuku mama:
"Tadi dina bálosa batungi,
dyákituka tadi dya theti dya
mupfundila.
11 Mambu mama kwena
Pfumu matuka,
dyambu dya ngituka ku
mesu metu!"»
12 Bapfumu ba bayuta
bakala sanda phila ya
kumukwatila, kaasi báyuka
bweya bwa mulumba-lumba
wa batu. Bábakula ni

kikuma kya bawu kátila kingana kina. Bámusisa amana bénda kwabawu.

Phaku ya Khayisala
(Mth 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Bamuhitikini ndambu ya bafwadisi yi bakwa kibuka kya Eloti, ndangu bamuleya Yesu muna ndinga zandi.
14 Baba bisa muzimbwala: «Mulongi, tuzayi ni ngeyi kyedika wena amana weku yi bweya bwa mambu mana bisi banza batu kikuma, wisiku tala mbunzu za batu, kaasi wisi longa nzila ya Nzambi buna bufwani. Bulungi mu kufuta phaku ya Khayisala[a]? Tufweti futa ho tufutaku?»
15 Bwosu kázaya bukavungalosi bwa bawu, wábavutwala: «Kikuma kya biki lubati ndeyila? Ndatinenu kuta dimosi, nzodi yimonadya.»
16 Bámunatinadya dimosi, Yesu wábahyula: «Mbunzu yi khumbu yayi básonika haha bya nati?» Bámuvutwala: «Bya Khayisala.»
17 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Hanenu mambu ma Khayisala kwena Khayisala, amana mambu ma Nzambi kwena Nzambi.» Amana bayituka lawu kikuma kya mvutu ya Yesu.

Kyufu kitadidi kufutumuka kwa bafwa
(Mth 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kunima, Basadise bana bisi zimbula ni kweku lufutumuku lwa bafwa, bisa muhyula:
19 «Mulongi, Moyize kátusonikina bwabu: "Yuka ni yakala mosi kafwa konda kubuta mwana, myaki wandi kalunga kwela mufwidi ndangu katombula kikanda kya phangi wandi."
20 Kinga kwákala yi baphangi ba bayakala tsambwadi. Tsomi za bawu wákwela mukhetu amana wáfwa konda kusisa mwana.
21 Wazodi wámukwela mufwidi amana wáfwa konda kusisa keti mwana. Phila mosi yi wuna watatu;
22 amana keti mosi wa bawu tsambwadi kasisaku mwana. Kunima dya bawu boosu, mukhetu phi wáfwa.
23 Muna kilumbu kya lufutumuku lwa bafwa, tangwa bató́kama, wa nati kakála mukhetu meni wuna? Mukuma bawu tsambwadi bámukwela!»
24 Yesu wubazimbwadini: «Taleti! Yi hakana lwisi ditotisila kwenu, lwisiku bakisa keti Masonuku, keti ngolu za Nzambi.
25 Mukuma, ku lufutumuku lwa bafwa, kwakálaku yi bayakala keti bakhetu bakwélana, kaasi bakála hanga banzyo muna mazilu.
26 Kikuma kya kufutumuka kwa bafwa, khaniku kedi lutanga, muna mukanda wa Moyize, mana bámuzimbwala bela-bela

a **12:14 12:14** "Khayisala" yákala khumbu yina bakala hana kwena pfumu wa mbanza ya Loma. Káyala phi muna tsi za lawu zina zákala mu kihika kya Loma, yi muna tsi za Bayuta.

yi kivunza kya mbawu? Nzambi kázimbula: "Meni yenina Nzambi wa Bula-hami, Nzambi wa Yizaki yi Nzambi wa Yakobi."
27 Disongidila ni keku Nzambi wa bafwa, kaasi wa batu bana benina mu luzingu. Luditotisi kwenu kimakulu.»

Mutsiku wulutini mup-funu
(Mth 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Mosi wa balongi ba mitsiku, wuna wábayuka buna bakala tendana yi phila kámona ni mboti kábavutwala, wísa hyula kwena Yesu: «Khi wawu mutsiku watheti wuhitini muna mitsiku myosu?»
29 Yesu wuvutudini: «Watheti: "Hinikina, Kiseledi, Pfumu Nzambi wetu, yandi lwesi wenina Pfumu[b].
30 Amana wazóla Pfumu Nzambi waku, yi mbundu yaku yosu yi moya waku wosu, yi ngangu zaku zoosu, yi ngolu zaku zoosu."
31 Wazodi: "Wazóla mukwenu hanga ngeyi meni." Kweku hika mutsiku wuluti myami myawu myodi.»
32 Mulongi wa mitsiku wumuzimbwadini: «Bwa bukheti, Mulongi! Kyedika wuzimbudini ni Pfumu Nzambi yandi mosi kenina amana heku wahika hanga yandi.
33 Amana ni kumuzola yi mbundu yandi yosu, yi ngangu zandi zoosu, yi ngolu zandi zoosu; yi kuzola mukwenu hanga yandi meni, buluti kimenga kya kuyoka kya muthu yi mikhayilu.»
34 Yesu buna kámona ni kávutula yi mayedi moosu, hanga wumuzimbwadini: «Ngeyi weku kyana yi Kip-fumu kya Nzambi.» Amana keti mutu kámekaku hika kumuhyula kyufu.

Masiya yi Tavidi
(Mth 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yesu kakala longa kuna nzu ya Nzambi, kahanga wubahyudini: «Abweti ba-longi ba mitsiku balenda zonzila ni Masiya kenina mwana wa Tavidi?
36 Yandi meni Tavidi, muna Kitembu Kyatoma, kázimbula:
"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
sikuka kuna kitata kyama,
yi kuna yisíla bambeni baku ku sina dya bitambi byaku."
37 Yandi meni Tavidi ka-bati mutela: "Pfumu" Amana mu biki kalenda kadila hika mwana wandi?»

Yesu wubalukisi kikuma kya balongi ba mitsiku
(Mth 23:1-36; Luk 20:45-47)

Amana mulumba-lumba wa batu balawu bakala muhinikina yi tsambu.
38 Muna malongi mandi, Yesu kakala bazimbwala: «Dikengenu yi balongi ba mitsiku; bazodi kukangala

b **12:29 12:29** Basoniki bahika básonika ni Pfumu kenina Nzambi wetu, Pfumu yandi mosi.

yi mvwela za kaleyi amana batu babahekaka mboti muna mazandu;

39 bazodi kuzakala mu bifulu bya theti muna nzu za kimvuka za Bayuta, bazodi phi bifulu bya lukumu mu mikinzi.

40 Bisi botula bima muna nzu za bafwidi, bisi samba malombilu ma kaleyi kikuma kya kudimonikisa. Bawu batámbula pfundusu yina yalúta kitesu.»

Kabu dya mufwidi wa phutu
(Luk 21:1-4)

41 Kunima Yesu bwosu kákala wasikuka kuna thwala ya mukunzu wa nzu ya Nzambi, kakala simbulula mulumba-lumba wa batu buna bakala sya mbongu. Bamvwama balawu bakala sya lawu.

42 Mufwidi mosi wa phutu wísa, yandi phi wásya makuta modi ma khunda mahitini dikuta dya tsuka.

43 Hanga wubatedi balonguki bandi amana wubazimbwadini: «Mu kyedika, yiluzimbwadibwa, mufwidi yandu wa phutu kasini kuluta boosu bana basini mu mukunzu.

44 Mukuma boosu bana báhani muna kulutuka kwa kuvwa kwa bawu; kaasi yandi, kásini muna kiphutu kyandi, kyosu kina kákadiki kyawu, kyosu kina kafwaniki mu kuzingila.»

13

Yesu wusamuni kubulumuka kwa nzu ya Nzambi
(Mth 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Bwana kakala lubuka Yesu mu nzu ya Nzambi, mosi wa balonguki bandi wámuzimbwala: «Mulongi! Talandi, khi mutindu wa matadi, khi thungidi!»

2 Yesu wámuvutwala: «Wumoni thungidi zazi za mbuta? Kwasálaku keti tadi dimosi hana thandu ya tadi dikwawu dyakonda wulumuka.»

Phasi yi minyanga
(Mth 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Buna kákala wazakala kuna mongu wa Olive, kuna thwala ya nzu ya Nzambi, Phetelu, Zyaki, Yowani yi Andele bámuhyula mu kingenga:

4 «Tuzimbwala, khi tangwa masálama mambu mama, khi kyawu kidimbu kyasóngila tsuka ya mambu mana moosu?.»

5 Hanga Yesu wuyandiki mu kubazimbwala: «Kebenu, mutu kaluhukumunaku.

6 Lawu bakwísa mu khumbu ya meni, mu kuzimbula: "Meni yenina Kidisitu" amana batu balawu babahukumuna.

7 Tangwa lwayúka kuzonzila mvita yi pfweta-pfweta za mvita: luvumukaku mbundu; bulungi ni mambu mana masalama, kaasi yakálaku kedi tsuka.

8 Mukuma kanda dimosi dyanwánisa kanda dikwawu, amana luyalu

lumosi lwanwánisa luyalu lukwawu; amana kunikana kwa mafu yi nzala byakála muma mwahika. Lwakála luyandiku lwa misongu.

9 Dikengenu benu-benu; balúlambula mu nganda amana balúbeta muna nzu za kimvuka za Bayuta; lwatélama kuna thwala ya bapfumu ba mbanza yi bakyamvu kikuma kya meni, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.

10 Bulungi theti Musamu wa Bukheti basamunawa kwena makanda moosu.

11 Tangwa balúnata mu kululambula, lutekilaku diyangisa kikuma kya mana lwazímbula, kaasi zimbulenu mana balúheka muna tangwa meni dina, mukuma ka benu ku lwazónza, Kitembu Kyatoma.

12 Phangi kalámbula phangi wandi ku lufwa, amana tata kalámbula mwana wandi; bana babáthutukila bibuti bya bawu amana babáhondisa.

13 Balúmenga kwena mutu wosu kikuma kya khumbu yama. Kaasi wuna wakwámina tii yi kuna tsuka, yandi kahúluka.»

Kiwayi kya lawu

(Mth 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 «Buna lwamóna muzangi wanzanzi wakutelamisa muna kafwaniku kukala, mutu wuna wubati tanga kabakula! Hanga, bana bakála mu Yuteya batína mu myongu;

15 wuna wakála ha mudilu katulukahoku, kavutukaku kikuma kya kutambula kima ku nzu yandi;

16 amana wuna wakála ku bilanga kavutukaku ku manima kikuma kya kutambula muledi wandi.

17 Khi phasi kikuma kya bakhetu bana bakála ku bifundu yi kwena bana bakála mu kuyemika muna bilumbu meni bina!

18 Lombilenu ni mambu mama mabwaku mu tangwa dya kyosi kya lawu!

19 Mukuma, bilumbu meni bina byakála bilumbu bya kiwayi kya lawu, kiwayi kimosi, hanga kina kyakonda kedi kala tukidila ku luyandiku lwa phangamu yina kahangila Nzambi tsi yi buthwena bwabu, amana zakálamwoku hika buna kuluta.

20 Wadi ni Pfumu kákufikisaku bilumbu bina, wadi keti mutu kakhanaku zinga hika, kaasi kákufikisilabya kikuma kya bana básolama.

21 Amana ho mutu kaluzimbwala: "Kidisitu haha kenina!" Holo: "kuna kenina!" Lumukwikilaku.

22 Mukuma bamasiya[a] ba bukamvi yi bambikudi ba bukamvi balúbuka; basóngila biphadi yi mambu ma kuyituka kikuma kya kuhukumuna, yuka

[a] **13:22 13:22** Bamasiya ba bukamvi babati zonzila batu bana bisi zimbula ni bawu benina Kidisitu kaasi beninabwoku.

bwaléndakana, bana kásola Nzambi.
23 Kebenu kwenu! Thekidi luzimbwala moosu.»

Kwisa kwa Mwana wa mutu
(Mth 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 «Kaasi muna bilumbu bina, kunima dya kiwayi meni kina, tangwa kaphínda, ngondi kaséngulaku myesi myandi,
25 bathetimbwa babwa tukidila ku zilu, amana ngolu za mazilu zaníkana.
26 Hanga bamoni Mwana wa mutu buna kakwísa muna matuti yi ngolu za lawu, yi khembu.
27 Hanga wutumi banzyo amana bakútikisa batu ba tselu ya bana kásola, tukidila tselu ya tsi yi kuna tselu ya ku zilu.»

Kingana kya mufiki
(Mth 24:32-33; Luk 21:29-33)

28 «Mbandu ya kingana kya mufiki yaluheka dilongi: buna lwamóna ni miti wusawakidini, lwisi zaya ni tsungi ya pha yibwesukini.
29 Phila mosi yi kwena benu, tangwa lwamóna bima bina byosu, zayenu ni Mwana wa mutu wekina bela-bela, muna mwelu.
30 Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: mbandu ya batu baba, yahítaku kedi yi kuna masálamina mambu mana moosu.
31 Zilu yi tsi byatóta, kaasi ndinga zama zalendaku tota.»

Nzambi lwesi wuzayidya tangwa dya tsuka
(Mth 24:36-44)

32 «Kikuma kya mana matadidini kilumbu yi tangwa, ka mutu ku wuzayibya, keti banzyo muna zilu, keti Mwana; kaasi Tata yandi lwesi.
33 Kebenu, temunenu mesu, mukuma luzayiku mu khi tangwa mabwa.
34 Dyakála hanga mutu mosi wénda mu kitambu: wusisini nzu yandi, wuhanini kiyeka kwena basadi bandi; kosu mutu yi kisalu kyandi, amana wásenda kwena tsinzidi kakala watemuna.
35 Disongidila, kalenu batemuna, mukuma luzayiku keti khi tangwa kakwísa mukwa nzu: mu masikidika, ho mu kati kya kisuku, ho mu khoku wa theti, ho mu suka.
36 Kalenu mu bweya kinga katula mu kithulumukina amana kisa luwana banimba.
37 Mana mbati luzimbwala, nzimbudima kwena batu boosu: "Kalenu batemuna!»

14

Yesu bamukasidi kifwandu
(Mth 26:1-5; Luk 22:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Bilumbu byodi byásala mu kuta mukinzi wa Phaki yi mukinzi wa mapha makonda muvimbu. Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku bakala sanda phila ya

kumukwata Yesu mu mayedi mambi ndangu bamuhonda.

2 Bakala zimbula: «Heku ni mu tangwa dya mukinzi, hanga kwakala nana mvwalangani mu kati dya batu.»

Mukhetu mosi wusitini mananasi hana mutwa wa Yesu
(Mth 26:6-13; Ywn 12:1-8)

3 Yesu ku Betaniya kákala muna nzu ya Simoni mukwa bwasi. Buna kákala ku mesa mukhetu mosi wákota amana kákala yi mulangi wabasa yi mananasi ma mukwandi, ma thalu ya lawu. Wábula mulangi amana wázunzila mananasi hana mutwa wa Yesu.

4 Ndambu ya batu bahika báyuka kikudi-kudi, hanga beka dizimbwala bawu yi bawu: «Kikuma kya biki kuzanga mananasi mama bwabu?

5 Wadi bakhanima sumbisa mananasi mana mu thalu ya khama tatu za phata[a], amana mbongu bahana kwena batsukami!» Amana bakala mukumba mukhetu wuna.

6 Kaasi Yesu wázimbula: «Muyambulenu. Kikuma kya biki lubati muyangisila? Dyambu dya bukheti kahangini kwena meni.

7 Mukuma, batsukami lwakadiki bawu kosu tangwa, amana lufwani kubasadisa tangwa dina lumoni; kaasi meni twakádikiku yenu kosu tangwa.

8 Yandi kahangi buna kálendidini: katekidi zunzila mananasi mu lutu lwama kikuma kya kuyidika kuzika kwa lutu lwama.

9 Mu kyedika yiluzimbwadini: kwosu kuna básamuna Musamu wa Bukheti, muna tsi yosu, baménikiki phi mambu mama kahangini mukhetu yandu, kikuma kya kumubambuka.»

Yutasi wuyilamini mu kulambula Yesu
(Mth 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Yutasi Sikadyoti, mosi wa bawu kumi yi bodi, wénda kwena bambuta ba banganga Nzambi ndangu kabalambwala yandi Yesu.

11 Buna bámuyuka, básangwala lawu amana básila ni bamuheka mbongu. Yutasi kakala sanda tangwa dya mboti ndangu kamulambula Yesu.

Yesu wudi madya ma Phaki yi balonguki bandi
(Mth 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Ywn 13:21-30)

12 Kilumbu kya theti kya mukinzi wa mapha makonda muvimbu, muna kilumbu kina bakala tambika kimenga kya mukinzi wa Phaki, balonguki bandi bamuzimbwadini: «Kubiki wuzodi ni thwenda kuyidikila madya ma mukinzi wa Phaki?»

13 Hanga Yesu wátuma bodi mu kati dya balonguki bandi amana wubazimbwadini: «Alwenda kuna mbanza, lwatúndakana

a **14:5 14:5** Mlk 6:37 lufutu lwa basadi khama tatu muna kilumbu.

yakala mosi wubati nata kalondu kenina yi mamba. Mulandenu.

14 Amana muna kakóta, zimbulenu kwena mukwa nzu: "Mulongi kazimbudini: Kubiki wenina mwanza wuna yidíla madya ma Phaki yi balonguki bama?"

15 Kalúsongila mwanza wumosi wenina wambuta kuna zilu, wenina wakuyidika kedi yi bima byosu. Yi mwamuna lwayídikila mambu kikuma kya betu.»

16 Balonguki bénda, buna bátula ku mbanza, báwana phi mambu bwosu kábazimbwala amana báyidika madya ma Phaki.

17 Ha mábwa masikidika, Yesu wátula hakimosi yi bawu kumi yi bodi.

18 Buna bákala kuna mesa yi kudyaka, Yesu wuzimbuni: «Mu kyedika, yiluzimbwadini: mosi mu kati dya benu, wubati dya yi meni, kandámbula.»

19 Kiwayi kyábakwata lawu, báyandika mu kumuzimbwala mosi kunima mukwawu: «Ka meni ku, bweku?»

20 Yandi wábavutwala: «Kenina mosi muna kati dya benu kumi yi bodi, wuna wuvundikini koku ha longa dimosi yi meni, yandi wuna wandámbula.

21 Mwana wa mutụ kabati kwenda, bwosu bwásonama kikuma kya yandi; kaasi khi kyadi kwena mutu wuna wamúlambula Mwana wa mutu! Bwálunga ni mutu wuna kabutukaku kwandi!»

Mesa ma Pfumu
(Mth 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

22 Buna bákala dya, Yesu wátambula dipha, wásambuladya, wábukunadya amana wáhanadya kwena balonguki mu kuzimbula: «Tambulenu, lwalu lwenina lutu lwama.»

23 Kunima, wátambula bungu dimosi, kunima dya kuvutula matondu, wábahekadya, amana bánwaya boosu.

24 Hanga wubazimbwadini: «Mama menina menga mama, ma bulunda bwa Nzambi, mana matyakani kikuma kya batu lawu.

25 Mu kyedika, yiluzimbwadini: yinwaku hika vinu dina, tii yi kuna kilumbu kina yinwádya, dya pha, muna luyalu lwa Nzambi.»

Yesu wusamuni ni Phetelu kámusuwangana
(Mth 26:31-35; Luk 22:31-34; Ywn 13:36-38)

26 Kunima dya kuyimbila mikunga[b], bálubuka, benda ku mongu wa Olive.

27 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Kisinza kyakála kikuma kya benu boosu, mukuma bwásonama bwabu: "Yimuhonda kalema, amana mikoku myamwángalakana."

b **14:26 14:26** Kyákala kikalulu kya kuyimbilaka mikunga ku madya ma Phaki.

28 Kaasi kunima dya kufutumuka kwama, yilútekidila kuna Ngadidi.»
29 Phetelu wumuzimbwadini: «Tangwa kyakála kisinza kikuma kya boosu, kyakálaku kikuma kya meni.»
30 Yesu wámuvutwala: «Mu kyedika yikuzimbwadini: lelu, muna phipha meni yayi, khoku kakókulaku kedi mbala zodi, ngeyi watsúwangana mbala tatu.»
31 Kaasi Phetelu wávutula yi ngolu zoosu: «Keti kufwa, yifwa hakimosi yi ngeyi, yikusuwanganaku.» Balonguki boosu bázimbula phi phila mosi.

Lombilu lwa Yesu kuna Ngetisemani
(Mth 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Bisa tula homa hamosi bisi tela mu khumbu ya Ngetisemani, amana Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Zakalenu haha, kithama kina yikwata lombila.»
33 Wábonga ha kimosi yi yandi Phetelu, Zyaki yi Yowani. Amana wáyandika kuyuka kyadi yi kiwayi.
34 Hanga wubazimbwadini: «Mbundu yama mu kiwayi yenina yi kuna lufwa; salenu haha, amana kalenu batokama.»
35 Buna káphusana ndambu, wábwa ha tsi amana wálombila ni, yuka bwalendakana, tangwa meni dina dyahaluka yi yandi.
36 Kakala zimbula: «Aba, Tata, moosu maléndakana kwena ngeyi; halula kwena meni bungu dyadi. Kaasi ka luzolu lwa meni ku kaasi luzolu lwaku lwahangama.»
37 Yesu wísa kwena balonguki bawu batatu amana kábawana banimba; wázimbula kwena Phetelu: «Simoni, wunimbi? Wulendiku mu kutokama keti tangwa dimosi?
38 Kalenu batemuna, lombilenu phi, ndangu lubwaku mu kimeka. Kitembu kyazyama kyenina kaasi lutu lwalembwa lwenina.»
39 Wáhaluka hika amana wálombila mu kulandulula ndinga zimosi meni.
40 Kunima wisa vutuka hika, wubawani ku kilu, mukuma mesu ma bawu zitu mákala. Bámonaku biki bamuzimbwala.
41 Yesu wisa vutuka mu mbala ya tatu amana wábazimbwala: «Lunimbi hika, lulembwiki kwenu? Yimeni, tangwa dibwesukini. Mwana wa mutu bamulambudi ku moku ma basumuki.
42 Telamenu, thwendenu! Tala, wekina bela-bela wuna ndambudini!»

Yesu bamukwatini
(Mth 26:47-56; Luk 22:47-53; Ywn 18:3-12)

43 Muna tangwa meni dina kakala zonza Yesu, Yutasi, mosi wa bawu kumi yi bodi wátula hahana, hakimosi yi mulumba-lumba wa batu bakala yi mbedi za phoku yi khindi hana moku. Bábatuma kwena bambuta

ba banganga Nzambi, balongi ba mitsiku yi bambuta ba bayuta.

44 Yutasi wuna wakala mulambula, watekila basongila kidimbu kimosi mu kuzimbula: «Wuna yibumbakana, yandi wuna. Mukwatenu amana munatenu buna bwa bukheti.»

45 Buna kátula, wubwesukini kuna kákala Yesu, wuzimbudini: «Labuni!» Amana wámubumbakana.

46 Hanga batu meni bana bamubwidini Yesu amana bamunatini.

47 Mosi wa bana bá́kala hahana, wáhola mbedi ya phoku, wámutapha musadi wa mbuta wa banganga Nzambi amana wámuhuta kwiti.

48 Yesu wábazimbwala: «Lwisi khwata yi mbedi yi khindi, hanga mbedi ni ndwandwa yenina?

49 Yíkala yenu bilumbu byosu kuna nzu ya Nzambi mu kulongaka, amana lwá́khwataku. Kaasi mamana mabwini ndangu malungila Masonuku.»

50 Hanga boosu bamusisini, amana batini kwabawu.

51 Ngunza mosi wakala mulanda, wadivunga muledi wa thangi. Bámukwata,

52 kaasi yandi wásutula muledi amana wátina kikhonga.

Yesu ku thwala ya kimvuka kya mbuta

(Mth 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ywn 18:13-14; 18:19-24)

53 Yesu, bamunata ku nzu ya mbuta wa banganga Nzambi, kuna bá́kutakanina bambuta ba banganga Nzambi boosu, bambuta ba bayuta yi balongi ba mitsiku.

54 Phetelu kakala mulanda kuna kyana, yi kuna kyanzala kya nzu ya mbuta wa banganga Nzambi. Buna ká́kota muna kati, wázakala yi batsinzidi[d], kikuma kya yikuyeta mbawu.

55 Bambuta ba banganga Nzambi yi kimvuka kyambuta[e] bakala sanda kimbangi kya mbi kikuma kya Yesu, ndangu bamuzengila ndola ya lufwa, kaasi bámonakyoku.

56 Mukuma lawu dya bambangi ba luvunu bisa funda, kaasi bimbangi byáfwananaku.

57 Ndambu ya batu bá́lubuka mu kumutila kimbangi kyaki kya luvunu:

58 «Twámuyuka yandu mu kuzimbula: "Yiwúlumuna nzu ya Nzambi yayi bá́tunga ku moku ma batu, amana mu bilumbu bitatu, yitúngulula yikwawu yina yakonda tungama ku moku ma batu."»

[d] **14:54 14:54** Muhowu wa ngeleki wuna bá́bindula mu "batsinzidi" wenina muhowu wumosi wuna wubati zonzila "basadi". Batu ba mayedi ma lawu bana ba Bibila bisi kumbwala ni bayakala meni babana bawu bá́kala batsinzidi ba nzu ya Nzambi ya bayuta. Babana bakala lemvuka ku milongi mya mbuta wa banganga Nzambi. Bá́kalaku baphumbulu ba bisi Loma. [e] **14:55 14:55** Mth 5:22.

59 Amana mbatanana buna, bimbangi bya bawu byákalaku fwanana.

60 Hanga mbuta wa banganga Nzambi wutelami hana kati dya lukutakanu, wáyufula kwena Yesu: «Keti kima wubatiku vutula? Biki wuzonzi kikuma kya bimbangi byabi babati kufundila baba?»

61 Kaasi Yesu kakalaku yakula, kakalaku vutula keti ndinga. Mbuta wa banganga Nzambi wámuhyula hika: «Ngeyi wenina Kidisitu, Mwana wa Nzambi wasambuka?»

62 Yesu wávutula: «Meni yandu. Amana lwamóna Mwana wa mutu wazakala kuna koku dya kitata dya Nzambi mukwa Ngolu zoosu amana kakwísa muna matuti ma zilu.»

63 Hanga mbuta wa banganga Nzambi wuyati miledi myandi[f], amana wuzimbudini: «Kikuma kya biki twasandila hika bambangi?

64 Luyuki benu-benu ngusi katukwani Nzambi; Abweti lubanzi benu?» Boosu bázimbula ni kufwa muna kufwa.

65 Hanga batu bahika bamuhumi metya kuna mbunzu, bamufidingi mbunzu amana bamuti makufi mu kuzimbula: «Bikuleti, keti nati wukubetini!» Amana batsinzidi bamuti mbata.

Phetelu wumutuni Yesu (Mth 26:69-75; Luk 22:56-62; Ywn 18:15-18,25-27)

66 Buna kákala Phetelu wazakala kuna phenza, hana kyanzala, musadi mosi wa mukhetu wa mbuta wa banganga Nzambi wátula.

67 Buna kámona Phetelu wakala yeta mbawu, wámutala amana wuzimbudini: «Ngeyi phi, wukadikini yi Yesu, mwisi Nazaleti.»

68 Kaasi yandi wásuwangana mu kuzimbula: «Nzayiku, mbatiku bakula mana wuzodi wazimbula, ngeyi.» Kunima wálubuka ndangu kenda ku mwelu wa kyanzala; [hanga khoku mosi wukokuni.][h]

69 Musadi wa mukhetu wámumona hika amana wáyandikila mu kuzimbula kwena babana bákala hakana: «Yandu phi kenina mosi wa bawu!»

70 Amana yandi wásuwangana hika. Kunima dya tangwa dya khunda, babana bákala hakana bázimbula hika kwena Phetelu: «Kyedika, ngeyi wenina mosi wa bawu, mukuma mwisi Ngadidi phi wenina.»

71 Hanga Phetelu wuyandiki mu kudya ndefi: «Yukani meni yimuzayi mutu yandu, Nzambi kapheka ndola!»

72 Amana muna tangwa meni dina, khoku wákokula mu mbala ya zodi. Phetelu

[f] **14:63 14:63** Kyákala kikalulu kya bayuta, kikuma kya mutu mosi, mu kuyata miledi myandi tangwa kayukini ni mutu wahika ngusi kabati tukwana Nzambi. Mbuta wa banganga Nzambi kásongila haha bwosu kákwikila yandi ni Yesu ngusi kátukwana Nzambi. [h] **14:68 14:68** Mihowu myami myenina mu khunga, myenamwoku muna masonuku mahika.

wáyubuka ndinga yina kámuzimbwala Yesu: «Khoku kakókulaku kedi mu ya mbala zodi, ngeyi watsúwangana meni mbala tatu.» Hanga wuyandiki mu kudila.

15

Yesu bamunati ku nganda ya Philatu

(Mth 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Ywn 18:28-38)

1 Kuma buna kwákhya, bambuta ba banganga Nzambi bákutakana hakimosi yi bambuta ba bayuta yi balongi ba mitsiku mu kimvuka kya mbuta. Kunima dya kumukasa Yesu, bámunata amana bámulambula kwena Philatu[a].

2 Amana Philatu wámuhyula: «Ngeyi, kyamvu wa Bayuta wenina?» Yesu wumuvutwadini: «Ngeyi meni wuzimbudibwa.»

3 Bimbangi lawu bakala mutila kwena bambuta ba banganga Nzambi.

4 Philatu wámuhyula hika: «Wubatiku vutula keti kima? Tala moosu mana babati kufundila!»

5 Kaasi Yesu kávutulaku hika keti kima, amana Philatu wáyituka lawu.

Yesu bamuzengidi ndola ya lufwa

(Mth 27:15-26; Luk 23:13-25; Ywn 18:39; 19:16)

6 Bwosu bwákala ni mu mukinzi wosu wa Phaki, Philatu kakala sula mutu wa boloku mosi, wosu wuna bakala lomba batu.

7 Kinga yakala mosi, khumbu yandi Balabasi, wákala mu boloku hakimosi yi bandwandwa, kikuma kya buna káhonda mutu mu tangwa dya mvwalangani.

8 Mulumba-lumba wa batu bénda kuna nzu ya Philatu amana báyandika mu kumulomba ni kabahangila bwosu kyákala kikalulu kya bawu.

9 Philatu wábahyula: «Luzodi yiluyambwadila kyamvu wa Bayuta?»

10 Mukuma wázaya kwandi ni, bapfumu ba banganga Nzambi, kikuma kya kiphala bámulambwala yandi.

11 Kaasi bambuta ba banganga Nzambi bálundika batu ndangu balenga bayambwadila kaka Balabasi.

12 Philatu wáhyula hika: «Amana biki yihanga buthwena kikuma kya yandu lwisi tela ni kyamvu wa Bayuta?»

13 Bákalunga hika: «Mukhoka ha kitakani!»

a **15:1 15:1** Philatu kakala kilolu mwisi Loma mu kinzunga kya Yuteya tukila mvula 26-36 ku nima lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Philatu kakala yi mikanu mya lawu kwena Bayuta muna tangwa dina kakala kilolu kya mbanza. Mbala za lawu, kakala tonda kulungisa luzolu lwa Bayuta kikuma kya mikanu. Kakhana totisa kifulu kyandi kya kilolu mu mbanza wadi ni kakalaka yi mikanu.

14 Philatu wábahyula: «Khi mbi kahangini?» Kaasi bawu bákalunga hika ngolu: «Mukhoka ha kitakani!»

15 Philatu wázola kasephidisa mulumba-lumba wa batu, wábasudila yandi Balabasi. Kunima dya kumuzyatwasa mafimbu Yesu, wámulambula ndangu bamukhoka ha kitakani.

Baphumbulu bamuseyi Yesu
(Mth 27:27-31; Ywn 19:2-3)

16 Baphumbulu bámubulumuka Yesu yi muna kyanzala kya nganda ya pfumu wa mbanza, amana bákhokika kibuka kya baphumbulu.

17 Bámuvwatisa mvwela ya kabengi[b] amana bátunga mukhonzi wumosi wa tsaku, bávwatisawa kuna mutwa wandi.

18 Kunima báyandika mu kumuheka mboti: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!»

19 Bakala muzyatula muswangina muna mutwa, kumuhuma metya yi kufukamaka kuna thwala ya yandi.

20 Tangwa bamanisa mu kumuseya, bámukatulaya mvwela yina ya kabengi amana bámuvwatisa hika miledi myandi. Kunima bámunata ku phenza ndangu benda mukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mth 27:32-44; Luk 23:26-43; Ywn 19:17-27)

21 Mu kunata kitakani kyandi, baphumbulu bálundika mutu mosi wakala hita, wátuka ku bilanga, Simoni mwisi Sileni, tata wa Alekizande yi Lufwi.

22 Amana bámunata Yesu yi hana homa hana bisi tela ni Kolukota, disongidila: «Kizika kya Kibelengenzi kya mutwa.»

23 Bázola ni bamuheka vinu dya kusanga mila[d], kaasi yandi wábwisadya.

24 Bámukhoka ha kitakani, amana bákabana miledi myandi mu kubetilamya zeki ndangu bazaya kina káfwana kubonga kosu mutu.

25 Dyákala tangwa dya vwa dya suka, ha bámukhoka ha kitakani.

26 Bisona bina bánamika byákala tendula kikuma kya ndola yandi, byákala yi mihowu myami: «Kyamvu wa Bayuta.»

27 Hakimosi yi yandi, bákhoka hana kitakani bandwandwa bodi, mosi ku koku dyandi dya kitata, mukwawu ku koku dyandi dya kimama. [

28 Bwabuna málungila mana básonika mu nzila ya Masonuku: «Bámusya mu kanga dya batu bambi.»][e]

---

b **15:17 15:17** Mvwela ya kabengi: muledi wumosi wa thalu wa kabengi, wuna bakala vwatisa lwesi kwena bakyamvu yi kwena batu ba mupfunu wa lawu.

d **15:23 15:23** Mila yi vinu bakalabya sadila hanga bilongu mu kulembika phasi za mutu wuna bakhokini ha kitakani.

e **15:28 15:28** Nzila yayi yeninamwoku muna masonuku ma lawu mana ma thama.

29 Bana bákala mu kuhita, bákala mutukwana yi kunikisaka mutwa mya bawu; yi kuzimbulaka: «He! Ngeyi wakala zimbula ni wáwulumuna nzu ya Nzambi amana mu bilumbu bitatu wutunguludiya,
30 dihulula ngeyi meni amana tuluka ha kitakani!»
31 Phila mosi phi kwena bambuta ba banganga Nzambi yi kwena balongi ba mitsiku bakala museya yi kuzonzaka: «Batu bahika kakala hulula amana kafwaniku kudihulula yandi meni!
32 Kidisitu, kyamvu wa Kiseledi, katuluka buthwena ha kitakani, ndangu twamona amana twakwikila.» Batu bana bamukhoka bawu ha kitakani bákala mutukwana phi.

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Luk 23:44-49; Ywn 19:28-30)

33 Tuka tangwa dya tsinzi, phipha yábwa muna kinzunga kina kyosu tii yi kuna tangwa dya tatu dya masikidika.
34 Muna tangwa dya tatu dya masikidika, Yesu wákalunga mu ndinga ya ngolu: «Eloyi, Eloyi, lema sabakatani?» Disongidila: «Nzambi wama, Nzambi wama, kikuma kya biki wungyambwadidini?»
35 Bahika, mu kati dya bana bákala hahana, bámuyuka, bazimbudini: «Talandi, Diya, kabati tela yandu!»
36 Mutu mosi wátyakula thinu, wábonga kitini kya vuya, wávundikikya muna vinu dya ngani, amana wázitikadya ku muswang-ina, kamuheka yandi ndangu kanwa. Amana wuzimbudini: «Yambulenu, twatala kamba Diya kakwisa mutulula hahana!»
37 Kaasi Yesu wákalunga hika mu ndinga ya ngolu amana wátabula moya.

38 Kutala muledi wa zitu wuna wakala kabisa kizika kyahedila yi kina kyakala kyahedila kuluta mu nzu ya Nzambi wuyatukini mu byati byodi tuka ku londi yi kuna banda[f].
39 Buna kámona phila yina kafwila, hanga satudiyoni wuna wákala hakana, kuna thwala yandi, wuzimbudini: «Mu kyedika, mutu yandu Mwana wa Nzambi kákadikini!»
40 Hákala phi yi bakhetu bakala tala kuna kyana. Hana kati dya bawu, hákala yi Madiya mwisi Makatala, Madiya ngudi wa Zyaki wakhunda yi Zoze yi mukhetu wahika Salomeyi.

f **15:38 15:38** Nzu ya Nzambi yakala yi miledi myodi. Watheti wakala mu mwelu wa kizika kyahedila. Kizika kyahedila kyakala mbasi ya theti muna nzu ya Nzambi. Muledi wa zodi wakala ha kati dya kizika kyahedila yi kina kyahedila kuluta. Mbuta wa banganga-Nzambi lwesi wakala kota muna kizika kina kyahedila kuluta, mbala mosi muna mvula. Nzila yayi yibati zonzila muledi wa zodi. (Khaphu ya 26:3; Heb 9:3)

41 Babana bakala mulanda, bakala musadila phi tuka ku Ngadidi. Hákala hika yi bakhetu balawu bana bátombuka hakimosi yi yandi ku Yelusalemi.

Yesu bamuzesi mu mazyamu
(Mth 27:57-61; Luk 23:50-56; Ywn 19:38-42)

42 Masikidika hana mabwi kedi, yi bwosu kyákala kilumbu kina kyatekidila sabata, kina bakala yidikila mukinzi,
43 wisa tula Yozefu, mwisi Adimateya, wuna bakala zitisa phi ku kibuka kyambuta. Kakala hingila yandi phi Kipfumu kya Nzambi. Wenda kwena Philatu mu kulomba lutu lwa Yesu[h].
44 Philatu wáyituka lawu mu kuyuka ni wutabudiki kedi moya, wátedisa satudiyoni amana wámuhyula yuka ni thama katabwadikini moya.
45 Buna káyuka meni dya satudiyoni, wáhana muswa kwena Yozefu mu kubonga mvumbi.
46 Yozefu wásumba muledi wa thangi, wámutululula Yesu ha kitakani, wámuvunga hana muledi wa thangi[i] amana wámusikula muna mazyamu mana básima muna kitadi. Kunima wákidika kalunga tadi kuna mwelu wa mazyamu.
47 Madiya mwisi Makatala yi Madiya ngudi wa Zoze bakala simbulula bamona homa hana bámusya.

16

Lufutumuku lwa Yesu
(Mth 28:1-8; Luk 24:1-12; Ywn 20:1-10)

1 Buna dyáhita sabata, Madiya mwisi Makatala, Madiya ngudi wa Zyaki yi Salomeyi básumba mananasi kikuma kya kusita lutu lwa Yesu.
2 Muna kilumbu kyatheti kya phosa, muna kati kya suka tangwa weka lubuka, bénda ku mazyamu.
3 Bakala dihyula bawu yi bawu: «Nati watúbundwamina tadi dina dyenina dyakukidika ku mwelu wa mazyamu?»
4 Kaasi buna bávumbula mesu, bámona ni kalunga ka tadi dina, dyakubundumuna kedi kuna kabeta.
5 Buna bákota muna mazyamu; bámona hakana mwana wa yakala mosi, wasikuka kuna koku dya kitata, wávwata mvwela yimosi ya katoki amana báyuka bweya.
6 Kaasi wubazimbwadini: «Lukalaku yi bweya; Yesu mwisi Nazaleti lubati sanda, wuna bákhokiki ha kitakani. Wúfutumuki ku bafwa, kenahoku haka. Talenu homa hana bámusikudikini.

[h] **15:43 15:43** Kulomba lutu: muna kikalulu kya bawu, mutu wuna wufwidini ha kitakani mu mesu ma thona, bisiku muzika yi luzitu. [i] **15:46 15:46** Muna tsadidi ya Bayuta, bakala vuya mananasi ma mutindu yi mutindu amana basitima kuna muledi wa kuvungila mvumbi kikuma kya kumufundika (Ywn 19:39-40).

7 Kaasi alwenda zimbula kwena balonguki bandi yi kwena Phetelu: "Wulutekididini muna Ngadidi; kwakuna lwamúmonina, bwosu kálúzimbwalabwa."»
8 Bálubuka mu mazyamu, amana benda thinu, bakala tekita yi kitswi. Amana bámenikinaku keti kwena mutu mukuma bweya bákala bwawu.

Yesu wudimonikisi kwena Madiya mwisi Makandala
(Mth 28:9-10; Ywn 20:11-18)
[a
9 Kunima dya lufutumuku lwandi, muna suka-suka dya kilumbu kyatheti kya phosa, Yesu wádimonikisa theti kwena Madiya mwisi Makatala, mwena yandi kálubula bitembu bya mbi tsambwadi.
10 Madiya wenda nata musamu kwena babana bákala yi Yesu. Mu khondu bákala yi kudilaka.
11 Tangwa báyuka kuzimbula ni Yesu mu luzingu kákala amana wámumona, bawu bákwikilaku.

Yesu wudisongidi kwena balonguki bodi
(Luk 24:13-35)
12 Kunima dya bwabuna, Yesu wádimonikisa, mu mutindu wahika kwena balonguki bodi hana kati dya bawu bakala kwenda mu mahata.
13 Bisa vutukisa bawu phi mu kusamunabwa kwena bakwawu, kaasi keti bawu phi bábakwikilaku kaka.

Yesu wudisongidi kwena balonguki kumi yi mosi
(Mth 28:16-20; Luk 24:36-49; Ywn 20:19-23; Mhb 1:6-8)
14 Ku tsuka, Yesu wisa disongila kwena balonguki kumi yi mosi buna bákala kuna mesa; amana wábakaya kikuma kya kukonda kwa lukwikilu lwa bawu yi mbundu ya tadi ya bawu, kikuma bákwikilaku mwena batu bana bámumona kunima dya kufutumuka kwandi.
15 Kunima wubazimbwadini: «Alwenda muna tsi yosu amana samunenu Musamu wa Bukheti kwena phangamu yosu.
16 Wuna wakwíkila, watámbula phi mbotika kahúluka; kaasi wuna wakwíkilaku bamúzengila ndola.
17 Talenu bidimbu babázayila bana bakwíkila: bakúkwasa bitembu bya mbi mu khumbu ya meni; bazónza mu ndinga za pha;
18 Bakwáta banyoka kuna moku, honi banwini ndikila, keti ya khi mutindu, yabáhangaku keti kima; bathétika moku kwena bambefu amana bawu phi bakwata kola.»

Thombuka ya Yesu
(Luk 24:50-53; Mhb 1:9-11)

a **16:8 16:8** Tukila nzila ya vwa yi kuna nzila ya makumodi zenamwoku muna masonuku ma lawu mana ma khulu.

19 Kunima dya kubazonzisa,
Pfumu Yesu bámutombula
ku zilu, amana wázakala
kuna koku dya kitata dya
Nzambi.
20 Amana balonguki benda
mwangisa musamu muma
mwosu. Pfumu ká́kala
hakimosi yi bawu amana
kakala lungisa Ndinga muna
bidimbu bya khumbwa bina
ká́kala byawu.]

Musamu kásonika Luka
Luka
Khotidi ya mukanda

Bakidisitu ba theti batambwasa mu kuzimbula ni Luka yi yandi musoniki wa Musamu wa Bukheti wa Luka yi mukanda wa Bisalu bya bathumwa. Básonikawa ku thwala Bisalu bya Bathumwa (Mhb 1,1).

Yandi, munganga kákala yi nduku wa kisalu wa Pholu.

Luka kákala mosi wa bana bakonda kala Bayuta, mwisi Atyosi, amana yandi kátambwasa malongi ma bathumwa ba Yesu ku thwala kusala kisalu kyandi yi thumwa Pholu. Homa hana kakala yi mvula yina kásonika mukanda wawu bizayakaniku mboti-mboti. Mukuma Luka wákangala nzila za lawu za kaleyi ha kimosi yi Pholu, batu balonguka balawu bisi zonza ni ngatu ku Loma kakala, bwosu bisi banzila phi ni ngatu kwakuna kásonikina mukanda wa Bisalu bya bathumwa. Batu balonguka, balawu bisi banza ni Musamu wa Bukheti wawu basonikawa mu luyanduku lwa mvula za makumi sambanu (60) holo ku thwala mvula meni zina.

Luka kásonika mukanda wawu kikuma kya biwutu byandi bana bakonda kala Bayuta yi kikuma kya Bayuta. Yi bawu phi báyukawa lawu kwena baphani bwosu: Mu kuzonzila mambu matadi Lubutuku lwa Yesu, Luka kabati bonga mbandu kwena bapfumu ba Loma (2:1) yi luyanduku lwa kisalu kya Yowani Mubotiki (3:1); Wukyatiki butuka dya Yesu tuka kwa Atamu (3:23-38) yi kima kibati songila ni Yesu kena kiwutu kya tsi yosu; Luka kásonika mukanda wawu mu mihowu mina bisi sadila baphani, hanga: "mulongi". Mbatanana kásonikawa kikuma kya baphani kaasi malongi mena muna kati matadi batu bana bisi tela ni ba Thyofila, disongidila: batu bana batomi zola Nzambi holo bana kazodi Nzambi.

Kisina kya mbuta kya Luka kizimbudi ni Nzambi mu khenda zandi (1,50, 54, 72, 78), wátuma Yesu ndangu kisa sosa yi kuhulula batu bana bátota (19:10).

Mu kati dya mukanda wawu, mwena yi mambu mahika mana tufwani twamona phi hanga mu mukanda wa Mathayi yi wuna wa Malaku; bwosu tufwani twatanga mambu matadidi Yowani Mubotiki; kumekama kwa Yesu ku tseki ya kisombi; luzingu lwa Yesu ku Ngadidi; Mihangu mya Yesu ku mbanza Yelusalemi; Mukinzi wa Phaki, lufwa lwa Yesu ha kitakani, kufutumuka kwandi yi kudimonikisa kwandi kwena balonguki yi kwena

batu bahika yi kutombuka kwandi ku zilu. Hena yi mambu mahika kásonika Luka, makondi kala mu mikanda mya hika hanga: Yesu ku nzu ya Malata yi Madiya baphangi ba Lasalu (10, 38-42); Mukhenda wa Mwisi Samadiya wa bukheti (10, 29-37); Mukhenda wa Mwana wa vila (15, 11-32).

Musamu wa Luka wawu wuzonzi phi ni Yesu kenina kikuma kya batu boosu. Kikuma kya yandi, Yesu kisa kikuma kya batu babana bakonda kala Bayuta yi kikuma kya Bayuta, basumuki yi batu basungama, batsuka̱mi yi bamvwama.

Mu kulanda yi masingitini mukanda wawu, Luka kabati musongila Mwana mutu hanga muhuludi wa batu boosu.

Khotidi

1 [a]Muzitu Thyofila,

Batu ba lawu bámeka kusonika meni dya mambu mana máluta ha kati kya betu.

2 Básonikama bwosu bátuzimbwala betu, batu bana bámona mambu mana yi mesu ma thona tuka ku luyandiku, amana phi babana basadi ba ndinga ya Nzambi.

3 Ihana ni kwena meni phi, phyudiki bwa bukheti, [b]meni dina dyosu, buna dyálutila, tuka ku luyandiku yi kuna tsuka, ihana mbonibwa bwa bukheti mu kukusonikina ngeyi muzitu Thyofila,

4 tsadibwa ndangu wazaya hika tsikiningi ya malongi mana wátambula.

Wanzyo wusamuni lubutuku lwa Yowani Mubotiki

5 Tangwa dina, Eloti kákala pfumu wa mulambu wa Yuteya. Kwákala yi nganga Nzambi mosi, khumbu yandi Zakadiya, wuna wákala mu mukanzu wa Abiya. Mukhetu wandi kakala mosi muna butuka dya Loni, yi mbuta wa theti, wa banganga Nzambi, bakala tela: Dizebeti.

6 Bákala bawu bodi batu basungama ku thwala ya Nzambi, bakala lemvuka phi buna bufwani ku mitsiku yi malongi moosu ma Pfumu.

7 [d]Kaasi bákalaku yi mwana, mukuma Dizebeti kisita kákala, amana bawu bodi phi binunu bákala.

8 Kilumbu kimosi, Zakadiya kakala sala bisalu byandi bya kinganga ku thwala ya Nzambi

[a] **1:1 1:1** Mukanda wawu, Luka kásonikawa mu zina dya mukidisitu mosi wa luzitu, Thyofila, yi kikuma kya bakidisitu bahika. [b] **1:3 1:3** Ku nima dya kulonguka mambu moosu tuka ku luyanduku. Khaphu zodi za theti za Musamu wa Bukheti wawu, zibati zonzila lubutuku lwa Yowani mubotiki yi lubutuku lwa Yesu. [d] **1:7 1:7** Dizebeti kisita kákala. Bwosu bakala Sala mukhetu wa Bulahami yi Lebeka mukhetu wa Kizaki yi Lakhedi, bakhaka ba bana ba Kiseledi holo bwosu kakala Ana ngudi wa mbikudi Samwela. Mbala za hika kisita kina kibati songila khenda za Nzambi kwena batu bana badikulumuna yi bana bisi lewula.

mukuma dyakala tangwa dya mukanzu wa yandi mu kusalakya.

9 Bwosu yakala tsadidi ya banganga Nzambi, hanga babetini zeki mu kumusola ndangu kakota mu kikumbu kya Nzambi, kayoka phi pfwabidi.

10 Mulumba-lumba wa batu wosu wakala lombila ku phenza, mu tangwa dya kuyoka pfwabidi.

11 Hanga wanzyo mosi wa Pfumu wumulubwakidi Zakadiya: wutelamiki kuna lweka lwa kitata lwa mesa mana ma kuyokila pfwabidi.

12 Zakadiya buna kamúmona, hanga mabanza mamuvwalangani, bweya bumukwatini.

13 Kaasi wanzyo wumuzimbwadi: «Yukaku bweya, Zakadiya, mukuma Nzambi wuyuki lombilu lwaku: mukhetu waku, Dizebeti, mwana wa yakala kakúbutila; wamúheka khumbu, Yowani.

14 Kakála tho ya kyesi kya lawu yi tsambu kikuma kya ngeyi, amana batu balawu phi basángwala kikuma kya lubutuku lwandi.

15 Mukuma yandi kakála mutu wa mbuta ku thwala ya Pfumu. Kanwikiku vinu keti malafu ma kufundika lo. Kakála wabasa yi Kitembu kyatoma tuka mu vumu dya ngudi wandi.

16 Kavútula batu ba lawu ba Kiseledi kwena Pfumu Nzambi wa bawu.

17 [d]Kakwísa hanga mbambala wa Nzambi yi kitembu yi ngolu hanga mbikudi Diya, kikuma kya kukhundikisa batata yi bana ba bawu amana kasádisa batu bana bahakuka, mu kutambula ngangu za batu basungama; ndangu kayidika kikanda kya batu kina kyáyilama kikuma kya Pfumu.»

18 Kaasi Zakadiya wuzonzi kwena wanzyo: «Abweti yizáyila ni mambu mana menina ma kyedika? Mukuma meni yekina mbuta, mukhetu wama phi wekina mbuta.»

19 Wanzyo wumuvutwadi: «Meni yenina Ngabudyela; wuna wisi telama ku thwala ya Nzambi mu kumusadila; yandi kathumini ndangu yikuzimbwala amana yikunatina Musamu wa Bukheti wawu.

20 Kaasi ngeyi, wukwikidiku mu ndinga za meni zina zakwísa lungila mu tangwa dyandi; ihana ni kamama wakítuka, kilumbu yikuna malúngila mambu mama.»

21 Muna tangwa meni dina, batu bakala hingila Zakadiya, hanga bekayituka bwosu kázingidila mu kati dya kikumbu.

22 Kaasi ha kálubuka, kálendaku kubazonzisa

d **1:17 1:17** Wanzyo watekila zonza buna kyakala kisalu kya Yowani mwana wa Zakadiya. Batu babakula ni mbikudi Diya wuna watombuka ku zilu mu zanga dya mbawu kakwisa vutuka hika ha tsi mu kuyidika kukwisa kwa Yesu.

amana batu baḅakisa ni mbona mesu kámoni mu kikumbu. Kakala basongila mu bidimbu, kuna yandi mutu, wusadi kamama.

23 Ha kámanisa, Zakadiya, tangwa dyandi dina kafwana kasala bisalu mu nzu ya Nzambi, hanga wuvutuki ku nzu yandi.

24 Kunima dya matangwa, mụkhetu wandi Dizebeti wáyimita vumu amana wuswami ngonda tanu muna nzu. Wudizonzidi yandi meni ni

25 «Tala mambu kasadi Pfumu kikuma kya meni: buthwena, wutambwasini kukhutumuna mu dyambu dina dyakala pheka tsoni ku mesu ma batu.»

Wanzyo mosi wusamuni lubutuku lwa Yesu

26 Muna ngonda ya sambanu, Nzambi wáhitika wanzyo Ngabudyela muna mbanza mosi ya Ngadidi, khumbu ya yawu Nazaleti,

27 kwena ndụmba wa mukhetu mosi bázitikila mu kimbayi kwena yakala mosi bakala tela Yozefu. Mutu yandu kákala mosi muna butuka dya kyamvu Tavidi. Khumbu ya ndumba wa mukhetu wuna Madiya.

28 Wanzyo wákota muna nzu yandi, wumuzimbwadi phi: «Mboti Madiya! Pfumu wukusadidi mamboti ma lawu, yandi kenina yi ngeyi.»

29 Madiya buna káyuka mambu mana, wekina yangalakanu; wekadihyula thendula ya mboti meni yina.

30 Hanga wanzyo wumuzimbwadini: «Tekitaku[e], Madiya, mukuma Nzambi wukusadidi mambu ma bukheti.

31 Ka thama ku, vumu wayímita, wabúta mwana mosi wa yakala amana wamúheka khumbu, Yesu.

32 Kaká́la mụtu wa mbuta amana bamútela ni mwana wa Nzambi wa Phungu wuluṭi. Pfumu Nzambi kamuheka, yandi, kiti kya kipfumu kya khaka wandi Tavidi

33 amana yandi, kayadiki mu matangwa moosu muna kikanda kya Yakobi, kipfumu kyandi kyaká́laku yi tsuka.»

34 [f]Madiya wuhyudini kwena wanzyo: «Abweti mahángamina, mambu mana kikuma meni, nzayiku kedi yakala?»

35 Wanzyo wumuvutwadini: «Kitembu Kyatoma kakúkulumukina amana ngolu za Nzambi wa Phungu wuluti zakúfidinga hanga kivula. Ihana ni Mwana wuna wabútuka, bamútediki: watoma, Mwana wa Nzambi.

36 Kiwutu kyaku Dizebeti, yandi phi ku vumu kenina, mwana wa yakala kabúta, mbatanana kinunu; yandi wuna bakala tela ni kisita,

[e] **1:30 1:30** "Tekitaku" disongidila: "Madiya, wuyukaku bweya, holo wubangaku. [f] **1:34 1:34** Nzayiku kedi yakala. Nzayiku lutu lwa mutu wa yakala. Yina yena nzonzidi ya ba Hebelu.

buthwena, vumu dilungisini ngonda sambanu.
37 Mukuma heku kima kyakonda lendakana kwena Nzambi.»
38 Hanga Madiya wuzimbudini: «Meni, yenina musadi wa Pfumu; yambula moosu malungila kikuma kya meni, bwosu wuzimbudibwa.» Amana wanzyo wumusisi.

Madiya wendi tala Dizebeti

39 Muna bilumbu byálanda, Madiya wubwi mu nzila wendi tswasu ku malondi ma Yuteya.
40 Wákota muna nzu ya Zakadiya amana wámuheka Dizebeti mboti.
41 Muna tangwa meni dina káyuka, yandu, mboti ya Madiya, mwana wuzatukini muna vumu dyandi. Dizebeti kákala wabasa yi Kitembu Kyatoma
42 amana wuzimbudi mu ndinga ya ngolu: «Nzambi wukusakumuni kuluta bakhetu boosu, mwana wuna wabú́ta phi kenina wa kusakumuna.
43 Nani yenina meni ndangu, ngudi wa Pfumu wama, kisa thala?
44 Mukuma, tala, muna tangwa meni dina ngyukiki mboti yaku, mwana wuningani mu kyesi muna kati dya meni.
45 Mu kyedika, mu kyesi wenina, mukuma wukwikidini mambu mana kazonzikini Pfumu kikuma kya ngeyi ni malúngila.»

Mukunga wa Madiya

46 Hanga Madiya wuzonzi:
«Yibati mutsikisa Pfumu yi mbundu yama yosu, kikuma kenina wa mbuta,
47 Moya wama, wenina wabasa yi kyesi
kikuma kya Nzambi muhuludi wama;
48 Mukuma wuthadi meni musadi wandi wadikulumuna.
Yi bwabuna ni, tuka lelu, batu boosu bayándika kuthela ni mukwa kyesi,
49 mukuma Nzambi mukwa ngolu zoosu wutsadidi mambu ma mbuta.
Khumbu yandi yenina yatoma,
50 matangwa moosu kisi songila khenda zandi
kwena batu bana bisi muzitisa.
51 Wusongidi ngolu za koku dyandi:
wukudi batu bana benina yi mbundu za lulendu,
52 Wubakatudi bapfumu mu biti bya bawu bya kipfumu
amana wubahingisi kwena batu badikulumuna bakala mu ndonga ya theti.
53 Wuhani mamboti ma lawu kwena batu bana bakala mawu nzala,
amana wubakukwasi bamvwama moku ma khatu.
54 Wisa yakidila kikanda kya Kiseledi, musadi wandi:
kázimbakanaku mu kusongila khenda zandi

55 kwena Bulahami yi
kikanda kyandi, mu
matangwa moosu
bwosu kásila kwena
bakhaka betu.»
56 Madiya wánanga yi
Dizebeti, ngonda tatu, ku
nima wávutuka kuhata
dyandi.

Lubutuku lwa Yowani Mubotiki

57 Ha dyálunga tangwa
dya kubuta, Dizebeti wábuta
mwana wa yakala.
58 Bakwa mukombu wandi
yi biwutu byandi bu bayuka
ni Pfumu, wumusongidi
khenda zandi mu mambu
ma mbuta, ma bukheti
kamusadidini, básangwala
lawu ha kimosi yi yandi.
59 Kilumbu kya nana ha
kyálunga, ku nima lubutuku,
bisa ndangu bamukotisa
mwana mukhanda; bazodi
bamuheka khumbu ya tata
wandi Zakadiya.
60 Kaasi ngudi wandi,
kuna ká́kala, wuzimbudi:
«Loni, khumbu yandi yaká́la
Yowani.»
61 Bawu bamuvutwa-
dini: «Muna kikanda kyaku
mweku mutu wenina yi
khumbu yina!»
62 Hanga bahyudi, mu
bidimbu, kwena tata keti khi
khumbu kazodi bamuheka
mwana.
63 Zakadiya wálomba
dibaya wusonikini: «Khumbu
yandi Yowani.» Batu boosu
báyituka.
64 Muna tangwa meni
dina, Zakadiya wávutukila
kuzonza: wekamukumisa
Nzambi mu ndinga ya ngolu.
65 Bakwa mukombu boosu
báyuka bweya amana
mu kinzunga kina kyosu
kya malondi ma Yuteya,
báyandika kudimenika
mambu mana másalama.
66 Batu boosu bana
bakalama yuka, báyandika
kuyindula muna mbundu
ya bawu yi kudihyulaka:
«Buthwena bwabu, nani
kakwisa kituka mwana meni
yandu?» Mu kyedika ngolu
za Pfumu, wakala zawu
mwana wuna.

Mukunga wa Zakadiya

67 Zakadiya, tata wa
mwana meni yandu, kakala
wabasa yi Kitembu Ky-
atoma; wáyandika kubikula
bwabu:
68 «Lukumu kwena Pfumu,
Nzambi wa kikanda
kya Kiseledi,
mukuma yandi kisa, ndangu
kayakidila kikanda
kyandi amana kahu-
lulakya phi.
69 Kahangi wisi lubula Muhu-
ludi wa ngolu kikuma
kya betu,
mu kati kya kikanda kya
kyamvu Tavidi, mu-
sadi wandi.
70 Mamana katekila zonza
kwena bambikudi
bandi ba Nzambi:
71 luhulusu lumosi lwisi
tukatula kwena bam-
beni betu
yi mu luyalu lwa batu bana
bisi tumenga.
72 Wásongila kyadi kyandi
kwena bakhaka betu

amana kázimbakanaku kuyukana kwandi kwatoma.
73 Ihana ni Nzambi wázenga ndefi kwena Bula-hami, tata wetu,
74 ni wátuhululula mu luyalu lwa bambeni,
ndangu twamusadila konda bweya,
75 ndangu twalenga kala batu ba Nzambi yi batu ba masonga ku thwala yandi
mu bilumbu byosu bya luzingu lwetu.
76 Amana kwena ngeyi mwana wama, bakutediki ni mbikudi wa Nzambi wa Phungu wuluti,
mukuma wahíta ku thwala Pfumu mu kwenda muyidikila nzila
77 yi kusamuna kwena kikanda kyandi ni wisi bahulula
mu kubalolula masumu ma bawu.
78 Nzambi wa betu, wabasa yi lungongu yi kyadi:
katúkenzula mu mwini wandi wuna wisi tuka ku zilu bwosu kisi lubuka tangwa,
79 Kikuma kya kukenzula baba benina mu phipa yi mu kivula kya lufwa,
mu kutwadisa bitambi byetu mu nzila ya ngemba.»
80 Mwana kakala kola, kakala phi ngolu mu kitembu. Kakala zingila mu nganga tii yi kuna kilumbu kina kisa disongila kwena batu ba kikanda kya Kiseledi.

2

Lubutuku lwa Yesu (Mth 1:18-25)

1 Muna tangwa meni dina, pfumu wa mbuta wa mulambu wa Loma, Khayisala[a] Okisiti, káhanga wulubudi mutsiku ni batu boosu benda disonikisa khumbu.
2 Yi mbala ya theti ya kusonikisa khumbu, yásalama mu tangwa meni dina kákala Kidinwusi pfumu wa mukombu wa Sidiya.
3 Amana batu boosu bákala kwenda mu kudisonikisa khumbu, kosu mutu, kuna mbanza yandi ya kisina.
4 Yozefu, yandi phi, wutuki ku Nazaleti, mbanza ya Ngadidi, wendi ku Betelemi, mbanza yimosi ya Yuteya, kuna kábutwakila kyamvu Tavidi; mukuma yandi phi kákala mu kikanda kya Tavidi.
5 Kenda disonikisa khumbu yi mbayi wandi, Madiya, wákala ku kifundu.
6 Muna tangwa medina bákala ku Betelemi, hanga kilumbu kya kubuta kifwani.
7 Madiya wubuti mwana wandi wa yakala, mwana wandi wa theti; wumuvungi ha miledi, wumunimbiki muna bangwa dina bidila bambisi, kikuma

a **2:1** **2:1**Ku kisina, Khayisala yakala khumbu ya mutu, kaasi ku manima bayandika kusadilaya hanga khumbu ya «mwata-yamvu», bwosu bazonzidiya haka: «mwata-yamvu wa Loma»

mwákalaku kizika, mu nzu ya banzenza kikuma kya bawu.

Wanzyo wubalubwakidi bakalema

8 Muna kinzunga mekina, mwákala yi bakalema bakala leka mu tseki, mu kukinda bibulu bya bawu.

9 Wanzyo mosi wa Pfumu wubalubwakidi, khembu ya Pfumu yibayiniki hana bákala boosu. Hanga bweya bubakwati lawu.

10 Kaasi wanzyo wubasamwani:
«Luyukaku bweya, mukuma Musamu wa Bukheti yilunatini, wuna wásephidisa lawu, batu boosu:

11 mu phipha ya lelu, muna mbanza ya Tavidi, mubutukidini Muhuludi kikuma kya benu; yi Kidisitu, Pfumu.

12 Talenu bidimbu lwamúzayila: lwamóna mwana mosi wa khunda, wa kuvunga ha miledi, wa kunimbika phi muna bangwa dimosi.»

13 Muna mbala mosi, khumbi-khumbi ya banzyo ba ku zilu, kumosi yi wuna wa theti, bakala zatula Nzambi, bakala zimbula:

14 «Khembu kwena Nzambi
muna kisoka kya mazilu
yi ngemba hana tsi kwena
batu babana kisi tonda!»

Bakalema bendi ku Betelemi

15 Tangwa bávutuka, banzyo, ku zilu, hanga bakalema ba mikoku bazimbudi bawu yi bawu: «Thwendenu tii yi kuna Betelemi, ndangu twamona mambu mana mabwi kuna, mana katusamwani Pfumu, twazaya.»

16 Hanga bakinani kukwenda, bamuwani phi Madiya yi Yozefu yi mwana khunda wa kunimbika muna bangwa.

17 Tangwa bámumona, bayandiki kumenika mambu mana kábasamwana wanzyo, matadidi mwana.

18 Batu boosu bana báyuka meeni dya bakalema, hanga bayituki.

19 Madiya, yandi, kakala zindika mambu mana moosu muna mbundu amana kakala yindula lawu.

20 Ku nima, bakalema bávutuka kwena bawu, báyandika kuzatula yi kukumisa Nzambi kikuma kya mambu mana báyuka yi mana bámona, mukuma moosu máluta bwosu kábasamwana wanzyo.

Bamuheki Yesu khumbu

21 Kilumbu kya nana ha kyálunga, kunima lubutuku, hanga bámukotisa mwana mukhanda, bamuheki phi khumbu ya Yesu, yina káhana wanzyo kwena Madiya, hana khaku kayimita vumu.

Yesu bamusakumuni mu nzu ya Nzambi

22 Amana tangwa ha dyálungila ndangu Yozefu yi Madiya balungisa lukanu lwa kudisemisa bwosu buna myakala lomba mitsiku mya Moyize. Hanga bamunati

mwana ku nzu ya Nzambi
ya Yelusalemi ndangu bamu-
tambika kwena Pfumu,
23 kikuma básonika mu
mitsiku mya Pfumu: «Mwana
wosu wa yakala wa theti
wabútuka, kakála watoma
kikuma kya Pfumu.»
24 Bibuti byandi bisa
tambika mukhayilu bwosu
bwakala lomba mu mitsiku
mya Pfumu, mbwela boodi
holo phombu boodi ba
matuku.
25 Kwákala, kuna
Yelusalemi, mutu mosi
khumbu yandi Simey-
oni. Kákala mutu wa-
sungama; kákala muzitisa
Nzambi, kákala hingila
yandi wafwana kwisa mu
kuhulula Kiseledi. Kitembu
Kyatoma kákala yi yandi.
26 Amana Kitembu Ky-
atoma kátekila muzimbwala
ni kakhanaku fwa kedi,
konda kumona Kidisitu wa
Pfumu.
27 Kitembu wumunatisi
Simeyoni, wénda ku nzu
ya Nzambi. Muna tangwa
meni dina, bibuti bya Yesu
bamunati ndangu balungisa
lukanu bwosu milombini
mitsiku,
28 Simeyoni wumuzan-
gudi muna moku mandi,
wuvutudi matondu kwena
Nzambi mu kuzonza bwabu:
29 «Buthwena, Pfumu, wu-
lungisi lusilu lwaku:
wufwani
wamuyambula muhika
waku kafwa mu
ngemba.
30 Mukuma mesu mama ma-
moni luhulusu lwaku,
31 luhulusu luna wátekila
yidika ku thwala ya
bikanda byosu:
32 lwenina mutemu wa kuza-
yikisa kwena batu ba
tsi yosu;
wawuna wákala lukumu lwa
kikanda kyaku kya
Kiseledi.»

Mbikutulu ya Simeyoni

33 Tata yi ngudi wa Yesu
báyituka mu mambu ma-
mana kázonza Simeyoni
kikuma kya yandi.
34 Simeyoni wábasakumuna,
wuzonzi phi kwena Madiya,
ngudi wa Yesu: «Nzambi
wámusola mwana yandu
kikuma kya yandi, batu ba
lawu bábwa, bahika phi
bátombuka, mu Kiseledi.
Kakala kidimbu kya Nzambi
kaasi batu ba lawu bamub-
wisa,
35 amana mabanza ma
batu ba lawu máswama mu
mbundu, kalúbulama ha
tseki. Kwena ngeyi, Madiya,
phasi za lawu wáyuka ku
mbundu hanga ngumba
yikutubudi mbundu.»

Ana mbikudi

36 Kwákala hika yi mbikudi
mosi wa mukhetu, khumbu
yandi Ana, mwana mukhetu
wa Phanuwedi, mukwa
kikanda kya Asidi. Wanuna
kákala, kázinga yi yakala
dyandi wa kingunza, mvula
tsambwadi,
37 ku nima, wasala
mufwidi, kánanga mvula
makumi nana yi ya.
Kakalaku tina nzu ya
Nzambi, kaasi kakala sadila

Nzambi phipha yi mwini mu kuzila kudya yi mu kulombila.
38 Yandi phi wátula mu tangwa medina, yandiki kuvutula matondu kwena Nzambi. Wumuzonzidi mwana kwena batu boosu, bana bakala hingila ni Nzambi kahulula Yelusalemi.

Kuvutuka kwa ku Nazaleti
39 Tata yi ngudi wa Yesu, ha bálungisa lukanu lwosu, bwosu milombi mitsiku mya Pfumu, bávutuka yi yandi ku Ngadidi, ku mavula ma bawu ma Nazaleti.
40 Mwana kakala kola yi kikesa, wábasa yi mudimu, khenda za Nzambi zákala yi yandi.

Yesu, mu mvula kumi yi zoodi, mu nzu ya Nzambi
41 Kosu mvula, bibuti bya Yesu bakala kwenda ku Yelusalemi kikuma kya mukinzi wa Phaki.
42 Ha kálungisa Yesu mvula kumi yi zoodi, bamunati bwosu kyákala kikalulu kya bawu.
43 Ha bamanisa kuta mukinzi, bávutuka, kaasi mwana sanda, Yesu, wásala ku Yelusalemi; bibuti byandi bázayaku.
44 Babanza ni Yesu kákala yi bakwawu khunda ba mu nzila, bana bakala kangala bawu amana básala kilumbu kimosi mu nzila. Hanga bayandiki kumusanda hana kati kya biwutu yi banduku ba bawu,
45 Kaasi bámusengumunaku. Bávutuka hika ku Yelusalemi yi kwenda musosaka, kinzila-kinzila.
46 Kilumbu kya tatu, bámusenguna muna nzu ya Nzambi: wasikuka hana kati dya balongi ba mitsiku, mu kubahinikina yi mu kubahyula byufu.
47 Batu boosu bana bakala muhinikina, bakala yituka kikuma kya ngangu zandi yi mvutu zina kakala bavutwala.
48 Ha bámusenguna, bibuti byandi, báyituka lawu amana ngudi wandi wumuzimbwadi: «Mwana wama, kikuma kya biki wutuhangidi bwabuna? Tataku yi meni, mu kiwayi kya lawu tukakusandila.»
49 Yandi wubavutwadini: «Kikuma kya biki lubati tsandila? Lwazayabwoku ni yifweti landila mambu ma Tata wama?»
50 Kaasi bábakulaku mambu mana kakala bazimbwala.
51 Yesu wákulumuka nzila mosi yi bawu ku Nazaleti. Kakala balemvukila. Ngudi wandi kakala sweka mambu mana moosu muna mbundu yandi.
52 Amana Yesu kakala kola yi mu mudimu yi mu malutu, kákala hana phi tsambu kwena Nzambi yi kwena batu.

3

Malongi ma Yowani mubotiki
(Mth 3:1-12; Mlk 1:1-8; Ywn 1:19-28)

1 Yákala mvula ya kumi yi tanu, ya luyalu lwa Khayisala Tibela. Hana Phosi Philatu kákala muyadi wa kinzunga kya Yuteya. Eloti yandi káyala ku Ngadidi, amana phangi wandi wa yakala Fidiphu ha kinzunga kya Kitudi yi Talakonititi. Lusanyasi kakala tala kinzunga kya Abileni.

2 Ana yi Khayifu bákala bambuta ba banganga Nzambi. Ndinga ya Nzambi yáyukalakana kwena Yowani, mwana wa yakala wa Zakadiya, muna nganga.

3 Yowani wáyandika kukangala kinzunga kina kyosu kyatalana yi nzadi Yolutani. Weka longa mbotika ya kusoba bikalulu kikuma kya ndoluka ya masumu.

4 Bwosu buna bwásonama mu mukanda wa ndinga za mbikudi Yesaya:

«Ndinga mutu wubati bekitila muna nganga:
Yidikenu nzila ya Pfumu,
musungikilenu tuma twa nzila bukheti!
5 Beti dyosu dyazíkama
yi mongu yi matunda byosu byasíkunuka;
nzila ziṇa za khonda zasúngama,
nzila za mabulu baséngwadilaza.
6 Amana mutu wosu kamóna luhulusu kahána Nzambi.»

7 Mulumba-lumba wa batu bakala kwisa kwena Yowani ndangu kababotika. Kakala bazimbwala: «Mbandu ya masawa! Nati wulusongidi ni lwatina khabu za Nzambi ziṇa zibati kwisa?

8 Salenu mambu ma bukheti, hanga miti wuna wisi ha bibundu bya bukheti, mu kusongila ni benu, lusobini bikalulu byenu amana ludizonzilaku: "Betu, khaka wetu Bulahami." Mukuma, yiluzimbwadibwa ni Nzambi kalenda kitula matadi mama, bana ba Bulahami!

9 Amana kisoka bela-bela kyenina mu kukwanga miti tuka ku misodi: miti wosu wuna wisiku buta bibundu bya bukheti bakwángawa, balosiwa phi ku mbawu.»

10 Kibuka kimuhyudi: «Amana biki fwani twahanga?»

11 Wubavutwadi: «Wuna wenina yi miledi myodi, kakabisa yi wuna kondi muledi, mutindu mosi phi yi mutu wuna wenina yi bima bya kudya, kahanga bwabuna.»

12 Bakalaki ba phaku bísa ndangu babotama amana bahyudi kwena Yowani: «Mulongi, biki fwani twahanga?»

13 Yowani wubavutwadini: «Lulutulaku thalu yina bázenga kikuma kya phaku.»

14 Baphumbulu, bawu phi bamuhyudini: «Amana betu, biki twaháṇga?» Wubavutwadi mvutu: «Lubwotulaku mbongu kwena mutu, keti kumuhunina musamu, kaasi tambwasenu yi kyesi lufutu lwenu.»

15 Batu boosu bakala hingila yi kivuvu kyosu, bekadihyula kuna mbundu

ni ngatu Yowani, fwani kakala Masiya.
16 Hanga Yowani wubazimbwadi bawu boosu: «Meni, yibati lubotika mu mamba; kaasi wuna wisi kwisa, wuphiti meni mu ngolu: yeku walunga mu kukutumuna misinga mya tsabatu zandi. Kalubotika mu Kitembu Kyatoma yi mu mbawu.
17 Wusimbi muyungulu muna moku mandi ndangu kasola ngenza za bukheti yi tswala. Kawóngika ngenza za bukheti, wuswekiza muna khila, kaasi, tswala, kayókaza mu mbawu yina yisiku zima.»
18 Yowani kakala basidingisa batu yi milongi mya hika mya lawu.
19 Kaasi Yowani kakala mukaya Eloti, wuna wakala yala ku Ngadidi, kikuma wákwela Elodyadi, mukhetu wa phangi wandi wa yakala; mambu mambi ma lawu hika káhanga.
20 Hanga Eloti wuyiki hika dyambu dimosi dya mbi lawu: wumukwatisi, mu boloku, Yowani.

Mbotika ya Yesu
(Mth 3:13-17; Mlk 1:9-11)

21 Batu ba lawu bakala botama, Yesu phi wábotama. Muna tangwa medina kakala lombila, zilu dyákanguka,
22 amana Kitembu Kyatoma wákulumuka kwena yandi mu kimwesa mutu kya Phombu. Amana ndinga yimosi yituki ku zilu, yizonzi: «Ngeyi wenina Mwana wama watondama; mwena ngeyi mwena kyesi kyama.»

Ndala ya Yesu
(Mth 1:1-17)

23 Bela-bela yi mvula makumatatu Yesu káyandika kisalu kyandi. Bwosu bakala mubanzila, batu, ni mwana Yozefu; tala mulonga wa butuka dya bakhaka bandi: Hedi;
24 Mathata, Lefi, Meleki, Yanayi, Yozefu,
25 Matatyasi, Amosi, Nawumi, Esidi, Nakhayi,
26 Mati, Matatyasi, Semeyini, Yoseki, Yota,
27 Yowana, Lesa, Zolubabedi, Salasyedi, Nedi,
28 Mediki, Adi, Kosami, Edimatami, Elu,
29 Yesu, Edyezedi, Yodimi, Mathata, Lefi,
30 Simeyoni, Yuta, Yozefu, Yonami, Edyakimi
31 Meleya, Mena, Mathata, Natani, Tavidi,
32 Yese, Obedi, Bozi, Sala, Nasoni,
33 Aminatabi, Adimini, Adini, Hesiloni, Phelesi, Yuta,
34 Yakobi, Kizaki, Bulahami, Tela, Nahodi,
35 Seluki, Lewu, Pheleki, Hebedi, Syela,
36 Kayinami, Alipakisati, Semi, Nowa, Lameki,
37 Matusalemi, Enoki, Yaleti, Maleleyedi, Kayinami,
38 Enosi, Seti, Atamu wuna kahanga Nzambi.

4

Phukumunu ya Yesu
(Mth 4:1-11; Mlk 1:12-13)

1 Yesu, ha ka'lubuka mu
nzadi Yolutani, wubasi yi
Kitembu kyatoma, yandi wu-
munatisi mu nganga.
2 Kwakuna, kasala
bilumbu makumaya, Satana
wendi ndangu kamuhuku-
muna. Kakalaku dya keti
kima, bilumbu meni byabina
byosu, amana kunima nzala
yimukwati.
3 Hanga kiphidi-mutu[a]
wumuzimbwadi: «Kamba
ngeyi Mwana Nzambi wena,
zimbula kwena tadi dyadi
dyakituka dipha!»
4 Yesu wumuvutwadi:
«Básonika mu mukanda wa
Nzambi: "Mutu kazingilaku
lwesi mu mapha."»
5 Kiphidi-mutu wumunati
ha tunda, mu tangwa dimosi,
wumusongidi bipfumu bya
tsi byosu,
6 amana kiphidi-mutu
wumuzimbwadi: «Yikuheka
ngolu zoosu yi khembu
ya luyalu lwa tsi yayi.
Mu kyedika, meni ba'heka
kiyeka kya bima bina byosu,
yiha'nabya phi kwena mutu
wuna thondi meni-meni.
7 Honi wapfukamina,
byabi byosu bya ngeyi
byakituka.»
8 Yesu wumuvutwadi:
«Básonika mu mukanda wa
Nzambi: "Fukamina lwesi
Pfumu Nzambi waku, yandi,
yandi mosi lwesi wasadila."»
9 Kiphidi-mutu wumunati
hika ku Yelusalemi, wu-
munenginiki kuna kisoka
kya mudilu wa nzu ya
Nzambi amana wumuz-
imbwadi: «Honi ngeyi,
wu Mwana wa Nzambi,
ditsusula tuka haha yi hana
tsi;
10 Mukuma ba'sonika
mu mukanda wa Nzambi:
"Nzambi kaha'na muswa
kwena banzyo bandi ndangu
bisa kulema."
11 Amana phi "bakulela
muna moku ma bawu
ndangu kulu dyaku
didikhukulaku ku tadi di-
mosi."»
12 Yesu wumuvutwadi:
«Básonika mu mukanda wa
Nzambi: "Wamekaku Pfumu
Nzambi waku."»
13 Ha kasanda kuhuku-
muna Yesu, mitindu myosu,
kunima, kiphidi-mutu wu-
musisi kikuma kya tangwa
dya hika.

Kisalu kya Yesu ku Nga-
didi
(Mth 4:12-17; Mlk 1:14-15)
14 Yesu, wabasa yi ngolu
za Kitembu Kyatoma,
wa'vutuka ku Ngadidi.
Khululuka ya khumbu ya
Yesu, ya'yalangana muna
mulambu wa Ngadidi wosu.
15 Kwakuna, kakala longa
mu nzu za kimvuka za
Bayuta amana mutu wosu
kakala muzatula.

Yesu ku Nazaleti
(Mth 13:53-58; Mlk 6:1-6)
16 Yesu we'nda ku Nazaleti,
kuna ka'tsatsuki'la. Kilumbu
kya sabata, wa'kota mu nzu

a **4:3 4:3** Kiphidi-mutu disongidila zabulu.

ya kimvuka ya Bayuta bwosu
kyákala kikalulu kyandi.
Telami kikuma kya kutanga
masonuku
17 amana bamuheki
mukanda wa kuvunga
kásonika mbikudi Yesaya.
Hanga vungumuniwa, wu-
moni homa hana básonika:
18 "Kitembu kya Pfumu
kyenina ha thandu ya
meni,
wátsita masi ndangu yinata
Musamu wa Bukheti
kwena baphutu.
Wáthuma ndangu yisamuna
kwena batu ba boloku
ni lulubuki,
kwena baphofu, ni bamóna
hika wanga,
kiphwanza kwena batu bena
mu kihika,
19 kikuma yisamuna mvula
ya mamboti ma
Pfumu kwena batu."
20 Kunima Yesu wávungawa
mukanda, wuhekiwa kwena
musadi amana wuzakadi.
Batu boosu bakala mu nzu
ya kimvuka ya Bayuta,
bahungudi mesu kwena
yandi.
21 Hanga wuyandiki
kubasamwana: «Masonuku
mama, tutangi mu kitini
kyaki, kwena benu, lelu
malungidi.»
22 Boosu báyandika kuta
kimbangi kya bawu kikuma
kya Yesu amana báyandika
kuyituka ku mambu ma
bukheti kakala zonza.
Bakala zonza: «Yandu, ka
mwana Yozefu ku?»
23 Yesu wubazimbwadi:
«Mu kyedika, kilumbu,
lwathíla kingana kyaki:
"Munganga, dibuka nge-
meni." Lwanzímbwala hika:
"Twáyuka mambu moosu
wáhanga ku Kaphedi-
nawuma, hangeti mambu
mana, buthwena, mu
mbanza ya ngemeni yayi."»
24 Kunima, wukosikidini:
«Mu kyedika yiluzimbwadi
ni kweku mbikudi wisi
lumina mu tsi yandi.
25 Mu kyedika, yiluzimb-
wadi ni mu tangwa dya
mbikudi Diya, bafwidi
lawu bákala mu Kiseledi;
zilu dyánokisaku mvula,
mu mvula tatu yi ngonda
sambanu, nzala lawu yákota
muna mulambu wosu.
26 Kinga, Nzambi, kámutumaku
Diya kwena mosi wa bawu,
kaasi kwena mufwidi mosi
lwesi wuna wakala zingila
ku hata dya Salepita, mu
kinzunga kya Sitoni.
27 Kwákala phi yi bakwa
bwasi balawu mu tangwa
dya mbikudi Disa, mu
Kiseledi; kinga keti mosi wa
bawu kásemaku lutu, kaasi
Namani, lwesi, mwisi Sidya
wásema lutu.»
28 Ha báyuka ndinga meni
zina, boosu bákala muna
nzu ya kimvuka ya Bayuta,
bahanga, bamingi.
29 Bátelema, bamulubudi,
Yesu, kufula dya mbanza
amana bamunati ku ́londi
dya mongu wuna bátunga
Nazaleti, ndangu bamunun-
guna ha tsi.
30 Kaasi wubalwetuki hana
kati wenda kwandi.

Mutu wa kitembu kyambi
(Mlk 1:21-28)

31 Hanga, Yesu wénda ku
Kaphedinawuma, mbanza
ya Ngadidi; kakala longa
malongi mandi mu kilumbu
kya sabata.
32 Batu bakala yituka
mu phila kulonga kwandi,
kikuma kakala zonza yi
hamu.
33 Mu nzu ya kimvuka ya
Bayuta, mwákala yi mutu
mosi bakala yangisa kwena
kitembu kya mbi. Wakala
kalunga:
34 «Ah! Yesu mwisi
Nazaleti! Khi mambu ngeyi
yi betu? Wisi ndangu
watuzanga? Nzayi mboti
keti nani wenina ngeyi:
Watoma bátuma kwena
Nzambi!»
35 Yesu wákayakya
kitembu kina yi ngolu.
Wuzonzi: «Dibata! Lubuka
phi mwena mutu yandu!»
Kitembu kya mbi kimubwisi
ha tsi mutu wuna ku mesu
ma batu boosu, amana
kilubuki kwena yandi,
konda kumuhanga kima kya
mbi.
36 Amana batu boosu
bákala hana báyituka lawu
bekadihyula bawu yi bawu:
«Khi mutindu wa ndinga
yana? Mutu yandu kabati
hana muswa yi ngolu yi
hamu amana bitembu bya
mbi bilubuki!»
37 Amana khululuka ya
Yesu yámwangana muna
mulambu meni wawuna
wosu.

Kubuka kwa bambefu
(Mth 8:14-17; Mlk 1:29-34)

38 Yesu wulubuki muna
nzu ya kimvuka ya Bayuta,
wendi ku nzu ya Simoni.
Buko bwa mukhetu wa
Simoni kákala wabela yi
kikhafuma amana balombi
kwena Yesu ndangu kahanga
dyambu kikuma kya yandi.
39 Wuzenzamini kwena
mukhetu wuna, amana
muna ndinga ya ngolu,
wukayikya kikhafuma
kina. Muna mbala mosi,
kimukatukini, wutelamini
wuyandikini phi kubaheka
madya.
40 Ha kwáyila kuma, boosu
bana bákala yi bambefu
ba bawu bana bákala yi
makhasi ma mutindu yi
mutindu, babanati kwena
Yesu, yandi weka bathetika
moku amana wubabuki.
41 Amana bitembu bya mbi
bilubuki kwena bambefu
balawu, mu kukalunga:
«Ngeyi wenina Mwana
wa Nzambi!» Kaasi Yesu
wáyandika kukayabya yi
kukandikisabya ndangu
bizonzaku hika, mukuma
byawu phi byazaya ni Yesu,
Masiya kákala.

Malongi ma Yesu mu nzu
za kimvuka za Bayuta
(Mlk 1:35-39)

42 Buna kwákhya kuma,
Yesu wálubuka mu mbanza,
wenda hunga mu tseki.
Mulumba-lumba wa batu
wáyandika kumusosa; ha
bámumona, bázola kazakala
yi bawu.
43 Kaasi Yesu kábazimbwala:
«Bufwani kwena meni yenda
samuna Musamu wa Bukheti

wa kipfumu kya Nzambi ku mbanza za hika, kikuma kya bwabuna bathumina.»
44 Amana Yesu kakala longa mu nzu za kimvuka za Bayuta za Yuteya.

5

Balonguki batheti
(Mth 4:18-22; Mlk 1:16-20)

1 Kilumbu kimosi, Yesu watelama kuna kabeta ka yanga dya mbuta dya Ngenezaleti amana kibuka kya batu bakala lundakana mu kuwongama kikuma kya kuyuka ndinga ya Nzambi.
2 Yesu wamona midimba myodi kuna khungu ya mamba: balobi ba batsema batuluka mu midimba, bekasukula mawanda ma bawu.
3 Yesu wazanza muna mudimba wumosi, wuna wakala wa Simoni, wumulombi ni kanunguna koma ku mamba, kakatuka mu tsenga. Yesu wazakala muna mudimba, wayandika kulonga malongi mandi kwena kibuka kya batu.
4 Tangwa kamanisa kulonga, wazimbula kwena Simoni: «Phusana kuna dingu dya ndindi amana losenu mawanda menu ndangu lwaloba.»
5 Simoni wumuvutwadini: «Mulongi, tunyokuki phipha yosu mu kuloba, keti kima tukwatiku. Kaasi muna ndinga ya ngeyi, yitímbula mawanda.»
6 Buna batimbulama, bakwata mbumba yi mbwiti ya batsema: mawanda mayandika kutheta.
7 Hanga batekudi bakwawu khunda bana bakala mu mudimba wahika ndangu bisa basimbisa. Ha bísa bawu, bamona amana mu kimosi bawu boosu, babasisa midimba myodi, hanga miyandiki kuzyonda.
8 Simoni Phetelu, ha kamona bwabuna, wafukama kuna mesu ma Yesu, wuzonzi phi: «Haluka, kwena meni, Pfumu, mukuma yenina musumuki!»
9 Amana Simoni yi boosu bana bakala bawu, hanga kitswi kibakwati lawu, kikuma kya mbumba yi mbwiti ya batsema yina bakwata.
10 Phila mosi phi kwena bakwawu khunda ba kisalu bana bakala bawu Simoni, Zyaki yi Yowani bana ba Zebeteya. Bawu phi kitswi kyabakwata lawu. Kaasi Yesu wuzimbudi kwena Simoni: «Yukaku bweya; tuka lelu, ngeyi, batu walobiki.»
11 Bazakudini midimba mya bawu ku tseki, basisi bima bya bawu byosu, bendi landa Yesu.

Kusema kwa mukwa bwasi
(Mth 8:1-4; Mlk 1:40-45)

12 Amana Yesu kakala muna hata dimosi, mutu mosi, wakala lutu yi bwasi, wutudini. Yandi ha kamona Yesu, wudilosi kuna mesu mandi, mbunzu mu mafu, wuyandiki kumubokwadila:

«Pfumu, yuka ni wuzodibwa, fwani watsemisa.»
13 Yesu wálambula koku, wámusimba, wuzonzi phi: «Nzodibwa, sema!» Muna mbala mosi bwasi bumuwaluki.
14 Yesu wumuheki mulongi wawu: «Wuzimbulaku kwena mutu, mambu mama. Kaasi ndawenda disongila kwena banganga Nzambi amana hana makabu ma kudisemisa bwosu kásilabwa Moyize, kyakála kimbangi kikuma kya bawu.»
15 Muna tangwa medina, khululuka ya Yesu yáyalangana muma mwosu; milumba-lumba mya batu myakala khokana mu kumuyuka yi kubeluka mu makhasi ma bawu.
16 Kaasi Yesu kakala hunga mu tseki yi kulombilaka.

Kubeluka kwa mukwa khonzu
(Mth 9:1-8; Mlk 2:1-12)

17 Amana kilumbu kimosi, Yesu kakala longa ha mesu ma Bafwadisi yi balongi ba mitsiku; bakala tuka mu mahata ma lawu ma Ngadidi yi ma Yuteya yi ma Yelusalemi. Ngolu za Pfumu zákala kumosi yi Yesu, zazina kakala bukilaka bambefu.
18 Batu bisa nata kiphoyu kyákala mukwa khonzu; bakala sanda phila ya kumukotisila mu nzu ndangu bamutulula kuna mesu ma Yesu.
19 Kaasi bakalaku lenda kikuma kya mulumba-lumba wa batu. Hanga bazanzi yandi ha mudilu wa nzu, batubudi hundu hana kati dya matolu amana bamukulwamini hana kiphoyu kyandi hana kati dya lukutakanu kuna mesu ma Yesu.
20 Buna kámona lukwikilu lwa bawu, Yesu wuzimbudi kwena mbefu: «Yakala, masumu maku makulolukini.»
21 Balongi ba mitsiku yi Bafwadisi báyandika kudihyula: «Nati kenina mutu yandu wubati lewula Nzambi? Nani fwani kalolula masumu, yukani ka yandi meni ku Nzambi lwesi!»
22 Kaasi Yesu wázaya mabanza ma bawu, hanga wubazimbwadi phi: «Kikuma kya biki lwenina yi mabanza ma buna mu mbundu zenu?
23 Biki byakonda phasi mu kuzonza?: "Masumu maku malolukini", ho "Telama, kangala"?
24 Ndangu lwazayabwa ni Mwana wa mutu kenina yi hamu ha tsi haha, dya kulolula masumu.» Hanga wuti ndinga kwena mukwa khonzu: «Yikuzimbwadi, telama, bonga kiphoyu kyaku, vutuka ku nzu yaku!»
25 Muna mbala mosi, mutu wátelema ku mesu ma batu boosu, wázangula kiphoyu kyandi, hana kakala waleka amana wendi ku nzu yandi yi kuzatulaka Nzambi.
26 Boosu báyituka lawu, bámuzatula Nzambi, báyuka bweya bwa lawu, bazonzi phi: «Lelu, tumoni mambu ma kuyituka!»

Yesu wumutedi Lefi
(Mth 9:9-13; Mlk 2:13-17)

27 Kunima dya mambu mana, Yesu wálubuka, wámona phi kalaki ka phaku mosi, khumbu yandi Lefi, wasikuka muna nzu ya kisalu ya yandi. Yesu wumuzimbwadi: «Ndanda!»
28 Amana Lefi wátelama, wásisa byosu, wenda mulanda phi.
29 Ku nima, Lefi wámuyidikila lawu dya madya muna nzu yandi; tulaki twa phaku lawu yi batu bahika bakala kuna mesa.
30 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bakala hana, kuna dingumba dya bawu, báyandika kubakumba; bendi zonza kwena balonguki ba Yesu: «Kikuma kya biki lubati dila yi kunwa ha kimosi yi tulaki twa phaku yi batu bahika basumuki?»
31 Yesu wubavutwadi: «Batu bana bena mu malutu yi ngolu, bisiku kala yi mupfunu wa munganga; kaasi bambefu bisi kala yi mupfunu wa munganga.
32 Meni yisaku tela batu basungama, kaasi basumuki yisa tela ndangu basoba bikalulu.»

Yesu yi kuzila madya
(Mth 9:14-17; Mlk 2:18-22)

33 Bafwadisi bá'hyula kwena Yesu: «Balonguki ba Yowani yi bana ba betu bayikana kuzila kudya yi kulombila; Kaasi balonguki ba ngeyi, bawu, bisi dya yi kunwa.»
34 Yesu wubavutwadini: «Pfwani lwabazidisa kudya, banduku ba kikwedi mu tangwa dina kenina kikwedi hakimosi yi bawu? Bwalendaku salama!
35 Kaasi tangwa dyakwísa dina babakatula yandi kikwedi, hahana nana bazíla kudya.»
36 Yesu wubatidi kingana kyaki: «Kweku mutu wayata muledi wa pha, kitemba kalondila muledi wa khulu, kondilo, kayata muledi wandi wa khatu, mukuma kitemba kya muledi wa pha kisiku kwelana yi sengi dya khulu.
37 Amana ka mutu ku wulongulula vinu dya pha mu bilungu bya khulu; kondilo, vinu dya pha dyabula bilungu, vinu dityakani amana bilungu bizangani.
38 Kaasi loni! Vinu dya pha, mboti mu bilungu bya pha!
39 Ka mutu ku wátonda kunwa hika vinu dya pha yukani wunwi kedi mulala. Mukuma, bisi zonza: "Mulala wenina wa bukheti."»

6

Yesu yi sabata
(Mth 12:1-8; Mlk 2:23-28)

1 Amana kilumbu kimosi kya sabata, Yesu kakala luta mu bilanga bya ngenza zimosi zenina hanga losu. Balonguki bandi bakala hela misambu, báyandika kunika ngenza zandi muna moku yi kudyaka.

2 Ndambu ya Bafwadisi bákala hakana hanga bazimbudi: «Kikuma kya biki lubati hangila mambu mafwaniku mu kuhanga, mu kilumbu kya sabata?»

3 Yesu wubavutwadini: «Benu lwátangaku mambu káhanga Tavidi tangwa káyuka nzala yandi yi batu bana bákala yi yandi?

4 Kakota mu kikumbu kya Nzambi, wubongi mapha bahana mikhayilu kwena Nzambi, wudima amana wubaheki phi bakwawu bana kákala bawu, mbatanana bizila bizonzi ni, kaka banganga Nzambi batu lwesi bafwani kudya mapha mana bahani kwena Nzambi.»

5 Yesu wubazimbwadi hika: «Mwana wa mutu yandi wenina pfumu wa kilumbu kya sabata.»

Yesu yi mutu wayumuka koku
(Mth 12:9-14; Mlk 3:1-6)

6 Kilumbu kikwawu kya sabata, Yesu wákota mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, wáyandika kulonga. Mwakala mwamuna yi mutu mosi wákala koku dya kitata dyayumuka.

7 Balongi ba mitsiku yi Bafwadisi bakala mulandila Yesu mu kiswiswiswi, batala ho mutu kakhana belula mu kilumbu kya sabata, mukuma phila bakala sanda ya kumufunda.

8 Kaasi Yesu wázaya mabanza ma bawu. Hanga wuzimbudi kwena mutu yandu wákala koku dyayumuka: «Telama, awisa haha, ha mbasi.» Mutu, kahanga wutelami, wendi kwakuna.

9 Kunima Yesu wázimbula: «Yiluhyudibwa ni abweti milombi mitsiku myetu, mu kilumbu kya sabata? Kuhanga bukheti ho mbi? Kuhulula moya wa mutu ho kutotisawa?»

10 Kahanga, batadi boosu, kunima wázimbula kwena mutu wuna: «Yuna koku dyaku.» Mutu wuna wáyuna, koku dimutomini.

11 Kaasi balongi ba mitsiku yi Bafwadisi báfunga khabu, bekatendana bawu yi bawu keti bweti bafwana muhanga Yesu.

Kusola kwa bathumwa kumi yi bodi
(Mth 10:1-4; Mlk 3:13-19)

12 Muna tangwa meni dina, Yesu wátombuka ku mongu wumosi kikuma kya kulombila Nzambi, kásala phipha ya muthu, mu kulombila.

13 Kuma ha kwákhya, wubatedi balonguki bandi amana wusodini kumi yi bodi, wubahekini khumbu ni bathumwa.

14 Simoni wuna káheka, yandi, khumbu ya Phetelu yi myaki wandi wa yakala Andele, Zyaki yi Yowani, Fidiphu yi Batolomi,

15 Mathayi yi Tomasi, Zyaki mwana Alufwe yi Simoni wuna wákala mu kibuka kya batu bana bakala wila diphanda,

16 Yuta mwana wa Zyaki
yi Yutasi Sikadyoti, wuna
wálambula Yesu.

Malongi yi kubeluka kwa batu
(Mth 4:23-25)

17 Yesu kákulumuka ku
mongu yi bathumwa bandi,
hanga wutelami ha musenzi,
hana hákala kibuka kya ba-
longuki bandi yi mulumba-
lumba wa batu bátuka ku
mulambu wa Yuteya dyosu
yi ku Yelusalemi yi ku ma-
hata ma Tidi yi Sitoni;

18 Bísa ndangu bamuyuka
amana kababuka, bana
bákala yi bisambu bya
maladi. Batu bana bakala
yangisa kwena bitembu bya
mbi, bawu phi bákola.

19 Batu boosu bakala sanda
tswetswa ya kumusimba
kikuma ngolu zimosi zakala
lubuka mu lutu lwandi,
zakala babuka boosu.

Byesi yi kyadi
(Mth 5:1-12)

20 Yesu wubatadini ba-
longuki bandi amana wu-
zonzi:
«Kyesi, kwena benu ba-
phutu,
mukuma kipfumu kya
Nzambi kyenina
kwena benu!
21 Kyesi kwena benu lubati
fwa nzala buthwena,
mukuma lwavwa madya ma
lawu!
Kyesi kwena benu lubati dila
buthwena,
mukuma lwaséya!»

22 «Kyesi kwena benu bisi
menga, bisi kukwasa, bisi
sawula amana bisi kumba
khumbu zenu kwena batu
kikuma kya Mwana wa
mutu!
23 Sangwalenu mu
kilumbu kina malúngila
mambu mana amana ki-
nenu makinu ma muzandu
mukuma lufutu lwa mbuta
lubati luhingila kuna
zilu. Mukuma, bwabuna,
bakhaka ba bawu, bakala
nyokuna bambikudi.»
24 Kaasi kyadi kwena benu
bamvwama,
kikuma lutambudi kedi
mamboti menu,
lwahíngilaku hika
kima!
25 Kyadi kwena benu
ludiyukwatidi kedi,
buthwena, kikuma
nzala lwayúka!
Kyadi kwena benu lu-
bati seya, buthwena,
mukuma mu khondu
yi matsanga lwakála!
26 «Kyadi kwena benu bisi
zatula kwena batu mukuma
bwabuna bakhaka ba bawu
bakala zatula bambikudi ba
bukamvi!»

Kutya bambeni
(Mth 5:38-48; 7:12)

27 «Kaasi nzimbudi kwena
benu lubati ngyuka ni
tondenu bambeni benu,
hangenu bukheti kwena
batu bana bisi lumenga,
28 sambulenu batu bana
bisi lusinga amana lom-
bilenu kikuma kya batu
bana bisi lunyokuna.
29 Honi mutu kakuta
mbata ku tama dimosi,
musila hika dikwawu; honi
mutu katambula muzaka
waku, muyambula katam-
bula hika kikutu kyaku.

30 Wosu wuna wakulomba kima, muheka. Futisaku kima kwena mutu wuna wukubwotudikya.

31 Hangenu kwena bakwenu bwosu lwisi tya benu phi baluhangila.

32 Honi lwatondaka lwesi batu bana bisi lutonda, biki hika lwatánikina kwena Nzambi? Phila mosi yi basumuki bana bisi tonda batu bana bisi batya bawu phi.

33 Amana yuka ni lwahangaka bukheti lwesi kwena batu bana bisi luhanga mboti, biki hika lwatánikina kwena Nzambi? Phila mosi yi basumuki bana bisibwa hanga!

34 Amana ho ni lwalefisaka lwesi kwena batu bana lwisi sya mbundu ni baluvutwala, biki hika lwatanikina kwena Nzambi? Phila mosi yi basumuki bisi dilefisa bawu yi bawu amana badivutwadi!

35 Kaasi benu, tondenu bambeni benu, bahangilenu bukheti, balefisenu phi konda kusya mbundu ni kima balúvutwala. Amana lufutu lwenu lwakála lwa mbuta, benu lwakála phi bana ba Nzambi wa Phungu, mukuma yandi wamboti kikuma kya bakondakabanzi yi bakholwa.

36 Kalenu babasa yi khenda bwosu kábasa tata wenu yi khenda.

Lufundisaku mutu (Mth 7:1-5)

37 «Lufundisaku amana benu phi balúfundisaku; luzengilaku bakwenu ndola amana benu phi balúzengilaku ndola; lolulenu bakwenu, bawu phi balúlolula.

38 Kabilenu bakwenu amana Nzambi kalúkabila benu phi: kabásisa mawaba menu yi kuvwa kwa lawu. Kasómama, wuningisima ndangu masomama yi hana thandu. Nzambi katésa makabu menu bwosu lwisi tesila benu phi bakwenu.»

39 Yesu wubazonzidi hika mu kingana: «Phofu kafwaniku kusongila mukwawu phofu nzila, Kondilo, babwa mu dibulu babodi. Kabwaku?

40 Kweku mulonguki wuluti mulongi wandi; kaasi mulonguki wuna baswaniki bwa bukheti, kafwánana hanga mulongi wandi.

41 Kikuma kya biki wisi tadila kitswala kyenina mu disu dya phangi waku amana wubatiku mona mudikita miti wenina mu disu dyaku?

42 Abweti walenda zimbula kwena phangi waku: "Mukwetu, yambula yikukatula kitswala kyaki kyenina mu disu", ngeyi wusiku mona mudikita miti wenina mu disu dya ngeyi meni? Kavungalosi, katula theti miti wena mu disu dyaku amana wamona wanga mu kukatula kitswala kyenina mu disu dya phangi waku.»

Miti yi bibundu byandi (Mth 7:16-20; 12:33-35)

43 «Miti wamboti wisiku ha bibundu bya mbi, mutindu

mosi yi miti wambi, wisiku ha bibundu bya mboti.
44 Miti wosu bisiwa zayila ku bibundu byandi: kibundu kya fiki bisiku helakya mu minzumbila amana phi bisiku hela kibundu kya vinu mu miti mya tsaku.
45 Mutu wamboti kisi hola mambu mamboti mu kimvwama kya bukheti kina kyenina mu mbundu yandi; mutu wambi phi kisi hola mambu mambi mu kimvwama kya mbi kina kyenina mu mbundu yandi; mukuma mutu wosu kisi lubula mu munwa, mambu moosu mana mabasa muna fuka dya mbundu yandi.»

Nzu zodi
(Mth 7:24-27)

46 Kikuma kya biki lwisi thedila: «Pfumu, Pfumu, kaasi lwisiku hanga mambu mana yisiluzimbwala?
47 Yilúsongila yi nati kafwanani mutu yandu wisi kwena meni, wuyuki ndinga za meni amana wusiza mu bisalu:
48 yandi kenina hanga mutu mosi wátunga nzu; kahanga simi lawu mumbulumbulu amana wutungi mupfundila hana thandu ya tadi. Ha kisa dinata kizalu, mamba ma nzadi maditi kuna nzu kaasi konda kunikana kikuma kitoku bátungaya.
49 Kaasi wosu wuna wuyuki ndinga za meni, kalundizoku phi, fwanani yi mutu wuna mukwawu wátunga nzu yandi ha thandu ya fusyangeni, yakonda mupfundila. Ha mísa mamba ma nzadi, maditi kuna nzu, yosu yiwulumukini: yimwangani.»

7

Yesu wubukini musadi wa pfumu wa baphumbulu
(Mth 8:5-13)

1 Ha kámanisa, Yesu, kuzonza mambu mana kwena batu bákala hana, wénda ku mbanza ya Kaphedinawumi.
2 Kwakuna, kwákala yi satudiyoni[a] mosi kákala yi musadi wandi wuna kakala tonda lawu. Musadi meni wuna kákala wabela mu kulakana.
3 Mu tangwa káyuka, kaphiteni, khululuka ya Yesu, hanga wutumi ndambu ya bambuta ba Bayuta ndangu benda mubokwadila Yesu, kisa mubuka musadi wandi.
4 Ha bátula kwena Yesu, báyandika kumubokwadila yi nziki-nziki: «Mutu wuna bulungi wenda musadisa.
5 Mukuma kisi tonda kikanda kyetu, yandi phi wátutungila nzu ya kimvuka ya Bayuta.»
6 Hanga Yesu wendi bawu nzila mosi. Kakalaku kyana yi nzu, tangwa kámutumina, satudiyoni, banduku bandi ndangu bamuzimbwala: «Pfumu, diyangisaku. Yeku

a **7:2** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma

walungila mu kukutambwasa ni wakota mu nzu ya meni;
7 hahana khondi kwisilaka meni-meni, mu kimwesa mutu, kwena ngeyi. Kaasi zonza ndinga mosi amana musadi wama kábeluka.
8 Mukuma, meni-meni yenina mu sina dya hamu dya bapfumu bama amana yena yi baphumbulu bama bisi ndemvukila. Ho ni yizimbula kwena mosi: "Ndawenda!", wendi; ho ni yizimbula kwena mukwawu wa hika: "Nzawisa!" amana wisi; amana kwena musadi wama: "Hanga bwabu!" amana wuhangibwa.»
9 Ha kayuka mambu mana, ma Kaphiteni, Yesu wáyituka. Kahanga wubaluki kwena kibuka kina kyakala mulanda amana wuzonzi: «Yiluzimbwadibwa ni keti mu Kiseledi, khaku kedi mbona kikumbwala kya mbuta, kya mutindu wawu.»
10 Ha bisa vutuka bambambala, bana batuma, ku nzu ya Kaphiteni, bisa wana musadi wuna wukodi kedi.

Yesu wufutumuni mwana wa mufwidi

11 Hanga Yesu wendi ku hata dimosi bisi tela Nayini; balonguki bandi yi mulumba-lumba wa batu bakala kwenda nzila mosi.
12 Tangwa kátula ku fula dya hata dina, bekanata mvumbi mosi ku mazyamu: kákala mwana yakala wa mufwidi mosi, yandi hika. Batu balawu ba hata medina bákala yi ngudi wuna.
13 Pfumu, ha kámumona mufwidi, kiwayi kimukwati kikuma kya yandi amana wumuzimbwadi: «Wudilaku!»
14 Kahanga wubwesuki, wusimbi phi mukunzu; batu bana bakalawa nata batelami. Yesu wuzonzi: «Mwana yakala, yikuzimbwadi: tokama!»
15 Amana mvumbi wásikuka, wáyandika phi kuzonza. Yesu wámuhana kwena ngudi wandi.
16 Batu boosu bweya bwábakwata, báyandika kumuzatula Nzambi mu kuzonza: «Mbikudi wambuta wulubukini ha kati kya betu!» Amana phi «Nzambi wisi yakidila batu bandi!»
17 Amana muna tsi ya Yuteya yi binzunga byandi byosu báyuka khululuka ya mambu mana káhanga Yesu.

Bambambala ba Yowani Mubotiki
(Mth 11:2-19)

18 Balonguki ba Yowani bázimbula, kwena mulongi wa bawu, mambu mana moosu buna málutila. Yowani wátela bodi muna kati kya balonguki ba bawu;
19 amana wábatuma kwena Pfumu benda muhyula: «Ngeyi, yi Masiya wuna wakwísa, ho twahingila mutu wa hika?»
20 Ha bátula kwena Yesu, bamuzimbwadini: «Yowani Mubotiki wututumi twakuhyula: "Ngeyi, Masiya wuna wufwani mu kukwisa,

ho twahingila mutu wa hika?»
21 Muna tangwa medina,
Yesu wábuka batu balawu
bákala yi bisambu bya mal-
adi, minyanga, wákukwasa
bitembu bya mbi bákala
byawu yi kutemuna mesu
kwena baphofu ba lawu.
22 Kahanga bavutwadi
mvutu, batu babana kátuma
Yowani: «Ndalwenda,
lwamusamwana, Yowani,
mambu mana lumoni yi
mana luyuki ni baphofu
babati mona hika, bakwa
khonzu babati kangala,
bakwa bwasi basemi,
tuhuwa tuyuki, bamvumbi
bafutumuki, Musamu wa
Bukheti balongiwa kwena
baphutu.
23 Kyesi kwena mutu wuna
wakonda yambula kikumb-
wala kyandi mwena meni!»
24 Tangwa bávutuka
bathumwa ba Yowani,
Yesu wáyandika kuzonzila
kikuma kya Yowani kwena
mulumba-lumba wa batu:
«Biki lwendi talaka mu
nganga? Koma ka muswang-
ina kana kabati ningana ku
muphephi, kabwaku? Loni?
25 Amana biki lwendi
talaka? Mutu mosi wu-
vwatiki miledi mya kitoku?
Kaasi batu baba bisi vwata
miledi mya kitoku, bisi zinga
luzingu lwa lukumu, mu nzu
za bathotila bisi kala.
26 Biki lwendi talaka?
Mbikudi mosi? Bwana,
bwosu yiluzimbwadi, yandi
wuluti mbikudi.
27 Kikuma kya yandi
básonika mu mukanda wa
Nzambi»:
«Yitúma mbambala wama ha
thwala ngeyi,
mu kukuyidikila nzila.»
28 Yesu yiki hika: «Yiluz-
imbwadibwa ni heku mutu,
ha kati dya baba bábutuka
kwena mukhetu, wuluti
Yowani; kinga wuna wena
wa khunda mu kipfumu kya
Nzambi wumuluti.
29 Batu boosu bana
bámuyuka yi tulaki twa
phaku, boosu bákwikila ni
Nzambi kenina wasingama
amana babaludi mbundu,
batambwasi phi kutambula
mbotika kwena Yowani.
30 Kinga Bafwadisi yi ba-
longi ba mitsiku bana bákala
hana, hanga babwisi mambu
kazola kubahangila Nzambi;
bábwisa kutambula mbotika
ya Yowani.»
31 Yesu wuzonzi hika: «Yi
banani pfwani yifwanikisa
batu ba buthwena bwabu?
Bafwanani yi banani?
32 Bafwanakani yi bana
baba bazakadi hana zandu,
babati dizonzila: "Tulusikidi
mahongi ma kyesi kaasi
lukiniku! Tulusidi biwolu,
ludidiku!
33 Kikuma, Yowani
Mubotiki wisi, kisiku dya
dipa keti kunwa vinu,
amana benu yikuzonzaka:
"Kitembu kya mbi kena
kyawu!"
34 Ha yisi meni Mwana wa
mutu, yibati dya yi kunwaka,
amana benu yikuzimbulaka:
"Talenu mutu yandu wisi
banza lwesi kudya yi kun-
waka vinu, yameni nduku

wa tulaki twa phaku yi basumuki.
35 Kaasi boosu bana bisi
landa mudimu wa Nzambi
bisi songila ni zasungama
zenina.»

Yesu muna nzu ya Simoni Mufwadisi

36 Mufwadisi mosi wálomba kwena Yesu ndangu kenda dya ku nzu yandi. Yesu wákota muna nzu, wubongi homa phi kuna mesa.
37 Kinga mwákala yi mukhetu mosi muna mbanza meni yayina, musumuki. Ha káyuka ni Yesu ku mesa kena muna nzu ya Mufwadisi, wisi nata nganza yimosi ya kabasi yi mananasi ma tsunga ma thalu ya lawu.
38 Wisi telama kuna kunda dya Yesu, kuna bitambi byandi. Wekadila, kitsanga kyandi kiyandiki kunoka muna bitambi bya Yesu; kunima, wuphangusibya yi khambu zandi, wunukibya amana phi wusitibya mananasi.
39 Buna kamona bwabuna, Mufwadisi wuna wámutedisa, wáyandika kudizonzila kuna mbundu: «Wadi mutu yandu kákala mbikudi, kakhani bakula keti nati kenina mukhetu yandu wubati musimba yi buna kenina: musumuki.»
40 Amana Yesu wátambula ndinga, wuzimbudi kwena Mufwadisi: «Simoni, dyambu yena dyawu thondi yikuzimbwala.» Simoni wumuvutwadi: «Zonza Mulongi.»
41 Hanga Yesu wuzonzi: «Batu bodi bafwana kufuta pfuka za makuta ma lawu kwena mukwa zawu. Mosi kafwana kavutula khama tanu za mafwalanga amana mukwawu makumatanu.
42 Babodi, bwosu bakalaku yi kima kya kufuta pfuka zina, hanga mukwa pfuka wábayambwadilaza. Nati, hana kati kya babodi wahita kumutonda?»
43 Simoni wumuvutwadi: «Meni mboni ni wuna káyambwadila yi pfuka ya lawu.» Yesu wumuzimbwadi: «Mboti wuzengi.»

44 Yesu kábaluka kwena mukhetu wuna, wuzimbudi phi kwena Simoni: «Wumoni mukhetu yandu? Meni khoti mu nzu yaku, kaasi wuphekiku keti mamba kikuma kya bitambi byama; kaasi yandi wutsukudi bitambi yi matsanga mandi kusumunima phi yi khambu zandi.
45 Wungyambiku, tangwa khotiki mu nzu yaku; kaasi yandi kabatiku lembwa kunuka bitambi byama, tuka buna khotidiki.
46 Wutsitikiku masi ku mutwa wama, kaasi yandi wutsiti mananasi ma tsunga ku bitambi byama.
47 Ihana yikuzimbwadi ni masumu mandi ma lawu, mamuloluki kikuma tonda dyandi dya lawu kasongidi. Kaasi mutu wuna baloludi masumu ma khunda, kisi songila phi tonda dya khunda.»
48 Amana Yesu wázimbula kwena mukhetu: «Masumu

maku malolukini.»
49 Bana kákala bawu ku mesa bayandika kudizonzila: «Nati kenina mutu yandu, walenda lolula yi masumu ma batu?»
50 Kaasi Yesu wázimbula kwena mukhetu: «Lukwikilu lwaku lukuhuludini: ndawenda mu ngemba.»

8

Bakhetu bana bakala mulanda Yesu

1 Kunima, Yesu wénda mu mbanza yi mu mahata kikuma kya kulonga, mwamuna, yi kusamunaka Musamu wa Bukheti wa Kipfumu kya Nzambi ha kimosi yi bawu Kumi yi bodi,
2 yi ndambu ya bakhetu bahika bana bábeluka mu bitembu bya mbi yi mu bisambu bya maladi: hanga Madiya wuna bisi tela: Makatala, mwena yandu mwálubuka bitembu bya mbi tsambwadi;
3 Zyani mukhetu wa Kuza, yandu wákala pfumu wa bakalaki mu nzu ya kisalu ya thotila Eloti; Suzani yi bakhetu bahika balawu, boosu, bakala hana bima bya bawu ndangu byamusadisaka Yesu yi bathumwa bandi.

Kingana kya mukuni wa bilanga
(Mth 13:1-9; Mlk 4:1-9)

4 Batu balawu bakala tuka mu mbanza za mutindu yi mutindu, bisi kutakana kuna kakala Yesu, wubatidi kingana kyaki:
5 «Mukuni mosi wenda kuna kheni, kuna kilanga kyandi. Ha kakala mwanga kheni, ndambu yahika yenda bwila mu nzila: hanga batu bamaniya dyatikisa, banuni bátuka ku zilu, bisiya dya.
6 Ndambu ya hika yenda bwila mu mafu ma matadi: ha yamena, miti myáyumuka kikuma myákalaku mu mafu ma tsimina.
7 Ndambu yahika yenda bwila ha kati kya tsaku. Tsaku ziyandiki kukola ha kimosi yi ngwalengi ya bukheti; hanga zikakidiksisiya.
8 Kaasi kheni yikwawu, yábwila mu mafu ma bukheti, yákola, yihe phi kheni khama ku khama.» Kunima dya kuzonza bwabuna, Yesu yiki hika: «Wuna wenina yi matu ma kuyuka, kayuka!»

Kikuma kya biki kakala zonzila Yesu mu bingana
(Mth 13:10-17; Mlk 4:10-12)

9 Balonguki bandi bámuhyula, biki kisongidila kya kingana kyaki.
10 Yandi wubavutwadi: «Nzambi wáluheka, benu, mbakisilu ya kubakula bitsweki bya Kipfumu kya Nzambi; kaasi kwena bahika, wábazimbwalama mu bingana, ihana»:

"Bafwani kumona kaasi bisiku mona kima,

bafwani kuyuka kaasi bisiku bakula."

Yesu wubangumuni kingana kya mukuni
(Mth 13:18-23; Mlk 4:13-20)

11 «Yukenu kisongidila kya kingana kyaki: mbutu, yenina ndinga ya Nzambi.

12 Yina yábwila mu kabeta ka nzila: yenina batu bana bisi yuka ndinga ya Nzambi, kunima kiphidi-mutu wisi katulaya muna mbundu za bawu ndangu bakwikilaku hanga bahuluka nana.

13 Bahika benina hanga mafu ma matadi: bisi yuka ndinga ya Nzambi amana bisiya tambula yi kyesi kyosu. Kaasi yisiku zika misodi, kikumbwala kya bawu kyenina mu tangwa dya khunda, mu tangwa dya phasi, balosikya.

14 Kheni yina yábwila ha kati kya tsaku, benina babana bisi yuka Ndinga, kaasi kunima mayanu yi kimvwama yi byesi bya luzingu, bisiya kakidikisa ndangu yihaku bibundu byakola.

15 Kheni yina yábwila mu mafu ma bukheti, benina batu babana bisi yuka Ndinga ya Nzambi, balundiya muna mbundu yafwana yi ya bukheti; amana yibuti kheni yi kusipha kwa mbundu.»

Kingana kya mwinda
(Mlk 4:21-25)

16 «Ka mutu ku wisi lemisa mwinda amana kendawa fidinga katini kondilo kendawa sweka ku tsi ya thangi. Kaasi bisiwa tudika hana thandu ya muzanga wa mwinda ndangu batu boosu bakóta mu nzu bamona mutemu.

17 Mukuma kweku kima kyaswamana, kyakonda zayakana, kweku kitsweki kyakonda tunguluka amana byosu byámonika ha kitelengeni.

18 Kebenu mu mana lwisi yuka, mukuma bakósikila kwena mutu wuna wenina kedi yi kima kyandi kaasi kwena mutu wuna weku yi kima, bamúbwotula keti koma kana kasi sila mbundu.»

Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi
(Mth 12:46-50; Mlk 3:31-35)

19 Ngudi wa Yesu yi baphangi bandi bisa bamumona; kaasi bálendaku kutula kuna kákala yandi kikuma kya mulumbalumba wa batu.

20 Bendi muzibwala Yesu bwabu: «Ngudi waku yi baphangi baku, ha nzila benina, bazodi ni bakumona.»

21 Kaasi Yesu wázimbula kwena bawu boosu: «Ngudi wama yi baphangi bama, benina batu bana bisi yuka ndinga ya Nzambi, bisiya sadila phi.»

Kulembama kwa pfunzi
(Mth 8:23-27; Mlk 4:35-41)

22 Kilumbu kimosi, Yesu wákota mu mudimba yi balonguki bandi, kahanga

wubazimbwadi: «Tula-bukenu ku sambwa dina dya yanga.» Amana bénda.

23 Ha bakala labuka, Yesu wánimba. Muna kithulumukina, kimbongila kyátukula hana mukanda wa mamba; masuwa máyandika kukota mamba, mu kihonza bákala.

24 Balonguki bábwesuka kwena Yesu, bámutokamisa mu ndinga ya ngolu: «Mu-longi, mulongi tukuluki betu!» Yesu wátokama, wákayaya pfunzi yi mamba, byádibata. Talala dyávutuka.

25 Yesu wábazimbwala balonguki bandi: «Ak-weti kyenina kikumbwala kyenu?» Kaasi bweya bwábakwata, báyituka lawu, amana bekazonza: «Nati kenina mutu yandu? Kabati hana muswa kwena pfunzi yi mamba amana byosu, bimuyukidi!»

Kubeluka kwa mutu mosi wa bitembu bya mbi
(Mth 8:28-34; Mlk 5:1-20)

26 Yesu yi balonguki bandi bátula mu tsi ya bisi Ngela-soni, yina yenina ku sambwa dyatalana yi Ngadidi.

27 Tangwa kátuluka Yesu ha tsi, mutu mosi wa ku mbanza meni yana, kákala yi bitembu bya mbi wísa kuna thwala ya yandi. Tuka thama kakalaku vwata hika miledi, amana kakalaku nimba hika mu nzu yandi, kaasi muna mazyamu.

28 Tangwa kámona Yesu, wákalunga, wádilosa muna malu mandi, wuzonzi phi yi ngolu zoosu: «Biki wisi kotila mambu ma meni, Yesu Mwana Nzambi wa ku zilu? Yikubokwadidi, ngyangisaku!»

29 Mukuma Yesu kakala kukwasa kitembu kya mbi kwena mutu ndangu kyalubuka mwena yandi, kyamusisa. Kitembu kina tangwa dya lawu kyákala mu kati dya yandi, kyámukotila tuka thama; kakala zingila wakukasa mu miyololu yi bisengu kuna malu yi ku moku yi kumutanikina, kaasi kakala tabulamya, amana phi kitembu kyákala mutuma katinaka mu tseki.

30 Hanga Yesu wu-muhyudi: «Biki khumbu yaku?» Yandi wuvututudi: «Khumbu yama "Khwingi".» Mukuma bitembu bya mbi lawu byákota mwena yandi.

31 Hanga bitembu bimubokwadidi Yesu ndangu kabatumaku mu kalunga.

32 Hakana, hákala yi kibuka kya bangulu bakala sosa madya muna mongu. Bitembu bina byámubokwadila Yesu ni kabatuma benda kota muna bangulu meni babana. Hanga Yesu wubaheki muswa.

33 Bitembu bya mbi byálubuka mwena mutu, byákota mu bangulu. Hanga kibuka kya bangulu kyosu

kikatuki ku mongu, kyendi kota mu yanga dya thibu, báfwa phi.

34 Batu bana bakala hungula bangulu, buna bámona mambu mana, bátina, bendi nata tsangu mu mbanza yi mu mahata.

35 Hanga batu balubuki mu kutala mana máhita. Bísa kuna kákala Yesu, báwana phi mutu wuna bálubula bitembu bya mbi: wuzakadiki muna malu ma Yesu, wuvwatiki miledi, mabanza ma kimutu mamuvutwakisi. Hanga batu, bweya bubakwati.

36 Babana bámona mambu moosu mana máhita, bámenika buna kábelukila mutu wuna wákala yi bitembu bya mbi.

37 Bakwa kinzunga kina kya Ngelasoni bálomba kwena Yesu ni kakatuka ku mulambu wa bawu, kikuma bweya bwa lawu bákala bwawu. Yesu wákota mu mudimba, wavutuka phi.

38 Mutu wuna bálubula bitembu bya mbi wámubokwadila Yesu ndangu kakalaka yi yandi. Kaasi Yesu wámukula, wuzimbudi phi:

39 «Vutuka ku nzu yaku, ndawenda samuna mambu moosu mana kasadi Nzambi kikuma kya ngeyi.» Mutu wuna wénda, wásamuna phi mambu mana moosu kámusadila Yesu.

Mwana wa Zayilusi wa mukhetu yi mukhetu wuna wasimba mvwela ya Yesu
(Mth 9:18-26; Mlk 5:21-43)

40 Tangwa kávutwakisa, Yesu, ku sambwa dya yanga dya thibu, bámuyamba kwena mulumba-lumba wa batu, mukuma boosu bakala muhingila.

41 Mutu mosi, khumbu yandi Zayilusi, wátula. Yandi kákala pfumu wa nzu ya kimvuka ya Bayuta. Hanga wudilosi muna malu ma Yesu, wumubokwadidi ndangu kenda ku nzu yandi,

42 kikuma kákala yi mwana wandi yandi mosi wa mukhetu, wekalungisa mvula kumi yi zodi, kakala lakana.

Mu tangwa kakala kwenda, Yesu, mulumba-lumba wa batu wakala mukakidikisa, tselu yi tselu.

43 Kinga hákala hana meni, yi mukhetu mosi wakala noka menga tukila mvula kumi yi zodi. Wámanisa kuvwa kwa luzingu lwandi kwosu kwena bandomvi, kaasi keti mutu kálendaku kumubelula.

44 Kahanga wisi bwesuka kuna kunda dya Yesu, amana wusimbi nzenzi ya muledi wa Yesu. Muna mbala mosi, menga mámukangama.

45 Hanga Yesu wuhyudi: «Ṇati wutsimbi?» Boosu bayandika kutuna ni basadibwoku, Phetelu wuzonzi phi: «Mulongi, mulumba-lumba wa batu wawu wukuzyetiki, yi babana babati kufitikisa tselu zoosu.»

46 Kaasi Yesu wuvutudini: «Mutu wutsimbi, mukuma

ngyuki ni ngolu zimosi zilubuki kwena meni.»
47 Mukhetu kádimona ni wutunguluki, hanga wisi yi tsula zoosu, wádilosa kuna bitambi bya Yesu. Wáyandika kuzimbula, hana mesu ma batu boosu, kikuma kina kámusimbila Yesu yi buna kábeluka mu mbala yimosi.
48 Yesu wumuzimbwadi: «Mwana wama wa mukhetu, lukwikilu lwaku lukuhuludini. Awenda mu ngemba.»
49 Muna tangwa dina kakala zonza Yesu, bwabuna, mutu mosi wátuka ku nzu ya Zayilusi wisa muzimbwala: «Mwana waku wa mukhetu wufini. Wumuyangisaku hika Mulongi.»
50 Kaasi Yesu wámuyuka, amana wuzimbudi kwena Zayilusi: «Yukaku bweya! Kwikila lwesi, amana mwana waku wa mukhetu kahúluka.»
51 Tangwa kátula Yesu ku nzu, wábwisa batu bakotaku mu nzu. Hanga kotisi lwesi Phetelu yi Yowani yi Zyaki yi tata yi ngudi wa mwana.
52 Batu boosu bakala dila yi kuyanana kikuma kya mwana wa mukhetu. Hanga Yesu wuzimbudi: «Loni, ludilaku. Mwana kafiku, wanimba kenina.»
53 Kaasi batu bayandiki kumuseya mukuma bázaya ni mwana wufiki kedi.
54 Kaasi Yesu wumusimbi mu koku, wuzonzi phi mu ndinga ya ngolu: «Tokama kwaku mwana!»
55 Moya wandi wuvutuki, wutokami, muna mbala mosi. Yesu wubazimbwadi ni bamuheka bima bya kudya.
56 Tata yi ngudi wa mwana wa mukhetu báyituka lawu, kaasi Yesu wábakandisa ni bazimbulaku kwena mutu mambu mana máluta.

9

Yesu wutumi balonguki kumi yi bodi
(Mth 10:5-15; Mlk 6:7-13)

1 Yesu wátela bawu Kumi yi bodi, amana wábaheka ngolu yi hamu hana thandu ya bitembu bya mbi byosu yi mu kubuka bisambu bya kubela.
2 Amana wábatuma kusamuna Kipfumu kya Nzambi yi kubuka bambefu.
3 Wubazimbwadi: «Lunataku kima mu nzila: keti koka, keti waba, keti kudya, keti makuta, amana mutu kakalaku yi miledi myodi.
4 Amana yosu nzu yina lwakóta, kalenu mwamuna yi kuna lwalubwakilamwa.
5 Amana muma mwosu muna baluyambiku batu, mu kulubuka mu mbanza, khukumunenu fusyangeni dya bitambi byenu: ndangu kyakala kambangu kikuma kya bawu.»
6 Amana bwana bálubuka; báyandika kuluta hata muna hata; mu kusamuna Musamu wa Bukheti yi kubuka kwa bambefu muma mwosu.

Mabanza ma Eloti mayangalakani
(Mth 14:1-12; Mlk 6:14-29)

7 Eloti wuna wákala mosi wa bakyamvu baya, wuna wakala yala ku Ngadidi wuyuki mosu mana makala luta, amana mabanza mamuyekina yangalakanu, kikuma bahika bakala zonza: «Yowani wufutumuki ku bafwa.»
8 Bahika bakala zimbula: «Diya wuna wulubukini». Bakwawu phi: «Mosi wa bambikudi bakhulu wufutumuki.»
9 Kaasi Eloti kakala zimbula: «Yowani, menimeni yímubukwasa mutwa. Amana nati kenina, yandu mbati yuka kuzonzila mambu mana?» Amana kakala sanda kumumona.

Yesu wudisi batu mafunda matanu
(Mth 14:13-21; Mlk 6:30-44; Ywn 6:1-14)

10 Amana bathumwa, mu kuvutuka kwa bawu, bámuzimbwala Yesu moosu mana bahanga. Wubabongi amana wendi ku phungamu, ku sambwa dya mbanza yimosi bisi tela ni Betisayita.
11 Amana milumba-lumba mya batu ha bábakulabwa, hanga bamulandi. Yandi wubayambi, wuyandiki kubazonzila Kipfumu kya Nzambi, amana wubuki batu, bana bákala yi mupfunu wa kubeluka.
12 Kaasi kuma kwáyandika kuyila; bawu Kumi yi bodi bisa bwesuka, bámuzimbwala: «Kula mulumba-lumba wa batu, ndangu benda sanda bizika mu mahata yi mafedime ma bela-bela ndangu bamona muma mwa kuleka yi bima bya kudya, mukuma homa thwena ku phungamu, ha kati kya tseki».
13 Kaasi wubazimbwadi: «Bahekenu kudya benu-benu!» Bavutudi: «Thweku yi mapha maluti matanu yi batsema bodi. Akolu ni thwenda sumba madya, betu-betu kikuma kya batu baba boosu.»
14 Mu bwana, há́kala kitesu kya mafunda matanu ma bayakala. Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Bazakadisenu mu bibuka bya batu makumatanu.»
15 Bahangi bwabuna, amana bábazakadisa boosu.
16 Yesu wábonga mapha matanu yi batsema bodi, wásekula mesu ku zilu amana wásakumunabya. Kunima, wábukununabya amana wáhanabya kwena balonguki ndangu bakabisabya kwena mulumba-lumba wa batu.
17 Boosu bádya amana báyukuta. Bánata bitunga kumi yi byodi bya bitini bina byásala.

Phetelu wusamuni ni Yesu kenina Kidisitu
(Mth 16:13-19; Mlk 8:27-29)

18 Amana kilumbu kimosi, Yesu kakala lombila ku phungamu amana balonguki bákala kumosi yi yandi. Hanga wubahyudi: «Biki misi

zonza milumba-lumba mya batu kikuma kya meni?»
19 Bawu bavutudi: «Bahika bisi zonza ni ngeyi wena Yowani Mubotiki, bakwawu hika ni ngeyi, wena Diya, bakwawu bana bahika ni ngeyi, wenina mosi hana kati kya bambikudi bana ba khulu, wuna wufutu-mukini.»
20 Yesu wubahyudi: «Amana kikuma kya benu, nati yenina?» Phetelu wuvutudi: «Ngeyi wena Kidisitu wa Nzambi.»

Yesu wusamuni lufwa yi lufutumuku lwandi
(Mth 16:20-28; Mlk 8:38; 9:1)

21 Yesu kábasidingisa ni bazimbulabwoku kwena mutu;
22 wuyiki: «Bulungi, Mwana wa mutu kanyokuka lawu; bamulosila kwena bambuta ba Bayuta, bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku; bamúhonda amana kilumbu kya tatu, kafútumuka.»
23 Amana kakala zimbula kwena boosu: «Yuka ni mutu wuzodini kandanda, kadizimbakana yandi meni, katikula kitakani kyandi kosu kilumbu amana kandanda.
24 Mukuma wuna watónda kuhulula moya wandi, mu kyedika katótisawa; kaasi wuna watótisa moya wandi kikuma kya meni, yandi kahúlulawa.
25 Amana khi mupfunu kwena mutu kavwa tsi yosu, ho kaditotisa kwandi yandi wosu, kondilo kadizanga?
26 Mukuma wuna wangyúka tsoni yi ndinga zama, Mwana wa mutu tsoni kamúyuka, tangwa kakwisa vutuka muna khembu yandi yi mu khembu ya Tata yi yina ya banzyo ba Nzambi.
27 Amana, mu kyedika yiluzimbwadi, ndambu ya batu, mu kati dya babana benina haha, badifwilaku, konda kumona Kipfumu kya Nzambi.»

Khembu ya Mwana wa Nzambi
(Mth 17:1-8; Mlk 9:2-8)

28 Amana bilumbu keti nana byáluta, kunima ndinga zina, Yesu wábonga Phetelu, Yowani yi Zyaki, amana wátombuka yi bawu ku mongu kikuma kya kulombila.
29 Amana tangwa kakala lombila, mbunzu yandi yásoba, amana miledi myandi myekina mya phembi yimosi yakala kedyamina.
30 Amana, kutala, batu bodi bákala hahana, yi kuyambilaka yandi: bakala Moyize yi Diya,
31 bakala monika mu kati dya khembu yi kuzonzilaka kwenda kwa yandi, kuna kwafwana kusalama ku Yelusalemi.
32 Phetelu yi bakwawu khunda ku kilu kya ngolu bákala; kaasi ha bátokama, bámona khembu ya yandi yi batu bodi bana bákala yi yandi.

33 Tangwa bakala hambwasana batu bana yi Yesu, Phetelu wumuzimbwadi: «Mulongi, bwena mboti ni twakalenu kwetu haka. Tutungenu masombolu matatu, dimosi dya ngeyi, dimosi dya Moyize yi dimosi dya Diya.» Kakalaku zaya mana kakala zonza.
34 Buna kakala zonza bwana, tuti dimosi dyisi bafidinga ku kininga kyandi. Hanga balonguki bweya bubakwati, tangwa dyábafidinga tuti.
35 Amana ndinga yimosi yálubuka muna tuti: «Yanduyandu kenina Mwana wa meni, wuna yisola. Muyukilenu!»
36 Tangwa yáyukalakana ndinga, Yesu yandi hika kakala. Balonguki badibati, amana konda kuzimbula kwena mutu mosi, mu bilumbu meni byabina, mu mana bamona.

Yesu wubuki mwana mosi wakala yi kitembu kya mbi
(Mth 17:14-21; Mlk 9:14-29)

37 Kilumbu kyálanda, tangwa bakulumuka ku mongu, mulumba-lumba wa batu wisa mutundakana.
38 Hana kati dya mulumba-lumba wa batu, mutu mosi wákalunga: «Mulongi, yikubokwadidi, mutala mwana wama wa yakala, mukuma mwana wama yandi mosi lwesi.
39 Kosu tangwa kitembu kimosi kisi mukwata, mu mbala mosi, wáyandika kukalunga, kyámuningisa ngolu yi kumulubwasa mafulu-fulu, amana kisi mukatuka mu phasi, kunima dya kumuzokisa yandi wosu.
40 Yíbabokwadila balonguki baku ndangu bakukwasakya kaasi bálendaku.»
41 Yesu wáhumwakina: «Mbandu yakonda lukwikilu yi yavwalangana! Yi kuna khi tangwa yikwata kadiki yi benu yi kulutambwasaka? Mutwala mwana waku kwaku.»
42 Bwana kakala bwesuka, kitembu kya mbi kyámubwisa ha tsi amana kyáyandika kumuningisa hika lawu. Kaasi Yesu, wákayakya kitembu kyambi, wámubelula mwana, wámuvutula phi kwena tata wandi.
43 Amana boosu báyituka kikuma kya kineni kya Nzambi.

Yesu wusamuni hika lufwa lwandi
(Mth 17:22-23; Mlk 9:30-32)

Bwosu bakala yituka boosu mu mana kakala hanga, wázimbula kwena balonguki bandi:
44 «Kwena benu, tekikenu mboti matu ku ndinga zazi: Mwana wa mutu sanda bamulambula ku moku ma batu.»
45 Kaasi balonguki bábakisayoku ndinga yina: yákala yakububika kikuma kya bawu, ndangu babakulaku ntendula yandi, amana bweya bákala bwawu mu

kumuyufula kikuma kya dyambu medina.

Nati wena mbuta?
(Mth 17:22-23; Mlk 9:33-37)

46 Balonguki bekatendana bawu yi bawu ndangu bazaya keti nati mbuta mu kati dya bawu.
47 Amana Yesu bu kázaya kutendana kwákala mu mbundu za bawu, wátambula mwana, wámusya bela-bela yi yandi,
48 amana wábazimbwala: «Wuna wamúyamba mwana yandu, mu khumbu ya meni, meni-meni kayambini; amana wuna wangyámba meni, wumuyambi wuna wáthuma. Mukuma, wuna wenina wakhunda kuluta benu boosu, yandi wuna phi wenina mbuta.»

Wuna wisiku lumenga, ha kimosi lwena yandi
(Mlk 9:38-40)

49 Kaasi Yowani wuzimbudi: «Mulongi, betu tumoniki mutu mosi wukakukwasaka bitembu bya mbi mu khumbu ya ngeyi, amana tusosiki kumukandisa, kikuma kisiku landa ngeyi ha kimosi yi betu.»
50 Kaasi Yesu wumuvutwadi: «Lumukandisabwoku, mukuma wuna kisiku lumenga, ha kimosi lwena yandi.»

Hata dimosi dya ku Samadiya dibusi kumuyamba Yesu

51 Bwosu byákala kwisalungila bilumbu bina kakala zanguka ku zilu, Yesu wábonga lukanu lwa ngolu lwa kukwenda ku Yelusalemi.
52 Amana wátuma bambambala ku thwala yandi. Baba babwa mu nzila amana bakota ku hata dimosi dya bisi Samadiya ndangu bamuyidikila kutula kwandi.
53 Kaasi bámuyambaku, kikuma ku Yelusalemi kakala kwenda.
54 Buna bámona bwana, balonguki bandi, Zyaki yi Yowani, bazonzi: «Pfumu, wuzodi ni twalomba kwena mbawu yatuka ku zilu ndangu yabazinisa?»
55 Yesu wábaluka kwena bawu amana wábakaya.
56 Amana benda ku hata dya hika.

Bana batondi kulanda Yesu
(Mth 8:19-22)

57 Buna bákala muna nzila, mutu mosi wázimbula kwena Yesu: «Yikúlanda kwosu kuma kuna wakwénda.»
58 Yesu wávutula: «Mikengi myena yi binzenzi, banuni, ku zilu, bena phi yi mazamba, kaasi Mwana wa mutu, keku yi homa kazenza mutwa wandi.»
59 Amana wázimbula kwena mutu wa hika: «Ndanda.» Mutu yandu wávutula: «Pfumu, pheka muswa yenda zika theti tata wama.»
60 Kaasi Yesu kámuzimbwala: «Yambula bamvumbi badizika bawu yi bawu, kaasi ngeyi ndawenda samuna Kipfumu kya Nzambi.»

61 Mukwawu kázimbula:
«Pfumu, yikúlanda meni;
kaasi pheka muswa yenda
bonga theti ndenga kwena
biwutu bya mu nzu yama.»
62 Yesu wámuvutwala:
«Wuna wusimbi tsengu mu
kubundula, amana katala
ku manima, kafwaniku mu
Kipfumu kya Nzambi.»

10

Yesu wutumi balonguki makumi tsambwadi yi bodi

1 Kunima dya bwabuna,
Pfumu wásola balonguki
makumi tsambwadi yi boodi
bahika, amana kábatuma
bodi-bodi, ku thwala yandi,
muna kosu mbanza yi kosu
homa hana kafwana kenda
yandi meni.
2 Kakala bazimbwala:
«Mbutu ya lawu yenina,
kaasi basadi, bakhunda.
Mulombenu pfumu wa
mbutu kahitika basadi mu
mbutu yandi.
3 Ndalwenda! Yilutumi
hanga bana ba mikoku hana
kati dya bambwa-ngongu.
4 Lunataku keti dikuta, keti
waba, keti tsabatu; luhekaku
mutu mboti mu nzila.
5 Muna nzu yosu yina
lwakóta, samunenu theti:
"Ngemba yakala mu nzu
yayi."
6 Amana yukani mwakala
mutu mosi wa ngemba,
ngemba ya benu yaká́la yi
yandi; kondilo, yaluvutwakila.
7 Nangenu muna nzu meni
yayina, dyenu, nwenu phi
bina balúheka; kikuma
bulungi musadi katambula
lufutu lwandi. Lwendaku nzu
muna nzu.
8 Muna mbanza yosu yina
lwakóta yi muna balúyamba,
dyakenu bina balúheka;
9 bukenu bambefu bana
bakala muna, amana baz-
imbwalenu: "Kipfumu kya
Nzambi kibwesukini kwena
benu."
10 Kaasi muna kosu
mbanza yina lwakóta, yuka
baluyambiku, ndalwenda
muna mabala-bala, zimbu-
lenu:
11 "Keti fusyangeni dya
mbanza yenu dina di-
namiki ku bitambi byetu,
tukhukumunidya ndangu
twaluvutwaladya. Zayenu
phi ni Kipfumu kya Nzambi
kibwesuki."
12 Yiluzimbwadi ni mu
kilumbu kina, phasi za
Sotomu, za khunda zaká́la
kuluta mbanza meni yina.»

Mbanza zina zibusi kukwikila Yesu
(Mth 11:20-24)

13 «Khi kyadi kwena
ngeyi, Kolazini! Khi kyadi
kwena ngeyi, Betisayita!
Mukuma wadi biphadi bina
byásalama theti kwena
benu wadi ni byásalama
ku Tidi yi ku Sitoni, tuka
thama, wadi batu ba bawu,
bákala bábalula bifu bya
bawu, bavwata tsaki amana
badifuba mu mbombi!
14 Ihana ni mu kilumbu
kya pfundusu, phasi za Tidi
yi Sitoni za khunda zákala
kuluta benu.

15 Amana ngeyi Kaphe-
dinawuma, wadíthumba
yi kuna zilu? Loni!
Wakúlumuka yi kuna
kalunga.»
16 Yesu wuzimbudi
hika kwena balonguki:
«Wuna wuluyukidi benu,
wungyukidi meni, wuna
wulubusi benu, wumbusi
phi meni; amana wuna
wumbusi meni, wumubusi
phi wuna wáthuma.»

Kuvutuka kwa balonguki makumi tsambwadi yi bodi

17 Balonguki bana
makumi tsambwadi yi
boodi bávutuka yi kyesi,
amana bázimbula: «Pfumu,
keti bitembu bya mbi bi-
tulemvwakidiki mu khumbu
ya ngeyi!»
18 Yesu wábavutwala:
«Yikala mumona Satana
kubwa ku zilu hanga mut-
syenzya.
19 Talenu: yíluheka hamu
dya kudyatikisa banyoka yi
bikhala-khala yi ha thandu
ya ngolu zoosu za mbeni,
amana ka kima ku kyáfwana
kuluhanga mbi.
20 Ihana ni lusang-
walaku kikuma kya bitembu
bya mbi bilulemvwakidi;
kaasi sangwalenu kikuma
khumbu zenu zisonami mu
mazilu.»

Yesu sangwadi
(Mth 11:25-27; 13:16-17)

21 Muna tangwa meni dina,
Yesu wázakama yi kyesi, mu
lusadisu lwa Kitembu ky-
atoma, amana wázimbula:
«Yikukumisi, Tata, Pfumu wa
zilu yi tsi, kikuma wásweka
mambu mama kwena batu
badimuka yi batu ba ngangu,
amana wásongilama kwena
bana bakhunda. Yibwabuna
Tata, kikuma bwabuna
wátya mu tonda dyaku.»
22 «Byosu Tata wama
wáphekabya. Amana ka
mutu ku wuzayi nani kenina
Mwana ho ka Tata ku, ka
mutu ku phi wuzayi nati
kenina Tata ho ka Mwana ku
yi kwena mutu wuna kazodi,
Mwana, kumusengwamina.»
23 Wubaluki kwena ba-
longuki, wábazimbwala mu
kingenga: «Kyesi kwena
mesu mana misi mona
mambu mana lubati mona!
24 Mukuma yiluzimbwadi
ni bambikudi lawu yi
bakyamvu bázola kumona
mana lubati tala benu,
kaasi bámonamoku, bázola
kuyuka phi mana lubati
yuka, kaasi báyukamoku.»

Kingana kya Musamadiya mosi wa mboti

25 Mulongi mosi wa
mitsiku wátelama amana
wámuhyula, ndangu ka-
mumeka: «Mulongi, biki
pfwani yihanga mu kutam-
bula luzingu lwa mvula yi
mvula?»
26 Yesu kámuzimbwala:
«Biki básonika mu mitsiku?
Abweti wisi tanga?»
27 Yandi wuvutudi: «"Wa-
tónda Pfumu Nzambi waku,
yi mbundu yaku yosu, yi
moya waku wosu, yi ngolu
zaku zoosu, yi ngangu zaku
zoosu". Amana khunda
waku hanga ngeyi meni.»

28 Amana Yesu wámuzimbwala: «Bwabuna wuvutudi. Hanga bwabuna, amana wazínga.»

29 Kaasi yandi kázola kadinungisa, hanga wuhyudi kwena Yesu: «Amana nani wenina khunda wama?»

30 Yesu wávutwakila: «Mutu mosi wátuka ku Yelusalemi, wákulumuka ku Yediko; wábwa ha moku ma bandwandwa, bámutambula bima byosu, bámubeta amana bénda, bámusisa mu kulakana.

31 Nganga Nzambi mosi wakala kulumuka, bwana lwesi, muna nzila meni yina; wámumona, amana wutembi ku kyana.

32 Amana mutíndu mosi, mulefi mosi wátula hakana, wámumona amana wátemba ku kyana.

33 Kaasi Musamadiya mosi wákala mu kitambu, wátula bela-bela yi yandi amana wámuyukila kiwayi kya lawu, buna kámumona.

34 Wábwesuka, wámuzunzila masi yi vinu muna phuta amana wámukasaza. Kunima, wámuzanzisa hana thandu ya Phunda wa yandi meni, wámunata ku nzu ya banzenza amana wámusadisa.

35 Amana kilumbu kyálanda, wálubula mafwalanga modi, wáhanabya kwena mukwa nzu ya banzenza, amana wámuzimbwala: "Musadisa mutu yandu; amana byosu bina walútikisa, yíkuvutwalabya ha yikwisa wutwakisa."»

36 «Khi mutu, mu kati dya bawu batatu, fwani kakala khunda wa mutu wuna babeta kwena bandwandwa?»

37 Mulongi wa mitsiku wuvutudi: «Wuna wámuyukila kyadi.» Yesu wámuzimbwala: «Ndawenda, amana ngeyi phi, sala bwabuna.»

Yesu ku nzu ya Malata yi Madiya

38 Amana tangwa bákala muna nzila, Yesu yi balonguki bandi, wákota mu hata dimosi, amana mukhetu mosi, khumbu yandi Malata, wámuyamba kuna nzu yandi.

39 Myaki wandi wa mukhetu, bakala tela Madiya, kákala wasikuka ha kabeta muna malu ma Pfumu, yi kuhinikinaka phi ndinga yandi.

40 Malata yandi wudisakikiki mu bisalu bya lawu. Wisa kota amana wázimbula: «Pfumu, wubatiku mona kyadi bwana katsudikidiki, myaki wama wa mukhetu, kisalu meni hika? Muzimbwala ni katsadisa.»

41 Pfumu wámuvutwala: «Malata, Malata, wubati nyengalakana yi kudiyangisa kikuma kya bima bya lawu,

42 kaasi dyambu dimosi lwesi diluti mupfunu. Madiya wusodi dyambu dya bukheti dina bafwaniku bamubwotula.»

11

Mutindu wa kulombila (Mth 6:9-13; 7:7-11)

1 Kilumbu kimosi, Yesu kakala lombila homa ha mosi. Tangwa kámanisa, mosi wa balonguki bandi wámuzimbwala: «Pfumu, tulonga kulombila, bwosu kálongabwa Yowani kwena balonguki bandi.»

2 Yandi wábazimbwala: «Tangwa lubati lombila, zimbulakenu bwabu»:
"Tata,
khumbu yaku batomisaya;
Kipfumu kyaku kyisa.
3 Tuheka, lelu, madya metu
ma kosu kilumbu.
4 Tulolula mitsoki myetu,
mukuma betu phi, tuloludi
kwena batu boosu
bana bisi tukota mit-
soki.
Amana tusadisa ndangu
tubwaku mu phuku-
munu."

5 Kábazimbwala hika bwabu: «Nati muna kati dya benu, wakála yi nduku wandi, amana kamuyendila muna kati dya kisuku, mu kumuzimbwala: "Nduku, ndefisa khwanga tatu;

6 mukuma mosi wa banduku bama wutuki mu kitambu, wuthudidi kuna nzu, amana yeku yi kima yimúheka."

7 Amana yuka ni, muna kati, mukwawu kamuvutwala: "Yambula kutsya malokosi! Mwelu wakubindika wenina, bana bama yi meni-meni ha thangi thwenina; pfwaniku yivumbuka kikuma kya kukuheka khwanga."

8 Yiluzimbwadibwa ni, yuka kavumbukiku mu kumuhekama, kikuma nduku wandi kenina, kavúmbuka kikuma kya nziki-nziki yina kasikhokwatila amana kamúheka kyosu kina kavi mupfunu.

9 Amana meni, yiluzimbwadi ni lombenu, amana balúheka, sandenu amana lwaséngumuna, khokwatilenu amana balúyafwadila.

10 Mukuma mutu wosu wuna wisi lomba, bisi muheka; wuna wisi sanda, kisi sengumuna; amana phi kwena wuna wisi khokwatila, bayáfulula.

11 Khi tata mu kati dya benu, yukani mwana wandi kamulomba tsema, amana kamuheka nyoka ha kifulu kya tsema?

12 Kondilo, yuka kalomba dyaki, kamuheka kikhalakhala?

13 Yukani benu bakholwa, lwazayaka kuheka bima bya bukheti kwena bana benu, Tata wenina kuna zilu, kahána phi Kitembu Kyatoma kwena bana bisikya mulomba!»

Mvutu ya Yesu kwena bambeni bandi (Mth 12:22-30; Mlk 3:22-27)

14 Yesu kakala kukwasa kitembu kya mbi kyáhonda mutu kamama. Ha kyálubuka kitembu kya mbi, mukwa kamama wázonza. Amana mulumbalumba wa batu wáyituka.

15 Kaasi batu bahika bázimbula bwabu: «Mu hamu dya Belezebula, pfumu wa biphidi-mutu, kabati kukwasila biphidi-mutu.»
16 Amana bahika, mu ku-muleya, hanga bamulombi kiphadi kyatuka ku zilu.
17 Amana bwosu kázaya mabanza ma bawu, wábazimbwala: «Kipfumu kyosu kina kyadíkabisa kyawu meni, kyazíluka, nzu zawúlumuka zimosi ha thandu ya zikwawu.
18 Honi Satana kakala wadikabisa yandi meni, abweti kipfumu kyandi kyazyamina? Kikuma lubati zonza ni mu hamu dya Belezebula mbati kukwasila biphidi-mutu.
19 Amana yukani meni, mu hamu dya Belezebula mbati kukwasila biphidi-mutu, bana benu, mu hamu dya nati bisi kukwasilabya? Ihana bakádila bawu meni bazusi benu!
20 Kaasi yukani mu mulembu wa Nzambi yisi kukwasila biphidi-mutu, kisongidila ni Kipfumu kya Nzambi kyisa kedi yi kuna kwa benu.
21 «Yukani mutu wa ngolu, wenina yi binwaninu, muna kati dya nzu yandi, bima byandi byosu byenina bya kusweka mboti-mboti.
22 Kaasi yukani mosi wahika wumuluti yandi mu ngolu kisa tula, amana kamubeta, kamúbotula binwaninu byosu bina kakala sila mbundu, fwani phi kabisibya bima bina kamubongi.»
23 «Wuna weku yi meni, yandi mutendi wama; amana wuna kisiku khoka yi meni, kisi mwanga.»

Kuvutuka kwa kitembu kya mbi
(Mth 12:43-45)

24 «Tangwa kilubuki kitembu kya mbi mu kati dya mutu, kisi luta mu kati dya tseki, kyasanda homa ha kulembwila. Amana bwosu kimonihoku, kidizimbwa-dini: "Yikwenda vutuka, muna nzu yama, muna yílubuka."
25 Amana ha kyatúla, kiwani nzu ya kukombula bukheti yi yakunenga.
26 Hanga, kyendi amana ki-tambudi bitembu bikwawu tsambwadi bya mbi kuluta kyawu. Bikoti mwamuna amana bisikidi. Tsuka-tsuka, khadidi ya mutu wuna yek-ina hika ya mbi lawu, kuluta yina yatheti.»

Kyesi kya kyedika

27 Buna kakala zonza bwana, mukhetu mosi wáthuta ndinga hana kati dya mulumba-lumba wa batu amana wámuzimbwala: «Kyesi kwena kundu dina dyákuyimita yi mayeni mana mákuyemika!»
28 Kaasi yandi wávutula: «Kyesi, kaasi kyesi kya lawu kwena bana bisi yuka ndinga ya Nzambi amana bisiya sadila.»

Kulomba kwa kidimbu
(Mth 12:38-42)

29 Bwosu wakala basa mulumba-lumba wa batu,
yandi wáyandika kuzimbula: «Mbandu yayi, ya
mbi yenina! Yibati lomba
kidimbu. Batámbulaku
kidimbu kya hika, kaka
kyakina kya Yonasi.
30 Mukuma, bwosu ká́kala,
Yonasi, kidimbu kikuma
kya bisi Ninive, phila
mosi Mwana wa mutu
kakála kidimbu kikuma kya
mbandu yayi.
31 Pfumu wa mukhetu
wa ku banda katélama, mu
kilumbu kya pfundusu, ha
kimosi yi batu ba mbandu
yayi, amana kabáfunda,
kikuma yandi, mu binzunga
bya kyana bya tsi ká́tuka
kikuma kya kuyuka mudimu
wa Solumoni. Kinga yandi
wenina haha, wuluti Solumoni.
32 Batu ba ku Ninive
batélama, kilumbu kya pfundusu, ha kimosi yi mbandu
yayi, amana bafúndaya,
kikuma bawu básoba
bikalulu, mu malongi ma
Yonasi. Kinga yandu wenina
haha, wuluti Yonasi.»

Mwinda wa lutu
(Mth 5:15; 6:22-23)

33 «Ka mutu ku walemisa
mwinda kikuma kya
kuswekawa holo kusyawa
ku tsi ya nzungu ya tuma;
kaasi bisiwa sya hana
muzanga; ndangu bana
bakóta bamona kyesesi.
34 Disu dyaku dyena
mwinda wa lutu; yukani
disu dyaku dyakala
bukheti, lutu lwaku lwosu
lwakuyinika lwenina; kaasi
yukani dyakukala dyafwa,
lutu lwaku phi mu phipha
lwenina.
35 Ihana ni zaya kulunda
kyesesi kina kyenina mwena
ngeyi ndangu kikalaku
phipha.
36 Honi lutu lwaku lwosu
lwena lwa kuyinika, konda
kukala keti kitini kimosi
mu phipha, lwakála lwosu
mu mwini, hanga mwinda
wukulemini mu mitsyenzya
myandi.»

Yesu bafundi Bafwadisi yi Balongi ba mitsiku
(Mth 23:1-36; Mlk 12:38-40)

37 Buna kakala zonza,
mufwadisi mosi mutedisi
kenda dya ku nzu yandi.
Yesu wákota, wénda hana
mesa.
38 Mufwadisi wáyituka
mu kumona ni Yesu
kadisukudiku, bwosu buna
myakala lomba mitsiku mya
bawu, ku thwala kudya.
39 Kaasi Pfumu kámuzimbwala:
«Benu, Bafwadisi, lwisi
semisa phenza ya kopha
yi ya longa, kaasi ku tsya
mbundu, lwabasa yi nzala
bwifi yi khu.
40 Batu bakonda ngangu!
Wuna wáhanga phenza, ka
yandi ku phi wáhanga kati?
41 Kaasi hanakenu hanga
makabu ma khenda, bina
byena mu kati, amana byosu
byakála bya kasemi kikuma
kya benu.

42 «Kaasi khi kyadi kwena benu, Bafwadisi, kikuma lwisi futa kimosi kya kumi kya khaya za tsudi ya kitoku yi zina za mu musitu yi ndunda zoosu za khunda-khunda. Kaasi lwisi lenza masonga yi lungongu lwa Nzambi. Mamana mambu mafwani kusalaka, konda kuzimbakana mana masadini.

43 «Khi kyadi kwena benu, Bafwadisi, kikuma lwisi tonda kuzakala ha kiti kya theti, mu nzu ya kimvuka ya Bayuta yi kubongaka mboti mu mazandu.

44 Khi kyadi kwena benu! Kikuma lwena hanga mazyamu malamba amana batu bisi dyatama hana thandu konda kuzaya.»

45 Mosi wa balongi ba mitsiku wámuzimbwala: «Mulongi, mu kuzonza bwabuna, wututukwani betu phi!»

46 Amana yandi wávutula: «Khi kyadi kwena benu phi balongi ba mitsiku! Mukuma lwisi longidila, kwena batu, bizitu bya phasi mu kunata, amana lwisibyoku simba, benu-benu, keti ku mulembu wumosi.

47 Khi kyadi kwena benu! Lwisi tunga mazyamu ma bambikudi, kinga batata benu bábahonda!

48 Ihana lubati ta kimbangi, amana lubati sikununa mihangu mya batata benu, mukuma bawu báhonda bambikudi, amana ihana benu lwisima batungila!

49 Ihana ni mudimu wa Nzambi wuzimbudi: "Mbati hitika bambikudi yi bathumwa; amana bahika hana kati dya bawu, babáhonda, babányokuna phi."

50 Ndangu bafutisa, kwena mbandu yayi, menga ma bambikudi boosu, mana mátyakana tuka ku luyanduku lwa tsi,

51 tuka ku menga ma Abelu tii yikuna menga ma Zakadiya, wuna báhonda ha kati dya mesa ma kimenga yi nzu ya Nzambi. Kyedika, yiluzimbwadibwa, bafútisama kwena mbandu yayi.

52 «Khi kyadi kwena benu balongi ba mitsiku! Kikuma lwákatula tsabi ya mazaya; benu-benu lukotiku, amana bana bazola kukota, lwábakandikisa.»

53 Tangwa kálubuka kwakuna, balongi ba mitsiku yi Bafwadisi báyandika kumulundika yi kumuhyula mambu ma phila yi phila;

54 bámuleya ndangu bamukwata mu dyambu dimosi dyalubuka mu munwa wandi.

12

Bana bisi disamuna ni bakwa Yesu
(Mth 10:26-27)

1 Muna tangwa meni dina, mulumba-lumba wa batu wáwongama mu mafunda kumi-kumi, hanga batu bekadidyatikisa bawu yi bawu. Yesu wáyandika

kuzimbula, theti, kwena balonguki bandi: «Dikengenu yi muvimbu wa Bafwadisi, wuna wa disu ku tsi ya lukaya.

2 Amana heku kima kyáswamana, kyakonda sengumuka; ka kima ku kya kitsweki kyakonda zayakana.

3 Yi hakaṇa ni mambu moosu lwazónza mu kisuku, mayúkalakana mu kati dya mwini; amana mana lwafwéta mu matu, mu masuku ma kuphata, mayúkalakana mu ndinga ya ngolu, mu midilu mya nzu.»

Wuna bafwani kubanga (Mth 10:28-31)

4 «Yiluzimbwadibwa, kwena benu banduku bama ni lubangaku bana bisi honda lutu kaasi kunima dya bwana, bafwaniku kusala kima kiluti.

5 Yilúsongila nani lufwani kubanga: Bangenu mutu wuna wena ti kunima dya kuhonda, kena yi hamu dya kululosa ku bilungi. Yi bwabuna, yiluzimbwadibwa ni yandi lufwani kubanga!»

6 «Luzayibwoku ni makyokya matanu balendama tekisa mu mafwalanga modi? Kinga keti mosi hana kati dya mawu, kazimbakaniku ku thwala ya Nzambi.

7 Keti tsuki za mutwa myenu, zoosu za kutanga zenina. Lubangaku, lwena mupfunu, kuluta lawu dya banuni ba khunda!»

Kutambwasa ho kubwisa Yesu (Mth 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Yiluzimbwadibwa ni wuna wathámbwasa ku thwala ya batu, Mwana wa mutu kamútambwasa phi ku thwala ya banzyo ba Nzambi.

9 Kaasi wuna wathúna ku thwala ya batu, bamútuna ku thwala banzyo ba Nzambi.

10 Wosu wuna wazónza mbi kikuma kya Mwana wa mutu, kalóluka; kaasi kwena wuna wasáwula Kitembu Kyatoma, kalólukaku.»

11 «Amana tangwa balúnata mu nzu za kimvuka za Bayuta, keti ku thwala ya bapfumu yi bambuta, mu kulusambisa, ludiyangisaku kikuma kya phila yina lwadíthatumuna, keti buna lwazímbula,

12 mukuma, Kitembu Kyatoma kalúlonga, muna tangwa medina, mana mafwani kuzimbula.»

Kingana kya mvwama wa konda mayedi

13 Mutu mosi, muna kati dya mulumba-lumba, wámuzimbwala: «Mulongi, muzimbwala phangi wama twakabana yi meni kuvwa kwetu.»

14 Yesu wumuvutwadi: «Mukwetu, nati wungyadiki meni zusi dya benu holo mukabudi wa kuvwa kwenu?»

15 Hanga wubazimbwadi: «Dikengenu mu lukusu lwa mbongu, mukuma keti mu

kuvwa kwa lawu, luzingu lwa mutu lweku mu bima byandi.»

16 Kahanga wubatidi kingana kimosi: «Mafu ma mutu mosi wa mvwama hanga malubudi mbutu ya lawu.

17 Kakala yindula amana wudizonzidi: "Biki yihánga? Mukuma yeku yi homa hafwani mu kulumbika mbutu yama."

18 Hanga wuzonzi hika: "Tala buna yihánga: Yimwanga khila zama, amana thungi za hika za mbuta; ndangu yilumbika ngenza zama zoosu yi bima byama bya hika.

19 Amana yidizonzidi: Moya wama, bima bya lawu wenina byawu bya kusweka kikuma kya mvula za lawu; lembwa kwaku, dya, nwa amana ta mukinzi."

20 Kaasi Nzambi wu-muzimbwadi: "Zoba dya mutu! Mu phipha meni yayi bakúlombalwa luzingu lwaku. Amana bima byabi wulumbiki, byana byákala?»

21 «Phila mosi bwena kwena mutu wuna wisi lumbika kimvwama kikuma kya yandi meni; kaasi keku mvwama kikuma kya Nzambi.»

Kusya mbundu mwena Nzambi
(Mth 6:25-34)

22 Kunima Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Ihana yibati luzimbwala: Ludiyangisakaku kikuma kya luzingu lwenu ni biki lwadya, keti kikuma kya lutu lwenu, ni biki lwavwáta.

23 Mukuma, luzingu luluti kudya, amana lutu luluti muledi.

24 Simbululenu Bangandwanganga: bisiku kuna, bisiku hela; beku keti fuka, keti khila, amana Nzambi kisi badisa! Kinga benu, lwenina yi mupfunu wa lawu, kuhyoka banuni!

25 Nati muna kati dya benu, mu nyengi dyandi, fwani kaleyisa keti koma ka luzingu lwandi?

26 Yuka ni lubatiku lenda keti dyambu dya khunda, kikuma kya biki lubati diyangisila mu mambu mana masadini?

27 Simbululenu bithundu buna bisi lubuka: byawu byisiku sala, bisiku tunga muledi; kaasi yiluzimbwadibwa ni keti Solumoni, muna khembu yandi yosu, kávwataku hanga bithundu bina.

28 Yukani Nzambi kavwatisaka bwana mwangu wenina lelu mu bilanga amana mbasi balosiwa ku mbawu, mukyedika, kahángabwa kikuma kya benu phi, batu ba lukwikilu lwakhunda!

29 Amana benu, lusandaku bina lwadya keti bina lwanwa, lukalaku phi yi kiwayi.

30 Kikuma yibyana bima bisi sanda, konda kulembwa, batu ba tsi yosu bana bakondi zaya Nzambi. Kaasi benu, Tata wenu wuzayi ni mupfunu biluyenina.

31 Sandenu benu theti Kip-

fumu kya Nzambi, amana balúkosikila bikwawu.»

Kuswekila bimvwama ku zilu
(Mth 6:19-21)

32 «Bangaku, koma ka kibuka kya mikoku! Mukuma busephidisi kwena Tata wenu mu kuluheka Kipfumu kya Nzambi.
33 Tekisenu kuvwa kwenu amana hanenukwa mu makabu ma khenda. Diyidikilenu benu-benu tsaki za makuta mana misiku zangana, kimvwama kina kisiku mana mu mazilu, kuna keti mwifi mosi kisiku tula, amana keti tseledi mosi kadyakyoku.
34 Mukuma, hana henina kimvwama kyenu, hahana hakála mbundu yenu.»

Batsinzidi ba kitsungila

35 «Kalakenu bayilama, mukaba muna luketu amana mwinda myenu mya kulemisa.
36 Amana kalenu hanga batu babati hingila ni pfumu wa bawu, kavutuka ku mukinzi wa longu; ndangu bamukangwala ha kakwisa khokwatila.
37 Kyesi kwena basadi bana kawána pfumu, mu kutula kwandi, bakála batokama! Mu kyedika, yiluzimbwadibwa ni kavwáta yameni miledi mya kisalu, kabaheka kifulu ha mesa, amana kakwisa basila bima.
38 Kisa mu kisuku holo mu khoku watheti, yukani kabawana bwabuna, khi kyesi kwena bawu!»
39 «zayenubwoku mboti ni wadi mukwa nzu kazayaka khi tangwa kakwísa mwifi, kakhanaku yambwadila bakota mu nzu yandi.
40 Benu phi, kalenu bayilama, mukuma Mwana wa mutu kakwísa mu tangwa dina lukondi yindula.»

Musadi wa bukheti yi wa mbi
(Mth 24:45-51)

41 Hanga Phetelu wáhyula: «Pfumu, wuti kingana kina kikuma kya betu lwesi ho kikuma kya batu boosu?»
42 Amana Pfumu wávutula: «Nati kalema wa ngangu yi wuna bisi sila mbundu? Wuna kenda sanda pfumu wandi amana wámuheka kiyeka kya kutadikilaka nzu yi basadi bahika mukusya ni kabahekaka ndambu ya bawu ya madya mu tangwa dina difwani.
43 Kyesi kwena musadi wuna yukani pfumu, mu kutula kwandi, kisa muwana muna kisalu meni kina!
44 Mu kyedika, yiluzimbwadi: kamúswanika kalenga talaka bima byandi byosu.
45 Kaasi ho musadi wuna kadizonzila: "Pfumu wama zingididi mu kukwisa", kayandika kubabetaka basadi ba bayakala yi basadi ba bakhetu; kadyaka, kanwaka amana kazelaka malafu,
46 pfumu wa musadi meni yayina kakwísa kilumbu kimosi kina kamuhingidiku yandi yi mu tangwa dina kazayiku; amana pfumu

kamúheka ndola yiluti kitesu kunima, kamúsya mu kanga dya bana bisiku lemvuka.
47 Musadi wuna wisi dizayila luzolu lwa pfumu wandi, kaasi konda kuyidika kima holo konda kusala luzolu lwa pfumu wandi, bamuzyatwasa mafimbu ma lawu.
48 Kaasi, musadi wuna wukondibwa zaya amana kisi hanga mambu mana mafwani mamuzyatwasa, katámbula mafimbu ma khunda. Kwena wuna báheka lawu, bámulomba phi lawu; kwena wuna báswekisa lawu, bamúlomba hika kuluta.»

Yesu, kisina kya ngyengu
(Mth 10:34-36)

49 «Yisa sya mbawu ha tsi; bwosu thondibwa ni yatekila lema!
50 Yena yi mbotika yimosi mu kutambula amana mbundu ha thandu yingyena tii yi kuna bwalungila!
51 Benu lubanzi ni ngemba yisa nata ha tsi? Loni, kaasi yiluzimbwadibwa ni ngyengu.
52 Mukuma tuka buthwena, batu batanu, muna nzu yimosi bahámbana, batatu mu kimbeni yi bodi amana bodi mu kimbeni yi batatu.
53 Bakala badihambula: tata mu kimbeni yi mwana wa yakala, amana mwana wa yakala mu kimbeni yi tata, ngudi mu kimbeni yi mwana wandi wa mukhetu amana mwana wa mukhetu mu kimbeni yi ngudi, buko bwa mukhetu mu kimbeni yi mukhetu wa mwana wandi amana mukhetu wa mwana mu kimbeni yi buko bwandi bwa mukhetu.»

Kubakula bidimbu bya matangwa
(Mth 16:2-3)

54 Yesu kázonza hika kwena mulumba-lumba wa batu: «Tangwa lwisi mona tuti dimosi tungamu kuna mazyokidi ma tangwa, lwisi zonza: "Mvula wisi," amana bwana bulungidi.
55 Amana tangwa yisi fula pfunzi ya ku banda, lwisi zonza: "Mwini lawu kwakala", amana bwana bulungidi.
56 Bakavungalosi! Luzayi kubanguna mitindu mya tsi yi mya zilu; amana abweti lwisiku lenda kubakula mutindu wa tangwa dyadi?»

Kuyukana yi mbeni waku
(Mth 5:25-26)

57 «Amana kikuma kya biki lwisiku zengila mwena benu-benu mambu mana mena masungama?
58 Tangwa lwendi mu kibangi yi mbanda waku ku nganda, dikasikisa lwayukana yandi buna lwenina mu nzila. Sandaku ni mbanda waku kakunata ku thwala banganzi, amana nganzi wukulambudi kwena baphumbulu, baphumbulu ndangu bakutimbula mu luzumu.
59 Yikuzimbwadibwa ni mwamuna walúbukamwoku yuka ni khaku kedi wufuta

pfuka yina yi kuna dikuta dya tsuka.»

13

Kubalula mbundu ho kufwa

1 Muna tangwa medina, ndambu ya batu bámenika kwena Yesu buna kátuma mbala yimosi Philatu batu mu kuhonda bisi Ngadidi bamosi bana bakala yoka mikhayilu.
2 Yandi wubavutwadi: «Benu lubanzi ni bakwa Ngadidi meni babana, basumuki bákala kuluta bisi Ngadidi bahika, kikuma kya buna banyokuki mu mutindu wuna?
3 Loni, yiluzimbwadibwa; kaasi ho ni lubaludiku bikalulu byenu, lwazíluka benu boosu hanga bawu.
4 Ho phi lo, batu bana kumi yi nana bábwila kibaka kya kaleyi kya Silowe kina kyábahonda phi, lubanzi basumuki bákala kuluta batu boosu bahika ba ku Yelusalemi?
5 Loni, yiluzimbwadibwa; kaasi ho ni lubaludiku bikalulu byenu, phila mosi lwafwa benu boosu.»

Kingana kya mufiki wákonda ha

6 Yesu wábatila kingana kyaki: «Mutu mosi kákala yi miti, wafwanana yi mumanga, bisi tela ni mufiki kákuna muna kilanga kyandi kya vinu. Wisa sanda kibundu kya fiki kwakuna, kaasi káwanakyoku.
7 Hanga wuzonzi kwena musadi wa vinu: "Tala, mvula tatu kedi yisi kwisa sanda kibundu kya fiki ku mufiki wawu, amana yisikyoku wana. Kisongidila, kwangawa! Kikuma kya biki wisa tambula mafu ma khatu konda kikuma?
8 Musadi wa vinu wumuvutwadi: "Pfumu, yambwadilawa hika mvula yayi; tangwa yisíma hika mu kabeta amana yimana sya mvumvu.
9 Mbanzi, walenda ha bibundu mvula yakwísa; holo, wakwángawa.»

Yesu wubeludi mukhetu mu kilumbu kimosi kya sabata

10 Kilumbu kimosi kya sabata, Yesu kakala longa muna mosi ya nzu ya kimvuka ya Bayuta.
11 Kinga mukhetu mosi wa mbefu wákala hana, báloka mulumba kwena kitembu kya mbi, tuka mvula kumi yi nana; wavwembama kákala amana kakalaku lenda kuvumbuka buna bufwani.
12 Tangwa kámumona Yesu, wámutela amana wázimbula: «Mukhetu, wukutumuki mu kimbefu kyaku.»
13 Amana wámuthetika moku. Muna mbala mosi mukhetu wasungama amana wuyandiki kuzatula Nzambi.
14 Kaasi pfumu wa nzu ya kimvuka ya Bayuta, kásephilaku kikuma Yesu wálungisa kubelula kuna,

mu kilumbu kya sabata. Wuzimbudi kwena kiḅuka kya batu kina kyáakala hakana: «Hena yi bilumbu bisambanu bya kisalu, alwisa dibukisaka muna bilumbu meni byabina, kaasi lwisaku mu kilumbu kya sabata.»

15 Pfumu wumuvutwadini: «Ha lwenina benu bakavungalosi, kosu mutu wa benu kisiku kutumuna ngombi kondilo ane[a] wandi muna dinda, mu kilumbu kya sabata, mu kumunata ndangu benda munwisa mamba?

16 Amana mukhetu yandu, mwana kena muna butuka dya Bulahami, amana Satana wámukasa tuka mvula kumi yi nana, kisongidila bulungiku ni bamukutumuna misinga myandi, mu kilumbu kya sabata?»

17 Buna kakala zonza bwabuna, bana bakala mutendisa tsoni záḅakwata; amana kibuka kyosu basephidi kikuma kya mambu moosu ma khembu kakala hanga.

Kingana kya ngenza za mutadi
(Mth 13:31-32; Mlk 4:30-32)

18 Yesu kakala zimbula: «Yi biki kifwanakani Kipfumu kya Nzambi? Yi biki pfwani yifwanikisakya?

19 Kifwanakani yi ngenza ya tidi káḅonga mutu mosi amana wátimbulaya muna masamba mandi; yimeni, yáḳituka miti, amana banuni ba ku zilu bisa tunga mazamba ma bawu muna mihandi myandi.»

Kingana kya muvimbu
(Mth 13:33)

20 Yesu wuzimbudi hika: «Yi biki pfwani yifwanikisa Kipfumu kya Nzambi?

21 Kifwanakani yi muvimbu káḅonga, mukhetu mosi, amana wáḳotisa muna ndambu ya pfuba tii yi kuna kyáthutumuka kithoba kyosu.»

Mwelu wafitakana
(Mth 7:13-14; 7:21-23)

22 Yesu kakala luta mavula yi mahata yi kwendalongaka musamu wa Nzambi kinzila-nzila mu kukwenda ku Yelusalemi.

23 Mutu mosi wámuhyula: «Pfumu, batu ba khunda lwẹsi bahúluka?» Yesu wáḅavutwala:

24 Syenu khwakasu lwakotila ku mwelu wafitakana; mukuma, yiluzimbwadi ni, balawu basánda mu kukota amana balẹndabwoku.

25 «Buna katelama mukwa nzu amana kayafikila mwelu, kuna benu, lwasala ku nzila, lwayándika kukhokwatila kuna mwelu yi kuzonzaka: "Pfumu, tuyafwadila!" Kalúvutwala:

a **13:15 13:15** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

"Benu, nzayiku keti ku biki lutuki!"
26 Hanga luyandiki kuzimbula: "Twakala dya yi kunwa ku thwala ngeyi, amana ngeyi wakala longa muna nzila za mbuta za mavula ma betu."
27 Amana kalúvutwala: "Nzayiku keti ku biki lutuki. Halukenu yi meni, benu boosu lwisi hanga mbi!"
28 Hahana kwakála bidilu yi makwenzi, tangwa lwamóna Bulahami, Kizaki, Yakobi yi bambikudi boosu muna Kipfumu kya Nzambi, amana balúkukwasa ku nzila!
29 Batúka ku tsosu yi ku ndamba, ku londi yi ku banda mu kutambula kifulu ku mesa mu Kipfumu kya Nzambi.
30 Amana, hakála yi batu batsuka batékila, amana batu batheti, basúkinina.»

Yesu yi Yelusalemi
(Mth 23:37-39)
31 Muna tangwa medina, ndambu ya Bafwadisi bisa muzimbwala: «Ndawenda, katuka haha, mukuma Eloti kabati tonda kukuhonda.»
32 Wubavutwadi: «Ndenu lwenda zimbula kwena mukengi wuna wa nduka za mbi: "Yikúkwasa biphidimutu amana mbeludi lelu yi mbasi; kilumbu kya tatu mbanisibya."
33 Kaasi bufwani yilanda nzila yama lelu, mbasi yi kilumbu kyalanda; mukuma bufwaniku ni mbikudi bamuhondila kuma kwahika ho ka ku Yelusalemi ku.»
34 «Yelusalemi, Yesulusalemi, ngeyi wisi honda bambikudi yi kuhondila ku matadi bana bisi kuhitika! Mbala kwa nzodi kedi kukutikisa bana baku bwosu kisi kutikisa, ngudi wa khoku, bana bandi ku tsi ya mahela mandi, kaasi lwázolabwoku!
35 Yi bwabuna, nzu yenu yikituki yamba. Yiluzimbwadibwa ni lwambónaku kedi tii yi kuna dyakwísila tangwa dina lwazímbula: Kasakumuka wuna wukwisa mu khumbu ya Pfumu!»

14

Yesu buki mutu
1 Kilumbu kimosi kya sabata, Yesu wisa dya ku nzu ya mosi wa bapfumu ba Bafwadisi, amana bawu bakala musimbulula yi tsikiningi.
2 Mukwa maladi ma zatu mosi wákala kuna thwala yandi.
3 Yesu wuhyudi kwena Bafwadisi yi balongi ba mitsiku: «Mitsiku mibati hana muswa ho lo, wa kubuka mutu mu kilumbu kya sabata?»
4 Kaasi bá̀hwena talala. Hanga wumubongi mbefu, wámubuka amana wámusula kenda.
5 Kunima, wábazimbwala: «Nati ha kati dya benu, yukani mwana wandi ho lo ngombi wandi kabwa mu buku dimosi, kakonda mulubula yi tswatsu, mu kilumbu kya sabata?»
6 Kaasi bálendaku kuvutula ku kyufu kina.

Phila ya kusola kifulu yi phila kutedisa

7 Yesu wáta kingana kwena batu bana bátedisa, kikuma kámona buna bakala sola bifulu bya theti. Kábazimbwala:

8 «Yukani bakutela, kwena mutu, ku mikinzi mya longu, wendaku dizakadisa ha kifulu kya theti. Hakala nana ni mutu mosi kuhyoki ngeyi mu lukumu kátedisiki;

9 amana, wuna wulutedisiki benu boodi, kisa kuzimbwala: "Sisila yandi kifulu." Tsoni wayúka mu kwenda dizakadisa ku kifulu kya tsuka.

10 Kaasi tangwa bákutedisi, ndawenda sikuka ku kifulu kya tsuka, ndangu mu tangwa dina kakwísa wuna kutedisiki, kakuzimbwala: "Nduku wama, tombuka ku thwala." Amana bwakála kikuma kya ngeyi lukumu ku thwala batu boosu bana bakála ku mesa ha kimosi yi ngeyi.

11 Kikuma, "wuna wadítombula bamukulumuna; amana wuna wadíkulumuna, bamútombula."

12 Yesu wázimbula phi kwena wuna wámutedisa: «Tangwa wisi hana madya ma mu suka keti ma mu masikidika, wutedisaku banduku baku, keti baphangi baku, keti bakwa kikanda kyaku, keti bamvwama babana lwabandakana bawu; bakuvutwala nana, kilumbu kina kyakála kya bawu, hanga bakuvutwadi ngeyi phi buna wubasadidi.

13 Kaasi yuka ni wuzodi kuta mukinzi, tedisa baphutu yi bakwa bifu bya mutindu yi mutindu yi bifwa malu yi moku phi yi baphofu.

14 Wakála yi kyesi, kikuma beku yi kima bakuvutwala. Mukuma, wafútama tangwa bafútumuka batu basungama.»

Kingana kya mukinzi wa mbuta
(Mth 22:1-10)

15 Buna káyuka bwabuna, mosi wa batu bana bakala ku mesa wázimbula kwena Yesu: «Kyesi kwena mutu wuna wadya mu Kipfumu kya Nzambi!»

16 Yandi wámuvutwala: «Mutu mosi wata mukinzi wa mbuta, amana wátedisa lawu dya batu.

17 Mu tangwa dya kudya, wátuma musadi wandi kenda bazimbwala batu bana kátedisa yandi: "Alwisenu! Bima byosu bya kuyidika kedi byena."

18 Kaasi bawu boosu, mutu yi mutu, kakala lomba ndoluka. Watheti kámuzimbwala: "Kilanga kimosi thuki mu kusumba, buluti mboti, yenda talakya; ndolula."

19 Mukwawu kámuzimbwala: "Bangombi kumi thuki mu kusumba, yendi bameka phi; Yikulombibwa, wandolula."

20 Wahika wuzimbudi: "Buthwena khwediki, pfwaniku kwisa."

21 Musadi, mu kuvutuka, wázimbula mambu

mana kwena pfumu wandi. Hanga pfumu wa nzu, mu khabu, wuzimbudi kwena musadi wandi: "Awenda tswatsu muna mabala-bala ma mbuta keti mana ma khunda, ma mbanza, amana nata kwaku baphutu yi batu bana bena yi bifu bya lutu, mutindu yi mutindu yi bifwa mesu yi bana bisi tinguna."

22 Hanga kunima, musadi wisa zimbula: "Pfumu, buna wulombiki busalami, kaasi bizika bisadi hika bya khatu."

23 Hanga pfumu wuzimbudi kwena musadi: "Awenda muna nzila yi mu mikinda mya bilanga, balundika batu mu kukota ndangu nzu yama yabasa.

24 Mukuma, yiluzimbwadibwa: ka mosi ku, wa batu bana batedisa wayedika madya ma meni."»

Abweti kukituka mulonguki wa Yesu
(Mth 10:37-38)

25 Milumba-lumba mya batu myakala kangala yi Yandi. Yandi wubaluki amana wubazimbwadi:

26 «Yuka mutu wisi kwena meni amana konda kabwisa tata wandi yi ngudi wandi yi mukhetu wandi yi bana bandi yi baphangi bandi ba bayakala yi baphangi ba bakhetu, keti luzingu lwa yandi meni, kafwaniku kukala mulonguki wa meni.

27 Wuna wukondi nata kitakani kyandi amana kandanda, kafwaniku kukala mulonguki wa meni.

28 Amana nati hana kati dya benu, wazola katunga nzu ya musyetebengi, wakonda zakala theti kikuma kya kutala ho mbongu zafwana kena zawu mu kumanisina kisalu.

29 Kondilo, kunima dya kusikula mupfundila, konda kalenda kumanisaya, amana bana boosu bakwisa mumona bakonda museya

30 mu kuzimbula: "Mutu yandu wayandika kutunga kaasi kalendaku mu kumanisa!"

31 Holo, khi pfumu, yuka ni kendanwana yi pfumu wahika, kazakalaku theti mu kudihyula yuka wufwani, yi bayakala mafunda kumi, kunwanisa wuna wubati kwisa ku thwala yandi yi mafunda makumodi?

32 Yuka loni, buna kenina hika wuna kyana, kamutumina mbambala mu kulomba ngemba.

33 Yi bwabuna ni, ha kati dya benu, wuna wukondi kudibwisa yi bima byandi byosu kapfwaniku kala mulonguki wa meni.»

Mungwa wakonda mupfunu
(Mth 5:13; Mlk 9:50)

34 «Mungwa kima kya mboti. Kaasi honi munzenzu wukondi, yi biki bavutwalawa?

35 Weku hika mboti keti kikuma kya mafu, keti kikuma kya mvumvu; bisiwa losa ku nzila. Wuna wena yi matu ma kuyuka, kayuka!»

15

Kingana kya mukoku watota, wumoniki phi
(Mth 18:12-14)

1 Bakalaki ba phaku yi basumuki boosu, bábwesuka kwena Yesu ndangu bamuyuka.
2 Bafwadisi yi balongi ba mitsiku bázimbula mu kumukumba: «Kisi yamba basumuki, kisi dya ha kimosi yi bawu!»
3 Hanga Yesu wábatila kingana kyaki:
4 «Khi mutu ha kati dya benu, yuka kákala yi mikoku khama, amana katotisa wumosi, kasísaku makumi vwa yi vwa mahika muna nganga ndangu kenda sanda wuna wutotiki, tii yi kuna kaséngumunawa?
5 Amana buna kaséngumunawa kasyáwa ha mahembu mandi yi kyesi kyosu.
6 Amana mu kuvutuka ku nzu yandi, kátela banduku yi bana kábandakana bawu mu kubazimbwala: "Sangwalenu yi meni, mukuma tsengumuniwa mukoku wama wuna wátota!"
7 Yiluzimbwadi: "Phila mosi, kyesi kya lawu kyakála mu zilu, kikuma kya musumuki mosi wubaludi mbundu, kuluta batu bana basungama makumi vwa yi vwa bana beku yi mupfunu wa kubalula mbundu.»

Kibendi kya makuta kyátota, kimoniki
8 «Holo, khi mukhetu, yuka kakala yi bibendi kumi amana katotisa kibendi kimosi, kakwikaku yi mwinda, kakombulaku nzu amana wusandi bukheti-bukheti, yi kuna kamónikya?
9 Buna kamónakya, katédisa kuna nzu yandi, banduku yi bakhetu bana kábandakana bawu, amana mu kabázimbwala: "Sangwalenu yi meni kikuma tsengumunikya kibendi kya makuta kina yítotisa!"
10 Phila mosi, yiluzimbwadibwa, kyesi bwena ku thwala banzyo ba Nzambi kikuma kya musumuki mosi wubaludi mbundu.»

Mwana wátota amana wumoniki
11 Yesu kázimbula hika: «Mutu mosi wákala yi bana bódi ba bayakala.
12 Amana wuna wa muleki kuluta wázimbula kwena tata wandi: "Tata, pheka ndambu ya kimvwama yina pfwani yibonga." Hanga tata wukabisi kuvwa kwandi kwena bawu.
13 Amana kunima koma ka bilumbu, mwana wuna wa muleki, wábalula mu makuta bima byosu bina kakala byawu, amana wénda ku tsi yimosi ya kyana. Kwakuna, wázanga kimvwama kyandi mu luzingu lwa kisaka-saka.
14 Buna kámanisa byosu, nzala ya lawu yákota muna tsi meni yana, amana wáyandika kukonda mu byosu.

15 Wádikotisa ku kisalu kya mutu mosi, wa ku tsi meni yayina, wámutuma muna bilanga byandi mu kuhungula bangulu.

16 Amana kázola bwabuna ndangu kayukutaka mu bibundu bina bakala dya bangulu, kaasi keti mutu kámuhekabyoku.

17 Muna kati dya yandi meni, kádizimbwala: "Bakwa, basadi ba tata wama, benina yi mapha malutuki, amana meni, haha, mbati fwa ku nzala?

18 Yitélama, yikwénda kwena tata wama amana yimúzimbwala: Tata, yísumuka ku thwala Nzambi yi ku thwala ngeyi.

19 Pfwaniku hika mu kuthela mwana waku. Mbongila hanga mosi wa basadi baku."

20 Amana wátelama mu kukwenda kwena tata wandi.

«Buna kákala kuna kyana, tata wandi mumoni amana wuyuki kiwayi kya lawu: wénda thinu, wámubumbakana amana wámuyamba phi.

21 Mwana kámuzimbwala: "Tata, yísumuka ku thwala Nzambi yi ku thwala ngeyi. Pfwaniku hika kukala hanga mwana waku wa kubuta."

22 Kaasi tata wázimbula kwena basadi bandi: "Natenu tswatsu mvwela yina yiluti bukheti amana muvwatisenuya; musyenu ndamba yimosi kuna mulembu yi tsabatu kuna malu.

23 Natenu mwana ngombi wa senga, muhondenu phi; tudyenu, twata mukinzi,

24 mukuma, mwana wama yandu kadikini wafwa, amana wuvutwakidi luzingu; kákadiki wátota, amana wusengumuki." Amana báyandika kuta mukinzi.

25 «Kinga, mwana wa tsomi, ku bilanga kákala. Buna kávutuka, amana wátula bela-bela yi nzu, wáyuka kizamba yi makinu.

26 Wátela mosi wa basadi mu kumuhyula mambu mana mákala luta.

27 Amana yandu wámuzimbwala "Myaki waku wuvutuki, amana tata waku wumuhondisidi mwana ngombi wa mafuta, kikuma kamuvutwakidi yi lutu lwa ngolu."

28 Kaasi mbuta wáfunga khabu; kázolaku kukota. Tata wandi wálubuka mu kumubokwadila.

29 Hanga wuvutudi kwena tata wandi: "Mvula za lawu kedi tsadi kikuma kya ngeyi hanga musadi, yisalaku kolama ku mitsiku myaku. Amana wasalaku pheka keti mwana phunda ndangu yita mukinzi yi banduku bama.

30 Kaasi tangwa kisi vutuka, mwana waku yandu wénda fwasa kuvwa kwaku yi bakhetu ba bandumba; kikuma kya yandi wumuhondisidi mwana ngombi wa mafuta!"

31 Tata wámuzimbwala: "Ngeyi, mwana wama, wenina bilumbu byosu yi

meni, amana kyosu kyenina kya meni, kyenina phi kya ngeyi.
32 Kaasi bulungiki twata bukheti mukinzi yi kusangwala, mukuma myaki waku yandu wumoni, kákadiki wafwa, amana wuvutwakidi luzingu; kákadiki watota amana wusengumuki!"»

16

Kalema wa bikwaki yi wadimuka

1 Yesu kakala zimbula hika kwena balonguki: «Mutu mosi wa mvwama wákala yi kalema mosi; wuna bátungulula, wakala fwasa bima byandi.
2 Hanga mvwama wumutedi amana wumuzimbwadi: "Biki mbati yuka kuzonzila kikuma kya ngeyi? Tsongila phila yina wukasadilaka kisalu kyaku; mukuma wufwaniku hika kukala kalema ka meni."
3 Kaphita wudizonzidi yandi meni: "Biki yihánga, kikuma pfumu wama mbotudikya kisalu kya kalema? Kusala bilanga? Yeku yi ngolu za kudima. Kulombalomba? Yiyúka tsoni."
4 Nzayi buna yihánga, ndangu kwakala batu bana bangyámba, kwena bawu, tangwa bakhátula mu kisalu kyama kya kalema!"
5 Hanga wutedisi kosu mutu wuna wákala yi pfuka ya pfumu wandi. Wuhyudi kwena watheti: "Thalu kwa wufwani kufuta kwena pfumu wama?"
6 Yandi wávutula: "Mindungu khama mya masi." Amana Kalema wamuzimbwala: "Bonga mukanda waku wa pfuka; zakala tswasu, sonika: makumatanu."
7 Kunima wahyula kwena mukwawu wahika: "Amana ngeyi thalu kwa wufwani kufuta?" Yandi wávutula: "Tsaki khama za bule." Kalema wamuzimbwala: "Bonga mukanda waku wa pfuka sonika: makumi nana.
8 Amana pfumu wámuzatula kalema wuna wa bikwaki kikuma kásala mambu hanga mutu wadimuka mukuma batu ba tangwa dyadi, benina badimuka lawu mu mambu ma batu bana bafwanana bawu, kuluta bana benina mu mwini.»
9 Yesu wáyika: «Amana meni yiluzimbwadi: lakamenu kikhunda yi bimvwama bya mbi bya tsi yayi, ndangu tangwa byafwa, baluyamba mu bifulu bya luzingu lwakonda tsuka.
10 Wuna wena mwani mu bima bya khunda, kakála phi mwani mu bima bya mbuta. Amana wuna wukondi masonga mu bima bya khunda, keku phi yi masonga mu bima bya mbuta.
11 Yuka ni lwakálaku masonga mu kimvwama kya mwani kya tsi yayi, nati walúheka bimvwama bya kyedika?
12 Amana yukani lweku yi mwani ku kima kya muk-

wenu, nati waluheka kima kya benu-benu?

13 «Ka musadi mosi ku wufwani kakala muhika wa bapfumu bodi: holo kaménga mosi amana katónda mukwawu; kondilo kadínama yi mosi amana wumumengi mukwawu. Lufwaniku kusadila Nzambi yi mbongu.»

Mutsiku yi kipfumu kya Nzambi
(Mth 11:12-13; 5:31-32; Mlk 10:11-12)

14 Bafwadisi, bázoluka mbongu, bakala yuka mambu mana mosu amana bayandika kuseya Yesu.

15 Yesu wábazimbwala: «Benu lwisi dimonikisa batu ba bukheti, ku thwala batu, kaasi Nzambi wuzayi mbundu zenu. Mukuma, mambu mana menina ma mbuta ku mesu ma batu, mena nzanzi ku mesu ma Nzambi.

16 «Yi kuna tangwa dya Yowani, mitsiku yi Bambikudi kwákala. Tuka buna, Kipfumu kya Nzambi básamunakya hanga Musamu wa Bukheti; amana kosu mutu kisi sya ngolu mu kukotamwa.

17 Kinga bweku phasi kikuma kya zilu yi tsi mu kuhyoka, kuluta kwa kisona kimosi kya mitsiku mu kubwa.

18 «Wosu wuna wukatudi mukhetu wandi, amana kakwela wahika, mbongi kati. Amana wuna wukwedi mukhetu wuna bákatula ku longu kwena yakala dyandi, mbongi kati.»

Kingana kya Mvwama yi Lasalu

19 «Hákala yi mutu mosi wa mvwama; wakala vwata miledi mya bukheti yi mya thalu kuluta; amana wakala ta kizamba yi kunata luzingu lwa khembu.

20 Phutu mosi wákala lutu yi bitoni-bitoni, khumbu yandi Lasalu, kákala wan-imba muna mwelu wa yandi.

21 Kakala zola kuyukuta bizotu bina byákala bwa mu tsi ya mesa ma mvwama. Bambwa bakala henda bitoni byandi.

22 Phutu wáfwa amana bámunata kwena banzyo bela-bela yi Bulahami. Mvwama phi wáfwa amana bámuzika.

23 Muna kalunga, kávumbula mesu, yi minyanga myandi, wámona kuna kyana Bulahami yi Lasalu hana kabeta ka yandi.

24 Hanga wubekitidi: "Tata Bulahami, ngyukila kyadi! Mutuma Lasalu kavundika tsongi ya mulembu wandi muna mamba, ndangu kan-dokisina ha lulaka mukuma mbati nyokuka mu mbawu yayi."

25 Kaasi Bulahami wámuvutwala: "Mwana wama, bambuketi ni ngeyi wátambula mboti yaku mu luzingu lwaku, kaasi Lasalu, yandi, munyanga kávwa. Buthwena bwabu, kwaku, yandi kena walembwa, kaasi ngeyi wubati nyokuka.

26 Amana mu byana byosu, mbenga mosi ya mbuta basya ha kati dya betu yi benu, ndangu bana bazóla kuluta tuka kwaku yi kuna lwena benu, balendaku salabwa; amana ni balábukaku phi tuka kuna lwena benu yi kwena betu."
27 Mvwama wázimbula: "Yikubokwadidi ngeyi tata mu kutuma Lasalu muna nzu ya tata wama;
28 mukuma yena yi baphangi batanu. Kenda banatina kimbangi kyandi ndangu bisaku, bawu phi, kuma kwaku kwena yi minyanga."
29 Kaasi Bulahami kázimbula: "Bena yi Moyize yi Bambikudi: babayukila!"
30 Mvwama wulanduludini: "Loni, tata Bulahami. Kaasi yuka ni mutu mosi wa ku bafwa kenda kwena bawu, babálumuna mbundu."
31 Kaasi Bulahami wámuzimbwala: "Yukani bayukidiku Moyize yi Bambikudi, bakwíkilaku, keti mwena mutu wafútumuka ha kati dya bafwa."»

17

Disumu yi mulemvu
(Mth 18:6-7; 18:21-22; Mlk 9:42)

1 Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Bwalendaku salama ni kukalaku mambu mana misi hukumuna; kaasi kyadi kwena mutu wuna mabwidi!
2 Bulungi kwena yandi bamuzitikila, muna tsingu, kalunga tadi amana bamudibula muna yanga dya mbuta, ndangu kahukumuna nana mosi wa baleki baba.
3 Dikengenu!
«Yuka ni phangi waku kasumuki, musongila mbi yandi. Honi kabalula mbundu, mulolula.
4 Yukani kasumuki, kwena ngeyi, mbala tsambwadi muna kilumbu, amana ni mbala tsambwadi wisi vutuka kwena ngeyi, mu kuzimbula: "Yibálula mbundu", wamúlolula.»

Kikumbwala
5 Bathumwa bázimbula kwena Pfumu: «Tuyika lukwikilu lwa lawu.»
6 Pfumu wávutula: «Wadi lwakala yi lukwikilu hanga ngenza ya tidi, lukhani zonza kwena kalamba ka miti wawu: "Divusa, awenda dikuna muna yanga dya mbuta", amana wululemvukidi.»

Kisalu kya musadi
7 «Nati ha kati dya benu, yukani kakala yi musadi wisi bundula holo wisi hungula kibuka kya mikoku, tangwa kisi vutukisa ku bilanga, kamúzimbwala: "Awisa tswatsu wasikuka ha mesa"?
8 Kaasi kamúzimbwalaku bwabu: "Ndambila kudya kwa meni, vwata miledi mya kisalu kikuma kya kungidikila mesa, yi kuna yidya amana ndwi, kunima, ngeyi phi wafwana dya, wanwa phi"?
9 Yandi, keku yi mupfunu wa kumuvutwala

matondu musadi wuna tangwa kamuhangidi bwosu kámulomba?
10 Phila mosi yi benu phi tangwa lwasála mosu mana kalúlomba, zimbulenu: "Betu, basadi kwetu thwenina; twásala lwesi mana twáfwana kusala."»

Yesu wubuki bakwa bwasi kumi
11 Bwosu kakala kwenda ku Yelusalemi, kakala hyokila hana kati dya Samadiya yi Ngadidi.
12 Amana mu kukota kwandi mu hata dimosi, bakwa bwasi kumi bisa mutundakana. Batelama kuna kyana,
13 báthuta ndinga amana bázimbula: «Yesu, Mulongi, tuyukila kyadi!»
14 Amana tangwa kábamona, wábazimbwala: «Ndenu lwenda disongila kwena banganga Nzambi.» Buna bakala kwenda kwakuna, básema.
15 Mosi wa bawu, buna kádimona ni wusemi, wisa vutukisa, mu kuzatula Nzambi mu ndinga ya ngolu.
16 Wábwa mbunzu mu mafu muna bitambi bya Yesu amana wámuvutwala matondu. Mwisi Samadiya kákala.
17 Amana Yesu wáhyula: «Ka boosu ku bawu kumi basemi? Amana vwa dyahika, ku biki dyenina?
18 Kaka munzenza meni yandu lwesi wudimonikisi mu kwisa vutuka kuhana khembu kwena Nzambi?»
19 Kunima, wámuzimbwala: «Telama, ndawenda. Lukwikilu lwaku lukuhuludini.»

Kukwisa kwa kipfumu kya Nzambi
(Mth 24:23; 24:37-41)
20 Bamuhyudi kwena Bafwadisi ndangu bazaya ho mu khi tangwa kyakwísa Kipfumu kya Nzambi. Yandi wábavutwala: «Kipfumu kya Nzambi kisiku kwisa mu phila yina bafwani bamoninakya.
21 Bazímbulaku ni "Talenu, haka kyenina!" Holo "Kuna kyenina!" Mukuma Kipfumu kya Nzambi, hana kati dya benu kyenina.»
22 Amana wázimbula hika kwena balonguki: «Bilumbu byakwísa bina lwasánda ndangu lwamóna keti kimosi kya bilumbu bya Mwana wa mutu, kaasi lwamónakyoku.
23 Balúzimbwala: "Kuna kenina!" Holo, "Kwaku kenina!" Kaasi lwendakwoku, lutsyakulakwoku.
24 Mukuma, bwosu wisi kenya munyenya, tselu yi tselu ya zilu, yibwana buna kakála Mwana wa mutu mu kilumbu kyandi.
25 Kaasi buluti theti, kanyokwama lawu; amana bamulosila kwena mbandu yayi.
26 Mana máluta mu bilumbu bya Nowa; phila mosi maluta mu bilumbu bya Mwana wa mutu.
27 Batu bakala dya, bakala nwa, bayakala yi bakhetu bakala kwela yi ku dikwela tii yi kuna kakótila Nowa mu

nzasa: hanga kithombu kisi zaluka, kibatotisi boosu.
28 Bwana, bwabuna bwákala phi hanga mu bilumbu bya Loti: batu bakala dya, bakala nwa, bakala sumba, bakala sumbisa, bakala kuna amana bakala tunga phi;
29 kaasi kilumbu kina kalubuka Loti mu Sotomu, mvula mosi wanoka wa mbawu yi bupfundu bwakala lema ku zilu, amana wábatotisa boosu.
30 Phila mosi malúta kilumbu kina kakwisa sengumuka Mwana wa mutu.
31 «Muna kilumbu kina, wuna wakála ku nzila hana mudilu, wakala yi bima byandi mu nzu, katulukaku kikuma kya kubongabya; amana wuna wakála phi ku bilanga, kavutukaku mu manima.
32 Bambukenu mukhetu wa Loti!
33 Wuna wásanda kusweka luzingu lwandi, katótisalwa, kaasi wuna watótisalwa, kahúlulalwa.
34 "Yiluzimbwadibwa ni, muna phipha meni yina, ha kati dya batu bodi bakála ha thangi yimosi, mosi bamútambula amana mukwawu kasála.
35 Mu kati dya bakhetu bodi bakwata toka mu kindundu, mosi bamúnata, mukwawu kasála.
36 Bayakala bodi bakála mu kilanga kimosi, mosi bamúnata, mukwawu kasála.»
37 Balonguki bámuzimbwala: «Ku biki, Pfumu?» Amana yandi wávutula: «Kuna kwakála mvumbi, yi kwakuna phi bakútakanina bangandwanganga.»

18

Kingana kya mufwidi yi zusi
1 Yesu kakala batila kingana kyaki mu kusongila ni bulungi, kulombila bilumbu byosu amana konda kulembwa.
2 Kázimbula bwabu: «Kwákala, ku mbanza mosi, yi zusi mosi, wákalaku banga Nzambi amana kakala lewula mutu woosu.
3 Mwákala phi, muna mbanza meni yana, yi mukhetu mosi wa mufwidi wuna wakala kwisa mu kumuzimbwala: "Nzengila mukanu wawu, kikuma baphangi mbi."
4 Tuka thama, zusi kázolaku; kaasi kunima, wádizimbwala: "Ketibwe yisiku banga Nzambi amana yisi lewula batu,
5 kaasi kikuma mufwidi yandu kabati ngyangisa, yimúzengila mukanu ndangu kisaku ngyata mutwa."»
6 Pfumu wáyika: «Yukenu buna kazimbudi zusi wa mbi.
7 Amana Nzambi, kakonda zengila, batu bandi kásola, mukanu, tangwa babati mutela phipha yi mwini? Kabáhingidisa?
8 Yiluzimbwadibwa, kabázengila mukanu yi

tswatsu. Kaasi tangwa kakwísa Mwana wa mutu, lukwikilu kakwisa wana ha tsi?»

Kingana kya Mufwadisi yi kalaki ka phaku

9 Yesu wáta hika kingana kyaki, kikuma kya batu bahika bisi dibanzila ni basungama kaasi bisi lewula bakwawu:
10 «Bayakala bodi bakala kwenda ku nzu ya Nzambi mu kulombila; mosi kákala mufwadisi, mukwawu, kalaki ka phaku.
11 Mufwadisi wátelama, wálombila bwabu yandi meni: "Ah! Nzambi, yikuvutwadi matondu kikuma yeku hanga bayakala bahika, bena befi yi batu bakonda sungama, bita-mbongi; holo hanga kalaki ka phaku yandi.
12 Yisi zila kudya, mbala zodi muna phosa, yisi futa kimosi kya kumi kya bima byama byosu."
13 Kalaki ka phaku, yandi, kákala watelama kuna kyana; kálendaku kuvumbula mesu ku zilu, kaasi kákala bunda hana thulu yi kuzonzaka: "Ah! Nzambi, ngyukila kyadi, musumuki yenina."
14 Kyedika yiluzimbwadibwa, yandu-yandu wákulumuka hika ku nzu yandi, mu ndonga yi Nzambi; kaasi ka wuna ku mukwawu. Mukuma wuna wadítombula, kakúlumuka; kaasi wuna wadíkulumuna, katómbuka.»

Yesu yi bana bakhunda (Mth 19:13-15; Mlk 10:13-16)

15 Batu bakala nata kwena Yesu keti bana bakhunda ba lubutu, ndangu kabasimba yi koku. Balonguki, mu kumona bwabuna, báyandika kubakaya.
16 Kaasi Yesu wáhana muswa ni bamunatina bawu amana wázimbula: «Yambulenu bana bisa kwena meni. Lubakandisaku, mukuma Kipfumu kya Nzambi kyenina kikuma kya bana bena hanga bawu.
17 Mu kyedika yiluzimbwadi: wuna wakonda yamba Kipfumu kya Nzambi hanga mwana wa khunda, kakótamwoku, swa!»

Yesu yi mvwama (Mth 19:16-30; Mlk 10:17-31)

18 Pfumu mosi wáhyula kwena Yesu: «Mulongi wa bukheti, biki pfwani yi-hanga mu kubonga luzingu lwakonda tsuka?»
19 Yesu wámuzimbwala: «Kikuma kya biki wuthedidi wa bukheti? Heku mutu wenina wa bukheti ho ka Nzambi lwesi ku.
20 Wuzayi mitsiku: "Taku mbongi, hondaku, yibaku; taku kimbangi kya luvunu, zitisa tata waku yi ngudi waku.»
21 Mutu wuna wávutula: «Yisi lemvukilamya myana myosu tukidila kileki kyama.»
22 Yesu buna kámuyuka bwabuna, wázimbula: «Kima kimosi hika kikukondi;

tekisa byosu bina wena byawu, kabisabya kwena baphutu amana watámbula kimvwama mu mazilu. Kunima, nzawisa ndanda.»

23 Kaasi buna káyuka bwabuna, wekina mu kiwayi kya lawu, mukuma mvwama wambuta káka la.

24 Yesu buna kámumona bwabuna mu kiwayi, wázimbula: «Phasi bwena kwena bana benina yi kimvwama mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.

25 Mukuma bweku phasi kwena Kamela mu kulobuka ha hundu dya ndongu, kuluta mvwama mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.»

26 Bana bakala muyuka bázimbula: «Amana nati wufwani kahuluka?»

27 Yesu wávutula: «Mambu mana malendakanaku kwena batu, malendakana kwena Nzambi.»

28 Phetelu wázimbula: «Talandi, betu twásisa bima byákala bya betu, mu kukulanda ngeyi.»

29 Yesu wábazimbwala: «Mu kyedika yiluzimbwadibwa, heku mutu wásisa, kikuma kya Kipfumu kya Nzambi, nzu yi mukhetu yi baphangi, yi tata yi ngudi wandi, holo bana,

30 kakonda tambula, bya lawu kuluta mu tangwa dyadi yi muna tsi yina yisi kwisa, luzingu lwakonda tsuka.»

Yesu samuni mu mbala ya tatu lufwa lwandi yi lufutumuku lwandi
(Mth 20:17-19; Mlk 10:32-34)

31 Yesu wábonga bawu Kumi yi bodi amana wábazimbwala bwabu «Tubati tombuka ku Yelusalemi. Mambu moosu mana másonama mu nzila ya bambikudi kikuma kya Mwana wa mutu, malúngila.

32 Mukuma bamúlambula ku móku ma baphani, bamúseya, bamútukwana, bamúlokwala metya.

33 Bamúzyatula, kunima bamúhonda. Amana kilumbu kya tatu, kafutumuka.»

34 Kaasi bawu bábakisaku keti kima mu moosu mana; thendula ya ndinga yina yabákadila yakufidinga, bázayaku keti biki bwazola kuzonza.

Yesu wubuki phofu mosi
(Mth 20:29-34; Mlk 10:46-52)

35 Bwosu kakala phusana bela-bela yi Yediko, phofu mosi kakala wasikuka kuna kabeta ka nzila yi kulombaka.

36 Wáyuka mulumbalumba wa batu wákala hyoka amana wáhyula keti biki byabina.

37 Bámuvutwala: «Yesu mwisi Nazaleti wubati luta.»

38 Kahanga wukalungi: «Yesu, Mwana Tavidi, ngyukila kyadi!»

39 Bana bákala ku thwala, báyandika kumukaya ndangu kadibata. Kaasi wákalunga hika ngolu:

«Mwana wa Tavidi ngyukila kyadi!»

40 Yesu wátelama, amana wásenda ni bamunatina yandi. Tangwa kabwesuka, Yesu wámuhyula:

41 «Biki wuzodi yihanga kikuma kya ngeyi?» Yandi wávutula: «Pfumu, nzodi yimona hika.»

42 Hanga Yesu wumuzimbwadi: «Mona hika. Lukwikilu lwaku lukuhuludini.»

43 Muna tangwa meni dina, wáyandika kumona amana wámulanda mu kuzatula Nzambi. Batu boosu, mu kumona bwabuna, báyandika mu kukumisa Nzambi.

19

Yesu yi Zakhayi

1 Yesu wákota mu Yediko amana wahyokila muna mbanza.

2 Kwákala kwakuna yi mutu mosi, khumbu yandi Zakhayi; wákala pfumu wa bakalaki ka phaku, mvwama phi kákala.

3 Kakala sanda mu kumona keti nati kákala Yesu, kaasi kikuma kya mulumba-lumba wa batu, kálendaku kumumona, mukuma wakhufi kákala.

4 Hanga wénda thinu kuna thwala amana wázanza muna miti mosi ndangu kamumona, kikuma mwamuna kafwana kulutila.

5 Amana buna kátula Yesu homa meni yayina, wáthuta mesu ku zilu amana wámuzimbwala: «Zakhayi, tuluka tswatsu, bulungi, yikala lelu ku nzu yaku.»

6 Zakhayi wátuluka tswasu mu kumuyamba yi kyesi kyosu.

7 Amana mu kumona bwabuna, boosu bányengalakana: «Wendi kala ku nzu ya musumuki.»

8 Kaasi Zakhayi, wamutendendi, wuzimbudi kwena Pfumu: «Pfumu, yihána kwena batsukami kati-kati dya kuvwa kwama, amana yukani yihuna mu kulutula thalu ya kosu kima kina kwena mutu, yimúvutwala mbala ya.»

9 Yesu kámuzimbwala: «Lelu luhulusu lwisi kikuma kya nzu yayi, mukuma yandi phi kenina mwana mosi wa Bulahami.

10 Mukuma, Mwana wa mutu kisa sanda yi kuhulula kina kyátota.»

Kingana kya makuta ma wolu
(Mth 25:14-30)

11 Bwosu bakala yuka bima bina, Yesu wáyika hika kingana kimosi kikuma belabela yi Yelusalemi kákala, amana bakala banza ni Kipfumu kya Nzambi fwani kyamonika muna tangwa meni dina.

12 Hanga wuzimbudi bwabu: «Mutu mosi wa kikanda kya lukumu wénda ku tsi ya kyana, mu kumuyadika kipfumu kya hata dyandi; ku nima dya kuvutuka.

13 Amana kahanga wutedi kumi dya basadi bandi,

wubaheki mafwalanga kumi ma wolu. Amana wábazimbwala: "Sadilenu-zoku bikhita tii yi kuna yikwisa vutwakila."

14 Kaasi bakwa mulambu wandi bakala mumenga, amana bátuma kibuka kimosi kya bambambala ku manima ma yandi, ndangu benda zimbula kuna mbanza yina kenda: "Betu tuzodiku: mutu yandu katuyala."

15 "Buna kávutuka, kunima dya kumuyadika kipfumu, hanga wutedisi basadi bana káheka makuta, ndangu kazaya keti bweti básadilama.

16 Watheti wísa amana wázimbula: "Pfumu, fwalanga dyaku dya wolu dilumbudi makwawu kumi."

17 Pfumu wámuzimbwala: "Bwa bukheti, wenina musadi mosi wa bukheti kikuma wuhwidi mwani mu mambu ma khunda; watámbula kipfumu ha thandu ya mbanza kumi."

18 Wazodi wísa amana wázimbula: "Pfumu, fwalanga dyaku dya wolu dilumbudi matanu makwawu."

19 Pfumu wámuvutwala: "Ngeyi, phila mosi, wakala pfumu wa mbanza tanu."

20 Wahika wísa, amana wázimbula: "Pfumu, tala di, fwalanga dyaku dya wolu dina yízindika ha kitemba.

21 Mukuma ngeyi mbangiki, kikuma ngeyi wena mutu wa mathata. Wisi bonga bima bina wusikudiku amana wisi hela bina wukuniku."

22 Pfumu wámuzimbwala: "Muna ndinga zaku meni zina yi mwana yikúfundisila, musadi wa mbi! Wázaya ni meni mukwa mathata. Yisi bonga bima bina tsikudiku; yisi hela phi bina khuniku.

23 Amana kikuma kya biki wakonda sila mbongu zama mu nzu yina bisi vudisila mbongu? Mu kuvutuka kwama yikakwenda bongaza yi muluta."

24 Kunima wázimbula kwena batu bana bákala hana: "Mubotulenudyoku fwalanga dya wolu amana hekenudya kwena wuna wena yi mafwalanga kumi."

25 Bámuzimbwala: "Pfumu, yandi mafwalanga ma wolu kumi kenina mawu kedi!"

26 Yandi wávutula: "Yiluzimbwadibwa: bayíka kwena wuna wena yi bima; kaasi wuna kondi kima, bamúbwotula keti kina kena kyawu.

27 Kaasi kwena bambeni bama, bana bazodikiku ni yibayala, banatenu kwaku amana bazengenu tsingu ha mesu mama."»

Yesu wukoti mu Yelusalemi (Mth 21:1-11; Mlk 11:1-11; Ywn 12:12-19)

28 Kunima dya kuzimbula bwabuna, Yesu wénda ku thwala bawu amana wátombuka ku Yelusalemi.

29 Tangwa kátula bela-bela yi mahata mama: Betifasi yi Betaniya, bela-bela yi mongu

wa Olive, wátuma bodi ba balonguki bandi,
30 wubazimbwadi: «Alwenda kuna hata dina dyenina kuna sambwa; ha lwakóta, lwamóna mwana wa ane mosi wuna bisi zanza batu, wakuzitikila; wuna bakonda zanza kedi keti mbala mosi kwena mutu. Mukutumunenu amana munatenu.
31 Yukani mutu kaluhyula: "kikuma kya biki lubati mukutwamina?", lwamúzimbwala bwabu: "Pfumu mupfunu kamuvi."»

32 Bana kátuma benda amana bawana mambu bwosu kábazimbwala.
33 Tangwa bakala kutumuna mwana ane[a], bakwa yandi bábazimbwala: «Kikuma kya biki lubati kutwamina mwana wa ane?»
34 Bávutula: «Pfumu mupfunu kamuvi.»
35 Amana bámunata mwana wa ane kwena Yesu, kunima bátimbula miledi mya bawu hana kunda dya mwana wa ane, amana bámuzanzisa Yesu.
36 Tangwa kakala kwenda, batu bakala yala mizaka mya bawu muna nzila.
37 Amana kakala bwesuka ku khulumuka ya mongu wa ba Olive tangwa bakala sangwala kibuka kya balonguki, bakala zatula Nzambi mu ndinga ya ngolu, kikuma kya biphadi byosu bina bámona.
38 Bakala zimbula: «Kasakumuka wuna wisi kwisila mu khumbu ya Pfumu! Ngemba mu zilu yi khembu muna bisoka!»
39 Amana ndambu ya Bafwadisi, muna mulumba-lumba wa batu, bámuzimbwala: «Mulongi, bakaya balonguki baku.»
40 Yandi wábavutwala: «Yiluzimbwadibwa, yukani bawu badibata, matadi makálunga!»

Yesu wudidi kikuma kya Yelusalemi

41 Amana mu kubwesuka, Yesu wámona mbanza amana wádila kikuma kya yawu,
42 mu kuzimbula: «Wadi ngeyi phi wázaya, mu kilumbu kyaki, abweti kutambula ngemba! Kaasi buthwena moosu makusweka mena ku mesu maku.
43 Mukuma bilumbu byakwísa, kwena ngeyi, bina bakúzyeta buna bufwani kwena bambeni baku amana bakúzinga yi kukufitikisa muma mwosu.
44 Bakúbula, ngeyi yi bana baku mu kati dya ngeyi, amana basísaku mu kati dya ngeyi keti tadi ha thandu ya tadi, kikuma wázayidilaku tangwa dina kisi kutala Nzambi!»

Yesu muna nzu ya Nzambi (Mth 21:12-17; Mlk 11:15-19; Ywn 2:13-22)

a **19:33 19:33** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

45 Amana buna kákota mu
nzu ya Nzambi, wáyandika
kukula batu bana bakala tek-
isa bima.
46 Mu kubazimbwala:
«Básonika bwabu: "Nzu
yama, yakála nzu yimosi
ya bisambu." Kaasi benu,
lukitudiya saka dya band-
wandwa.»
47 Yesu kakala longa
bilumbu byosu muna nzu ya
Nzambi. Amana bambuta ba
banganga Nzambi yi balongi
ba mitsiku yi bapfumu ba
bikanda bakala sanda phila
ya kumuhondila.
48 Kaasi bázayaku ketibwe
bahanga, mukuma batu
boosu bákangama yi yandi
mu kumuyuka.

20

*Nati wumuheki Yesu kip-
fumu?*

*(Mth 21:23-27; Mlk 11:27-
33)*

1 Mosi kya bilumbu meni
byabina, bwosu kakala longa
batu mu nzu ya Nzambi
yi kusamuna Musamu wa
Bukheti, bambuta ba ban-
ganga Nzambi yi balongi ba
mitsiku yi bambuta bátula
hakana
2 amana bámuzimbwala:
«Tuzimbwala, mu hamu dya
nati wubati sadila bwana;
nati kena wuna kuheki
hamu meni wuna?»
3 Yesu wábavutwala:
«Meni phi, yiluyufula kyufu
kimosi. Nzimbwalenu:
4 Mbotika ya Yowani, ku
zilu yátuka ho kwena batu?»
5 Kaasi bawu báyandika
kudiwinina bawu yi bawu
bazimbudi: «Yuka twavu-
tula ni "Ya ku zilu", kazim-
bula bwabu: "Biki lwakonda
mukwikidila?"
6 Yuka phi twazimbula:
"Ya batu", batu boosu
batuhonda ku matadi,
mukuma bwa kyedika ni
Yowani mbikudi kákala.»
7 Hanga bavutudi: «Tuza-
yiku keti nati wámutuma.»
8 Hanga Yesu wubaz-
imbwadi: «Meni phi
yilúzimbwlaku keti mu
hamu dya nati yisi sadila
bwabuna.»

*Kingana kya basadi bambi
ba kilanga kya vinu*

*(Mth 21:33-46; Mlk 12:1-
12)*

9 Kunima, Yesu wáyandika
kuta kingana kyaki kwena
batu: «Yakala mosi
wákuna kilanga kya vinu,
wáluwisakya kwena batu,
amana yandi wénda kuma
kwa kyana, wázingidila
kwakuna.
10 Tangwa ha dyalungila,
wátuma musadi mosi kwena
batu bana bakala tala
kilanga kya vinu, ndangu
bawu bahitika ndambu
yandi ya vinu. Kaasi batu
bana bakala tala kilanga
bámubeta musadi wuna
amana bámuvutula moku
ma khatu.
11 Wátuma hika musadi
mukwawu, kaasi bámubeta,
bámutukwana, kunima
bámukukwasa moku ma
khatu.
12 Wátuma hika musadi wa
tatu; yana phi bámulweka
amana bámukukwasa.

13 Hanga mukwa kilanga
kya vinu wuzimbudi: "Bweti
yihanga? Yitúma mwana
wama wazolwa; ngatu
bamúzitisa."
14 Kaasi tangwa bámumona,
batu babana bákala futila
mu kilanga, bádizonzila:
"Tala yandu swana! Tu-
muhondenu ndangu kuvwa
kwakituka kwa betu."
15 Hanga bamulosi ku
manima ma kilanga kya vinu
amana bámuhonda.
«Amana bweti kakwisa ba-
hanga mukwa kilanga kya
vinu?
16 Kakwísa, hanga ba-
hondi batu bana bisi fu-
tila mu kilanga kya vinu
amana kilanga kahánakya
kwena batu bahika.» Buna
báyuka ndinga zazina, batu
bázimbula: «Mambu mama
fwaniku masalama!»
17 Kaasi Yesu wábatala,
wubazimbwadi: «Biki dis-
ongidila dya ndinga yayi
básonika»:
"Tadi dina bálosa batungi ba
nzu
dikituki tadi dya mupfundila
wa nzu."
18 «Wosu wuna wabwa
hana tadi medina, dya-
mana mutolula; amana
wuna dyabwíla tadi dina,
dyamúfukumuna.»

Phaku ya pfumu wa Loma
(Mth 22:15-22; Mlk 12:13-17)

19 Muna tangwa med-
ina, balongi ba mitsiku
yi Bambuta ba banganga
Nzambi, bakala sanda ni
bamukwata Yesu, kaasi
báyuka bweya bwa batu.
Bábakula ni bawu kátila
kingana kina.
20 Báyandika kumukengidila.
Bátuma batu bana bakala
disongila hanga batu ba-
sungama. Batu bana bazodi
bamuleya Yesu mu kyufu ki-
mosi, ndangu bamulambula
kwena bayadi ba kinzunga.
21 Bámuhyula: «Mulongi,
tuzayi ni wisi zonza, wisi
longa phi yi singu. Wisiku
hambula mbunzu, kaasi wisi
songila mu kyedika nzila ya
Nzambi.
22 Tufwani kufuta phaku
ya Khayisala ho loni?»
23 Amana bwosu kábakula
mabanza ma bawu ma mbi,
wábavutwala:
24 «Tsongilenu fwalanga
dimosi. Mbunzu yi khumbu
yayi básonika haka, bya
nati?» Bawu bávutula: «Bya
Khayisala.»
25 Amana Yesu wábazimbwala:
«Ho yi bwabuna, hanenu
kwena Khayisala bina byena
bya yandi amana kwena
Nzambi bina byena bya
Nzambi.»
26 Balendaku kumukwata
keti mu ndinga yandi mosi
ku thwala batu. Kaasi mvutu
yandi yábayitwakisa amana
bádibata.

Kyufu kikuma kya lufutumuku
(Mth 22:23-33; Mlk 12:18-27)

27 Ndambu ya Basadise
bana bisi kwikila ni kweku
lufutumuku, hanga bisi
muhyula:
28 Bazonzi: «Mulongi,
Moyize kátuheka mutsiku

wawu basónika: "Yukani yakala mosi, wena yi myaki wandi honi kafwa amana kasisa mukhetu kaasi konda kubuta mwana yi yandi, bulungi kakwela mufwidi wuna ndangu kabuta bana ba thayi wandi."

29 Kinga, kwákala yi baphangi ba bayakala tsambwadi. Watheti wákwela mukhetu, wáfwa konda mwana.

30 Wazodi,

31 kunima, wuna wa tatu wákwela mukhetu; bwásalama phila mosi kwena bawu tsambwadi, báfwa konda kusisa bana.

32 Kunima, mukhetu phi wáfwa.

33 Kilumbu kya lufutumuku, mukhetu wuna wa nati kakála? Mukuma boosu tsambwadi, bámukwela hanga mukhetu wa bawu!»

34 Yesu wábavutwala: «Mu bulunda bwabu, bakhetu yi bayakala bisi dikwela;

35 kaasi bana bázengila ni bafwana kukota mu bulunda buna yi ku lufutumuku lwa bafwa, bawu, badíkwelaku hika.

36 Bafwánaku hika mu kufwa, kikuma bafwanani yi banzyo amana bekina bana ba Nzambi, hanga bana ba lufutumuku.

37 Bafwa bafútumuka, bwosu katekila zimbula Moyize kikuma kya zanga dya mbawu dyákala mu miti, tangwa kámutela Pfumu: "Nzambi wa Bulahami, Nzambi wa Kizaki yi Nzambi wa Yakobi."

38 Kinga keku Nzambi wa batu bafwa, kaasi wa batu bana bena mu luzingu, mukuma boosu bisi zinga kikuma kya yandi.»

39 Ndambu ya balongi ba mitsiku bahika bávutula: «Mulongi, mboti wuzonzi.»

40 Amana bámekaku hika kumuhyula keti kyufu ki-mosi.

Masiya yi Tavidi
(Mth 22:41-46; Mlk 12:35-37)

41 Yesu wábazimbwala: «Abweti bafwani kuzimbula ni Kidisitu kenina mwana wa Tavidi?

42 Mukuma yandi meni Tavidi, bwabu kásonika muna mukanda wa mikunga»:

"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
"Sikuka ku kitata kyama;
43 Yikuna yikítwala bambeni baku,
kidyatilu kyaku."

44 «Amana Tavidi kisi mutela ni "Pfumu"; amana abweti kafwani kukala hika mwana wandi?»

Kulwengisa kikuma kya balongi ba mitsiku
(Mth 23:1-36; Mlk 12:38-40)

45 Buna bakala muyuka batu boosu, Yesu wázimbula kwena Balonguki bandi:

46 «Kebenu yi balongi ba mitsiku. Bazodi kukangala yi malophu ma kaleyi. Bisi zola ni batu babahekaka mboti mu mazandu. Bisi zola kuzakala ha bifulu bya theti mu nzu za kimvuka za Bayuta, bazodi phi bifulu bya lukumu mu mafeti.

47 Bisi botula bima mu nzu za bafwidi, bisi samba mal-ombilu ma kaleyi kikuma kya kudimonikisa. Bawu batámbula pfundusu yina yalúta kitesu.»

21

Kabu dya mufwidi mosi wa phutu
(Mlk 12:41-44)

1 Yesu wáthuta mesu; wumoni bamvwama bana bakala sya kuvwa kwa bawu mu mukunzu wa nzu ya Nzambi,
2 wumoni phi mufwidi mosi wa phutu, wásyamwa ndisu zodi.
3 Amana wuzimbudi: «Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: mufwidi yandu wa phutu kasini kuluta boosu.
4 Mukuma, boosu bana báhani muna kulutuka kwa kuvwa kwa bawu; kaasi yandi, kahani muna kiphutu kyandi, kyosu kina kafwaniki mu kuzingila.»

Yesu wusamuni kubwa kwa nzu ya Nzambi
(Mth 24:1-2; Mlk 13:1-2)

5 Bwosu bakala zonzila ndambu ya batu kikuma kya nzu ya Nzambi yi buna bátungilaya mu matadi ma kitoku yi makabu mana bánenginaya. Hanga Yesu wuzimbudi:
6 «Bilumbu byakwísa, mu byosu byabi lubati mona, kwasálaku keti tadi ha thandu ya dikwawu, dina bakonda wulumuna.»

Phasi yi minyanga
(Mth 24:3-14; Mlk 13:3-13)

7 Amana bámuhyula: «Mulongi, khi tangwa malúta mambu mana? Khi kidimbu kyatékidila mu kusongila mambu meni mana?»
8 Yandi wávutula: «Kebenu, luhunakanaku. Mukuma balawu bakwísa mu khumbu ya meni, bazónza: "Meni yenina Kidisitu!" bathétika hika: "Tangwa dibwesuki!" Kaasi lubalandaku.
9 Tangwa lwayúka: kuzonzila mvita yi mvwalangani, lubangaku; mukuma bulungi mambu mana maluta theti, kaasi tsuka yeku kikuma kya tangwa dyadi.»
10 Yesu kakala zimbula hika: «Kanda dimosi dyanwánisa kanda dikwawu amana kipfumu yi kipfumu kikwawu;
11 kwakála yi kunikana kwa lawu kwa mafu amana mu binzunga bya lawu, nzala yi kiphuphu byakóta. Mambu ma lawu ma bweya makála yi bidimbu bya mbuta byatúka ku zilu.
12 Kaasi ku thwala bina byosu, balúkwata, balúnyokuna, balúlambula mu nzu za kimvuka za Bayuta, amana balúsya mu boloku; balúnata ku thwala bakyamvu[a] ba tsi yi bapfumu ba binzunga

[a] **21:12 21:12** Hana babati zonzila "bathotila" mu mikanda mya kisina, yi hakana tubati zonzila betu "bakyamvu" kikuma ndinga ya betu bayalayoku kwena bathotila. Tala muna Mth 10:17-22.

kikuma kya khumbu ya meni.
13 Yakála nzila kikuma kya benu ndangu lwata kimbangi kya khumbu ya meni.
14 Zayenu mboti ni lufwaniku kudiyangisa kikuma kya phila yina lwakwenda sambila.
15 Mukuma meni-meni, yilúheka ndinga mosi yi mudimu wumosi wuna balendaku kunanama kwena bambeni benu keti kubalumuna.
16 Balúlambula kwena batata benu yi bangudi benu, baphangi benu, biwutu byenu yi banduku benu phi; amana balawu babáhondisa ha kati kya benu.
17 Balúmenga kwena batu boosu kikuma kya khumbu ya meni.
18 Kaasi keti lusuki lumosi lwa mutwa wenu lwatotaku.
19 Muna kikwamina kyenu, lwatámbula luzingu.»

Yesu wuzonzidi kuzangana kwa Yelusalemi
(Mth 24:15-21; Mlk 13:14-19)

20 «Tangwa lwamóna basuta bazingidya Yelusalemi, zayenu ni kuzangana kwandi kubwesuki.
21 Amana bana bakála ku Yuteya, batína mu malondi; bana bakála ha kati dya mbanza, balúbuka; amana bana bakála mu bilanga, bakotaku mu mbanza.
22 Mukuma byakála bilumbu bya ndola, ndangu malungila moosu mana menina ma kusonika.
23 Khi kyadi kwena bakhetu bana bakála ku mavumu, yi bana bakala yemika muna bilumbu meni byabina! Phasi lawu zakála mu tsi, khabu zamónika kwena batu ba tsi meni yana.
24 Babwa ku mbedi ya phoku, babánata hanga bakwa boloku mu tsi zoosu, amana Yelusalemi badyátadya kwena tsi zoosu za baphani, yi kuna byamánisina bilumbu bina babaheka.»

Kukwisa kwa Mwana mutu
(Mth 24:29-31; Mlk 13:24-27)

25 «Bikhwidimba byamónika kuna tangwa yi kuna ngondi yi muna bambweteti. Ha tsi, batu bawókumuka yi tsula ya lawu kikuma kya malokosi ma pfunzi ya yanga dya mbuta yi kimbongila.
26 Batu balawu badímina ku bweya bwa mambu mana mabwíla tsi, mukuma ngolu za mazilu, zaníkana lawu.
27 Amana bamóna Mwana wa mutu kabati kwisa hana thandu ya dituti, yi ngolu za lawu yi khembu.
28 Tangwa mayandiki kusalama mambu mana, vumbukenu, thutenu mutwa kuna zilu, kikuma luhulusu lwenu lubwesukini.»

Kingana kya miti mosi bisi tela wufiki
(Mth 24:32-35; Mlk 13:28-31)

29 Kunima, Yesu wábatila kingana kyaki: «Talenu mufiki yi miti myosu:

30 Buna misi yandika kulubula khaya, muna kutala kwa khatu, lwisi bakula ni tsungi ya bukheti yibwesuki.
31 Phila mosi yi benu phi, tangwa lwamóna mambu mana kuluta, zayenu ni Kipfumu kya Nzambi kibwesuki.
32 Mu kyedika yiluzimbwadibwa: mbandu ya batu baba yahítaku kedi yi kuna masálamina mana moosu.
33 Zilu yi tsi byátota, kaasi ndinga zama zalendaku tota.»

Mupfunu wa kukala kosu tangwa watemuna

34 «Dikebisenu! Mbundu yenu yikalaku mu tsumbi ya mikinzi yi kuzela kwa malafu, yi mu kikuma kya luzingu, ndangu kilumbu kina kiluwanaku mu kithulumukina,
35 hanga wanda; mukuma kyakwísa hana thandu ya boosu bana bisi zinga ha tsi yosu.
36 Kalenu batemuna amana lombilakenu kosu tangwa, ndangu lwakala yi ngolu za kutinina mambu moosu mana malúta, lwalenda telama phi ku thwala Mwana wa mutu.»
37 Amana kosu kilumbu, mu mwini, Yesu kakala longa muna nzu ya Nzambi, amana kakala lubuka ndangu kenda nimba, mu phipha, ku mongu wuna bisi tela ni wa ba Olive.
38 Amana muna suka batu boosu bakala kwisa kwena yandi, muna nzu ya Nzambi, ndangu bamuyuka.

22

Bamukasidi fwongu Yesu
(Mth 26:1-5; Mlk 14:1-2; Ywn 11:45-53)

1 Mukinzi wa mapha makonda muvimbu, wuna bisi tela ni Phaki, hanga wákuma belabela.
2 Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku beka sanda phila ndangu bamuhondisa, mukuma bweya bwa batu bákala bwawu.

Yutasi wuyilami mu kumulambula Yesu kwena bapfumu
(Mth 26:14-16; Mlk 14:10-11)

3 Hanga Satana wukoti mwena Yutasi wuna bakala tela ni Sikadyoti, wákala phi ha kati dya bawu Kumi yi bodi.
4 Hanga yandi, wendi yukana yi bambuta ba banganga Nzambi yi bapfumu ba batsinzidi ba nzu ya Nzambi mu phila yina káfwana kubalambwala yandi.
5 Básangwala lawu, báyukana phi ni bamuheka mbongu.
6 Yutasi wátambwasa, wáyandika phi kusanda tangwa dya bukheti ndangu kabalambwala yandi, mu kitsweki, konda bazayabwa kwena mulumba-lumba wa batu.

Yesu yidikisi madya ma Phaki
(Mth 26:17-25; Mlk 14:12-21; Ywn 13:21-30)

7 Kilumbu kya mukinzi
wa mapha makonda mu-
vimbu, wuna bafwana ku-
tambika kimenga kya Phaki,
wálungila.
8 Hanga Yesu wutumi
Phetelu yi Yowani, wubazi-
mbwadi: «Alwenda tuyidik-
ila Phaki ndangu twenda
dyaya.»
9 Bawu bamuzimbwadini:
«Ku biki wuzodi thwenda
yidikilaya?»
10 Yandi wubavut-
wadi: «Tangwa lwakóta
mu mbanza, mutu mosi
lwatúndakana yi kalondu
kandi ka mamba; mulan-
denu yi muna nzu muna
kakóta,
11 amana lwazímbula
kwena mukwa nzu: "Mu-
longi kabati kuhyula ni khi
mwanza pfwani yidila Phaki,
meni yi balonguki bama?"
12 Kalúsongila mwanza
wumosi wena wa mbuta
kuna zilu, wena wakuyidika
kedi. Yi mwamuna
lwayídikila mambu.»
13 Hanga bendi, bawani
phi mambu bwosu kábazimbwala;
bayidika phi mukinzi wa
Phaki.

Madya ma Pfumu
(Mth 26:26-30; Mlk 14:22-
26; 1Ko 11:23-25)

14 Amana tangwa ha
dyalungila, Yesu kakala kuna
mesa, amana bathumwa
bákala kumosi yi yandi.
15 Wubazimbwadi: «Yi
mbundu yama yosu
thondikini kudya mukinzi
wawu wa Phaki kumosi yi
benu, ku thwala kunyokuka,
16 mukuma yiluzimb-
wadibwa ni yidya woku hika
tii yi kuna bwalúngila mu
Kipfumu kya Nzambi.»
17 Hanga wubongi mbungu
yimosi, kunima kumuvut-
wala Nzambi matondu
wuzimbudi hika: «Bongenu
yayi, kabulenuyoku muna
kati dya benu;
18 mukuma, yiluzimb-
wadibwa: tukila lelu,
yinwáku hika malafu ma
vinu, tii yikuna kyakwísila
Kipfumu kya Nzambi.»
19 Kunima, wubongi dipha;
kunima kuvutula matondu,
wubukunidya amana wuba-
hekidya mu kuzimbula:
«Lwena lutu lwama, luna
lulambuki kikuma kya benu.
Salakenu bwabuna mu
kumbambukaka meni.»
20 Wáhanga bwabuna
phi kima kya mbungu,
kunima dya kudya, wuzim-
budi: «Mbungu yayi yena
kuyukana kwa pha kwa
Nzambi, mu nzila menga
ma meni, mana matyakani
kikuma kya benu.
21 Kaasi talenu: wuna wu-
zodi kathekisa haha kena, ha
mesa yi meni!
22 Mukuma, Mwana wa
mutu kabati kwenda, bwosu
buna bwáyilama; kaasi
kyadi kwena mutu wuna
wamúlambula!»
23 Amana bayandika kudi-
hyula bawu yi bawu keti nati
wufwani kasala dyambu dya
buna.

Nati wenina mbuta?

24 Hanga balonguki
bayandiki kutendana hana

kati dya bawu ndangu bazaya keti nati wufwani batela mbuta.
25 Yesu wubazimbwadi: «Bakyamvu ba tsi za baphani bisi bayala mu kingolu-ngolu amana batu bana bena phi yi kiyeka kya kudyatisa tsi bisi zola: batu bahika babatelaka basadi basadi ba mamboti.
26 Kaasi benu, kabunaku. Wuna wena mbuta ha kati dya benu, kakala hanga muleki wa benu, amana wuna wisi yidika ndonga kakala hanga wuna wubati sadila.
27 Amana, nati wena mbuta? Wuna wena ha mesa ho wuna wubati musadila? Ka wuna ku wena ha mesa? Amana meni yena ha kati dya benu hanga wuna wisi sadila!
28 Benu lwena batu bana bakwamini yi meni, mu bimeka byama;
29 amana meni yiluheki Kipfumu kya Nzambi, bwosu káhanakya tata kwena meni,
30 ndangu lwadya, lwanwa phi ha mesa mama muna Kipfumu kyama, ndangu lwazakala mu biti bya kipfumu mu kusambisa bikanda kumi yi byodi bya Kiseledi.»

Yesu wuzimbudi ni Phetelu kamutuna
(Mth 26:31-35; Mlk 14:27-31; Ywn 13:36-38)

31 «Simoni, Simoni! Tala: Satana wululombidi nzila mu kuluhenga bwosu bisi hengula losu yi tswala.
32 Kaasi meni ndombidiki kikuma kya ngeyi, ndangu lukwikilu lwaku lumanisaku. Amana ngeyi, tangwa wavútukisa, basyamisa baphangi baku.»
33 Phetelu wumuzimbwadi: «Pfumu, yena wayilama mu kukwenda kumosi yi ngeyi yi mu boloku, yi ku lufwa.»
34 Yesu wumuvutwadi: «Yikuzimbwadibwa, Phetelu, khoku kakókulaku kedi, lelu, ngeyi wathúna mbala tatu ni wunzayiku.»

Mbongu, waba yi mbedi ya phoku

35 Hanga Yesu wubazimbwadi hika: «Tangwa yílutuma konda makuta keti waba, keti tsabatu, Kima kyahika kyálukonda?» Bawu bavutudi: «Ioni, ka kima ku.»
36 Hanga yandi wubazimbwadi: «Kaasi buthwena, wuna wena yi makuta, kanata, wuna wena phi yi waba, kanata, phila mosi yi wuna wukondi mbedi ya phoku, katekisa muzaka wandi ndangu kasumba mbedi ya phoku.
37 Mukuma yiluzimbwadibwa ni bulungi ni buna básonika, bwalungila mwena meni: "bamukotisi mu ndonga ya bandwandwa." Mukuma, mana mathadi meni malungila.»
38 Balonguki bazimbudi: «Ah Pfumu, tala zazi mbedi zodi.» Amana yandi wubavutwadi: «Zazina zifwani.»

Yesu wusambidi ku mongu wa ba Olive
(Mth 26:36-46; Mlk 14:32-42)

39 Bwosu kálubuka, hanga
wénda ku mongu wa ba
Olive, bwosu buna kayikana.
Balonguki bandi bamulandi.
40 Buna katula homa
meni hana, wubazimbwadi:
«Lombilenu, ndangu lubwaku
mu phukumunu.»
41 Kunima, wádihambula
kwena bawu kitesu kya
thambi makumatatu.
Amana bwosu kafukama,
wáyandika phi kulombila,
42 mu kuzimbula: «Tata,
yuka ni wuzodi, thinisina
kyana mbungu yayi. Kaasi
ka luzolu ku lwa meni,
yambula luzolu lwaku lwa-
hangama.»
43 Hanga wanzyo mosi
wátuka ku zilu, wumulub-
wakidi, ndangu kamuheka
kikesa.
44 Yesu wuyuki kiwayi kya
lawu, kahanga wusi hika
ngolu mu kulombila. Kyusa
kyandi kiyandiki kuhoma
muna mafu hanga matonzi
ma menga.
45 Buna kateláma mu
lombilu, wávutukisa
kuna bakala balonguki,
wubawani baleka kikuma
kya kyadi kina bákala
kyawu.
46 Hanga Yesu wubazimb-
wadi: «Abweti lubati leka
buna? Tokamenu, lombilenu
phi ndangu lubwaku mu
phukumunu.»

Bamukwati Yesu
(Mth 26:47-56; Mlk 14:43-
50; Ywn 18:3-11)

47 Buna kakala zonza
bwana, kibuka kya batu
kitudi. Yutasi wuna wákala
ha kati dya bawu Kumi yi
bodi, yandi wakala nati-
sakya. Wábwesuka kwena
Yesu mu kumuyamba.
48 Kaasi Yesu wumuz-
imbwadini: «Yutasi, mu
kuyamba wuzodi wamutek-
isila Mwana wa mutu?»
49 Buna bámona mana
mázola kubwa, bana bakala
yi yandi bamuhyudini:
«Pfumu, tufwani mu kubeta
yi mbedi?»
50 Amana, mosi wa bawu,
wubeti musadi mosi wa
bambuta ba banganga
Nzambi amana wámuhuta
kutu dya kitata.
51 Kaasi Yesu wuzim-
budi: «Yambulenu, bwana
bufwani.» Kunima wusimbi
kutu dya mutu wuna, wu-
mubeludi phi.
52 Kunima, hanga Yesu
wuzimbudi kwena bambuta
ba banganga Nzambi yi
kwena pfumu wa batsinzidi
ba nzu ya Nzambi yi
bambuta ba dibundu bana
bisa mukwata: «Lwisi
ndatina mbedi yi miti hanga
mbedi yena ndwandwa.
53 Bilumbu byosu khadiki
yi benu mu nzu ya Nzambi,
amana lwásandaku ni
lwakhwata. Kaasi tangwa
dyadi dyena dya benu yi
ngolu za phipha.»

Phetelu wumutuni Yesu
(Mth 26:57-58; 26:69-75;
Mlk 14:53-54; 14:66-72; Ywn
18:12-18; 18:25-27)

54 Kunima dya kumuk-
wata, bamunati, bamukotisi
phi mu nzu ya mbuta wa
banganga Nzambi. Phetelu
kakala landa muna kyana.
55 Hanga balemisi mbawu
mu kati dya kyanzala amana

bazakadi. Phetelu wendi za-
kala hana kati dya bawu.
56 Musadi mosi wa
mukhetu wumumoni kuna
kyesesi kya mbawu, wu-
musimbuludi yi kiswiswiswi,
wuzimbudi: «Yandu phi
kákadiki yi yandi.»
57 Kaasi Phetelu wutuni,
wuzonzi phi: «Mukhetu,
yimuzayiku!»
58 Kunima dya koma ka
tangwa, mutu wahika wu-
mumoni amana wuzimbudi
hika: «Ngeyi phi wena mosi
hana kati dya bawu!» Kaasi
Phetelu wumuvutwadi:
«Loni, ka meni ku!»
59 Ku nima dya tangwa
dimosi, mutu mosi wahika
wumuzimbwadi yi singu
dyosu: «Mu kyedika, mutu
yandu phi kákadiki yi yandi
mukuma mwisi Ngadidi
kenina yandi phi.»
60 Kaasi Phetelu wuvutudi:
«Buna wubati zola kuzonza,
nzayibwoku meni.» Muna
tangwa meni dina kákala
zonza, khoku wákokula.
61 Hanga Pfumu wábaluka
amana wámutala Phetelu,
hana Phetelu wuyubuki
ndinga yina kámuzimbwala
Pfumu: «Khoku kakókuláku
kedi, lelu, ngeyi wathúna
mbala tatu.»
62 Hanga Phetelu wálubuka,
amana wádihonda kudila.

*Yesu bamutukwani, bamu-
beti phi*
(Mth 26:67-68; Mlk 14:65)
63 Bayakala bana bakala
mutadikila Yesu, bakala
museya yi kumubetaka.
64 Bakala mufidinga
mbunzu, mu kumuhyula:
«Bikuleti, nati wukubeti?»
65 Amana bákala mu-
tukwana yi kumutangaka
mambu ma mbi ma mutindu
yi mutindu.

*Yesu ku thwala kibuka kya
mbuta*
*(Mth 26:59-66; Mlk 14:55-
64; Ywn 18:19-24)*
66 Buna kwakhyela
kuma, bambuta ba Bayuta,
bambuta ba banganga
Nzambi yi balongi ba
mitsiku bákutakana. Ba-
munatisi Yesu ku thwala
kimvuka kya mbuta kya
Bayuta
67 amana bazimbudi:
«Yukani ngeyi wena
Masiya, tuzimbwalabwa.»
Yandi wubavutwadi:
«Yukani yiluzimbwalabwa,
lwakúmbwalabwoku.
68 Amana yukani yiluhyula
kyufu, lwamvútwalaku.
69 Kaasi tuka buthwena,
Mwana wa mutu kasíkuka
kuna kitata dya ngolu za
Nzambi wa Phungu.»
70 Boosu bazimbudi:
«Kisongidila, ngeyi Mwana
wa Nzambi wena?» Yandi
wubavutwadi: «Benu-benu
luzimbudibwa ni yenin-
abwa.»
71 Hanga bawu bazimbudi:
«Ni mupfunu wa bimbangi
hika thwena wawu betu?
Tumuyuki betu-betu muna
munwa wandi.»

23

Yesu ku thwala Philatu
*(Mth 27:1-2; 27:11-14; Mlk
15:1-5; Ywn 18:28-38)*

1 Bátelama boosu ha kimosi amana bamunata ku thwala Philatu.
2 Bayandika kumufunda mu kuzimbula: «Tumuwani mutu yandu, kabati hukumuna batu ba betu; kabati bazimbwala ni bafutaku phaku kwena pfumu wa mbuta Khayisala, wudikitudi yandi meni Masiya, thotila.»
3 Philatu wumuyufudi: «Ngeyi, pfumu wa Bayuta wenina?» Yesu wumuvutwadi: «Ngeyi meni wuzimbudibwa.»
4 Hanga Philatu wuzimbudi kwena bambuta ba banganga Nzambi yi milumba-lumba mya batu: «Mboniku kima kya muzengila ndola mutu yandu.»
5 Kaasi bawu balaphikisi ndinga, bazimbudi phi: «Khabu kabati heka batu mu kulonga mu Yuteya dyosu, tuka ku Ngadidi, kuna kayandikila, yi kwaku.»

Yesu ku thwala Eloti

6 Tangwa káyuka Philatu mambu mana, wuhyudi: «Mutu yandu, mwisi Ngadidi kenina?»
7 Buna káyuka ni Yesu ku kinzunga kina kakala yala Eloti katuka, kahanga wumuhitiki kwena yandi, mukuma ku Yelusalemi kakala muna bilumbu meni bina.
8 Amana Eloti buna kámona Yesu hanga kyesi kimukwati lawu. Kikuma, kakala sanda ni kamumona tuka thama; mukuma kázola kamumona kikuma kya mambu mana kakala yuka kuzonzila kikuma kya yandi, amana káakala yi kivuvu kya kumumona kusala ndambu ya biphadi.
9 Kahanga wumuhyudi byufu bya lawu kaasi Yesu kámuvutwalaku keti kima.
10 Bambuta ba banganga Nzambi yi balongi ba mitsiku hana bákala amana bakala mufunda ngolu.
11 Hanga Eloti yi batsinzidi bandi, wuyandiki kumulewula. Amana kunima kumuseya yi kumuvwatisa muledi wumosi wa kitoku, hanga wumuhitiki hika kwena Philatu.
12 Muna kilumbu meni kina, Eloti yi Philatu bakítuka banduku, bawu batekila kala bambeni.

Bamuzengidi lufwa Yesu
(Mth 27:15-26; Mlk 15:6-15; Ywn 18:39; 19:16)

13 Philatu wákhokisa bambuta ba banganga Nzambi, bathwadisi yi batu bahika,
14 hanga wubazimbwadi: «Benu lwisi ndatina mutu yandu, mu kuzonza ni batu kabati hukumuna. Kinga meni yimuhyudi ku thwala benu boosu kaasi mboniku kima mwena yandi kifwani muzengila ndola, ka kikuma ku muna mamana lubati mufundila.
15 Eloti phi, lo kwandi, mukuma wutulambwadi yandi hika. Kahangiku kima kifwani bamuhondila.
16 Yimusula, kunima dya kumubetisa fimbu.»

17 [Kosu mukinzi wa Phaki, Philatu kafwana kubalubwala mutu mosi mu boloku.]
18 Kaasi baʼyandika kukalunga boosu: «Muhonda mutu yandu, tulubwala Balabasi!»
19 Balabasi, baʼmusila mu boloku kikuma kya mvwalangani yina baʼbusila bisi Loma, yina yaʼluta mu mbanza yi buna kaʼhonda mutu.
20 Hanga Philatu waʼzonza hika mbala yikwawu, mukuma kaʼzola kalubula Yesu.
21 Kaasi bawu bakala kalunga: «Mukhoka ha kitakani! Mukhoka ha kitakani!»
22 Philatu wubazimbwadi mu mbala ya tatu: «Khi mbi kasadi mutu yandu? Mboniku kima mwena yandi kilungi kumunatina lufwa. Yimusula, ku nima dya kumubetisa fimbu.»
23 Kaasi bakalungi hika ngolu, mu kulomba ni Yesu kakhokama ha kitakani. Hanga malokosi ma bawu maʼbanungisa.
24 Philatu wubongi lukanu lwa kubasadila bwosu buna bakala lomba.
25 Wuyambwadidi wuna baʼkwata mu boloku kikuma kya mvwalangani yi buna kaʼhonda mutu, wuna bakala lomba. Wubalambwadi Yesu ndangu bamuhanga buna baʼzola.

Bamukhoki ha kitakani Yesu
(Mth 27:32-44; Mlk 15:21-32; Ywn 19:17-27)

26 Bwosu bakala munata Yesu, bakwati mutu mosi zina dyandi Simoni, mwisi Sileni, waʼtuka ku bilanga. Hanga bamukwati ndangu kamunatisa Yesu kitakani kuna manima.
27 Mulumba-lumba wa batu wakala mulanda yi bakhetu mu bidilu yi miyananu mya lawu kikuma kya yandi.
28 Hanga Yesu wubaluki kwena bakhetu wubazimbwadi: «Bakhetu ba ku Yelusalemi, ludilaku kikuma kya meni! Kaasi dilenu kikuma kya benu-benu yi kikuma kya bana benu!
29 Mukuma bilumbu byakwisa, bina bazimbula: "Kyesi kwena bakhobu, kyesi kwena makundu mana maʼbutaku yi mayeni mana maʼyemikaku!"
30 Hanga batu baʼyandika kuzimbula kwena mongu mya mbuta: "Tubwilenu" yi kwena mina mya khunda: "Tufidingenu!"
31 Mukuma, yukani bahanga bwabu kwena miti wa tsi amana miti waloka abweti bahangawa?»
32 Bakala nata muna tangwa medina bayakala bodi bahika baʼkala bandwandwa ndangu babahonda ha kimosi yi yandi.
33 Buna baʼtula homa hana bisi tela: «Kibelengenzi kya mutwa», bamukhoki Yesu ha kitakani; phila mosi yi bandwandwa bana, mosi ku koku dya kitata, mukwawu, ku koku dya kimama.
34 [Yesu kakala zimbula:

«Tata, balolula mukuma bazayimoku mana babati sala.»] Basanzani miledi myandi mu kubetilamya phi zeki.
35 Batu batelamiki hakana yi kutalaka mambu buna makala luta. Bapfumu ba Bayuta bá yandika kumuseya, mu kuzimbula: «Batu bahika kakala hulula, kadihulula phi yandi meni yuka yandi kena Masiya wa Nzambi, wuna ká sola!»
36 Basuta phi bakala museya; babwesuki, bamunwisi phi vinu dya ngani,
37 yi kuzimbulaka: «Yukani ngeyi pfumu wa Bayuta wena, dihulula ngeyi meni!»
38 Ha thandu ya mutwa wandi há kala yi bisona byabi: «Yandu kenina pfumu wa Bayuta.»

39 Mosi wa bandwandwa bana bá kala ha kitakani, hanga wumutukwani mu kuzimbula: «Ka ngeyi ku Masiya? Dihulula ngeyi meni, amana watuhulula betu!»
40 Kaasi mukwawu, wumusongisi, mu kuzimbula: «Weku yi bweya bwa Nzambi? Ngeyi wubongi ndola mosi yi yandi?
41 Betu, ndola yayi yifwanani yi mbi yina twasadi kaasi yandu kasadiku kima kya mbi.»
42 Amana kakala zimbula: «Yesu, ngyubuka bawu tangwa wakwí sa mu Kipfumu kyaku.»
43 Yesu wumuvutwadi: «Yikuzimbwadibwa, mu kyedika: lelu dyadi, waká la yi meni muna Phaladisu.»

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Mlk 15:33-41; Ywn 19:28-30)

44 Amana tangwa ha ká tula ha kisosi, kuma kwabwa phipha mu mulambu wosu yi kuna tangwa dya tatu dya masikidika.
45 Tangwa wá tota. Muledi wa kikumbu kya nzu ya Nzambi wá yatuka ha kati.
46 Yesu wá kalunga: «Tata, mvutudi moya wama mu moku maku.» Kunima kuzonza bwabuna, wutabudi.
47 Mu kumona mana maluta, hanga satudiyoni wázatula Nzambi mu kuzimbula: «Mu kyedika, mutu yandu ká kadiki mutu wasungama!»
48 Amana milumba-lumba mya batu bakala hana, bisa tala mambu buna má hitila, ku nima kumona mana má hita, bá vutuka yi kudibundaka thulu kikuma kya kiwayi.
49 Boosu bana bá muzaya, yi bakhetu bana bisa musindikila tuka ku Ngadidi, bá telama muna kyana ndangu bamona mambu buna makala luta.

Yesu bamukulumuni mu mazyamu
(Mth 27:57-61; Mlk 15:42-47; Ywn 19:38-42)

50 Há kala yi mutu mosi wa kimvuka kya bukheti, khumbu yandi Yozefu, mutu wa mboti yi wasungama.

51 Yandi kátambwasalwoku lukanu luna batambula mu kimvuka yi bakwawu, kákala mwisi Adimate mbanza ya Bayuta, amana kakala hingila Kipfumu kya Nzambi.
52 Kahanga wenda kwena Philatu amana wálomba lutu lwa Yesu.
53 Wutuludilwa ha ki-takani, wuvungilwa ha muledi, wusikudilwa phi mu mazyamu ma kitadi mana bakonda zika kedi mutu.
54 Kyakála kilumbu kya kuyilama, amana sabata dyázola kuyandika.
55 Bakhetu bana meni bámusindikila tuka ku Ngadidi, bakala landila, bámona mazyamu yi phila yina básikula lutu lwa Yesu.
56 Amana kunima, bávutuka mu kuyidika masi yi mananasi kikuma kya mvumbi. Amana mu kilumbu kya Sabata, bálembwa bwosu buna wakala lomba mutsiku.

24

Lufutumuku lwa Yesu
(Mth 28:1-10; Mlk 16:1-8; Ywn 20:1-10)

1 Kilumbu kya theti kya phosa, bakhetu bénda ku mazyamu muna suka-suka, mu kunata mananasi mana bayidika.
2 Bawani ditadi dyakubun-dumuna ku thwala mazyamu;
3 bákota, kaasi báwanalwoku lutu lwa Pfumu Yesu.
4 Bwosu bákala mu kitswi kikuma kya mambu meni mana; batu bodi bámonika hakana, bavwatiki miledi myákala kédyamina.
5 Bwosu bákala yi bweya, bázenzika mbunzu muna mafu; kaasi batu bana babazimbwadi: «Kikuma kya biki lwisi sosila mutu wena mu luzingu mu kati dya bafwa?
6 Keku haka, kaasi wu-fútumuki. Banzenu buna kázimbula kwena benu ha kákala hika ku Ngadidi:
7 Bulungi, Mwana wa mutu bamulambula kwena basumuki amana kakhokama ha kitakani, amana kafútumuka mu kilumbu kya tatu.»
8 Amana báyubuka ndinga meni zina.
9 Bakhetu bákatuka ku mazyamu, kikuma kya kuyadingisa mana mosu kwena Bawu kumi yi mosi yi kwena bakwawu.
10 Hákala yi Madiya mwisi Makatala yi Zyani yi Madiya ngudi wa Zyaki. Bakhetu bahika phi bákala hakana, bazimbudibwa kwena bathumwa.
11 Kaasi ndinga zina bámonaza hanga zina za bilawu bákwikilaku kwena bakhetu.
12 Kaasi Phetelu wátelama, wénda thinu ku mazyamu; amana buna kazenzama, wumoni lwesi bitemba bya miledi bya khatu. Amana wávutuka ku nzu yandi, wuyituki lawu kikuma kya mambu mana maluta.

Mu nzila Emawusu
(Mlk 16:12-13)

13 Kinga, muna kilumbu mekyana, boodi hana kati dya balonguki, bakala kwenda ku hata dimosi khumbu ya dyawu: Emawusu; tuka Yelusalemi yi kuna, bafwana kusala tangwa zodi.
14 Muna nzila, bekazonzila mambu mana moosu buna malutila.
15 Tangwa bakala zonza yi kuyambilaka bwabuna, yameni Yesu wabawana, wenda nzila mosi yi bawu.
16 Kaasi mesu ma bawu mafwanaku mu kumusengumuna.
17 Hanga wubahyudi: «Biki lubati zonzila mu nzila?» Hanga batelami yi kyadi kyosu.
18 Mosi hana kati dya bawu, khumbu yandi Kolofasi, wumuvutwadi: «Ngeyi lwesi wunangi bilumbu ku Yelusalemi, wukondi zaya mambu mana malutiki mu bilumbu byabi?»
19 Yandi wahyula: «Khi dyambu?» Hanga bamuvutwadini: «Mambu mana matadidi Yesu mwisi Nazaleti, wuna wakadi mbikudi wa ngolu mu bisalu yi ndinga zandi ku mesu ma Nzambi yi ku mesu ma batu boosu.
20 Bambuta ba banganga Nzambi yi bapfumu betu bamulambudi ndangu kafwa amana bamukhoki ha kitakani.
21 Twakadi yi kivuvu ni yandi walubula mu kihika Kiseledi. Kaasi bilumbu byekina bitatu, tuka buna mabwidiki mambu mana.
22 Mu kyedika, bakhetu bahika hana kati dya betu batuyitwakisi. Lelu, bendiki muna suka ku mazyamu
23 kaasi bwosu bamoniyoku mvumbi yandi, bisi zimbula ni banzyo babalubwakidi, amana babaheki tsikiningi ni mu luzingu kenina.
24 Batu bahika ha kati dya betu bendiki ku mazyamu, bamoni mambu bwosu buna bazimbudiki bakhetu, kaasi yandi bamumonikiku.»
25 Hanga Yesu wubazimbwadini: «Batu bakonda ngangu, mbundu zenu zisiku lenga kwikila mambu mana basamuna bambikudi!
26 Bwafwanaku ni Masiya kanyokuka bwabuna ku thwala kukota mu khembu yandi?»
27 Wabatendwala mambu moosu mana mamutadidi muna masonuku moosu, tuka ku mikanda mya Moyize yi kuna mikanda mya bambikudi boosu.

28 Buna batula ku hata dina bakala kwenda, Yesu wuhangi hanga mutu wuzodi kuluta.
29 Kaasi bawu bamubokwadidi mu kuzimbula: «Zakala yi betu; kuma kuyidini, phipa yekina bwa.» Hanga yandi wendi zakala yi bawu muna nzu yina bakota.
30 Yesu wazakala[a] kuna mesa ha kimosi yi bawu; watambula dipha, wusambudidya; kunima,

a **24:30 24:30** Disongidila ni wazenzama kakala.

wábukunadya amana wábahekadya.
31 Hanga mesu ma bawu makanguki, bawu bamutunguludi kaasi yandi wátota hana kati dya bawu.
32 Amana báyandika kudizimbwala bawu yi bawu: «Abweti yikondi tuphumwakina mbundu hanga mbawu, tangwa kakatuzonzisaka mu nzila yi kututendwala masonuku?»
33 Hanga bátelama muna tangwa meni dina, bávutuka phi ku Yelusalemi. Bawani bawu kumi yi mosi mu kimvuka yi banduku ba bawu,
34 beka zimbula: «Mukyedika Pfumu wufutumuki! Mukuma kadimonikisi kwena Simoni!»
35 Hanga balonguki bana bawu bodi babatendwadi mana mábalutila mu nzila mu tangwa bakala kwenda yi buna kadisengumuna Yesu kwena bawu mu tangwa dya kubukuna dipha.

Yesu wudisengumuni kwena balonguki bandi
(Mth 28:16-20; Mlk 16:14-18; Ywn 20:19-23; Mhb 1:6-8)

36 Buna bakala zimbula bwabuna, hanga yandi meni Yesu wubalubwakidi, wátelama hana kati dya bawu amana wubazimbwadi: «Ngemba yakala yi benu!»
37 Bweya bubakwati balonguki, bayandiki phi kubanga lawu, kikuma bámona hanga kiphedikisa.
38 Kaasi yandi wubazimbwadi: «Bweya bwa biki lwena bwawu? Biki lubati findila phaka muna mbundu zenu?
39 Talenu moku yi malu mama: mu kyedika, meni yandu; babatenu lutu lwama, talenu phi; kiphedikisa kisiku kala yi musuni keti mufufwa; bwosu lubati mona yenina byawu.»
40 Buna kázimbula bwabuna, hanga wubasongidi moku mandi[b] yi malu mandi.
41 Bwosu kyábalutila kyesi, bafwanaku kedi kukwikila, mu kuyituka bákala. Hanga Yesu wubazimbwadi hika: «Kima kya kudya lwena kyawu haka?»
42 Bámuheka kitini kya tsema wa kukadinga.
43 Wutambudikya amana wudikya phi muna mesu ma bawu.
44 Hanga wubazimbwadi hika: «Tagwa yikala theti ha kimosi yi benu, yikala luzimbwala ni mana básonika kikuma kya meni, mu mitsiku mya Moyize, mu mikanda mya bambikudi yi mu mikunga, mafwana masalama.»
45 Hanga yandi wubakangudi mabanza ndangu babakisa masonuku,
46 amana wubazimwadi: «Básonika bwabu ni Masiya kanyókuka, amana kafútumuka ku tsi ya bafwa

b **24:40 24:40** Kabasongilama ndangu bakwikila ni yandi kyedika.

mu kilumbu kya tatu,
47 bufwani bayandikila
ku Yelusalemi, mu kulonga
malongi mu khumbu ya
yandi; kusamuna kwena
batu ba tsi ni basoba
bikalulu ndangu babonga
ndoluka ya masumu.
48 Benu lwenina bambangi
ba mambu mana.
49 Amana meni phitiki
kwena benu, kina kásila
Tata wama. Benu, zakalenu
mu mbanza tii yikuna
lwavwátila ngolu za ku zilu.»

Yesu wendi ku zilu
(Mlk 16:19-20; Mhb 1:9-11)
50 Amana, Yesu wábalubula
mu mbanza, wábanata tii yi
kuna bela-bela yi hata dya
Betaniya, Hanga wátombula
moku ku zilu, wubasambudi.
51 Buna kakala basambula,
wudihambudi yi bawu
amana bámutombula ku
zilu.
52 Bawu kunima dya ku-
fukama ku thwala yandi,
bávutuka phi ku Yelusalemi
yi kyesi kya lawu.
53 Bilumbu byosu bakala
kutakana mu nzu ya Nzambi
yi kukumisaka Nzambi.

Musamu kásonika Yowani

Yowani

Khotidi ya mukanda

Musamu wa Bukheti kásonika Yowani, básonikawa kikuma kya mangumba ma bakidisitu babana benina ku tsi ya Sidiya yina bakala tela hika ni Aziya dya khunda, bisi tela hika buthwena ni Tidiki.

Mukanda wawu wenina yi mutindu wandi wuna bákyatikila malongi yi mi-howu mina básonikinawa, biswaswani yi misamu mya bukheti myahika. Yandi kabati hana mupfunu wa lawu mu mana matadidini kimvidingingi kya ndinga yi mihangu mya Yesu.

Ndambu yatheti ya mukanda (khaphu 1-12) yibati menika mambu ma mbuta tsambwadi matadidini Yesu. Mambu meni mana, bisima tela ni "bidimbu bya biphadi" kikuma mabati songila ni Yesu kenina Mwana wa Nzambi. Ndambu meni yayi yibati menika phi kutundakana kwa Yesu, mu mbandu hanga pfumu wa dibundu muyuta (khaphu 3), yi mukhetu wa ku Samadiya (khaphu 4), yi bambefu (khaphu 5 yi 9). Muna malongi mandi, Yesu kabati dimonikisa hanga dipha dina disi hana luzingu, muhungudi wuna wisi natisa batu kwena Tata Nzambi, yi mwini wuna wisi temuna tsi. Yesu kabati songila kwena batu boosu buna kenina yandi.

Ndambu ya zodi ya mukanda (khaphu 13-21) yibati yidika yi kumenika tangwa dina "Yesu kafwana kukatuka ha tsi mu kukwenda kwena Tata wandi". Yesu kabati zonza kwena balonguki bandi, kabati baheka milongi kikuma kya tangwa dina kakalaku hika yi bawu (khaphu 13-16). Ku-nima Yesu wulombidini Nzambi Tata wandi, amana wumuhekini kiyeka kya balonguki bandi (khaphu 17).

Meni dya mambu mana mazungi lufwa lwa Yesu (khaphu 18 yi 19) dyenina yi mambu ma lawu hakimosi yi mana ma Mathayi, Malaku yi Luka muna dilongi dimosi.

Kilumbu kya Phaki, Yesu wudisongidini wamoya kwena balonguki bandi (khaphu 20 yi 21). Amana musoniki wa Musamu wa Bukheti wawu kabati zimbula bwabu: kásonika mukanda wandi ndangu babana bámumonaku Yesu, bawu phi bakwikila mwena yandi (20:29-31).

Musamu wa Bukheti kásonika Yowani wisi zonzila mbala za lawu Bayuta hanga kibuka kimosi kya kingenga. Nzonzidi yina

yibati zonzila bambeni ba Yesu, mu kimvuka bapfumu ba mabundu babana bisi mutendisa. Yandi meni Yesu kenina Muyuta yi balonguki bandi batheti phi. Yowani tangwa kisi zonzila Bayuta, nzonzidi yandi yitadidiku dyambu dya tsi. Mana matadidi batu boosu babana bisi mutendisa Yesu Kidisitu.

Musamu wa Bukheti wa Yowani wubatiku zonzila lubutuku lwa Yesu keti luyandiku lwa luzingu lwandi ku mesu ma batu. Kaasi muna khotidi ya kaleyi ya mukanda, kabati tendula ni "Yesu Kidisitu kenina Ndinga ya Nzambi", yina yisi kala hakimosi yi Nzambi tukidila matangwa moosu (1:1-18). Yesu, Ndinga ya Nzambi, wisa zingila hakimosi yi batu. Bwabuna batu bafwani bákitukila bana ba Nzambi. Muna luzingu lwandi lwa ha tsi, Yesu kenina mu kithwadi kya ngolu yi Tata. Yandi kenina "ngenzi wa Nzambi" mu tsi. Boosu babana bisi musanda Nzambi yi lungongu balenda muzayila mwena yandi.

Ndinga ya mwini yi ya luzingu

1 Muna luyandiku, Ndinga wádikadila amana Ndinga ká́kala hakimosi yi Nzambi; amana Ndinga ká́kala Nzambi.
2 Yandi ká́kala muna luyandiku hakimosi yi Nzambi.
3 Byosu, mwena yandi byáhangamina amana kweku kima kyáhangama konda yandi; muna byabina byisi monika;
4 mwena yandi mwá́kala luzingu. Amana luzingu lwá́kala mwini wa batu.
5 Mwini wukenzudini muna phipha, kaasi phipha yálendaku mu kukwatawa.
6 Há́tula mutu mosi, bátuma kwena Nzambi, mu khumbu ya Yowani.
7 Kisa hanga mbangi, mu kuta kimbangi kitadidini mwini. Ndangu, mwena Yowani, boosu bakwikila.
8 Ka yandi ku wá́kala mwini, kaasi kyisa ta kimbangi kwena mwini.
9 Ndinga yákala mwini wakyedika, wuna wisi temuna mutu wosu, Ndinga yísa muna tsi.
10 Ndinga yákala muna tsi. Amana tsi yáhangama mwena yawu, kaasi tsi yámubakulaku.
11 Yísa kwena biwutu byandi, kaasi biwutu byandi bámutambwasaku.
12 Kaasi kwena boosu babana bámutambwasa, wábaheka hamu dya kukituka bana ba Nzambi; kwena babana bisi kwikila muna khumbu yandi.
13 Babana bábutukaku mu menga, keti mu luzolu lwa lutu, keti mu luzolu lwa mutu, kaasi mwena Nzambi.
14 Ndinga yákituka mutu, amana yisa zingila hana kati dya betu, amana betu twá́mona khembu yandi, khembu ya Mwana wa

yakala yandi mosi wuna wábutukila mwena Tata; Ndinga yábasa yi khenda yi kyedika.

15 Yowani wámutila kimbangi; kákalunga mu kuzimbula: «Kikuma kya yandi yízimbwala: "Wuna wubati kwisa ku manima ma meni, kenina mupfunu wa lawu kuluta meni, mukuma, wádikadila kedi ku thwala ya meni."»

16 Kikuma, muna kuvula kwa kuvwa kwandi twátambwala, betu boosu, khenda hana thandu ya khenda.

17 Mukuma mitsiku myáhanama mwena Moyize; kaasi khenda yi kyedika byísila mwena Yesu Kidisitu.

18 Heku mutu wámona kedi Nzambi; kaasi Mwana yandi mosi wenina Nzambi, yandi wisi nangina bela-bela yi Tata, yandi wámuzayikisa Tata.

Kimbangi kya Yowani Mubotiki kikuma kya Yesu
(Mth 3:1-12; Mlk 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Tala kimbangi kya Yowani, tangwa bámutumina banganga Nzambi yi balefi kwena Bayuta tuka ku Yelusalemi, mu kumuhyula: «Ngeyi nani wenina?»

20 Wátambwasabwa, kátunabwoku, wátambwasa mu kuzimbula: «Meni yeku Kidisitu.»

21 Bámuhyula: «Amana nani wenina? Ngeyi wenina Diya?» Yowani wábavutwala: «Yeku phi yandi.» Bámuhyula: «Mbikudi wenina?» Wuzimbudini: «Loni»,

22 Hanga bamuzimbwadini: «Amana nati wenina? Ndangu twahana myutu mosi kwena babana bátutuma! Biki wuzimbudini kikuma kya ngeyi meni?»

23 Yowani wávutula: «Meni yenina
"wuna wubati kalunga muna nganga:
sungikenu nzila kikuma kya Pfumu!"»

– Bwabuna kázimbula mbikudi Yesaya[a]. –

24 Batu babana bátuma kwena bafwadisi mu kwenda mumona Yowani;

25 bamuhyudini: «Yuka ni weku Masiya, weku phi Diya, keti mbikudi, amana kikuma kya biki wubati botikila?»

26 Yowani wubavutwadini: «Meni, mbati lubotika mu mamba; hana kati dya benu henina yi mosi wuna luzayiku benu.

27 Kabati kwisa hana manima ma meni. Ndungiku mu kukutumuna misinga mya tsabatu zandi.»

28 Mamana moosu makala hitila ku Betaniya, kuna sambwa dikwawu dya Yolutani, kuna kakala botikila Yowani.

Yesu, Mwana wa mukoku wa Nzambi

29 Kilumbu kyálanda, Yowani wámona Yesu kukwisa kwena yandi, amana wuzimbudini: «Tala Mwana wa mukoku wa Nzambi

[a] **1:23 1:23** Yes 40:3.

wuna wisi katula masumu ma tsi.
30 Kikuma kya yandi yízonzila tangwa yízimbula: "Mutu mosi wubati kwisa ku manima ma meni, kaasi kenina mupfunu kuluta meni, mukuma kakala dizingila kedi ku thwala ya meni."
31 Yikalaku zaya keti nati kafwana kukala, kaasi ho yisa botika mu mamba ndangu yimuzayikisa kwena kanda dya Kiseledi.»
32 Amana Yowani wata kimbangi kyaki: «Mboni Kitembu kya Nzambi kukulunga tukila ku zilu hanga yembi amana wuzakadini hana thandu ya yandi.
33 Meni-meni yízayaku keti nati kakala, kaasi Nzambi, wuna wathuma mu kubotika mu mamba, kanzimbwala: "Wamona Kitembu kukulunga yi kuzakala hana thandu ya mutu mosi; yandi wuna wabotika mu Kitembu Kyatoma."
34 Bwabuna mbonini meni-meni amana thini kimbangi ni mutu yandu kenina Mwana wa Nzambi.»

Balonguki batheti ba Yesu

35 Kilumbu kyalanda, Yowani hana kakala hika, yi boodi ba balonguki bandi.
36 Buna kamona Yesu wakala hita, wuzimbudini: «Tala Mwana wa mukoku wa Nzambi!»
37 Balonguki boodi babana bayuka ndinga zina, hanga balandi Yesu.
38 Yesu wabaluka, wumoni ni bakala mulanda amana wubahyudini: «Biki lubati sanda?» Bawu bamuvutwadini: «Kubiki wisi zingila, Labuni?» -Disongidila: «Mulongi». -
39 Yandi wubazimbwadini: «Alwisa amana lwamona.» Benda amana bamona kuna kakala zingila; bananga kilumbu mekina kwakuna, hakimosi yi yandi. Dyakala hanga tangwa dya kumi yi sambanu dya masikidika.
40 Andele, phangi wa yakala wa Simoni Phetelu, kakala mosi wa bodi babana bayuka ndinga za Yowani amana balanda Yesu.
41 Mutu watheti katekila tundakana kakala phangi wandi Simoni; amana wumuzimbwadini: «Tumumoni Masiya.» -Disongidila «Kidisitu» -
42 Wamunata Simoni yi kuna kakala Yesu. Yesu wamutala amana wuzimbudini: «Ngeyi wenina Simoni, mwana wa Yowani; bakutediki Sefwasi.» -Disongidila «Tadi». -

Fidiphu yi Natanayedi

43 Kilumbu kyalanda, Yesu wazola ni kenda ku Ngadidi. Amana watundakana Fidiphu, hanga wumuzimbwadini: «Ndanda!»
44 Fidiphu kakala mwisi Betisayita, mbanza ya Andele yi Phetelu.
45 Fidiphu watundakana Natanayedi amana wumuzimbwadini: «Tumumoni wuna bazonzila kwena Moyize yi muna Mitsiku yi bambikudi. Kenina Yesu mwisi Nazaleti, mwana wa Yozefu.»

46 Natanayedi wámuzimbwadini: «Kuna Nazaleti, kufwani kwalubuka kima kya bukheti?» Fidiphu wumuzimbwádini: «Awisa amana wamóna»

47 Yesu wámona Natanayedi mu kukwisa kwena yandi, hanga wumuzimbwadini kikuma kya yandi: «Tala mwisi Kiseledi wa kyedika; muna mwa yandi mweku bukamvi.»

48 Natanayedi wumuzimbwadini: «Ku biki wunzayidini?» Yesu wumuvutwadini: «Yikumoniki kedi tangwa wukadikini hana sina dya mufiki[b], hana Fidiphu khaku kakutela.»

49 Natanayedi wávutwakila: «Mulongi, ngeyi wenina Mwana wa Nzambi, ngeyi wenina kyamvu wa Kiseledi!»

50 Yesu wumuvutwadini: «Wukhwikidini kikuma kya buna yikuzimbwadini ni yikumoniki muna sina dya mufiki? Wamóna hika mambu ma mbuta-mbuta kuluta mama.»

51 Hanga wumuzimbwadini: «Kyedika, kyedika yibatibwa luzimbwala: lwamóna zilu dyakanguka amana banzyo ba Nzambi kutombuka yi kukulunga hana thandu ya Mwana wa mutu!»

2

Longu lwa ku Kana

1 Muna kilumbu kya tatu, mukinzi wa longu wákala kuna Kana, muna kinzunga kya Ngadidi. Ngudi wa Yesu hana kákala,

2 Yesu phi bámutedisa kuna longu meni luna hakimosi yi balonguki bandi.

3 Amana bwosu dyákonda vinu, muna tangwa dimosi, hanga ngudi wa Yesu wumuzimbwadini: «Beku hika yi vinu.»

4 Yesu wumuvutwadini: «Ngudi, biki ngeyi yi meni mu mambu mama? Tangwa dyama khaniku kedi dilungila.»

5 Ngudi wandi wuzimbudini kwena basadi: «Hangenu kyosu kina kalúzimbwala.»

6 Hákala hahana yi mindungu sambanu mya tuma myákala kikuma kya kudisemisa kwa Bayuta. Kosu mundungu yakala kota kitesu kya milangi khama.

7 Yesu wubazimbwadini: «Basisenu mindungu myami yi mamba.» Babasisimya yi hana thandu.

8 Yesu wubazimbwadini: «Buthwena, tékunenu amana natenumoku kwena muyidiki wa mukinzi.» Amana bawu bámunatinama.

9 Tangwa káyedika, muyidiki wa mukinzi, mamba mákituka vinu, kázayaku kubiki dyátuka vinu meni dina. Kaasi basadi babana bálongulula mamba bázayabwa. Muyidiki wa mukinzi wámutela yakala wuna wákwela

[b] **1:48 1:48** Miti wa fiki

10 amana wumuzimbwa-
dini: «Mutu wosu kisi tekila
hana vinu dya bukheti, yuka
batu bazedini, wuhani nana
mulala. Ngeyi wuswekiki
vinu dya bukheti yi buth-
wena bwabu!»
11 Luna lwakala luyandiku
lwa bidimbu bya biphadi
bya Yesu. Kasadilakya
kuna mbanza ya Kana dya
Ngadidi; wasongila khembu
yandi, amana balonguki
bandi bakwikila mwena
yandi.
12 Kunima dya bwabuna,
wakulunga ku mbanza ya
Kafadinawumi yi ngudi
wandi yi baphangi bandi yi
balonguki bandi. Amana
bilumbu bya khunda lwesi
banangakwa.

Yesu muna nzu ya Nzambi
(Mth 21:12-13; Mlk 11:15-
17; Luk 19:45-46)

13 Mukinzi wa Phaki
ya Bayuta wabwesuka
amana Yesu watombuka ku
Yelusalemi.
14 Kuna nzu ya Nzambi,
kawana bateki ba bangombi,
ba mikoku yi ba mayembi;
yi bakwa tsyenzya bakala
basikuka.
15 Kahanga wuyidiki
fimbu dya misinga amana
wabakukwasa boosu kuna
phenza ya kyanzala kya
nzu ya Nzambi, yi mikoku
yi bangombi; wamwanga
makuta ma bakwa tsyenza,
wazanga phi mesa ma bawu;
16 hanga wuzimbudini
kwena babana bakala tekisa
mayembi: «Katulenu byabina
byosu haka! Lukitulaku Nzu
ya Tata wama hanga nzu
yimosi ya kikhita!»
17 Balonguki bandi
bayubuka ni basonika
bwabu: «Kitya kya lawu kina
yenina kyawu kikuma kya
Nzu yaku, kyanzínisa.»
18 Bayuta bamuzimbwala:
«Khi kidimbu wutusongidini
mu kuhanga bwabuna?»
19 Yesu wabavutwala:
«Mwangenu nzu ya Nzambi
yayi, amana mu bilumbu
bitatu yitungululaya.»
20 Bayuta bamuzimbwa-
dini: «Kwafwana mvula
makumaya yi sambanu mu
kutunga nzu ya Nzambi yayi,
amana ngeyi, mu bilumbu
bitatu, watungululaya?»
21 Kaasi nzu ya Nzambi
yina kakala zonzila yandi
yakala lutu lwandi.
22 Amana tangwa
kafutumuka ku bafwa,
balonguki bandi bayubuka
ni wazimbulabwa bwabuna;
amana bakwikila mu Ma-
sonuku yi ndinga yina
kazimbula Yesu.

Yesu wuzayi bukheti
mbundu ya mutu

23 Buna kakala Yesu ku
Yelusalemi, kuna mukinzi
wa Phaki, balawu bakwikila
mu khumbu yandi, mu ku-
mona bidimbu bya biphadi
bina kakala hanga.
24 Kaasi Yesu, yandi,
kakwikilaku mwena bawu,
kikuma wabazaya boosu.
25 Kakalaku phi yi mup-
funu ni bamutila kimbangi
kya mutu, mukuma yandi

meni wázaya mana mákala mwena mutu.

3

Yesu yi Nikundimu

1 Mutu mosi wákala muna mukanzu wa Bafwadisi khumbu yandi Nikundimu, kákala phi mosi hana kati dya bapfumu ba Bayuta.

2 Wisa muwana Yesu muna phipha yimosi, amana wumuzimbwadini: «Mulongi, tuzayi ni Nzambi wákutuma ndangu wisa tulonga; mukuma ka mutu ku wufwani mu kuhanga bidimbu bya biphadi bwosu wisibya hanga ngeyi, yuka ni Nzambi keku hakimosi yi yandi.»

3 Yesu wámuvutwala: «Mu kyedika, yikuzimbwadibwa: ka mutu ku walenda mona Kipfumu kya Nzambi yuka ni kabutukiku lubutuku lwa pha.»

4 Nikundimu wámuhyula: «Khi phila, mutu yandu wukodi kedi kafwani mu kubutuka hika mbala yikwawu? Wufwani hika ni kavutuka mu kundu dya ngudi wandi, amana kabutuka hika mbala ya zodi?»

5 Yesu wumuvutwadini: «Kyedika, kyedika, yikuzimbwadibwa: yuka ni mutu kabutukiku mu mamba yi mu Kitembu, kafwaniku mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.

6 Kina kibutukidini mu kimutu, kyenina kya kimutu; amana kina kibutukidini mu kitembu kyenina Kitembu.

7 Yitukaku kikuma kya buna yikuzimbwadini: "Bulungi kwena benu ni lwabutuka mu mbala yikwawu."

8 Muphephi wisi fula kuna wuzodini; wisiwa yuka, kaasi wazáyaku kuna wisi tuka yi kuna wisi kwenda. Phila mosi bwenina yi wuna wubutukini mu Kitembu.»

9 Nikundimu wumuhyudini: «Abweti bwalenda salamina bwabuna?»

10 Yesu wumuvutwadini: «Ngeyi wenina mulongi mu Kiseledi, amana wuzayibwoku bwabuna?

11 Kyedika, kyedika, yikuzimbwadibwa: thwisi zonzila mana tuzayi, amana thwisi ta kimbangi kya mana tumoni, kaasi benu lwisiku tambwasa kimbangi kya betu.

12 Yuka ni lubatiku khwikila tangwa mbati luzonzila mambu ma tsi; abweti lwakhwíkidila yuka ni yiluzonzila mambu ma ku zilu?

13 Heku mutu watombuka kedi ku zilu, yuka ni ka wuna ku wakulunga ku zilu, Mwana wa mutu[a]!

14 Bwosu buna kátombula Moyize nyoka muna nganga, Mwana wa mutu phi bafweti mutombula bwabuna[b],

15 ndangu wosu wuna wukwikidini, katambula mwena yandi moyu wa

[a] **3:13 3:13** Muna masonuku mahika mwenina ni *wuna wákulumuka tukidila ku zilu, Mwana wa mutu wuna wenina muna Zilu.* – Kikuma kya nzila ya muthu, kufwanikisa yi Nza 30:4; Lom 10:6. [b] **3:14 3:14** Tala muna Thl 21:9.

mvula yi mvula.
16 Mukuma Nzambi watoma zola tsi, wáhana Mwana wandi mosi, ndangu wosu wuna wukwikidini mwena yandi, katotaku kaasi katambula moya wa mvula yi mvula.
17 Kikuma Nzambi kátumaku Mwana wandi mu tsi kikuma kya kufundisa tsi, kaasi ndangu, muna nzila ya yandi, tsi yahuluka.
18 Wuna wisi kwikila mwena yandi bamufundisaku; kaasi wuna wisiku kwikila, bamufundisi kedi, kikuma kakwikidiku mu zina dya Mwana mosi wa Nzambi.
19 Amana tala pfundusu buna yenina: mwini wisa muna tsi, kaasi batu básangwala yi phipha kuluta mwini, kikuma miza mya bawu mya mbi.
20 Mukuma wosu wuna wisi hanga mambu mambi wámenga mwini; yandi kisiku kwisa kwena mwini, hanga mihangu myandi myazayakana nana;
21 kaasi wuna wisi lemvuka ku kyedika, kisi kwisa kwena mwini, ndangu bwamonika ni mihangu myandi myisi hangama mu kimosi yi Nzambi.»

Yesu yi Yowani Mubotiki

22 Kunima dya bwabuna, Yesu wisa mu mulambu wa Yuteya hakimosi yi balonguki bandi. Kwakuna, wánanga hakimosi yi bawu amana kakala botika[d].
23 Yowani yandi phi kakala botika kuna Eno, bela-bela yi Sadimi, kikuma mamba ma lawu kwákala. Batu bakala kwenda kwakuna yi kutambulaka mbotika.
24 Hana Yowani khaku kedi kakota mu boloku[e].
25 Hanga balonguki ba Yowani beka tendana yi Muyuta mosi kikuma kya dyambu ditadidini kudisemisa.
26 Benda kwena Yowani amana bámuzimbwala: «Mulongi, tala mutu wuna wukadiki yandi ku sambwa dikwawu dya Yolutani, wuna wátila ngeyi kimbangi, kabati botika amana batu boosu babati kwisa kwena yandi!»
27 Yowani wávutula: «Ka mutu ku wabonga kima kyahika yuka ni kimutukiku ku zilu.
28 Benu-benu lufwani mu kuthila kimbangi ni meni bwabu yízonza: "Meni yeku Kidisitu, kaasi ku thwala ya yandi báthuma[f]."
29 Yandi wuvwini mukhetu wa longu, kenina mukwedi; kaasi nduku wa mukwedi wuna wenina hana kabeta, wubati muhinikina, kyesi kya lawu kisi kala kyawu mu kuyuka ndinga ya mukwedi; Bwabuna phi kyenina kyesi kyama, kyalungila kyenina.
30 Yambulenu yandi kaluma, meni yibetuka kwama.»

d **3:22 3:22** Tala muna khaphu ya 4:1-2.
e **3:24 3:24** Tala muna Mth 14:3; Mlk 6:17; Luk 3:19-20.
f **3:28 3:28** Tala muna 1:20. Kufwanikisa yi Mal 3:1.

Wuna wutukini ku zilu

31 «Wuna wutukini ku
zilu kenina hana thandu ya
boosu; wuna wenina ha tsi
kenina phi wa ha tsi, amana
ndinga yandi phi yenina ya
ha tsi. Wuna wutukini ku
zilu kenina [ha thandu ya
boosu];
32 kisi ta kimbangi kya
mamana kamonini yi mana
kayukini, kaasi ka mutu ku
wisikya tambwasa kimbangi
kyandi.
33 Wuna wátambwasa
kimbangi kyandi, kisi
songila ni Nzambi kyedika
kisi zonza.
34 Mukuma wuna katumi
Nzambi, kisi zonza ndaka za
Nzambi, kikuma kisi hana
Kitembu kyakonda kitesu.
35 Tata kisi muzola Mwana;
amana wásya moosu muna
moku mandi.
36 Wuna wisi kwikila
mwena Mwana, kenina yi
luzingu lwa mvula yi mvula;
wuna wakonda mulemvuk-
ila Mwana, kabongalwoku
luzingu, kaasi khabu za
Nzambi zenina yi yandi.»

4

Yesu yi Mukhetu wa ku Samadiya

1 Yesu ha kázaya ni Bafwa-
disi báyuka mu kuzonzila
ni yandi kákala kitula yi
kubotika balonguki kuluta
Yowani,
2 -kinga ka yandi meni ku
Yesu wakala botika, kaasi ba-
longuki bandi. -
3 Yesu wákatuka ku
kinzunga Yuteya amana
wénda hika ku kinzunga
Ngadidi.
4 Kinga wáfwana kuhitila
mu kinzunga kya Samadiya.
5 Yesu wátula muna
mbanza yimosi ya Samadiya,
yina bakala tela ni Sikadi;
yina yenina bela-bela yi
kilanga kina káhana Yakobi
kwena mwana wandi
Yozefu.
6 Hahana hákala yi tho
ya mamba ya Yakobi.
Bwosu kákala mu kitambu,
Yesu wálembwa, amana
wásikuka hana kabeta ka tho
ya mamba. Yakala kitesu kya
tangwa dya tsinzi.
7 Mukhetu mosi wa ku
Samadiya wisa teka mamba.
Yesu wumuzimbwadini:
«Pheka mamba yinwa.»
8 -Kikuma balonguki bandi
benda sumba bima bya
kudya mu mbanza. -
9 Mukhetu wa ku
Samadiya wumuzimbwa-
dini: «Abweti ni ngeyi
wenina Muyuta, wufwani
mu kulomba mamba ma
kunwa, kwena meni yenina
mukhetu wa ku Samadiya?»
-Kikuma Bayuta bisiku zola
kukhundakana kwena bisi
Samadiya.-
10 Yesu wumuvutwadini:
«Wadi wázayaka kabu dya
Nzambi, amana keti nani
kenina wuna wubati ku-
lomba mamba ma kunwa,
wadi ngeyi wukhanima
mulomba, amana yandi
kakhani kuheka mamba ma
luzingu.»
11 Mukhetu wumuvutwa-
dini: «A Pfumu, weku keti
kilekwa kya kutekila, dibulu

phi dya kaleyi. Abweti wateḱilama mamba meni mana ma luzingu?
12 Ngeyi wubanzi ni mbuta wenina, kuluta khaka wetu Yakobi, wuna waṕtuheka dibulu dya mamba dyadi; yandi meni phi waṕnwama yi bana bandi yi bibulu byandi?»
13 Yesu waṕmuvutwala: «Mutu wosu wanwa mamba mama, kihwinya kyamuḱwata hika;
14 kaasi wuna waṕnwa mamba mana yimuḱheka meni, kihwinya kyalendaku mukwata hika: mamba mana yimuḱheka, mamuḱitukila tho ya mamba mana makwata lubuka kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula.»
15 Mukhetu wumuzimbwadini: «A Pfumu, pheka mamba meni mamana, ndangu khwataku hika kihwinya amana khalaku hika yi mupfunu wa kwisa teka mamba kwaku.»
16 -Yesu wumuzimbwadini: «Ndawenda, mutela yakala dyaku amana awisa vutuka kwaku.»
17 Mukhetu waṕvutula: «Yeku yi yakala.» Yesu wumuzimbwadini: «Mboti wuzonzini, ha wuzimbudini ni weku yi yakala;
18 mukuma waṕkala yi bayakala batanu, amana yandi wubati zinga yandi buthwena, keku yakala dyaku. Kyedika wuzonzini.»
-
19 Mukhetu wumuzimbwadini: «A Pfumu, mboni ni ngeyi, mbikudi wenina.
20 Bakhaka betu baṕfukamina Nzambi ha mongu wawu, kaasi benu Bayuta lwisi zimbula ni kizika kilungini mu kufukamina Nzambi, ku Yelusalemi kyenina.»
21 Yesu wumuzimbwadini: «Khwikila, mukhetu, ni tangwa dyakwísa, dina dyakaḿla ni Tata bamúfukaminaku hika ha mongu wawu keti ku Yelusalemi.
22 Benu lwisi fukamina Nzambi wuna luzayiku; betu Bayuta thwisi fukamina wuna tuzayini, mukuma luhulusu, kwena Bayuta lwaṕtuka.
23 Kaasi tangwa dyakwísa, dilungidi kedi, ndangu bafukamini ba kyedika bamúfukamina Tata mu kitembu yi mu kyedika; mukuma wawuna mutindu wa bafukamini bana kisi sanda Tata.
24 Nzambi kenina Kitembu, bulungi ni bana bisi mufukamina, bamufukamina mu kitembu yi mu kyedika.»
25 Mukhetu wa musamadiya wumuzimbwadini: «Nzayi ni Masiya wuna bisi tela Kidisitu, kabati kwisa. Tangwa kakwísa, yandi watúsamwana moosu.»
26 Yesu wumuvutwadini: «Meni yandu yibati kuzonzisa.»
27 Muna tangwa meni dina, balonguki bandi bakala yituka mu kumona ni kabati yambila yi mukhetu mosi. Kaasi keti mosi wa bawu, waṕfwana ni kaḿhyula: «Biki

wubati sanda?» kondilo «Kikuma kya biki wubati yambidila yi mukhetu?»

28 Amana mukhetu wásisa kalondu kandi, wenda mu mbanza amana wuzimbudini kwena batu:
29 «Alwisa tala! Mutu mosi wenina kuna, kánzimbwadini mambu moosu mana yíhanga. Yandi kafwaniku ni kakala Masiya?»
30 Batu bálubuka mu mbanza amana bisa kwena Yesu.
31 Muna tangwa meni dina, balonguki bakala muzimbwala: «Ah Mulongi, dya!».
32 Kaasi yandi wubavutwadini: «Meni yenina yi bima bya kudya, bina lukondi zaya benu.»
33 Balonguki bakala dihyula bawu yi bawu: «Henina yi mutu wumunatini kima kya kudya?»
34 Yesu wubazimbwadini: «Madya mama menina mu kuhanga luzolu lwa wuna wáthuma yi mu kumanisa kisalu kyandi.
35 Benu lwisiku zonza bwabu: "Ngonda ya zisadi mu kukatula mbongu?" Kaasi meni yiluzimbwadini: vumbulenu mesu amana talenu bilanga, bibundu bibengi amana tangwa dya kuhelabya difwani!
36 Wuna wisi katula mbongu, lufutu kisi tambula; amana kisi hela bibundu kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula; ndangu ni wuna wisi kuna yi wuna wisi hela, babodi basephila hakimosi.
37 Mukuma, kingana kina kya kyedika kyisi zimbula: "Mutu mosi wisi kuna amana mukwawu wendi hela."
38 Meni yílutuma mu kuhela mbongu muna lwakonda monina phasi; batu bahika bámona phasi amana benu lubati zingila muna bisalu bya bawu.»
39 Bisi Samadiya balawu ba mbanza meni yina bákwikila mwena Yesu, kikuma kya kimbangi kina kya mukhetu: «Kánzimbwala moosu mana yíhanga.»
40 Buna bátula bela-bela yi yandi, bisi Samadiya bámulomba ni kazakala ndambu yi bawu; bilumbu byodi kánanga kwakuna.
41 Batu balawu-lawu hika bákwikila kikuma kya ndinga yandi;
42 amana bázimbula kwena mukhetu: «Heku ni kikuma kya mambu mana wutuzimbwadikini tukwikididi; mukuma tumuyukini betu-betu yi matu metu, tukwikidi phi ni yandi kenina kyedika muhuludi wa tsi.»

Yesu wubukini Mwana wa Pfumu mosi wa ku nganda

43 Kunima dya bilumbu byodi meni bina, Yesu wákatuka hahana, wenda ku Ngadidi.
44 Mukuma yandi meni Yesu kata kimbangi: «Mbikudi kisiku lumina ku tsi yandi.»
45 Tangwa kisa ku Ngadidi, bisi Ngadidi bámuyamba

mboti-mboti, kikuma bámona moosu mana kásala kuna Yelusalemi, muna tangwa dya mukinzi, mukuma bawu meni kuna benda kuna mukinzi meni wuna[a].

46 Yesu wávutuka hika ku mbanza ya Kana dya Ngadidi, kuna kábalula mamba mu vinu. Pfumu mosi wa ku nganda ya kyamvu wavwa mwana wandi wa yakala wákala wabela kuna Kafadinawumi.

47 Buna káyuka ni Yesu wutudini mu Ngadidi ha kátuka ku kinzunga kya Yuteya, wenda kwena yandi amana wámulomba ni kakulumuka ndangu kamukodisa mwana wandi wuna wákala mu kulakana, kuna Kafadinawumi.

48 Yesu wumuzimbwadini: «Benu, lwalendaku kwikila yukani khaku lumona bidimbu bya biphadi yi bithondu!»

49 Pfumu wa ku nganda wumuzimbwadini: «A Pfumu, kulumuka ku nzu, thwénda, buna khaku kedi kafwa mwana wama.»

50 Yesu wumuzimbwadini: «Awenda kwaku, mwana waku moya kenina.» Mutu wuna wákwikila muna ndinga yina kámuzimbwala Yesu amana wenda.

51 Buna kakala kulumuka, basadi bandi bisa mulanda ndangu bamuzimbwala: «Mwana waku moya kenina.»

52 Hanga wubahyudini keti khi tangwa, mwana wandi kádiyuka; bawu bamuvutwadini: «Mukolu, muna tangwa dya theti dya masikidika, yimumanisikini mbawu ya mu lutu.»

53 Tata wázaya kwandi ni muna tangwa meni dina, mwamuna kamuzimbwadikini Yesu: «Mwana waku moya kenina.» Amana wákituka mukwikidi yandi yi nzu yandi yosu.

54 Kina kyákala kidimbu kya kiphadi kya zodi káhanga Yesu, ha kátuka ku kinzunga kya Yuteya mu kukwisa ku Ngadidi.

5

Yesu wubeludi mukwa khonzu

1 Kunima dya bwabuna, Bayuta bata mukinzi wumosi amana Yesu wátombuka kuna Yelusalemi.

2 Kinga, kuna Yelusalemi kwákala yi kiziba kimosi bela-bela yi mwelu wa Mikoku, amana kyákala yi mbalanda tanu; mu ndinga ya hebelu bisikya tela ni Betizata.

3 Muna mbalanda meni zazina, mulumba-lumba wa bambefu bákala hahana: baphofu, bitingwa yi bikhumbwa, [bakala hingila kuvuyuka kwa mamba.

4 Mukuma wanzyo mosi wa Pfumu wakala luta muna matangwa mamosi muna kiziba yi kuvuyaka mamba. Mbefu wuna watheti wákala didibula bwabuna mávuyuka mamba kakala beluka ku maladi

[a] **4:45 4:45** Mth 8:5-13; Luk 7:1-10

mandi, keti bweti menina maladi mana.]

5 Hákala yi mutu mosi wánanga yi maladi mvula makumatatu yi nana.

6 Tangwa kámumona Yesu bwabuna walandalala amana wázaya ni yandi mutu wuzingi lawu mu maladi, hanga wumuhyudini: «Wuzodini ni wabeluka?»

7 Mbefu wumuvutwadini: «Pfumu, yeku yi mutu wandíbula mu kiziba tangwa mabati vuyuka mamba; buna yimeka ni yidididibula, mutu wahika wundutini.»

8 Yesu wumuzimbwadini: «Telama, bonga kiphoyu kyaku amana kangala.»

9 Muna mbala mosi, mutu wábeluka; wábonga kiphoyu kyandi amana wáyandika mu kukangala. Kinga, kyákala kilumbu kya sabata,

10 amana bapfumu ba Bayuta bázimbula kwena mutu wuna wábeluka: «Lelu, kilumbu kya sabata, weku yi muswa wa kutikula kiphoyu kyaku.»

11 Yandi wubavutwadini: «Mutu wuna wumbeludini, kanzimbwadini: "Bonga kiphoyu kyaku amana kangala."»

12 Hanga bamuhyudini: «Nati kenina wuna wukuzimbwadikini: "Bonga kiphoyu kyaku amana kangala?"»

13 Kaasi mutu wuna wábeluka, kázayaku keti nati kákala; mukuma Yesu wátota mu vuya dya mulumba-lumba wa batu bana bákala hahana.

14 Kunima dya bwabuna, Yesu wámutundakana muna nzu ya Nzambi amana wumuzimbwadini: «Tala buna wubelukini, buthwena bwabu; wusumukaku hika ndangu wubwilaku dyambu dya mbi diluti kitesu.»

15 Mutu wuna wenda zimbula kwena Bayuta ni Yesu wámubela.

16 Hanga Bayuta beka sanda ni bamuhanga mbi Yesu, kikuma mu kilumbu kya sabata kákanga mambu mana.

17 Kaasi Yesu wábazimbwala: «Tata wama mu kisalu kenina yi hadyena dyadi; meni phi mu kisalu yenina.»

18 Kikuma kya ndinga meni yina, bapfumu ba bayuta báyandikila mu kusanda phila ya kumuhondisila Yesu. Hákalaku lwesi ni kikuma kya buna kakonda zitisa kilumbu kya sabata, kaasi kikuma wázimbula hika ni Nzambi kenina Tata wandi wakyedika, hanga bwabuna wekadikhukisa yi Nzambi.

Hamu dya Mwana wa Nzambi

19 Hanga Yesu wubavutwadini: «Mu kyedika, kyedika yiluzimbwadini, mena kyedika: Mwana kafwaniku ni kadihangila kima yandi meni; kisi hanga kaka kina kamoni kwena Tata wandi. Kikuma kyosu kina kisi hanga Tata, Mwana wandi phi kyakina kisi hanga muna mbandu yimosi.

20 Mukuma Tata kisi
zola mwana amana kisi
musongila kima kyosu kina
kisi hanga yandi meni.
Kamúsongila hika mambu
ma lawu ma mbuta kuluta,
ndangu maluyitwakisa.
21 Kikuma, bwosu kisi
futumuna, Tata, bamvumbi
amana wubahekini luzingu,
yi bwabuna phi Mwana kisi
hana luzingu kwena wuna
kazodini.
22 Amana Tata kisiku
fundisa mutu, kaasi pfun-
dusu yosu wáhanaya kwena
Mwana,
23 ndangu batu boosu
bamuzitisa Mwana bwosu
bisi muzitisa Tata. Wuna
wakonda zitisa Mwana,
kazitisiku phi Tata wuna
wámutuma.
24 «Mu kyedika, kyedika
yiluzimbwadini: Wuna
wisi yuka ndinga yama,
wisi kwikila phi mwena
wuna wáthuma, kenina yi
luzingu lwa mvula yi mvula.
Kahítaku ku pfundusu, kaasi
yandi, wuhyiti kedi tukidila
ku lufwa yi kuna luzingu.
25 Mu kyedika, kyedika
yiluzimbwadini: tangwa dy-
isi kedi, yi dyadidi phi dina
bayúkila bamvumbi ndinga
ya Mwana wa Nzambi;
amana bana bayúkaya,
bazínga.
26 Kikuma, bwosu
buna kenina Tata yi
luzingu mwena yandi-meni,
bwabuna phi kahana muswa
kwena Mwana ndangu
kakala yi luzingu mwena
yandi meni.
27 Amana wámuheka
hamu dya kufundisa,
kikuma yandi kenina
Mwana wa mutu.
28 Buluyitukisaku, mukuma
tangwa dibati kwisa dina
bayúkila, boosu bana benina
mu mazyamu, ndinga yandi
29 amana balúbuka mu
mazyamu ma bawu. Babana
bakala hanga mambu ma
bukheti, balúbuka kikuma
kya lufutumuku lwa luzingu,
kaasi babana bakala hanga
mambu mambi bafútumuka
kikuma kya lufutumuku lwa
pfundusu.
30 Meni yihangaku kima
kimosi mu meni-meni. Yisi
fundisa bwosu buna ngyuki-
dini, amana pfundusu ya
meni yenina ya masonga,
kikuma yisiku sanda mu
kuhanga luzolu lwama,
kaasi luzolu lwa wuna
wáthuma.»

Kimbangi kikuma kya Yesu

31 «Yuka ni yiditila kim-
bangi meni-meni, kimbangi
kyama, kyeku kya kyedika.
32 Henina yi mutu wahika
wisi ta kimbangi kikuma kya
meni, amana nzayi ni kim-
bangi kina kabati thila, kya
kyedika kyenina.
33 Benu lwátuma bambam-
bala kwena Yowani, yandi
phi kimbangi kitadidini
kyedika káta.
34 Kikuma kya meni,
kimbangi yisikyoku hingila
kwena batu; kaasi yisi zonza
bwabuna, ndangu benu
lwahuluka.

35 Yowani kákala mwinda
wuna wubati lema amana
wukyenzudini, amana benu
lwátambwasa mu kusephila
ku kikhya kyandi mu tangwa
dimosi.
36 Meni yenina yi kimbangi
kyambuta kuluta kina kya
Yowani: kikuma mihangu
mina kápheka Tata mu ku-
lungisa, mihangu meni mina
mbati hanga, myamina mi-
bati thila kimbangi mu ku-
songila ni Tata wáthuma.
37 Amana Tata wuna
wáthuma, yandi-meni phi
wáthila kimbangi. Benu
khaku kedi luyuka ndinga
yandi, keti kumona mbunzu
yandi.
38 Amana ndinga yandi
yisiku zingila mwena benu,
kikuma lwisiku kwikila
mwena wuna kátuma yandi.
39 Lwisi longuka Ma-
sonuku yi masingitini,
kikuma lwisi banza ni
mwamuna lwatámbwala
luzingu lwa mvula yi mvula:
kinga mamana misi thila
kimbangi.
40 Kaasi benu lwisiku zola
ni lwisa kwena meni ndangu
lwatambula luzingu.
41 «Khembu yisiyoku tamb-
wala kwena batu.
42 Kaasi yiluzayi ni lweku
yi lungongu lwa Nzambi
muna mbundu zenu.
43 Meni yisidi mu khumbu
ya Tata wama, amana benu
lubwisi mu kuthambula.
Yuka ni mutu wahika kisa
mu khumbu ya yandi-meni,
benu lwamútambula.
44 Abweti lwakwíkidila
benu lwisi tambula khembu
yenu mwena benu yi benu,
kaasi khembu yina yisi tuka
kwena yandi mosi Nzambi,
lwisiyoku sanda?
45 Lubanzaku ni meni
yilúfunda kwena Tata. Mutu
wulufundini Moyize, mwena
wuna lwásila kivuvu kyenu.
46 Kikuma, wadi ni
lwámukwikilaka Moyize,
wadi luka khwikila meni phi,
mukuma yandi, kikuma kya
meni kásonikina.
47 Kaasi yuka ni lwisimoku
kwikila masonuku mandi,
abweti lwakwíkidilaza
ndaka zama?»

6

*Yesu wudisini batu ma-
funda matanu*
*(Mth 14:13-21; Mlk 6:30-
44; Luk 9:10-17)*
1 Kunima dya bwabuna,
Yesu wenda ku sambwa dik-
wawu dya yanga dya mbuta
dya Ngadidi dina bisi tela
hika ni yanga dya mbuta dya
Tibediyadi.
2 Mulumba-lumba wa batu
balawu bakala mulanda,
kikuma batu bakala mona
bidimbu bya biphadi bina
kakala sala kwena bambefu.
3 Yesu wátombuka ku
mongu amana wázakala
kwakuna hakimosi yi ba-
longuki bandi.
4 Kinga Phaki, mukinzi wa
Bayuta, yábwesuka.
5 Yesu wáthuta mesu
amana wumoni mulumba-
lumba wa batu balawu
bakala kwisisa kuna kákala
yandi; hanga wuhyudi
kwena Fidiphu: «Kubiki
tufwani kusumbila mapha

kikuma kya batu baba ndangu badya?»

6 -Kázimbula bwabuna ndangu kamuleya, mukuma yandi-meni wázaya kima kafwana mu kahanga. -

7 Fidiphu wumuvutwa-dini: «Ketibwe tusumbi kwetu mapha ma phata[b] khama zodi, malungilaku ndangu mutu wosu kadya keti koma ka kima.»

8 Mosi wa balonguki bandi, Andele, phangi wa yakala wa Simoni Phetelu, wumuzimb-wadini:

9 «Tala mwana yakala mosi wenina yi mapha ma odizi[d] matanu yi batsema bodi. Kaasi biki twahángilama yi lawu dya batu baba?»

10 Yesu wuzimbudini: «Bazakadisenu batu meni babana.» Mwangu walawu wákala homa meni hana. Hanga bamani zakala; kitesu kya mafunda matanu ma bayakala.

11 Yesu wábonga mapha, wávutula matondu kwena Nzambi, amana wákabisama kwena babana bákala hana; wákabisa phi bwabuna bat-sema, bwosu buna bázola.

12 Buna báyukuta, Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Tongunenu bitini bina bisadini, ndangu keti kima kizanganaku.»

13 Bátongunabya phi; bábasisa bitunga kumi yi byodi bya bitini bya mapha matanu ma odizi, bina básisa babana badya.

14 Mu kumona kiphadi kina káhanga, batu bekina zimbula: «Mu kyedika ni yandi kenina Mbikudi wuna wakwísa mu tsi!»

15 Yesu wázaya ni bazodi bamukitula kyamvu mu ngolu, kahanga wuyekuki hika ku mongu, yandi hika.

Yesu wukangadi ha thandu ya yanga dya mbuta

(Mth 14:22-33; Mlk 6:45-52)

16 Ha mabwa masikidika, balonguki bandi bákulunga yi kuna yanga dya mbuta.

17 Bákota mu masuwa mamosi ndangu benda ku Kaphedinawumi, kuna sambwa dikwawu dya yanga dya mbuta. Hana phipha yibwi kedi, amana Yesu hana khaku kedi katula kuna bákala bawu,

18 amana mamba ma yanga dya mbuta makala ningana lawu, kikuma pfunzi yimosi yakala tukula ngolu.

19 Kunima dya kutika kitesu kya kilometele matanu keti masambanu, bamumoni Yesu kabati kangala hana thandu ya yanga dya mbuta amana wábwesuka kuna masuwa; bweya bwábakwata.

[b] **6:7 6:37** Phata zazi bakalaza tela ni "dinadiyo". Dinadiyo dimosi dyákala lufutu lwa musadi wa bilanga mosi muna kilumbu. Khama zodi za dinadiyo zákala lufutu lwa batu khama zodi muna kilumbu.

[d] **6:9 6:9** Odizi yenina mbandu ya ngenza zafwanana yi bule. Batu bana bakonda yi kuvwa kwalawu, bawu bisiza dya.

20 Kaasi wubazimbwadini:
«Meni yandu, luyukaku
bweya.»
21 Bázola ni bamukotisa
mu masuwa, kaasi muna
tangwa meni dina, masuwa
mátula mu mafu ma sabu
dina bakala kwendisa.

Mulumba-lumba wa batu wusandi Yesu

22 Kilumbu kyálanda,
mulumba-lumba wa batu
wuna wásala ku sambwa
dina dikwawu dya yanga
dya mbuta, wumoni ni
masuwa mamosi lwesi
mákala hana; amana bázaya
ni Yesu kákotaku hakimosi
yi balonguki bandi, kaasi
balonguki benda bawu hika.
23 Kaasi masuwa mak-
wawu ku Tibediyadi mátuka,
bela-bela yi homa hana
bádila mapha kunima dya
kulombila kwa Pfumu.
24 Mulumba-lumba wa
batu, tangwa bámona ni keti
Yesu, keti balonguki bandi
bákalahoku, batu bákota
bawu-meni mu masuwa
amana benda ku Kaphedi-
nawumi mu kusanda Yesu.

Yesu, dipha dya luzingu

25 Bámuwana Yesu kuna
sambwa dikwawu dya yanga
dya mbuta amana bamuz-
imbwadini: «Mulongi, khi
tangwa wutudini kwaku?»
26 Yesu wábavutwala: «Mu
kyedika, yiluzimbwadini,
lubati tsanda, heku ni
kikuma kya bidimbu bya
biphadi bina lumonikini,
kaasi kikuma kya mapha
mana ludikini yi buna
luyukutikini.
27 Lusalakaku kikuma kya
madya mana misi vunda,
kaasi kikuma kya madya
mana misi nanga kikuma
kya luzingu lwa mvula yi
mvula. Mana kalúheka
Mwana wa mutu, mukuma
yandi wuna basya kidimbu
kya kipfumu kwena Tata
Nzambi.»
28 Bawu bamuzimbwadini:
«Biki tufwani mu kuhanga
ndangu twalungisa mihangu
mya Nzambi?»
29 Yesu wábavutwala:
«Muhangu wa Nzambi wu-
lombini ni lwasya lukwikilu
lwenu mwena wuna kátuma
yandi meni.»
30 Hanga bamuzimbwadi
hika: «Amana ngeyi, khi
kyawu kidimbu kya kiphadi
kina wusadini, ndangu twa-
mona amana twakukwikila?
Khi muhangu wuhangini?
31 Batata betu badya
maana muna nganga, bwosu
buna básonika: "Wábaheka
madya mana mátuka ku
zilu."»
32 Yesu wábazimbwala:
«Mu kyedika, kyedika, yibati
luzimbwala, heku ni Moyize
wáluheka dipha dyátuka ku
zilu; Tata wama wuna wisi
luheka dipha dya kyedika
dyátuka ku zilu.
33 Mukuma, dipha dya
Nzambi dyenina dina di-
tukini ku zilu kikuma kya
kuhana luzingu mu tsi.»
34 Bámuzimbwala:
«Pfumu, tuhekaka dipha
meni dina kosu tangwa.»
35 Yesu wábazimbwala:
«Meni yenina dipha dya

luzingu. Wuna wisini kwena meni, kayúkaku hika nzala, amana wuna wukwikidini mwena meni kayúkaku hika kihwinya keti mbala mosi.

36 Kaasi yiluzimbwadikibwa: lumbonikini, amana lwisiku kwikila kwenu.

37 Kosu mutu wuna kaphekini Tata wama, kakwísa kwena meni. Amana wuna wisini kwena meni, yilendaku mukukwasa ku phenza keti mbala mosi;

38 mukuma ku zilu thukini, heku ni kikuma kya kusala luzolu lwama, kaasi luzolu lwa wuna wáthuma.

39 Kinga, luzolu lwa wuna wáthuma lwenina ni thotisaku keti mosi muna boosu bana kápheka, kaasi yibafutumuna mu kilumbu kya tsuka.

40 Kikuma luzolu lwa Tata wama lwenina ni wosu wuna wumoni Mwana amana wusini lukwikilu lwandi mwena yandi, katambula luzingu lwa mvula yi mvula; amana meni yimúfutumuna mu kilumbu kya tsuka.»

41 Hanga Bayuta bekabokuta kikuma kya yandi, kikuma wázonza bwabu: «Meni yenina dipha dyátuka ku zilu.»

42 Bakala zimbula: «Ka yandi ku, Yesu, mwana wa Yozefu, yandu tuzayini tata yi ngudi wandi? Abweti kafwani kuzimbula buthwena ni ku zilu kátuka?»

43 Yesu wábavutwala: «Lubokutaku benu yi benu.

44 Heku mutu wufwani mu kukwisa kwena meni yuka ni Tata wuna wáthuma kamunatiku, amana meni yimúfutumuna mu kilumbu kya tsuka.

45 Muna mikanda mya bambikudi, básonika bwabu: "Boosu babálonga kwena Nzambi." Wosu wuna wáyuka malongi ma Tata wisi kwena meni.

46 Heku mutu wámumona kedi Tata; yuka ni ka wuna ku wátuka kwena Nzambi; yandi wámumona Tata.

47 Mu kyedika, kyedika, yiluzimbwadini: wuna wisi kwikila, kenina yi luzingu lwa mvula yi mvula.

48 Meni yenina dipha dya luzingu.

49 Batata benu badya maana muna nganga, amana bafwa.

50 Kaasi dipha dyadi, dyadina ditukini ku zilu, ndangu wuna wisidya dya kafwáku.

51 Meni yenina dipha dya luzingu dina dyátuka ku zilu. Yuka ni mutu kadya dipha meni dina, kazínga mvula yi mvula. Dipha dina yihána meni, dyenina lutu lwama, kikuma kya luzingu lwa ha tsi.»

52 Bayuta bakala tendana bawu yi bawu yi kuzimbulaka: «Abweti mutu yandu kafwani ni katuheka lutu lwandi mu kudya?»

53 Yesu wubazimbwadini: «Kyedika, kyedika, yibati luzimbwala, yuka ni ludiku lutu lwa Mwana wa mutu, lunwiku phi menga mandi,

lweku yi luzingu mwena benu.
54 Wuna wisi dya lutu
lwama amana kisi nwa phi
menga mama, kenina yi
luzingu lwa mvula yi mvula
amana meni yimúfutumuna
mu kilumbu kya tsuka.
55 Mukuma lutu lwama
lwenina madya ma kyedika;
menga mama phi menina
malafu ma kyedika.
56 Wuna wisi dya lutu
lwama, wisi nwa phi menga
mama kisi zingila mwena
meni, meni phi mwena
yandi.
57 Bwosu kenina mu
luzingu Tata wuna wáthuma;
amana bwosu buna yisi
zingila meni mwena Tata,
bwabuna phi wuna wisi
ndya, kazíngila mwena
meni.
58 Dyadi yi dipha dina di-
tukini ku zilu. Dyeku hanga
dina badya batata; boosu
bafwa. Wuna wisi dya
dipha dyadi kazínga mvula
yi mvula.»
59 Tala mana ká́zimbula
muna nzu ya kimvuka ya
Bayuta, tangwa kakala longa
kuna Kafadinawumi.

Ndinga za luzingu lwa mvula yi mvula

60 Kunima dya kuyuka
malongi ma Yesu, balonguki
bandi lawu bazimbudini:
«Ndinga yina ngolu yenina;
nani wufwani mu kumuyuk-
ila?»
61 Yesu bwosu ká́zaya
ni balonguki bandi bá́kala
bokuta kikuma kya mambu
mana, hanga wuzimbudini:
«Mambu mama mekina
kisinza kikuma kya benu?
62 Amana yuka ni lwa-
mona Mwana wa mutu ku-
tombuka kuna ká́kala theti?
63 Kitembu wisi hana
luzingu. Lutu lwisiku
hanga kima. Ndinga zina
yiluzimbwadini meni zenina
Kitembu yi luzingu.
64 Kaasi hana kati dya
benu henina yi ndambu ya
batu bana bakondi kwik-
ila.» Mukuma, tukidila ku
luyandiku, Yesu wá́zaya ba-
nati bakala bana bakalaku
kwikila yi wuna wakhana
mulambula.
65 Amana kakala zimbula:
«Yihahana yiluzimbwadiki
ni heku mutu fwani kisa
kwena meni, yuka ni Tata
kamusendibwoku.»
66 Tukila bwabuna,
balonguki bandi, bal-
awu bá́vutuka kwabawu;
bakalaku mulanda hika.
67 Amana Yesu wuzimbu-
dini kwena bawu kumi yi
bodi: «Benu phi luzodi ni
lwenda?»
68 Simoni Phetelu wumu-
vutwadini: «Pfumu, kwena
nani twakwenda? Ngeyi
wenina yi ndaka za luzingu
lwa mvula yi mvula.
69 Buthwena tukwikidini,
tuzayi ni ngeyi wenina
Watoma wa Nzambi.»
70 Yesu wá́bavutwala: «Ka
meni ku yílusola benu kumi
yi bodi? Kinga mosi wa benu
kiphidi-mutu kenina!»
71 Yutasi, kakala zonzila,
mwana wa Simoni Sikady-
oti, mukuma yandi wakwisa
mulambula, yandi mosi wa
bawu kumi yi bodi.

7

Baphangi ba Yesu bakwikidiku mwena yandi

1 Kunima dya bwabuna, Yesu kakala kangala muna
kinzunga kya Ngadidi kyosu;
kikuma kázolaku hika ni
kakangala mu kinzunga
kya Yuteya, kikuma Bayuta
bakala musanda ni ba-
muhonda.
2 Kinga mukinzi wa
Bayuta wuna wa Masaka
wábwesuka.
3 Baphangi ba Yesu bamuz-
imbwadini: «Katuka kwaku
amana wenda ku kinzunga
kya Yuteya, ndangu ba-
longuki baku bamona bisalu
bina wubati sala ngeyi.
4 Heku mutu wisi sala mu
kitsweki, yuka ni zodi batu
boosu bamuzaya. Mukuma
myamina mihangu wisi
hanga, dimonikisa kwena
batu ba tsi.»
5 Kikuma, keti baphangi
bandi bakalaku kwikila
mwena yandi.
6 Hanga Yesu wubazimb-
wadini: «Tangwa dyama
khaku kedi dilungila; kaasi
tangwa dina dya benu
dyalungila disi kaka kosu
kilumbu.
7 Tsi fwaniku yalumenga,
meni yisi mbenga kikuma
mbati ta kimbangi kyandi ni
mihangu myandi mya mbi
myenina.
8 Benu alwenda ku muk-
inzi, meni yikwendakwoku
kuna mukinzi meni wuna,
kikuma tangwa dyama
khaku kedi difwana.»
9 Kunima dya kuzimbula
bwabuna, yandi wásala
kwandi ku kinzunga kya
Ngadidi.

Yesu ku mukinzi wa Masombolu

10 Kaasi tangwa benda
baphangi bandi ku mukinzi,
hanga yandi phi wátombuka
kwakuna, ka mu kudi-
monikisa ku kaasi mu
kitsweki.
11 Bayuta bakala musanda
muna tangwa dya mukinzi
amana bakala zimbula: «Ku-
biki kenina yandina?»
12 Pfweta-pfweta lawu
zákala muna milumba-
lumba mya batu kikuma
kya yandi. Bahika bakala
zimbula: «Mutu mosi
wabukheti», bakwawu
bakala zimbula: «Loni,
mulumba-lumba wa batu
kabati lobula.»
13 Hákalaku keti mutu
wáfwana kazonza wengele
mu mambu matadidini
yandi kikuma kya bweya
bwa Bayuta.
14 Hana mukinzi wekina
ha kati-kati, tangwa kisa kota
Yesu mu nzu ya Nzambi
amana weka longa.
15 Bayuta báyituka lawu,
amana bakala dihyula:
«Abweti kazayidi Masonuku
yandi mutu wakondama
longuka?»
16 Yesu wábavutwala:
«Malongi mama matukiku
kwena meni-meni, kaasi
kwena wuna wáthuma
matukini.
17 Ho mutu wuzodi kusala
luzolu lwandi, kazáya yuka
ni malongi mama, kwena
Nzambi mabati tuka ho
meni-meni yibati dizonzila.

18 Wuna wisi dizonzila
yandi-meni, khembu yandi
kisi sanda. Kaasi wuna
wisi sanda khembu ya mutu
wuna wámutuma, yandi
kyedika kisi zonza amana
mwena yandi, mwakonda
bikwaki.
19 Moyize káluhekamyoku
Mitsiku? Kaasi keti mutu
mosi hana kati dya benu,
kisimyoku zitisa. Kikuma
kya biki lubati sandila ni
lwaphonda?»
20 Mulumba-lumba wa
batu wávutula: «Kiloki
wenina kyawu! Nati wubati
sanda mu kukuhonda?»
21 Yesu wubavutwadini:
«Muhangu wumosi lwesi
phangikini amana benu
boosu lubati yituka!
22 Kikuma kya bwabuna
kaluhekila Moyize mukhanda,
-heku ni kwena Moyize
wátukidila mukhanda kaasi
kwena bakhaka benu -
amana benu-benu yi kuyoti-
saka batu mu kilumbu kya
sabata.
23 Yuka ni mutu ba-
muyotisa mu kilumbu kya
sabata kikuma kya kuzitisa
mitsiku mya Moyize, amana
kikuma kya biki lubati
ngyukila khabu, meni yandi
mbeludi mutu yandi wosu
mu kilumbu kya sabata?
24 Lufundisaku mu phila
yina lubati monina benu.
Kaasi pfundusu yenu yakala
ya masonga.»

Yesu kenina Kidisitu?

25 Bisi Yelusalemi bahika
bakala zimbula: «Ka
yandi ku babati sanda mu
kuhondisa?
26 Talenu: kabati zonza
wengele, amana babatiku
muzimbwala keti kima! Dis-
ongidila bapfumu babakudi
kyedika ni yandi kenina
Kidisitu?
27 Kinga yandi tumuzayi
kuna kátuka; ha kisi kwisa
Kidisitu, heku mutu wisi
zaya keti kubiki katukini.»
28 Yesu, buna kakala
longa muna nzu ya Nzambi,
wákalunga: «Lunzayi amana
luzayi phi kuna thukini?
Kinga yidiyisilaku meni-
meni, kaasi wuna wáthuma
wakusila mbundu kenina,
amana benu lumuzayiku.
29 Meni yimuzayi, kikuma
kwena yandi thukini; amana
yandi phi wáthuma.»
30 Bakala sanda ni ba-
mukwatisa; kaasi keti mutu
kalendaku mu kumusimba,
kikuma hana tangwa dyandi
khaku dilungila kedi.
31 Balawu hana kati dya
mulumba-lumba wa batu,
bákwikila mwena yandi
amana bakala zimbula: «Ha
kakwísa Kidisitu, bidimbu
bya biphadi byahika kasála,
kuluta bina kasadi mutu
yandu?»

Batsinzidi babahitikini kikuma kya kukwata Yesu

32 Bafwadisi báyuka
mulumba-lumba wa batu
kufwetafweta kikuma kya
Yesu. Hanga bambuta ba
banganga Nzambi yi bafwa-
disi batumini batsinzidi
ndangu bamukwata.
33 Yesu wuzimbudini:
«Tangwa dya khunda hika

yikála yi benu, amana mvutuki kwena wuna wáthuma.
34 Lwakwata tsanda kaasi lwambónaku, kikuma benu lufwaniku mu kukwenda kuna yenina meni.»
35 Bayuta báyandika mu kudihyula bawu yi bawu: «Kubiki kakwénda ndangu betu tulengaku mumona? Kakwénda kwena Bayuta bana bámwangana muna bikanda bya bisi Ngeleti amana kalonga bisi Ngeleti?
36 Biki hika disongidila dya ndinga yina kazimbudini: Lwatsanda, kaasi lwambonaku kikuma benu lufwaniku mu kukwisa kuna yenina meni?»

Banzadi ba mamba ma luzingu

37 Amana muna kilumbu kya tsuka, kina kyambuta kya mukinzi, Yesu wamutendendi, wukalungini: «Ho mutu wenina yi kiwhinya, kisa kwena meni amana kanwa.
38 Masonuku mazimbudi: "Wuna wisi kwikila mwena meni, banzadi ba mamba ma luzingu batíka muna mbundu yandi.»
39 Kakala zimbula bwabuna kikuma kya Kitembu kina bakhana tambula bana bakhana kwikila mwena yandi. Mukuma mwákalaku kedi yi Kitembu, kikuma hana Yesu khaniku kedi bamuzatula.

Mulumba-lumba wudihambudi kikuma kya Yesu

40 Kunima dya kuyuka ndinga za Yesu, batu bakala muna bakala zimbula: «Mu kyedika yandu mbikudi!»
41 Bahika bakala zimbula: «Kidisitu yandu!» «Kaasi bakwawu hika bakala zimbula: Kidisitu fwani kalubukila ku Ngadidi?
42 Masonuku mazimbudiku ni Kidisitu katuka muna butuka dya Tavidi yi ku Betelemi, hata dina kakala zingila Tavidi.»
43 Mulumba-lumba wa batu wádikabisa kikuma kya yandi.
44 Bahika hana kati dya bawu bakala zola ni bamukwata, kaasi keti mutu mosi kámekaku mu kumusimba.

Kikola mbundu kya bapfumu ba Bayuta

45 Batsinzidi bávutuka kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bafwadisi; baba-baba babazimbwadini: «Kikuma kya biki lukondi kwisila yandi?»
46 Batsinzidi bavutudini: «Twasalaku yuka kedi mutu wázonza bwabuna!»
47 Bafwadisi babavutwadini: «Benu phi ludiyambwadidi kwenu mu kuditotisa?
48 Henina yi mutu, hana kati dya bapfumu kondilo dya bafwadisi, wuna wukwikidini mwena yandi?
49 Kaasi mulumba-lumba wa batu babana bazayimyoku mitsiku. Bábabundila!»
50 Nikodemi wuna watekila mumona, wákala phi mosi hana kati dya bawu, hanga wubahyudini:
51 «Mitsiku myetu, milungi mu kufundisa mutu wuna bakondi kedi fungwasa

ndangu bazaya dyambu dina káhangini?»

52 Bámuvutwala: «Ngeyi phi mukwa Ngadidi wenina? Sanda mboti-mboti amana wamóna ni ku Ngadidi kwalubukilaku keti mbikudi mosi[a].»

Yesu yi mukhetu wa ndumba

53 [Kunima kosu mutu wénda ku nzu yandi.

8

1 Yesu wendi ku mongu wa miti mya Olive.

2 Kaasi muna suka, wávutuka ku nzu ya Nzambi amana batu boosu bisa kwena yandi. Buna kázakala, wáyandika mu kubalonga.

3 Hanga balongi ba mitsiku yi bafwadisi bisi nata mukhetu mosi wuna bákwata mu mbongi. Ba-musini hana mbasi,

4 amana bazimbudi kwena Yesu: «Mulongi, tumukwatini mukhetu yandu mu kuta kwa mbongi.

5 Muna mitsiku mina katuheka Moyize, katuzimbwala ni bakhetu ba bwabuna, twabahondila ku matadi. Amana ngeyi bweti wuzimbudini?»

6 Bakala zimbula bwabuna mu kumuleya ndangu balenga mufundila. Kaasi Yesu wázenzama amana wáyandika mu kusonika ku mulembu hana tsi.

7 Bwosu bakala muhyula-hyula, wávumbuka amana wubazimbwadini: «Wuna wakonda disumu hana kati dya benu, kayandika watheti mu kumutimbwala tadi.»

8 Yesu wázenzama hika amana wáyandika mu kusonika hana tsi.

9 Tangwa báyuka bwabuna, báyandika mu kuyombuka mosi-mosi, tukidila kwena bambuta; amana hásala lwesi Yesu yi mukhetu meni wuna hana mbasi.

10 Hanga Yesu wuvumbukini amana wumuzimbwadini: «A mukhetu, kubiki benina bana bisi kufundaka? Heku mutu wukuzengidi ndola?»

11 Mukhetu wuvutudini: «Keti mutu loni Pfumu.» Yesu wumuzimbwadini: «Meni phi yikuzengidiku ndola. Ndawenda, amana wusumukaku hika.»][a]

Yesu, Mwini wa tsi

12 Yesu wubazimbwadi hika: «Meni yenina mwini wa tsi. Wuna wisi ndanda, kakángalaku mu phipha keti koma, kaasi kavwa mwini wa luzingu.»

13 Kuna bafwadisi yi ku-muzimbwalaka: «Kimbangi kya ngeyi-meni wubati di-tila; kimbangi kyaku kyeku kya kyedika.»

[a] **7:52 7:52** Kufwanikisa yi khaphu ya 1:46; 7:41 [a] **8:11 8:11** Muna masonuku ma khulu, nzila za kutanga zazi: 7:53—8:11 zeninamwoku. Muna ndambu ya masonuku mahika, homa hahika básonikama (ku manima ma 8:36, yi ku manima ma 8:44 amana mbala za lawu, ku tsuka ya mukanda meni wawuwu wa Yowani).

14 Yesu wubavutwadini: «Ata meni-meni mbati di-
tila kimbangi, kimbangi
kyama kya kyedika kyen-
ina; mukuma nzayini
kuna yítuka yi kuna mbati
kwenda; benu luzayiku keti
kuna yítuka, keti kuna mbati
kwenda.
15 Benu lwisi fundisa mu
kimutu, meni yisiku fundisa
mutu.
16 Amana wadi ni meni
yifundisaka, wadi pfundusu
yama ya kyedika yakala,
mukuma yeku meni hika;
thwenina meni yi Tata wuna
wáthuma.
17 Muna mitsiku myenu,
básonika ni kimbangi kya
batu boodi kyenina kya
kyedika.
18 Meni mbati ta kimbangi
kya meni-meni, amana Tata
wuna wáthuma, kabati thila
phi kimbangi.»
19 Hanga bamuhyudini:
«Kubiki kenina Tata waku?»
Yesu wubavutwadini: «Benu
lunzayiku meni, keti Tata
wama. Wadi lwanzayaka,
wadi lukhani muzaya phi
Tata wama.»
20 Ndaka zina, kázonzilaza
muna mukunzu wuna
bakala swekila mbongu za
bimenga, kuna yi kulongaka
muna nzu ya Nzambi;
Amana keti mutu wáfwana
mu kumukwata kikuma
tangwa dyandi dyáfwanaku
kedi.

Yesu, mbambala wa Tata

21 Yesu wábazimbwala
hika: «Meni yendini;
benu lwatsánda; amana
lwafwa mu disumu dyenu.
Kuna yendini meni, benu
lwaléndakwoku mu kuk-
wisa.»
22 Bayuta bazimbudini:
«Kadíhonda yandi-meni,
hahana kazonzidini: Kuna,
yendini meni, benu lwalen-
dakwoku mu kukwisa?»
23 Yesu kakala bazimb-
wala: «Benu lwenina batu
ba ha tsi, meni yenina wa ku
zilu. Benu lwenina batu ba
ha tsi yayi, meni yeku mutu
wa ha tsi yayi.
24 Yihana yíluzimbwadiki
ni lwafwa mu masumu
menu. Kikuma yuka ni
lukwikidiku ni "meni yen-
ina", lwafwa muna masumu
menu.»
25 Bawu bamuhyudini:
«Ngeyi nani wenina?» Yesu
wubavutwadini: «Kina yisi
luzimbwala tukidila ku
luyandiku.
26 Mambu ma lawu yenina
mawu kikuma kya benu,
mu kuluzimbwala yi mu
kufundisa. Kaasi wuna
wáthuma kenina kyedika;
amana meni yisi zimbula
kwena batu ba tsi kaka mana
yíyuka kwena yandi.»
27 Bawu bázayaku ni
kikuma kya Tata kakala
bazonzila kwena bawu.
28 Hanga Yesu wubaz-
imbwadi hika: «Tangwa
lwamútombula Mwana wa
mutu, lwazaya ni meni
yenina; lwázaya phi ni yisiku
hanga kima mu phila ya
meni-meni, yisi zonza kaka
mambu mana kándonga
Tata.
29 Wuna wáthuma ken-
ina hakimosi yi meni, kat-

sisaku buhika; kikuma yisi hanga kaka mambu mana misi muheka, yandi, kyesi.»
30 Bwosu kakala zimbula Yesu bwabuna, balawu bákwikila mwena yandi.

Batu ba kiphwanza yi bahika
31 Hanga Yesu wuzimbudini kwena Bayuta babana bákwikila mwena yandi: «Yuka ni lwazingilaka mu ndinga zama; mu kyedika balonguki bama lwenina;
32 Bwabuna lwazáya kyedika amana kyedika kyalúlubula mu kihika.»
33 Bamuvutwadini: «Thwenina batekulu ba Bulahami; amana khaniku kedi tukala bahika ba mutu. Abweti wufweti tuzimbwala: "Lwalúbuka mu kihika?"»
34 Yesu wubavutwadini: «Yibatibwa luzimbwala, mu kyedika: mutu wosu wuna wisi hola disumu kenina muhika wa disumu.
35 Kinga muhika kisiku nangina mu nzu mu kimakulu; kaasi mwana kisimwa zingila mu kimakulu.
36 Yuka ni Mwana kalulubula mu kihika, mu kyedika, lwakítuka batu ba kiphwanza.
37 Nzayibwa ni batekulu ba Bulahami lwenina; kaasi lubati sanda ni lwaphonda, kikuma ndinga yama yisiku lutwa.
38 Meni yisi zimbula mana yímona kwena Tata, amana benu phi hangenu mana lwáyuka kwena tata wenu[b].»
39 Bamuvutwadini: «Bulahami wenina tata wetu.» Yesu wubazimbwadini: «Wadi ni lwakala bana ba Bulahami, wadi lufweti hanga mihangu mya Bulahami.
40 Kaasi buthwena bwabu, lubati sanda ni lwaphonda, meni mutu yiluzimbwadini kyedika kina yíyuka kwena Nzambi. Bulahami káhangaku buna.
41 Benu lwisi hanga mihangu mya tata wenu.» Bawu bamuvutwadini: «Twabutukilaku mu kindumba; thwenina yi Tata mosi, Nzambi.»
42 Yesu wubazimbwadini: «Wadi ni Nzambi kakala Tata wenu, wadi lwisi nzola, mukuma kwena Nzambi yílubwakila meni, kwakuna phi yítuka. Yidiyisilaku meni-meni, kaasi yandi wáthuma.
43 Kikuma kya biki lwisiku bakwala nzonzidi yama? Kikuma lwisiku lenda kuyuka ndinga yama.
44 Benu lwenina yi tata wenu kiphidi-mutu amana lwisi zola kuhanga buna kisi zola tata wenu. Tukidila ku luyandiku, yandi, muhondi wa batu kisi kala. Kisiku zingila mu kyedika; kikuma mwena yandi mwakonda kyedika. Yuka ni kata bukamvi, mambu ma yandi meni kisi zonzila, mukuma kenina yandi mutu mosi

[b] **8:38 8:38** "Kwena tata wenu": mbakisilu yahika ya mihowu myami yenina "kwena Tata". Yibati zonza ni Yesu kázonzila Nzambi wuna wenina Tata wandi, yandi wuna phi wenina Tata wa Bulahami.

kingumba yi tata wandi.
45 Amana meni, lwisiku khwikila kikuma kyedika yisi zonza.
46 Nati hana kati dya benu wufwani mu kuthendisa mu mambu matadidini disumu? Yuka mbati zonza kyedika, kikuma kya biki lwisiku khwikidila?
47 Wuna wenina wa Nzambi, kisi yuka ndaka za Nzambi; kima lwisiku yukila benu, kikuma lweku ba Nzambi.»

Yesu yi Bulahami

48 Bayuta bavutudini kwena Yesu: «Kyedika twazimbulabwoku bwabuna ni ngeyi mwisi Samadiya wenina, amana kitembu kya mbi wenina kyawu?»
49 Yesu wubavutwadini: «Meni yeku yi kitembu kyambi, kaasi Tata wama yisi zitisa, amana benu lwisa ndewulaka.
50 Meni yisiku sanda khembu lwa meni-meni, henina yi mosi wisiya sanda, amana yandi wisi fundisa.
51 Mu kyedika, yiluzimwadibwa, yuka ni mutu kalunda ndinga zama, lufwa kamónalwoku mu kimakulu.»
52 Amana Bayuta bamuzimbwadini: «Buthwena tuzayi ni kitembu kyambi wenina kyawu! Bulahami wafwa; bambikudi phi bafwa; amana ngeyi wubati zimbula: "Ho mutu kalema ndinga yama, lufwa kayedikalwoku mu kimakulu."
53 Ngeyi wubanzini ni wuluti tata wetu Bulahami wuna wafwa? Bambikudi phi bafwa. Nati wisi dikitula ngeyi?»
54 Yesu wuvutudini: «Yuka ni meni-meni yibati dikembisa, khembu yama yeku mupfunu. Tata wama wisi khembisa, yandi wuna lwisi zimbula benu: "Nzambi wa betu kenina!"
55 Amana lumuzayiku. Meni yimuzayini; amana ho yizimbula ni yimuzayiku, yikítuka mukwa luvunu hanga benu. Kaasi yimuzayini amana yisi lema ndinga yandi.
56 Tata wenu Bulahami kyesi lawu káyuka kikuma kya kumona kilumbu kyama; wámonakya amana wásangwala.»
57 Bayuta bamuzimbwadini: «Khaku kedi wulungisa keti mvula makumatanu, amana wámumona Bulahami?»
58 Yesu wubazimbwadini: «Mu kyedika yibati luzimbwala: ku thwala kubutuka kwa Bulahami, "meni yenina"»
59 Hanga batongunini matadi ndangu bamuta; kaasi Yesu wádisweka amana walubuka mu nzu ya Nzambi.

9

Yesu wubukini mutu mosi wábutuka phofu

1 Yesu kákala mu kuhita, wumoni mutu mosi wákala phofu tukidila ku lubutuku lwandi.

2 Balonguki bandi bamuhyudini: «Mulongi, nati wáhola disumu ndangu mutu yandu kakituka phofu: yandi ho bibuti byandi?»
3 Yesu wubavutwadini: «Heku ni yandi holo bibuti byandi báhola disumu. Kábutukila bwabuna ndangu mihangu mya Nzambi myamonikina mwena yandi.
4 Buna kwenina mwini, bwabuna tufwani mu kusala bisalu bya wuna wáthuma. Phipha yekina bwa, heku mutu wufwani mu kuhanga muhangu wumosi.
5 Mu tangwa dina yenina ha tsi, yenina mwini wa tsi.»
6 Buna kázonza bwabuna, wálokula metya hana tsi amana wáyidika thoba yi metya mandi; kunima wákusa thoba meni zina muna mesu ma phofu
7 amana wumuzimbwadini: «Ndawenda disukula kuna kiziba kya Silowe.» -Disongidila ni «Kituma.» - Phofu wenda disukula mbunzu kwakuna; tangwa kávutukisa, kakala mona!
8 Batu bana kábandakana bawu yi bana bakala mumona theti buna kakala lomba bima kwena batu bakala zimbula: «Ka yandi ku mutu wuna wisi zakala mu nzila mu kulomba bima?»
9 Bamosi bakala zimbula: «Yandi wuna.» Bahika bakala zimbula: «Loni, mutu wamufwana». Yandimeni kakala zimbula: «Meni yandu.»
10 Amana bakala muzimbwala: «Abweti matemukini mesu maku?»
11 Yandi wubavutwadini: «Mutu wuna bisi tela Yesu káyidikiki thoba, wukhusiza muna mesu amana wunzimbwadini: "Ndawenda disukula kuna Silowe." Hangi yendi kwakuna amana yidisukudini, ngyandiki phi mu kumona!»
12 Bamuzimbwadini: «Kubiki kenina mutu meni yayina?» Yandi wuvutudini: «Nzayiku».

Bafwadisi bamuhyudi phofu wuna wábeluka

13 Bámunata mutu wuna wákala phofu kwena bafwadisi.
14 Kinga, kilumbu kya sabata kyákala kyakina káyidika Yesu thoba amana wámutemuna mesu.
15 Bafwadisi, bawu phi bámuhyula mutu wuna, keti bweti káyandikila mu kumona. Yandi wubazimbwadini: «Kakhusikini thoba muna mesu, yidisukudini mbunzu amana mbonini.»
16 Ndambu ya bafwadisi bakala zimbula: «Mutu yandu katukaku kwena Nzambi, kikuma kazitisidyoku sabata.» Bahika bakala zimbula: «Abweti ni musumuki kafwani mu kusala bidimbu bya biphadi bya mutindu wuna?» Amana bádikabisa bawu yi bawu.
17 Bázimbula hika kwena phofu: «A ngeyi meni, biki wubati zimbula kikuma kya yandi wukutemunini

mesu?» Yandi wuvutudini:
«Mbikudi kenina.»
18 Bayuta bákwikilaku ni
phofu kákala amana mesu
mámutemuka. Yihakana
batedisila bibuti byandi
19 amana babahyudini:
«Yandi-wu mwana wenu
wuna lwisi zimbula ni phofu
kábutuka? Amana bweti
kayandikidini mu kumonina
buthwena?»
20 Bibuti byandi bazimbu-
dini: «Tuzayi ni mwana wetu
kenina, kábutuka phi phofu.
21 Kaasi tuzayiku keti
khi phila kátemwani mesu,
amana nati wumutemuni
mesu, betu, tuzayibwoku.
Muhyulenu yandi meni;
mbuta kenina mu kutendula
mambu mandi!»
22 Kima bázonzila
bwabuna bibuti byandi,
kikuma kya bweya bwa
Bayuta; mukuma Bayuta
báyukana mu kukula, mu
nzu ya kimvuka ya Bayuta,
wuna watámbwasa ni Yesu
kenina Kidisitu.
23 Yihakana bibuti byandi
bázimbwala: «Mbuta kenina,
muhyulenu yandi meni!»

24 Bafwadisi bamutedi
mbala ya zodi mutu wuna
wákala phofu amana ba-
muzimbwadini: «Ngeyi hana
khembu kwena Nzambi;
Betu tuzayi ni mutu wuna
kenina musumuki.»
25 Yandi wuvutudini:
«Nzayiku yuka ni musumuki
kenina. Kaasi kima kimosi
nzayini: phofu khadikini,
buthwena mbati mona.»
26 Bawu bamuzimbwadini:
«Biki kákuhangikini? Abweti
kákutemunima mesu?»
27 Yandi wubavutwadini:
«Yíluzimbwadiki kedi, kaasi
luyukikiku. Kikuma kya
biki lubati zodila mu kuyuk-
ilabwa hika? Benu phi lu-
zodi ni lwakituka balonguki
bandi?»
28 Bámutukwana amana
bamuzimbwadini: «Ngeyi
wenina mulonguki wa mutu
wuna; betu thwenina ba-
longuki ba Moyize.
29 Tuzayi ni Nzambi kwena
Moyize kázonzila; kaasi
yandu-yandu, tuzayiku keti
kubiki katukini!»
30 Mutu wuna wubavut-
wadini: «Taleti dyambu dya
kuyituka: benu luzayiku keti
kubiki katukini, kinga yandi
wuthemunima mesu!
31 Tuzayi ni Nzambi kisiku
yukila basumuki, kaasi yuka
ni mutu wisi zitisa Nzambi,
wisi sala phi luzolu lwandi,
kisi muyukila.
32 Khaku kedi tuyuka keti
mbala mosi mutu wátemuna
mesu ma mutu wábutuka
phofu.
33 Wadi ni mutu yandi
kátukaku kwena Nzambi,
wadi kakhaniku sala kima.»
34 Bamuvutwadini: «Ngeyi
mutu ni mu masumu
wábutukila ngeyi wosu,
amana wuzodini ni watu-
longa?» Hanga bamulubu-
dini mu nzu ya kimvuka ya
Bayuta.

Buphofu bwa kitembu

35 Yesu wáyuka ni bafwa-
disi bámukukwasa mutu
wuna. Wámutundakana
amana wumuzimbwadini:

«Ngeyi wubati kwikila mwena Mwana wa mutu?»
36 Wumuvutwadini: «Nati kenina, Pfumu, ndangu yikwikila mwena yandi?»
37 Yesu wumuzimbwadini: «Wubati mumona; yandina wubati kuzonzisa, yandi wuna.»
38 Hanga mutu wuna wuzimbudini: «Khwikidini, Pfumu.» Amana wáfukama kuna thwala ya Yesu.
39 Amana Yesu wumuzimbwadini: «Meni, yisa mu tsi yayi kikuma kya pfundusu yimosi: ndangu bana bisiku mona, bamona, amana bana bisi mona bakituka baphofu.»
40 Kunima dya kuyuka bwabuna, ndambu ya bafwadisi bana bákala kumosi yi yandi bamuhyudini: «Betu phi baphofu thwenina?»
41 Yesu wubavutwadini: «Wadi lwákala baphofu, wadi lweku yi disumu; kaasi buthwena lubati zimbula: "Tubati mona", amana disumu dyenu disadini bwabuna.»

10

Kalema yi mikoku

1 Yesu wuzimbudini: «Mu kyedika yibatibwa luzimbwala: wuna wisiku kotila ku mwelu mu dinda dya mikoku, kaasi wisi kotila mu kuzanza kuma kwahika, yandi kenina mwifi yi ndwandwa.
2 Kaasi mutu wuna wisi kotila ku mwelu, kenina kalema ka mikoku.
3 Yandi bisi yafwadila mwelu kwena tsinzidi, mikoku myisi yuka ndinga yandi; kisi tela mikoku mya yandi-meni muna khumbu ya bawu amana wulubudimya ku phenza.
4 Buna kalubudimya myosu, yandi wuhitini kuna thwala ya myawu, mikoku mimulandini, kikuma mizayiya ndinga yandi.
5 Myalendaku landa munzenza ketibwe; myamútina, kikuma mizayiku ndinga ya banzenza.»
6 Yesu wábaheka mbandu yina, kaasi bawu bábakulamoku mana kakala bazimbwala.

Yesu, kalema wabukheti

7 Yesu wábazimbwala hika: «Mu kyedika yibati luzimbwala: meni yenina mwelu wa mikoku.
8 Boosu bana bisa ku thwala meni benina befi yi bandwandwa; kaasi mikoku myábayukilaku.
9 Meni yenina mwelu. Yuka ni mutu kakotila mwena meni, kahúluka; kakóta amana kalúbuka, kawána phi phila za bukheti.
10 Mwifi kisi kwisila lwesi kikuma kya kuyiba, kuhonda yi kuzanga. Meni, yísila ndangu batu bavwa luzingu amana bavwalwa lwa lawu-lawu.
11 Meni yenina kalema wabukheti. Kalema wabukheti kisi lambula luzingu lwandi kikuma kya mikoku myandi.
12 Wuna wisi sala lwesi kikuma kya mbongu, wuna wukondi vwa mikoku mya yandi meni keku musadi wakyedika; buna

kamóna mbwa-ngongu, hanga sadi sisa mikoku, yandi wutini. Amana mbwa-ngongu kakwáta mikoku, wumwangimya.

13 Kikuma yandi mbongu kisi sadila, kisiku kala yi kiwayi kya mikoku.

14 Meni yenina kalema wabukheti. Nzayimya mikoku myama, amana mikoku myama phi minzayini,

15 bwosu buna kanzayi meni Tata, meni phi yimuzayini. Amana yisi lambula luzingu lwama kikuma kya mikoku myama.

16 Mvwini mikoku myahika, mina mikondi kala mu dinda dyadi. Mboti yihungulamya phi myamina ndangu bakobila, myayúka ndinga yama, amana myakítuka kibuka kimosi yi muhungudi mosi.

17 Yuka ni Tata kisi nzola, kikuma meni mbati hana luzingu lwama, ndangu yitambulalwa hika.

18 Heku mutu wakhátulalwa, kaasi meni-meni yisilwa hana muna luzolu lwama. Yenina yi hamu dya kuhanalwa yi kuvutwakilalwa hika. Kyakina kizila yítambula kwena Tata.»

19 Ngyengu yákota hika hana kati dya Bayuta kikuma kya ndinga meni zina.

20 Balawu hana kati dya bawu bakala zimbula: «Kitembu kya mbi kenina kyawu! Kilawu kenina! Biki lubati muyukila?»

21 Bahika bakala zimbula: «Ndaka zina zeku za kitembu kya mbi. Mutu wenina yi kitembu kyambi fwani kutemuna mesu ma phofu?»

Bayuta bamulosidini Yesu

22 Muna tangwa meni dina dya kyosi, mwamuna bakala ta mukinzi wa kusambula nzu ya Nzambi kuna Yelusalemi.

23 Yesu kakala kangala hana kyanzala kya nzu ya Nzambi, muna mbalanda yina bakala tela ni ya Solumoni.

24 Bayuta bámuzyeta, beka muzimbwala: «Yi kuna khi tangwa watusisa mu tsumbi? Yuka ni ngeyi wenina Kidisitu, tuzimbwala phwelele.»

25 Yesu wubavutwadini: «Yíluzimbwadikibwa kedi, kaasi lukhwikidikiku. Mihangu myama mina yisi hanga mu khumbu ya Tata wama, myamina myisi thila kimbangi.

26 Kaasi yuka ni lubatiku khwikila, kikuma kya buna lweku mu kibuka kya mikoku myama.

27 Mikoku myama myisi yuka ndinga yama; meni nzayimya, amana myawu phi myisi ndanda.

28 Yisimya heka luzingu lwa mvula yi mvula, myatótaku keti bweti amana heku mutu wakwisamya botula ha moku ma meni.

29 Bina kápheka Tata bilutini byosu, amana heku mutu fwani kabotula kima ha moku ma Tata.

30 Tata yi meni thwenina kima kimosi.»

31 Bayuta bátonguna hika matadi ndangu bamuta.

32 Yesu wubazimbwadini: «Mihangu mya bukheti mya lawu yílusongila, mina myátuka kwena Tata. Kikuma kya khi muhangu, mukati kya myawu, lubati nzukwamina matadi?»

33 Bayuta bamuvutwadini: «Heku ni kikuma kya muhangu wabukheti twakúzukwaminina matadi, kaasi kikuma kya malewu maku kwena Nzambi: ngeyi mutu wenina, amana wubati dikitula Nzambi!»

34 Yesu wubavutwadini: «Muna mitsiku myenu, básonikaku bwabu: "Meni yízimbula: benu, banzambi lwenina[a]."

35 Bwabuna masonuku máb atedila banzambi, kwena batu babana bahitikaya ndinga ya Nzambi, amana masonuku malendaku mu kuzima.

36 Amana benu lwazimbulaka kwena wuna kásola Tata, kátuma phi ha tsi ni Nzambi wubati lewula? Kikuma kya buna nzimbudini ni Mwana wa Nzambi yenina?

37 Yuka ni yisiku sala mihangu mya Tata wama, lukhwikilaku.

38 Kaasi yuka ni mbatimya hanga ata lukhwikidiku meni, kwikilenu ata mu mihangu myamina; zayenu amana bakisenubwoku ni bwosu buna kenina Tata mwena meni, bwabuna yenina meni phi mwena Tata.»

39 Básanda hika ni bamukwata, kaasi yandi wabatina.

40 Yesu wávutuka ku sambwa dikwawu dya Yolutani, hana sabu dina ká kala botikila theti Yowani, amana wánangina kwakuna.

41 Batu lawu bisa kwena yandi, beka zimbula: «Yowani kásalaku keti kidimbu kya kiphadi kimosi, kaasi moosu mana kázimbula Yowani kikuma kya mutu yandu menina ma kyedika.»

42 Amana hahana, batu balawu bákwikila mwena yandi.

11

Lufwa lwa Lasalu

1 Mutu mosi wákala wabela, khumbu yandi Lasalu, mwisi Betaniya, hata dya Madiya yi Malata phangi wandi wa mukhetu.

2 Madiya, yi yandi wuna wámusita Pfumu mananasi amana wámukumuna bitambi yi tsuki zandi, amana phangi wandi wa yakala, Lasalu, yandi wákala wabela.

3 Baphangi ba bakhetu batumini mutu mosi kenda muzimbwala Yesu: «Pfumu, nduku waku wabela kenina.»

4 Buna káyuka bwabuna, Yesu wuzimbudini: «Maladi mana misiku nata ku lufwa; menina kikuma kya khembu ya Nzambi, ndangu muna maladi meni mamana, bamukembisa Mwana wa Nzambi.»

---

a **10:34 10:34** Mkg 82:6

5 Kinga Yesu kakala bazola
Malata, Madiya phangi wa
mukhetu Malata yi Lasalu.
6 Tangwa káyuka ni Lasalu
wabela kenina, kahanga wu-
nangi hika bilumbu byodi
kwakuna kákala.
7 Kunima wázimbula
kwena balonguki bandi:
«Tuvutukenu ku Yuteya.»
8 Balonguki bamuzimbwa-
dini: «Mulongi, buthwena
bákasandaka Bayuta ni
bakuhondila ku matadi,
amana wavutuka hika
kwakuna?»
9 Yesu wuvutudini: «Muna
kilumbu mwisiku kala
matangwa kumi yi modi?
Yuka ni mutu kakangala mu
mwini, kisiku tyelumuka,
kikuma kabati mona mwini
wa tsi yayi.
10 Kaasi yuka ni mutu
kakangala mu phipha, kisi
tyelumuka, kikuma mwena
yandi, mwakonda mwini.»
11 Kunima dya kuzimbula
bwabuna, Yesu wuyikini:
«Nduku wetu Lasalu wu-
nimbini, kaasi yikwenda
mutokamisa ku kilu kyandi.»
12 Balonguki bamuzimb-
wadini: «Pfumu, yuka ni
kanimbini, kahúluka.»
13 Lufwa lwandi kázonzila
Yesu bwabuna kaasi bawu
bakala banza ni kilu kwandi.
14 Hanga Yesu wubazimb-
wadini phwelele: «Lazalu
wufuni.
15 Yenina yi kyesi
kikuma kya benu, mukuma
khádikikwoku kwana;
ndangu lwakwikila. Kaasi
thwendenu kuna kenina.»
16 Tomasi wuna bisi tela ni
diphasa, hanga wuzimbudi
kwena balonguki bahika:
«Thwendenu, betu phi,
kwakuna ndangu twafwa
kumosi yi yandi!»

Yesu kenina lufutumuku yi luzingu

17 Buna kátula Yesu,
wumoni ni bilumbu byekina
kedi biya, tukidila buna
bamusidikini Lazalu mu
mazyamu.
18 Kinga Betaniya bela-bela
dyákala yi Yelusalemi, kitesu
kya makilometele matatu,
19 Bayuta balawu phi bisa
kwakuna mu kubadidisa
Madiya yi Malata kikuma
kya lufwa lwa phangi wa
bawu wa yakala.
20 Malata buna káyuka ni
Yesu kabati kwisa, wenda
mutundakana; kaasi Madiya
yandi kásala wasikuka kuna
nzu.
21 Malata wázimbula
kwena Yesu: «Pfumu, wadi
ni wákala haka, wadi phangi
wama kakhaniku fwa.
22 Kaasi nzayi ni ata buth-
wena bwabu, moosu mana
walómba kwena Nzambi,
kakúhekama.»
23 Yesu wumuzimbwadini:
«Phangi waku kafútumuka.»
24 Malata wumuvutwa-
dini: «Nzayi ni kafútumuka
mu kilumbu kya tsuka kya
lufutumuku lwa bafwa.»
25 Yesu wumuzimbwadini:
«Meni, yenina lufutumuku yi
luzingu. Wuna wakwíkila
mwena meni, ata kafwini,
kazínga;
26 amana wuna wisi zinga,
wisi kwikila phi mwena

meni kafwáku mu kimakulu. Wukwikidibwa bwabuna?»
27 Malata wuvutudini: «Eeh, Pfumu, meni khwikidini ni ngeyi wenina Kidisitu, Mwana wa Nzambi, wuna wálunga mu kukwisa mu tsi.»

Yesu wudidini

28 Kunima dya kuzimbula bwabuna, Malata wenda amana wámutela phangi wandi wa mukhetu Madiya amana wumuzimbwadi mu kitsweki: «Mulongi wutudi kedi, kabati kutela.»
29 Buna káyuka bwabuna, Madiya wátelama tswatsu mu kwenda kwena Yesu;
30 mukuma hana Yesu khaniku kedi kakota mu hata; hana kámutundakanina Malata, hahana káka la.
31 Bayuta bana bákala yi Madiya mu nzu kikuma kya kumuhomba bámumona ni wutelami tswatsu amana wulubukini; hanga bamulandini, kikuma bábanza ni wendi dila ku mazyamu.
32 Madiya buna kátula hana káka la Yesu yi buna kámumona, wáfukama muna malu mandi amana wuzimbudini: «Pfumu, wadi haka wukadikini, wadi phangi wama kakhaniku fwa.»
33 Yesu buna kámumona Madiya ni kabati dila yi Bayuta bana bisa mulanda phi mu kudila, hanga wuyuki kyadi mu mbundu yandi amana mabanza mamuvwalangani.
34 Wuzimbudini: «Kubiki lumusikini?» Bamuvutwadini: «Ah Pfumu, awisa amana wamóna.»
35 Yesu wánokisa matsanga.
36 Hanga Bayuta bazimbudini: «Talenu buna kámuzola!»
37 Kaasi batu bahika hana kati dya bawu bazimbudini: «Yandi wábuka mesu ma phofu, abweti kákondikiku kandisa ni mutu yandu kafwaku?»

Lazalu bamuvutudi mu luzingu

38 Yesu, mbundu yámulwala hika, wenda kuna mazyamu. Mákala makutunga mu kitadi, bákidika kalunga tadi kuna thwala.
39 Yesu wuzimbudini: «Katulenu tadi». Malata, phangi wa mukhetu wa mvumbi, wumuzimbwadini: «A Pfumu, tsudi kábati lubuka, mukuma lelu kilumbu kya ya.»
40 Yesu wumuvutwadini: «Yikuzimbwadikibwoku ni yuka wukwikidini, wamóna khembu ya Nzambi?»
41 Hanga bakatudi tadi. Yesu wásekula mesu amana wuzimbudini: «Tata, yikuvutwadi matondu kikuma kya buna wungyukidini.
42 Nzayi mboti ni wisi ngyukila kosu tangwa, kaasi nzonzidibwa kikuma kya batu baba banzyetini haka ndangu bakwikila ni ngeyi wáthuma.»
43 Kunima dya kuzimbula bwabuna, wákalunga: «Lasalu, lubuka!»

44 Amana mvumbi wálubuka; moku yi malu
makuzinga mu bitemba bya
muledi; mbunzu yandi phi
yakuvunga yi kitemba. Yesu
wubazimbwadini: «Mukutu-
munenu amana muyambu-
lenu kenda.»

Yesu bamukasidi fwongu
(Mth 26:1-5; Mlk 14:1-2;
Luk 22:1-2)

45 Bayuta balawu, hana
kati dya babana bisa kwena
Madiya, bámona phi mambu
mana káhanga Yesu amana
bákwikila mwena yandi.
46 Kaasi bakwawu hana
kati dya bawu benda
wana bafwadisi amana
babamenika phi mambu
mana káhanga Yesu.
47 Hanga bambuta ba ban-
ganga Nzambi yi bafwadisi
bakhokisini kimvuka kya
mbuta amana bazimbudini:
«Biki twahanga? Mukuma
mutu yandu kabati sala
bidimbu bya biphadi lawu[a]!
48 Yuka ni twamutanikina
bwabuna, batu boosu
bakwíkila mwena yandi,
amana bisi Loma bak-
wisakya zanga kizika kyetu
yi kanda dyetu!»
49 Kaasi mosi hana kati
dya bawu, khumbu yandi
Khayifu, wuna wákala
mbuta wa banganga Nzambi
muna mvula meni yina,
hanga wubazimbwadini:
«Benu lubatiku bakisa kima!
50 Lumonibwoku ni bu-
lungi mutu mosi kafwa
kikuma kya batu, ndangu
kanda dyosu ditotaku?»
51 Kinga mambu mana
makalaku tuka kwena yandi-
meni, kaasi bwosu káakala
mbuta wa banganga Nzambi
muna mvula meni yina, ha-
hana kázoŋzila mu kubikula
ni Yesu wáfwana mu kufwa
kikuma kya kanda dyosu.
52 Heku ni kikuma
kya kanda lwesi, kaasi
kikuma kya kukhundik-
isa mu kimvuka kimosi
bana ba Nzambi babana
bámwangana.

53 Tukidila kilumbu kyak-
ina, bábonga lukanu lwa ku-
muhonda Yesu.
54 Kikuma kya bwabuna
Yesu káyambwala mu
kukangadila ha kati dya
Bayuta mu kitengeni. Kaasi
wákatuka hana, wenda
ku kinzunga kina kyákala
bela-bela yi nganga, muna
mbanza ya Efwayimi,
wánanga kwakuna yi ba-
longuki bandi.

55 Mukinzi wa Phaki ya
Bayuta wábwesuka amana
batu balawu bátombuka ku
Yelusalemi kikuma kya kud-
isemisa ku thwala ya muk-
inzi meni wuna.
56 Hanga beka musanda
Yesu muna nzu ya Nzambi,
yi kudizimbwalaka bawu yi
bawu: «Biki lubati banza?
Kakwísakwoku hika ku muk-
inzi?»
57 Kinga bambuta ba ban-
ganga Nzambi yi bafwadisi
batekila dihanina muswa
ndangu, yuka ni mutu
wuzayini kuna kenina Yesu,

a **11:47 11:47** Mth 5:22

kabazimbwala ndangu ba-mukwata.

12

Yesu bamusiti mananasi (Mth 26:6-13; Mlk 14:3-9)

1 Bilumbu bisambanu ku thwala mukinzi wa Phaki ya Bayuta, Yesu wísa ku Betaniya, kuna kákala Lasalu wuna káfutumuna ku bafwa.
2 Bámuheka madya kwakuna. Malata kakala basadila amana Lasalu kákala mosi wa batu babana bákala ku mesa yi Yesu.
3 Hanga Madiya wubongini kati-kati dya mulangi wa mananasi ma mukwandi, mana bisi yidika yi miti wa nadi; wásitama kuna bitambi bya Yesu amana wámukumuna bitambi yi tsuki zandi. Nzu yosu yákandumuka yi mvumba ya mananasi.
4 Mosi wa balonguki bandi, Yutasi Sikadyoti, wuna wakhana mulambula, hanga wuzimbudini:
5 «Kikuma kya biki bakondi tekisila mananasi mana mu khama tatu za phata[a], ndangu bahana mbongu kwena baphutu?»
6 Heku ni kikuma kya kiwayi kya baphutu kázimbwala bwabuna, kaasi kikuma mwifi kákala amana bwosu kakala lema waba dya mbongu, kakala loya zina bakalamwa sya.
7 Kaasi Yesu wuzimbudini: «Muyambula! Kikuma kya kilumbu kya kuzikama kwama káswekilama.
8 Kikuma baphutu lwakadiki bawu kosu tangwa, kaasi meni, yikadikiku yenu kosu tangwa.»

Kifwandu kikuma kya Lasalu

9 Mulumba-lumba wa batu wa Bayuta lawu bá́yuka ni Yesu ku Betaniya kákala, bísa kwakuna; bendaku lwesi mu kutala Yesu, kaasi benda phi ndangu bamumona phi Lasalu wuna káfutumuna ku bafwa.
10 Hanga bambuta ba banganga Nzambi bayukani ni bamuhondisa phi Lasalu;
11 kikuma Bayuta balawu bakalakwa kwenda kikuma kya yandi Lasalu amana bakala kwikila mwena Yesu.

Yesu wukoti mu Yelusalemi (Mth 21:1-11; Mlk 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kilumbu kyá́landa, mulumba-lumba wa batu bana bísa kikuma kya mukinzi wa Phaki ya Bayuta bá́yuka ni Yesu kabati kwisa ku Yelusalemi.
13 Batu bábonga ndala za mbati amana benda mukhikidila, mu kukalunga:

«Ozana!
kasambuka wuna wisi kwisila mu khumbu ya Pfumu!
Kyamvu wa Kiseledi!»

14 Yesu wámona mwana wa ane, amana wázakala hana thandu, bwosu básonika:

[a] **12:5 12:5** Ywn 6:7.

15 «Yukaku bweya, mwana
wa ndumba wa Siy-
oni!
Tala, kyamvu waku wisini,
wazakala hana thandu ya
mwana wa aneb.»
16 Balonguki bandi babakulaku
theti mambu mana; kaasi
tangwa bámukembisa Yesu,
hanga bayubuki nana ni
mamana másonama kikuma
kya yandi, amana bahanga
bwabuna kikuma kya yandi.
17 Mulumba-lumba wa
batu babana bákala hakana
yi Yesu, ha kámutela Lasalu
mu mazyamu kikuma kya
kumufutumuna ku bafwa;
bakala ta kimbangi.
18 Yihana mulumba-lumba
wa batu bisa mukhikidila,
mukuma báyuka ni yandi
wáhanga kiphadi kina.
19 Bafwadisi bakala diz-
imbwala bawu yi bawu:
«Lumoni ni lubatiku lenda
kwenu kima; taleti tsi yosu
yendi mulanda!»

Ndambu ya Bangeleki basandi Yesu

20 Hana kati dya batu
babana bátombuka ku
Yelusalemi mu kufukamina
Nzambi mu tangwa dya
mukinzi, hákala yi ndambu
ya Bangeleki.
21 Buna bábwesuka kwena
Fidiphu, mwisi Betisayita
dya kinzunga kya Ngadidi,
bamuhyudini: «A Pfumu,
tubati zola ni twamona
Yesu.»
22 Fidiphu wendi zimbula
kwena Andele; bawu boodi
bendabwa zimbula kwena
Yesu.
23 Yesu wubavutwadini:
«Tangwa dilungidini ndangu
bamukembisa Mwana wa
mutu.
24 Mu kyedika, mbati luz-
imbwala: yuka ni ngenza
ya bule yibwiku mu mafu
amana yivundiku; yanánga
yawu buhika. Kaasi yuka
ni yavunda, yisi buta hika
ngenza za lawu .
25 Wuna wisi zola
luzingu lwandi, katótisalwa,
kaasi wuna wisi menga
luzingu lwandi ha tsi yayi,
katámbula luzingu lwa
mvula yi mvula.
26 Yuka ni mutu wuzodi
ni kasadila meni, kandanda,
amana hana yikála meni,
hahana phi kakála musadi
wama. Yuka ni mutu
kasadila meni, Tata wama
wamúzatula.»

Yesu wuzonzidini lufwa lwandi

27 «Buthwena mbundu
yama yivwalangani. Amana
biki yizónza? Yizimbula:
Tata, Phulula mu tangwa
dyadi? Loni. Kaasi kikuma
kya bwabuna thudidini ku
tangwa dyadi.
28 Tata, kembisa khumbu
yaku.» Amana ndinga
mosi yáyukalakana kuna
zilu: «Khembisiya kedi,
yikémbisaya hika.»

b **12:15 12:15** Muna bikalulu bya bikanda byahika, mbisi wuna ane bakala musadila hanga mbisi wuna wisi tikula mazitu. Kenina wakhunda kuluta baphunda bana bakodini. Bisi muzayila muna matu mandi ma kaleyi. Ane kenina kidimbu kya kudikulumuna kwa Masiya.

29 Mulumba-lumba wa batu babana bakala hana, bayuka phi ndinga yina, bakala zimbula: «Mukumini wa mvula wuna.» Bahika bakala zimbula: «Wanzyo mosi wumuzonzisini.»
30 Kaasi Yesu wavutwakila hika: «Ndinga yina yiyukalakaniku kikuma kya meni, kaasi kikuma kya benu.
31 Buthwena bwabu yenina pfundusu ya tsi yayi; buthwena meni bwabu bamulubula ku phenza pfumu wa tsi yayi.
32 Amana meni, tangwa bathombula ha thandu ya tsi, yibahungula batu boosu kwena meni.»
33 Kazonzila bwabuna mu kusongila phila ya lufwa luna kafwana mu kufwila.
34 Mulumba-lumba wa batu wumuvutwadini: «Mitsiku myetu mizonzini ni Kidisitu kananga mu kimakulu. Abweti ngeyi wubati zimbwala hika ni bulungi Mwana wa mutu bamutombula? Nati kenina Mwana wa mutu meni wawuna?»
35 Yesu wubazimbwadini: «Mwini wenina kedi hana kati dya benu, mu tangwa dya khunda; kangalakenu buna kwenina mwini, ndangu phipha yilubwilaku; mukuma, wuna wisi kangala mu phipha kisiku zaya kuna kisi kwenda.
36 Buna lwenina yi mwini, kwikilenu mwena wuna wisi hana mwini, ndangu lwakituka bana ba mwini.»

Bayuta balawu bisiku kwikila mwena Yesu

Kunima dya kuzimbula bwabuna, Yesu wenda amana waswama kyana yi bawu.
37 Mbatanana bidimbu bya biphadi byalawu bina kasala mu mesu ma bawu, bawu bakalaku mukwikila,
38 ndangu yalungila ndinga ya mbikudi Yesaya, yina kazimbula:

«Pfumu, nati wukwikidikini mu malongi metu?
Amana kwena nati basongilaza ngolu za Pfumu?»

39 Kikuma kya bwabuna, balendaku mu kukwikila, kikuma Yesaya kazimbula hika:
40 «Nzambi wufidingima mesu ma bawu,
amana wuzitikini mbundu ya bawu,
ndangu bamonaku yi mesu ma bawu,
babakulaku yi mbundu ya bawu
amana bavutukisaku
wadi yikhana babelula.»
41 Bwabuna kazimbula Yesaya, kikuma wamona khembu yandi amana wamuzonzila phi.

42 Kinga, keti hana kati dya bapfumu, balawu bakwikila mwena yandi, kaasi bakalabwoku zonzila ha mesu mathona, kikuma kya bafwadisi, ndangu babakukwasa nana ku nzu ya kimvuka ya Bayuta.
43 Mukuma bakala zola khembu ya batu kuluta khembu ya Nzambi.

Malongi matadidini pfundusu

44 Yesu wázonza mu
ndinga ya ngolu amana
wuzimbudini: «Wuna wisi
kwikila mwena meni, kisiku
kwikila mwena meni, kaasi
mwena wuna wáthuma.
45 Amana wuna wum-
bonini, wumoni phi wuna
wáthuma.
46 Meni, mwini, yisa ha
tsi, ndangu wuna wakwíkila
mwena meni kanangaku mu
phipha.
47 Yuka ni mutu wuyuki
ndinga zama amana kalun-
dizoku, ka meni ku yimu-
fundisini; mukuma yisilaku
kikuma kya kufundisa tsi,
kaasi kikuma kya kuhulula
tsi.
48 Mutu wuna wundosi-
dini, wukondi phi tambwasa
ndinga zama kenina yi
zusi mosi. Ndinga meni
yina nzimbudini, yawu
yamúfundisa mu kilumbu
kya tsuka.
49 Mukuma meni,
yízonzilaku mu mabanza
mama, Tata wuna wáthuma,
yandi-meni wátsenda mu
kuhanga buna pfwani mu
kuzimbula yi buna pfwani
mu kuzonza.
50 Amana nzayi ni buna
kisi senda yandi bwisi hana
luzingu lwa mvula yi mvula.
Yihana ni, mambu mana yisi
zonza meni, yisima zonza
bwosu buna kátsendabwa
Tata.»

13

Yesu wusukudini malu ma balonguki bandi

1 Ku thwala ya mukinzi
wa Phaki ya Bayuta, Yesu
bwosu kázaya ni tangwa
dyandi dilungidini, dina
kafweti katuka ha tsi yayi
ndangu kenda kwena Tata,
yandi watoma zola batu
bandi babana bákala mu tsi;
kábazola yikuna tsuka.
2 Muna tangwa dina
bákala mu kudya. Hana
kiphidi-mutu wusi kedi
dibanza dya kumulambula
kuna mbundu ya Yutasi,
mwana wa Simoni Sikadyoti;
3 Yesu, bwosu kázaya ni
Tata wáhana byosu hana
moku mandi; ni kwena
Nzambi kátuka, kwena
Nzambi phi kavútukisa,
4 muna tangwa dya kudya,
wátelama, wáwomuna
muledi wandi wa thandu
amana wádizitikila kitemba
kimosi muna mbunda.
5 Kunima, wásya mamba
hana dilonga amana
wáyandika mu kusukula
malu ma balonguki bandi, yi
kukumunakama yi kitemba
kina kyákala muna mbunda.
6 Buna kátula kwena Si-
moni Phetelu, yandi Phetelu
wumuzimbwadini: «Pfumu,
ngeyi watsukula malu?»
7 Yesu wumuvutwadini:
«Mana mbati hanga meni
buthwena bwabu, ngeyi
wubatimoku bakisa, kunima
nana wazáyama.»
8 Phetelu wumuzimb-
wadini: «Loni, ketibwe
watsukula malu.» Yesu
wumuvutwadini: «Yuka ni
yikusukudimoku, wakálaku
hika hakimosi yi meni.»

9 Simoni Phetelu wumuzimbwadini: «Yuka ni yibwabuna dyenina, Pfumu, tsukulaku lwesi malu, kaasi yi moku mama yi mutwa wama!»
10 Yesu wumuzimbwadini: «Mutu wuna wuyebidiki kedi lutu lwosu, keku yi mupfunu wa kudiyebisa, malu lwesi, wakasemi kenina yandi wosu. Benu phi ba kasemi lwenina, kaasi ka benu boosu ku.»
11 Kikuma Yesu wázaya kwandi keti nati wakhana mulambula, yihana kazimbwala: «Ka benu boosu ku lwenina ba kasemi.»

12 Kunima dya kubasukula malu yi kuvwata miledi myandi, wávutuka ku mesa, amana wubazimbwadini: «Lubakudini kikuma kya dyambu dyadi yiluhangidini?
13 Benu lwisi thela ni "Mulongi" yi "Pfumu", kyedika lwisi zonza, mukuma bwabuna yenina.
14 Amana yuka ni meni, Pfumu yi Mulongi yilusukudini malu, benu phi lufweti disukula malu, benu yi benu.
15 Mbandu yiluhekini, ndangu benu phi lwahanga bwosu buna phangini meni kikuma kya benu.
16 Mu kyedika yiluzimbwadibwa: musadi kahitiku pfumu wandi amana thumwa kahitiku wuna wámutuma.
17 Yuka ni luzayi bwabuna, kyesi lwenina kyawu, mboti bwakála yuka ni lwahangabwa.

18 Nzonzidibwoku kikuma kya benu boosu. Meni nzayi bana yísola. Kaasi bulungi ni malungila Masonuku mama: "Wuna wubati dya dipha dyama, wumbalukidini".
19 Tukidila buthwena bwabu, yiluzimbwadibwa buna khaku dibwa kedi dyambu, ndangu ha dyakwisa bwa, lwakwikila ni "Meni yenina."
20 Mu kyedika, yiluzimbwadibwa: wuna wuyambini mutu wuna thumini meni, meni-meni kayambini. Amana wuna wungyambini, wuyambi phi wuna wáthuma.»

Yesu wusamuni ni Yutasi kamúlambula
(Mth 26:20-25; Mlk 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yesu buna kázonza bwabuna, mabanza mámuvwalang lawu, wuzimbudibwa wengele: «Mu kyedika mbati luzimbwala: mosi hana kati dya benu kandambula.»
22 Balonguki bakala ditala bawu yi bawu amana bakala dihyula keti kikuma kya nati kakala zonzila.
23 Mosi wa balonguki bandi, wuna kakala zola lawu Yesu, yekaminikini hana thulu ya Yesu.
24 Simoni Phetelu wumutekudini ndangu kamuhyula Yesu keti kikuma kya nati kakala zonzila bwabuna.
25 Hanga mulonguki wuna wuzenzamini hana thulu ya Yesu amana wumuzimbwadini: «Pfumu, nati yandina?»

26 Yesu wumuvutwadini:
«Wuna yivúndikila meni-
meni kitini kya dipha yi
wuna yihékadya.» Yesu
wávundika kitini kya
dipha, wubongikya amana
wuhanikya kwena Yutasi,
mwana wa Simoni Sikadyoti.
27 Yutasi, buna kábonga ki-
tini meni kina, hanga Satana
wumukotidini. Yesu wu-
muzimbwadini: «Buna wen-
ina bwawu mu kuhanga,
hangabwa tswatsu!»
28 Keti mosi, hana kati
dya babana bákala ku
mesa, kázayaku kikuma kina
kámuzimbwala bwabuna.
29 Yutasi, bwosu kakala
sweka waba dya mbongu,
ndambu ya batu bázaya ni
Yesu kakala muzimbwala ni
kasumba bima bina bákala
byawu mupfunu kikuma kya
mukinzi kondilo kenda hana
lusadisu kwena baphutu.
30 Amana Yutasi wábonga
kitini kya dipha mekina,
wálubuka phi muna mbala
mosi. Phipha kwákala.

Mutsiku wa pha

31 Buna kálubuka Yu-
tasi, Yesu wuzimbudini:
«Buthwena Mwana wa mutu
bamukembisini, Nzambi
phi bamukembisini mwena
yandi.
32 [Yuka ni Nzambi ba-
mukembisa mwena yandi,]
Nzambi phi kamúkembisa
mwena yandi meni, ka
thama ku kamúkembisa.
33 Bana bama, bilumbu
bya khunda yenina byawu
hika yi benu. Lwatsánda,
amana bwosu yízimbula
kwena Bayuta: kuna mbati
kwenda meni, benu lwalen-
dakwoku kwisa, bwabuna
phi nzimbudini kwena benu
buthwena.
34 Mutsiku wa pha
yiluhekini: zolanenu benu yi
benu. Bulungi lwazolana phi
benu yi benu, bwosu buna
yíluzola meni.
35 Yuka ni lwazolanaka
benu yi benu, batu boosu
bazáya ni balonguki bama
lwenina.»

Yesu wusamuni ni Phetelu
kamúsuwangana
(Mth 26:31-35; Mlk 14:27-
31; Luk 22:31-34)

36 Simoni Phetelu wumuz-
imbwadini: «Pfumu, wendi
kubiki?» Yesu wumuvut-
wadini: «Wufwaniku wan-
danda kedi buthwena kuna
mbati kwenda, wandánda
nana kilumbu.»
37 Phetelu wumuzimbwa-
dini: «Pfumu, kikuma kya
biki pfwaniku mu kuku-
landila buthwena? Yilenda
mu kuhana luzingu lwama
kikuma kya ngeyi!»
38 Yesu wumuvutwadini:
«Walenda hana luzingu
lwaku kikuma kya meni?
Mu kyedika, mbati kuzimb-
wala: khóku kakókulaku
kedi, watsúwangana mbala
tatu ni wunzayiku.»

14

Nzila yina yisi nata kwena
Tata

1 Yesu wuzimbudi hika
kwena balonguki bandi:
«Mbundu yenu yivwalan-
ganaku. Kwikilenu mwena

Nzambi, khwikilenu phi mwena meni.
2 Muna nzu ya Tata wama, bizika byalawu byeninamwa; wadi lo, khanibwoku luzimbwala ni yendi luyidikila kizika kimosi.
3 Amana yuka ni yendi luyidikila kizika, yikwisa vutwakisa mu kulubonga, lwakala ha kabeta ka meni, ndangu hana yikála meni, benu phi lwakala hakana.
4 Amana luzayi nzila ya kuma kuna mbati kwenda meni.»
5 Tomasi wumuzimbwadini: «Pfumu, tuzayiku keti kubiki wubati kwenda. Abweti twalenda zayilaya nzila?»
6 Yesu wumuzimbwadini: «Meni yenina nzila, kyedika yi luzingu. Ka mutu ku wakwísa kwena Tata konda kuhitila kwena meni.
7 Honi lwanzaya meni, lwamúzaya phi Tata wama. Tuka lelu lumuzayini amana lumumoni kedi.»
8 Fidiphu wumuzimbwadini: «Pfumu, tusongila Tata, amana bwabuna butufwani.»
9 Yesu wumuvutwadini: «Thama-thama yina yisi kala yi benu, abweti Fidiphu ngeyi, wisiku nzayila? Wuna wumboni meni, wumoni phi Tata. Abweti ngeyi wufwani kuzimbula: "Tusongila Tata"?
10 Wubatiku kwikila ni meni yenina mwena Tata, amana Tata kenina mwena meni? Ndinga zina yisi luzimbwala, zisiku tuka kwena meni-meni, kaasi Tata yandi wisi zingila mwena meni, yandi phi wisi lungisa mihangu myandi.
11 Khwikilenu tangwa yisi luzimbwala ni meni yenina mwena Tata, amana Tata kenina mwena meni. Kondilo kwikilenu ata kikuma kya myawu meni mihangu.
12 Mu kyedika yibatibwa luzimbwala: wuna wakwíkila mwena meni, yandi phi kaháng a mihangu mina mbati hanga meni. Kaháng amya hika mya lawu kuluta mina mbati hanga meni. Kikuma meni yendi kwena Tata.
13 Amana moosu mana lwalómba mu khumbu ya meni, yisálama, ndangu, muna nzila ya Mwana, bamukembisa Tata.
14 Yuka ni lwandomba kima mu khumbu yama, meni yisálakya.»

Yesu wusidi ni kahítika Kitembu Kyatoma

15 «Yuka ni lwisi nzola, lwalúnda mitsiku myama.
16 Meni yilómba kwena Tata ni kaluheka Muhombi wahika, ndangu kakalaka yi benu bilumbu byosu;
17 Kitembu kya kyedika wuna balendaku mu kutambula kwena batu ba tsi, kikuma bamumoniku, bamuzayiku phi. Kaasi benu, lumuzayini, kikuma kisi zingila hana kati dya benu amana kakádiki mwena benu.
18 Yilúsisaku batsona; yikwísa hika kwena benu.

19 Ka thama ku, batu ba tsi bambónaku hika, kaasi benu, lwambóna hika, kikuma meni mbati zinga, benu phi lwazínga.

20 Muna kilumbu meni kina, lwabakisa ni meni yenina mwena Tata wama bwosu lwenina benu mwena meni amana meni mwena benu.

21 «Wuna wenina yi mitsiku myama, wisimya lunda phi, yandi wuna wisi nzola. Kinga wuna wisi nzola meni, Tata wama phi kamúzola; meni phi yimúzola amana yidímonikisa kwena yandi.»

22 Yutasi, heku ni Yutasi sikadyoti, wumuhyudini: «Pfumu, abweti ni wadimonikisa lwesi kwena betu, kaasi kwena batu ba tsi loni?»

23 Yesu wumuvutwadini: «Yuka ni mutu wisi nzola, kalúnda ndinga yama. Tata wama phi kamúzola, amana twakwísa kwena yandi, twazíngila mwena yandi.

24 Wuna kanzodiku, kisiku lunda phi ndinga zama. Amana ndinga yina lubati yuka yeku ya meni, kaasi ya Tata wuna wáthuma.

25 Yiluzimbwadini bwabuna bwosu yenina yenu hika.

26 Kaasi Kitembu Kyatoma, Muhombi wuna katúma Tata mu khumbu ya meni, yandi walúlonga moosu, amana kalúyubulula mambu moosu mana yiluzimbwadikini.»

27 «Yilusisidini ngemba; yiluhekini ngemba yama. Meni yiluhekiku mu phila ya batu ba tsi. Luvumukaku mbundu, lubangaku phi.

28 Lwáyuka mana yíluzimbwala: "Yendini amana yikwísa kwena benu". Wadi lwanzolaka, wadi lukasangwala mu kuyuka ni yendini kwena Tata, mukuma Tata kenina wambuta kuluta meni.

29 Buthwena, yiluzimbwadini mambu mana buna khaku kedi malungila; ndangu ha makwisa lungila, lwakwikila.

30 Yizónzaku hika lawu yi benu, mukuma pfumu wa tsi yayi, wekina kwisa. Keku keti kima kimosi mwena meni;

31 kaasi ndangu batu ba tsi bazaya ni yisi muzola Tata amana yisi hanga mana kátsenda Tata. Telamenu, tukatukenu homa haka!»

15

Yesu, miti wa vinu wa kyedika

1 Yesu wázimbula kwena balonguki bandi: «Yenina miti wa vinu wakyedika, amana Tata wama kenina wuna wisi hela bibundu bya vinu.

2 Muhandi wosu wuna wakhundakana kwena meni amana wakonda ha kibundu, kisiwa vusa; muhandi wosu wuna wisi ha kibundu, kisiwa sakwadila ndangu waha hika bibundu byalawu.

3 Benu ba kasemi kedi lwenina, kikuma kya malongi mana yíluheka.

4 Zingilenu mwena meni,
bwosu yenina meni mwena
benu. Phila mosi yi muhandi
wa vinu, wufwaniku waha
kibundu yuka ni weku wadi-
nama ku miti wa vinu; phila
mosi phi yi benu, yuka ni
luzingidiku mwena meni.
5 Meni yenina miti wa
vinu, benu lwenina mihandi.
Wuna wisi zingila mwena
meni bwosu yenina meni
mwena yandi, yandina kaha
bibundu byalawu; kinga,
konda meni, lwalendaku
hanga kima.
6 Wuna wisiku zingila
mwena meni, wakutimbula
ku phenza kenina hanga
muhandi amana wuyu-
mukini; mihandi myaloka
bisimya tonguna, batim-
budimya ku mbawu amana
milemini.
7 Yuka ni lwazingilaka
mwena meni, yi ndaka zama
mwena benu, lwalómba
kyosu kina lwazóla amana
lwatámbulakya.
8 Tala buna yisi monikina
khembu ya Tata wama:
lwabutaka bibundu byalawu
amana lwakituka balonguki
kikuma kya meni.
9 Bwosu kánzola Tata,
meni phi yíluzola. Zingilak-
enu mu zola dyama.
10 Yuka ni lwalundaka
mitsiku myama, lwazíngila
muna zola dyama, bwosu
yílunda meni mitsiku mya
Tata wama amana yisi
zingila muna zola dyandi.»
11 «Yiluzonzidini bwabuna
ndangu kyesi kyama
kyakala mwena benu amana
kyesi kya benu kyakala
kyalungila.
12 Mutsiku wama wenina
wawu: Zolanenu benu yi
benu bwosu buna yíluzola
meni.
13 Heku mutu wenina yi
zola dina dihitini yuka ni
ka wuna ku wuzodi kufwa
kikuma kya banduku bandi.
14 Yuka ni lwalemvukaka
mu mana yisi lutuma meni,
benu lwenina banduku
bama.
15 Yisiku lutela hika
bahika, kikuma muhika
kisiku zaya dibanza dya
pfumu wandi. Yisi lutela
banduku bama, kikuma
moosu mana yíyuka kwena
Tata wama, yíluzimbwalama
benu phi.
16 Ka benu ku lwátsola
meni, kaasi meni yílusola,
yíluheka kisalu ndangu
lwenda amana lwabuta
bibundu byalawu, amana
bibundu byenu byananga.
Ndangu Tata kaluheka
byosu bina lwamúlomba mu
khumbu ya meni.
17 Mutsiku yilusidini, wen-
ina wawu: zolanenu benu yi
benu.»

Batu ba tsi bamumengini Yesu yi balonguki bandi

18 «Yuka ni batu ba tsi
babati lumenga, zayenu ni
meni bátekila menga.
19 Wadi ni lwakalaka
batu ba tsi, wadi batu ba
tsi bakhani luzola kikuma
banduku lwenina. Kikuma
kya buna lweku batu ba
tsi, kinga yílusola amana
yílubula ha kati dya bawu,

yihakana batu ba tsi bisi lumengina.
20 Yubukenu ndinga yina yiluzimbwadikini: "Muhika kahitiku pfumu wandi." Yuka ni bándyokuna meni, benu phi balúnyokuna; yuka ni bálundama malongi mama, balúndama phi mana ma benu.
21 Mambu mana moosu balúhangama kikuma kya khumbu ya meni, kikuma bawu bamuzayiku wuna wáthuma.
22 Wadi ni yísaku, yikonda bazonzisa phi, wadi bakhaniku kala yi disumu. Kaasi buthwena, balendaku mu kusuwangana disumu dya bawu.
23 Wuna wisi mbenga, kisi mumenga phi Tata wama.
24 Wadi ni yíhangaku mihangu mina myakonda kedi hangama kwena mutu, hana kati dya bawu, wadi bakhaniku kala yi disumu. Kinga, buthwena bamonimya mihangu myama kaasi batumengi yi meni yi Tata wama.
25 Kaasi bwabuna buhangamini ndangu ndinga meni yina básonika muna mitsiku mya bawu yalungila: "Bámbenga konda kikuma."
26 «Tangwa kakwísa Muhombi wuna yiluhitika meni, wuna watúka kwena Tata, Kitembu wuna wenina kyedika wuna wátuka kwena Tata, yandi wuna wathíla kimbangi.
27 Benu phi lwata kimbangi, kikuma hakimosi lwenina yi meni tukidila ku luyandiku.

16

1 «Yíluzonzila bwabuna, ndangu hakalaku kisinza kya kubwila kikuma kya benu.
2 Balúkukwasa mu nzu za kimvuka za Bayuta. Tangwa dyakwísa, wosu wuna waluhonda, kabánza ni Nzambi kabati sadila muna mutindu wawuna.
3 Amana bahánga bwabuna kikuma bázayaku keti Tata keti meni.
4 Kaasi kima yiluzimbwadini bwabuna ndangu ha dyalungila tangwa meni dyadina, lwalenga yubuka ni yíluzimbwalabwa kedi.»

Muhangu wa Kitembu Kyatoma

«Yíluzimbwalamoku kedi tukidila ku luyandiku, kikuma yíkala hakimosi yi benu.
5 Buthwena, yekina kwenda kwena wuna wáthuma amana keti mutu mosi hana kati dya benu, kabatiku phyula ni "wendi kubiki?"
6 Kaasi buna yiluzimbwadini bwabuna, kiwayi kilubasini muna mbundu.
7 Kinga ma kyedika kwama mbati luzimbwala: "Bulungi mboti kwena benu, ni meni yenda kwama, kondi loni Muhombi kakwísaku kwena benu. Kaasi yuka ni yenda, yiluhitika yandi.

8 Tangwa kakwísa yandi,
kasóngila kwena batu ba tsi
ni bahunana mu mana
matadidini masumu, masonga ma
Nzambi yi pfundusu.
9 Mu mambu matadidini
disumu, kikuma bisiku kwikila mwena meni.
10 Mu mana matadidini
masonga, kikuma meni
yendi kwena Tata amana
lwambónaku hika»;
11 Mu mana matadidini
pfundusu, kikuma pfumu
wa tsi yayi bámufundisa
kedi.
12 «Mambu ma lawu yenina mawu hika ma kuluzimbwala, kaasi lweku kedi yi
ngolu za kusimbilama buthwena.
13 Ha kakwísa Kitembu wa
kyedika, kalúnatisa muna
kyedika kyosu, mukuma
kazónzilaku mu khumbu ya
yandi meni, kaasi kazímbula
byosu bina kayúka amana
kalúsamwana mana
makwísa.
14 Yandi kakhémbisa,
kikuma kabónga mana
menina kwena meni ndangu
kalusamwanama.
15 Byosu bina kenina
byawu Tata, byenina phi
kwena meni. Yihana nzimbwadiki ni kabónga mana
menina kwena meni ndangu
kalusamwanama.»

Kiwayi kyabáluka mu kyesi

16 «Ka thama ku
lwambónaku hika, amana
kunima dya tangwa
dyakhunda lwambóna.»
17 Ndambu ya balonguki
bandi bakala dihyula bawu
yi bawu: «Biki byabina
kabati tuzimbwala? "Ka
thama ku lwambónaku hika,
amana kunima lwambóna",
amana: "Yendi kwena Tata
wama."
18 Amana bakala zimbula:
Biki disongidila dya "ka
thama ku"? Tuzayimoku
mana kabati zonza.»
19 Yesu bwosu kázaya ni
bazodi bamuhyula kyufu,
hanga wubazimbwadini:
«Lubati tendanina kikuma
kya buna yiluzimbwadini:
"Ka thama ku lwambónaku
hika, amana phi kunima
dya tangwa dyakhunda
lwambóna?"
20 Mu kyedika yiluzimbwadini ni lwadíla, lwayánana
phi, kaasi batu ba tsi
basángwala; benu, mu
kiwayi lwakála, kaasi kiwayi
kyenu kyabáluka mu kyesi.
21 Ha kisi buta mukhetu,
mu kiwayi kisi kala kikuma
tangwa dyandi dya phasi
dilungidini; kaasi tangwa
kabutini mwana, kisiku
yubuka hika misongu mina;
kyesi kya lawu kenina
kyawu kikuma wubuti mutu
ha tsi.
22 Phila mosi yi benu,
buthwena, mu kiwayi lwenina; kaasi yilúmona hika,
mbundu zenu zasángwala
lawu, amana hakálaku mutu
walúnga mu kulukatula
kyesi kyenu.
23 «Muna kilumbu meni
kyakina, lwaphyúlaku hika
kima. Mu kyedika yiluz-

imbwadini: kina lwalómba kwena Tata mu khumbu ya meni, kalúhekakya.
24 Yi bwa buthwena bwabu, khaku kedi lumulomba kima mu khumbu ya meni. Lombenu amana lwatámbula, ndangu kyesi kyenu kyakala kyalungila.»

Yesu, munungi wa tsi

25 «Moosu mana, mu bingana yisima luzimbwala. Tangwa dyakwísa dina yilúzonzilaku hika mu bingana, kaasi dina yilúsamwana wengele mambu mana matadidini Tata.
26 Muna kilumbu meni kyakina, lwalómba mu khumbu ya meni, amana yiluzimbwadiku ni meni yilómba kwena Tata kikuma kya benu,
27 kikuma, yandi-meni Tata wama kisi luzola, mukuma benu phi lwisi nzola meni, amana lwisi kwikila ni meni kwena Nzambi yítuka.
28 Kwena Tata yítuka amana yisi ha tsi. Buthwena, mbati katuka ha tsi amana yendi kwena Tata.»
29 Balonguki bandi bazimbudini: «Buthwena wekatuzonzila wengele, konda wasadila hika bingana.
30 Buthwena tuzayi ni mambu moosu wuzayima, amana weku yi mupfunu ni mutu kakuhyula. Yi hana tukwikididi ni kwena Nzambi watuka.»
31 Yesu wubavutwadini: «Buthwena, lukwikidini?
32 Talenu, tangwa dyakwísa, amana dilungidi kedi, dina lwahúmbalakana, kosu mutu yi nzila yandi, amana lwasala nzukula meni hika. Kaasi yeku meni hika kikuma Tata kenina yi meni.
33 Yiluzonzidini bwabuna ndangu lwavwa ngemba mwena meni. Kiwayi kya lawu lwamóna ha tsi yayi. Kaasi kalenu yi kikesa! Meni yínungaya tsi!»

17

Yesu wusambidini kikuma kya balonguki bandi

1 Kunima dya kuzonza bwabuna, Yesu wávumbula mesu ku zilu amana wuzimbudini: «A Tata, tangwa dilungidini. Monikisa khembu ya Mwana waku, ndangu Mwana yandi phi kamonikisa khembu ya ngeyi,
2 amana bwosu wámuheka hamu ha thandu ya mutu wosu, kisi hana luzingu lwa mvula yi mvula kwena batu babana wámuheka.
3 -Kinga luzingu lwa mvula yi mvula, lwenina ni bakuzaya ngeyi Nzambi mosi wakyedika, yi wuna wátuma ngeyi, Yesu Kidisitu. -
4 Meni yímonikisa khembu ya ngeyi hana tsi; ndungisini kisalu kina wáthuma mu kusala.
5 Amana buthwena bwabu, Tata, pheka khembu yina yíkala yawu ku mesu

ma ngeyi hana tsi khaku kedi yihangama.
6 Ngyadikisiya khumbu yaku kwena batu bana wa̱lubula mu tsi amana wa̱bapheka. Ba̱kala batu ba ngeyi amana wa̱bahana kwena meni, ba̱lunda phi ku ndinga yaku.
7 Buthwena, bazayini ni byosu bina wa̱pheka, kwena ngeyi bya̱tuka.
8 Mukuma yíbaheka ndaka zina wa̱pheka ngeyi; ba̱tambulaza. Ba̱zayabwa ni kyedika, kwena ngeyi yítuka amana ba̱kwikila ni ngeyi wa̱thuma.
9 «Kikuma kya bawu mbati lombila meni. Mbatiku lombila kikuma kya batu ba tsi, kaasi kikuma kya babana wa̱pheka, kikuma benina ba ngeyi.
10 Kyosu kina kyenina kya meni, kya ngeyi kyenina, amana kina kya ngeyi, kyenina phi kya meni; amana mwena bawu yisi monikina khembu yama.
11 Yenamwoku hika muna tsi, kaasi bawu mu tsi benina; meni yekina mu kukwisa kwena ngeyi. Tata watoma, balema muna khumbu yaku, khumbu yina wa̱pheka, ndangu ba̱kala kima kimosi hanga ngeyi yi meni.
12 Tangwa khadikini yi bawu, yikala balunda muna ngolu za khumbu yaku, ngolu zina wa̱pheka. Yikala balema amana, hana kati dya bawu, keti mosi ka̱totaku, katula lwesi wuna wa̱fwana mu kuditotisa, ndangu Masonuku malungila.
13 Buthwena yekina mu kwisa kwena ngeyi. Kima nzonzidini bwabuna buna yenina hika mu tsi, ndangu bavwa mwena bawu-meni kyesi kyama; kyesi kina kyalungila.
14 Meni yíbaheka ndinga yaku, kaasi batu ba tsi ba̱bamenga kikuma beku bisi tsi yayi, bwosu yeku meni phi wa tsi yayi.
15 Yikulombiku ni wabakatula ha tsi, kaasi wabalunda ku Mbi.
16 Beku batu ba ha tsi, bwosu yeku meni phi mutu wa tsi.
17 Batambika muna kyedika; ndinga yaku yenina kyedika.
18 Yíbatuma muna tsi bwosu wa̱thuma ngeyi phi mu tsi.
19 Amana meni yiditambikini meni wosu kwena ngeyi kikuma kya bawu, ndangu bawu phi bakala ba kutambika kwena ngeyi mu kyedika.
20 «Ndombidiku lwesi kikuma kya bawu, kaasi kikuma phi kya babana bakwíkila mwena meni ku ndinga ya bawu;
21 ndangu boosu bakala kima kimosi, bwosu wenina ngeyi, Tata, mwena meni, yi meni mwena ngeyi, bawu phi bakala mwena betu, ndangu tsi yakwikila ni ngeyi wa̱thuma.
22 Amana meni yibahekini

khembu yina wápheka ngeyi, ndangu bakala kima kimosi bwosu thwenina betu kima kimosi.
23 Meni mwena bawu amana ngeyi mwena meni; ndangu balungila muna kithwadi, amana tsi yazaya ni ngeyi wáthuma, wábazola phi bwosu buna wánzola meni.
24 Tata, bana wábapheka, amana nzodi ni kwosu kuna yenina meni, bawu phi bakala kwakuna hakimosi yi meni ndangu bamona khembu yama, khembu yina wápheka, kikuma watekila nzola hana tsi khaku yihangama.
25 Tata wa masonga, tsi yákuzayaku, kaasi meni yíkuzaya, amana baba-baba babakudi ni ngeyi wáthuma.
26 Yízayikisaya khumbu yaku kwena bawu amana yibázayikisaya hika, ndangu zola dina wenina dyawu kikuma kya meni, dyakala mwena bawu, hanga meni mwena bawu.»

18

Kukwatama kwa Yesu
(Mth 26:47-56; Mlk 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Tangwa kámanisa mu kuzonza bwabuna, Yesu wálubuka yi balonguki bandi ndangu benda ku sambwa dya mwana mamba ma Setoni, kwakuna kwákala yi masamba mamosi; Yesu yi balonguki bandi bákota mwamuna.
2 Yutasi, wuna wámulambula, wázaya phi homa hahana; kikuma Yesu yi balonguki bandi bakala kwenda kutakaninaka mbala za lawu kwakuna.
3 Amana Yutasi wisa tula kwakuna, wánata kibuka kya baphumbulu yi batsinzidi bana bámuheka kwena bambuta ba banganga Nzambi yi bafwadisi. Bákala yi binwaninu amana basimbiki mwinda mya mbweta yi masoka.
4 Yesu wázaya mambu moosu makhana mubwila, wábwesuka kuna thwala amana wubazimbwadini: «Nati lubati sanda?»
5 Bamuvutwadini: «Yesu mwisi Nazaleti.» Yandi wubazimbwadini: «Meni yandu.» Amana Yutasi, wuna wakhana mulambula, watelama kákala hakimosi yi bawu.
6 Buna kábazimbwala: «Meni yandu», bávutwakisa kinima-nima amana bábwa ha tsi.
7 Yesu wábahyula hika: «Nati lubati sanda?» Bawu phi bamuvutwadini: «Yesu mwisi Nazaleti.»
8 Yesu wuvutudini: «Yiluzimbwadikibwa kedi ni meni yandu; amana yuka ni meni lubati sanda, yambulenu baba-baba benda kwabawu.»
9 Kázimbula bwabuna ndangu yalungila ndinga yina katekila zonza: «Thotisikiku keti mosi wa babana wápheka.»
10 Kinga Simoni Phetelu, mbedi ya phoku kákala yawu, wáholaya, wáhuta

kutu dya kitata dya musadi wa mbuta wa banganga Nzambi. Khumbu ya musadi wuna yákala Malukusu.

11 Yesu wázimbula kwena Phetelu: «Vutula mbedi yaku ya phoku muna kilalu kyandi. Ngeyi wubanzi ni bungu dya phasi dyadi kaphekini Tata ndwadyoku?»

Yesu ku thwala Ana

12 Kibuka kya baphumbulu yi bapfumu ba bawu yi batsinzidi ba Bayuta bámukwatidila Yesu amana bámukasa.

13 Hanga bamunatini theti kwena Ana, yandi, buko bwa Khayifu kákala, wuna wákala mbuta wa banganga Nzambi muna mvula meni yayina.

14 Khayifu meni wuna, yandi wáhana ndongisila yayi kwena Bayuta: «Bulungi ni mutu mosi kafwa kikuma kya kanda dya batu.»

Phetelu wusuwangani ni keku mulonguki wa Yesu

(Mth 26:69-70; Mlk 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Simoni Phetelu yi mulonguki wahika bakala mulanda Yesu kuna manima. Mulonguki meni wuna wázayasana yi mbuta wa banganga Nzambi, yihakana kákotila nzila mosi yi Yesu muna kati dya kyanzala kya nzu ya mbuta wa banganga Nzambi;

16 Phetelu, yandi sadikini hana phenza, bela-bela yi mwelu. Hanga mulonguki wuna wázayakana yi mbuta wa banganga Nzambi wulubukini amana wendi zonza yi tsinzidi wa mukhetu wuna wakala tadikina mwelu, kunima, wámukotisa Phetelu.

17 Hanga musadi wa mukhetu meni yana wakala tsinzidi ku mwelu wuzimbudi kwena Phetelu: «Ngeyi phi weku mosi wa balonguki ba mutu wuna?» Yandi wumuvutwadini: «Loni, ka meni ku.»

18 Basadi yi batsinzidi hana bákala; báwika mbawu amana bekina yeta mukuma kuma kyosi kwákala. Phetelu phi hana kákala yi kuyetaka mbawu hakimosi yi bawu.

Mbuta wa banganga Nzambi wumufundisini Yesu

(Mth 26:59-66; Mlk 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Mbuta wa banganga Nzambi wumuhyudini Yesu mu mambu mana matadidini balonguki bandi yi malongi mandi.

20 Yesu wumuvutwadini: «Meni yikala zonza phwelele kwena mutu wosu. Yikala longa kosu tangwa muna nzu za kimvuka za Bayuta yi muna nzu ya Nzambi, muna bisi kutakanina Bayuta boosu. Amana yízonzaku keti kima kimosi mu kitsweki.

21 Kikuma kya biki wubati phyudila? Mambu mana nzonzini, hyulama kwena batu babana bángyuka;

bawu bazayi bukheti mana yízonza meni.»
22 Yesu buna kázimbula bwabuna, mosi wa batsinzidi bana bákala hakana, hanga wumuti mbata mu kuzimbula: «Yibwabuna wubati vutula kwena mbuta wa banganga Nzambi?»
23 Yesu wumuvutwadini: «Yuka ni mbi nzonzini, songilaya; kaasi yuka ni bukheti nzonzini, kikuma kya biki wubati mbetila?»
24 Hanga Ana wumuhitikini, wakukasa, kwena Khayifu, mbuta wa banganga Nzambi.

Phetelu wumutuni hika Yesu
(Mth 26:71-75; Mlk 14:69-72; Luk 22:58-62)
25 Simoni Phetelu hana kákala yi kuyetaka mbawu. Bamuzimbwadini: «Ngeyi phi weku mosi wa balonguki bandi?» Kaasi yandi wátuna mu kuzimbula: «Ka meni ku.»
26 Mosi wa basadi ba mbuta wa banganga Nzambi, wuna wákala kiwutu kya mutu wuna káhuta Phetelu kutu, wuzimbudini: «Meni yikumonikiku muna masamba, hakimosi yi yandi?»
27 Kaasi Phetelu wátuna hika. Muna tangwa meni dina, khoku wákokula.

Yesu ku thwala Philatu
(Mth 27:1-2; 27:11-14; Mlk 15:1-5; Luk 23:1-5)
28 Hanga muna suka, bapfumu ba banganga Nzambi bamunatini Yesu tukidila ku nzu ya Khayifu yi kuna nganda ya pfumu wa mbanza wa Loma. Bawumeni bákotamwoku mu nganda hanga badisumuna nana, ndangu balenga ta mukinzi wa Phaki.
29 Philatu wálubuka kuna bákala bawu amana wuzimbudini: «Khi dyambu lubati mufundila mutu yandu?»
30 Bamuvutwadini: «Wadi ni mutu yandi kákadikiku mutu wambi, wadi tukhaniku kulambwala yandi.»
31 Hanga Philatu wubazimbwadini: «Mubongenu benu-benu amana mufundisenu bwosu milombi mitsiku myenu.» Bayuta bamuzimbwadini: «Betu thweku yi muswa wa kuhondisa mutu.»
32 Bwáhangama bwabuna ndangu yalungila ndinga yina kázimbula Yesu, mu kusongila phila ya lufwa luna kálunga mu kufwila.
33 Philatu wávutuka mu nganda, wámutedisa Yesu amana wumuzimbwadini: «Ngeyi wenina kyamvu wa Bayuta?»
34 Yesu wuvutudini: «Dyambu dina wubati phyula, kwena ngeyi-meni ditukini ho batu bahika bakuzimbwadibwa?»
35 Philatu wumuhyudini: «Disongidila ni meni Muyuta yenina? Kanda dyaku yi bambuta ba banganga Nzambi bisi kulambula kwena meni; biki wuhangi ngeyi?»
36 Yesu wuvutudini: «Luyalu lwama lweku lwa

ha tsi yayi. Wadi ni lwákala lwa ha tsi yayi, wadi basadi bama bakhani ndwanina ndangu bandambulaku kwena Bayuta. Mu kuzonza kwamboti, luyalu lwama lweku lwa tsi yayi.»

37 Philatu wumuzimbwadini: «Disongidila ni ngeyi kyamvu wenina?» Yesu wumuvutwadini: «Ngeyimeni wuzonzibwa ni kyamvu yenina. Meni yuka ni yíbutuka, yisa phi mu tsi, ndangu yita kimbangi kwena kyedika. Wosu wuna wenina mu kyedika, kisi yuka ndinga yama.»

38 Philatu wumuhyudini: «Biki kyedika?»

Yesu bamuzengidi lufwa
(Mth 27:15-31; Mlk 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kunima dya kuzimbula bwabuna, Philatu wálubuka hika mu kumona Bayuta amana wubazimbwadini: «Kikuma kya meni, mboniku keti kikuma kimosi kya kumubedisila mukanu mutu yandu.

39 Bwosu lwáyikana kedi ni kosu mvula, yiluyambwalaka mutu wa boloku mosi mu mukinzi wa Phaki; zengenuti buthwena bwabu, yiluyambwala kyamvu wa Bayuta?»

40 Hanga boosu bayandikini mu kukalunga: «Ka yandi ku! Kaasi Balabasi!» Kinga, Balabasi ndwandwa kákala.

19

1 Hanga Philatu wutumi ni bamubonga Yesu amana bamuzyatula mafimbu.

2 Baphumbulu bátunga mukhonzi wa tsaku wuna bamuvwatisa kuna mutwa, amana bámuvwatisa muzaka wa kabengi.

3 Bakala kwisa kwena yandi yi kuzimbulaka: «Mboti, kyamvu wa Bayuta!» Amana bakala muta mbata.

4 Philatu wálubuka hika amana wázimbula kwena Bayuta: «Yilunatini yandi ku phenza, ndangu lwazaya ni mboniku keti kikuma kimosi, mwena yandi, kya kumubedisila mukanu.»

5 Yesu phi wálubuka; wuvwatiki mukhonzi wa tsaku yi muzaka wa kabengi. Amana Philatu wubazimbwadini: «Yandi-wu mutu!»

6 Bambuta ba banganga Nzambi yi batsinzidi, buna bámumona, hanga bakalungini: «Mukhoka ha kitakani! Mukhoka ha kitakani.» Philatu wubazimbwadini: «Mubongenu benubenu amana mukhokenu ha kitakani; mukuma meni mboniku kwama kikuma, mwena yandi, kya kumubedisila mukanu.»

7 Bayuta bamuvutwadini: «Betu thwenina yi mitsiku amana mitsiku meni mina mibati lomba ni kafweti fwa, kikuma wudikitudi Mwana wa Nzambi.»

8 Tangwa káyuka Philatu ndinga yina, wáyuka hika bweya lawu.

9 Wávutuka hika muna nganda amana wáhyula kwena Yesu: «Kubiki wutukini ngeyi?» Kaasi Yesu

kámuvutwalaku mvutu.
10 Hanga Philatu wumuzimbwadini: «Abweti wubatiku ngyakula? Wuzayiku ni meni yenina yi kiyeka kya kukuyambwadila holo kya kukukhokisa ha kitakani?»
11 Yesu wuvutudini: «Weku yi kiyeka kimosi hana thandu ya meni yuka ni kakuhekikyoku Nzambi. Ihana ni mutu wuna wisi ndambula kwena ngeyi, disumu dyandi dilutini dina dya ngeyi.»
12 Tukidila bwabuna, Philatu kákala sanda phila ya kumusudila Yesu. Kaasi Bayuta bakalungini: «Yuka ni wamusula, weku nduku wa Khayisala. Kosu mutu wuna wudikitudini kyamvu, kipfumu kabati nwanina yi Khayisala!»
13 Philatu, buna káyuka mihowu meni mina, hanga wumulubudini Yesu kuna nzila amana yandi wendi zakala hana kiti kyandi kya pfundusu, hana batedini: «Homa bákunga mu matadi, amana mu ndinga ya Bahebelu bisiha tela ni "Ngabata".»
14 Kyákala kilumbu kya kuyidika mukinzi wa Phaki, bela-bela yi tsinzi; Philatu wázimbula kwena Bayuta: «Ayanduwu kyamvu wenu!»
15 Kaasi bawu bakalungini: «Kafwa! Kafwa! Mukhoka hana kitakani!» Philatu wubahyudini: «Fwani yimukhoka ha kitakani kyamvu wenu?» Bambuta ba banganga Nzambi bamuvutwadini: «Betu thweku yi kyamvu wahika, kaka Khayisala.»
16 Hanga wubaheki yandi Yesu ndangu bamukhoka ha kitakani.

Yesu bamukhoki ha kitakani
(Mth 27:32-44; Mlk 15:21-32; Luk 23:26-43)

Amana bámunata Yesu.
17 Bwosu kakala nata yandi-meni kitakani kyandi, wálubuka mu hata amana wénda homa hana bisi tela: «Kibelengenzi kya mutwa»; mu ndinga ya Bahebelu, bisiha tela: «Kolukota».
18 Hahana bámukhokila ha kitakani. Hakimosi yi yandi, bakhoki hika batu bodi ha kitakani, mosi ku koku dya kitata dya Yesu, mukwawu ku koku dya kimama; yandi bamusi ha kati.
19 Philatu wáyidikisa koma ka dibaya, bánamikadya hana thandu ya kitakani kya Yesu; dyákala dyakusonika: «Yesu mwisi Nazaleti, kyamvu wa Bayuta.»
20 Bayuta balawu bakala tanga bisona byabina, kikuma homa hana bámukhokila ha kitakani Yesu hákala bela-bela yi mbanza. Masonuku mana makala mu ndinga tatu: yimosi ndinga ya Bahebelu, yikwawu ndinga ya bisi Loma yi ya Bangeleki.
21 Bambuta ba banganga Nzambi ba Bayuta bázimbula kwena Philatu: «Wusonikaku buna: "Kyamvu wa Bayuta" kaasi sonika: "Mutu yandu kázimbula: Yenina kyamvu wa Bayuta".»

22 Philatu wuvutudini:
«Mana tsonikini, tsonikima
kedi.»
23 Kunima dya kumukhoka
ha kitakani Yesu, baphum-
bulu bátambula miledi
myandi, bákabisamya mu
ndambu ya, ndambu mosi-
mosi kikuma kya kosu
phumbulu. Bátambula
hika mvwela yandi yina
bakonda nunga mu bitini,
kaasi bátungaya yi muledi
wamuthu, tukidila ku londi
yi kuna banda.
24 Baphumbulu badiz-
imbwadini bawu yi bawu:
«Tuyatayoku mvwela yayi,
kaasi tubetilenuyoku zeki
ndangu twazaya keti nati
watámbulaya.» Bwabuna
malungidila Masonuku:
«Badikabisidini miledi
myama,
amana lophu dyama, babeti-
didya zeki[a].»
Bwabuna báhanga ba-
phumbulu.
25 Hana kabeta ka ki-
takani kya Yesu hákala
yi ngudi wandi yi phangi
wa mukhetu wa ngudi
wandi, Madiya mukhetu wa
Kolophasi yi Madiya mwisi
Makatala.
26 Yesu buna kámona
ngudi wandi, amana hana
kabeta ka yandi, hákala
yi mulonguki wuna kakala
zola lawu, hanga wuzimbudi
kwena ngudi wandi: «Ngudi,
tala mwana waku.»
27 Kunima wuzimbudi
hika kwena mulonguki:
«Tala ngudi waku.» Amana
tukidila thangwa meni dyad-
ina, mulonguki wámubonga
ku nzu yandi.

Lufwa lwa Yesu
(Mth 27:45-56; Mlk 15:33-
41; Luk 23:44-49)
28 Kunima dya bwabuna,
Yesu bwosu kázaya ni moosu
malungidi kedi; mu kusya ti
Masonuku malungila, wuz-
imbudini: «Kihwinya yenina
kyawu.»
29 Hákala hakana yi
kilekwa kimosi kyákala
kyabasa yi vinu dya
ngani. Bátambula vuya,
bázitikiladya kuna tsongi
ya luswaswa lwa Yi-
zophi, bávundikadya muna
vinu dya ngani, amana
báthutadya yi kuna munwa
wandi.
30 Yesu, buna káfiya vinu
dya ngani, wuzimbudini:
«Moosu malungidini!» Ku-
nima wázenzika mutwa
amana watabula moyu.

Phumbulu mosi wutubu-
dini luhati lwa Yesu
31 Kilumbu mekina
kyákala kitanu, kilumbu
kina bakala yidikila sabata
amana Bayuta bisa lomba
kwena Philatu ndangu
bakatula bamvumbi mu
bitakani kunima dya ku-
batolula malu, ndangu
mvumbi zinangaku ha
kitakani mu kilumbu kya
sabata -kikuma kyákala
kilumbu kyambuta. -
32 Hanga baphumbulu
bisini amana batoludini

a **19:24 19:24** Mkg 22:19.

malu ma mutu watheti, kunima ma wuna mukwawu wuna bakhoka ha kitakani yi Yesu.

33 Tangwa batula kwena Yesu, bamona ni wufiki kedi; amana bamutolulaku malu.

34 Kaasi mosi wa basuta kahanga wumukubi ngumba muna luhati; muna mbala mosi, menga yi mamba malubuka.

35 Mutu wuna wubati ta kimbangi meni kyakina, yandi wamonakya phi amana kimbangi kyandi kyenina kya kyedika; yandi wuzayi ni kyedika kabati zonza, ndangu benu phi lwakwikila.

36 Mamana mabwa ndangu Masonuku malungila: «Keti mufufwa wandi wumosi watolukaku.»[b]

37 Amana Mukanda wukwawu wuzimbudini hika: «Batála kwena wuna batubula[d].»

Yesu bamuzesi mu mazyamu

(Mth 27:57-61; Mlk 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kunima dya bwabuna, Yozefu, mwisi Adimate, wuna wakala mulonguki wa Yesu, kaasi mu kitsweki, kikuma kya bweya bwa Bayuta, wenda lomba nzila kwena Philatu ndangu kakatula lutu lwa Yesu. Philatu wamuheka nzila. Yozefu wisa amana wakatula myumbi.

39 Nikodemi, mutu wuna wenda mumona Yesu, kilumbu kimosi muna phipha, wisa nata phi mananasi ma mila ma kubundikisa yi aluwesi, kitesu kya kilo makumatatu.

40 Yozefu yi Nikundimu batambula mvumbi ya Yesu amana bavungaya ha muledi, yi mananasi ma tsudi, bwosu bisi zika bamvumbi mu kikalulu kya Bayuta.

41 Kinga kwakala yi kilanga kimosi kwakuna bamukhokila ha kitakani, amana muna kilanga meni kyakina, mwakala yi mazyamu mamosi mapha bakonda kedi zika keti mutu.

42 Amana bwosu kyakala kilumbu kya kuyidikila sabata dya Bayuta, mazyamu phi bela-bela makala, hanga Yozefu yi Nikodemi benda muzesa Yesu muna mazyamu meni mana.

20

Lufutumuku lwa Yesu

(Mth 28:1-8; Mlk 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Kilumbu kyatheti kya phosa muna suka-suka, Madiya mwisi Makatala wenda kuna mazyamu, kinga kuma mwa phipha hika kwakala, amana wumoni ni ditadi dyakukatula ku mwelu wa mazyamu.

2 Wenda thinu katela Simoni Phetelu yi mulonguki mukwawu wuna kakala zola lawu Yesu amana wubazimbwadini: «Pfumu bamukatudini mu mazyamu,

b **19:36 19:36** Kul 12:46; Thl 9:12; Mkg 34:21. d **19:37 19:37** Zkd 12:10.

tuzayiku phi keti kubiki bamusini.»
3 Hanga Phetelu yi mulonguki wuna mukwawu bálubuka ndangu benda kuna mazyamu.
4 Thinu bakala kwenda bawu bodi; kaasi mulonguki wuna mukwawu thinu za lawu kákala kuluta Phetelu, amana yandi wáditudila theti ku mazyamu.
5 Kahanga wuzenzamini amana wumonini bitemba bya miledi hana tsi, kaasi kákotaku.
6 Simoni Phetelu, wakala mulanda ku manima, wisa tula amana wákota muna mazyamu, wumoni bitemba bya miledi hana tsi,
7 yi muledi wuna bámukasa ku mutwa. Muledi meni wuna wákalaku homa hamosi yi bitemba bya miledi; kaasi wákala wakuvunga mu kingenga.
8 Hanga mulonguki wuna mukwawu wáditudila theti ku mazyamu, wákota yandi phi. Wámona amana wákwikila.
9 Mukuma yi kuna kilumbu meni kina, balonguki bábakisaku kedi Masonuku mana básonika ni Yesu wáfwana kafutumuka hakati dya bafwa.
10 Hanga balonguki bawu bodi bavutuki kwabawu ku nzu.

Yesu wudisongidi kwena Madiya mwisi Makatala
(Mth 28:9-10; Mlk 16:9-11)

11 Madiya wutelamikini kuna phenza, bela-bela yi mazyamu, yi kudilaka. Bwana kakala dila, wuzenzami mu kutala muna mazyamu;
12 hanga wumoni banzyo bodi mu miledi mya phembi, bazakadikini hana hákala theti lutu lwa Yesu, mosi kuna mutwa amana mukwawu kuna malu.
13 Bamuzimbwadini: «Mukhetu, biki wubati didila?» Yandi wubavutwadini: «Kikuma Pfumu wama bamukatudini, nzayiku phi keti kubiki bamusini.»
14 Buna kázimbula bwabuna, wábaluka kumanima amana wumoni Yesu wutelamikini, kaasi kázayaku ni Yesu yandina.
15 Yesu wumuhyudini: «Mukhetu, biki wubati didila? Nati wubati sanda?» Madiya kábanza ni musadi wa bilanga wuna, hanga wumuzimbwadini: «Pfumu, yuka ni ngeyi wumunatini, nzimbwala kuna wumusini, amana yenda mubonga.»
16 Yesu wumuzimbwadini: «Madiya!» Yandi wábaluka kwena yandi amana wuzimbudi muna ndinga ya Bahebelu: «Labuni!» disongidila: «Mulongi.»
17 Yesu wumuzimbwadini: «Wutsimbaku, mukuma khaku kedi thombuka kwena Tata. Kaasi awenda kwena baphangi bama amana bazimbwala ni thombuki kwena Tata wama wuna wenina phi Tata wenu, Nzambi wama yi Nzambi wenu.»
18 Madiya mwisi Makatala

wendi samuna kwena balonguki: «Yimumonini Pfumu!» Amana wábamenikina mamana ká́muzimbwala.

Yesu wudisongidi kwena balonguki bandi
(Mth 28:16-20; Mlk 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Muna masikidika mamana ma kilumbu kyatheti kya phosa, balonguki bá́kala bawongama muna nzu. Bá́bindika mwelu yi tsabi, kikuma kya bweya bwa Bayuta. Yesu wisa, hanga wutelami hana kati dya bawu, wubazimbwadini: «Ngemba yakala yi benu!»

20 Buna kázimbula bwabuna, wábasongila moku mandi yi luhati lwandi. Balonguki bá́kala mu kyesi kya lawu mu kumona Pfumu.

21 Yesu wubazimbwadi hika: «Ngemba yakala yi benu! Bwosu buna ká́thuma Tata, meni phi yilutumini.»

22 Kunima dya kuzimbula bwabuna, wá́fula lwanda hana thandu ya bawu amana wubazimbwadini: «Tambulenu Kitembu Kyatoma!

23 Kwena bana lwá́lolula masumu ma bawu, bá́tambula ndoluka; kwena bana lwakonda lolula, balólukaku.»

Yesu yi Tomasi

24 Tangwa kisa Yesu, mosi wa bawu kumi yi bodi, khumbu yandi Tomasi, wuna bisi tela ni diphasa, ká́kalahoku.

25 Hanga balonguki bahika bamuzimbwadini: «Tumumoni Pfumu.» Kaasi yandi wubavutwadini: «Yuka ni mboniku bidimbu bina bamukhokidikini tsosu muna moku mandi, yuka ni khotisiku mulembu wama muna bidimbu meni bina, yuka ni khotisiku phi koku dyama muna luhati lwandi, yikwíkilabwoku keti bweti.»

26 Kunima dya bilumbu nana, balonguki bandi bá́kala hika badiphatila muna nzu, Tomasi phi hana ká́kala hakimosi yi bawu. Mwelu myosu mya kukangisa, hanga Yesu wisi telama hana kati dya bawu, wubazimbwadini: «Ngemba yakala yi benu!»

27 Kunima wuzimbudini kwena Tomasi: «Kotisa haha mulembu waku, tala phi moku mama; thuta koku dyaku amana syadya muna luhati lwama. Yambula phaka, kwikila!»

28 Tomasi wumuvutwadini: «Pfumu wama yi Nzambi wama!»

29 Yesu wumuzimbwadini: «Kikuma wumboni, yihana wukwikididi? Kyesi kwena babana bisi kwikila konda kumona!»

Kikuma kya mukanda wawu

30 Yesu wata hika bidimbu bya biphadi byalawu, ku thwala ya balonguki bandi, bina bakonda sonika mu mukanda wawu.

31 Kaasi byabi bá́sonikabya ndangu lwakwikila ni Yesu kenina Kidisitu, Mwana wa

Nzambi, amana muna lukwikilu meni luna, lwatambula luzingu mu khumbu ya yandi.

21

Yesu wudimonikisi kwena balonguki bandi tsambwadi

1 Kunima dya ndambu ya bilumbu, Yesu wádimokisa hika kwena balonguki, kuna yanga dya mbuta dya Tibediyadi. Tala buna kádimonikisina:
2 Simoni Phetelu, Tomasi wuna bisi tela ni diphasa, Natanayedi mwisi mbanza ya Kana, kuna kinzunga kya Ngadidi, bana ba Zebeteya yi balonguki bahika bodi muna kati dya balonguki bandi,
3 boosu bákala homa hamosi. Simoni Phetelu wubazimbwadini: «Yendi loba.» Bawu phi bamuzimbwadini: «Betu phi twakwénda yi ngeyi.» Bálubuka amana bákota mu masuwa. Phipha meni yina yosu bákwataku keti kima.
4 Kuma buna kwákhya, Yesu hana sambwa kákala watelama; kaasi balonguki bákalaku zaya ni yandi wuna Yesu.
5 Yesu wubazimbwadini: «Bana bama, tsema lukwatini?» Bawu bamuvutwadini: «Loni»,
6 Yandi wubazimbwadini: «Timbulenu wanda kuna koku dya kitata kya masuwa amana lwakwáta.» Batimbuladya phi, amana bálendaku mu kuthutadya kikuma dyábasa yi batsema balawu.
7 Hanga mulonguki wuna kakala zola lawu Yesu, wuzimbudini kwena Phetelu: «Wuna, Pfumu!» Simoni Phetelu buna kayuka: «Pfumu wuna!» wákasa muledi wandi muna mbunda, mukuma kikhonga kákala, amana wáditimbula muna yanga dya mbuta.
8 Balonguki bahika bisa yi masuwa, kuna yi kukokaka wanda dyakabasi yi batsema, mukuma bákalaku kyana yi mafu, kitesu kya metele khama.
9 Buna bátula ku tseki, báwana mbawu yi batsema hana ziku, yi dipha.
10 Yesu wubazimbwadini: «Natenu ndambu ya batsema babana lukwatini.»
11 Simoni Phetelu, wázanza muna masuwa amana wákoka yi kuna tseki, wanda dyakabasi yi batsema ba mbuta-mbuta: kitesu kya khama mosi yi makumatanu yi tatu. Mbatanana bákala batsema lawu, wanda dyayatukaku.
12 Yesu wubazimbwadini: «Alwisa dya.» Keti mulonguki wandi mosi kálendaku mu kumuhyula: «Nati wenina ngeyi?», Mukuma bakala zaya ni wuna Pfumu.
13 Yesu wábwesuka, wátambula dipha amana wábahekadya; wábaheka hika phi tsema.
14 Yayina yákala mbala ya tatu, Yesu wáfutumuka

ku bafwa mu kudimonikisa kwena balonguki bandi.

Yesu yi Phetelu

15 Buna bámanisa kudya, Yesu wázimbula kwena Simoni Phetelu: «Simoni, mwana wa Yowani, keti lungongu lwa meni wenina lwawu kuluta baba?» Phetelu wumuvutwadini: «Yibwana, Pfumu, wuzayi bukheti ni yisi kuzola.» Yesu wumuzimbwadini: «Disa bana bama ba mikoku.»

16 Wumuzimbwadi hika mu mbala ya zodi: «Simoni, mwana wa Yowani, ngeyi lungongu lwa meni wenina lwawu?» Yandi wumuvutwadini: «Yibwana Pfumu, wuzayi ni yisi kutya.» Yesu wumuvutwadini: «Kala muhungudi wa mikoku myama.»

17 Wumuzimbwadi hika mu mbala ya tatu: «Simoni, mwana wa Yowani, keti wisi thya meni?» Phetelu wáyuka kyadi kikuma kya buna kámuhyula mu mbala ya tatu: «Keti wisi thya meni?» Yandi wumuvutwadini: «Yibwana Pfumu, wuzayi moosu! Wuzayi phi ni yisi kuzola.» Yesu wumuzimbwadini: «Disa mikoku myama.

18 Mu kyedika yikuzimbwadibwa: tangwa wákala sanda, wakala dikasa ngeyi meni tsibu yaku, amana wakala kwenda kwosu wakala zola; kaasi tangwa wanúna, wayála moku, mutu wahika wakúzika tsibu yaku mu kukunata kuna wuzodiku.»

19 Yesu kázimbula bwabuna mu kusongila mutindu wa lufwa luna kafwila Phetelu kikuma kya kuhana khembu kwena Nzambi. Kunima dya kuzonza bwabuna, Yesu wumuzimbwadini: «Ndanda!»

Yesu yi mulonguki wuna kakala zola

20 Phetelu buna kábaluka, wumoni mulonguki wuna kakala zola Yesu, kakala balanda, wuna wáyekamina ha thulu ya Yesu tangwa bákala ku mesa, wámuhyula phi: «Pfumu, nati yanduna wukulambuni?»

21 Phetelu buna kámumona, wuzimbudi kwena Yesu: «Pfumu, yandu biki byamúbwila?»

22 Yesu wumuzimbwadini: «Yuka yizola ni kazinga tii yikuna yikwísila, makutadini? Ngeyi landa meni!»

23 Amana musamu wáyalangana ha kati dya baphangi ni mulonguki wuna kafwáku. Kinga Yesu kámuzimbwalaku: «Yandi kafwáku», kaasi kázimbula: «Yuka yizola ni kazinga tii yikuna yikwísila, makutadini?»

24 Yandi wuna mulonguki meni wuna wubati ta kimbangi kya mambu mana, yandi wásonikama, amana tuzayi ni kimbangi kyandi kyenina kyedika.

Mu kumanisa

25 Henina hika yi mambu makwawu ma mbuta káhanga Yesu. Wadi

ni bа́sonikakama dimosi-dimosi, mbanzi ni yameni tsi yosu yakhanaku lungila mu mikanda mina bakhana sonika.

Mihangu mya Bathumwa Khotidi ya mukanda

Mukanda wa Mihangu mya Bathumwa wena khosikidi ya Musamu wa Bukheti wa Luka. Wubati menika phila yina bámwangina musamu Bathumwa kondilo bambambala ba Yesu. Bayandikila kulongawa, theti kuna Yelusalemi, amana kunima benda mu tsi za bela-bela, amana batula yi muna tsi zina zazyeta yanga dya Meditelaneye. Bwabuna balungisila "kituma" kina kabaheka Yesu (Luk 24:47-48 yi Mihangu 1:8).

Ku luyandiku lwa mukanda wa Mihangu, Yesu wutombuki kuna zilu kwena Nzambi (1:9). Buthwena, kenahoku hika phila mosi, kaasi wuhitiki kwena bathumwa Kitembu Kyatoma kina kitukini kwena Nzambi (khaphu 2). Kitembu meni kabati basadisa mu kusamuna mambu ma mbuta mana kisi lungisa Nzambi. Tukidila ku tsosu yi ndamba ya mukanda wa Mihangu, Kitembu Kyatoma kabati lundika bakwikidi bahika bapha kwena Yesu.

Tii yi kuna khaphu ya 12, Thumwa Phetelu kenina mutu wa mupfunu wa lawu muna meni dya mukanda wa Mihangu.

Balonguki ba Yesu benina Bayuta. Babati kwenda kaka ku nzu ya Nzambi ya Yelusalemi amana babati zonzila Pfumu wa bawu. Kaasi bwosu hanga Yesu, munyanga wa lawu benina wawu ku thwala ya malemba (khaphu ya 3 yi kuna 8).

Bakwikidi hanga bendi ndambu muma mwosu muna Yuteya, muna Samadiya yi muna tsi za kyana. Babati samuna Musamu wa Bukheti phila mosi yi kwena bana bakondi kala Bayuta (khaphu ya 8 yi kuna ya 12). Dyadina dyenina dyambu dya mbuta dya pha. Muna tangwa meni dyadina, Bayuta lwesi bakala sambila Nzambi yandi mosi. Bakala banza ni batu ba dibundu dyahika bafwanaku kumuzaya. Kaasi Yesu Kidisitu kabati tela batu boosu mu kukala mu kithwadi yi Nzambi. Mangumba ma bakidisitu, kondi loni Mabundu, mabutukini. Mayaluki lawu amana muna kati dya bawu mwenina yi Bayuta yi Baphani.

Tukidila ku khaphu ya 13, "thumwa Pholu" wakituka mutu wa mupfunu lawu hanga Phetelu muna meni dya mukanda wa Mihangu. Pholu, bámutela kwena Yesu Kidisitu (khaphu ya 9). Dibundu dya Atyoki wa Sidiya dimusodini

ha kimosi yi bakhunda bahika kikuma kya kusamuna Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu kuna tsi za kyana. Tukidila ku khaphu ya 13 yi kuna 28 mabati menika bitambu bya kisalu kyandi. Mabati menika mutindu wuna wáyalanganina Musamu wa Bukheti muna kinzunga kya Meditelaneye yi kuna mbanza ya Loma.

Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu bwosu kásonikawa Luka wubati zonzila tangwa dya Yesu. Ha kimosi yi mukanda wa Mihangu mya Bathumwa, "tangwa dya Dibundu diyandikini. Dyenina tangwa dina bisi samuna, bakwikidi ba bakidisitu kosu tangwa yi muma mwosu malongi ma Yesu, Kidisitu. Babatima samuna kwena batu ba khadidi zoosu yi mangumba mosu, kwena bambuta yi baleki, kwena baphutu yi bamvwama.

Lusilu lwa Kitembu Kyatoma kwena Bathumwa

1 [a]Muzitu Thyofila,

Muna mukanda wama wuna watheti, yízonzila moosu mana káhanga Yesu yi mana kálonga tukidila ku luyandiku

2 yi kuna kilumbu kina kátombwakila ku zilu. Ku thwala ya kunyokuka kwandi ku zilu, wáhana milongi, mu ngolu za Kitembu Kyatoma, kwena bathumwa bana kásola.

3 Kwena bawu phi kámonika wamoya, ku manima ma lufwa lwandi, yi mitindu mya lawu mina kádisongila, mu bilumbu makumaya ndangu kabasongila ni mukyedika, mu luzingu kenina: kakala monika yi kubazonzilaka mambu matadidi Kipfumu kya Nzambi.

4 Kilumbu kimosi kakala dya ha kimosi yi bawu, wábaheka mulongi wawu: «Lwendaku kyana yi Yelusalemi, kaasi hingilenu kilangi kina kásila Tata, bwosu yílumenikinabwa.

5 Yowani kábotika yi mamba, kaasi benu, mu bilumbu bya khunda, lwabótama[b] yi Kitembu Kyatoma.»

Thombuka ya Yesu

6 Bana bakala bakutakana bámuyufula bwabu: «Pfumu, buthwena wavutulula Kipfumu kya Kiseledi?»

7 Yandi wábavutwala: «Malutadiku mu kuzaya tangwa holo kilumbu kina kázenga tata mu hamu dyandi.

8 Kaasi tangwa kalúkulwamukin Kitembu Kyatoma, lwatámbula

[a] **1:1 1:1** Mukanda wawu, Luka kásonikawa mu khumbu ya mukidisitu mosi wa luzitu, Thyofila, yi kikuma kya bakidisitu bahika. [b] **1:5 1:5** Mhb 2:1-4. Babati tendula mana bámona bakwikidi mu kilumbu kya kukulumuka kwa Kitembu Kyatoma, ha «kábabotika» Kitembu Kyatoma.

ngolu zandi[d] amana lwakítuka bambangi bama mu Yelusalemi yi mu Yuteya dyosu yi mu Samadiya yi kuna tsuka ya tsi.»

9 Buna kázonza ndinga meni zina, bwosu bakala tala, Yandi wátombuka ku zilu, tuti dimosi dyámufídinga amana bámumonaku hika.
10 Bwosu bakala tala ku zilu kuna kénda yandi, batala bwabu, batu bodi, mu miledi mya phembi[e], bábatelamina
11 bazonzi phi: «Bisi Ngadidi, kikuma kya biki lutelaminiki haka mu kutala ku zilu? Yesu wuna dihambudi yi benu, wendi ku zilu, kakwisa vutuka kaka bwosu lumumoni kendi ku zilu.»

Matyasi wuhingani ha kifulu kya Yutasi

12 Hanga bavutuki ku Yelusalemi, buna bátuka ku mongu wa Olive. Wuna wakala bela-bela yi Yelusalemi, muna nzila yina bákangala kitesu kya kilometele dimosi.
13 Amana tangwa bákota, bazanza ku mwanza wambuta wa ku zilu kuna bakala kutakanina theti. Kwákala: Phetelu, Yowani, Zyaki, Andele, Fidiphu, Toma, Batolomi, Mathayi, Zyaki mwana wa Alufwe, Simoni wuna wákala theti mu dingumba dya bana bisi nwanina diphandasi, yi Yuta mwana wa Zyaki.
14 Bawu boosu bákwamina mu kimvuka mu kulombilaka homa ha mosi, kumosi yi bakhetu, yi Madiya ngudi wa Yesu, yi baphangi ba Yesu.
15 Kilumbu kimosi muna bilumbu meni bina, Phetelu wátelama hana kati dya bakwikidi, thalu ya batu bana bákala mu kimvuka yakala kitesu kya khama mosi yi makumodi hanga wuzimbudi:
16 «Baphangi bama, bwáfwana malungila Masonuku ma Kitembu Kyatoma, muna munwa wa Tavidi, mana katekila zonza kikuma kya Yutasi, wuna wásongila nzila kwena batu bana bamukwata Yesu.
17 Mukuma kákala mosi mu kati dya betu, amana wátambula kiyeka kyandi mu kisalu meni kyaki.»
18 Kunima kusumba kilanga kimosi yi mbongu zina bámufuta kikuma kya mbi yandi, wabwa wabukama, kundu dyámuyatuka ha katikati, mitsyobu myosu mimulubuki.
19 Amana tsangu záyalangana kwena bisi Yelusalemi, tii yi kuna bátedilakya kilanga meni kina mu ndinga ya bawu ni «Hakheditama», disongidila: «Kilanga kya menga».
20 Amana Phetelu

[d] **1:8 1:8** Yesu kázola kazimbula ni ka thama ku, Kitembu Kyatoma kalúnga mu kukwisa kwena bawu ndangu kabaheka ngolu za kumuzonzila kwena batu bahika. [e] **1:10 1:10** Muna Masonuku, mbala za lawu bisi zonzila banzyo muna phila meni yina: "Batu mu miledi mya phembi".

wávutwakila hika: "Kinga basónika mu mukanda wa mikunga:
nzu yamúkituka yamba,
amana keti mutu kazíngilahoku."
Amana:
"Ni mutu wa hika katambula kiyeka kyandi."
21 «Bulungi ni mu kati dya batu bana bisi tusindikila tangwa dyosu dina kakala kwenda yi kukwisa, Pfumu Yesu ha kati dya betu,
22 tuka ku mbotika ya Yowani tii yi kuna kilumbu kina katombwakila ha kati dya betu, mosi wa batu meni bana kakituka mbangi wa lufutumuku lwandi ha kimosi yi betu.»
23 Amana balubula bayakala bodi: Yozefu wuna bakala tela Badisaba, bakala mutela hika ni Yusitusi, yi Matyasi.
24 Kunima balombidi bwabu: «Pfumu, ngeyi wisi zaya mbundu za batu boosu, songila keti nati, ha kati dya bawu bodi, wusodi ngeyi,
25 ndangu kahingana mu kisalu kyaki, kya kithumwa kina kásisa Yutasi mu kukwenda kuna kwamufwana.»
26 Bahanga babeti zeki hana kati dya bawu bodi, amana zeki dyábwila kwena Matyasi, wuna báyika kwena bathumwa kumi yi mosi.

2

Kukwisa kwa Kitembu Kyatoma

1 Tangwa kyáfwana kilumbu kya Phandikoti[a], boosu bákala mu kimvuka homa hamosi.
2 Mu kithulumukina, malokosi mamosi mátuka ku zilu, hanga pfunzi ya ngolu yibasisi phi nzu yosu yina bákala bazakala.
3 Kutala mileku mibamonikini hanga mina mya mbawu; midihambudi amana myábwila hana thandu ya kosu mutu wa bawu.
4 Boosu bábasa yi Kitembu Kyatoma amana báyandika kuzonza mu ndinga za hika, bwosu buna kakala batwadisila Kitembu Kyatoma mu kuzonza.
5 Kinga Bayuta bakwikama, ba makanda moosu menina mu tsya zilu[b] bakala zingila ku Yelusalemi.
6 Amana muna malokosi mana máyukalakana, mulumba-lumba wa batu wisa thinu amana bákala mabanza vwalanganu, kikuma kosu mutu kakala bayuka kuzonza muna ndinga yandi.

a **2:1 2:1** Phandikoti: Mukinzi wumosi hana kati dya mitatu muna mvula ya bisi Kiseledi. Wenina mukinzi wa kubambukisa kabu dya mitsiku. Muhowu wawu wubati zonzila "makumatanu muna ndonga" kikuma mukinzi bisiwa ta kunima dya bilumbu makumatanu bya Phaki (khaphu ya 12:4). Bisi Yuta bisi kutakana kuna Yelusalemi muna tangwa dya mukinzi meni wuna. Mukinzi bisiwa ta muna tangwa dina balungi mu kukangala konda khakalakanu, amana wisi tela batu balawu.

b **2:5 2:5** Kuzimbula ni "ba makanda moosu" yena nzonzidi yibati tendula ni muma mwa lawu holo mu tsi za lawu bátuka. "Tsya zilu" yenina phila ya kuzonzila phi ni mu tsi yosu bátuka.

7 Bá́yituka lawu, bá́saluka
phi, bakala zimbula: «Batu
bana babati zonza, boosu
beku bisi Ngadidi?
8 Abweti ni kosu mutu,
mu kati dya betu, kabati
bayuka muna ndinga yandi
ya kisina?
9 Ha kati dya betu hen-
ina yi batu batukini ku tsi
ya Phaditi, ya Mediya yi ya
Elami. Henina yi bana bisi
zingila ku Mezophotamiya,
ku Yuteya yi ku Kaphatosi,
ku Phoni yi kuna mulambu
wa Aziya,
10 bá́tuka ku Fizi yi ku
Phafidiya, dya ku Ngiphiti
yi kinzunga kya Sileni mu
Dibya; henina yi bana
bá́tuka ku Loma,
11 Bayuta yi Bakwa-kwisa
bana bá́kwikila mu malongi
ma bayuta, Bakheleti yi Bisi
Alabiya; tubati bayuka kuz-
imbula muna ndinga zetu,
mihangu mya mbuta mya
Nzambi!»
12 Amana boosu bá́yituka,
bá́monaku hika kima kya
kuzonza; bakala dizimb-
wala: "Biki disongidila dya
bwabubu?"
13 Kaasi bahika bakala
baseya mu kuzimbula:
«Malafu ma pha mabaze-
dini!»

Malongi ma Phetelu

14 Hanga Phetelu wá́telama
yi bawu Kumi yi mosi;
wá́thuta ndinga amana
wá́zimbula bwabu kwena
mulumba-lumba wa batu:
«Batu ba mu Yuteya yi
benu boosu lwisi zingila
mu Yelusalemi, hiniki-
nenu ndinga zama, zayenu
bwabu:
15 batu baba bazediku
malafu bwosu lubatibwa
banza benu, mukuma mu
tangwa dya vwa dya mu
suka thwenina.
16 Kaasi buthwena,
malungidi mana ká́zimbula
mbikudi Yowedi:
17 "Tala mu bilumbu bya
tsuka, ká́zimbula
Nzambi;
yimwá́nga Kitembu kyama
kwena mutu wosu;
bana benu ba bakhetu yi ba
bayakala babí́kula,
bangunza benu bamó́na
mbona mesu,
amana binunu byenu balóta
ndosi[d].
18 Mukyedika, yimwanga
Kitembu kyama
mwena basadi bama
ba bakhetu yi basadi
bama ba bayakala
muna bilumbu meni
bina,
amana babí́kula.
19 Amana yihá́na bidimbu
bya khumbwa mu
londi dya zilu
yi biphadi muna banda dya
ha tsi,
yi menga yi mbawu yi
kyungila kya mwisi;
20 tangwa kabá́luka mu
phipha;
amana ngondi kabé́nga
hanga menga,

d **2:17 2:17** Ndosi zazi babati zonzila haha zenina mbona mesu zina kisi songila Nzambi kwena batu mu mesu ma thona, konda kukala ku kilu. Ndosi zenina mambu mana kisi hangila Nzambi batu kuna tsya kilu.

ku thwala kukwisa kwa
kilumbu kya Pfumu,
kilumbu meni kina
kya mbuta yi kya
khembu.
21 Hanga wosu wuna watéla
khumbu ya Pfumu,
kahúluka."
22 «Bisi Kiseledi, hinikikenu
ndinga zazi: Yesu mwisi
Nazaleti, mutu wuna
kásikununa Nzambi kwena
benu mu biphadi yi bidimbu
bya khumbwa yi bidimbu
bina kásala mu nzila ya
yandi ha kati dya benu,
bwosu luzayibwa benu-
benu,
23 mutu wuna, bámulambula
bwosu bwádikadila kedi
mu luzolu lwa Nzambi,
lwámuhondisa mu ku-
mukhoka ha kitakani kwena
bandwandwa.
24 Yandi wuna kafutumuna
Nzambi, mu kumukatula
mu phasi za lufwa, kikuma
lufwa lwafwanaku ni lwa-
mukwata.
25 Mukuma Tavidi bwabu
kázimbula kikuma kya
yandi:
"Yikala mona Pfumu tangwa
dyosu ku thwala ya
meni;
kikuma ku kitata kyama
kena ndangu yinikanaku.
26 Ihana ni mbundu yama
yenina mu kyesi;
amana ndinga zama zabasa
mu kyesi kya lawu;
lutu lwama phi lwazíngila
mu kivuvu,
27 mukuma wayámbwadilaku
moya wama mu
kalunga,
wayámbulaku lutu lwa
musadi waku watoma
lwavunda.
28 Wátsongila nzila za
luzingu,
yimóna mamboti ma lawu
bwosu wakwataha
kadiki ngeyi.
29 «Baphangi bama, yena yi
muswa wa kuluzimbwala yi
tsikiningi, mu mambu mata-
didi khaka wa betu Tavidi:
yandi wafwa, bamuzika;
amana mazyamu mandi, yi
lelu dyadi menina kwena
betu.
30 Bwosu kákala mbikudi,
wázaya phi ni Nzambi
wázenga ndefi mu kuyadika
mosi wa butuka dyandi ha
kiti kya kipfumu kyandi.
31 Watekilalwa lota lufu-
tumuku lwa Masiya amana
wázonzilabwa, mu kuzim-
bula:
"Bámuyambwadilaku mu
kalunga,
amana lutu lwandi
lwávundaku."»
32 «Nzambi wámufutumuna
ku lufwa, Yesu wuna yibati
zonzila, amana betu boosu
thwenina bambangi ba lufu-
tumuku lwandi.
33 Bámutombula kuna koku
dya kitata dya Nzambi,
wátambula kwena Tata
Kitembu Kyatoma kina
kásila, amana wututyakidi
mana lubati mona yi mana
lubati yuka.
34 Mukuma yandi meni Ta-
vidi kátombukaku ku zilu,
kaasi kázonza bwabu:

e **2:34 2:34** "Pfumu" kenina Nzambi. Amana "Pfumu wama" kenina Yesu Kidisitu.

"Pfumu kázimbula kwena Pfumu wama:
sikuka ku kitata kyama[e],
35 kilumbu yikuna yikitwala bambeni baku
kidyatilu kya bitambi byaku."
36 Batu boosu ba Kiseledi bafweti zayabwa mboti-mboti ni Nzambi wámukitula Pfumu yi Masiya, Yesu wuna lwákhoka ha kitakani!»
37 Amana ku nima dya kuyuka bwabuna, mbundu zábalwala, bázimbula phi kwena Phetelu yi kwena bathumwa bahika: «Baphangi, biki twahanga si?»
38 Phetelu wubavutwadi: «Sobenu bikalulu, amana kosu mutu mu kati dya benu katambula mbotika mu khumbu ya Yesu Kidisitu, kikuma kya ndoluka ya masumu menu. Amana lwátambula kabu dya Kitembu Kyatoma.
39 Mukuma lusilu lwena kikuma kya benu yi kikuma kya bana benu yi kikuma kya boosu bana bena ku kyana, boosu bana katéla Pfumu Nzambi wetu.»
40 Amana Phetelu, mu ndinga za hika za lawu, kakala ta kimbangi yi kubaheka kikesa, mu kuzonza: «Dihululenu[f] kwena mbandu yayi yátota nzila!»
41 Bana bakala kwikila mu ndinga zandi, bakala tambula mbotika. Muna kilumbu meni kina, batu, bela-bela yi mafunda ma tatu báyikama.

Luzingu lwa kimvuka

42 Boosu bakala sya ngolu mu kuhinikinaka malongi ma bathumwa, kuzingilaka mu kiphangi, mu kudyaka homa ha mosi yi kusambilaka homa hamosi.
43 Bweya bwakala mukwata kosu mutu, amana bidimbu bya khumbwa bya lwawu yi biphadi byákala hangama muna nzila ya bathumwa.
44 Batu boosu bákala yi lukwikilu, bakala zingila mu kimvuka, bima byosu phi bákala byawu mu kimvuka.
45 Bakala tekisa mafu yi bima bya bawu amana bakala dikabisila mbongu mu kati dya bawu boosu, bwosu buna wena mupfunu wa kosu mutu.
46 Kosu kilumbu, bakala vukana kuna nzu ya Nzambi, mu kimosi yi kudyaka mapha muna nzu, amana bakala dya bima bya bawu yi kyesi yi ngemba kuna mbundu.
47 Bakala kumisa Nzambi, batu boosu phi bákala yi kitya kikuma kya bawu. Amana kosu kilumbu, Pfumu, kakala yika batu muna kimvuka kya bawu, bana kakala hulula.

3

Kubeluka kwa mukwa khonzu

1 Amana Phetelu yi Yowani bakala tombuka ku nzu ya Nzambi mu tangwa dya

[f] **2:40 2:40** "Dihululenu" disongidila ni "Dikengenu"

bisambu (dyakala tangwa dya tatu dya masikidika).

2 Kinga bakala nata mutu mosi wákala yi khonzu tuka lubutuku lwandi, kakala wasikuka bilumbu byosu muna mwelu wa nzu ya Nzambi wuna bakala tela: «Mwelu wa kitoku», ndangu kalombaka kabu dya khenda kwena bana bakala kota mu nzu ya Nzambi.

3 Buna ká́mona Phetelu yi Yowani bakala kota mu nzu ya Nzambi, wábalomba kabu dya khenda.

4 Phetelu yi Yowani bámutala amana Phetelu wumuzimbwadi: «Tutala.»

5 Amana yandi wábatala yi kivuvu ni kima katambula kima kwena bawu.

6 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Yeku yi phalata, keti wolu; kaasi kina yenina kyawu, yikuhekikya: mu khumbu ya Yesu Kidisitu mwisi Nazaleti, telama amana kangala!»

7 Amana buna ká́musimba kuna koku dya kitata, wámutelamisa. Muna mbala mosi kaka, bitambi byandi yi tsingini byázyama.

8 Wádithumba mbala mosi phi wekina mutendendi, wáyandika phi kukangala. Wákota kuna nzu ya Nzambi nzila mosi yi bawu. Kakala kangala, weka sotuka yi kuzatulaka Nzambi.

9 Batu boosu bámumona mu kukangala yi mu kuzatulaka Nzambi;

10 bakala muzaya ni yandi wuna wakala wasikuka ha Mwelu wa Kitoku wa nzu ya Nzambi, wakala lomba phi mákabu ma khenda. Batu báyituka lawu, kikuma kya mana má́mubwila.

Malongi ma Phetelu ku nzu ya Nzambi

11 Bwosu ká́nyanginina kwena Phetelu yi Yowani, hanga batu boosu báyituki lawu, bénda thinu kuna bákala bawu, muna mbalanda yina bakala tela: «Mbalanda ya Solumoni.»

12 Tangwa ká́mona bwabuna, Phetelu wázimbula kwena batu bana: «Bisi Kiseledi, kikuma kya biki lubati yitwakila mu mambu mana? Biki lubati tutadila, hangambe ti betu tumukangadisi mutu yandu mu ngolu za betu-betu holo mu kukangama kwetu kwena Nzambi?

13 Nzambi wa Bulahami, Nzambi wa Yizaki, Nzambi wa Yakobi, Nzambi wa batata betu, yandi wuzatudi musadi wandi Yesu, wuna lwálambula, lwátuna phi benu-benu yi kuna thwala ya Philatu, kinga yandi mboti kázenga ni kamusula.

14 Benu lwámutuna wuna Watoma yi Wamasonga, hanga lulombini ni baluyambwadila ndwandwa mosi.

15 Amana wuna wáyandika luzingu, benu lwámuhondisa, kaasi Nzambi wámufutumuna ku bafwa; betu thwena bambangi ba mambu mana.

16 Amana mu lukwikilu lwa khumbu ya yandi meni, khumbu yandi yivutudi

ngolu kwena mutu yandu lubati mona, luzayi phi; mu lukwikilu, mu khumbu ya Yesu, lumukodisi kimakulu ku thwala benu boosu.»
17 «Amana buthwena, baphangi bama, nzayi ni mu kukonda kwa kuzaya lwahangila mambu mana, phila mosi yi bapfumu benu.
18 Kaasi muna phila meni yina, yi mwamuna kálungisila, Nzambi, mambu mana kátekila samuna mu munwa wa bambikudi boosu ni Masiya wandi kanyókuka.
19 Ihana ni sobenu bikalulu byenu, bulukenu kwena Nzambi, ndangu masumu menu makumuka.
20 Yi bwana kalúhitikila, Pfumu, matangwa ma kulembwa, amana kahítika Yesu, Masiya wuna katekila sola ku thwala benu.
21 Yandi, wuna wáfwana ku kuzingila ku zilu tii yi kuna tangwa dina kayílulula Nzambi moosu mana ká́zimbula, tukidila thama, kwena bambikudi bandi ba Nzambi.
22 Moyize kázimbula bwabu: "Pfumu, Nzambi wenu, katélamisa kikuma kya benu, mbikudi mosi hanga meni, hana kati dya baphangi benu; lwa-muyukidiki mu mambu moosu mana kakala luzimb-wala.
23 Kaasi wuna wakonda mulemvukila mbikudi wuna, bamúzanga amana bamúkatula mu ndonga ya batu ba Nzambi.
24 Bambikudi boosu, yandikila kwena Samwela, yi bilandi byandi, bázonzila bilumbu bina amana basámunabya phi.
25 Benu, lwenina bana ba bambikudi yi muna bulunda buna ká́ta Nzambi mu nzila ya batata benu mu kuzonza kwena Bulahami: "Mwena mosi wa butuka dyaku mwasákumukina bikanda byosu bya ha tsi."
26 Nzambi, kunima dya ku-lubula musadi wandi, kwena benu katekila muhitika, kikuma kya kulusakumuna, mu kukatula mosi-mosi wa benu ku mabanza mandi mambi.»

4

Phetelu yi Yowani ku thwala kimvuka kya mbuta kya Bayuta

1 Tangwa bakala zonza, Phetelu yi Yowani, kwena batu, banganga Nzambi yi kaphita wa batsinzidi ba nzu ya Nzambi yi Basadise[a] bátula.
2 Basidika mu kubamona, bathumwa bawu bodi, mu kulonga kwena batu yi mu kubasamwana kikuma kya Yesu, lufutumuku lwandi ha kati dya bafwa, mu

a **4:1 4:1** Basadise: kibuka kimosi muna nzu ya Nzambi ya bayuta kina kyakala tala mambu ma nzu ya Nzambi yi nzu ya kisalu ya mbuta wa banganga Nzambi muna tangwa meni dina. Basadise bakalaku kwikila mwena banzyo, bakalaku kwikila phi ni Nzambi wufwani kuzingisa hika batu bafwa. Amana phi, bawu bakalaku kwikila mwena Masiya wuna wa mukyedika.

kusongila ni kilumbu kimosi batu bafútumuka.
3 Hanga babakwati, babakotisi phi mu boloku muna phipa meni yana yi kuna kilumbu kyalanda, mukuma kuma kwayila kwákala[b].
4 Amana batu lawu hana kati dya bana bayuka malongi, hanga bakituki bakwikidi; amana thalu ya bayakala yátombuka belabela yi mafunda ma tanu.
5 Amana kilumbu kyalanda, bapfumu ba bawu yi bathwadisi ba nzu ya Nzambi yi balongi ba mitsiku bákutakana kuna Yelusalemi.
6 Hákala hika yi nganga Nzambi wa mbuta Ana yi Khayifu yi Yowani[d] yi Lekizandi yi boosu bana bákala mu kikanda kya bambuta ba banganga Nzambi.
7 Amana buna bábanata Phetelu yi Yowani ku thwala ya bawu, bábahyula phi bwabu: «Mu ngolu za nati yi mu khumbu ya nati wuluhangidi bwabuna?»
8 Hanga Phetelu, wabasa yi Kitembu Kyatoma, wubazimbwadi: «Balemba yi bathwadisi ba nzu ya Nzambi:
9 batufundisidi lelu kikuma kya dyambu dya mboti dimosi tusadi kwena mukwa khonzu yi buna kabelukidi.
10 Zayenubwoku mboti, benu boosu, yi bisi Kiseledi ni mu khumbu ya Yesu Kidisitu mwisi Nazaleti, wuna lwákhoka ha kitakani, amana Nzambi wámufutumuna ha kati dya bafwa, mwena yandi katelamini mutu yandu yi lutu lwa kitoku ku thwala ya benu.»
11 «Yandi:

"Yi tadi dina lwálosa benu batungi ba nzu,

amana dyákituka tadi dya sina dya mupfundila[e]."»

12 «Luhulusu lweku mwena mutu wahika yuka ka mwena Yandi ku, mukuma mweku khumbu ya hika, mu sina dya zilu, yina bahana kwena batu yina tufwani twahulukila.»
13 Mu kumona kikumbwala kya Phetelu yi Yowani, báyituka lawu, mukuma bakala bazayila ni bawu batu bakonda longuka, bábakula phi ni babana bázinga yi Yesu.
14 Kaasi bwosu bakala mona, hana kabeta ka bawu, mutu wuna wábeluka, wutelamiki, bámonaku hika kima kya kuzonza.
15 Bábasenda batelama ha

b **4:3 4:3** Mitsiku mya bayuta myákalaku hana muswa kwena bazusi ni bazenga mukanu mu phipha. Batwadisi ba nzu ya Nzambi báhana muswa kwena batsinzidi ndangu babasya mu boloku yi kuna kilumbu kyálanda. Bwabuna bwálunga kikuma kya bawu ku thwala ya kubafungwasa bathumwa bawu bodi.
d **4:6 4:6** Yowani yandi bazonzidi haka kena mosi hana kati dya batu bana bakala mu kikanda ya banganga-Nzambi. Keku mutu mosi yi Yowani wa thumwa.
e **4:11 4:11** Bayuta básadila lawu matadi mu kutunga nzu za bawu.

mbasi, amana bá́yandika kutendana bawu yi bawu,
16 yi kuzimbulaka: «Biki twabá́hanga batu baba? Kikuma, batu boosu ba Yelusalemi bazayi ni kiphadi kyaki kya mbuta, mu nzila ya bawu kisalamini amana twalendakyoku mu kutuna.
17 Kaasi tubakandisenu ndangu dyambu dina diyalanganaku lawu ha kati dya batu, bazonziladyoku keti kwena mutu mosi mu khumbu yina.»
18 Amana bá́batela, bá́bakandisa phi mu kuzonzila keti kulonga hika mu khumbu ya Yesu.
19 Kaasi Phetelu yi Yowani babavutwadi: «Bwalunga bwenina ku mesu ma Nzambi yukani twalemvukila benu hana tufwani kulemvukila Nzambi? Zengenu benu-benu.
20 Mukuma betu, tufwaniku kubusa kụzonzila mambu mana twámona yi mana twá́yuka.»
21 Malemba bá́bayangisa hika kunima bá́bayambwadila, bámonaku phila ya kubahekila ndola; kikuma batu boosu Nzambi bakala zatula mụ kumona mambu mana mạluta.
22 Mukuma mutu wuna wá́beluka mu kiphadi kina kákala yi mvula ziluti makumaya.

Lombilu lwa bakwikidi

23 Kunima dya kubasula, Phetelu yi Yowani benda menika kwena banduku ba bawu mambu mana moosu bá́bazimbwala kwena malemba yi banganga Nzambi.
24 Buna bá́yuka bwabuna, boosu bá́thuta ndinga mu kimosi, kwena Nzambi amana bá́zimbula: «Mulongi, ngeyi wá́hanga tsi yi zilu yi mayanga yi bina byosu byenamwa.
25 Ngeyi wá́zonza, mu ngolu za Kitembu Kyatoma, mu munwa wa khaka wetu Tavidi musadi waku:

"Kikuma kya biki bibati
vwalanganina bikanda byosu?
Amana kikuma kya biki batu
bakasi mafwongu makonda kima?
26 Bakyamvu ba tsi batelami,
amana bapfumu phi bakutakani
kikuma kya kunwanisa
Pfumu yi Kidisitu wandi."

27 Mukuma, mu kyedika, ni kikuma kya kunwanisa mụsadi waku watoma wuna wá́yadika Yesu bakasidi fwongu Eloti yi Phosi Philatu mu mbanza yayi, kumosi yi makanda yi batu ba Kiseledi.
28 Kikuma kya kulungisa lwesi byosu bina wá́tekila zola mu ngolu zaku.
29 Amana buthwena, Pfumu, tala tsokisila za bawu amana hana ngolu kwena basadi baku mu kulonga malongi maku yi kikumbwala.
30 Lambula koku dyaku ndangu kubeluka kwakala, bidimbu bya khumbwa yi biphadi bya phila yi phila

byamónika mu khumbu ya musadi waku watoma Yesu.»
31 Tangwa bálombila, homa hana bákala, háningana. Boosu bábasa yi Kitembu kyatoma, bakala longa phi ndinga ya Nzambi yi kikumbwala.

Bakwikidi babundikisi bima homa ha mosi

32 Kibuka kya batu bana bákwikila kyákala yi mbundu mosi yi moya mosi. Hákalaku mutu wakala zimbula ni bima byandi kikuma kya yandi buhika; kaasi kosu kima kyákala mu kimvuka.
33 Amana yi ngolu za lawu, bathumwa, bakala ta kimbangi kya lufutumuku lwa Pfumu Yesu; amana phi khenda za lawu zákala bawu boosu.
34 Amana ha kati dya bawu, ka mutu ku wákala yi mupfunu wa kima. Mukuma boosu bana bákala yi bilanga holo yi nzu, bakalabya tekisa, banati thalu yina bátekisila,
35 bazesibya muna malu ma bathumwa; amana bawu bakala kabisa kwena kosu mutu, bwosu bwákala mupfunu wandi.
36 Bwabuna Yozefu, wuna bakala tela Balanabasi kwena bathumwa, disongidila: «Mutu wisi hana kikesa», mulefi, mwisi Siphe,
37 wátekisa mafu maṃosi mana kavwa, wánata makuta amana wásikulama muna malu ma bathumwa.

5

Ananiya yi Safila

1 Kinga mutu mosi khumbu yandi Ananiya, yi Safila mukhetu wandi, wátekisa mafu ma bawu.
2 Wásweka ndambu yandi ya makuta, buna báyukana yi mukhetu wandi, amana wenda nata ndambu yina yásala, wásikulaya phi muna malu ma bathumwa.
3 Hanga Phetelu wu-muhyudi: «Ananiya, kikuma kya biki kabasisidi Satana mbundu yaku ndangu wahuna Kitembu Kyatoma mu kusweka ndambu ya hika ya makuta mana wutekisidi kilanga[a]?
4 Tangwa wúkadiki mawu, wufwanikiku wasẉekama? Ata tangwa mátekamiki, thalu ya makuta ma mawu yikadikiku mu hamu dya ngeyi? Kikuma kya biki wubanzidiki dyambu dya phila yina muna mbundu yaku? Wuhuniku kwena batu kaasi kwena Nzambi.»
5 Tangwa káyuka Ananiya bwabuna, wábwa, wáfwa phi. Amana bweya bwa lawu ḅwábakwata boosu bana bayukabwa.

a **5:3 5:3** Ananiya tangwa kisa nata ndambu ya makuta mana katekila kilanga, hanga wuhunikisi ni yi mamana makuta mosu katekilakya kinga ndambu lwesi kahana. Wadi kákala yi masonga, kátendula ni ndambu yisi yawu holo phánizoku, wadi Nzambi kákhanaku muheka ndola.

6 Bangunza bátelama, bávungaya mvumbi ha muledi amana bámunata, bámuzika phi.

7 Kitesu kya matangwa matatu máhita, mukhetu wandi wákota, konda kuzaya mana mábwa.
8 Phetelu wumuhyudi: «Nzimbwala, mu thalu meni yina lutekisidiki kilanga?» Amana yandi wuvutudi: «Mu kyedika, muna thalu meni yina.»

9 Hanga Phetelu wumuzimbwadi: «Abweti lufwaniki kuyukana ndangu lwasokisila Kitembu kya Pfumu? Zayabwa ni bana bamuziki yakala dyaku, mu mwelu benina; bakúnata ngeyi phi.»
10 Muna tangwa meni dina, wábwa muna malu mandi wátabula phi. Mu kukota kwa bangunza, bámuwana watabula; bámunata, bámuzika phi hana kabeta ka yakala dyandi.

11 Amana Dibundu dyosu bweya bwábakwata lawu boosu bana báyuka mana maluta.

Biphadi bya lawu

12 Biphadi yi bidimbu bya khumbwa bya lawu byákala hangama kwena batu ku moku ma bathumwa. Bakwikidi bakala kutakana boosu, yi mbundu yimosi muna mbalanda ya Solumoni.
13 Amana muna kati dya batu bahika, keti mosi kanyotaku kukhundakana kwena bawu; kaasi batu bakala bazola lawu.
14 Kaasi kosu tangwa batu bakala kwikila mwena Pfumu, lawu dya bakhetu yi bayakala bakala yikama ku dingumba.

15 Bakala nata bambefu muna mabala-bala; bakala balubula ha biphoyu yi thangi za bawu, ndangu Phetelu ha kahita, kininga kyandi kyafidinga ndambu batu hana kati dya bawu.

16 Batu lawu bátuka mu mbanza zina zákala bela-bela yi Yelusalemi, mu kunata bambefu yi batu bana bakala yangisa kwena bitembu bya mbi, boosu phi bakala beluka.

Lombu dya Bathumwa

17 Amana bwosu bábasa yi kiphala, mbuta wa banganga Nzambi yi boosu bana bákala kumosi yi yandi, disongidila kibuka kya basadusi, bazodi bawakula.
18 Babakwatisi bathumwa, babakotisi phi mu boloku dya batu boosu.

19 Kaasi muna phipha, wanzyo mosi wa Pfumu wáyafulula mwelu mya boloku amana wábalubula, wubazimbwadi:
20 «Alwenda, telamenu kuna nzu ya Nzambi, amana zimbulenu kwena batu mambu moosu mana matadidi luzingu lwalu lwa pha.»

21 Buna báyuka bwabuna, benda ku nzu ya Nzambi muna kati kya suka, báyandika phi kulonga.

Mbuta wa banganga Nzambi yi bana bákala kumosi yi yandi bátula; bákutikisa malemba yi kimvuka kyosu kya bambuta ba bisi Kiseledi amana babatumi kusosa bathumwa muna boloku.
22 Kaasi batsinzidi mu kutula kwa bawu, bábawanamwoku mu boloku. Hanga bavutuki kwabawu, bahani phi meni dya bawu mu kuzimbula:
23 «Tuwani boloku dya kuphata buna bufwani; amana batsinzidi bazakala phi muna bifulu bya bawu kuna thwala mwelu. Kaasi tangwa tuyafuludi, tuwaniku keti mutu mosi mu kati.»
24 Buna báyuka bwabuna, bapfumu ba batsinzidi ba nzu ya Nzambi yi bambuta ba banganga Nzambi báyituka lawu kikuma kya dyambu dina, bakala dihyula keti bweti máhwila mambu mana.
25 Muna tangwa meni dina, mutu mosi wisa bazimbwala: «Batu bana lusiki mu boloku, kuna nzu ya Nzambi benina, babati longa phi batu.»
26 Hanga pfumu wa batsinzidi yi batsinzidi bendi basanda bathumwa. Bábanata konda kubayangisa, mukuma bweya bakala bwawu ni babahonda nana ku matadi kwena batu.
27 Tangwa bábanata, bábasya ku thwala kimvuka, amana mbuta wa banganga Nzambi wábasambisa.
28 Wuzimbudi: «Aketi tulukandisiki ni lulongilaku hika mu khumbu meni yina? Amana talenu buna lubasisi Yelusalemi mu malongi menu! Luzodi hika lwanokisina ha thandu ya betu, menga ma mutu wuna.»
29 Phetelu wávutula, kumosi yi bathumwa bahika: «Bulungi kulemvuka kwena Nzambi kaasi ka batu ku.
30 Nzambi wa batata betu wámufutumuna Yesu wuna lwáhondisa benu, mu kumukhoka ha kitákani.
31 Nzambi wámutombula kuna kitata kyandi, kakala Pfumu yi Muhuludi, ndangu kahana kwena Kiseledi kubalula kwa mbundu yi kuloluka kwa masumu.
32 Betu thwenina bambangi ba mambu mana, kumosi yi Kitembu Kyatoma kina kahana Nzambi kwena bana bisi mulemvukila.»
33 Amana bawu buna báyuka bwabuna, khabu zábakwata, bázola phi babahondisa.
34 Kaasi Mufwadisi mosi khumbu yandi Ngamadyedi, mulongi wa mitsiku wuna bakala zitisa lawu kwena batu, wátelama hana kati dya kimvuka, wásenda ni babalubula koma bathumwa.
35 Kunima wuzimbudi phi: «Bisi Kiseledi, kebenu kikuma kya mambu mana lwahánga kwena batu bana.
36 Mukuma mu mvula zilutuki, kátelamiki mutu mosi wukaditsikisa ni yandi lwesi, Thetasi; amana batu belabela yi khama ya bakotiki mu dingumba dyandi. Kaasi

bamuhondikini, batu bana bakamulandaka, boosu bamwangalakani, keti kima kisadikihoku hika.

37 Ku manima ma yandi kutelamiki hika Yutasi mwisi[b] Ngadidi, mu tangwa dya kusonikisa khumbu, amana batu ba lawu bamulandiki ku manima kaasi yandi phi wufwiki, batu boosu phi hangi bamwangalakaniki.

38 Amana buthwena, yibatibwa luzimbwala, lulandaku hika batu baba, bayambulenu phi benda. Yukani mu lukanu lwa bạtu holo tsadidi ya batu, lwatota.

39 Kaasi yuka ni kwena Nzambi matuki mamana, lwalendaku kubatotisa. Kebenu, lwakota nana mu mvita yi Nzambi.» Bátambwasa dibanza dyandi.

40 Bábatela bathumwa, bababetisi[d] phi, amana bababwisisi ni bazonzilaku hika mu khumbu ya Yesu, kunima bábasula.

41 Bathumwa bálubuka mu kimvuka kya mbuta, yi kyesi kyosu mu kumona ni Nzambi wubatambwasi ni bawu balungidi mu kulewuka kikuma kya Khumbu ya Yesu.

42 Kosu kilumbu, kuna nzu ya Nzambi yi kuna nzu za batu, bakalaku lembwa mu kulonga yi kusamuna Musamu wa Bukheti wa Yesu wuna wenina Kidisitu.

6

Basodi batu tsambwadya mu kusadisa bathumwa

1 Muna bilumbu bina, bwosu bakala vula balongukia, bayuta bana bakala zonza ndinga ya ngeleti bakala nyengalakana kikuma kya bayuta ba tsi yina[b]: bakala zimbula ni kosu kilumbu, mu tangwa dya kukabisa madya,

---

b **5:37 5:37** Yutasi wuna mwisi Ngadidi wuswaswani yi wuna wálambula Yesu. Yutasi meni wuna wa kinzunga kya Ngadidi, yandi wáyidika dingumba dya batu bana bakala nwanina diphanda. Kazimbula kwena batu ni bweku mboti mu kufuta phaku kwena leta wa ku Loma, mukuma Nzambi yandi wázayakana lwesi mu kukala kyamvu wa bayuta. Wábakwikisa batu bahika ndangu bavwalangana kwena bisi Loma mu mvula ya sambanu kunima lubutuku lwa Yesu, buna bámuhonda kwena baphumbulu ba ku Loma, hanga balemvudikya kibuka kyandi. Kaasi kunima dya lufwa lwandi, bakwa kibuka kya bayuta bana bakala nwanina diphanda bálanda kaka mu kubwisa yi bapfumu ba ku Loma.

d **5:40 5:40** Mu kikalulu kya bayuta kina kya kuzyatula batu, batsinzidi bakala sadila tsibu za kuvunga mu kubetila bathumwa. Amana bakala babeta mafimbu makumatatu yi vwa mwena kosu thumwa. Batsinzidi báfwana kubazyatula ndambu yimosi, muna bitini bitatu bya mafimbu, ku thulu ya kikhonga amana ndambu zodi zikwawu, muna tatu za mafimbu, ku kunda dya kikhonga. a **6:1 6:1** Balonguki: muhowu wawu, bisiwa zonzila kikuma kya balonguki batheti ba Yesu, kaasi haka, wubati zonzila bakidisitu. b **6:1 6:1** Bayuta bana bakala zonza ndinga ya ngeleti benina bakidisitu ba bayuta bana bisi sadila ndinga ya ngeleti muna mambu ma bawu mana matadidi Dibundu. Bayuta ba tsi benina bakidisitu ba bayuta bana bisi sadila ndinga ya hebelu muna mambu ma bawu mana matadidi Dibundu.

bafwidi ba bawu bakala balewula.
2 Hanga bawu Kumi yi bodi batedisi balonguki boosu, babazimbwadi: «Bulungiku ni twayambula kulonga ndinga ya Nzambi kikuma kya kusadila ku mesa.
3 Yihana ni, ba phangi, solenu bayakala tsambwadi hana kati dya benu, bisi tila kimbangi kya bukheti, bábasa yi Kitembu Kyatoma yi mudimu, amana twabáhekakya kina.
4 Amana betu twadihana lwesi mu lombilu yi kisalu kya Ndinga ya Nzambi.»
5 Dibanza dina dyásephidisa kibuka kyosu. Hanga basodi Kitsyeni, mutu wabasa yi lukwikilu yi Kitembu Kyatoma, Fidiphu[d], Phokolu, Nikanolu, Timoni, Phadimenasi yi Nikolasi wuna mwisi Atyoki wuna wákota mu dingumba dya Bayuta.
6 Benda basongila ku mesu ma bathumwa, bawu, kunima kulombila, bábasya moku.
7 Amana ndinga ya Nzambi yáyalangana kosu tangwa, thalu ya balonguki yakala vula tswasu ku Yelusalemi, amana mulumba-lumba wa banganga Nzambi ba bayuta bakala lemvuka ku lukwikilu mwena Yesu.

Bamukwati Kitsyeni

8 Kitsyeni wábasa yi makabu yi ngolu, kakala sala bidimbu bya khumbwa yi biphadi bya mbuta ha kati dya batu.
9 Kaasi bayakala bahika, bana bakala mu nzu ya kimvuka ya Bayuta yina bisi tela: «Ya bana balubuka mu kihika», yi bayuta ba mbanza za Sileni yi Alekizandi, yi bisi Sidisi yi bisi kinzunga kya Aziya báyandika kuyumana yi Kitsyeni.
10 Kaasi balendaku mu kumubedisa mukuma kakala zonza yi mudimu yi Kitembu.
11 Hanga bafuti batu bazimbula: «Tumuyukiki mu kuzonzila mambu mabati tukwana Moyize yi Nzambi!»
12 Babalundiki batu yi malemba yi balongi ba mitsiku; kunima bátula kuna kakala, bámukwata, bámunata phi mu kimvuka kya mbuta.
13 Amana báfwonda bambangi ba bukamvi bakala zimbula: «Mutu yandu kisiku yambula mu kuzonza ndinga zibati tukwana homa haha hatoma yi mitsiku mya Moyize.
14 Mukuma tumuyukiki kuzimbula ni Yesu, mwisi Nazaleti, kazánga homa haha, amana kabálumuna mikuku mina twatambula kwena Moyize.»
15 Hanga boosu bana bákala bazakala ha mbasi bakala mutala, bámona mbunzu yandi hanga yina ya wanzyo.

d **6:5 6:5** Fidiphu yandu, wuswaswani yi wuna wákala thumwa.

7

Malongi ma Kitsyeni

1 Mbuta wa banganga
Nzambi wuzimbudi: «Buna
babati zimbula kikuma
kya ngeyi, bwa kyedika
bwenina?»
2 Kitsyeni wávutula:
«Baphangi bama yi batata
bama hinikinenu! Nzambi
wa khembu kádimonikisa
kwena Bulahami, tata wetu,
tangwa ká́kala ku Mezopho-
tamiya, hana khaku kenda
zakala ku Halani,
3 amana kámuzimbwala:
"Katuka ku tsi yaku yi
kikanda kyaku, awenda ku
tsi yina yikúsongila."
4 Hanga wulubuki mu tsi
ya bisi Kaditeni, wendi kala
ku Halani. Kwakuna, ku-
nima lufwa lwa tata wandi,
Nzambi wamuhitisa mu tsi
yayi lwisi kala buthwena.
5 Ká́muhekaku keti kuvwa
kumosi muna tsi meni
yina, keti mafu ma ku-
thetika bitambi; kaasi ká́sila
ni kamú́hekama mafu yi
kwena batekulu bandi kinga,
muna tangwa meni dina,
ká́kalaku kedi yi mwana.
6 Nzambi ká́zonza bwabu:
"Kanda dyandi dyaká́dila mu
kinzenza mu tsi ya kinzenza,
bakwá́tadya mu kihika
amana banyókunadya mu
mvula khama ya.
7 Kaasi muna tsi yina
yabá́kwata mu kihika, meni
yifúndisaya, ku manima ma
bwabuna, balúbuka amana
bakwata tsambila ha kati
dya homa haha."
8 Kunima Nzambi wá́ta
bulunda yi Bulahami, amana
mukhanda wenina kidimbu
kya kuyukana; yihana
kabutila Yizaki amana
wámuyotisa mukhanda mu
kilumbu kya nana; bwabuna
ká́hanga Yizaki kwena
Yakobi, amana Yakobi phi
kwena bana bandi kumi yi
bodi, bakhaka ba bikanda
byetu.

9 Bakhaka betu, bana ba
Yakobi, bámuyukila kiphala
phangi wa bawu Yozefu
amana bámutekisa ndangu
bamunata ku Ngiphiti. Kaasi
Nzambi ká́kala kumosi yi
yandi;
10 amana wámutabula
mu biwayi byandi kyosu,
wámuheka phi khenda yi
mudimu ku thwala Fwalawo
kyamvu wa Ngiphiti, wuna
wámuyadika pfumu mu
Ngiphiti yi muna nzu yandi
yosu[a].
11 Hanga nzala yifwebuki
lawu mu Ngiphiti yosu
yi muna tsi ya Kanana.
Kiwayi lawu kyá́kala, amana
bakhaka betu bakalaku
mona keti kima kya kudya.
12 Yakobi, buna kayuka ni
ngenza za bule zá́kala mu
Ngiphiti, wá́tuma bakhaka
betu mu mbala ya theti.

a **7:10 7:10** "Pfumu mu Ngiphiti" disongidila ni Yozefu kakala yala bisi Ngiphiti. "Nzu yandi yosu" hangambe ti bima byosu bina byá́kala mu nzu Fwalawo. Yozefu wá́senda kwena batu boosu mu kulumbika ngenza mu mvula tsambwadi. Kunima wá́tekisa ngenza zina bálubula batu mu khila.

13 Amana mu mbala ya zodi[b], Yozefu wádizayikisa kwena baphangi bandi, kisina kya Yozefu phi kyázayakana kwena Fwalawo.
14 Kunima Yozefu wátuma benda musanda tata wandi Yakobi yi kikanda kyandi kyosu; batu makumi tsambwadi yi tanu bákala.
15 Yakobi wákulumuka ku Ngiphiti. Yi kwakuna káfwila yandi yi bakhaka betu.
16 Bábanata ku Sikemi amana bábazika muna mazyamu mana kásumba Bulahami yi mbongu kwena bana ba Amoni kuna Sikemi[d].
17 «Bwosu dyakala bwesuka tangwa dya lusilu luna kásila Nzambi kwena Bulahami, kanda dyávula lawu mu Ngiphiti,
18 yi kuna tangwa dina kisa yadila kyamvu wahika, mu Ngiphiti, wuna wakonda muzaya Yozefu.
19 Kyamvu meni wuna kakala huna kanda dyetu mu mayedi mambi, wábanyokuna bakhaka betu, wábadindamisa mu kulosa bana ba bawu ba lubutu ndangu bazingaku.
20 Muna tangwa meni dina yi mwamuna kábutuka Moyize, wuna wákala kitoku ku mesu ma Nzambi. Kátsatsuka ngonda tatu muna nzu ya tata wandi.
21 Buna bámuyanika, mwana ndumba wa Fwalawo wámutonguna, amana wámutsasa phi hanga mwana wandi.
22 Moyize katsasukila muna mudimu wosu za bisi Ngiphiti. Kákala yi hamu dya kuzonza yi muna mihangu myandi.
23 Buna kalungisa mvula makumaya, wábonga lukanu lwa kwenda kinda biwutu byandi, bisi kiseledi.
24 Buna kámona mutu mosi bakala yangisa, Moyize wámunwanina amana wávutula mbela ya mutu wuna bánwanisa; wámuhondyanga mwisi Ngiphiti.
25 Kabanza ni biwutu byandi babákula ni Nzambi wuzodi kabaheka luhulusu mu nzila ya yandi; kaasi bábakulabwoku.
26 Kilumbu kyalanda, wádimonikisa kwena bana bakala nwana, wuzodi ni kavutula ngemba ha kati kya bawu mu kuzimbula: "Lwenina baphangi, biki lubati nwanina benu yi

b **7:13 7:13** Kuy 42-45 mwamuna babati zonzila yi tsikiningi mbala meni zina zodi benda bana ba bayakala ba Yakobi mu Ngiphiti mu kusumba ngenza za bule.
d **7:16 7:16** Batu ba Kitsyeni bakala zayila ni muna mafu mana kásumba Bulahami yi mbongu, mwamuna bámuzika Yakobi (Kuy 50:13) amana bahika ni ku Sikemi bázika mifufwa myandi (Yos 24:32). Batu bahika bázimbula ni baphangi ba Yozefu ku Sikemi bábazikila, kaasi muyuta mosi wálonguka mambu mana málutа, khumbu yandi Yosefwati, kázimbula ni ku Heboni bábazika. Fwani bwakala ni batu babazika baphangi ba Yozefu bela-bela yi Heboni holo ku Sikemi.

benu?"
27 Kaasi wuna wakala yangisa mukwawu, hanga wumununguni Moyize amana wuzimbudi: "Nati wukusi pfumu yi zusi kwena betu?
28 Wuzodi waphonda bwosu wuhondiki mukolu mwisi Ngiphiti?"
29 Buna káyuka bwabuna, Moyize watina, wenda mu kinzenza muna tsi ya Madyani. Kwakuna, wabuta bana ba bayakala bodi.
30 «Buna zalunga mvula makumaya, wanzyo mosi wámumonikina, muna nganga yina ya mongu wa Sinayi, muna muleku wa mbawu hana kivunza.
31 Mu kumona bwabuna, Moyize wáyituka kikuma kya mbona mesu yina. Amana bwosu kakala bwesuka mu kutala, ndinga ya Pfumu yáyukalakana:
32 "Meni yenina Nzambi wa bakhaka baku, Bulahami, Yizaki yi Yakobi". Moyize kuna yi tsula, kálendaku mu kutala.
33 Pfumu wumuzimbwadi: "Womuna tsabatu[e] zaku, mukuma homa haka wutelamiki, mena mafu matoma.
34 Mboni phasi za kanda dyama dyenina mu Ngiphiti, ngyuki bibimu bya bawu, khulumukini ndangu yibahulula. Buthwena awisa, yikútuma ku Ngiphiti."
35 «Moyize yandu básuwangana, mu kuzimbula: "Nati wukuyadikini pfumu yi zusi?", yandi wuna kátuma Nzambi hanga pfumu yi muhuludi[f], mu lusadisu lwa wanzyo wuna wámulubwakila ha kivunza kya mbawu.
36 Yandi wábalubula, wásala phi biphadi yi bidimbu bya phila yi phila mu tsi ya Ngiphiti, ku yanga dya Kabengi yi mu nganga, mu mvula makumaya.
37 Moyize meni wuna wázimbula kwena bisi Kiseledi: "Nzambi kalúhitika hana kati dya baphangi benu, mbikudi mosi hanga meni.
38 Mu lukutakanu, yandi wákala hakimosi yi wanzyo wuna wakala muzonzila ha mongu wa Sinayi yi bakhaka betu; kátambula ndinga za luzingu ndangu katuhekaza.
39 Bakhaka betu bábwisa kumulemvukila; kaasi bámusuwangana, yi sunga dya kuvutuka ku Ngiphiti.

[e] **7:33 7:33** Nzambi kámusenda Moyize mu kuwomuna tsabatu zandi kikuma kya kuta kimbangi kya luzitu.
[f] **7:35 7:35** Kitsyeni kámuzonzila Moyize hanga muhuludi, mu kusadila muhowu wumosi yi wuna kázonzila mu khaphu ya 7:27b. Muhowu meni wuna wa muhuludi, wawuna phi kásadila Luka mu mambu matadidi Yesu muna Mukanda wa Luk 24:21. Disongidila ni mutu mosi wubati lubula batu ku mambu ma phasi mu kufuta thalu ya lawu ndangu kabonga kiphwanza kya bawu. Tuzayi, konda keti-keti ni Kitsyeni wámufwanikisa Moyize yi Yesu. Bwosu káhitisa Moyize luzingu lwandi ndangu bisi Kiseledi balubuka mu kihika kya bawu, bwabuna phi kálambula Pfumu Yesu luzingu lwandi mu kulubula batu mu kihika ndangu Nzambi kabahekaku ndola kikuma kya masumu ma bawu.

40 Bazimbudi kwena Loni:
"Tuyidikila banzambi bana
bakala kwenda ku thwala
betu, mukuma Moyize meni
wawuna wátulubula mu tsi
ya Ngiphiti, tuzayiku mana
mamubwidi."
41 Muna bilumbu meni
bina, báhala nzambi wa
kiteki kya mwana wa
ngombi, bámunatina phi
mukhayilu wumosi amana
báta mukinzi yi kihangwa
kya moku ma bawu.
42 Kaasi Nzambi wábafwila
kunda, wábayambula ni
bafukamina bihangwa bya
ku zilu, bwosu básonika mu
mikanda mya bambikudi:
"Kanda dya Kiseledi, kwena
meni
lwátambika bibulu yi mak-
abu mahika
mu mvula makumaya muna
nganga?
43 Loni, kaasi sombolu
dya nzambi wenu
wa kiteki Moloki[h]
lwázangula
yi katumbwa ka nzambi
wenu wa kiteki
Lefwani[i],
bifwanisu meni bina
lwáhala mu kuba-
fukamina.
Ihana ni yisenda ni balunata
kyana kuluta mbanza
ya Babiloni."»
44 «Muna nganga, bakhaka
betu, bákala yi sombolu
dya kimbangi, hanga dina
kásongila Nzambi wuna
wázonza kwena Moyize ni
kayidika, bwosu kifwanisu
kina kámona.
45 Sombolu meni dina
báhanadya kwena bakhaka
betu bana bálanda ku man-
ima yi Yosuwe bákotisadya
muna tsi ya makanda mana
kákukwasa Nzambi ku
thwala ya bawu. Dyásala
hana tii yi kuna tangwa dya
Tavidi.
46 Tavidi wámona khenda
za Nzambi amana wálomba
homa hamosi ndangu
katungila nzu kikuma kya
Nzambi wa Yakobi.
47 Kaasi Salomoni
wámutungisila nzu.
48 Kaasi Kahungu kisiku
zingila mu nzu zina bátunga
mu moku ma batu. Bwosu
kazonza mbikudi:
49 "Zilu dyenina kiti kya
luyalu lwama,
amana mafu menina kidy-
atilu kya bitambi
byama.
Khi nzu lwathúngila,
kázimbula Pfumu,
holo khi homa pfwani
yilémbwila?
50 Ka koku dyama ku
dyáhanga mana
moosu?"
51 «Benu batu ba mutwa
ngolu yi mbundu za matadi
yi bizika matu, lwisi bwisa
kaka Kitembu Kyatoma!

[h] **7:43 7:43** Moloki: khumbu ya nzambi wa zilu yi tangwa wuna bakala fukamina kwena bisi Kana yi bisi Fenisi. Muna kati dya sombolu mwakala yi nzambi wa kiteki mosi wuna wakala hanga nzambi wa bawu.
[i] **7:43 7:43** Katumbwa kabati songila kidimbu kimosi kondilo nzambi wa kiteki wuna bakala nata bisi Kiseledi. Lefwani: khumbu ya katumbwa, yibati songila tsi ya Satudine yina bakala fukamina hanga pfumu kwena bisi Ngiphiti yi bisi Kiseledi bahika.

Lwenina hanga bakhaka benu.
52 Khi mbikudi bákonda nyokuna bakhaka benu? Báhonda bana batekila samuna kukwisa kwa mutu wa masonga; wuna lwalambudi, buthwena, benu amana lumuhondi.
53 Benu lwátambula mitsiku mina báluheka banzyo kaasi, lwázitisamyoku!»

Lufwa lwa Kitsyeni

54 Buna bayuka mambu mana, bafunga khabu yi kukwekisaka menu kikuma kya Kitsyeni.
55 Kaasi yandi, wabasa yi Kitembu kyatoma, buna katala ku zilu, wámona khembu ya Nzambi; amana Yesu watelama kuna koku dya kitata dya Nzambi.
56 Wuzimbudi: «Mbati mona zilu dya kukangula yi Mwana wa mutu watelema kuna koku dya kitata dya Nzambi.»
57 Hanga bakalungi ngolu, baziki matu ma bawu, boosu bamubwidi;
58 bámubulumuna ku phenza ya mbanza amana báyandika kumuta matadi. Bambangi básisa miledi mya bawu kwena ngunza mosi, bakala tela Sawulu ndangu kasimbululakamya.
59 Kuna yi kumutimbwalaka matadi, Kitsyeni kakala lombila mu kuzimbula: «Pfumu Yesu, yamba moya wama!»
60 Kunima wábwa muna makungulu amana wákalunga: «Pfumu, wubafutisaku disumu dyadi!» Buna kázimbula bwabuna, wátabula.

8

1 Sawulu wátambwasa ni bamuhonda Kitsyeni.

Sawulu wunyokuni Dibundu

Yandika kilumbu meni kina, báyandika kunyokuna batu mu Dibundu dina dyákala ku Yelusalemi. Bakwikidi boosu bámwangana muna binzunga bya Yuteya yi Samadiya, katula lwesi bathumwa.
2 Kaasi batu bakwikama bámuzika Kitsyeni, bawu phi bámudila lawu.
3 Sawulu, yandi, kakala sanda kuzanga Dibundu; kakala kota muna nzu, mu kukwata bakhetu yi bayakala yi kubakotisaka mu boloku.

Fidiphu wusamuni Musamu wa Bukheti mu Samadiya

4 Batu bana bámwangana, bakala kwenda muma mwa phila yi phila yi kusamunaka Musamu wa Bukheti wa Ndinga ya Nzambi.
5 Fidiphu, yandi wákulunga ku mbanza ya Samadiya, wásamuna kwakuna Kidisitu.
6 Milumba-lumba mya batu, bázitama mu kuhinikinaka mana kakala zonza Fidiphu, mu kulonguka yi mu kumona bidimbu bya khumbwa bina kakala sala.
7 Mukuma bitembu bya mbi byákala lubuka mwena

batu ba lawu yi kukalungaka, amana bakwa khonzu yi babana bawokumuka bákola.

8 Kyesi kya lawu kyákala muna mbanza meni yina.

9 Tuka thama, mutu mosi wákala muna mbanza meni yina, khumbu yandi Simoni. Kakala nika mikisi; kakala yitwakisa batu ku Samadiya amana yi kuditombulaka,

10 tukidila kwena bambuta yi kuna baleki, boosu bakala khundakana kwena yandi, yi kuzimbulaka: «Mutu yandu kenina ngolu za Nzambi, zina bisi tela: "Za mukwandi".»

11 Bakala bandakana kwena yandi kikuma kya buna kakala bayitwakisa, tuka thama, ku mikisi myandi.

12 Kaasi tangwa bákwikila mwena Fidiphu, wuna wakala basamwana Musamu wa Bukheti wa Kipfumu kya Nzambi yi mu khumbu ya Yesu Kidisitu, yi bakhetu yi bayakala bátambula mbotika.

13 Simoni, yandi-meni wákwikila amana wátambula mbotika; kakala tangwa dyosu bela-bela yi Fidiphu amana kakala yituka lawu kikuma kya bidimbu bya khumbwa yi biphadi bya mbuta bina byákala hangama.

14 Bathumwa bana bakala ku Yelusalemi, tangwa báyuka ni bisi Samadiya batambwasiya ndinga ya Nzambi, hanga babahitiki Phetelu yi Yowani.

15 Phetelu yi Yowani buna bátula kwena bawu, bálombila kikuma kya bawu ndangu batambula Kitembu Kyatoma.

16 Mukuma yandu-yandu kabwilaku kedi keti mosi hana kati dya bawu; bátambula lwesi mbotika mu khumbu ya Pfumu Yesu.

17 Hanga Phetelu yi Yowani wubasi moku, amana bátambula Kitembu Kyatoma.

18 Tangwa kámona Simoni ni Kitembu kihanami kwena bakhidisitu, mu kusya kwa moku kwena bathumwa, kahanga wubanatini sunga dya mbongu

19 amana wuzimbudi: «Phekenu bawu hamu meni dyadi, ndangu kwena bana yisya moku, batambula Kitembu Kyatoma.»

20 Kaasi Phetelu wumuzimbwadi: «Mbongu zaku zazangana kumosi yi ngeyi meni, kikuma wubanzi ni wufwani kusumba kabu dya Nzambi yi mbongu!

21 Weku keti homa, keti muswa mu dyambu dyadi dyenina haha, mukuma mbundu yaku yeku ya-sungama ku thwala ya Nzambi.

22 Talulula hika dibanza dyaku dya mbi amana lombila Pfumu ndangu, yukani kazola, kalolula sunga dyaku dina dya mbi dyenina ku mbundu yaku.

23 Mukuma meni mboni ni ngeyi wenina wabasa

yi mbundu ya kiphala amana wenina muhika wa masumu.»
24 Hanga Simoni wuzimbudi kwena Phetelu yi Yowani: «Bokwadilenu Pfumu kikuma kya meni, ndangu, muna mana luzimbudini, dimbwilaku keti dyambu dimosi.»
25 Ku manima ma kuta kimbangi yi kulonga ndinga ya Pfumu, bávutuka ku Yelusalemi, mu kusamuna Musamu wa Bukheti muna mahata ma lawu ma Samadiya.

Fidiphu yi mwisi Etsyophi

26 Wanzyo mosi wa Pfumu wázimbula kwena Fidiphu: «Telama amana wenda ku banda, muna nzila yina yakulumuka tuka ku Yelusalemi yi kuna Ngaza.» Nzila meni yina bisiyoku lutila lawu.
27 Buna káyuka bwabuna, Phidiphu wátelama amana wenda. Muna nzila, wátundakana mutu mosi, mwisi Etsyophi, mutu meni wuna, yandi wákala pfumu wa mbuta, wisi sweka phi mbongu yi bima byosu bya Kandasi pfumu wa mukhetu wa Etsyophi; hana khaku kedi batundakana yi Fidiphu, katekila kwisa ku Yelusalemi kikuma kya kufukamina Nzambi,
28 amana kakala vutuka ku nzu yandi, wazakala hana thandu ya mutukumbila wa phunda, yikutangaka mukanda wa mbikudi Yesaya.
29 Kitembu Kyatoma wázimbudi kwena Fidiphu: «Bwesuka amana wátundakana yi mutukumbila wa phunda wuna.»
30 Fidiphu wenda thinu amana wámuyuka mwisi Etsyophi buna kakala tanga mukanda wa mbikudi Yesaya. Yandi wumuzimbwadi: «Wubati bakisa mana wubati tanga?»
31 Yandi wuvutudi: «Abweti yilenda bakisa, yuka ni heku mutu wathendwadilawa?» Kahanga wumubokwadidi Fidiphu ni kazanza ndangu kazakala kumosi yi yandi.
32 Nzila ya Masonuku kakala tanga, yákala yayi:

«Bakala munata hanga
mukoku banati homa
hana bisi bakila mbisi,
hanga mwana wa mukoku
kisiku meka ku thwala
ya wuna wisi mukulula mwika.
Kayakudiku keti ndinga.
33 Muna kulewuka kwandi,
bábwisa kumunungisa.
Nati wálenda mu zonzila
kilumbu butuka dyandi?
Kikuma luzingu lwandi
bákatulalwa ha tsi.»

34 Mwisi Etsyophi wáhyula kwena Fidiphu: «Yikubokwadidi, nzimbwala bawu: kikuma kya nati kabati zonzila mbikudi bwabuna? Kikuma kya yandi meni ho kikuma kya mutu wahika?»
35 Fidiphu wátambula ndinga amana, muna

nzila meni yayina ya Masonuku, wáyandika mu kumusamwana Musamu wa Bukheti wa Yesu.
36 Kinzila-kinzila, bátula homa hamosi hakala yi mamba, mutu wuna wázimbula kwena Fidiphu: «Tala mama mamba; biki bikhwati mu kubotama?» [
37 Fidiphu[a] wumuzimbwadini: «Yukani wakwikila yi mbundu yaku yosu, wufwani mu kubotama.» Yandi wuvutudini: «Khwikidini ni Yesu Kidisitu, Mwana wa Nzambi.»]
38 Wásenda mu kutelamisa mutukumbila wa phunda, bákulumuka bawu bodi muna mamba, Fidiphu yi mwisi Etsyophi, amana wámubotika.
39 Ha bálubuka mu mamba, Kitembu kya Pfumu kyámutombula Fidiphu. Mwisi Etsyophi wuna kamumonaku hika, kahanga wusimbi nzila wenda yi kyesi kyosu.
40 Fidiphu, yandi, wisa monikina mu mbanza ya Azoti, kakala samuna Musamu wa Bukheti muna mbanza zoosu muna kakala luta, yi kuna katudila ku Sezale.

9

Sawulu wubalumuni mbundu
(Mhb 22:6-16; 26:12-18)

1 Muna tangwa meni dina, Sawulu kakalaku lembwa mu kuheyisa balonguki ba Pfumu. Wenda kwena mbuta wa banganga Nzambi,
2 amana wámulomba mikanda kikuma kya nzu za kimvuka za Bayuta muna mbanza ya Tamasi, kinga kawanakwa ndambu ya batu, bayakala holoni bakhetu, bana bakala landa nzila ya Pfumu, kamana bakwata amana kabanata ku Yelusalemi.
3 Buna kakala muna nzila ya Tamasi, hana wekatula bela-bela yi mbanza meni yina, muna kithulumukina, mutsyenzya wumosi wátuka ku zilu, wákenzula hosu hana kákala yandi.
4 Wábwa ha tsi amana wáyuka ndinga yimosi yakala muzimbwala: «Sawulu, Sawulu, biki wubati ngyangisila?»
5 Yandi wávutula: «Nati wenina, Pfumu?» Yandi wuvutudi: «Meni, yenina Yesu wuna wubati yangisa.
6 Kaasi telama, kota muna mbanza amana bakúzimbwala buna wufwani mu kuhanga.»
7 Batu bana kakala kangala bawu, bátelama konda kuyakula; bakala yuka ndinga kaasi bakalaku mona mutu.
8 Sawulu wávumbuka mu mafu, mbatanana kákala ku mesu watemuna, kakalaku mona keti kima. Hanga bamusimbi kuna koku, bámunata ku mbanza Tamasi.
9 Kánanga bilumbu bitatu konda kumona, konda kudya

[a] **8:37 8:37** Ndambu ya mikanda mina mya theti yáyika nzila yayi ya 37.»

keti kunwa kima.

10 Kinga kuna Tamasi
kwákala yi mulonguki mosi
khumbu yandi Ananiya.
Pfumu kámulubwakila
muna mbona mesu amana
kámuzimbwala: «Ananiya!»
Yandi wávutula: «Awu meni,
Pfumu.»
11 Pfumu wumuzimb-
wadi: «Ndawenda muna
mukhidi wuna bisi tela ni
Wasingama, amana sanda
muna nzu ya Yutasi, mutu
mosi, khumbu yandi Sawulu
mwisi Talasi. Mukuma mu
kulombila kenina
12 amana kámoniki muna
mbona mesu, mutu mosi
khumbu yandi Ananiya
wákota amana wámuthetika
moku ndangu kamona
hika.»
13 Ananiya wávutula:
«A Pfumu, batu balawu
yíyuka kuzonzila mutu
wuna, bánzimbwala mbi
yosu yina káhanga kwena
batu ba Nzambi baku kuna
Yelusalemi.
14 Amana kisini kwaku
yi muswa wa bambuta
ba banganga Nzambi mu
kukwata batu boosu bana
batéla khumbu yaku.»
15 Kaasi Pfumu wu-
muzimbwadi: «Awenda,
mukuma, mutu wuna,
yimusodi hanga kilekwa
mu kunata khumbu yama
kwena makanda, kwena
bakyamvu yi kwena bisi
Kiseledi.
16 Yimúsongila meni-
meni moosu mana kafwani
kunyokwakina mu khumbu
yama.»
17 Hanga Ananiya wendi,
wákota muna nzu, wámusya
moku amana wázimbula:
«Phangi wama Sawulu,
Pfumu Yesu, wuna wuku-
lubwakidiki mu nzila yina
wukakwisilaka, káthumini
ndangu wamona hika,
amana wabasa yi Kitembu
Kyatoma.»
18 Muna mbala mosi,
mwábwa, muna mesu
mandi, bima hanga bibal-
aka, amana wáyandulula
mu kumona. Wátelama,
wátambula phi mbotika.
19 Amana ku maṇima
ma kubotama, wádya,
wávutwakila phi ngolu.

Malongi ma Sawulu ku Tamasi

Sawulu wánanga hika
ndambu ya bilumbu kumosi
yi balonguki bana bakala ku
Tamasi.
20 Amana muna mbala
mosi wándika mu kusamuna
muna nzu za kimvuka
za Bayuta ni Yesu kenina
Mwana wa Nzambi.
21 Boosu bana bakala
muyuka, báyituka, bakala
zimbula: «Ka yandi ku wuna
wakala nyokuna batu, ku
Yelusalemi, bana bakala
tela khumbu yina? Amana,
kisiku haka kikuma kya
kubakwata amana kabanata
ku thwala ya bambuta ba
banganga Nzambi?»
22 Kaasi Sawulu, yandi,
hamu dyámulutakana ku-
luta Bayuta bana bakala
zingila ku Tamasi kikuma
bamonaku kima kya kumu-
vutwala, kakala basongila

yi ngolu ni Yesu kenina Kidisitu.
23 Kunima ya ndambu ya bilumbu, Bayuta bá́yukana mu kumuhondisa,
24 hanga Sawulu yandi bamulukisi mu kifwandu kya bawu. Phipha, mwini, bawu bakala kengila mwelu myosu mina bakala kotila yi kulubwakila ku mbanza ndangu balenga muhondisila Sawulu.
25 Kaasi, muna phipha, balonguki bandi bá́musya mu kitunga amana bá́mukulumuna yi kuna phenza ya kibaka kya luphangu.

Sawulu ku Yelusalemi

26 Buna ká́tula ku Yelusalemi, Sawulu kameka kukota mu ndonga ya balonguki, kaasi boosu bweya bakala bwawu kikuma kya yandi, kikuma bá́kwikilaku ni yandi phi mu kyedika mulonguki kakala.
27 Hanga Balanabasi wumubongi, wá́munata kwena bathumwa amana wábatendwala buna ká́mona, Sawulu, Pfumu muna nzila yi mana ká́muzimbwala Pfumu. Wubatendwadi hika phila yina kalongila yi tsikiningi yosu malongi mu khumbu ya Yesu, ku Tamasi.
28 Tukidila tangwa meni dina, Sawulu kakala kwenda yi kuvutuka ku Yelusalemi kumosi yi bawu mu kulonga yi tsikiningi khumbu ya Pfumu.
29 Kakala solula phi yi bayuta bana bakala zonza ndinga ya ngeleti, kufindaka phaka yi bawu; kaasi bawu bakala sanda ni bamuhondisa.
30 Baphangi buna bá́yuka bwabuna, bá́musindikila yi kuna Sezale amana bá́muhitika ku Talasi.
31 Dibundu mu ngemba dyá́kala mu Yuteya dyosu, mu Ngadidi yi mu Samadiya; dyakala tungama yi kuzingila mu bweya bwa Pfumu amana dyakala vula mu lusadisu lwa Kitembu Kyatoma.

Kubeluka kwa Eneyi

32 Phetelu yandi kakala kangala mu binzunga byosu. Kilumbu kimosi, wá́kulumuka phi kwena bakwikidi bana bakala ku mbanza ya Dita.
33 Ká́wana kwakuna mutu mosi, khumbu yandi Eneyi, wakala walandalala hana thangi tukidila mvula nana mukuma kikata ká́kala.
34 Phetelu wumuzimbwadi: «Eneyi, Yesu Kidisitu wukubeludi! Telama amana yidika ngeyi-meni thangi yaku.» Muna mbala mosi, wá́telama.
35 Boosu bana bá́kala ku Dita yi Salo bá́mona amana bá́balumuna mbundu za bawu kwena Pfumu.

Tabita wuvutuki mu luzingu

36 Mulonguki wa mukhetu mosi wakala ku Zophe,

khumbu yandi Tabita, disongidila: «Tolukasi,» disongidila: «tsetsi». Kakala sala mihangu mya mboti lawu yi lusadisu kwena baphutu.

37 Muna bilumbu meni bina, kahanga wubedi amana wufini. Ku nima kusukula lutu lwandi, basikulalwa kuna mwanza wa ku zilu dya nzu.

38 Balonguki ba ku Zophe, bwosu báyuka ni Phetelu ku Dita kenina, dyenina bela-bela yi Zophe, hanga batumini batu bodi benda mubokwadila bwabu: «Wuzingidilaku mu kukwenda kwena betu.»

39 Phetelu wátelama amana wenda yi bawu. Buna kátula, bámuzanzisa yi kuna mwanza wa ku zilu. Bafwidi boosu bábwesuka kwena yandi mu kudila; bakala musongila miledi yi mizaka mina kakala tunga Tolukasi tangwa kákala kumosi yi bawu.

40 Phetelu wálubula batu boosu, kunima wafukama amana wálombila. Ku nima wabaluka kuna kwakala lutu amana wuzonzi: «Tabita telama!» Hanga mukhetu wutemuni mesu, amana buna kamona Phetelu, wasikuka.

41 Yandi wámulambwala koku amana wámutelamisa. Ku manima wátela bakwikidi yi bafwidi, wábasongila yandi, Tabita, yi moya.

42 Tsangu záyalangana mu Zophe dyosu, batu lawu phi bákwikila mwena Pfumu.

43 Wánangakwa hika kuna Zophe ndambu ya bilumbu, kwena mutu mosi, Simoni muyidiki wa mikanda mya bambisi.

10

Nzambi wuzonzi kwena Kodineyi yi Phetelu

1 Kwákala kuna mbanza ya Sezale, yi mutu mosi khumbu yandi Kodineyi, satudiyoni[a], muna kibuka kina bakala tela: «baphumbulu ba Kitadi.»

2 Mutu meni wuna kákala mutu wakwikama. Yandi yi nzu yandi yosu kakala zitisa Nzambi. Kakala hana makabu ma kihomba lawu kikuma kya batu yi kulombilaka Nzambi kosu tangwa.

3 Kilumbu kimosi, muna tangwa dya tatu dya masikidika, hanga mu mbona mesu, kámona wengele. Wanzyo mosi wa Nzambi wákota muna nzu yandi amana wumuzimbwadi: «Kodineyi!»

4 Yandi wumutadi swii yi kadingu-dingu kamukwati amana wumuzimbwadi: «Biki, Pfumu?» Wanzyo wumuvutwadi: «Nzambi wutambudi bisambu byaku yi makabu maku ma kihomba kwena baphutu amana kakuzimbakaniku.

5 Buthwena bwabu, tuma bayakala kuna Zophe amana

a **10:1 10:1** Satudiyoni disongidila ni pfumu wuna wakala twadisa baphumbulu khama ba Loma

mutedisa mutu mosi, Simoni, bisi tela: Phetelu.

6 Yandi kuna nzu ya Simoni mukwawu, muyidiki wa mikanda mya bambisi, kisi nimba, nzu yandi yenina ku kabeta ka yanga.»

7 Buna kenda wanzyo wuna wámuzonzisa, Kodineyi wátuma basadi bandi bodi yi phumbulu mosi wuna wakakala zitisa Nzambi hana kati dya baphumbulu bana bakala bela-bela yi yandi.

8 Buna kábamenika moosu, wábatuma ku Zophe.

9 Kilumbu kyalanda, bwosu bákala muna nzila amana bátula bela-bela yi mbanza, Phetelu wázanza hana mudilu wa nzu, mu kati kya mwini, kikuma kya kulombila.

10 Wáyuka nzala amana wásanda kadya. Buna bakala mulambila bima, wámona mbona mesu.

11 Kámona zilu dyakanguka amana kima kimosi hanga kitemba kyambuta kya muledi, kyakala tuluka, bázitikila mu tsongi ya, amana kyáthetama yi hana tsi.

12 Amana mwamuna, mwákala yi bambisi ba malu maya boosu, yi bina bisi landanda mu mafu yi banuni ba ku zilu.

13 Ndinga mosi yimuzimbwadi: «Telama, Phetelu, honda amana wadya!»

14 Amana Phetelu wuzimbudi: «Loni, Pfumu, khaku kedi ndya kima kya khengu, keti kya mukuku.»

15 Ndinga yáyukalakana hika mu mbala ya zodi: «Kina kasemisi Nzambi, ngeyi wumonakyoku mvindu.»

16 Bwabuna bwásalama mbala tatu, kunima kitemba kyátombuka ku zilu.

17 Phetelu, mabanza mámuvwalangana, wáyandika mu kudihyula keti biki disongidila dya mbona mesu yina kámona. Kutala, batu bana bátuma kwena Kodineyi, bakala hyula nzu ya Simoni, bátula muna mwelu.

18 Hanga bátela amana báhyula: «Kwaku kisi nimba, Simoni wuna bisi tela Phetelu»

19 Phetelu buna kakala banza hika mbona mesu yina, Kitembu Kyatoma wámuzimbwala: «Tala batu batatu babati kusanda.

20 Telama, tuluka amana awenda yi bawu konda ketiketi, mukuma meni yibatumi.»

21 Phetelu wátuluka amana wábazimbwala batu bana: «Meni yandu lubati sanda. Biki lwisidi haka?»

22 Bávutula: «Satudiyo Kodineyi, wututumi. Mutu walungila, kisi zitisa Nzambi. Amana kanda dyosu dya Bayuta dyisi mutambwasa. Wanzyo mosi watoma kámuzimbwadiki ni kakutedisa kuna nzu yandi ndangu kayuka buna wenina bwawu mu kumuzimbwala.»

23 Phetelu wábakotisa amana wábayamba phipha meni yana.

Kilumbu kyalanda, wásimba nzila amana wenda hakimosi yi bawu. Baphangi bahika ba ku Zophe benda basindikila.

24 Kilumbu kyalanda, Phetelu wátula ku Sezale. Kodineyi kakala bahingila amana wátedisa kuna nzu yandi biwutu byandi yi banduku bandi.

25 Buna kátula Phetelu, Kodineyi wenda mukhikila, wábwa muna malu mandi amana wámufukamina.

26 Kaasi Phetelu kámutelamisa mu kuzimbula: «Telama, mukuma meni phi mutu yenina hanga ngeyi.»

27 Kuna yi kuyambilaka yi yandi, wákota amana káwana lawu dya batu bana bisa khokana.

28 Kábazimbwala: «Luzayi ni mitsiku myetu myisiku tambwasa ni Muyuta mosi kadikasa yi munzenza kondilo kukota mu nzu yandi. Kaasi Nzambi kátsongidiki ni pfwaniku yimona mutu hanga wuna wakonda lunga kondilo wakuhunga.

29 Yihana ni tangwa lutumiki mutu mu kuthela, yisiki konda tendu. Nzodi yizaya keti kikuma kya biki luthedisidiki.»

30 Kodineyi wuzimbudi: «Bilumbu bitatu kedi bilutini tukidila buna yikala lombila kuna nzu yama, muna tangwa dya tatu dya masikidika, muna mbala mosi, kutala mutu mosi yi miledi mya katoki myakala kedyamina, wuthelamini kuna thwala,

31 amana wunzimbwadini: "Kodineyi, Nzambi wutambudi lombilu lwaku yi makabu maku ma kihomba kwena baphutu.

32 Tuma mutu kuna Zophe mu kutedisa Simoni wuna bisi tela Phetelu. Yandi kisi nimba muna nzu ya Simoni, muyidiki wa mikanda mya bambisi, kuna kabeta ka yanga dya mbuta."

33 Muna mbala mosi, yikutumini bayakala bamosi, amana wutambwasi mu kukwisa. Buthwena bwabu, ku thwala ya Nzambi thwenina betu boosu, kikuma kya kuyuka moosu mamana kakulongikidi Pfumu mu kutuzimbwala.»

Malongi ma Phetelu kwena Kodineyi

34 Phetelu wátambula ndinga amana wuzimbudi: «Mu kyedika, mbakudi ni Nzambi kisiku yekula.

35 Kaasi muna kanda dyosu, wuna wisi muzitisa yi kusadila masonga, kisi mutambwasa.

36 Káhitika ndinga kwena bisi Kiseledi, mu kubasamwana Musamu wa Bukheti wa ngemba mu nzila ya Yesu Kidisitu, yandi wenina Pfumu wa boosu.

37 Benu, luzayi mana mábwa mu Yuteya dyosu, tukidila ku luyandiku muna Ngadidi, kunima mbotika yina kásamuna Yowani.

38 Luzayi buna káfwebula
Nzambi ngolu za Kitembu
Kyatoma kwena Yesu mwisi
Nazaleti. Mwosu muna
kakala hita, kakala hanga
makheti yi kubuka boosu
bana bákala mu kihika
kya kiphidi-mutu, mukuma
Nzambi kákala kumosi yi
yandi.
39 Amana betu, thwenina
bambangi ba mambu moosu
mana káhanga mu tsi ya
Bayuta yi kuna Yelusalemi.
Wuna báhonda mu ku-
mukhoka hana kitakani.
40 Kaasi, Nzambi wámufutumuna
mu kilumbu kya tatu; yandi
wámulubula ndangu bamu-
mona,
41 heku ni kwena kanda
dyosu, kaasi kwena bam-
bangi bana katekila sola
Nzambi yi kwena betu bana
twádya amana twánwa
kumosi yi yandi ku manima
ma kufutumuka kwandi ha
kati dya bafwa.
42 Amana wátutuma mu
kusamuna kwena kanda
yi kuta kimbangi ni yandi
wuna katekila sola Nzambi
zusi dya batu bana bisi zinga
yi bana bafwa.
43 Bambikudi boosu bisi
ta kimbangi ni wosu wuna
wukwikidi mwena yandi,
muna khumbu yandi, wu-
tambudi ndoluka ya ma-
sumu.»

Baphani batambudini Kitembu Kyatoma

44 Buna kakala zonza
Phetelu bwabuna, Kitembu
Kyatoma kyábakulumukina
batu boosu bana bakala
hinikina Ndinga yandi.
45 Bakwikidi boosu ba
bayuta bana bísa kumosi
yi Phetelu, bá́yituka lawu
mu kumona kabu dya
Kitembu Kyatoma kukulu-
muka kwena baphani.
46 Mukuma bakala bayuka
batu bana mu kuzonza mu
ndinga zina bakondi zaya,
yi kuzatulaka kineni kya
Nzambi. Hanga Phetelu
wuzonzi:
47 «Tufwani mu kukandik-
isa mbotika kwena batu
bana, bawu batu batambudi
Kitembu Kyatoma hanga
betu?»
48 Wásenda ni babotika
mu khumbu ya Yesu Kidis-
itu. Hanga bamulombi ni
kananga hika ndambu ya
bilumbu kwakuna.

11

Meni dya Phetelu ku Yelusalemi

1 Bathumwa yi baphangi
bana bakala mu Yuteya
bá́yuka ni baphani, bawu
phi bátambudiki ndinga ya
Nzambi.
2 Buna kátombuka Phetelu
ku Yelusalemi, bakwikidi ba
bayuta bá́yandika mu ku-
muyumanisa:
3 mu kuzimbula: «Wúkotiki
mu nzu ya batu bana
bakonda yotisa amana
wúdiki homa hamosi yi
bawu!»
4 Hanga Phetelu wuyandiki
mu kubatendwadila yi
tsikiningi mana máluta.
Wubazimbwadi:
5 «Meni, ku mbanza ya
Zophe yikadi mu kulom-
bila, tangwa mbonikini

mbona mesu: kima kimosi kyakala kulumuka, hanga kitemba kyambuta kya muledi, kyakuzitikila muna tsongi ya, kyakala kulumuka tukidila ku zilu amana kyisi yi hana yíkala meni.

6 Mu kusimbululakya, mboni ni hákala yi bambisi ba malu maya ba ha tsi yi bambisi ba mu musitu yi bana bisi landanda yi banuni ba ku zilu.

7 Kunima ngyuki ndinga mosi yánzimbwala: "Telama, Phetelu, honda amana dya!"

8 Hanga mvutudi: "Yilendaku, Pfumu, khaku kedi mukota kima kyasumuka, keti kya tsiku muna munwa wama."

9 Mu mbala yazodi, ndinga yátuka tukidila ku zilu yinzimbwadi: "Kina kasemisi Nzambi, ngeyi wumonakyoku mvindu."

10 Bwabuna bwásalama mbala tatu, ku manima byosu byávutuka ku zilu.

11 Muna tangwa meni dina, bayakala bamosi batatu bana báthumina ku Sezale, bátula hana thwala ya nzu yina twákala.

12 Kitembu kinzimbwadi ni yenda yi bawu konda ketiketi. Baphangi basambanu baba lubati mona benda tsindikila, amana twákota muna nzu ya mutu meni wuna.

13 Yandu-yandu wátumenika buna kámonika wanzyo muna nzu yandi, mu kuzimbula: "Tuma mutu kuna Zophe, kenda mutela Simoni wuna bisi tela Phetelu,

14 Yandi wakúzimbwala ndinga mwena zina wahúlwakila, ngeyi yi nzu yaku yosu."

15 Buna yíyandika mu kuzonza, Kitembu Kyatoma kikulumukini, kwena bawu bwosu kyakulumuka kwena betu ku luyandiku.

16 Hanga ngyubuki ndinga yina kázonza Pfumu: "Yowani kábotika yi mamba, kaasi benu, lwatámbula mbotika ya Kitembu Kyatoma."

17 Amana yuka ni Nzambi kabahangila kabu dimosi yi betu kikuma kya buna twákwikila mwena Pfumu Yesu Kidisitu. Nati yenina meni mu kukakidila Nzambi?»

18 Kunima kuyuka bwabuna, bádibata amana bámuzatula Nzambi, mu kuzimbula: «Nzambi wáhana phi kwena Baphani tsobuka ya bikalulu yina yisi nata ku luzingu lwa mukwandi.»

Dibundu dya ku Atyoki

19 Bana bámwangalakana kikuma kiwayi kina kyákala kunima lufwa lwa Kitsyeni, báhitila ku Fenisi, ku Siphe yi ku Atyoki, kaasi bakalaku longa batu bahika, kwena Bayuta lwesi.

20 Kinga, hana kati dya bawu, hákala yi bakwikidi bahika bisi Siphe yi bisi Sileni, bisa ku Atyoki amana bakala zonzila kwena baphani ba ndinga ya ngeleti

yi kusamuna Musamu wa Bukheti wa Pfumu Yesu[a].
21 Koku dya Pfumu dyákala kumosi yi bawu, amana batu balawu bákwikila, bábalula phi mbundu za bawu kwena Pfumu.
22 Musamu wátula kwena Dibundu dya Yelusalemi. Amana bátuma Balanabasi ndangu katula yi kuna Atyosi.
23 Mu kutula kwandi, buna kámona mamboti ma Nzambi, wásangwala lawu, wábaheka kikesa boosu ndangu bakangama kwena Nzambi yi mbundu yimosi.
24 Mukuma kákala mutu wa bukheti, wabasa yi Kitembu Kyatoma yi lukwikilu. Hanga mulumba-lumba wa batu balawu bákhundakana kwena Pfumu.
25 Kunima, wénda sanda Sawulu ku Tadisi.
26 Kunima dya kumusengumuna, wámunata ku Atyosi. Banangi kwakuna mvula muthu, mu kuwaphama mu lukutakanu lwa Dibundu amana bakala longa mulumba-lumba wa batu balawu. Balonguki, ku Atyosi bábongilaya khumbu ya bakidisitu, mu mbala ya theti.
27 Muna bilumbu meni bina, bambikudi bamosi bákulumuka tukidila ku Yelusalemi yi kuna Atyosi.
28 Mosi hana kati dya bawu, khumbu yandi Hakabusi, kátelama amana wásamuna mu ngolu za Kitembu Kyatoma ni nzala ya lawu yakóta mu tsi yosu ya bisi Loma. Nzala yákota, muna tangwa dina kákala Koloti pfumu wa mbuta wa mbanza.
29 Hanga balonguki babongi dibanza dya kuhitika lusadisu, kosu mutu muna kitesu kya kuvwa kwandi, kwena baphangi bana bakala zingila ku Yuteya.
30 Bwabuna bahanga amana báhitikalwa kwena bambuta ba dibundu mu nzila ya Balanabasi yi Sawulu.

12

Lufwa lwa Zyaki yi boloku dya Phetelu

1 Muna tangwa meni dina, kyamvu Eloti[a] wáyandika kuyangisa ndambu ya baphangi ba Dibundu.
2 Kamuhondisa Zyaki phangi wa Yowani ku mbedi ya phoku.
3 Mu kumona ni mambu mana mábasephidisa Bayuta, wábonga dibanza dya kumukwatisa phi

[a] **11:20 11:20** Bakwikidi bahika ba bayuta bana bakonda butukila ku Kiseledi báyandika mu kuzonzila Yesu kwena baphani. Sileni yákala mbanza ya mbuta ya kinzunga kya Sileni, kuna londi dya Afwika. Baphani lawu bákala muna tsi meni yina bakala tuka bakwikidi ba bayuta. [a] **12:1 12:1** Kyamvu Eloti kenina Eloti Angidipha watheti, wuna wákala mutekulu wa Eloti wuna bázonzila mu mukanda wa Luka 1:5. Pfumu wa mbanza Kodiwusi wámutombula "kyamvu" amana wámuheka muswa wa kuyala mu ndambu yambuta ya Kiseledi.

Phetelu. Máluta mu tangwa dya mukinzi wa mapha makonda muvimbu.
4 Kunima dya kumukwata yi kumukotisa mu boloku, wámulambula mu moku ma bibuka biya bya baphumbulu ndangu bamukengilaka. Yandi yi mabanza ma kumusambisa ha mesu ma batu ku manima ma mukinzi wa Phaki.
5 Amana Phetelu kákala wakukwata muna boloku kaasi dibundu dyakala lombila Nzambi, kikuma kya yandi konda kulembwa.

Kukutumuka kwa Phetelu mu boloku
6 Muna phipha, kinga Eloti kákala yi sunga dya kamusambisa mu mwini, ku mesu ma batu, Phetelu wakukasa mu miyololu myodi, wanimba hana kati dya baphumbulu bodi. Ku mwelu batsinzidi bamosi bakala tanikina boloku.
7 Muna mbala mosi, wanzyo wa Pfumu wísa, mitsyenzya mikenzudi suku. Wanzyo mosi wámutokamisa Phetelu mu kumutekula muna luhati ndangu kamutokamisa, amana wumuzimbwadi: «Telama tswatsu!» Miyololu myáwongumuka mu moku mandi.
8 Wanzyo wámuzimbwala: «Vwata mukaba waku amana zitika tsabatu zaku.» Phetelu wusadi bwabuna, ku manima Wanzyo wumuzimbwadi: «Vwata muzaka waku amana ndanda.»
9 Phetelu wálubuka mu kumulanda. Kakalaku zaya ni lusadisu lwa wanzyo lwa kyedika lwakala; kábanza ni mbona mesu.
10 Buna bá́luta mukanzu watheti yi wazodi, batula ku mwelu wa bisengu wuna walubwakila ku mbanza. Wádikangwakila wawumeni kuna thwala ya bawu, bálubuka amana bakala phusana muna balabala dimosi, kutala, wanzyo wutoti.

11 Buna kadibakisa, Phetelu wuzimbudi: «Buthwena, nzayi ni mu kyedika Pfumu wutumiki wanzyo wandi amana wundubudi ku moku ma Eloti yi mu moosu mana bakanzodilaka bayuta.»

12 Tangwa kábakula, wénda ku nzu ya Madiya ngudi wa Yowani wuna bakala tela ni Malaku. Kwakuna bákutakanina ndambu ya lawu ya batu yi kulombilaka.
13 Tangwa kákhokwatila ku mwelu wa luphangu, musadi wa mukhetu mosi khumbu yandi Lodi wábwesuka mu kuhinikina.
14 Buna kábakula ndinga ya Phetelu, sangu-sangu, konda kuyafulula, wátakula thinu mu kusamuna ni Phetelu mu mwelu wa luphangu kenina.
15 Bamuzimbwadini: «Ngeyi wu kilawu!» Kaasi yandi kakala sidingisa ni bwa kyedika. Bawu bakala

zimbula: «Wuna wanzyo wandi.»[b]
16 Kuna phi Phetelu yi kukhokwatilaka. Báyafululа amana báyituka lawu mu kumumona.
17 Phetelu wásongila kidimbu kuna koku dyandi ni badibata, wábamenika buna kámulubula Pfumu mu boloku amana wuzimbudi: «Menikenubwa kwena Zyaki[d] yi kwena baphangi.» Kunima wálubuka, amana wénda kuma kwahika.
18 Tangwa kwakhyela kuma, baphumbulu tsula yabakwata: bekadihyula keti biki byámubwila Phetelu.
19 Eloti wátuma ni bamusanda, kaasi kámumonaku. Kábafungwasisa batsinzidi, amana wáhana nzila ni babazunduna mutwa. Kunima, wakulumuka ku Yuteya ndangu kenda ku Sezale kuna kánangina ndambu ya bilumbu.

Lufwa lwa Eloti

20 Eloti mu kimbeni kákala yi bisi Tidi yi bisi Sitoni. Kaasi bawu báyukana mu kwenda mutala amana bisa. Batundakana yi Balasitusi tsinzidi wa mwanza wa kyamvu, ndangu kabasadisa amana bálomba ngemba mukuma madya ma bawu makala tuka ku tsi yina ya kyamvu.
21 Báyukana, kilumbu kimosi amana Eloti wávwata mukonzu wandi, wazakala hana kiti kya luyalu, wáyandika mu kuzonza ku thwala ya batu boosu,
22 batu bakala mutsikisa mu kukalunga: «Yeku ndinga ya mutu kaasi yina ya nzambi mosi!»
23 Kaasi muna tangwa medina, wanzyo mosi wa Pfumu wámubeta, kikuma kahanaku lukumu kwena Nzambi, hanga bamudi kwena mimvidya amana wáfwa.
24 Kaasi ndinga ya Nzambi yámwangana amana yáyalangana.
25 Balanabasi yi Sawulu, kunima kulungisa kisalu kya bawu ku Yelusalemi, bávutuka, bámunata Yowani wuna bakala tela ni Malaku.

13

Balanabasi yi Sawulu babatumi mu kitambu

1 Muna Dibundu dina dyákala ku Atyosi, mwákala yi bambikudi yi balongi bwosu: Balanabasi, Simeyoni wuna bakala tela Kaphindi, Lukyusi mwisi Sileni, Manayena wuna wakola kumosi yi Eloti[a]

[b] **12:15 12:15** Ndambu ya Bayuta bana bákala muna tangwa meni dina bakala zayila ni Nzambi wáhana wanzyo mosi kwena kanda dyandi kikuma kya kutaninadya, amana wanzyo káfwana kamonikaka mu kimutu, kafwananaka yi wuna wumuvwini. Bakwikidi bana bábanza ngatu ni wanzyo wa Phetelu kisa bazimbwala ni Phetelu wufwi kedi. [d] **12:17 12:17** Zyaki yandu kenina phangi wa yakala wa Pfumu. [a] **13:1 13:1** Yandu-yandu kákala Eloti Atiphasi wuna wásenda kwena phumbulu mosi mu kumuhonda Yowani Mubotiki (Luk 9:7-9)

wuna wakala yala ku Ngadidi yi Sawulu.
2 Muna tangwa dina
bakala zatula Pfumu yi
kuzila madya, Kitembu
Kyatoma wuzimbudini:
«Ngyekwalenu Balanabasi yi
Sawulu kikuma kya kisalu
kina yíbatedila.»
3 Hanga ku manima ma
kuzila madya yi kulombila, babasya moku amana
bábasula ni benda.

Balanabasi yi Sawulu ku Siphe

4 Disongidila, bawu
bátuma kwena Kitembu
Kyatoma, bákulumuka ku
Selesi; amana kwakuna,
bákota mu masuwa ndangu
benda ku zawala dya
Siphele.
5 Buna bátula ku Salamini,
básamuna ndinga ya
Nzambi muna nzu za
kimvuka za Bayuta. Bákala
yi Yowani-Malaku wuna
wákala waphamu dya bawu.
6 Kunima dya kulabuka
zawala dyosu yi kuna
Phafwosi, báwana nganga-ngombu mosi, Muyuta mosi
khumbu yandi Badi-Yesu
wakala dimonikisa hanga
mbikudi.
7 Kakala zingila mu
mukombu wa pfumu wa
zawala Seluyusi Phawulusi,
mutu mosi wa mayedi.
Yandi wátedisa Balanabasi yi
Sawulu, mu kusanda kayuka
Ndinga ya Nzambi.
8 Kaasi nganga-ngombu
Edimasi (bwosu buna bakala
mutela mu ngeleti), kakala
batendisa amana kakala
sanda mu kumuhukumuna
pfumu wa zawala mu
lukwikilu.
9 Hanga Sawulu (wuna
bisi tela hika Pholu),
wábasa yi Kitembu Kyatoma,
wámutala Edimasi
10 amana wuzimbudi:
«Ngeyi mutu yandu wabasa
yi bukamvi yi mayedi
mambi, mwana wa kiphidimutu, mbeni wa masonga!
Wayambulaku kuzanga
nzila za bukheti za Pfumu?
11 Buthwena, koku
dya Pfumu dyakúzyatula
ngeyi: wakítuka phofu,
amana mu tangwa dimosi, wamónaku hika
mwini wa tangwa.» Muna
tangwa meni dina, phipha
yámubwila, wáyandika mu
kubabata ndangu kasanda
mutu wamúsimba.
12 Tangwa kámona, pfumu
wa zawala mana mabwa,
wákwikila, wáyuka tsambu
lawu kikuma kya malongi
ma Pfumu.

Pholu yi Balanabasi ku Atyosi wa Phisidi

13 Pholu yi banduku
bandi bákota mu masuwa
ma Phafosi, benda phi ku
mbanza ya Pheleze dya
Phafidiya. Yowani-Malaku
yandi wádihambula yi
bawu amana wávutuka ku
Yelusalemi.
14 Tuka ku mbanza
Pheleze, bálanda nzila ya
bawu amana bátula ku
Atyosi wa Phisidi. Kilumbu
kya sabata, bákota mu

nzu ya kimvuka ya Bayuta amana bázakala.
15 Ku manima ma kutanga Mitsiku yi Bambikudi mu ndinga ya ngolu, bapfumu ba nzu ya kimvuka ya Bayuta bátuma benda bazimbwala: «Baphangi, yukani ndinga lwenina yawu kikuma kya kusyamisa batu, zonzenu.»
16 Pholu wátelama, wusongidi kidimbu ku koku amana wuzimbudi: «Bisi Kiseledi yi benu lwisi muzitisa Nzambi, yukenu!
17 Nzambi wa kikanda kyaki, Nzambi wa Kiseledi kásola batata betu amana wávudisa kikanda mu tangwa dina kyákala mu kinzenza ku tsi ya Ngiphiti, kunima wálubulakya mu ngolu za koku dyandi.
18 Wábadisa kitesu kya mvula makumaya muna nganga.
19 Amana ku manima kuzilula makanda tsambwadi muna tsi ya Kanana, wábaheka tsi ya bawu hanga kimvwama
20 moosu mana másalama mu kitesu kya mvula khama ya yi makumatanu.

«Ku manima ma bwabuna, wábaheka bazusi tii yi kuna tangwa dya mbikudi Samwela.
21 Ku manima, bálomba kyamvu, Nzambi wábaheka Sawulu, mwana Kisi, wuna wábayala mu mvula makumaya. Mukwa kikanda kya Benzyame kákala.
22 Ku manima ma kumukatula, wábasodila kyamvu Tavidi ndangu kakala pfumu wa bawu. Wáta kimbangi kikuma kya yandi: "Yimusodi Tavidi mwana wa Yese: mutu yandu wufwanani yi mabanza mama, kalúngisa bwosu buna nzodi."
23 Muna kikanda kyandi, Nzambi, muna lusilu lwandi kátedisila Yesu hanga muhuludi kikuma kya Kiseledi.
24 Ku thwala kukwisa kwandi, Yowani wábekitila kikuma kya mbotika ya tsobuka ya bikalulu ya kanda dyosu dya Kiseledi.
25 Amana Yowani buna kákala manisa kisalu kyandi, kákala zimbula: "Kwena benu, nati yenina meni? Meni yenabwoku! Ku manima ma meni kabati kwisila wuna yiléndaku mu kutumuna tsabatu zandi."
26 «Baphangi bama ba kikanda kya Bulahami yi benu lwisi muzitisa Nzambi, Musamu wa luhulusu wuna, kwena betu bahitikawa.
27 Mukuma, bisi Yelusalemi yi bapfumu ba bawu bámubakulaku Yesu, bábakisaku phi ndinga za bambikudi zina bisi tanga mu kosu kilumbu kya sabata. Kaasi bálungisaza mu kumusambisa.
28 Mbatanana bakonda mona kikuma kya kumuzengila lufwa, bálomba kwena Philatu ni kamuhondisa.
29 Ku manima ma kulungisa moosu mana básonika mu Masonuku kikuma kya yandi, bámukulumuna

ha kitakani amana bámuzesa muna mazyamu.

30 Kaasi Nzambi wámufutumuna ha kati dya bafwa.

31 Kádimonikisa bilumbu bya lawu kwena bana bámusindikila tuka ku Ngadidi yi kuna Yelusalemi, amana buthwena bákituka bambangi bandi ku thwala ya bisi Kiseledi.

32 Amana betu, tulusamwani Musamu wa Bukheti wawu: lusilu luna kásila kwena batata betu,

33 Nzambi wulungisima buthwena kikuma kya betu bana ba bawu, mu kufutumuna Yesu. Bwosu buna basonika mu mukanda wazodi wa mikunga:

"Wenina Mwana wama,
meni, khituki tata waku lelu.

34 Nzambi kázimbula: kamufutumuna ku bafwa ndangu kavutukaku hika mu bivundisila. Bwabuna kazonzila:

"Yilúheka bima byatoma bya Tavidi
bina bilungini mu lukwikilu."

35 Ihana kázonzila muna mukunga wahika:

"Wayámbwadilaku ni Watoma waku kavundila mu mazyamu."

36 Kinga, ku manima ma kusadisa mu makula mandi bwosu buna kázola Nzambi; Tavidi wáfwa, bámuzika hana kabeta ka batata bandi amana wávunda.

37 Kaasi wuna káfutumuna Nzambi, kávundaku.

38 Zayenubwoku, baphangi bama: mwena yandi bisi lulongila ndoluka ya masumu; muna moosu mana myáfwanaku kululolula mitsiku mya Moyize,

39 muna moosu meni mamana, wosu wuna wukwikidi mwena yandi kakútumuka.

40 Disongidila ni kebenu, malubwilaku mana basonika Bambikudi:

41 "Talenu, benu lwabasa yi kilenza,

yitukenu amana totenu!

Mukuma meni, yilúngisa muhangu wumosi muna tangwa dyenu, muhangu wumosi wuna lwakonda kwikila, yuka ni balumenikawa!»

42 Mu kulubuka kwa Pholu yi Balanabasi, bábabokwadila mu kuzonzila hika dyambu dina mu kilumbu kya sabata kina kyálanda.

43 Tangwa kyámwangana kimvuka, Bayuta balawu yi baphani bana bakwikila mu malongi ma Bayuta bana bisi kumisa Nzambi, bálanda Pholu yi Balanabasi. Baba-baba, muna ngyambila za bawu kumosi yi bawu, bakala basyamisa mu kukangama ku khenda za Nzambi.

44 Sabata dina dyálanda, mbanza yosu kwandi bákutakana mu kuyuka ndinga ya Nzambi.

45 Mu kumona milumbalumba mya batu, Bayuta bahika báyuka kiphala;

bákala mufindisa phaka Pholu yi ngusi.
46 Hanga Pholu yi Balanabasi bakala bazimbwala yi kikumbwala kyosu: «Bwálunga ni baluzimbwalaya, ndinga ya Nzambi, theti kwena benu. Kaasi bwosu lulewudiya amana lumoniki ni lufwaniku mu kutambula luzingu lwa mvula yi mvula, tubaluki kwetu kwena Baphani.
47 Mukuma Pfumu wátuheka muswa wawu:
"Yíkukitula, ngeyi, mwini wa makanda,
ndangu, mu lusadisu lwa ngeyi, luhulusu lwatula
tii yi muna mwatsukila tsi!"»
48 Buna báyuka bwabuna, Baphani básangwala lawu, bázatula Pfumu kikuma kya ndinga yandi. Amana boosu bana káyidika Nzambi kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula bákwikila.
49 Ndinga ya Pfumu yámwangana mu mulambu wosu.
50 Kaasi Bayuta bábalundika bakhetu ba luzitu bana bakala kumisa Nzambi yi bambuta ba mbanza amana bábasosila munyanga Pholu yi Balanabasi amana bábakukwasa mu mulambu wa bawu.
51 Bawu, bábakhukwamina fusyangeni dya bitambi bya bawu[b] amana bénda ku Kikonyumi.
52 Kaasi balonguki ba ku Atyoki wa Phisidi, bawu, bábasa yi kyesi yi Kitembu Kyatoma.

14

Pholu yi Balanabasi ku Kikonyumi
1 Ku Kikonyumi, Pholu yi Balanabasi bakala kota phi mu nzu za kimvuka za Bayuta yi kuzonzilaka mu phila yimosi ni Bayuta balawu yi bisi Ngeleti bákwikila.
2 Kaasi Bayuta bana bábwisa mu kukwikila, bakala sanda ni bavwadingisa mbundu za Baphani tii yikuna kuyenguna baphangi.
3 Mbatanana buna, Pholu yi Balanabasi báyika bilumbu bya bawu ku Kikonyumi. Bakala zonza yi kikumbwala kikuma bakala yekamina mwena Pfumu, yandi wuna wakala ta kimbangi kya ndinga ya mamboti mandi mu kuhana bidimbu yi biphadi muna moku ma bawu.
4 Muna mbanza, batu bádikabisa; bahika kikuma kya Bayuta, bakwawu kikuma kya bathumwa.
5 Kaasi bwosu bakala yilama, Baphani yi Bayuta yi bapfumu ba bawu, mu kubanyokuna yi kubahondila ku matadi,
6 bawu buna bábakulabwa, bátina ku mbanza ya Lisiti

b **13:51 13:51** Mu kukhukumuna fusyangeni dya bitambi bya bawu, kyákala kidimbu mu kusongila ni batu bana babwisiwa musamu. Mambu mana matadiku hika bamwangi tsangu, kaasi matadi batu meni bana.

yi Delebi muna nzunga za kinzunga kya Dikawoni.

7 Kwakuna, bá yandika kulonga Musamu wa Bukheti.

Pholu yi Balanabasi ku Lisiti

8 Kwákala, kuna Lisiti, yi mutu mosi wawokumuka malu; tuka lubutuku lwandi, ká kangalaku keti mbala mosi. Wazakala ká kala.

9 Kakala yuka mana kakala zonza Pholu. Yandu-yandu wumutadi amana bwosu ká mona ni ká kala yi lukwikilu lwalenda mubelula,

10 hanga wuzimbudi mu ndinga ya ngolu: «Telama, singika bitambi byaku!» Mutu wuna wá sotuka amana wayandika mu kukangala.

11 Bwosu bá mona mambu mana ká sala Pholu, milumba-lumba mya batu bá thuta ndinga amana bázimbula mu ndinga ya bawu ya Dikawonye: «Banzambi bavwati lutu lwa kimutu amana bakulungi kwena betu!»[a]

12 Balanabasi bakala mutela: «Zewusi» amana Pholu: «Helemesi», kikuma yandi wá kala ngenzi[b].

13 Kikumbu kya nzambi Zewusi kyá kala kuna fula dya mbanza amana nganga wa kikumbu mekina, kumosi yi mulumba-lumba wa batu, wá nata miluma mya bangombi yi bithundu bya kunenga, ká zola ni katambikabya kimenga kwena Pholu yi Balanabasi.

14 Tangwa bá yukabwa bathumwa, Pholu yi Balanabasi, bá yata miledi[d] mya bawu amana bé nda thinu mu mulumba-lumba mu kukalunga:

15 «Bakwetu, biki lubati hangila bwabuna? Betu phi thwenina batu hanga benu. Yuka ni tubati lusamwana Musamu wa Bukheti, ndangu lwayambula mambu makonda mupfunu amana lwabaluka kwena Nzambi wa moya wuna wá hanga zilu yi tsi yi yanga dya mbuta, yi bima byosu bina bisimwa zingila.

16 Muna makula má luta, yandi wá hana nzila kwena makanda moosu mu kulanda nzila za bawu-meni.

17 Kaasi ká lembwaku mu kuta kimbangi, mu kuhangaka mambu ma mamboti; mu kulunokisinaka mvula tukidila ku zilu, amana lwisi hela phi bibundu muna tangwa dya byawu, mu kuluhekaka madya yi kyesi kya ku mbundu.»

18 Mbatanana bakala zonza bwabuna, phasi bá mona mu kukandikisa kwena milumba-lumba mya

[a] **14:11 14:11** Mu ndinga ya Dikawonye yi muna tsi za hika za ngeleti, mwá kala yi mikhenda lawu myakala zonzila banzambi bana bisi kituka batu. [b] **14:12 14:12** Zewusi kenina pfumu wa banzambi ba bisi ngeleti. Bakala mutela phi «tata wa banzambi yi batu» Helemesi kenina ngenzi wa Zewusi. [d] **14:14 14:14** Bá yata miledi mya bawu: yina yenina tsadidi ya Bayuta mu kusongila ni khabu bisi yuka tangwa bisi yuka ngusi zina bisi mutukwana Nzambi.

batu mu kubatambikila kimenga.

19 Kunima, Bayuta bana bátuka ku Atyosi yi ku Kikonyumi bábalongisila milumba-lumba mya batu. Hanga bamutimbwadi matadi Pholu amana bamubulumuna ku phenza ya mbanza, bábanza ni wafwa kákala.

20 Kaasi tangwa bámuzyeta balonguki, wátokama amana wávutuka mu mbanza. Kilumbu kyalanda, wénda yi Balanabasi ku Delebi.

Kuvutuka ku Atyoki dya Sidya

21 Kunima dya kusamuna Musamu wa Bukheti mu mbanza meni yayina yi kuyika balonguki balawu, Pholu yi Balanabasi mu kuvutuka kwa bawu, báhitila ku Lisiti ku Kikonyumi yi ku Atyosi.

22 Bakala syamisa balonguki yi kubaheka kikesa ndangu bazyama mu lukwikilu, mu kuzimbula: «Bulombi kwena betu, twamona kiwayi kya lawu mu kukota mu Kipfumu kya Nzambi.»

23 Muna kosu Dibundu, bakala basodila malemba, amana ku manima ma kulombila yi kuzila kudya, bábatambika kwena Pfumu mwena wuna bakala sila lukwikilu lwa bawu.

24 Kunima, báhyokila ku Phisidiya amana bátula ku Phafidiya.

25 Ku manima ma kulonga ndinga ya Nzambi ku Phelezi, bákulumuka ku Atadi.

26 Tangwa bákatuka kwakuna, bálabuka ku Atyosi wa Sidiya, kuna bábatambikila mu khenda za Nzambi, kikuma kya kisalu kina básala.

27 Buna bátula, bákhundikisa Dibundu amana bátendula mambu moosu mana kábasadila Nzambi, yi buna kákangula mwelu wa lukwikilu kwena Baphani.

28 Amana bánanga bilumbu bya lawu kumosi yi balonguki.

15

Kimvuka kya ku Yelusalemi

1 Ndambu ya batu bana bátuka ku Yuteya, bisa ku Atyosi, bwabu bakala longa kwena baphangi: «Yukani ludiyotisiku, bwosu bulombi mu mikuku mya Moyize, lwalendaku huluka.»[a]

2 Pholu yi Balanabasi bátendana lawu yi bawu. Hanga kunima babongi lukanu ni Pholu, Balanabasi yi ndambu ya batu ba bisi Atyosi batombuka ku Yelusalemi, ku thwala ya bathumwa yi malemba ndangu benda zonzila dyambu dina.

a **15:1 15:1** Tala muna Lev 12:3 b **15:3 15:3** Muna mikanda myahika, básonika ni benda basindikila. Dibundu dyadi babati zonzila haha, dyadina dya Atyosi wa Sidiya.

3 Dibundu bábaheka bina
bákalabyawu mupfunu
kikuma kya mu nzila[b].
Bwosu bakala hitila mu
nzila ya Fenisi yi ya
Samadiya, yi kumenikaka
buna bábalwamina mbundu
Baphani; amana bwakala
hana kyesi kya lawu kwena
baphangi.
4 Mu kutula kwa bawu
ku Yelusalemi, bathumwa
yi bambuta ba dibundu,
bábayamba ku Dibundu
amana bábatendwala moosu
mana káhanga Nzambi mu
nzila ya bawu.
5 Ndambu ya batu bana
bákala mu kibuka kya
bafwadisi amana bákituka
phi bakwikidi, hanga bate-
lami mu kuzimbula: «Bulungi
ni babayotisa bakwikidi
bana ba Baphani amana ba-
batuma ndangu balemvuka
mu mitsiku mya Moyize.»
6 Bathumwa yi malemba
bákutakana ndangu bazonzila
dyambu dina.
7 Tangwa dya lawu
kyábonga kinzonzi. Kunima,
Phetelu wátelama amana
wubazimbwadi: «Baphangi
bama, luzayibwa ni tuka
thama, Nzambi wasola ha
kati dya benu, ndangu mu
munwa wa meni Baphani
bayuka ndinga ya Musamu
wa Bukheti amana bakwik-
ila.
8 Amana Nzambi, yandi
wuzayi mbundu, wubatidi
kimbangi mu kubaheka
Kitembu Kyatoma hanga
kwena betu[d];
9 kásyaku keti diswaswanu
dimosi ha kati kya betu yi
bawu, mukuma wásemisa
mbundu za bawu mu luk-
wikilu.
10 Buthwena bwabu,
kikuma kya biki lubati
musokila Nzambi mu kuba-
natisa balonguki zitu dina
bakonda lenda bakhaka betu
yi betu-betu mu kunata?
11 Thwisi kwikila ni mu
khenda za Pfumu Yesu
twáhulwakila betu yi bawu.»
12 Kibuka kyosu kyah-
wena talala, amana bakala
hinikina Balanabasi yi Pholu
kutendula bidimbu byosu yi
biphadi bina kásala Nzambi,
mu nzila ya bawu, ha kati
dya Baphani.
13 Buna bámanisa ku-
zonza, Zyaki wábonga
ndinga, wázonza: «Baphangi,
ngyukenu!
14 Simoni[e] kátendula phila
yina kábongila Nzambi,
mbala ya theti, hana kati
dya makanda, kanda dimosi
kikuma kya khumbu yandi.
15 Ndinga za bambikudi
zifwanakani yi mambu meni
mamana, bwosu básonika:
16 "Ku manima ma bwabuna
yikwisa hika,
mu kutungulula sombolu
dya Tavidi dina
dyabwa,
yitélamisadya hika mu
kuzangana kwandi,
amana yisúngikadya.
17 Ndangu batu bana basadi
balenga sanda Pfumu,

d **15:8 15:8** Khaphu ya 10:44; 11:15 e **15:14 15:14** Simoni yena khumbu yatheti ya Phetelu (Mth 4:18)

abwabuna, makanda moosu
mana menina yi
khumbu yama,
18 mamana kázimbula
Pfumu, yandi wuna
wázayikisa mabanza
mandi, tukidila
thama."
19 Yihana, meni mboni
ni babayangisaku Baphani
bana babaluki kwena
Nzambi.
20 Kaasi tubasonikinenu:
bayambula mu kudyaka
mbisi basadidi mu nzila za
biteki, bayambula mbongi[f]
yi bambisi bana bisi zeka
tsingu yi bana ba khengu.
21 Kikuma, tuka makula
ma thama, muna kosu
mbanza, mwena yi batu bisi
tanga mitsiku mya Moyize yi
muna kosu sabata muna nzu
za kimvuka za Bayuta.»

Mukanda báhitika kwena bakwikidi ba Baphani

22 Hanga bathumwa yi
malemba yi Dibundu dyosu
bamonibwa mboti mu
kusola bayala hana kati
dya bawu ndangu benda
basindikila Pholu yi Balan-
abasi ku Atyosi. Yuta wuna
bakala tela phi Balasabasi,
yi Silasi, batu bákala yi kitya
mu kati dya baphangi.
23 Bábaheka mukanda
wawu:
«Bathumwa, malemba yi
baphangi bahitiki mboti
kwena baphangi Baphani
bana benina kuna mbanza
ya Atyosi, muna Sidiya yi
muna Sidisi!
24 Tuyukikini ni ndambu
ya batu batukini kwena
betu, bana twakondi senda,
baluvwadingisiki mabanza
amana baluyukisiki kiwayi
muna ndinga za bawu.
25 Ihana, dyambu dina
twámonidya bukheti betu
boosu mu kusola bayakala
amana twabahitika kwena
benu ha kimosi yi batya betu
Balanabasi yi Pholu,
26 bawu bátambika
luzingu lwa bawu kikuma
kya khumbu ya Pfumu wetu
Yesu Kidisitu.
27 Tuluhitiki Yuta yi Silasi,
bawu báluzimbwala ndinga
meni zina muna munwa
mya bawu.
28 Ihana ni, mboti bwenina
kwena Kitembu Kyatoma
yi kwena betu-betu ni
tuluyekikaku keti kizitu
kyahika, kaka mihangu
mina miluti mupfunu:
29 kudikenga ku bima
bina balambudi kwena
biteki yi menga yi bambisi
bana ba bithitu, yambulenu
kindumba; yuka ni lwazitisa
mambu mana mosu, mboti
lwahánga. Salenu mboti!»
30 Hanga bawu baba-
sisi amana bakulungi ku
Atyosi, kwakuna, bákutikisa
kibuka kya bakwikidi amana
báhana mukanda.
31 Bátangawa amana
básangwala kikuma kya
kusyamisa kuna.
32 Yuta yi Silasi, bawu meni
bakala bambikudi, báhana
kikesa kwena baphangi yi

[f] **15:20 15:20** Mbongi zitadidi malongu mana, mitsiku mya bayuta myakala kandisa. (Lev 18:6-23)

kubasyamisa mu ndinga za bawu za lawu .
33 Kunima dya ndambu ya tangwa, baphangi bábazodila kuvutuka kwa ngemba kwena bana bábahitika. [
34 Kaasi Silasi wámonabwa bukheti mu kusala kuna Atyosi kaasi Yuta wávutuka yandi buhika ku Yelusalemi].[h]
35 Pholu yi Balanabasi, bázinga kuna Atyosi, mu kulonga yi kusamuna Musamu wa Bukheti wa ndinga ya Pfumu, kumosi yi batu bakwawu balawu.

Pholu yi Balanabasi badihambudi

36 Kunima ndambu ya bilumbu, Pholu wázimbula kwena Balanabasi: «Tuvutukisa mu kutala baphangi muna mbanza zoosu, muna twásamuna ndinga ya Pfumu, ndangu twazaya keti bweti benina.»
37 Balanabasi kázola ni bamunata Yowani, wuna bakala tela Malaku;
38 Kaasi Pholu kámona ni ka mboti ku banata mutu wuna wábatina kedi tuka ku Phafidiya amana wakonda basindikila mu kisalu kya bawu.
39 Bánanama lawu, ku tsuka badihambula. Balanabasi wámubonga Malaku amana bákota mu masuwa ndangu benda ku Siphe,
40 Pholu, yandi, wásola Silasi amana benda, ku manima ma kubasya ha moku ma Pfumu, kwena baphangi.
41 Wálutila ku binzunga bya Sidiya yi Sidisi mu kusyamisa Mabundu.

16

Thimoti wusindikidi Pholu yi Silasi

1 Pholu wátula ku Delebi, kunima wenda ku Disiti. Kinga kwákala kwakuna yi mulonguki mosi khumbu yandi Thimoti; kákala mwana wa Muyuta wa mukhetu mosi wa mukwikidi yi mwisi Ngeleti mosi.
2 Baphangi ba bisi Lisiti yi bisi Kikonyumi bakala ta kimbangi kya mboti kikuma kya yandi.
3 Pholu kázola ni kamunata kumosi yi yandi, hanga wumubongi amana wumuyotisi kikuma kya Bayuta ba kinzunga mekyana; kikuma boosu bakala zaya ni tata wandi mwisi Ngeleti[a] kákala.
4 Muna mbanza zina bakala hitila, bakala samuna mana bázenga[b] kwena bathumwa yi bathwadisi kuna Yelusalemi, ndangu balundama.
5 Mabundu makala syama mu lukwikilu yi kukolaka kilumbu muna kilumbu.

[h] **15:34 15:34** Nzila yayi ya 34 yenamwoku mu masonuku mahika mana ma thama. [a] **16:3 16:3** Mu mitsiku mya bayuta, bana babutuki mwena bangudi ba bayuta, babana lwesi benina Bayuta. Bulungi ni bana ba bayakala babakotisa mukhanda. Kaasi bwákalaku buna kikuma kya Thimoti. [b] **16:4 16:4** Lukanu meni luna mu khufi bázonzilalwa lawu muna kisyati kina bátumbula muna khaphu ya 15:23-29.

Pholu bamutedisi ku Masetwani

6 Kitembu Kyatoma wábakandisa Pholu yi Silasi mu kulonga Ndinga ya Nzambi mu kinzunga kya Aziya, hanga báluta ku Fizi yi tsi ya Ngalati.

7 Buna bátula bela-bela yi kinzunga kya Misiya, bámeka mu kukwenda ku kinzunga kya Bitini; kaasi Kitembu kya Yesu ká́bahekaku nzila.

8 Hanga bahitidi ku Misiya amana bá́kulunga ku mbanza ya Thowasi.

9 Muna phipha, Pholu wámona mbona mesu. Mwisi Masetwani mosi wákala hana, watelama, kakala mubokwadila bwabu: «Luta ku Masetwani, awisa tusadisa!»

10 Buna ká́monina mbona mesu yina, twásanda mu kukwenda ku Masetwani; kikuma twázaya ni Nzambi ká́tutela ndangu twasamuna Musamu wa Bukheti kwakuna.

Ku Fidiphu, Didya wukwikidi mwena Pfumu

11 Buna twábonga masuwa tukidila ku Thowasi, hanga thwendi mbala mosi yi kuna zawala dya Samothalasi; kilumbu kyalanda thwénda ku mbanza ya Neyaphodisi.

12 Ha twákatuka kwakuna, thwénda ku Fidiphu; mbanza yimosi, muna kinzunga kyatheti kya Masetwani amana bisi Loma bakalamwa zingila. Twánanga ndambu ya bilumbu kwakuna.

13 Mu kilumbu kya sabata, twálubuka mu mwelu wa mbanza, kuna khungu ya mamba mosi, homa hana twakala banzila ni twawana kizika kya lombilu. Twázakala hakana amana twáyambila yi bakhetu bana bisaha kutakana.

14 Hakala yi mukhetu mosi khumbu yandi Didya; kikhita kya miledi mya thalu kakala sala, mwisi mbanza ya Thiyatidi, kakala kumisa Nzambi. Kakala yuka, amana Pfumu wámukangula mbundu ndangu kadihana mu ndinga za Pholu.

15 Kunima dya kutambula mbotika yi nzu yandi yosu, wátutedisa kuna nzu yandi, ká́tubokwadila mu kuzimbula: «Yuka lumoni ni meni yenina wakwikama kwena Pfumu, alwisenu ku nzu yama amana zakalenu kwakuna.» Amana wátubokwadila ndangu twatambwasa.

Pholu yi Silasi mu boloku

16 Bwana twákala kwenda ha kizika kya lombilu, musadi wa mukhetu mosi wakala yi mukisi wa nyoka[d], wakala mutuma mu kubikula mana mabwa ku thwala, muna phila

[d] **16:16 16:16** Mukisi wawu wa nyoka, bakalawa sadila kwena mutu wosu wuna wákala yi hamu dya kutekila zonza mambu mana makwísa ku thwala. Kikuma kya bakidisitu, mukisi wa nyoka, bakalawa bongila hanga kitembu kyambi.

meni yina, mwamuna bapfumu bandi bakala bongila mbongu, hanga wututundakani.
17 Wayandika mu kutulanda, betu yi Pholu, yi kukalungaka: "Batu baba benina basadi ba Nzambi wa phungu! Babati lulonga nzila ya luhulusu!"
18 Bwosu kakala sala bwabuna bilumbu bya lawu, ku tsuka, Pholu wávwalangana, amana wábaluka mu kuzonza kwena kitembu kina: «Mu khumbu ya Yesu Kidisitu, yikuheki muswa ni wálubuka mu lutu lwa mukhetu yandi!» Amana kyálubuka muna tangwa medina.
19 Buna bamona ni kivuvu kya bawu bakala bongila mbongu kitotini, hanga bapfumu ba mwana mukhetu wuna babakwati Pholu yi Silasi amana bababulumuni hana mbasi, kuna thwala ya bapfumu ba mbanza.
20 Babasongidi kwena bazusi ba Loma amana bazimbudi: «Batu baba babati kotisa mvwalangani mu mbanza yetu. Bayuta benina,
21 amana babati longa mikuku mya pha mina batulombiku keti mu ku tambwasa, keti kusadila kwena betu thwenina bisi Loma.»
22 Mulumba-lumba wa batu phi wábababalukila. Hanga bazusi babawomwasi miledi amana bahani muswa ni babadiphula mafimbu.
23 Ku manima ma kubadiphula lawu dya mafimbu, bábatimbula mu boloku, balombi kwena tsinzidi ni kabatalaka mboti-mboti.
24 Buna kabonga muswa wuna, wábakotisa mu suku dina dyákala kuna tsuka ya boloku amana wábakotisa malu muna phophu.
25 Muna kisuku, Pholu yi Silasi bakala lombila yi kuyimbila kikuma kya kuzatula Nzambi; batu bahika ba boloku bakala bayuka.
26 Muna mbala mosi, mafu máningana ngolu, mipfundila mya boloku myáningana. Muna tangwa meni dina, mwelu myosu mya batu ba boloku myákanguka, amana misinga myosu myátabuka.
27 Tsinzidi wátokama, amana buna kámona ni mwelu mya boloku mya kukangula, wáhola mbedi ya phoku yandi; kázola ni kadihonda, kikuma kákabanza ni bakwa boloku bátina.
28 Kaasi Pholu wákalunga: «Wudihekaku phasi! Hatwenina betu boosu!»
29 Hanga tsinzidi wulombi mwinda, wákota thinu amana wábwa kuna thwala ya Pholu yi Silasi, kuna yi kutekitaka.
30 Wabanata ku nzila amana wuzimbudi: «A bapfumu, biki pfwani yihanga ndangu yihuluka?»
31 Bamuvutwadini: «Kwikila mwena Pfumu Yesu, wahúluka ngeyi yi nzu yaku.»
32 Bámulonga ndinga ya

Pfumu, yi kwena boosu bana bákala mu nzu yandi.
33 Muna tangwa meni dina,
muna phipha, wábabonga
yandi meni amana wásukula
phuta za bawu. Wátambula
mbotika, yandi yi boosu
bana bákala mu nzu yandi[e].
34 Wábatombula ku nzu
yandi, wábaheka bima bya
kudya amana wásephila
kumosi yi nzu yandi yosu
kikuma kya buna bákwikila
mwena Nzambi.
35 Tangwa kwakhya kuma,
bazusi ba Loma bátuma ba-
suta benda zimbula kwena
tsinzidi: «Bayambwadila batu
bana.»
36 Tsinzidi wátudisa mu-
luwa kwena Pholu mu kuz-
imbula: «Bazusi bazimbudi
ni balubula; buthwena,
lubukenu amana lwenda mu
ngemba.»
37 Kaasi Pholu kábavutwala
bwabu: «Ku manima ma
kutubetisa fimbu mu mesu
ma batu, konda kutusam-
bisa, betu batu thwena
bakwa mbedi ya Loma[f]!
Batutimbudi mu boloku.
Amana buthwena, bazodi ni
batukula mu kitsweki? Loni!
Bisa tulubula bawu meni!»
38 Basuta bánata ndinga
zina kwena bazusi ba Loma,
bawu, bweya bwábakwata
mu kuyuka ni bisi mbedi ya
Loma bákala.
39 Bisa babokwadila
amana bábasula, yi
kubalombaka ni bakatuka
mu mbanza.
40 Tangwa bálubuka
mu boloku, Pholu yi
Silasi, bénda ku nzu ya
Didya. Buna bábamona,
babasyamisa baphangi
amana bénda.

17

Pholu yi Silasi ku Tesa-
lonika
1 Kunima kulutila mu nzila
ya Afiphodisi yi Apholoniya,
bátula ku Tesalonika kuna
kwákala nzu ya kimvuka ya
Bayuta.
2 Pholu wénda kwakuna,
bwosu buna kayikana.
Kitesu kya masabata matatu
kakala zonzila, kumosi
yi bawu, mambu mana
matadidi Masonuku,
3 kákalama babang-
wamina mu kusongila ni
Kidisitu káfwana kunyokuka
amana kafutumuka ha kati
dya bafwa. Wuzimbu-
dini: «Yesu wuna yibati
lusamwana, yandi wuna
Kidisitu.»
4 Ndambu ya bayuta
hana kati dya bawu
bátambwasama amana
bákhundakana kwena Pholu
yi Silasi. Phila mosi yi bisi
Ngeleti balawu bana bakala
kumisa Nzambi yi bakhetu
bahika ba luzitu.
5 Kaasi Bayuta báyuka
kiphala, bábonga ndambu
ya bayakala bambi, bana

[e] **16:33 16:33** Phila mosi yi mana básonika mu nzila ya 15 ya khaphu meni dyadi, yi muna khaphu ya 18:8. Disongidila ni wátambula mbotika yandi yi batu bana bakala mu nzu yandi.
[f] **16:37 16:37** Mitsiku mya bisi Loma myakala bwisisa kwena bazusi mu kubetisa fimbu kwena bana ba mbedi. Khaphu ya 22:25-29; 23:27.

bisi telama muna balabala, hanga balubudi mathata muna kibuka yi mvwalangani muna mbanza. Bénda kuna nzu ya Yasoni mu kusanda Pholu yi Silasi ndangu babanata ku mesu ma batu.
6 Kaasi bábawanaku; hanga babanati Yasoni yi ndambu ya baphangi bahika bakala hana ku thwala ya bazusi ba mbanza, amana báyandika kukalunga: «Batu baba bavwadingisini tsi yosu, buthwena, batudi haka!
7 Amana Yasoni wubayambiki kuna nzu yandi! Boosu babati sala mambu mafwananiku yi mitsiku mya Khayisala, mukuma babati zimbula ni henina yi kyamvu wahika, Yesu!»
8 Ndinga meni zina zibavwadingisi mulumbalumba wa batu yi bazusi ba mbanza.
9 Kunima dya kubafutisa mbongu, Yasoni yi batu bahika, bábayambwadila.

Pholu yi Silasi ku Bele

10 Buna yabwa phipha, hanga baphangi babahitiki Pholu yi Silasi ku Bele. Mu kutula kwa bawu, bénda ku nzu ya kimvuka ya Bayuta.
11 Baba-baba bákala yi tsambu ya kubayamba kuluta bana bákala ku Tesalonika; báyambaya Ndinga ya Nzambi yi luzolu lwa mboti mu kulongukaka kosu kilumbu Masonuku, ndangu bazaya yukani mambu mana babati balonga ma kyedika menina.
12 Balawu hana kati dya bawu, bákituka bakwikidi. Phila mosi yi bisi Ngeleti ba bakhetu ba luzitu yi bayakala balawu.
13 Kaasi tangwa báyuka, Bayuta ba ku Tesalonika, ni Pholu kabati samuna hika ndinga ya Nzambi ku Bele, bísa hika kwakuna, ndangu bavwadingisa milumbalumba mya batu.
14 Hanga baphangi bámuhitika Pholu ku sabu dya yanga dya mbuta; kaasi Silasi yi Thimoti básala kuna Bele.
15 Bana bakala munata Pholu, bénda yandi yi kuna Ateni, kunima dya kuvutuka kwa bawu ku Bele, batu meni babana bisa yi muswa wuna kábaheka Pholu kikuma kya Silasi yi Thimoti ndangu bamulanda tswalu.

Pholu ku Ateni

16 Muna tangwa medina, Pholu kakala bahingila Silasi yi Thimoti kuna Ateni, kámona ni mbanza yina yabasa yi banzambi ba biteki, hanga wuyuki phasi lawu ku mbundu.
17 Kakala solula yi Bayuta yi bana bakala kumisa Nzambi mu nzu ya kimvuka ya Bayuta, amana kosu kilumbu, kakala solula yi bana kakala wana mu mazandu.
18 Ndambu ya batu ba mayedi ba ephikidiye yi

ba sitoyisye[a] bayandika mu kuyambila yi yandi. Bahika bakala zimbula: «Biki disongidila dya malokosi mama?» Bakwawu bazimbudi: «Ngatu mulongi mosi wa banzambi ba banzenza wubati longa.» Mukuma Pholu kakala samuna Musamu wa Bukheti wa Yesu yi wuna wa lufutumuku[b].

19 Hanga bamubongi, bamunati ku Ayelophazi[d] amana bamuzimbwadini: «Fwani twazaya keti khi mawu malongi mapha mana wubati zonzila?

20 Mukuma mambu ma kuyituka wubati zonzila mu matu ma betu. Tuzodi twazaya thendula ya mawu.»

21 Kikuma, bisi Ateni yi banzenza bana bakala zingila ha kati dya bawu bakala lutisa tangwa dya bawu dyosu mu kumenika holo kuyuka mambu mana mapha.

22 Pholu wátelama hana kati dya Ayelophazi, wuzimbudi: «Bisi Ateni, mboni ni batu ba kinzambi lwenina muna mambu moosu.

23 Kikuma mu kuluta khadikini, mboni bima byenu bya bisambu, amana mboni phi yi mesa ma kimenga básonika bwabu: "Kwena nzambi wuna kazayakaniku." Disongidila ni lwisi mufukamina konda kumuzaya, yandi wuna mbati lusamwana meni.

24 Nzambi wuna wáhanga tsi yi byosu bina byeninamwa, yandi wenina Pfumu wa zilu yi wa tsi, kisiku zingila mu nzu za Nzambi zina bátungila mu moku ma batu;

25 bisiku muheka bima bituki mu moku ma batu, hanga wuna wisi konda kima, yandi wisi baheka luzingu kwena boosu, mwela yi bima byosu.

26 Muna nzila ya mutu mosi[e] káhangila makanda moosu ma batu, baba bisi zingila mu tsi yosu, amana wáyidika matangwa yi muma muna bafwani kuzingila,

27 ndangu bamusanda Nzambi, ngatu bafwani kumumona mu kubabata. Kinga yandi kisiku kala kyana yi mosi yi mosi wa betu.

28 Mukuma: "Mwena yandi thwisi zingila, thwisi

a **17:18 17:18** Bisi kibuka kya Ephikidiye (wáfwa tukidila mvula 270 ku thwala Yesu Kidisitu) Bawu bakala longa ni Nzambi kena mwoku holo Nzambi kisi kuhanga kima mu luzingu lwa batu. Amana kisi hana mupfunu wa lawu ku mambu matadidi byesi. Sitoyisye: Kenina mutu wuna wisi landa malongi ma mutu wa ngangu Zeno (340-265 ku thwala lubutuku lwa Yesu Kidisitu (Isa-adi-Masi). Basitoyisye bisi hana mupfunu wa lawu ku mambu mamboti muna kosu dyambu.) b **17:18 17:18** Yesu yi lufutumuku: batu bana bakala muhinikina Pholu bakala bongila muhowu wawu wa ngeleti, wutadidi lufutumuku, hanga nzambi mosi wa mukhetu wuna bálunga kukhundikisa kwena Yesu. d **17:19 17:19** Mongu wa kimvuka kyambuta: mongu wa ku Ateni, kuna kyakala kutakanina kimvuka kyambuta kya mbanza. Khumbu ya kimvuka meni yásala bwabuna keti buna bisikwoku kutanina hika. e **17:26 17:26** Mu nzila ya mutu mosi: Atamu (Kuy 1:28).

ninganina amana thwenina;

Bwabuna bázimbula phi ndambu ya basoniki benu:

"Betu phi thwenina khuna ya yandi[f]."

29 Yukani kikanda kya Nzambi thwenina, twalendaku banza ni bunzambi bwenina hanga wolu, hanga ndisu holo hanga matadi mana bisi hala kwena batu yi mabanza ma kimutu.

30 Kaasi Nzambi, kisiku tala hika tangwa dina dya kukonda mazaya, buthwena, kabati tela batu boosu, muma mwosu, ndangu basoba bikalulu[h].

31 Kikuma wásya kilumbu kina kasámbisa tsi ya batu yosu mu masonga; mu nzila ya mutu wuna kásola, amana wáhana kambangu kwena batu boosu, mu kumufutumuna ha kati dya bafwa!»

32 Buna báyuka kuzonzila lufutumuku lwa bafwa, bahika bámuseya, bakwawu bazimbudi: «Mbala yahika nana twayúka mambu mana.»

33 Bwabuna kálubukila Pholu ha kati dya bawu.

34 Mbatanana buna, ndambu ya batu bahika, bákhundakana kwena yandi amana bákituka bakwikidi. Muna kati dya bawu, mwákala yi Tenisi, mukwa kibuka kya Ayelophazi, yi ngudi mosi khumbu yandi Tamadiya yi batu bahika.

18

Pholu ku Khoditu

1 Ku manima ma bwabuna, Pholu wákatuka ku Ateni, wénda ku Khoditu[a].

2 Káwana kwakuna, Muyuta mosi khumbu yandi Akilasi, mwisi kizunga kya Photi[b], wisi tula nana tukidila ku Kitadi yi mukhetu wandi Phisikila, kikuma Kodi káhana muswa ni Bayuta boosu bakatuka ku Loma. Hanga Pholu wendi kuna bákala;

3 bwosu kakala sala kisalu kimosi yi bawu, wázakala kuna nzu ya bawu mu kusala kisalu: bákala bayidiki ba masombolu.

4 Kosu sabata, kakala bonga ndinga muna nzu ya kimvuka ya Bayuta amana kakala sanda mu kukwikisa Bayuta yi bisi Ngeleti.

5 Kaasi buna bákulumuka, Silasi yi Thimoti tukidila ku Masetwani, Pholu wádihana kimakulu mu kulonga Ndinga ya Nzambi; kakala tendula kwena Bayuta ni Yesu kenina Kidisitu.

---

f **17:28 17:28** Pholu kabati zonzila basoniki ba bisi ngeleti kikuma kya kumusola Nzambi hanga kisina kya luzingu lwa kimutu.

h **17:30 17:30** Kusoba kwa bikalulu: muma mwahika básonika ni kusoba kwa khadidi holo kubalumuna mbundu.

a **18:1 18:1** Khoditu yákala mbanza ya theti ya kinzunga kya Akayi. Mbanza yimosi yákala yi lawu dya batu, yázayakana lawu kikuma kya busafu.

b **18:2 18:2** Photi kyákala kinzunga kimosi kuna londi dya tsi ya kinzunga kya Aziya, muna kabeta ka yanga dya Kaphindi.

6 Kaasi bwosu bakala
bwisa Bayuta malongi
mandi yi kumutuk-
wanaka, wákhukumuna
miledi[d] myandi amana
wábazimbwala: «Menga
menu makala hana thandu
ya mutwa myenu! Meni
mathadiku! Buthwena
bwabu, yikwénda kwena
Baphani.»
7 Wákatuka kuna amana
wénda ku nzu ya mutu mosi,
khumbu yandi Titiyusi Yusi-
tusi, wakala kumisa Nzambi,
nzu yandi yákala hana ka-
beta ka nzu ya kimvuka ya
Bayuta.
8 Khisiphusi, pfumu wa
nzu ya kimvuka ya Bayuta,
wákwikila mwena Pfumu yi
nzu yandi yosu. Amana bisi
Khoditu lawu bana bakala
yuka, bákwikila amana
bábotama.
9 Muna phipha mosi,
Pfumu kámulubwakila
Pholu mu mbona mesu,
wumuzimbwadi: «Yukaku
bweya! Zonzaka, wudi-
bataku,
10 mukuma meni yenina
kumosi yi ngeyi. Ka mutu ku
wakúhanga kima, kikuma
batu balawu yenina bawu
mu mbanza yayi.»
11 Kánanga kwakuna,
mvula mosi yi ngonda
sambanu hana kati dya
bawu, mu kulonga ndinga
ya Nzambi.
12 Muna tangwa dina
kákala Kadiyoni, pfumu wa
Loma kuna kinzunga kya
Akayi, Bayuta bákutakana,
bábonga lukanu lwa mbi
kikuma kya Pholu amana
bámunata ku nganda ya
bazusi,
13 bazimbudi: «Mutu
yandu, kabati kwikisa batu
ndangu bakumisaka Nzambi
muna phila yina milom-
bidiku mitsiku.»
14 Pholu, buna kázola
katambula ndinga, Kadiyoni
wázimbula kwena Bayuta:
«Wadi ni mutsiku kakuludi
kondilo dyambu dyahika
diluti kitesu, wadi yiluyukidi
buna bufwani, benu Bayuta.
15 Kaasi hadyena dyambu
ditadi mihowu, khumbu
yi mitsiku mya benu-benu,
mana matadi benu-benu.
Meni, nzodiku kukala zusi
dya mambu mana!»
16 Hanga wubakudi ku
nganda ya bazusi.
17 Hanga boosu bamuk-
wati Sositeni, pfumu wa
nzu ya kimvuka ya Bayuta,
amana báyandika kumubeta
hana thwala ya nganda ya
bazusi, konda bwamuheka
phasi Kadiyoni.

Pholu vutuki ku Atyosi

18 Pholu wázakala hika
kwakuna ndambu ya
bilumbu. Kunima, wábasisa
baphangi amana wákota mu
masuwa ndangu kenda ku
Sidiya, kumosi yi Phisila yi
Akilasi. Wádikulula tsuki
ku mutwa, kuna Sakhe,
mukuma lusilu kásila.

d **18:6 18:6** Pholu wákhukumuna miledi myandi: bwena phila mosi yi kukhuku-
muna fusyangeni dya bitambi (khaphu ya 13:51).

19 Tangwa bátula ku Efesu,
yandi wábasisa Phisila yi Akilasi. Wenda ku nzu ya
kimvuka ya Bayuta amana
wáyambila yi Bayuta.
20 Bámulomba ni kánanga
hika ndambu ya bilumbu
kwakuna; kaasi yandi kazolaku.
21 Wábasisa mu kuzimbula: «Yikwisa vutuka
kwena benu, yukani Nzambi
kazolabwa.» Tukidila ku
Efesu, wákota mu masuwa.
22 Amana ha kátula,
ku Sezale katulukila,
wátombuka theti ku
Yelusalemi ndangu kahana
mboti ku Dibundue, kunima
wákulunga ku Atyosi.
23 Ku manima ma
ndambu ya tangwa, wénda
amana wáhyokila mu nzila
ya Ngalati yi Fizi, mu
kusyamisa balonguki boosu.

Apholosi ku Efeso, yi ku Khoditu

24 Kinga Muyuta mosi,
khumbu yandi Apholosi,
mwisi Alekizandi, nganzi
wa mbuta kákala amana
wátoma zaya mambu matadidi Masonuku, wátula kuna
Efesu.
25 Yandi, nzila ya pfumu
bámulonga, yi ngolu mu
kitembu, amana kakala
longa yi tsikiningi mambu
matadidi Yesu, kaasi
mbotika ya Yowani lwesi
kázaya.
26 Kákala zonza yi
tsikiningi yosu muna nzu ya
kimvuka ya Bayuta. Ku manima ma kumuyuka, Phisila
yi Akilasi bámubonga mu
kwenda musongila mbotimboti nzila ya Nzambi.
27 Bwosu kákanina
mu kuhyokila ku Akayi,
baphangi bámuheka kikesa
amana bábasonikina balonguki ndangu bamuyamba
mboti-mboti. Mu kutula
kwandi kuna, mupfunu wa
lawu kákala kwena bana
bákituka bakwikidi mu
khenda za Nzambi,
28 mukuma, kakala batungulula, Bayuta, yi ngolu
zoosu hana mesu ma batu,
yi kubasongila muna nzila
ya Masonuku ni Yesu kenina
Kidisitu.

19

Pholu ku Efeso

1 Tangwa kákala Apholosi
ku khoditu, Pholu wálutila
ku kinzunga kya myongu,
wákulumuka yi kuna Efesu.
Káwana kwakuna ndambu
ya balonguki,
2 amana wubayufudi:
«Lwátambula Kitembu Kyatoma tangwa lwákituka
bakwikidi?» Bawu bamuvutwadini: «Khaku kedi
tuyuka kuzonzila Kitembu
Kyatoma».
3 Yandi wábayufula hika:
«Amana khi mbotika lwatambula?» Bawu bamuvutwadini: «Mbotika ya Yowani.»
4 Hanga Pholu wuzimbudi: «Yowani kábotika

e **18:22 18:22** Ndinga ya ngeleti yizonzi lwesi ni "wátombuka ndangu kahana mboti ku dibundu, kaasi bwa kyedika ni fwani dyakala Dibundu dina dya ku Yelusalemi.

mbotika mosi ya kubalumuna mbundu, kakala zimbula kwena batu ni bakwikila mwena wuna wakala kwisa ku manima ma yandi, disongidila ni Yesu[a].»

5 Muna ndinga meni zina, bátambula mbotika mu khumbu ya Pfumu Yesu.

6 Pholu wábathetika moku, amana Kitembu Kyatọma wábakulwamukina. Bayandika kuzonza mu ndinga zina zizayakaniku yi kubikulaka mambu mana kakala bazimbwala Nzambi.

7 Bayakala bana bákala kitesu kya kumi yi boodi.

8 Pholu kakala kwenda ku nzu ya kimvuka ya Bayuta, kwakuna kakala zonzila yi kikumbwala; kitesu kya ngonda tatu kakala zonzila yi kukwikisaka batu bana bakala muyuka mu mana matadidi Kipfumu kya Nzambi.

9 Kaasi batu bahika, bwosu bábwisa mu kuyuka yi mu kukwikila. Bakala lewula Nzila yina, mu mesu ma batu boosu. Hanga Pholu wubasisi, wénda yi balonguki ku kabeta, kakala solula yi bawu kosu kilumbu[b] muna nzu ya malongi ya Tilanusi.

10 Bwabuna bwázinga mvula zoodi, mu phila ni batu boosu bakala zingila mu kinzunga kya Aziya, keti Bayuta keti bisi Ngeleti, báyuka ndinga ya Pfumu.

Bana ba bayakala ba Sevwa

11 Nzambi kakala sala bidimbu bya kuyituka mu nzila ya Pholu.

12 Bwabuna bakala kusilaka kwena bambefu miledi kondilo bitemba bina byákala khundakana ku lutu lwandi; bimbefu byákala beluka amana bitembu bya mbi byákala lubuka.

13 Ndambu ya Bayuta bakala kwenda muma yi muma bakala méka kukula bitembu bya mbi mwena bana bakala byawu, yi kutumbulaka khumbu ya Pfumu Yesu; yi kuzonzaka: «Yiluheki muswa wa kulubuka mu khumbu ya Yesu wuna kabati longila Pholu!»

14 Hákala yi bana ba bayakala tsambwadya ba mosi wa bapfumu ba banganga Nzambi ba Bayuta, khumbu yandi Sevwa bakala sala bwabuna,

15 kaasi kitembu kya mbi kyábavutwala: «Yesu, yimuzayini, nzayi mboti phi keti nani kena Pholu; kaasi benu, banani lwenina?»

16 Amana mutu wuna wákala yi kitembu kya mbi wubabwidi, ngolu kákala kuluta bawu; watoma babeta boosu, bálubuka mu nzu yina, thinu, kikhonga yi phuta muna lutu.

17 Kindanda kiditi kwena boosu bana bisi zingila ku Efesu, Bayuta yi bisi

[a] **19:4 19:4** Mth 3:11; Mlk 1:4, 7-8 kusoba kwa bikalulu, bahika ni kubalumuna kwa mbundu. [b] **19:9 19:9** Masonuku mahika másonika yi tsikiningi ni tukidila tangwa dya 11 yi kuna tangwa dya 16.

Ngeleti; bweya bwábakwata boosu amana bazimbudi ni khumbu ya Pfumu Yesu yambuta yenina.

18 Balawu ha kati dya bana bákituka bakwikidi bakala kwisa mu kufunguna mihangu mya bawu ha mesu ma batu boosu.
19 Batu balawu bana bakala sadila mikisi, bakala nata mikanda mya bawu amana bayokimya kuna thwala ya batu boosu. Bátanga thalu ya mbongu ya mikanda meni, yákala makumatanu ma mafunda ma bibendi bya mbongu[d].

20 Bwabuna Ndinga ya Pfumu yakala mwanganina yi ngolu.

Mvwalangani ya ku Efeso

21 Kunima dya kusalama kwa mambu mana, Pholu wábonga lukanu, lwa kukwenda ku Yelusalemi mu kulutila mu nzila ya Masetwani yi Akayi. Kakala zimbula: «Buna yikatuka kuna, bwálunga ni yitula hika ku Loma.»
22 Kahanga wutumi bodi ba batu bandi bana bakala musadila ku Masetwani, Thimoti yi Elasiti, kaasi yameni wásala ndambu ya tangwa ku kinzunga kya Aziya.

23 Muna tangwa medina, mvwalangani za lawu zálubuka ku Efeso, kikuma kya Nzila ya Pfumu.

24 Mutu mosi, wakala yidika bima bya phalata, khumbu yandi Temethiyusi[e]. Kakala yidika nzu za Nzambi za khundakhunda za phalata kikuma kya nzambi wa mukhetu, Atedimisi amana mbongu za lawu kyakala balumbwala, yandi yi basadi bana bakala sala kisalu kimosi yi yandi.

25 Kábakhundikisa boosu kumosi yi batu bahika bana bakala sala yandi kisalu kimosi, amana wuzimbudi: «Bakwetu, luzayi ni kimvwama kyetu mu kisalu kyaki kyisi tuka.

26 Kinga lubati mona amana lubati yuka mana mabati hita; ka ku Efesu lwesi ku, kaasi mu kinzunga kya Aziya kyosu, Pholu meni wawuna kákwikisikini mulumba-lumba wa batu mu kuzimbula ni banzambi bana bahadi ku moku ma batu beku banzambi ba kyedika.

27 Mana mafwaniku lwesi kuzanga kisalu kya betu, kaasi mafwani phi kubebisa mambu ma ngolu ku nzu ya nzambi ya nzambi wa mukhetu Atedimisi yi kukulumuna kipfumu kyandi kina bisi fukamina mu kinzunga kya Aziya yi muna tsi yosu ndangu batu bamufukaminaku hika!»

28 Tangwa báyuka bwabuna, khabu zábakwata lawu amana báyandika mu kukalunga: «Wambuta

[d] **19:19 19:19** Mlk 6:37 [e] **19:24 19:24** Temethiyusi: kenina nzambi wa mukhetu kikuma kya buyanga yi mata wuna wázayakana mu khumbu ya Dyana.

kenina Atedimisi wa bisi Efeso!»
29 Mvalangani yákota muna mbanza yosu. Boosu, mu kimosi, benda ku tsaka amana bábakwata Kayosi yi Adisitadiki, bisi Masetwani bana bisa musindikila Pholu mu nzila amana bababulumuna yi kuna tsaka.
30 Pholu wázola kenda lubuka ku mesu ma mulumba-lumba wa batu kaasi balonguki bámukandisa.
31 Amana basadi ba leta bana bakala banduku bandi, bámuhitika ndinga mu kumubokwadila ni kendaku ku tsaka.
32 Bahika bakala kalunga kima kimosi, bakwawu kyahika; kikuma, mvwalangani lawu yakala ha kati dya kibuka. Batu balawu bázayaku kikuma kina báwongamina.
33 Ndambu ya batu, muna kibuka, bámutendwala Alekizande maṇa makala luta, amana bámulundika ndangu kahyoka ku thwala. Alekizande wáthuta koku ndangu kadikutumuna ku thwala ya kibuka.
34 Kaasi tangwa bámutungulula ni Muyuta káka la, boosu báyandika mu kukalunga mu kimosi, kitesu kya matangwa modi: «Wambuta kenina Atedimisi wa bisi Efeso!»
35 Kaasi musoniki wa pfumu wa mbanza wálenda mu kukandisa mulumba-lumba wa batu amana wuzimbudi: «Bayakala ba ku Efeso, nati wukondi zaya ni mbanza ya Efeso yena tsinzidi wa nzu ya nzambi ya nzambi wa mukhetu Atedimisi yi kiteki kyandi kina kyátuka ku zilu?
36 Mambu mana, heku mutu wufwani kuketyakisama. Bulungi ni lwalembama amana luhangaku dyambu konda kuyindula.
37 Kikuma, bayakala baba lwisi bawu, basawudiku, batukwaniku phi nzambi ya betu wa mukhetu.
38 Yukani Temethiyusi yi banduku bandi ba kisalu benina yi dyambu dya mutu, bazusi benina, nganda phi yenina, ndangu benda funda!
39 Amana yukani dyambu dyahika lwenina dyawu, mboti lwanatadya ku nganda yina yifwani kuzengadya bwosu buna milombini mitsiku.
40 Kikuma, fwani batufunda ni mavwanga tulubudi kikuma kya mambu mana malutini lelu, mukuma heku kima kibati tuheka muswa wa kukhokama kwaku.»
41 Kunima kuzonza bwabuna, wámwangakya kibuka kyosu.

20

Kitambu kya Pholu ku Masetwani yi ku Ngelesi

1 Buna yámanisa mvwalangani, Pholu wátedisa balonguki; kunima dya kubasyamisa, wábaheka mboti ya tsuka ndangu kenda ku Masetwani.

2 Buna kálutila muna
kinzunga meni kina,
wátomasyamisa batu
kwakuna, kunima wénda ku
Ngelesi.
3 Kázakala ngonda tatu
kwakuna, muna tangwa
dina kázola kukota mu
masuwa ndangu kalabuka
ku Sidiya, wáyuka ni Bayuta
bámukasidi kifwandu;
amana wábonga lukanu lwa
kuvutukila muna nzila ya
Masetwani.
4 Hákala yi batu benda
musindikila[a]: Sophatela,
mwana Philusi, mwisi Bele,
Adisitadiki, Sekundusi mwisi
Tesalonika, Kayusi mwisi
Telebi, Thimoti, Tisiki yi
Thofima bisi Aziya.
5 Baba-baba batekila
kwenda, amana bátuhingila
kuna Thowasi.
6 Kwena betu phi,
kunima kilumbu kya
mapha makonda mu-
vimbu, twálabuka tukidila
ku Fidiphu. Kunima
bilumbu bitanu, tubawani
kuna Thowasi, kwakuna,
twánanga bilumbu tsamb-
wadi.

Kitambu kya tsuka kya Pholu ku Thowasi

7 Muna kilumbu kyatheti
kya phosa[b], twákala baku-
takana muna masikidika
kikuma kya kubukuna
dipha. Pholu, yandi mutu
wákana ni kenda mu
kilumbu kyalanda, kakala
yambila yi batu bákala mu
kimvuka. Amana wáleyisa
kinzonzi tii yi muna kati kya
phipha.
8 Mwinda mya lawu
myákala ku mwanza wa
ku zilu kuna twákala baku-
takana.
9 Kaasi ngunza mosi
wákala hana wazakala hana
thandu ya nela, khumbu
yandi Etiki. Hanga kilu
kyamuluku-luku kimukwati
muna tangwa dina kakala
zonza Pholu; wáhukumuka
ku kilu, wátukidila kuna
nzu ya tatu ya ku londi,
wudilembini hana tsi. Buna
benda ni bamuvumbula,
bámuwana wufi kedi.
10 Hanga Pholu wukulu-
mukini, wázenzama hana
kákala amana wámuzangula
muna moku mandi; kunima
wuzimbudi: «Lubangaku!
Wamoya kenina!»
11 Tangwa kátombuka,
wábukuna dipha kikuma
kya kudya, kunima kázonza
hika tangwa dya kaleyi
yikuna kwakhyela kuma,
kunima dya bwana, wénda.
12 Bámunata ngunza wuna
wamoya, bwáhana kikesa
kya lawu.

Batukini ku Thowasi, bendi ku Mile

13 Kikuma kya betu, hanga
thwendi theti mu masuwa yi
kuna Asosi, kuna twafwana

[a] **20:4 20:4** Muna masonuku mahika, báyika ni yi kuna Aziya (tsi yakhunda ya Aziya)
[b] **20:7 20:7** Kikuma kya Bayuta, kilumbu kyákala yandika mu tangwa dya kumi yi nana. Basoniki bahika babati zonzila ni mu "masikidika ma kiphosa"; bahika phi ni mu "masikidika ma lumingu".

ni twamubongila Pholu. Yibwana káyidika, kikuma kazola ni kendila mu nzila ya mukhidi.
14 Buna katuwana ku Asosi, twámukotisa mu masuwa amana thwénda ku Miteleni.
15 Tuka kwakuna, twákangala mu yanga dya mbuta amana kilumbu kyalanda, twátula ku thwala Kiyo. Kilumbu kyalanda tutudi ku Samosi, amana ha kilumbu kyálanda[d], twátula ku Mile.
16 Kikuma, Pholu kákana ni kalutila ku kabeta ka Efesu, ndangu kalutisaku tangwa dyakhatu mu Aziya. Tswalu kakala kwenda ndangu katula ku Yelusalemi mu kilumbu kya Phandikoti.

Pholu wuyambidi yi bambuta ba ku Efeso

17 Buna bákala hana Mile, Pholu wátuma ni babatedisa malemba ku Efesu.
18 Buna bátula kuna kákala yandi, wubazimbwadi: «Luzayibya mboti, benu, bikalulu byama ku thwala ya benu, tangwa dyosu, tuka kilumbu kyatheti, tangwa yidyata mu kinzunga kya Aziya.
19 Yímusadila Pfumu, mu kudikulumuna, mu matsanga, ha kati dya bimeka bina byándatina bifwandu bya Bayuta.
20 Konda kusweka kima, yílusamwana amana yílulonga moosu mana menina mupfunu, ku thwala ya batu boosu yi muna nzu zenu.
21 Yíbatendwala Bayuta yi Bangeleki ndangu basoba bikalulu, badihana kwena Nzambi amana bakwikila mwena Pfumu Yesu.
22 Buthwena, meni wakukasa yenina kwena Kitembu, yendi ku Yelusalemi, konda kuzaya mana makwenda mbwila kwakuna.
23 Kaasi nzayi kwama ni muna kosu mbanza yina, Kitembu kyatoma kisi tekilatsongila ni miyololu yi kiwayi bibati phingila kwakuna.
24 Kaasi meni luzingu lwama luhitiku mupfunu lawu. Kima kingyenina mupfunu lawu kutula yi kuna tsuka ya kisalu kyama yi kiyeka kápheka Pfumu Yesu: mu kuta kimbangi kya Musamu wa Bukheti wa khenda za Nzambi.
25 «Buthwena nzayi mboti ni, meni, lwambonaku hika, benu boosu muna yíhitila mu kulonga Kipfumu kya Nzambi.
26 Ihana ni thambwasibwa lelu kwena benu: wakasemi kwama yenina muna menga ma benu boosu.
27 Mukuma yílusamwana moosu mana kázenga Nzambi, konda kuluswekila kima.
28 Dikengenu benu-benu yi kwena kibuka kya mikoku[e] mina káluhekila Kitembu Kyatoma khumbu

[d] **20:15 20:15** Muna masonuku mahika báyika ni kunima munangu wumosi ku Thoziyoni. [e] **20:28 20:28** Disongidila ni kimvuka kya bakidisitu.

ya bamvungi ba mikoku. Lundenu Dibundu dya Nzambi, dina kásumba mu menga mandi.

29 Nzayi mboti meni, ni kunima dya kwenda kwama, bakwisa kota hana kati dya benu bambwa-ngongu[f] ba nganzi bana banyókuna kibuka kya mikoku.

30 Amana mu kati dya benu, batélama batu bahika bakwata zonza mambu ma luvunu ndangu bahungula balonguki kwena bawu.

31 Yihana ni kengilenu, lwabambuka phi ni mu mvula tatu, phipha yi mwini, mu matsanga, yikalaku lembwa mu kululwengisa, kosu mutu, mana makwísa ku thwala.

32 «Amana buthwena, yilusisi mu moku ma Nzambi yi muna ndinga ya khenda zandi. Yina yenina yi ngolu za kutunga yi kuhana bima bya bukheti kwena bana benina ba yandi.

33 Yínekaku keti mbongu, keti wolu keti miledi mya mutu.

34 Luzayibwa benu-benu: moku mama matsadisini mu kuvwa bima byosu yíkala byawu mupfunu yi kwena banduku bama.

35 Mu moosu, yílulonga ni mu kusala bwabuna lwabásadisila baphutu, mu kuyindulaka ndinga za Pfumu Yesu, yandi wázimbula yandi meni: "Kyesi kya lawu kyisi kala mu kukaba, keku ni mu kubonga!"»

36 Kunima kuzonza bwabuna, wáfukama kikuma kya kulombila ha kimosi yi bawu boosu.

37 Boosu mu bidilu, bámubumbakana Pholu amana bámuyamba.

38 Kyadi kya lawu bákala kyawu, kikuma kábazimbwala ni bamú́monaku hika. Kunima bénda musindikila yikuna masuwa.

21

Pholu wendi ku Yelusalemi

1 Bwosu twáhambwasana yi bawu, twasabuka, amana twátadisa ku zawala dya Khosi; kilumbu kyalanda, twátula ku Lodi, amana ha twákatuka kwakuna, thwénda ku Phatala.

2 Buna twáwana kwakuna masuwa mana makala kwenda ku Fenisi; hanga tukoti mwamuna amana thwendi.

3 Buna twátula bela-bela yi Siphe, twasisadya ku koku dya kimama, amana twálanda sambwa dya Sidiya, ndangu twatula ku Tidi kuna máfwana masuwa mu kutulula bima.

4 Bwosu twáwana ba-longuki, twánanga kwakuna bilumbu tsambwadi. Baphangi, bálwengisa kwena Kitembu Kyatoma amana bázimbula kwena Pholu ni katombukaku ku Yelusalemi.

[f] **20:29 20:29** Disongidila ni batu bafwanana yi bambwa-ngongu (bambisi) ba nganzi. Benina balongi bana bisi longa malongi mambi.

5 Kaasi tangwa yáhita phosa meni yina, twálanda nzila yetu. Bénda tusindikila boosu yi bakhetu yi bana ba bawu yi kuna phenza ya mbanza; twáfukama kuna kabeta ka yanga dya mbuta amana twásambila.

6 Kunima dya kudiheka mboti za tsuka, twákota mu masuwa, bawu bávutuka kwabawu.

7 Amana betu buna twámanisa kitambu kyetu mu mamba, thwénda tuka ku Tidi yikuna Tholemayasi. Kwakuna twábaheka baphangi mboti, hanga tunangi hika kilumbu kimosi yi bawu.

8 Kilumbu kyálanda, twákatuka, thwénda ku Sezale. Hanga thwendi ku nzu ya Fidiphu wuna wákala musamuni wa Musamu wa Bukheti, yandi kákala mosi hana kati dya bayakala tsambwadi bana básola ku Yelusalemi, twánanga kuna nzu yandi.

9 Kákala yi bandumba baya bana bakala bikula.

10 Bwosu twánanga kuna bilumbu byalawu, mbikudi mosi, khumbu yandi Hakabusi; wátuka ku Yuteya, wisa tula hakana.

11 Hanga wisi kuna twákala betu, wubongi mukaba wa Pholu, amana wudikasi malu yi moku, kunima wuzimbudi: «Tala mana kázimbudini Kitembu Kyatoma: Mutu yandu wuvwi mukaba wawu, Bayuta, kuna Yelusalemi, yi bwabubu bamúkasa, ndangu bamulambula kwena baphani.»

12 Buna twáyuka bwabuna, betu yi bana bákala hakana, twámubokwadila Pholu ndangu katombukaku ku Yelusalemi.

13 Hanga Pholu wuvutudi: «Kikuma kyabiki lubati didila yi kuphumuna mbundu? Meni yenina wayilama, ka kikuma kya kukhasa ku lwesi kaasi yi kikuma kya kufwila kuna Yelusalemi kikuma kya khumbu ya Pfumu Yesu.»

14 Bwosu kázolaku mu kutambwasa mana twakala muzimbwala betu, twákosikilaku hika ndinga amana tuzimbudini: «Yambula luzolu lwa Pfumu lwahangama!»

15 Ku manima ma kulutisa ndambu ya bilumbu kwakuna, twáyilama amana thwénda ku Yelusalemi.

16 Ndambu ya balonguki ba ku Sezale bisa tusindikila yi kuna twafwana kuleka, kuna nzu ya Nasoni mwisi Siphe; wákala mukwikidi tukidila thama.

Pholu ku Yelusalemi

17 Mu kutula kwetu ku Yelusalemi, baphangi bátuyamba yi kyesi.

18 Kilumbu kyálanda, Pholu wátunata ku nzu ya Zyaki; amana malemba moosu mísa kwakuna.

19 Wábaheka mboti amana wáyandika mu kutangumuna moosu mana káhanga

Nzambi, mu nzila kisalu kyandi, ha kati dya baphani.
20 Ku maniṃa ma kumuyuka, bámuzatula Nzambi. Hanga bamuzimbwadini: «Wumoni, phangi, keti makumi ma mafunda makwa ma Bayuta bakitukini bakwikidi; boosu babasi yi tsambu ya kuzitisa mitsiku.
21 Kamba báyuka ni muna malongi maku, ngeyi wubati tuma Bayuta boosu bana bisi zingila mu kati dya makanda ndangu babwisa mitsiku mya Moyize; kamba bayótisaku hika bana, balundaku phi hika mikuku mya kikanda.
22 Biki bifwani? Bayúka kaka ni wísikini.
23 Disongidila, sala kaka mana tukuzimbwadi. Henina ha kati dya betu yi bayakala baya básidiki lusilu.
24 Babonga, disemisa ha kimosi yi bawu amana bafutila mbongu, ndangu badikulula mutwa. Hanga boosu bazáya ni heku kima kya kyedika muna khululuka yina báyukiki kikuma kya ngeyi, kaasi ngeyi phi wisi lunda mitsiku.
25 Kikuma kya Baphani bana bakituki bakwikidi, betu, tumoniki ni mboti twabasonikina ni bayambula kudya mbisi batambiki kwena biteki, keti ba menga, yi bambisi ba bithitu, bayambula phi kindumba.»

26 Kilumbu kyalanda, Pholu wábonga batu meni babana, wádisemisa ha kimosi yi bawu amana wákota kuna nzu ya Nzambi mu kusamuna keti khi tangwa byamánisa bilumbu bya kudisemisa, keti khi tangwa phi batámbika kabu dya mosi yi mosi wa bawu.

Pholu bamukwati muna Nzu ya Nzambi

27 Ku tsuka ya bilumbu bina tsambwadi, Bayuta ba ku kinzunga kya Aziya, bana bámumona mu nzu ya Nzambi, bálundika mulumba-lumba wa batu wosu amana bamukwata.
28 Bakala kalunga: «Bisi Kiseledi, tusadisenu! Mutu yandi, yandi wisi longa kwena boosu yi muma mwosu, mambu ma mbi matadidi betu Bayuta kikuma kya mitsiku mya Moyize yi kizika kyaki! Wukotisi phi bisi Ngeleki muna nzu ya Nzambi yi kusumunaka kizika kyaki kyatoma!»
29 Mukuma ku luyandiku bámona Thofimi mwisi Efeso ha kimosi yi yandi muna mbanza ya Yelusalemi, amana bakala yindula ni Pholu wámukotisa mu nzu ya Nzambi.
30 Mbanza yosu yekina mu mvwalangani, amana batu bálubuka muma mwosu. Bámukwata Pholu amana bámulubula mu nzu ya Nzambi, kunima dya bwabuna, báyafikila mwelu.
31 Bwosu bakala sanda mu kumuhonda, kindanda

kiditi kwena tudibeni[a] ni mvwalangani yikoti mu Yelusalemi dyosu.
32 Muna mbala mosi,
yandi wábonga baphumbulu yi basatudiyoni amana wákulumuka thinu. Buna bamona tudibeni yi baphumbulu, báyambula kumubeta Pholu.
33 Hanga tudibeni wubwesuki amana wásenda ni bamukwata amana bamukasa mu miyololu myodi. Kunima wáhyula keti nani kákala yi biki káhanga.
34 Muna mulumba-lumba wa batu, kosu mutu kakala kalunga muna phila yandi amana pfumu wa baphumbulu funda ba Loma, kálendaku mu kuzaya kikuma kya kyedika muna mambu mana, wásenda ni bamunata ku Kaa dya baphumbulu[b].
35 Buna kátula Pholu mu sikadiye, baphumbulu bámuthuta, kikuma kya mvwalangani ya mulumba-lumba wa batu,
36 kikuma kibuka kya batu kyakala mulanda yi kukalungaka: «Kafwa!»

Pholu wusambi

37 Buna bázola kumukotisa mu Kaa dya basuta, Pholu wázimbula kwena tudibeni: «Pfwani yikuzimbwala dyambu?» Pfumu wa baphumbulu wumuvutwadi: «Wuzayiya kuzonza Ngeleki?
38 Ka ngeyi ku mwisi Ngiphiti wuna wákotisa mvwalangani mu bilumbu bilutiki amana wátini mu nganga yi bandwandwa mafunda maya kikuma kya kunwanisa ngemba ya ku Loma?»
39 Pholu wumuvutwadi: «Meni yenina Muyuta wa ku Talasi dya ku kinzunga kya Sidisi, yíbutukila mu mbanza yina yizayakani. Yikubokwadidi, pheka muswa wa kuzonza kwena batu.»
40 Pfumu wa baphumbulu funda ba Loma wámuheka muswa. Pholu, wátelama muna sikadiye, wusongidi kidimbu kuna ko̱ku kwena batu. Talala dyákota. Hanga wuzimbudi kwena bawu mu ndinga ya Bayuta:

22

1 «Baphangi bama yi batata bama, yukenu buthwena mana yenina mawu mu kuluzimbwala kikuma kya kudikutumu̱na kwama.»
2 Buna báyuka ni kakala bazonzila mu ndinga ya Bayuta, talala dyekina hika dya lawu. Pholu wuzimbudini:
3 «Meni, yenina Muyuta. Yíbutwakila ku Talasi muna kinzunga kya Sidisi; kaasi muna mbanza meni yayi

[a] **21:31 21:31** Tudibeni kenina Pfumu wa kibuka kya basuta funda dimosi ba Loma. Haha kenina hanga pfumu wa mbuta bibuka bya basuta khama tsambwadi ba Loma kuna Yelusalemi.
[b] **21:34 21:34** Kaa dya baphumbulu: dyákala ku mazyokidi ma tangwa ma nzu ya Nzambi. Bisi Loma bakaladya sadila, Ka medina, kikuma kya kutanina nzu ya Nzambi. Mbala za hika, bakaladya bongila phi hanga boloku.

tsatsukidini, ndongwakidi phi, muna malu ma Nga-madyedi, yandi wuna wándonga mboti-mboti mit-siku mya batata betu. Yíkala mutu wabasa yi tsambu yiluti kitesu kikuma kya Nzambi, bwosu lweninabwa benu boosu lelu.

4 Yínyokuna yi kuna lufwa bana bakala landa Nzila yayi, mu kukwatisaka bakhetu yi bayakala yi kubakotisa mu boloku.

5 Keti mbuta wa banganga Nzambi yi kibuka kya mbuta kya malemba bafwani mu kuta kimbangi kyama. Yítambula phi kuna moku ma bawu mikanda mya nzila kikuma kya baphangi ba bayuta bana bisi landa Nzila yayi kuna Tamasi. Yenda kwakuna ndangu yikwata bana bákala kuna amana yibanata ku Yelusalemi ndangu babaheka ndola.»

Pholu wutendudini buna kábalwala mbundu

6 «Mu nzila yíkala amana yikala bwesuka ku Tamasi, muna mbala mosi, muna mwinyakati, mitsyenzya mya lawu myátuka kuna zilu, myákyenzula homa hosu hana yíkala.

7 Hanga mbwini ha tsi amana ngyuki ndinga yimosi yakala nzimbwala: "Sawulu, Sawulu, kikuma kya biki wu-bati ndyokwanina?"

8 Hanga mvutudini: "Nati wenina ngeyi Pfumu?" Yandi wunzimbwadini: "Meni, yenina Yesu mwisi Nazaleti, wuna wubati nyokuna ngeyi."

9 Bana bákala yi meni bámona mitsyenzya, kaasi bábakulayoku ndinga ya wuna wakala nzonzisa.

10 Hanga nzimbudini: "Biki pfwani mu kuhanga, Pfumu?" Pfumu wunzimb-wadini: "Telama, ndawenda kuna Tamasi, amana kwakuna bakúzimbwala moosu mana wufwana mu kuhanga."

11 Bwosu yikalaku mona hika, kikuma kya khembu ya mitsyenzya mina, bana bákala kumosi yi meni bátsimba kuna koku mu kundatisa, amana yítula ku Tamasi.

12 «Kinga hákala yi mutu mosi khumbu yandi Ananiya, mutu wakwikama mu mitsiku, wuna bakala hanina kimbangi kya mboti kwena Bayuta boosu bana bisi zingila kwakuna,

13 wísa kwena meni amana wunzimbwadi: "Sawulu, phangi wama, mona hika!" Muna tangwa medina, ngyandiki kumona hika, amana yimumoni.

14 Amana wunzimbwadi hika: "Nzambi wa batata betu wákusola mu kuzaya luzolu lwandi, ndangu wamona mutu wa Masonga amana wayuka ndinga yandi.

15 Mukuma wakála mbangi kikuma kya yandi, ku thwala boosu, muna mambu mana wumonini yi mana wuyukini.

16 Amana buthwena, biki
wahánga? Telama, tambula
mbotika, tumbula zina dya
Pfumu ndangu wasukuka
mu masumu maku."»

Pholu wutendudini buna bámutuma kwena baphani

17 «Mu kuvutuka ku
Yelusalemi, tangwa yikala
lombila muna nzu ya
Nzambi, mboni mbona
mesu.
18 Amana yimumoni
Pfumu, wuna wánzimbwala:
"Hanga tswatsu, katuka
tswatsu ku Yelusalemi,
mukuma batu bana
batámbwasakyoku kim-
bangi kyaki wathíla."
19 Meni mvutudini:
"Pfumu, bazayi mboti ni
yikala kwenda muna kosu
nzu za kimvuka za Bayuta
mu kusya yi kubetisa bana
bisi kwikila mwena ngeyi.
20 Amana tangwa bánokisa
menga ma mbangi waku
Kitsyeni, hana yíkala meni-
meni, yíbatambwasa, yikala
simba miledi mya batu bana
bámuhonda[a]."
21 Hanga wunzimbwadini:
«Ndawenda, meni yikútuma
kwena baphani!"»

Pholu yi pfumu wa ba-phumbulu funda ba Loma

22 Bámuhyinikina tii yi
kuna ndinga yayi; kaasi
hanga bathuti ndinga amana
bazimbudi: «Kafwa! Ka
mboti ku mu kusisa mutu wa
mutindu wawu ni kazinga
mu tsi yayi!»
23 Bakala kalunga, kulosa
miledi mya bawu yi kutim-
bulaka mufututu muna zilu.
24 Tudibeni wásenda ni
bamukotisa mu kaa dya ba-
phumbulu amana bamubeta
kikuma kya kumuzonzisa,
ndangu bazaya kikuma
kina bakala mukalwangina
bwabuna kikuma kya yandi.
25 Bwosu bakala mukasa
yi tsibu, Pholu wázimbula
kwena satudiyoni wuna
wákala hana: «benu, lufwani
kubetisa fimbu mwisi mbedi
ya Loma yandu bakondi
sambisa[b]?»
26 Tangwa káyuka
bwabuna, satudiyoni wenda
menika kwena tudibeni,
wumuzimbwadi: «Biki
wahánga? Mudyambu mutu
yandu kenina mwisi Loma!»
27 Tudibeni wísa kwena
Pholu amana wumuzimb-
wadi: «Nzimbwala, ngeyi,
mwisi Loma wenina?»
«Eeh», wuvutudi bwabuna.
28 Tudibeni wuvutwakidi
hika: «Meni, mu mbongu
za lawu yíbongila muswa
wawu!» Pholu wuvutudini:
«Meni, tukidila lubutuku
lwama.[d]»
29 Muna tangwa medina,
batu bana bázola mu ku-
muzonzisa, báhaluka kyana;

a **22:20 22:20** Khaphu ya 7:58; 8:1.

b **22:25 22:25** Tala disongidila dya kyufu kya Pholu muna khaphu ya 16:37.

d **22:28 22:28** Yísumba mu mbongu za lawu: Mu mitindu mitatu myáfwana mu kukituka mwisi Loma: 1. Kubutuka, yuka ni bibuti byaku byawu byodi mu menga ma Loma benina. 2. Lufutu lwa kisalu kimosi kina wásala kuna Loma, amana phi batu boosu bana bisikwa zingila bátambwasakya. 3. Kufuta kwa mbongu za lawu.

amana tudibeni wáyuka bweya, kikuma kya buna ká bakula ni mwisi Loma wuna kakasisikini.

Pholu ku thwala kimvuka kyambuta kya Bayuta

30 Kilumbu kyalanda, mu kusanda kazaya kyedika kina bakala mufundila, Pholu, kwena Bayuta, wámukutwamisa misinga amana wásenda kwena bambuta ba banganga Nzambi yi kimvuka kyosu mu kukutakana; kunima, wámukulumuna Pholu amana wámusya kuna thwala ya bawu.

23

1 Pholu wábatala kuna mbunzu batu bákala ha mbasi, wuzimbudi: «Baphangi bama, kikuma kya meni, yi katsatsa ka bukheti kosu yisi zingila ku mesu ma Nzambi, yi kuna lelu dyadi.»

2 Mbuta wa banganga Nzambi Ananiya[a] wásenda kwena bana bákala bela-bela yi yandi ni bamubetila ku munwa.

3 Hanga Pholu wu-muzimbwadi: «Nzambi wakúbeta ngeyi, kibaka ba-siti phemba[b]! Ngeyi wenina wasikuka haka kikuma kya kupfundisa buna bulombi mitsiku yi mana matadidiku mitsiku, wubati senda ni bambeta!»

4 Bana bákala bela-bela yi yandi bázimbula: «Wubati tukwana mbuta wa banganga Nzambi!»

5 Pholu wuvutudi: «Nzayikiku, baphangi bama, ni mbuta wa banganga Nzambi ká kadiki. Kikuma, básonika bwabu muna Masonuku: "Wazónzilaku mbi ya pfumu wa kanda dyaku!"»

6 Bwosu kázaya ni ha kati dya kimvuka kyambuta hákala yi Basadise yi Bafwadisi, hanga Pholu wuyandiki kukalunga: «Baphangi bama, meni yenina Mufwadisi, mwana wa Bafwadisi! Yukani meni babati pfundisa, kikuma kya kivuvu mu lufutumuku lwa bamvumbi.»

7 Tangwa kázonza bwabuna, ngyuma zábwa hana kati dya Bafwadisi yi Basadise, amana kimvuka kyádikabisa.

8 Kikuma Basadise, bawu, bisi zimbula ni kweku lufutumuku, keti wanzyo, keti kitembu kaasi Bafwadisi, bawu, bisi kwikila muna byosu bina.

9 Báthuta hika ndinga, hanga ndambu ya balongi ba mitsiku bana bákala ku mukanzu wa Bafwadisi batelama amana babwisa mu ndinga ya ngolu: «Tumoniku keti mbi mwena mutu yandu. Amana yukani kitembu kondilo wanzyo

a **23:2 23:2** Ananiya yandu, mbuta wa banganga Nzambi ká kala tukidila mu mvula ya 47 yi kuna mvula ya 59.

b **23:3 23:3** Bibaka bya bisi Phalesitini byákala bya kunenga mu phembi kikuma kya kubwisisa ni batu basimbabya nana mu phipha. Bwosu bázonzila mazyamu mu mukanda wa Mth 23:27. Kibaka básita phemba disongidila ni "mutu wambi".

wumuzonzidikini!»
10 Bwosu zakala vula
ngyuma, tudibeni wáyuka
bweya ni bamubukununa
nana Pholu, hanga wusendi
kwena baphumbulu bandi
ni bakulumuka amana
bamukatula Pholu ha kati
dya bawu amana bamuko-
tisa mu kati dya kaa dya
baphumbulu.
11 Phipha yalanda, Pfumu
wisa mulubwakila amana
wuzimbudi: «Kikesa! Bwosu
buna wuthidi kimbangi ku
Yelusalemi, bwabuna phi
wánata kimbangi ku Loma.»

Kifwandu kikuma kya Pholu

12 Tangwa kwakya kuma,
Bayuta bákasa kifwandu
amana balabi ni badyáku,
banwáku phi keti kima
yukani khaku kedi ba-
muhonda Pholu.
13 Bakasi ba kifwandu kina
bákala thalu kuluta maku-
maya.
14 Bénda bamona bap-
fumu ba banganga Nzambi
yi bambuta ba dibundu
ndangu babazimbwala:
«Tudikini thiti ni twadyáku
kedi kima yukani khaku
bamuhonda Pholu.
15 Buthwena, benu, yuka-
nenu yi bakwa mukanzu
wambuta ndangu balomba
kwena tudibeni, ni bamuku-
lumuna Pholu ku thwala ya
benu. Hanga mbedi ni lubati
zola lwalonguka yi masingi-
tini dyambu dyandi. Amana
betu, hanga tuswamini
ndangu twamuhonda konda
katula kedi.»
16 Kaasi mwana khasi wa
Pholu wayuka kuzonzila
kifwandu mekina amana
wénda kuna kaa dya ba-
phumbulu, wákota kwakuna
mu kumuzimbwala Pholu.
17 Pholu wátela mosi
wa basatudiyoni amana
wumuzimbwadi: «Munata
mwana yakala yandi kwena
tudibeni, mukuma kenina yi
ndinga ya kumuzimbwala.»
18 Satudiyoni wuna
wámubonga, wámunata phi
kwena tudibeni amana wuzi-
mbudi: «Pholu wuna wen-
ina mu boloku, káthedini
amana wundombi ni yisa
kunatina mwana yakala
yandi wenina yi ndinga ya
kukuzimbwala.»
19 Tudibeni wámusimba
muna koku, wénda ku
phengu amana wámuhyula:
«Biki wuzodi wanzimb-
wala?»
20 Yandi wávutula:
«Bayuta báyukani ndangu
bakulomba ni mbasi
wamúkulumuna Pholu ku
thwala kimvuka kyambuta,
hanga mbedi ni yandi zodi
kalonguka mboti dyambu
dyandi.
21 Kaasi ngeyi, wubayuki-
laku, mukuma, batu kuluta
makumaya, hana kati dya
bawu, bamúleka mutambu.
Bádikini thiti ni badyaku
kima keti kunwa yuka ni
khaku kedi bamuhonda
Pholu. Buthwena, bayilama
benina amana dibanza dya
ngeyi babati hingila.»
22 Kunima dya ku-
mukandikisa mwana yakala
wuna ni kamenikinaku

kwena mutu, mambu mana kámuzimbwala, hanga tudibeni wumuvutudini.

Pholu bamuhitiki ku Sezale

23 Kunima, tudibeni wátedisa basatudiyoni boodi amana wubazimbwadi: «Bongenu baphumbulu khama zoodi yi bakwawu makumi tsambwadi bana bisi zanza ha thandu ya baphunda yi bakwawu hika khama zoodi bana benina yi madyonga ndangu bayilama mu kukwenda ku Sezale mu tangwa dya vwa dya phipha.

24 Yidikenu phi baphunda kikuma kya kumunatina Pholu kwena pfumu wa kinzunga Fidikisi[d].»

25 Hanga wusoniki kisyati bwabu:

26 «Kodiyusi Dizyasi, kwena mutu wa mayedi pfumu wa kinzunga Fidikisi, mboti.

27 Mutu yandu, Bayuta bámukwati, amana bázodikini ni bamuhonda wadi yendiku yakidilaka yi kibuka kya baphumbulu bama; ngyukiki ni mwisi mbedi ya Loma kenina.

28 Bwosu nzodikini mu kuzaya kikuma kina bakamufundilaka, yímukulumuna kuna thwala ya kimvuka kya bawu kyambuta.

29 Mbakisi ni muna mambu matadidi mitsiku mya bawu bakadi mu-fundila, kaasi hákalaku keti kima kifwani kumunatina lufwa holo miyololu.

30 Buna bándwengisiki ni bakasi kifwandu kikuma kya mutu yandu, yikuhitiki yandi mbala mosi, yibazimbwadiki bana bamufundiki, ni benda mufunda kwena ngeyi.»

31 Baphumbulu bá́hanga bwosu kituma kina bátambula, bámubonga Pholu amana bámunata phipha-phipha yikuna Atiphatisi.

32 Kilumbu kyá́landa, bávutuka ku kaa dya baphumbulu básisa lwesi bakwa baphunda mu kukwenda yi Pholu.

33 Buna bátula ku Sezale, hanga bahani mukanda kwena pfumu wa mbanza amana bamusongidi yandi Pholu.

34 Kunima dya kutanga mukanda, pfumu wa kinzunga wumuhyudi Pholu keti mwisi khi kinzunga kákala. Buna ká́yuka ni mwisi Sidisi kákala,

35 hanga wumuzimbwadini: «Yikuyuka nana tangwa bakwísa bana bákufundikini.» Amana wásenda ni bamuphatila mu nganda ya Eloti[e].

24

Bayuta bamufundi Pholu

[d] **23:24 23:24** Atonyusi Fidikisi: yandi wá́kala pfumu wa mbanza mu kinzunga kya Yuteya ha kati dya mvula 52 yi 59 holo 60.

[e] **23:35 23:35** Nzu meni yina, bátungilaya kuna Sezale kwena Eloti wambuta amana pfumu wa mbanza ya Loma wásolaya hanga nzu yandi ya luyalu.

1 Kunima bilumbu bitanu,
nganga Nzambi wa mbuta
Ananiya wákulumuka ku
Sezale ha kimosi yi ndambu
ya malemba yi nganzi mosi,
khumbu yandi Teditulusi.
Bámufunda Pholu kwena
pfumu wa kinzunga Fidik-
isi[a].
2 Bámutedisa Pholu amana
Teditulusi wáyandika mu
kumufunda bwabu: «Pfumu,
kikuma kya kisalu kyaku
yi buna wubati yidikila
mambu ma tsi yayi, hahana
thwenina yi ngemba ya
singu yayi.
3 Thwisibya zaya kosu
tangwa yi muma mwosu
yi mbundu yimosi, pfumu
wambuta Fidikisi.
4 Kaasi, mukusya ni
yikuhitisaku tangwa ngeyi,
yikubokwadidi ni watamb-
wasa mu kutuhinikina yi
kyesi kyosu muna koma ka
tangwa.
5 Kikuma tumoniki
ni, mutu yandu kenina
mvwanzi. Ngyuma kisi
sanda hana kati dya Bayuta
boosu, hana tsi yina bisi
zingila; kenina mutwadisi
wa dingumba dya bisi
Nazaleti[b].
6 Kázodiki phi ni ka-
sumuna nzu ya Nzambi,
hahana twámukwatidini.
[Tuzodiki ni twamufung-
wasa bwosu mibati lombila
mitsiku myetu,
7 kaasi Dizyasi pfumu wa
baphumbulu wisi yakidila
amana wumubotudi mu
moku ma betu,
8 hangi tutumi thwisa
mufunda ku thwala ya
ngeyi[e].] Wufwani ku-
muhyula ngemeni, ndangu
wazikisa moosu mana tubati
mufundila.»
9 Bayuta boosu bátambwasa
hanga mbedi ni bwa bukheti
bwákala bwabuna.

Pholu wusambi kwena pfumu Fidikisi

10 Kunima dya kumu-
songila mu kidimbu ndangu
kazonza kwena pfumu wa
kinzunga, Pholu wátambula
ndinga, wuzimbudini: «Nza-
yibwa ni tukidila ndambu ya
mvula za lawu wenina zusi
wa tsi yayi, yi kivuvu kyosu
yisámbila ku mesu ma ngeyi.
11 Bwosu wufwani wazik-
isabwa ngeyi-meni, khaku
kedi hahita bilumbu kumi
yi byodi, tukidila buna yit-
ombukidi ku Yelusalemi mu
kufukamina Nzambi.
12 Bángwanaku keti muna
nzu ya Nzambi, keti muna
nzu za kimvuka za Bayuta,
keti muna mbanza ni mbati
finda phaka yi mutu kondilo
kulundika mulumba-lumba
wa batu.
13 Balendaku, buthwena
bwabu, mu kukusongila
kima kina babati pfundila.

[a] **24:1 24:1** Fidikisi: Yandi wuna bazonzidini mu khaphu ya 23:24 yi kisona kina banamikikwa. [b] **24:5 24:5** Bisi Nazaleti: muhowu wawu, bisiwa sadila kikuma kya bakidisitu bana batheti amana muna Mth 21:11 bázonzilawa kikuma kya Yesu. Kaasi kuna kawanawa Mathayi, kuzayakaniku. [e] **24:8 24:8** Bisona byabi byenina mu khunga, tukidila ku tsuka ya nzila ya 6 yi kuna luyandiku lwa nzila ya 8, byeninamwoku mu masonuku ma lawu mana ma khulu.

14 Kaasi, nzayibwa ku thwala ya ngeyi ni muna Nzila meni yayina, babati tela bawu ni yambi, mwamuna phi yisi sambidila Nzambi wa batata betu; yisi kwikila phi muna mambu mana basónika mu Mitsiku yi Bambikudi.

15 Yenina yi kivuvu mwena Nzambi, bawu meni phi bazayibwa ni lufutumuku lwakála kikuma kya batu ba masonga yi batu ba mbi.

16 Yihakana, meni phi, yisi sila ngolu ni yikala yi katsatsa ka bukheti, ku mesu ma Nzambi keti kwena batu.

17 «Kunima mvula za lawu yísa ku Yelusalemi mu kuhana mulambu wa khenda kikuma kya batu ba tsi yama yi kutambika makabu kwena Nzambi.

18 Hahana bángwana mu nzu ya Nzambi. Wakasemi, konda kulumbika batu keti mvwalangani.

19 Kaasi ndambu ya Bayuta lwesi bátuka ku Aziya bákala hana, bawu bafwaniki kwisa telama ku thwala ngeyi mu kupfunda, yukani kima benina kyawu kitadidi meni.

20 Kondilo, baba bazimbula keti khi kifu bakhwatiki kyawu tangwa batsambisiki ku thwala ya kibuka kyambuta.

21 Akolu yakala ndinga yina yíthuta, wa mutendendi kuna thwala bawu: "Kikuma kya lufutumuku lwa bafwa, meni, tsambidi lelu, ku thwala ya benu!"»

22 Fidikisi, yandi, wátekila dizayila mambu mana matadidi Nzila, wávutulakya kinzonzi mu kilumbu kyahika. Wubazimbwadi: «Tangwa kakwísa tudibeni Dizyasi, hanana yítaladya dyambu dya benu.»

23 Kásenda kwena satudiyoni ni kamutalaka amana kamusisila ndambu ya tangwa dya kusala luzolu lwandi, konda kukandikisa ni bakwawu khunda bamusadisa.

Pholu ku thwala ya Fidikisi yi Thusila

24 Kunima dya ndambu ya bilumbu, Fidikisi wísa yi mukhetu wandi Thusila[f], wuna wákala muyuta. Amana wátuma ni benda mubonga Pholu. Wámuhinikina buna kakala zonzila mambu matadidini lukwikilu mwena Yesu Kidisitu.

25 Kaasi bwosu kakala zonzila, pholu, mu mambu matadidi khadidi ya masonga yi kusipha kwa mbundu yi pfundusu yina yakwísa, Fidikisi, bweya bwámukwata, wumuzimbwadi: «Buthwena, awenda kwaku; Ha yimóna tangwa, yikútedisa.»

26 Kakala yi kivuvu ni ngatu Pholu makuta kamuheka; yihana kakala muzyetisila ndangu basolulaka yi yandi.

[f] **24:24 24:24** Thusila: mwana mukhetu watsuka wa kyamvu Eloti Angidipha (khaphu ya 12:1); Fidikisi wámuyiba kwena yakala dyandi wuna watheti, kyamvu Emesi.

27 Mvula zodi záhita bwabuna, kunima Fidikisi bámuhingana kwena Phokuyusi Fesitusi. Bwosu kázola ni kabasephidisa Bayuta, Fidikisi wámusisa Pholu muna boloku.

25

Pholu wulombi kenda samba kwena Khayisala

1 Tangwa káyandika Fesitusi kisalu muna kinzunga, bilumbu bitatu byáhita. Wákatuka ku Sezale mu kukwenda ku Yelusalemi.
2 Bambuta ba banganga Nzambi yi bapfumu ba Bayuta bisa mufunda Pholu kwena yandi. Bakala mubokwadila
3 mu kulomba lusadisu lwa kumutedisa ku Yelusalemi. Bakala mukasila fwongu balenga muhondila mu nzila.
4 Kaasi Fesitusi wávutula ni Pholu mu boloku dya ku Sezadi kákala amana ka thama ku, yandi meni kákhana vutukisa kuna Sezadi.
5 Hanga wuyikini: «Bambuta, hana kati dya benu, bakulumuka yi meni; amana yukani mutu meni wuna dyambu dya mbi káhanga, bamufunda.»
6 Fesitusi kánangaku bilumbu nana keti kumi kwena bawu, kunima wávutuka ku Sezale. Kilumbu kyalanda, wásikuka kuna nganda ya bazusi amana wásenda ni bisa yandi Pholu.
7 Buna kátula Pholu, Bayuta bana bátuka ku Yelusalemi bámuzyeta amana bámukasila misamu mya lawu mya mbi mina balendaku keti bawu meni mu kubangumuna.
8 Kaasi Pholu wádikutumuna mu kuzimbula: «Tsumuniku kima, keti mu mutsiku wa Bayuta, keti mana matadidi nzu ya Nzambi, keti mana matadidi Khayisala.»
9 Bwosu kázola Fesitusi mu kusephidisa Bayuta, hanga wuhyudi kwena Pholu: «Wutambwasi mu kutombuka ku Yelusalemi ndangu wenda samba dyambu meni dina ku thwala ya meni?»
10 Pholu wuvutudini: «Watelama yenina ha mbasi ya bazusi ya Khayisala, amana kwakuku kwa fwani batsambisila. Phangiku kima kyambi kwena Bayuta, bwosu wuzayididibwa ngeyi-meni.
11 Yukani mu kibela yenina, kina kifwani kundatina lufwa, mbwisiku kufwa. Kaasi yukani mweku dyambu dya mukwandi muna moosu mana babati pfundila batu baba, heku mutu wenina yi muswa wa kundambula kwena bawu. Ihana ni ndombi mu kukwenda samba kwena Khayisala.»
12 Hanga Fesitusi, kunima kuyambila yi batu bandi, wuvutudi: «Bwosu wulombikibwa ngeyi meni mu kukwenda samba kwena Khayisala, wakwénda phi kuna thwala Khayisala.»

Pholu ku thwala Angidipha yi Belenisi

13 Kunima ndambu ya bilumbu, kyamvu Angidipha yi Belenisi bátula kuna Sezale ndangu bamuheka mboti Fesitusi[b].

14 Bwosu bálutisa ndambu ya bilumbu kwakuna, Fesitusi wámenika dyambu dya Pholu kwena kyamvu, mu kuzimbula: «Fidikisi mutu mosi kasala kwatisa muna boloku.

15 Buna yenda ku Yelusalemi, bambuta ba banganga Nzambi yi bambuta ba Bayuta bámufunda mu kulomba ndola ya yandi.

16 Yíbavutwala ni bisi Loma bisiku kala yi kikalulu kya kulambula mutu mosi, konda kukhundikisa musambi yi bafundi amana kabonga tangwa dya kudikutumuna ku mambu ma bawu mana mabati muyangisa.

17 Hanga bísa yi kwaku nzila mosi yi meni. Konda kuhitisa tangwa, kilumbu meni kina kyalanda, nzakadi kuna nganda ya bazusi, amana tsendi ni bamunata mutu wuna.

18 Tangwa bátelama bafundi bandi, bamufundaku keti mu dyambu dimosi dya mbi dina yikala mubanzila meni.

19 Phaka lwesi bakala findana kikuma kya mambu ma bunzambi bwa bawu yi kikuma kya mutu mosi wuna bisi tela Yesu, wáfwa amana Pholu kisi tambwasa ni moya kenina.

20 Kwena meni, yíkala tsukungu ku thwala ya dyambu dya mutindu wuna, yímuhyula ni yuka katónda mu kukwenda ku Yelusalemi ndangu benda musambisila dyambu meni dina kwakuna.

21 Kaasi Pholu wálomba, ndangu dyambu dyandi bazengiladya kwena pfumu wa mbuta wa Loma. Hangi phani muswa ni bamusya mu boloku yikuna yimúhitikila kwena Khayisala.»

22 Angidipha wuzimbudi kwena Fesitusi: «Meni phi, yitonda kumuhinikina mutu meni wuna.» Fesutusi wumuvutwadini: «Mbasi wamúhinikina.»

23 Kilumbu kyalanda, Angidipha yi Belenisi bátula yi lukumu lwosu amana bákota muna suku dya nganda, kumosi yi batudibeni yi batu ba luzitu ba mu mbanza. Bisa yandi Pholu, bwosu kásenda Fesitusi.

24 Hanga Fesitusi wuzimbudini: «Kyamvu Angidipha, yi benu boosu lwenina haka kumosi yi betu, talenu mutu yandu bisa funda kwena meni! Kibuka kyosu kya Bayuta, kwakala ku Yelusalemi, kwakala kwaku, boosu babati kalunga ni káfwanaku hika mu kuzinga.

[b] **25:13 25:13** Angidipha: kenina kyamvu Angidipha wa zodi, mwana wa kyamvu wuna babati zonzila muna khaphu ya 12. Yandi wákala kyamvu wa kinzunga kya Kadisisi, kina kyenina ku londi dya Phalesitini, yi milambu myahika.

25 Kwena meni, yímona ni kahangiku keti kima kafwani kufwila. Kaasi bwosu kálombi yandi meni ni pfumu wa mbuta wa Loma kenda musambisa, meni phi yímonibwa bukheti mu kumuhitika yandi.

26 Bwosu yeku yi dyambu dya tsikiningi pfwani yimusonikina pfumu wa mbuta mu mana mamutadi; yimutelamisi ku thwala ya benu, theti kwena ngeyi kyamvu Angidipha, ndangu kunima dya byufu byaku, yibonga kima kya kusonika.

27 Mukuma, mbonibwoku bukheti mu kuhitika mutu wa boloku konda kutendula dyambu dina babati mufundila.»

26

Pholu wusambini ku thwala Angidipha

1 Angidipha[a] wázimbula kwena Pholu: «Tendula dyambu dyaku.» Hanga Pholu wáthuta koku kuna zilu, amana wayandika mu kusamba:

2 «Mu kyesi yenina, kyamvu Angidipha, mu kusamba lelu ku thwala ya ngeyi kikuma kya mambu moosu mana bisi pfundila Bayuta,

3 mukuma wuzayimya bukheti, mikiku mya Bayuta yi phaka za bawu. Yikubokwadidi ni wangyuka yi sipha dya mbundu.

4 «Bayuta boosu bazayilwa luzingu lwama buna lwákala tuka kileki; yi buna yízingila tukidila luyandiku ha kati dya tsi yama, kuna Yelusalemi.

5 Banzayi tuka thama amana bafwani mu kuta kimbangi, yuka batyebwa, ni yízingila hanga Mufwadisi, muna dingumba dina dyákala yi nziki-nziki ya kulunda bunzambi bwetu kuluta batu boosu.

6 Amana, buthwena, babati tsambisa kikuma kivuvu kyama kyenina muna kilangi kina kásila Nzambi kwena batata betu.

7 Kilangi kina bisi sila mbundu bikanda byetu kumi yi byodi, bisi sungamina phipha yi mwini ni kilangi kina kyalúngila. Kikuma kya kivuvu mekina, oh kyamvu, babati pfundila kwena Bayuta!

8 Kikuma kya biki lwisiku kwikidila ni Nzambi kisi futumuna bafwa?

9 Meni-meni yikala banza theti ni bwafwana mu kunwanisa mu phila yosu khumbu ya Yesu mwisi Nazaleti.

10 Yibwana yíhanga ku Yelusalemi. Yíkotisa mu boloku, meni-meni, bakwikidi lawu, muna hamu dina yíbonga kwena bambuta ba banganga Nzambi; amana tangwa bakala zola kubahonda, meni yikala hana mukhala wama.

11 Muna nzu za kimvuka za Bayuta zoosu, yikala hita mu kunyokuna bakwikidi

[a] **26:1 26:1** Khaphu ya 25:13.

ndangu balewula lukwikilu lwa bawu. Khabu za mukwandi zina yíkala zawu kikuma kya bawu, yikala banyokuna yi muna mbanza za kinzenza.»

Meni dya Pholu kábalwamina mbundu

12 «Yi bwabuna yikala kwendila ku Tamasi yi hamu yi muswa wuna bapheka bambuta ba banganga Nzambi.
13 Kilumbu kimosi, muna kati kya mwini, oh kyamvu, yímona muna nzila, myesi mimosi myátuka kuna zilu; mitsyenzya meni mina, mikenzudi hana yíkala meni hosu yi batu bana bakala kwenda tsindikila. Myakala kedyamina kuluta tangwa.
14 Betu boosu twabwa ha tsi, amana yíyuka ndinga yimosi yakala nzimbwala muna ndinga ya Bayuta: "Sawulu, Sawulu, kikuma kya biki wisi ndyokwanina? Phasi bwena kikuma kya ngeyi mu kutsitanana meni. Hanga kibulu bathumbikidi muhangu kwena pfumu wandi."
15 Meni mvutudini: "Nati wenina ngeyi Pfumu?" Pfumu wumvutwadi: "Meni, yenina Yesu wuna wubati nyokuna ngeyi.
16 Kaasi vumbuka, telama. Tala kikuma kina yikulubwakidini; yítekilakusola mu kukala musadi yi mbangi wa mambu mana wumoni kwena meni yi kikuma kya mana yikúsongila hika.
17 Yikútanina ha kati dya kanda dyadi dya bayuta yi kwena Baphani kuna yikutumini meni.
18 Kikuma kya kubatemuna mesu, ndangu bakatuka mu phipha amana bisa ku mwini; bakatuka mu hamu dya Satana amana bisa kwena Nzambi. Amana yuka ni bakwíkila mwena meni, batámbula ndoluka ya masumu ma bawu yi ndambu ya kuvwa ha kati dya bana básolama."»

Pholu wuzonzidini muhangu wandi

19 «Yi bwabuna, kyamvu Angidipha, yíkolamaku ku mbona mesu yina yátuka ku zilu.
20 Kaasi kwena bisi Tamasi theti, yi ku Yelusalemi, yi muna Yuteya dyosu, yi kwena Baphakanu, yísamuna ni bulungi basoba bikalulu amana bisa kwena Nzambi, yi mihangu mina mibati songila ni basobi bikalulu.
21 Yi kyakina kikuma bákhwatila Bayuta kuna nzu ya Nzambi, bámeka phi kuphondila.
22 Kaasi bwosu kátsweka Nzambi, yízingila yi kuna lelu dyadi amana mbati ta kimbangi ku thwala baleki yi bambuta, konda kuzimbula kima kyahika katula lwesi mana básamuna bambikudi yi Moyize:
23 Kidisitu wáfwana mu kunyokuka, amana wáfwana kukala watheti mu kufutumuka ha kati

dya bafwa, káfwana mu kusamuna mwini kwena Bayuta yi Baphani.»

Pholu wumulombi ni Angidipha kakwikila

24 Bwosu kakala samba bwabuna, Fesitusi wákalunga: «Kilawu wenina, Pholu! Kulonguka kwa lawu kukukitudi kilawu!»

25 Pholu wávutula: «Yeku kilawu, mbuta-mutu Fesitusi; zenina ndinga za kyedika, za mupfunu phi zina yisi zimbula.

26 Kyamvu wuzayima yi tsikiningi mambu mana, amana yibatibwa muzimbwala yi singu dyosu. Mukuma khwikidini ni kazimbakaniku kima, kikuma moosu mana máhangaminaku mu kitsweki.

27 Kyamvu Angidipha, wisi kwikila mwena bambikudi? Nzayi mboti ni wisi kwikila mwena bawu!»

28 Angidipha wázimbula kwena Pholu: «Ka thama ku wakhwíkisa amana wákhitula mukidisitu!»

29 Pholu wávutula: «Kwasala tangwa dya khunda holo dya lawu, yizóla ni, yuka ni Nzambi katyabwa, hakalaku lwesi ngeyi kaasi yi boosu bana babati phinikina lelu, lwakituka bwosu yenina meni; katula lwesi miyololu myami.»

30 Hanga kyamvu Angidipha, pfumu wa kinzunga Fesitusi, Belenisi yi boosu bana bázakala kumosi yi bawu bátelama.

31 Mu kuyekuka, bakala dizimbwala bawu yi bawu: «Mutu wuna kahangiku kima kyamunatina lufwa kondilo boloku.»

32 Angidipha, kikuma kya yandi, wázimbula kwena Fesitusi: «Mutu wuna, bakhani muyambwadila, wadi kálombikiku ni bamuzengila mukanu kwena Khayisala.»

27

Pholu bamuhitiki ku Loma

1 Bwosu dyákala ni thwedila mu masuwa ku Kitadi, bamuhani Pholu yi batu bahika ba boloku ha moku ma satudiyoni mosi khumbu yandi Zudiwusi, wákala mu kibuka kya baphumbulu kina bakala tela «kibuka kya baphumbulu Okisiti.»

2 Buna twákota muna masuwa mamosi mátuka ku Andalamiti, makala kwenda ku mbungu ya kinzunga kya Aziya, hanga thwendi. Hana kati dya betu hákala yi Adisitadiki mwisi Masetwani wa ku Tesalonika.

3 Kilumbu kyalanda, twátula ku Sitoni. Zudiwusi, yandi wakala musadisa Pholu yi maweti moosu; wámusenda mu kwenda kinda banduku bandi ndangu kabonga bina kenina byawu mupfunu.

4 Ha twákatuka hakana, twáhitila ku mukinda wa zawala dya Siphe, kikuma pfunzi yakala kwisa kuna twakala kwendila betu.

5 Kunima dya kusabuka yanga dya mbuta bela-bela yi Sidisi yi Phafidiya, twátula ku Mila dya Disi.

6 Kuna, satudiyoni ká̱wana masuwa ma ku Alekizandi makala kwenda ku Kitadi, amana wátukotisa mwa-muna.

7 Bilumbu byalawu twánanga mu nzila kikuma masuwa makala tika malembi-malembi. Mu phasi twátudila ku thwala ya mbanza ya Kinidi. Pfunzi yatuhekaku nzila, hanga thweka kwendisa ku zawala dya Kheleti, twahitila ku Salumoni.

8 Mu phasi za lawu twakala kwendila amana twátula homa hamosi bakala tela ni Mbungu Yabukheti, bela-bela yi mbanza ya Lazeya.

9 Bwosu twálutisa tangwa dya lawu amana phila ya kukwendila yákuma kihonza, tangwa dya kuzila kudya[a] dyahita. Pholu watekila bazimbwala:

10 «Banduku bama, mboni ni nzila yayi, yakalaku lwesi yambi kikuma kya masuwa yi bilekwa byenina mu kati; kaasi kikuma kya moya myetu phi.»

11 Kaasi satudiyoni ká̱kwikilaku mu mambu ma Pholu, hanga wuyukidi lwesi wuna wakala natisa masuwa yi mukwa mawu.

12 Kikuma mbungu yákalaku mboti mu kuzakala mu tangwa dya kyosi, bahika bayandika mu kukatuka kuna, bazola ni batula ku Fenikisi, mbungu yikwawu ya Kheleti, yina yátala kuna mazyokidi ma tangwa, ndangu balutisila kwakuna tangwa dya kyosi.

Pfunzi yitukudi hana yanga dya mbuta

13 Koma ka muphephi kátuka ku banda, káhita; bábanza ni balungisa lukanu lwa bawu. Báthuta kima kya zitu kina kyakala zyamisa masuwa ku thwala pfunzi hanga masuwa mekakwendila ku kabeta ka sambwa dya Kheleti.

14 Kaasi ku manima ma tangwa dya khunda, pfunzi yimosiyátuka ku zawala, yina bisi tela «kimbongila kya ku tunda yi ku tsosu» yátukula.

15 Masuwa mahungu-luka, hakalaku mutindu wa kuzyamina ku kimbongila; hanga tudiyambwadidi kwetu twatika.

16 Bwabuna twakala hitila kuna kabeta ka koma ka zawala kamosi bisi tela ni Khota, twahita, mu phasi twákwatikisila mudimba wuna wakala wakuzitikila ku manima ma masuwa.

a **27:9 27:9** Kuzila kudya mu tangwa dya tsuka ya mvula yi luyandiku lwa mbangala: yenina khumbu yikwawu ya mukinzi wa bayuta "kikuma kya kudifyongununa". Muna tangwa medina, mbuta wa banganga Nzambi kakala tambika kimenga kikuma kya masumu ma bisi Kiseledi (Lev 16:29-34). Bakalawa ta mu ngonda ya vwa, kondilo ku luyandiku lwa ngonda ya kumi, muna tangwa dina, mamba kakala kihonza mu kusabuka.

17 Kunima dya kukoka masuwa, basadi ba masuwa bákasama misinga ndangu mamwangalakanaku.
Bweya bákalabwawu ni basangamina nana mu zelu dya Siditi, amana básula muna mamba kima kya zitu kina kyambuta kyakala simba masuwa bayandika mu kutika.
18 Kilumbu kyalanda, bwosu yakala tuningisa ngolu pfunzi, bátimbula mu mamba ndambu ya bilekwa bina byákala mu masuwa.
19 Kilumbu kyatatu, bálosa hika bisalulu bya bina byákala mu masuwa.
20 Keti tangwa keti thetimbwa kálubukaku, muna bilumbu byalawu, amana pfunzi yakala tukula ngolu. Hanga tukatudini kivuvu kya kuhuluka.
21 Bádyaku keti kima kimosi tuka thama. Hanga Pholu, wátelama hana kati dya bawu, wábazimbwala: «Banduku bama, wadi lwangyukilaka ni tukatukaku ku Kheleti, wadi lumonikiniku phasi za bwabu.
22 Kaasi buthwena yilulombi ni lwakala yi khwakasu; mukuma ka mosi ku wa benu watotisa luzingu; kaasi masuwa lwesi.
23 Kikuma muna phipha ya lelu, wanzyo mosi wa Nzambi wuna wumvini yi wuna yisi sadila kándubwakidini
24 amana kánzimbwadini: "Wuyukaku bweya, Pholu! Bufwani wenda samba ku thwala Khayisala, amana Nzambi wukuheki kabu dya boosu bana babati tika mu mamba kumosi yi ngeyi."
25 Kikuma kya buna, dikasikisenu, bakhunda bama, mukuma mbati kwikila mwena Nzambi ni dyakála bwosu kánzimbwala.
26 Batútimbula ku sambwa dya zawala dimosi.»
27 Yákala phipha ya kumi yi ya wakala tunatisa muphephi muna yanga dya Adiyatiki. Muna kati kya phipha, basadi ba masuwa bakala mona ni tubwesuki mu tsekengi.
28 Bázitikila kisengu kya zitu kuna musinga ndangu batesila dingu, bamoni ni kuleya kwa dingu kwákala kitesu kya metele makumaya. Kunima dya kuphusana koma, bátesa hika, bámona ni dingu dyekina kitesu kya metele makumatatu.
29 Bweya bwábakwata ni masuwa madibunda nana ku matadi, yihana bátimbwala bima biya bya zitu byákala kuna manima ma masuwa, mu kuhingila ni kuma kwakhya tswatsu.
30 Kaasi, bwosu bákala yi sunga dya kutina, basadi ba masuwa, bakala hunikisa mu kukulumuna mudimba wa luhulusu muna mamba hanga bana bendi zitikila bima bya zitu ku thwala ya masuwa,
31 Pholu wázimbula kwena satudiyoni yi kwena ba-

phumbulu: «Yukani batu baba benamwoku mu kati kya masuwa, lufwaniku lwahúlukaku.»
32 Hanga baphumbulu batabudi misinga mina myakala zyamisa mudimba wa luhulusu amana báyambwadilawa ni wabwa.
33 Buna bakala hingila ni kuma kwakhya, Pholu wábaheka kikesa boosu ndangu badya, wuzimbudini: «Lelu kilumbu kya kumi yi ya tuka buna lubati hingila, amana konda kudya kima.
34 Yihana mbati lubokwadila ni lwatambula madya, mukuma mupfunu maluyenina kikuma kya luhulusu lwenu. Ka mosi ku hana kati dya benu watótisa lusuki lumosi lwa mutwa wandi.»
35 Kunima dya kuzimbula bwabuna, wátambula dipha, wávutula matondu kwena Nzambi ku thwala boosu, kunima wábukunadya amana wáyandika mu kudya.
36 Hanga, bwosu kyabavutwakisa kikesa, boosu bátambula madya.
37 Muna masuwa, batu boosu, twákala khama zoodi yi makumi tsambwadi yi sambanu.
38 Tangwa bádya boosu bayukuti, bálosa bule mu yanga dya mbuta ndangu masuwa makuma hengihengi.

Masuwa mazangani

39 Buna kwakya kuma, bábakulayoku tsi, kaasi bámona lwesi homa hana kákotila mamba mu mafu, amana bámeka kununguna masuwa yi kuna khungu ya mamba.
40 Bákutumuna misinga mya bima bya zitu ndangu basulabya mu mamba amana bákutumuna muna mbala mosi bima bya zitu bina byákala ku yenda dya masuwa; kunima bátelamisa muledi wa yenda wahika kuna thwala ya masuwa ndangu muphephi wanatisa masuwa ku sambwa.
41 Kaasi bábwa ha tumba dimosi dya tsekengi ha kati kya phuphu zodi, amana masuwa mábatakana. Mutwa wa masuwa wakalaku nikana hika, hanga mayo misi bula manima ma masuwa yi ngolu zoosu.
42 Baphumbulu bázola mu kuhonda batu ba boloku boosu ndangu keti mosi wa bawu katinaku mu kusaya.
43 Kaasi satudiyoni, yandi kázola kamuhululula Pholu, hanga wubakandisi mu kulungisa dibanza dya bawu. Wásenda kwena bana bázaya kusaya ni baditimbula batheti mu mamba ndangu balubuka ku tseki;
44 Bakwawu báfwana kubalanda mu kusadila mabaya yi bitini bya masuwa. Yibwabuna bálubwakila batu boosu ku tseki konda kima kya mbi.

28

Pholu ku zawala dya Madita

1 Buna twalubuka konda
kihonza, batuzimbwala ni
zawala dina khumbu ya
dyawu Madita.
2 Bisi zawala meni dina
batuyamba yi mbundu yi-
mosi. Bwosu kakala noka
mvula yi kikuma kya kyosi,
hanga bawiki kalunga ziku
dya mbawu, batutedini betu
boosu twayetila.
3 Pholu katonguna mukuta
wa mitsosu ndangu kasya
hana mbawu, kaasi, muna
kyungila kya mbawu, sawa
mosi walubukamwa amana
wanama kuna koku dyandi.
4 Tangwa bamona nyoka
wanama kuna koku
dyandi, bisi zawala dina
badizimbwala bawu yi
bawu: «Mu kyedika mutu
yandu muhondisi kenina,
mbatanana kahuluki ku
yanga dya mbuta konda
kihonza, nzambi wuna wisi
futa batu ku mbi ya bawu,
katondiku ni kazinga hika.»
5 Kaasi Pholu wakhukumuna
koku, nyoka wabwa hana
ziku dya mbawu amana
kayukaku keti ndunza.
6 Batu bahingila ni bamu-
mona kuvimba holo kabwa
amana kafwa muna mbala
mosi; kaasi bwosu bahingila
lawu, mu kumona ni keti
kima kimosi kyambi kya-
mubwilaku, hanga babaludi
mabanza ma bawu amana
bayandika mu kuzimbula ni
nzambi mosi kakala.
7 Mwakala, muna bela-
bela, yi mukombu wumosi
wa pfumu wa zawala,
khumbu yandi Phubidiyusi.
Yandi watutambula yi
mbundu yimosi amana
twananga kuna nzu yandi
bilumbu bitatu.
8 Tata wa Phubidiyusi
walambalala kakala hana
thangi; mbawu ya mulutu
kakala yawu yi phulu-phulu
ya menga. Hanga Pholu
wukoti muna nzu yandi,
wamulombila Nzambi,
wamusya moku amana
wabeluka.
9 Hanga bwabuna, bam-
befu bahika bakala muna za-
wala bisa bawu phi amana
babeluka.
10 Luzitu lwalawu
batuheka, amana mu
kukatuka kwetu, batukana
byosu bina twakalabyawu
mupfunu.

Pholu wutudini ku Loma

11 Kunima munangu wa
ngonda tatu, tukoti mu
masuwa mana ma bisi
Alekizandi mana malutisa
tangwa dya kyosi muna za-
wala, basonika: «Dyosikidi[a].»
12 Buna twatula ku
Silakusi, twananga kwakuna
bilumbu bitatu.
13 Ha twakatuka kuna,
tulandi mukinda wa zawala
yikuna twatudila ku Lekyo.
Pfunzi ya kubanda buna
yatukula amana mu kilumbu

a **28:11 28:11** Dyosikidi: yenina khumbu ya bamaphasa, Kasitolu yi Pholukusi, bazayakana lawu muna mikhenda mya banzambi ba bisi ngeleti. Batu bana bisi saya mu mamba bakala babongila hanga banzambi bana bisi tanina batu boosu bisi kangadila mu mamba.

kyalanda, twátula ku Phuzolesi kunima bilumbu byodi.

14 Twáwana, muna mbanza meni yayina, baphangi bahika bana bátulomba ndangu twananga phosa mosi kwena bawu. Bwabuna thwendila ku Loma.

15 Baphangi bana bákala mu mbanza, bana báyuka khululuka ni tubati kwisa, bisa tutundakana yikuna Zandu dya Haphiyusi yi kuna nzu mosi ya banzenza bisi tela: "Ku nzu tatu." Buna kábamona, Pholu wávutula matondu kwena Nzambi amana wábonga kikesa.

16 Kunima kutula kwetu ku Loma, bámusenda Pholu ni kadikadila homa hahika kumosi yi phumbulu mosi wuna wakala mutadikila.

Pholu wulongi malongi ku Loma

17 Kunima bilumbu bitatu, Pholu wátedisa bambuta ba Bayuta. Tangwa bákhokama, wábazimbwala: «Baphangi bama, konda kuhanga kima kitadidi betubetu, holo kitadidi mikuku mya batata betu, meni, yenina mukwa boloku, tukidila ku Yelusalemi bándambula kwena bisi Loma.

18 Kunima dya kuphyula byufu, bawu bázola ni bangyambwadila, kikuma mwákalaku kima, mwena meni, kyálunga kundatina lufwa.

19 Kaasi Bayuta bátambwasabwáku amana bándundika ni yílombabwa kwena Khayisala, konda kukala kwama yi dibanza dya kufunda kanda dyama.

20 Kikuma kya bwabuna ndombidikini ni yilumona amana yiluzonzisa, mukuma miyololu myami, bakhasimya kikuma kya kivuvu kya bisi Kiseledi.»

21 Bamuvutwadini: «Twátambudiku keti kisyati kimosi kyátuka ku Yuteya, kikuma kya ngeyi amana phi keti phangi mosi kísakwoku mu kuzonzila holo kuzimbula kifu kya ngeyi.

22 Kaasi twazóla ni twakuhinikina mu kuzonza ngeyi meni buna wubati banza, mukuma tuzayibwa ni muma mwosu babatidya telamina dingumba dina wadinama dyawu ngeyi.»

23 Báyukana kilumbu kimosi amana bisa muwana kwakuna kákala nimba yi batu balawu kuluta. Muna kinzonzi kyandi, kakala ta kimbangi kya Kipfumu kya Nzambi yi kudiyangisa muna mitsiku mya Moyize yi Bambikudi, mu kubakwikisa mu mambu mana matadidini Yesu; tukidila suka yi kuna masikidika.

24 Bamosi bámuyukila mu mana kakala zonza, kaasi bahika bábwisa mu kukwikila.

25 Bwosu bámwangana, konda kuyukana bawu yi bawu, Pholu wáyika ndinga yimosi: «Kitembu Kyatoma, wákunga kwandi, tangwa kázonza kwena batata benu,

mwena mbikudi Yesaya!"
26 Tangwa kázimbula:
"Ndawenda kwena kanda
dina amana zimbula:
Lwayukiki kwenu mboti,
lwabakudikiku keti
kima;
lwasimbuludiki, kaasi lwa-
monikiku keti koma.
27 Mukuma mbundu ya batu
baba yizitamini;
bazindini matu,
amana bazibikini mesu,
hanga bamona nana yi mesu
ma bawu,
bayuka nana yi matu ma
bawu,
babakula nana yi mbundu
ya bawu,
amana bavútwakisaku
kwena meni ndangu
yibábelula."
28 zayenubwoku phi ni
luhulusu luna lwa Nzambi,
kwena baphani báhitikalwa:
bawu, bayúkalwa.»
[
29 Buna kázimbula
bwabuna, Pholu, Bayuta
bénda mu kutendana ngolu
bawu yi bawu.]b
30 Mvula zodi za muthu
kánanga muna nzu yina
káluwa. Kakala yamba
boosu bana bakala kwisa
mutala.
31 Kakala samuna mambu
ma Kipfumu kya Nzambi,
yi kulonga mana matadidi
Pfumu Yesu Kidisitu, yi
kikesa kyosu, konda ku-
mukandikisa.

b **28:29 28:29** Muna masonuku mahika, nzila yayi yeninamwoku.

Mukanda kwena bisi Loma

Loma

Khotidi ya mukanda

Pholu kabati basonikina bakidisitu ba ku Loma, hana wumanisi kedi kitambu kyandi kyatatu kya kituma. Wuzodi ni kalanda kitambu kyandi tii yi kuna Loma, kuna kakonda kedi kwenda, kunima wendi hika kyana yi kuna mazyokidi ma tangwa yi kuna Esiphani, ndangu kasamuna Musamu wa Bukheti (15:22-24). Kikuma kya mukanda wandi kyenina kikuma kya kuyidika kukwisa kwandi yi kusongila malongi mandi kwena bakidisitu ba mbanza.

Mukanda kwena bisi Loma wenina meni dya muthu dya musamu wuna kabati samuna Pholu. Mu khufi kabati zonza bwabu: «Nzambi kisi bazaya batu ba tsi hanga batu ba masonga muna tangwa dina babati kwikila mwena yandi; amana lukwikilu meni luna lufwani» (1:17).

Mambu matatu kabati tangumuna muna meni dyadi:

Tukidila khaphu ya theti yi kuna yina ya nana zitadidi kikhunda hakati dya bulemvu ku mitsiku mya dibundu yi lukwikilu mwena Nzambi wuna kabati songila Yesu Kidisitu. Mu kati dya Dibundu dya ku Loma mwenina yi bakidisitu bana bakonda kala yi kisina kya Bayuta. Kaasi Bayuta lawu benina ku Loma, amana bahika bákituka kedi bakidisitu. Baba-baba babati landa mu kuzitisa mitsiku mya dibundu dya Bayuta. Bulungi ni baphani babana bakitukini bakidisitu balemvukilamya phi? Kyufu kina kyábayangisa lawu bangunza ba Mabundu. Pholu kazimbudi ni batu boosu, baphani yi Bayuta, basumuki benina. Kinga mitsiku mya dibundu myisiku kutumuna mu kimakulu ku disumu. Kaasi batu boosu balenda huluka mu lusadisu lwa Kitembu Kyatoma, kikuma Yesu Kidisitu kabati banatisa kwena Nzambi.

Khaphu ya 9 yi kuna khaphu ya 11 matadidi bikhunda bina byenina hakati dya Kiseledi, kanda dina kasola Nzambi, yi bakidisitu. Lukwikilu lwa bakidisitu lwenina yi misodi, hanga miti, muna mafu ma Bayuta. Kinga ka Bayuta boosu ku bakituka bakidisitu. Pholu kabati zimbula ni yi kuna lelu dyadi, Nzambi kabati zola yi kutela kanda dyandi. Kilumbu kimosi, kanda dyadi hakimosi yi makanda mahika, dyabakisa mamboti ma Nzambi mana kasongila mwena

Yesu Kidisitu.

Kaphu za 12 yi kuna 15 matadidi phila ya kuzingila mu Dibundu dya Yesu Kidisitu. Pholu kabati tendula abweti kusambila Nzambi yi kuzingila mu ngemba yi bakwenu. Kabati senda kwena babana benina yi lukwikilu lwa mbuta mu kubakisa babana benina yi lukwikilu lwakhunda. Nzambi kabati kutumuna batu boosu ku disumu yi ku lufwa. Buthwena bwabu, bafwani mu kuzingila mu kimosi hana kati dya bawu amana badinama kwena Yesu muna lusadisu lwa Kitembu Kyatoma.

Mukanda kwena bisi Loma wumanisinini yi mboti za lawu (Khaphu ya 16). Kabati tanga khumbu za lawu za Bayakala yi bakhetu. Muna bwabuna, bakidisitu balawu ba tangwa dina batudi bela-bela yi babana ba tangwa dya lelu.

Mboti

1 Meni Pholu, muhika wa Kidisitu Yesu, wuna bátela amana básya mu kingenga mu kukala thumwa, kikuma kya kusamuna Musamu wandi wa Bukheti wa Nzambi.

2 Nzambi wásila Musamu wa Bukheti wawu tuka thama, muna Masonuku matoma, muna nzila ya bambikudi bandi.

3 Musamu wa Bukheti wawu wutadidi Mwana wandi, wuna wábutukila, hanga mutu, muna butuka dya Tavidi;

4 bámuyadika Mwana wa Nzambi yi ngolu, muna Kitembu Kyatoma, muna lufutumuku lwandi ha kati dya bafwa, Yesu Kidisitu Pfumu wetu.

5 Muna nzila ya yandi twátambwala mamboti yi kithumwa ndangu, muna khumbu yandi, twavundumuna bulemvu bwa lukwikilu muna makanda moosu.

6 Benu phi hana kati dya batu meni babana lwenina, benu bátela mu kukala batu ba Yesu Kidisitu.

7 Kwena boosu babana benina ku Loma, babana kisi zola Nzambi, babana kásola kikuma kya yandi: yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Pholu wuzodini kenda tala bakidisitu ba ku Loma

8 Mvutudi matondu theti kwena Nzambi wama, kikuma kya benu boosu, mwena Yesu Kidisitu, kikuma lukwikilu lwenu bisilwa zonzila muna tsi yosu.

9 Nzambi wuna yisi sadila muna mbundu yama wuzayi ni kyedika mbati zonza, ha yisi samuna Musamu wa Bukheti wa Mwana wandi. Kisi thila kimbangi ni yisi lusungula kosu tangwa.

10 Kosu tangwa yisi lomba, muna bisambu byama, ho

Nzambi kazola, ndangu kilumbu kimosi yisa lutala.
11 Mukuma, mbati zola lawu yilumonaka, ndangu yilusambwakisa ndambu ya kabu dya khenda mu nzila ya Kitembu ndangu lwalenga syama.
12 Amana ndangu bwabuna, twalenga hanasana kikesa betu yi betu; meni muna lukwikilu lwa benu amana benu muna lukwikilu lwa meni.
13 Baphangi bama, nzodiku ni lwazimbakana ni yisi sungula mbala za lawu mu kukwisa kwena benu, ndangu yitambula ndambu ya bibundu bwosu yítambulaza hana kati dya makanda mahika ma tsi, kaasi bákhandisabwa yi lelu dyadi.
14 Yenina yi pfuka kwena bisi Ngeleki yi kwena basenzi, kwena batu babana ba nduka yi babana bakonda nduka.
15 Kikuma kya bwabuna yenina yi mupfunu ni yilusamwana Musamu wa Bukheti, kwena benu phi lwenina ku Loma.

Ngolu za Musamu wa Bukheti

16 Mukuma yeku yi tsoni za Musamu wa Bukheti: mukuma wenina ngolu za Nzambi kikuma kya luhulusu lwa wosu wuna wakwíkila, Muyuta theti yi kikuma phi kya Mungeleki.
17 Mukuma, mwena wawu misi monikina masonga ma Nzambi muna nzila ya lukwikila lwesi tuka luyandiku yi kuna tsuka, bwosu básonika: «Mukwa masonga kazíngila muna lukwikilu.»

Batu boosu básumuka

18 Kikuma khabu za Nzambi zisi monika tuka ku zilu muna kosu phila ya kukonda kwa kuzitisa Nzambi yi kukonda kwa masonga ma batu babana bisi kakidikisa kyedika muna kukonda kwa masonga.
19 Mukuma mambu mama mafwani kuzayakana kwena Nzambi menina wengele mwena bawu. Mukuma yandi-meni Nzambi wábasongilama.
20 Kikuma tuka buna kahangila tsi, muna khadidi yandi yina yisiku monika disongidila ni ngolu zandi zina za mvula yi mvula yi bunzambi bwandi, byisi monika tangwa bisi bakisa mihangu. Yihana ni batu babáyukilaku kheni.
21 Buna bámuzayila Nzambi, bámukembisaku hanga Nzambi keti kumuvutwalaka matondu. Kaasi baditotisi mu nzayilu za buzoba amana mabanza ma bawu mákituka ma buyungu madihani mu phipha.
22 Bisi dibanzila ni badimuka benina, kinga bákituka bilawu:
23 amana basobisi khembu ya Nzambi wuna wisiku fwa mu bifwanisu bina bisi songila mutu wuna wisi fwa, bya banuni, bya bambisi ba malu maya yi bya bambisi bana bisi landanda.

24 Yihana ni Nzambi wábalambula ku mihangu mya mvindu, bwosu buna yakala lomba tsambu ya mbundu ya bawu, ndangu bazitisaku lutu lwa bawu-meni bawu yi bawu.

25 Bawu bábalula ma kyedika ma Nzambi mu luvunu; amana básambila phangamu amana báfukaminakya ha kifulu kya Muhangi wenina wasambuka mvula yi mvula! Abwabuna.

26 Yihakana Nzambi kábalambwala muna tsambu za tsoni. Bwabuna, kikuma bakhetu ba bawu bábalula kuvukana kwa mukhetu yi yakala mu kuvukana kwa mukhetu yi mukhetu.

27 Phila mosi phi yi bayakala, bábalula ku-vukana kwa mukhetu yi yakala mu kuvukana kwa yakala yi yakala, bazakami ku byesi bya bawu yi bawu. Bayakala bekina sala mambu ma tsoni bawu yi bawu amana bisi tambula lufutu mwena bawu-meni, lufutu luna lufwani kikuma kya kuhakuka kwa bawu.

28 Bwosu bámonaku mup-funu wa kuzaya Nzambi, Nzambi wábatanikina ba-landa muna mayedi ma bawu ma buzoba, mu kusala mambu mana báfwanaku mu kusala.

29 Babasi yi mitindu myosu mya kukonda kwa masonga, khu, lukusu, mambu mambi, babasa yi nzoluka; kuhonda kwa batu, yi ngyuma, yi mayedi mambi, yi mambu ma buzoba ma mutindu yi mutindu. Bisi hunina bak-wawu musamu,

30 benina yi nzonzidi yambi; benina bambeni ba Nzambi, bakonda luzitu, bakwa lulendu, bakwa kimvunya. Kuyilamaka kaka mu kuhangaka mambu mahika mapha mambi, benina bidyangu kwena bibuti bya bawu.

31 Bakonda ngangu, bakonda zitisaka bilangi, bakwa mbundu za ngolu, bisiku yukila bakwawu kheni.

32 Amana ata baza-yiya bukheti pfundusu ya Nzambi: yina yizonzini ni batu boosu babana bisi sadila mutindu meni wuna bafweti fwa. Heku nana kikuma kya buna bisibwa hanga bawu-meni, kaasi yi kutambwasaka hika batu babana bisibwa hanga.

2

Pfundusu ya masonga ya Nzambi

1 Ngeyi wisi fundisa bakwenu, wakala nani, walólukaku. Kikuma kuna yi kufundisaka batu bahika, kuna ngeyi meni yi kuhangaka mambu mambi hanga bawu, wubati dibedisa mukanu.

2 Kinga tuzayibwa ni pfun-dusu ya Nzambi yafwanana yi kyedika kwena batu ba-bana bisi hanga mambu ma mutindu wawuna.

3 Ngeyi wisi fundisa batu babana bisi hanga mihangu

mya mutindu wuna amana ngeyi meni yi kuhangakama, wubanzi ni walwésaya pfundusu ya Nzambi?

4 Kondilo ngeyi wisi lewula kimvwama kya buweti bwandi, kukonda kwa nzikinziki yi sipha dya mbundu yandi? Wuzayiku ni buweti za Nzambi zakúlundika mu kusoba kwa bikalulu?

5 Kikuma kya mutwa waku wa ngolu, yi kikuma kya kuzitama kwa mbundu yaku, wubati dilumbikila khabu kikuma kya kilumbu kina kasóngila Nzambi khabu zandi yi kya nzayakanu ya pfundusu yandi ya masonga,

6 kafúta kwena kosu mutu bwosu myenina mihangu myandi.

7 Kahána luzingu lwa mvula yi mvula kwena batu babana bisi kwamina muna mihangu mya bukheti amana bisi sanda phi khembu, lukumu yi bima bina byisiku vunda.

8 Kaasi kakwísa songila khabu yi nganzi kwena babana bisi sya mutwa ngolu ku thwala ya yandi, bisiku zola kyedika amana bawu bádihana mu kukonda kwa masonga.

9 Kiwayi yi phasi za ku mbundu kwena mutu wosu wisi sala mbi, theti kwena Muyuta yi kwena wuna kondi kala Muyuta phi.

10 Khembu, lukumu yi ngemba kwena kosu mutu wuna wisi sala mboti, theti kwena Muyuta amana phi kwena wuna kondi kala Muyuta,

11 mukuma Nzambi kisiku swasisa batu ku mbunzu.

12 Boosu bana básumuka konda kuzaya mitsiku, bakwisa fwa phi konda kubwila mitsiku mina; kaasi boosu bana bisi sumuka kuna yi kuzayaka mitsiku, babáfundisa bwosu myenina mitsiku meni myamina.

13 Kikuma, heku ni batu bana bisi yuka mitsiku lwesi benina bakwa masonga kwena Nzambi; kaasi batu bana bisi sadila mitsiku mina bisi yuka, babana babánungisa.

14 Kwena baphani, bawu bakondi zaya mitsiku, bisimya sadila bwosu buna milombi mitsiku, bawu bana bakondi mitsiku benina mitsiku kikuma kya bawumeni.

15 Muna bwabuna, bisi songila ni mihangu mya mitsiku básonikamya muna mbundu za bawu. Katsasa ka bawu phi kisi batila kimbangi, phila mosi phi mabanza ma bawu mana misi bafunda, mbala za hika, ho ni mboti basadini kondilo mbi basadini;

16 bwosu bwenina muna Musamu wa Bukheti wama, moosu mana makwisa zayakana muna kilumbu kina kakwisa fundisa Nzambi bitsweki bya batu mu Kidisitu Yesu.

Bayuta yi mitsiku

17 Ngeyi wisi diheka khumbu ni Muyuta, wisi yekamina ku mitsiku, wisi

sya lulendu lwaku mwena Nzambi,
18 ngeyi wuzayi luzolu lwandi amana wisi swaswanisa mambu ma mupfunu bwosu walonguka muna mitsiku,
19 ngeyi wubati tambwasa ni mutwadisi wa baphofu wenina, mwini wa batu babana benina mu phipha,
20 mbaku wa batu bakondi zaya mambu, mulongi wa bana bakhunda. Bwosu wuzayi mitsiku, wenina yi mayedi malunga yi kyedika.
21 Amana ngeyi wisi longa batu bahika, kikuma kya biki wisiku dilongila ngeyi meni? Ngeyi wisi samuna ni mutu kayibaku, kikuma kya biki wisi yibila?
22 Ngeyi wisi zimbula ni mutu kataku mbongi, kikuma kya biki wubatiza tila ngeyi meni? Ngeyi wisi yuka biteki nganzyanzya, kikuma kya biki wubati kwenda bwotula mu kingolu-ngolu muna nzu za nzambi za biteki?
23 Ngeyi wisi sya lulendu lwaku muna mitsiku, kaasi wubati mulewula Nzambi muna kukulula kwa mitsiku!
24 Mukuma, bwosu básonika muna Masonuku: «Kikuma kya benu dibati lewukila zina dya Nzambi ha kati dya bana bakondi kala Bayuta.»

25 Bwena masonga ni mukhanda wenina mupfunu, yuka ni walungisaka mana milombi mitsiku, kaasi yuka ni wakululaka mitsiku, ata bakuyotisini wenina kaka ngulungu.
26 Amana yuka ni ngulungu kalungisaka mamana milombi mitsiku, kingulungu kyandi batángakyoku hanga mukhanda?
27 Ngulungu wa kisina wisi lungisa mitsiku, kakúfundisa ngeyi mutu wuna wisiku lungisa mitsiku, mbatanana wenina yi mukanda wa mitsiku yi mukhanda.
28 Kikuma Muyuta wakyedika, ka mu kumona yi mesu lwesi ku; amana mukhanda wakyedika weku wuna wisi monika mu kimutu.
29 Muyuta wakyedika keninabwa mu kitsweki; mukhanda wandi wenina wa mu mbundu, wisiku tuka mu mukhanda wa kutambwala mukanda, kaasi mu Kitembu. Wuna-wuna, lukumu lwandi kisilwoku tambula kwena batu, kaasi kwena Nzambi.

3

1 Amana khi yawu ndandu ya kukala Muyuta, ho loni khi wawu mupfunu wa kukota mukhanda?
2 Ndandu ya lawu yenina mu mutindu wosu. Theti kwena Bayuta, káhana Nzambi ndinga zandi.
3 Ni bweti dyenina, yuka ni ndambu ya batu bakonda lukwikilu, kukonda kwa lukwikilu kwa bawu kwalenda katula kwikama dya Nzambi?
4 Bwalendakanaku! Bulungi mu kuzaya ni Nzambi kyedika kisi zonza

amana mutu wosu kenina kingumba, bwosu basónikabwa:
«Bulungi bakuzayilaka mutu
wa masonga muna
ndinga zaku,
amana wakala yi kinunga ho
bakufundisini.»[a]
5 Kaasi yuka ni kukonda
kwetu kwa masonga
kwalubulaka masonga ma
Nzambi, biki hika twazónza?
Ni Nzambi keku masonga
kikuma kya buna katuzy-
atudini mu khabu zandi? -
Mbati zonza mu nzonzidi ya
kimutu-.
6 Bweku buna! Kondilo ab-
weti Nzambi kafúndisilaya
tsi?
7 Kaasi honi mu luvunu
lwama, kyedika kya Nzambi
kyavulaka, mu kusongila
khembu yandi, kikuma kya
biki bapfúndisila hika hanga
musumuki?
8 Amana, kikuma kya
biki twalendaku zonzila,
bwosu bisi tuzodila ku-
zonza bingumba byahika:
"Tusalenu mbi ndangu
mamboti malenga kwisa"?
Bulungi kwena batu babana
ni babonga ndola!

Kweku mutu wa masonga

9 Ni biki si? Betu tubahitini
batu bahika? Loni, ka mu
mambu moosu ku. Mukuma
twázonzilama kedi mambu
mana ni boosu, Bayuta yi
bana bakondi kala Bayuta
benina mu luyalu lwa ma-
sumu.
10 Bwosu bwásonama:
«Kweku mutu wa masonga,
keti mosi loni,
11 kweku ata mutu wa
ngangu,
kweku keti mosi wisi sanda
Nzambi.
12 Boosu bayekukini mu
nzila, kibuka kyosu
kiditotisini,
kweku keti mosi wisi hanga
buweti, keti mosi loni.
13 Madinga ma bawu menina
mazyamu ma muhul-
ulu,
luluma lwa bawu lwa lengu
ndinga,
muna malebu ma bawu
mwenina yi ndikila ya
nyoka,
14 munwa mya bawu
myabasa yi bisibu yi
khadi.
15 Malu ma bawu misi
tyakula mu kutekuna
menga,
16 kuzanga yi kiwayi byenina
muna nzila za bawu,
17 Nzila ya ngemba
bázayayoku kwabawu.
18 Muna mesu ma bawu,
mweku keti bweya
bwa Nzambi.»
19 Kinga tuzayibwa ni
moosu mana misi zonza
mitsiku, myisima zimbula
kwena batu bana benina mu
sina dya mitsiku, ndangu
munwa wosu wadibata yi tsi
yosu yadibedisa ku mesu ma
Nzambi.
20 Kikuma, kunima mi-
hangu mya mitsiku, heku
mutu banúngisa hanga mutu
wa masonga ku thwala ya
yandi, mukuma mitsiku my-
isi hana nzila ku nzayilu ya
disumu.

a **3:4 3:4** Mkg 51,6.

Khi mutindu Nzambi kisi hulula batu

21 Kaasi buthwena bwabu, masonga ma Nzambi mana bátila kimbangi mu mikanda mya mitsiku yi bambikudi mamoniki, konda kutala keti mitsiku:

22 Nzambi kisi bakitula batu, ba masonga, mu lukwikilu lwa bawu mwena Yesu Kidisitu. Kisibwa hanga kikuma kya boosu babana bisi kwikila mwena Kidisitu, mukuma heku diswaswanu ha kati dya bawu:

23 kikuma boosu básumuka amana bábakanda khembu ya Nzambi.

24 Amana, mu khatu kwandi, bábanungisina muna khenda zandi, muna nzila ya luhulusu luna lwenina mwena Kidisitu Yesu.

25 Yandi wuna kátambika Nzambi, muna nzila ya lufwa lwandi, hanga kimenga kya ndoluka ya masumu, kina bátambula muna lukwikilu, mu kusongila masonga mandi kikuma wáyambula mu kuhana ndola mu masumu mana bahola tuka thama,

26 muna kulewula kwa mbundu yandi, Nzambi kázola ni kasongila masonga mandi muna tangwa dyadi, ndangu kakala mukwa masonga mu kukitula mutu wa masonga wuna wisi kwikila mwena Yesu.

27 Khi kyawu kikuma kya lulendu lwetu? Heku kikuma! Kikuma kya khi mitsiku? Mina mitadidi mihangu? Loni, kaasi mu nzila ya mitsiku mya lukwikilu.

28 Mukuma tutambwasini ni mutu kisi kituka mutu wa masonga mu lukwikilu, heku ni mu mihangu mya mitsiku.

29 Ho loni, Nzambi wa Bayuta lwesi kenina? Keti keku hika Nzambi wa bana bakondi kala Bayuta? Kyedika, kenina phi Nzambi wa bana bakondi kala Bayuta,

30 yuka ni mukyedika Nzambi kenina mosi lwesi. Yandi wabákitula batu ba masonga, muna lusadisu lwa lukwikilu, bana bákota mukhanda yi bangulungu, muna nzila ya lukwikilu.

31 Hanga, kikuma kya lukwikilu twakatudini mupfunu wa mitsiku? Kabwaku, kaasi tubatimya zyamisa.

4

Mbandu ya Bulahami

1 Biki twazímbula si kikuma kya khaka wetu mu musuni Bulahami? Biki kátambula mu kimutu kyandi?

2 Kikuma yuka ni Bulahami kámonika mutu wamasonga ku thwala ya Nzambi kikuma kya mihangu myandi mina káhanga, wadi kakhana ditsikisa. Kaasi káhangabwoku ku thwala ya Nzambi.

3 Kikuma, Masonuku mazimbudini: «Bulahami wákwikila mwena Nzambi, amana Nzambi wámutambwasa hanga mutu wa masonga mu kutala lukwikilu lwandi.»

4 Kinga kwena musadi, lufutu lwisiku monika hanga
kabu, kaasi lufutu lwa phila
ya kisalu kyandi.
5 Kwena mutu wuna
kondi sala kisalu, kaasi
kisi kwikila mwena Nzambi
wuna wisi kitula batu bambi
bakala batu ba masonga
basumuki, kikuma kya
lukwikilu lwandi Nzambi
kamutanga hanga mutu wa
masonga.
6 Bwosu kisi zimbula
Tavidi ni mukwa kyesi
kenina mutu wuna kisi tala
Nzambi hanga mukwa ma-
songa konda kumutangila
mihangu:
7 «Kyesi kwena babana
Nzambi kaloludini
mitsoki
amana kafidingini masumu!
8 Kyesi kwena mutu wuna
Pfumu katangidiku
keti disumu dyandi[a]!»
9 Musamu wawu wa kyesi
wenina kikuma kya batu
baba bákota mukhanda ho
kikuma kya bangulungu
phi? Kikuma thwisi zimbula:
«Kwena Bulahami, lukwikilu
lwandi lwámutangisa hanga
mutu wa masonga».
10 Khi phila kákala tangwa
bámutanga? Hana wukoti
kedi mukhanda ho ngulungu
kákala? Hana khaku kedi
kakota mukhanda, ngulungu
kákala.
11 Bulahami kisa kota
mukhanda mu kitulu hanga
kidimbu: kinyeminu kya
masonga mana kátambula
mu lukwikilu tangwa
kákala ngulungu. Bwabuna
kákitukila tata wa batu
boosu babana bisi kwikila,
mbatanana benina ngu-
lungu, ndangu babatangila
bawu phi hanga bakwa
masonga.
12 Kenina phi tata wa batu
babana bákota mukhanda,
heku ni babana lwesi bákota
mukhanda, kaasi babana
bisi landa mbandu ya
lukwikilu luna kákala lwawu
tata wetu Bulahami, tangwa
kákala ngulungu.

Kilangi kya Nzambi twátambula mu nzila ya lukwikilu

13 Kikuma, heku ni mu
nzila ya mitsiku, Nzambi
kámuhekila Bulahami ki-
langi kya kukala swana wa
tsi holo kwena batekulu
bandi, kaasi mu nzila ya
masonga muna lukwikilu.
14 Mukuma wadi ni
baswana bakalaka batu
babana bisi lemvuka ku
mitsiku, wadi lukwikilu
lukhaniku kala mupfunu
amana kilangi kya Nzambi
bazónzilakyoku hika.
15 Kikuma mitsiku, khabu
myisi lumbula; amana hana
hakondi mitsiku, heku phi
kukulula kwa mitsiku.
16 Yihana ni, kilangi
kina kyisila mu nzila ya
lukwikilu, ndangu dyakala
kabu dya khenda ya Nzambi
amana dyakala phi kabu
dina básila mbundu kwena
batekulu boosu, heku ni
kwena babana lwesi bisi
zitisa mitsiku kaasi yi
kwena babana phi benina
yi lukwikilu hanga luna

a **4:8 4:8** Mkg 32:1-2.

lwa Bulahami. Yandi wuna wenina tata wa betu boosu,
17 bwosu menina Masonuku: «Yíkuswanika ngeyi tata wa lawu dya makanda.» Yandi wenina ku thwala ya Nzambi wuna kákwikila, Nzambi wuna wisi hana luzingu kwena batu bafwa yi wuna wisi tela mu luzingu bima bina bisiku zinga.
18 Mbatanana tangwa dyáhita mu kusila kivuvu, Bulahami wásya kivuvu, amana wákwikila. Yihana kakitukila «tata wa lawu dya makanda», bwosu bámuzimbwala: «Bwabuna dyákala butuka dyaku[b]».
19 Mbatanana ká́kala yi kitesu kya mvula khama mosi, kaasi kalembwaku mu lukwikilu lwandi tangwa kakala tala lutu lwandi lulembwi kedi, yi mukhetu wandi Sala yandu wáfwanaku hika mu kubuta[d].
20 Kinga mu kutala kilangi kya Nzambi ká́ketyanisaku kivuvu kyandi mu kukonda kwa lukwikilu; kaasi lukwikilu lwandi lwámuyika kikesa amana wámukembisa Nzambi.
21 Ká́kala yi kikumbwala kya lawu ni Nzambi kenina yi hamu dya kulungisa mana kásila.
22 Kikuma kya bwabuna phi, muna lukwikilu lwandi, Nzambi ká́mutangila «Mutu wa masonga».
23 Kaasi heku ni kikuma kya yandi lwesi bwásonamina: «Mamana mátangama kikuma kya yandi».
24 Kikuma kya betu phi babana bátangilabwa kilumbu, betu baba thwisi kwikila mwena yandu wáfutumuna ha kati dya bafwa, Yesu, Pfumu wetu.
25 Yandi wuna bálambula kikuma kya mitsoki metu amana ká́futumuka ndangu katukitula batu ba masonga.

5

Mu ngemba yi Nzambi

1 Yihakana ni, bwosu thwekina batu ba masonga mu nzila ya lukwikilu, mu ngemba thwenina hakimosi yi Nzambi mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
2 Mwena yandi phi twávwila, muna nzila ya lukwikilu, khenda zazi thwisi simbidila, yi zina thwisi sila mbundu, amana mwamuna phi thwisi sila lulendu lwetu muna kivuvu kya khembu ya Nzambi.
3 Thwisi sya lulendu lwetu keti muna biwayi byetu, mukuma tuzayi ni kiwayi kyisi natisa mu kikwamina,
4 kikwamina kyisi nata kwikama keti mu tangwa dya bimeka, amana kwikama keti mu tangwa dya bimeka dyisi nata kivuvu.
5 Kinga kivuvu kyisiku kwatisa tsoni, mukuma Nzambi wumwangini lungongu lwandi muna mbundu zetu mu nzila ya

b **4:18 4:18** Kuy 15:5. d **4:19 4:19** Kuy 17:1,15-22.

Kitembu Kyatoma wuna twátambula.
6 Kikuma, hana twákalaku kedi yi ngolu, Kidisitu wáfwa muna tangwa dyandi kikuma kya batu bana bakonda luzitu kwena Nzambi.
7 Buthwena bwabu, phasi bwenina kwena mutu mu kufwa kikuma kya mutu wa masonga. Akolu mutu wakála yi ngolu za kufwa kikuma kya mutu wa bukheti.
8 Kaasi, talandi Nzambi mutindu kásongila lungongu lwandi kwena betu: Kidisitu wáfwa kikuma kya betu, kinga hana basumuki twákala.
9 Bweti bwakonda salamina ni buthwena katukitudini batu ba masonga muna menga mandi, katúhulwasa hika lawu ku khabu Nzambi muna nzila ya yandi.
10 Mukuma wadi buna twákala theti bambeni ba Nzambi, wátuvutwala ngyukana yi Nzambi muna nzila ya lufwa lwa Mwana wandi; biki byakonda ni bwosu tuyukani, twahulukila phi muna luzingu lwandi.
11 Thwisiku kala lwesi bahuluka, kaasi thwisi kala yi lulendu lwetu kwena Nzambi muna lusadisu lwa Pfumu wetu Yesu Kidisitu, mwena yandi, buthwena, tuvutwadini ngyukana.

Atamu yi Kidisitu

12 Yihakana ni, bwosu dyákotila disumu mu tsi mu nzila ya mutu mosi, yi lufwa muna nzila ya disumu, bwabuna phi lufwa lwáhitila kwena batu boosu kikuma boosu basumuka...
13 Mukuma, yi kuna tangwa dya mitsiku, disumu dyádikadila kedi mu tsi, kaasi disumu dyisiku tangama, tangwa hisiku kala mitsiku.
14 Kaasi, tuka mu tangwa dya Atamu yi kuna tangwa dya Moyize, lufwa lwáyala, keti kwena batu baba bakonda sumuka hanga Atamu wákulula mitsiku.

Atamu, yandi wuna wenina kifwani kya wuna wakhana kwisa.
15 Kaasi, bweku kitesu kimosi yi kabu dya khenda yi mutsoki; mukuma, ho mu mutsoki wa mutu mosi, báfwila batu balawu, amana biki byakonda ni khenda za Nzambi yi kabu dya khenda dya mutu mosi Yesu Kidisitu byavula lawu kikuma kya batu lawu.
16 Yibwabuna phi kabu dina dyisiku fwanana yi mutu mosi wuna wásumuka; kikuma, pfundusu yina yituki kwena mutu mosi, yisi nata kubela kwa mukanu; kinga kabu dya khenda, tuka ku mitsoki mya lawu, dibakitudi boosu batu ba masonga.
17 Mukuma, ho kikuma kya mutsoki wa mutu mosi lufwa lwáyadila mwena yandi-meni mutu wuna hika, kikuma kya biki ni lo babana bisi tambula khenda za lawu yi kabu dya masonga bayádila mu luzingu muna

lusadisu lwa yandi hika Yesu Kidisitu.
18 Yibwabuna ni, mu kikuma kya mutsoki wumosi, wunati kubela kwa mukanu kwena batu boosu, phila mosi phi masonga ma mutu mosi makatudini pfundusu ya batu boosu amana mabaheki luzingu.
19 Kikuma, phila mosi mu kukolama kwa mutu mosi, batu balawu bakitukila basumuki, phila mosi phi mu kulemvuka kwa mutu mosi, batu balawu bakítukila bakwa masonga.
20 Kikuma mitsiku myisila ndangu mutsoki walutuka; kaasi hana malutukidini masumu, khenda za Nzambi zalutuka lawu.
21 Ndangu, phila mosi yi buna mayala masumu mu nzila ya lufwa, phila mosi phi khenda za Nzambi zisi yala muna masonga, kikuma kya luzingu lwa mvula yi mvula, muna Pfumu wetu, Yesu Kidisitu.

6

Bafwa mu masumu, kaasi ba moya mu Yesu Kidisitu

1 Biki tufwani twazonza? Twanangaka kaka muna disumu, ndangu khenda zavula?
2 Bwalendakanaku! Betu twafwa kedi mu kikuma kya disumu, khi phila twazíngilamwa hika?
3 Luzimbakani ni betu boosu bana twabonga mbotika mu kukala yi Kidisitu Yesu, mbotika ya lufwa lwandi twabonga?
4 Disongidila ni, muna mbotika meni yayina ya mu lufwa, batuzika hakimosi yi yandi ndangu, bwosu buna kafutumuka Kidisitu ha kati dya bafwa, muna khembu ya Tata, bwabuna betu phi twadyatila mu phila yapha ya luzingu.
5 Kikuma, honi twakala bakangama lutu lumosi mwena yandi muna lufwa luna lwafwanana yi luna lwa yandi, yibwabuna twakala betu phi muna lufutumuku lumosi lwafwanana yi luna lwa yandi.
6 Twazaya bwabu ni kimutu kyetu kya khulu bakhokakya ha kitakani hakimosi yi Kidisitu, ndangu lutu lwetu lwa masumu lwazimuka amana tukalaku hika bahika ba masumu;
7 mukuma mutu wuna wafwa kenina walubuka mu disumu.
8 Kinga honi twafwa hakimosi yi Kidisitu, tukwikidini ni twazínga phi hakimosi yi yandi.
9 Bwosu tuzayi ni Kidisitu wafutumuka ku bafwa, kafwaku hika; mukuma lufwa lweku hika yi kiyeka kwena yandi.
10 Kikuma, ho kafwa, kikuma kya masumu kafwila, mbala mosi kyamakulu, amana ho kisi zinga, kikuma kya Nzambi kisi zingila.
11 Yihana ni benu-benu phi dibongenu hanga batu bafwa mu mambu matadidini disumu, amana

hanga batu ba moya kwena Nzambi, mwena Kidisitu Yesu.

12 Yihana ni disumu diyalaku muna lutu lwenu lwalu lwisi fwa: lulemvukaku ku tsatu zandi.
13 Lulambulaku keti kitini kimosi kya lutu lwenu ku tsalulu ya disumu hanga binwaninu bya kukonda masonga. Kaasi dilambulenu benu-benu mu kisalu kya Nzambi, hanga batu benina mu luzingu bafutumukini ku bafwa, amana syenu lutu lwenu lwosu mu kisalu kya Nzambi hanga binwaninu bya kusadila mambu ma masonga.
14 Kikuma, disumu dyalúyalaku, mukuma benu lweku hika mu luyalu lwa mitsiku kaasi mu luyalu lwa khenda.

Mu kisalu kya masonga

15 Biki si? Keti twasumukaka kikuma kya buna thweku mu luyalu lwa mitsiku, kaasi mu luyalu lwa khenda? Bwalendakanaku!
16 Luzayibwoku ni ho lwadihanaka kwena mutu hanga bahika, mu kumulemvukilaka, lwekina bahika ba wuna lwisi lemvukila, holo dya disumu dina disi nata ku lufwa, holo dya bulemvu buna bwisi nata ku masonga?
17 Kaasi, matondu kwena Nzambi, kunima dya kukala bahika ba disumu, lwalemvuka yi mbundu yosu, ku mbandu ya malongi mana lwakala tambula.
18 Bwosu lukatukini ku kihika kya disumu, lwekina bahika ba masonga.
19 Mu nzonzidi ya kimutu mbati zonzila, kikuma kya kulembwa kwa musuni wenu: kikuma phila mosi, bwosu lwátambika lutu lwenu lwosu hanga bahika, mu mambu ma mvindu yi mu mbi mu kutsukina ku mbi, yibwabuna lwalámbula, buthwena, lutu lwenu lwosu hanga bahika, kikuma kya masonga, ndangu lwalenga tsukina ku thumbama.
20 Mukuma ha lwákala bahika ba disumu, lwákala mu kiphwanza ku mambu matadidini masonga.
21 Amana khi kibundu lubati buta kwenu? Bima byabi bisi luheka tsoni buthwena, mukuma tsuka ya byawu, lufwa!
22 Kaasi buthwena, bwosu lukatukini mu kihika kya disumu amana lukituki bahika ba Nzambi, kibundu lwenina kyawu, thumbama, amana ku tsuka, luzingu lwa mvula yi mvula.
23 Mukuma lufutu lwa disumu lwenina lufwa; kaasi kabu dya khenda dya Nzambi dyenina luzingu lwa mvula yi mvula mwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

7

Mukidisitu keku muhika wa mitsiku

1 Luzimbakani baphangi bama, mukuma mbati zonza kwena batu bana bazayimya mitsiku: ni mitsiku myenina

yi hamu kwena mutu buna kabati zinga.

2 Yihana ni, mukhetu yandu wenina ha moku ma yakala dyandi, kenina wakuzitikila ku mitsiku muna thangwa dina kenina yakala moya; kaasi honi yakala dyandi wufini, yandi wukutumukini ku mitsiku myandi mina myakala muzitikila kwena yakala dyandi.

3 Yuka ni, buna kenina yakala mu luzingu, mukhetu kakituka wa yakala dyahika, hanga bamuzimbwadi ni mbongi katini, kaasi yuka ni yakala dyandi wufini, mukhetu katukini mu mambu matadidini mitsiku: keku hika kita mbongi keti bweti kakwedini yakala wahika.

4 Yihana ni, baphangi bama benu phi lwákala bafwa mu kikuma kya mitsiku, mu nzila ya lutu lwa Kidisitu, ndangu lwakituka batu ba mutu wahika, disongila yandi wuna wáfutumuka mu kati dya bafwa, ndangu twabuta bibundu kwena Nzambi.

5 Mukuma, thangwa twákala mu kihika kya lutu, tsatu ya masumu yi yangumuki ku mitsiku yakala sala kisalu muna kati kya lutu lwetu lwosu amana yakala tunatisa mu kubuta bibundu bina byisi natisa ku lufwa.

6 Kaasi buthwena, thwenina bakukutumuna ku mitsiku, mukuma bafwa thwenina ku thwala ya kima kina kyakala tukwata mu kihika, ndangu honi thwenina bahika, heku ni mu mambu ma khulu ma mukanda, kaasi mu mambu mapha ma Kitembu.

Mitsiku yi masumu

7 Amana biki twazonza si? Mitsiku myenina disumu? Bwalendakanaku! Kaasi ku mitsiku yízayila disumu. Yihana ni, yikalaku zaya keti biki nzoluka wadi ni mitsiku myázimbulaku: «Walendaku kala yi nzoluka za mbi[a].»

8 Hanga disumu dyámona thangwa, dyáyandika kutsadila, mukati kya mukuku, nzoluka za mutindu yi mutindu; kikuma, konda mitsiku, disumu dyenina kima kyafwa.

9 Theti, buna hákalaku mitsiku, meni yikala zinga; kaasi tangwa kisini mukuku, disumu diyandiki mu kuzinga,

10 amana meni wafwa yenina, yihana ni mukuku wuna wisi natisa ku luzingu wumoniki kwena meni, wundati ku lufwa.

11 Mukuma disumu dyámona tangwa ku mukuku, dyáphuna amana, muna mukuku meni wuna, disumu dyáphondisa.

12 Yihana ni, disonga, mitsiku myenina myatoma; mukuku watoma, wa masonga yi wa bukheti.

13 Disongidila ni bukheti bwákituka lufwa kikuma kya meni? Bwalendakanaku! Kaasi disumu,

a **7:7 7:7** Kul 20:17, Klg 5:21

mukusya ni dyaditsikisa, dindatini lufwa mu lusadisu lwa dyambu dya bukheti, ndangu muna mukuku disumu dyavula lawu muna ngolo zandi za masumu.

Masumu mamuzandyanisi mutu

14 Kikuma, tuzayi ni mitsiku myenina mya kitembu; kaasi meni, yenina mutu wa musuni, bátsumbisa ku disumu.
15 Mana mbati yihanga, mbatimoku zaya. Mukuma, mana mbati zola, mamana yisiku hanga, kaasi mana yisini hanga, mamana yisini menga.
16 Honi mambu mana mbati yihanga, mamana yisiku zola, thambwasini ni yi mitsiku myenina mya bukheti.
17 Buthwena, ka meni ku hika mbati hanga mambu mana, kaasi disumu dina dibati zinga mwena meni.
18 Nzayibwa ni, mweku kima kyabukheti mwena meni, disongidila ni muna lutu lwama. Mukuma nzala ya kuhanga makheti yenayawu mwena meni, kaasi phila ya kulungisa makheti heku.
19 Kikuma mboti yina yisi zola mu kuhanga, yisiyoku hanga, kaasi mbati hanga mbi yina yisiku zola.
20 Honi mbati hanga mana yisiku zola meni, ka meni ku hika mbatima hanga, dyenina disumu dina dyisi yala mwena meni.
21 Yihana ni mbonimya mitsiku myami, kikuma kya meni yandi mbati zola mu kuhanga kima kyabukheti: kima kyambi kyenina mwena meni.
22 Mukuma, muna mana matadidini muna kati dya meni, yisi kala yi tsambu za lawu muna mitsiku mya Nzambi.
23 Kaasi mbati yimona, muna kati dya lutu lwama lwosu, mutsiku wahika wubati nwana yi mitsiku mya ngangu zama; amana wisi khwata hanga mutu wa boloku dya mitsiku mya disumu dina dyenina mu lutu lwama lwosu.
24 A meni muwayingombu! Nati waphúlula mu lutu lwalu lwisi ndata ku lufwa?
25 Matondu kwena Nzambi muna Yesu Kidisitu, Pfumu wetu!

Yihana ni, meni, muna ngangu zama, yenina muhika wa mitsiku mya Nzambi, kaasi mu lutu yenina muhika wa mitsiku mya disumu.

8

Kuzinga yi Kitembu kya Nzambi

1 Yihana ni, buthwena, kweku ata kubela kwa mukanu kikuma kya bana benina mwena Kidisitu Yesu.
2 Kikuma, mitsiku mya Kitembu kya luzingu mu Kidisitu Yesu myákukatula mu mitsiku mya disumu yi mya lufwa.
3 Mukuma, kima kyakonda lendakana kwena mitsiku, kikuma lutu lwálembwasamya,

Nzambi káhanga bwabuna, mu nzila ya kuhitika Mwana wa wandi-meni, yi lutu hanga mutu wa disumu. Amana mutindu wumosi disumu, kábedisila disumu dyadi dyenina mu lutu lwa mutu,

4 ndangu masonga mana kafwana hana mitsiku, mabasa mwena betu baba thwisiku dyatila mu lutu, kaasi mu Kitembu.

5 Kikuma, babana benina yi bikalulu bya musuni bisi banza bima bya musuni, kaasi babana benina yi bikalulu bya Kitembu bisi banza bima bya Kitembu.

6 Kinga, mabanza ma musuni misi nata ku lufwa; kaasi mabanza ma Kitembu, mawu, misi nata ku luzingu yi ku ngemba.

7 Mukuma kudyatila mu mabanza ma musuni kwisi tukitula bambeni ba Nzambi, kikuma misiku lemvuka ku mitsiku mya Nzambi: mwena mawu meni phi malendaku hanga kima.

8 Babana benina mu musuni balendaku hana tsambu kwena Nzambi.

9 Kinga benu, lweku mu mambu ma musuni, kaasi mu kati dya Kitembu, yuka ni kyedika Kitembu kya Nzambi, mwena benu kenina. Amana yuka ni mutu keku yi Kitembu kya Kidisitu, keku phi wa yandi.

10 Kinga, honi Kidisitu kenina mwena benu, bwena kyedika ni, lutu lwenina lwafwa kikuma kya disumu, kaasi Kitembu kyenina luzingu kikuma kya masonga.

11 Amana yuka ni Kitembu kya yandi wáfutumuna Yesu mu kati dya bafwa kazingilaka mwena benu, yandi wáfutumuna Kidisitu mu kati dya bafwa kazíngisa hika lutu lwenu luna lwisi fwa mu Kitembu kyandi kina kyisi zingila mwena benu.

12 Yihana ni, baphangi bama, pfuka thwenina yawu, kaasi yeku pfuka ya musuni ndangu twazingilaka muna buna buzodini musuni.

13 Kikuma, honi lubati zingila mu musuni, lwáfwa; kaasi, honi mu Kitembu lubati honda miza mya lutu, lwazínga.

14 Mukuma batu boosu bana kisi twadisa Kitembu kya Nzambi benina bana ba Nzambi.

15 Kikuma, benu lwábongaku Kitembu kya kihika, kina kyisi nata ku bweya, kaasi Kitembu kina lwábonga, kyálukitula bana ba Nzambi, mwena kyawu thwisi kalungina: «Aba, Tata!»

16 Yandi meni Kitembu kisi ta kimbangi kwena kitembu kyetu ni betu thwenina bana ba Nzambi.

17 Kinga, yuka ni bana thwenina, thwenina phi baswana ba kimvwama: baswana ba kimvwama ba Nzambi, amana baswana ba kimvwama hakimosi yi Kidisitu, honi kyedika thwisi nyokuka hakimosi yi yandi ndangu batukembisa hakimosi yi yandi.

Khembu yina yakwísa

18 Kikuma, mbati tambwasa kaka ni phasi za buthwena zifwanakaniku yi khembu yina yakwisa monika kwena betu ku thwala.
19 Mukuma phangamu yosu yibati hingila, yi kisukidila kyosu, kudi-monikisa kwa bana ba Nzambi.
20 Kikuma, phangamu banatiya mu mambu makonda mupfunu. Bwabuna bweku mu luzolu lwa yawu-meni, kaasi kikuma kya Nzambi wuna wámunatabwa. Kinga kivuvu hana kyenina hika kikuma kya tsi meni yayina:
21 Phangamu meni yayi phi yalúbuka mu kihika kyaki kisi vunda kikuma kya kubonga kiphwanza kya khembu kya bana ba Nzambi.
22 Kinga tuzayi ni, yi kuna lelu dyadi, phangamu yosu yibati tata yi kunyokuka mu misongu mya kubuta.
23 Kuluta hika betu phi, baba twenina yi bibundu bya theti bya Kitembu, betu phi thwisi humwakina mwena betu-betu kukutumuka kwa lutu lwetu, kuna yi kuhingilaka batutambwasa ni thwenina bana ba kutsatsa,
24 Mukuma mu kivuvu kaka twahulwakila. Kinga kivuvu kina kimoniki kedi, kyeku hika kivuvu: kima kina kimoniki kedi basilakya hika kivuvu?
25 Kaasi yuka ni twasyaka kivuvu mu kima kina thwisiku mona, thwisikya hingila yi kikwamina.
26 Yi bwabuna phi, Kitembu kisi kwisa tuyakidila mu kati kya lebakani dyetu, mukuma thwisiku zaya mana tufweti lomba muna bisambu byetu. Kaasi Kitembu yandi meni kisi tusambidila mu ndinga zina thwisiku lenda mu kuzonza.
27 Amana wuna wisi zikisa mbundu wuzayi keti bweti menina mabanza ma Kitembu: bwosu buna kazodi Nzambi bwabuna kisi sambidila mu mamboti ma ba Nzambi.
28 Tuzayibwa kwetu, ni mambu moosu misi salamina kikuma kya mamboti ma babana bisi muzola Nzambi, babana katela bwosu bwakala mabanza mandi.
29 Mukuma bana katekila zaya, wábayidika ku thwala ndangu kabafwanikisa yi kifwanisu kya Mwana wandi, ndangu kakala tsomi mu kubutuka mukati dya baphangi balawu.
30 Amana babana katekila yidika ku thwala, wábatela phi; babana kátela, wábakitula batu ba masonga phi; babana kákitula batu ba masonga, wábakembisa phi.

Kutoka kwa lungongu lwa Nzambi

31 Biki hika twazímbula kikuma kya mambu mama? Yuka ni Nzambi kenina kikuma kya betu, nani watútendisa?

32 Yandi wuna wakonda yekula mwana wa yandi-meni, kaasi wámulambula kikuma kya betu boosu; ab-weti kakonda tuhekila bima byosu hakimosi yi yandi, muna khenda?

33 Nani wafúnda bana kásola Nzambi? Nzambi wisi bakitula batu ba masonga!

34 Nati wabédisa mukanu? Kidisitu [Yesu] yi yandi wáfwa! Hana thandu, wáfutumuka, kenina kuna koku dya kitata dya Nzambi, amana kabati sambila kikuma kya betu!

35 Nati watúhambula ku zola dya Kidisitu? Kiwayi, phasi za ku mbundu, mun-yanga, nzala, lungwa, lufwa ho mbedi ya phoku?

36 Bwosu básonikabwa:

«Kikuma kya ngeyi, bisi tuhondila kosu tangwa,

bisi tubonga hanga mikoku mina bisi kudika[a].»

37 Kaasi mu mambu mama moosu, betu thwisi nunga kaka mu nzila ya wuna wátuzola.

38 Mukuma yenina yi kikumbwala ni keti lufwa, keti luzingu, keti banzyo, keti bipfumu bina byenina mu zilu, keti mambu ma lelu, keti mana makwísa, keti ngolu,

39 keti kuleya, keti nzinda, keti kosu phangamu yina yaléndaku mu kutuyekula ku lungongu lwa Nzambi mwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

9

Nzambi yi batu bana kásola

1 Kyedika mbati zonza mwena Kidisitu, mbatiku huna, katsasa kama kabati ta kimbangi mu nzila ya Kitembu Kyatoma:

2 kiwayi kya lawu yen-ina kyawu yi ndunza kosu tangwa muna mbundu.

3 Mukuma yizola ni bambundila, bangyekula kwena Kidisitu, kikuma kya baphangi bama, biwutu byama bya mu kimutu.

4 Bawu benina bisi Kiseledi, kwena bawu, káhana Nzambi lukumu lwandi lwa tsatsidi ya bana, khembu, bulunda, mitsiku, bisambu, bilangi,

5 bakhaka, yi mwamuna kábutukila, mu kimutu, Kidisitu wuna wenina ha thandu ya byosu, lukumu kwena Nzambi bilumbu byosu! Abwabuna!

6 Heku ni ndinga ya Nzambi yazimuka kya-makulu. Mukuma boosu babana bábutukila ku Kiseledi, beku bisi Kiseledi ba mukwandi.

7 Mu kukala bana ba Bu-lahami, boosu beku mu bu-tuka dyandi, kaasi: «Mwena Yizaki wabóngila dina bate-diki butuka dyaku[a].»

8 Disongidila ni, ka bana ba mu kimutu ku benina bana ba Nzambi, kaasi bana ba kilangi bisi tangama hanga butuka.

9 Kikuma, tala yayi ndinga ya kilangi: «Muna tangwa

a **8:36 8:36** Mkg 44:23 a **9:7 9:7** Kuy 21:12

meni dina, yikwisa vutwakisa amana Sala kavwa mwana mosi wa yakala[b].»

10 Kuluta hika, ka yandi ku lwesi, kaasi bwabuna phi dyákala kikuma kya Lebeka, wáyimita vumu kwena yakala mosi lwesi, Yizaki, tata wetu;

11 kikuma hana bana khaniku kedi babutuka amana khaniku kedi bahanga keti kima kya mboti keti kya mbi. Kinga mukusya ni lwalungila lukanu lwa Nzambi, bwosu buna kázola yandi meni,

12 heku ni kikuma kya mihangu, kwena yandi wuna wisi tela. Kaasi bazonzilabwa kwena Lebeka: «Wuna wenina mbuta kuluta kakála muhika wa koma ka muleki.»[d]

13 Bwosu bwásonama: «Yímuzola Yakobi kaasi yímumenga Kizawu[e].»

14 Amana biki si twazímbula? Ni kwena Nzambi kukondi masonga? Bwalendakanaku!

15 Mukuma, kázimbula kwena Moyize: «Kyadi yimúyukila wuna nzodi kuyukila kyadi amana yiyánanina wuna nzodi mu kuyananina[f].»

16 Yihana ni mambu mana matadiku keti wuna wuzodini, keti wuna wisi kwenda thinu; kaasi kwena Nzambi wuna wisi yukila batu kyadi.

17 Mukuma Masonuku mázimbula kwena Falawo: «Yíkuswanika kyamvu ndangu yisongila mwena ngeyi ngolu za meni amana ndangu zina dyama basamunadya muna tsi yosu.»

18 Yihana ni yandi kisi yukila kyadi wuna kazodini, amana kisi zitika mbundu ya wuna kazodini.

Khabu yi khenda za Nzambi

19 Hanga wuzonzi hika: «Kikuma kya biki kisi tukayila hika? Kikuma nani fwani kukolama ku luzolu lwandi?»

20 Kaasi nani wenina ngeyi mutu, ndangu watendana yi Nzambi? Kilekwa kyatuma kyalenda zimbula kwena mubumbi: «Kikuma kya biki wuphangidini bwabu?»

21 Mubumbi wa tuma, keti keku yi kiyeka kwena tuma dyandi mu kubumbila muna kithoba kimosi, kilekwa kya lukumu yi kina kyeku kya lukumu?

22 Amana honi Nzambi, mu kusongila khabu zandi yi kumonikisa ngolu zandi, wákwamina muna kuvibidila kwa lawu kwa bilekwa bya khabu bina byáyilama kikuma kya kutotisa,

23 ndangu kamonikisa kimvwama kya khembu yandi mu bilekwa bya khenda bina katekila diyidikila ku thwala kikuma kya khembu.

24 Disongidila ni kwena betu babana kátela, heku ni hakati dya Bayuta lwesi, kaasi keti hana kati dya bana bakondi kala Bayuta,

b **9:9 9:9** Kuy 18:10 d **9:12 9:12** Kuy 25:23 e **9:13 9:13** Mal 1:2-3 f **9:15 9:15** Kul 33:19

25 bwosu kázonzabwa
muna mukanda wa Ozeya:
«Kina kyákalaku kikanda
kyama, yitélakya ni
kikanda kyama.
Amana wuna yikonda tonda,
yimú́tela ni wa-
tondama;
26 Amana keti kwakuna
bakala bazimbwala:
"Lweku kikanda
kyama[h]!"
Babátela ni bana ba Nzambi
wa moyu.»
27 Yesaya, yandi, kásamuna
kikuma kya Kiseledi: «Keti
bweti bisi Kiseledi bavudi
hanga tsenga za yanga dya
mbuta, kaka ndambu yina
yásala, yawu yahú́luka;
28 Mukuma Pfumu
kalúngisaya, ha tsi, ndinga
yandi yi kuna tsuka yi tswalu
phi.»
29 Amana bwosu kátekilabwa
zonza Yesaya:
«Wadi Pfumu Mukwa ngolu
zoosu kátusisaku
konda khuna,
wadi twayika kedi hanga So-
tomu,
tukhani fwanana yi Ko-
molu[i].»

Kiseledi yi kuhuluka mu lukwikilu

30 Biki si tufwani kuz-
imbula? Bana bakondi
kala Bayuta bakalaku sanda
masonga, bábonga masonga
mana misi tuka ku lukwikilu.
31 Kinga bisi Kiseledi bana
kakala sanda ni bakituka
batu ba masonga mu mit-
siku, hanga baluti ku kabeta
ka mitsiku meni mina.
32 Kikuma kya biki?
Mukuma bakalaku sanda
ni Nzambi kabatambwasa
mu lukwikilu, kaasi bakala
banza ni kabatambwasa
kikuma kya mihangu. Benda
dikhukula ku «ditadi dina disi
khukula batu»,
33 bwosu básonikabwa:
«Tala meni tsini muna
Siyoni ditadi dya
kudikhukula,
kalunga tadi kana kisi bwi-
sisa,
amana wosu wukwiki-
dini mwena yandi
kakwátukaku tsoni.»

10

1 Baphangi bama, ma-
banza ma bukheti ma
mbundu yama yi lombilu
lwama kwena Nzambi
kikuma kya Bayuta, menina
ni bahuluka.
2 Mukuma yisi batila
kimbangi ni benina yi
tsambu ya lawu ya kusadila
Nzambi, kaasi bisibwoku
sadila bwosu buna yenina
nzayilu yina yifwani.
3 Kikuma, bwosu bakonda
zaya keti bweti kisi kitula
Nzambi batu ba masonga
amana bawu yi kusandaka
keti bweti bakitukila batu ba
masonga, bwabuna bakonda
lemvukila ku mambu mana
kisi zola Nzambi mu kuki-
tuka mutu wa masonga;
4 mukuma Kidisitu kenina
tsuka ya mitsiku, ndangu
kosu mutu wuna wukwiki-
dini bamukitula mutu wa
masonga.

h **9:26 9:26** Oze 2:1-3; 2:25 i **9:29 9:29** Yes 1:9 Kuy 19:23-28 Sotomu yi Komolu.

Luhulusu lwenina kwena kosu mutu wuna wukwikidini kwena Pfumu

5 Kikuma, Moyize kásonika
kikuma kya masonga mana
misi tuka ku mitsiku: «Mutu
wuna wasála mambu mana
mazodi mitsiku, kazíngila
muna mitsiku meni myam-
ina[a].»
6 Kaasi, tala buna misi
zonza masonga mana misi
tuka mu lukwikilu: «Wuzon-
zaku muna mbundu yaku:
Nani wazánza ku zilu?» –
Disongidila: ndangu kalenga
mukulumuna Kidisitu.–
7 Holo, «Nani wamúthuta
mu kalunga?» –disongidila
kamulubula Kidisitu mu
bafwa–.
8 Biki wuzonzini si
mukanda watoma? «Ndinga
yenina bela-bela yi ngeyi,
muna munwa waku yi muna
mbundu yaku[b].» Yayina
ndinga ya lukwikilu, thwisi
longa.
9 Kikuma, honi, muna
munwa waku wumuzayini
Yesu ni Pfumu, amana honi,
yi mbundu yaku, wukwikidi
ni Nzambi wámutokamisa
ku bafwa, wahúluka.
10 Mukuma, mu mbundu
mwisi kala lukwikilu luna
lwisi nata ku masonga,
amana muna munwa mwa-
muna bisi tambwasila
kidimbu kina kyisi nata ku
luhulusu.
11 Kikuma Masonuku
mazonzini: «Wosu wuna
wakwíkila mwena yandi
kakwátukaku tsoni[d].»
12 Kikuma, kweku dis-
waswanu, mukati dya
Muyuta yi wuna kondi kala
Muyuta: boosu benina yi
Pfumu mosi, wuna wenina
mvwama kikuma kya boosu
bana bisi mutela.
13 Mukuma bwásonama:
«Wosu wuna watéla zina dya
Pfumu kahúluka[e].»
14 Kaasi, abweti bamútela
yandu bakondi kwikila?
Amana abweti bakwíkila
mwena yandu bakondi
yuka kumulongila? Amana
abweti bamúyuka honi
heku mutu wulongidini mu
ndinga ya yandi?
15 Amana abweti bak-
wenda mulongila yuka ni
babatumiku? Bwosu bisi
zonza muna Masonuku: «Ki-
toku zenina thambi za batu
babana bisi kwenda samuna
Misamu mya Bukheti[f]!»
16 Kaasi boosu bálemvukaku
ku Musamu wa Bukheti.
Kikuma Yesaya kázimbula:
«A Pfumu, nani wákwikilawa
Musamu wuna tusamunini[h]?»
17 Yihana ni, lukwikilu
lwisi tuka kuna mana bisi
yuka, amana mana bisi yuka
mu lusadisu lwa ndaka ya
Kidisitu.
18 Kaasi, phyudini:

«Bayuta báyukawoku
musamu meni
wawuna? Kaasi,
kinga ndinga ya bawu
yáyukalakana kuna tsi
yosu,

ndaka za bawu zátula yi
kuna tsuka ya tsi

a **10:5 10:5** Lev 18:5 b **10:8 10:8** Klg 9:4; 30:12-14 d **10:11 10:11** Yes 28:16.
e **10:13 10:13** Yow 3:5. f **10:15 10:15** Yes 52:7. h **10:16 10:16** Yes 53:1

muna bisi zingila batu.»
19 Kaasi phyudini: Kiseledi kázayabwoku? Moyize, mutu wa theti, wuzimbudini:
«Yilúyukisa kiphala kwena kanda dina dikondi kala kanda dyama dya mukwandi;
muna kanda dina dyakonda nduka, yithúbula khabu zenu.»
20 Amana Yesaya wámeka mu kusongila kikesa kya kuzimbula:
«Bátsengumuna kwena babana bakalaku tsanda, yídisongila kwena babana bakalaku phyula.»
21 Kaasi kikuma kya Kiseledi wuzimbudini:
«Bilumbu byosu yikala lambula moku kwena batu bamosi bakolama amana bisi thendisa[i].»

11

Nzambi kalosidikyoku Kiseledi
1 Amana phyudini: Keti Nzambi wábalosila batu bandi? Bwalendakanaku! Mukuma meni-meni yenina mwisi Kiseledi, muna butuka dya Bulahami, mwisi kanda dya Benzyame[a].
2 Nzambi kabalosidiku batu bandi, bana katekila sola[b]. Luzayiku mana mazimbudi Masonuku muna kitini kina kabati nyengalakana Diya kwena Nzambi kikuma kya Kiseledi:
3 «Pfumu, bábahonda bambikudi baku, bámwanga mesa maku ma bimenga; yísala meni hika, amana luzingu lwama babati sanda.»
4 Kaasi khi yawu mvutu ya Nzambi? «Yídiyidikila mafunda tsambwadi ma bayakala, babana bafutikaku kungulu ku thwala ya nzambi Baala[d].»
5 Tangwa dyadi phi kitesu kimosi, ndambu yisadini bwosu yásolama kwena Nzambi muna khenda zandi.
6 Kinga, honi kikuma kya khenda, hana heku hika mambu matadidini mihangu; kondilo khenda zakálaku hika khenda.
7 Amana biki si? Kina kisi sanda Kiseledi, kálendakyoku: Kaka babana lwesi básolama yi bawu bálendakya. Bahika bana, bábazitika mbundu,
8 bwosu básonika: «Nzambi wábaheka kitembu kya luhuku, mesu ndangu bamonaku, matu ndangu bayukaku, tii yi kuna kilumbu kya lelu.»
9 Amana Tavidi wuzimbudini:
«Mukinzi wa bawu wakala mutambu kikuma kya bawu, wanda yi
kisinza kya kubwila, amana lwakala lufutu lwa bawu!
10 Mesu ma bawu makala mu phipha ndangu bamonaku!

---

i **10:21 10:21** Mkg 19:5; Klg 32:21; 20-21; Yes 65:1-2. a **11:1 11:1** Fdp 3:5. b **11:2 11:2** Mkg 94:14. d **11:4 11:4** 1Ba 19:10.18. e **11:10 11:10** Klg 29:3; Yes 6:10; 29:10; Mkg 69:23-24.

Wabavwembika makunda mu kimakulu[e]!»

11 Amana mbati hyula: Bayuta badikhukudini ndangu balenga bwa kya-makulu? Bwalendakanaku! Kaasi, kikuma kya mut-soki wa bawu, luhulusu bahanalwa kwena bana bakondi kala Bayuta, ndangu bavundumuna kiphala kya Bayuta.

12 Kinga honi mut-soki wa bawu wánata kimvwama mu tsi, amana ho kudiḳulumuna kwa bawu kwamvwamisa bana bakondi kala Bayuta, abweti ni bimvwama bya bawu byakonda hitakana mu luhulusu lwalunga!

Luhulusu lwa bana bakondi kala Bayuta

13 Kwena benu baphani mbatibwa zimbula: Bwosu yenina thumwa wa baphani, meni mbati dizatula kikuma kya kisalu kyama,

14 ndangu, ho bwalen-dakana, mu kuyangumuna kiphala ha kati dya batu baba twenina bawu lutu lumosi yi kuhulula ndambu ya batu hana henina bawu.

15 Mukuma ho kingenga kya bawu kyákala mutindu wa kuvutula ngemba mu tsi, abweti kwakála kukoku-luka kwa bawu, yuka ni ka luzingu ku ha kati dya bafwa?

16 Kinga, honi mutu ka-heka Nzambi dipha dyandi dina dya theti, mapha mana masadini moosu makala matoma; amana ho musodi wakala watoma, mihandi phi bwabuna myenina[f].

17 Kiseledi kenina hanga miti wa olive wuna báhawula mihandi myahika; amana ngeyi, wuna wukondi kala Muyuta, miti wa olive wa mu tseki, bákunamika ha kifulu kya mihandi meni mina, amana honi wubati khundakana ku musodi yi ku budimbu bwa miti wa olive,

18 syaku lulendu ngeyi mutu wisi zyamina ku mi-handi. Honi wasya lulendu, zimbakanaku ni ka ngeyi ku wisi zyamisa musodi, kaasi musodi wisi kuzyamisa.

19 Wazímbula bwabu: «Mihandi mina báhawulamya ndangu, meni, bandamika.»

20 Bwa bukheti lawu; báhawulamya kikuma kya kukonda kwa lukwikilu kwa myawu, amana ngeyi, kikuma kya lukwikilu wisi zyamina, wudikundikaku, kaasi kala mu bweya;

21 mukuma honi Nzambi kábahawula Bayuta, mi-handi mya kisina, keba kwaku ngeyi phi kakúsisaku.

22 Zayidila buweti yi nziki-nziki ya Nzambi: nziki-nziki kwena batu babana bamani bwa, yi buweti bwa Nzambi kwena ngeyi, honi wazingilaka muna buweti meni buna; kondilo, ngeyi phi bakúhawula.

23 Phila mosi phi yi bawu, honi bananginiku muna kukonda kwa lukwikilu lwa bawu, babánamika; mukuma Nzambi kenina yi

f **11:16 11:16** Thl 15:19-21.

hamu dina dya kubanamika hika.
24 Kikuma, honi bákuhawula ngeyi muhandi wa olive dya mu tseki, amana wenina waswaswana yi kisina, bákunamika ku miti wa olive wa kukuna, abweti bakonda banamikina Bayuta benina mihandi mya kisina ku miti wa olive wa bawu-meni.

Luhulusu lwa bisi Kiseledi
25 Mukuma nzodiku, baphangi bama, ni lwakonda zaya kitsweki kina, ndangu lwadimona nana ni benu lwenina badimuka: ndambu ya bisi Kiseledi bayika yi mbundu ya ngolu, tii yikuna bakotidini mu kanda dya Nzambi boosu bana bakondi kala Bayuta.
26 Yihana ni Kiseledi kyosu kyahúlukila, bwosu bwásonama:
«Muhuludi katúka ku Siyoni,
kakátula mbi yosu ya bana ba Yakobi.
27 Amana bwabuna bwakála bulunda bwama yi bawu,
mu tangwa dina yikátula masumu ma bawu[h].»
28 Mu mana matadidini Musamu wa Bukheti, benina bambeni ba Nzambi kikuma kya benu; kaasi mu mana matadidini kusola kwa Nzambi, kisi bazola kaka kikuma kya bakhaka ba bawu.
29 Mukuma Nzambi kalendaku katula makabu ma khenda mana kahani amana kisiku soba mabanza kwena babana katela.
30 Kikuma mbala yikwawu, phila mosi yi benu, lwakolama kwena Nzambi, amana buthwena, lutambudikini khenda, mu nzila ya kukolama kwa Bayuta.
31 Kikuma kya bawu phi, phila mosi, buthwena bákolama kikuma kya khenda zina bálufwila, kaasi ndangu, [buthwena] bawu phi babafwila khenda.
32 Mukuma Nzambi wábayafikila batu boosu muna kukolama ndangu kabafwila khenda zandi boosu.

Kutoka kwa Nzambi
33 Khi lawu dya kimvwama, yi mudimu yi nzayilu ya Nzambi! Nati walenda tendula pfundusu zandi! Khabu zandi bafwanizoku mu kumeka. Amana nzila zandi bafwanizoku mu kukota[k]?
34 Kikuma:
«Nati wázayadya dibanza dya Pfumu?
Nati wákala mulongisidi wandi?
35 Nati watekila mukabila Pfumu,
ndangu yandi kalenga futa kunima[l]?»
36 Kikuma byosu byenina bya yandi, kwena yandi yi kikuma kya yandi. Khembu kwena yandi muna mvula yi mvula! Abwabuna!

12

Luzingu lwa pha

h **11:27 11:27** Yes 27:9; 59:20-21.
k **11:33 11:33** Yes 55:8; Mkg 139:6,17-18.
l **11:35 11:35** Yes 40:13; Yob 41:3.

1 Yibati lusyamisa, baphangi bama, muna khenda zoosu za Nzambi, mu kutambika lutu lwenu hanga kimenga kya moya, kyatoma yi kina katambwasini Nzambi; byabina byakála bisambu bifwanani yi Ndinga.

2 Lulandukilaku bifu bya tsi yayi[a], kaasi yambulenu Nzambi kalusoba bikalulu mu kuluheka ngangu zimosi za pha, mu kuswasisa buna kazodini Nzambi: mana ménina ma bukheti, mana bátambwasa yi mana makonda kifu.

3 Muna khenda zina kápheka Nzambi, nzimbudini kwena kosu mutu hana kati dya benu ni kabanzaku mu kuditombula lawu, kaasi kabanza mu kudizitisa, kosu mutu hana kitesu kya lukwikilu luna kámukabila Nzambi.

4 Kikuma, bwosu thwenina yi bibuku byalawu muna lutu lwetu, lwalu lwenina lumosi, amana bibuku byosu bya lutu byisiku sala kisalu kimosi,

5 yi bwabuna phi betu, ata thwenina lawu, thwenina lutu lumosi mwena Kidisitu amana thwenina, betu boosu, bibuku bya lutu kikuma kya babana yi babana.

6 Kaasi thwenina yi makabu maswaswana muna khenda, bwosu bwenina khenda zina kátuheka Nzambi: wuna wuvwini kabu dya kubikula, kasongiladya nzila mosi yi malongi ma lukwikilu;

7 wuna wuvwini kabu dya kusadisa, kadihana mu lusadisu; wuna wuvwini kabu dya kulonga, kadihana mu kilongi;

8 Wuna wisi hana kikesa, kahana kikesa; kwena wuna wisi kaba, kakabaka yi tsambu yosu; wuna wisi twadisa, katwadisa yi khwakasu; wuna wisi fwila bakwawu khenda, kahangabwa yi mbundu yimosi[b].

9 Lungongu lwakala lwa kyedika. Yukakenuyoku nganzyanzya mbi; dihanakenu mu kusala mamboti.

10 Mu mana matadidini kitya kya phangi, kalenu babasa mu lutondu lwa ku mbundu benu yi benu, kalenu batheti mu kuzitisaka bakwenu.

11 Lukalaku babolu, kaasi kalenu yi khwakasu; kalakenu khakalakani mu mana matadidini kitembu, musadilenu Pfumu hanga bahika.

12 Sangwalenu muna kikuma kivuvu. Siphenu mbundu mu tangwa dya kiwayi. Kwaminenu muna bisambu.

13 Yambakenu batu ba Nzambi babana bisi sanda lusadisu. Lulembwaku mu kuyambaka batu.

14 Sakumunenu batu babana bisi lunyokuna; sakumunakenu kaasi lubundilakaku[d].

a **12:2 12:2** 1Pi 1:14 b **12:8 12:8** 1Ko 12:4-12 d **12:14 12:14** Mth 5:44; Luk 6:28

15 Sangwalakenu hakimosi yi babana babati sangwala; dilakenu hakimosi yi babana babati dila.
16 Kalakenu yi mabanza mamosi benu yi benu. Ludivuninikakaku, kaasi sandakenu mambu mana malúnata mu kudikulumuna. Ludibanzilakaku ni benu kwenu lwenina badimuka lawu[e].
17 Luvutulaku mbi ku mbi. Kaasi syakenu ngolu mu kuhangaka mambu ma bukheti ku thwala ya batu boosu.
18 Ho bwalendakana, mu mutindu wuna lwalendila salaka benu, zingilakenu mu ngemba yi batu boosu.
19 Baphangi batondama, luvutulakaku mbela benu yi benu, kaasi yambulenumoku ku khabu za Nzambi, mukuma basónika: «Mbela kwena meni-meni, meni-meni yivútulaya,» kazimbudini Pfumu.
20 Kaasi «ho mbeni waku kakala yi nzala, muheka kudya; ho kakala yi kihwinya muheka kunwa; mukuma ho wahangaka bwabuna, makala ma mbawu wubati mulumbikila hana mutwa wandi[f].»
21 Diyambwadilaku ni mambu mambi makununga; kaasi nungaka mbi mu mamboti.

13

Bulemvu kwena bapfumu

1 Kosu mutu kalemvuka kwena bapfumu babana bayadikini. Mukuma heku kipfumu kikondi tuka kwena Nzambi; babana benina hana Nzambi wábasya.
2 Yi hana ni mutu wuna wisi kolama kwena pfumu, kabati tendisa mamana kazodini Nzambi; amana babana wisini tendisa, pfundusu badisandila mwena bawu meni.
3 Kikuma batwadisi bisiku bayuka bweya ho kisalu kya bukheti wisini hanga, kaasi ho kisalu kyambi wisini hanga. Ngeyi wuzodiku ni wamubanga pfumu? Hanga mambu ma bukheti amana kalenga kutsikisa;
4 mukuma mu kisalu kya Nzambi kenina kikuma kya mamboti ma ngeyi. Kaasi ho wahangaka mbi, kalaka yi bweya, mukuma ka mu phamba ku ká́bongila mbedi ya phoku; kenina mu kisalu kya Nzambi ndangu kasadila masonga, kikuma kya kusongila khabu zandi kwena wuna wisini hanga mbi.
5 Yi hana ni bufwani mu kulemvuka, kaasi hika ka kikuma kya khabu za Nzambi ku lwesi, kaasi kikuma phi kya katsasa.
6 Kikuma kya bwabuna phi lwisi futila phaku. Mukuma babana bisi tuyala benina mu kisalu kya Nzambi muna kisalu meni kina.
7 Vutulenu kwena kosu mutu kina kimufwani: phaku, kwena wuna bafwetiya heka phaku; phaku ya bima byahika kwena babana bisi ya bonga phaku meni yina; bweya,

e **12:16 12:16** Yez 5:21 f **12:20 12:20** Klg 32:35; Bin 25:21-22

kwena wuna bafwani kuyuka bweya; khembu, kwena wuna bafwani kuheka khembu[a].

Zola dya mukwenu khunda

8 Lukalaku yi pfuka ya mutu, honi ka kudizola ku benu yi benu; mukuma wuna wisi zola mukwawu, mitsiku kisi lungisa.

9 Kikuma, mikuku: «Watáku mbongi, wahóndaku mutu, wayíbaku, wazolukaku bima bya ngani» hakimosi yi mikuku myahika misi wongama muna ndinga mosi yayi: «Wazóla mukwenu hanga ngeyi meni[b].»

10 Hana henina lungongu bisiku hanga mukwenu mbi: lungongu lwenina kulungisa kwa mitsiku.

Kukala wayilama kikuma kya kwisa kwa Kidisitu

11 Amana bwosu luzayi khi tangwa dyadi thwenina, yidyadidi tangwa dya kutokama ku kilu[d], mukuma buthwena luhulusu lwekina bela-bela yi betu kuhita mu tangwa dina twákwikila.

12 Phipha yendi kyana, kilumbu kibwesukini. Tulosenu phi mihangu mya mu phipha amana tuvwatenu binwaninu bya mu mwini.

13 Tudyatilenu mboti, hanga batu benina mu kati kya mwini; konda kuzingila mu kudindonda keti ku kuzela; konda kudizatula keti kindumba; konda kutendana keti kiphala.

14 Kaasi vwatenu Pfumu Yesu Kidisitu, amana ludihanaku ku tsatu ya lutu ndangu lwalungisaka luzolu lwa lwawu.

14

Wufundisaku phangi waku

1 Muyambenu wuna wukondi ngolu mu lukwikilu, konda kumukumba mu mabanza[a].

2 Amana kwena yi mutu wenina yi lukwikilu mu kudya bima byosu; kwena yi mutu wahika wuna wena walembwa mu lukwikilu, kisi dya lwesi ndunda.

3 Wuna wisi dya kalewulaku mutu wuna wisiku dya, amana wuna wisiku dya kafundisaku phi wuna wisi dya, mukuma Nzambi wumuyambini.

4 Nani wenina ngeyi mu kufundisa musadi wa mukwenu? Kakala watelama holo kakala wabwa, mana matadi pfumu wandi. Amana kazyáma, mukuma Pfumu kenina yi hamu dya kumuzyamisa.

5 Kikuma, kwena yi mutu, kisi banza ni kilumbu kyaki kiluti kyahika[b] mu mupfunu, wahika phi kisi banza ni bilumbu byosu byenina

a **13:7 13:7** Mth 22:21; Mlk 12:17; Luk 20:25 b **13:9 13:9** Kul 20:13-17; Klg 5:17-21; Lev 19:18 d **13:11 13:11** Muna masonuku mahika, básonika bwabu: "twatokama ku kilu kyetu." a **14:1 14:1** 1Ko 8:7-13; 10:23-33 b **14:5 14:5** Pholu wubanzi tsadidi yina kalonguka kwena Bayuta. Ngalatya 4:10; Khl 2:16

mutindu wumosi. Kosu mutu, muna mutindu wa ngangu zandi, kakumbwala muna mamana kisi banza!
6 Wuna wisi landila mambu matadidini bilumbu kisima landila kikuma kya Pfumu. Wuna wisi dya, kikuma kya Pfumu kisi dila, mukuma matondu kisi vutula kwena Nzambi; Wuna wisiku dya, kikuma kya Pfumu kisiku dila: matondu phi kisi vutula kwena Nzambi.
7 Kikuma heku mutu, mu kati dya betu, wisi zinga kikuma kya yandi meni, amana heku mutu phi wisi fwa kikuma kya yandi meni.
8 Mukuma honi thwisi zinga, thwisi zinga kikuma kya Pfumu; amana honi thwisi fwa, thwisi fwa kikuma kya Pfumu. Ata tuzingini, ata tufwini, kaka Pfumu wutuvini.
9 Mukuma honi Kidisitu kafwa amana wisi hika mu luzingu, ndangu kalenga kala Pfumu wa bafwa yi wa babana babati zinga.
10 Tuka thama, ngeyi, kikuma kya biki wisi fundisila phangi waku? Holo, ngeyi, kikuma kya biki wisi lewula phangi waku? Kikuma, twatelema betu boosu kuna nganda ya Nzambi.
11 Mukuma bа́sonika:

«Meni, Nzambi wa moya, nzimbudibwa,

makungulu moosu mafúkama ku thwala meni
amana ndinga yosu yazа́ya Nzambi[d]!»
12 Yihana ni, kosu mutu kakwenda hana meni dyandi kwena Nzambi kikuma kya yandi meni.

Wubwisisaku phangi waku

13 Tudifundisakaku baba yi babana; kaasi zengenu ni lukalaku hika kisinza kya kubwisisa phangi wenu holoni kya munata mu kuhanga mbi.
14 Nzayibwa kyedika, ni mu Pfumu Yesu, kweku kima kya sumuka mu kyawumeni[e]; kaasi honi mutu kabanza ni kima kimosi kyenina kya sumuka, kinga kyasumuka kyenina kikuma kya yandi-meni.
15 Honi kikuma kya madya, phangi waku kenina mu kyadi, wisiku dyatila hika mu mutindu wa lungongu. Kikuma kya madya, wendaku totisa mukwenu yandu kisa fwila Kidisitu.
16 Yihana ni mambu mena mamboti kwena benu makalaku kima kwa bakwenu kya kukumba.
17 Kikuma, Kipfumu kya Nzambi, kyeku mu mambu ma kudya yi kunwa; kaasi mena masonga, ngemba yi kyesi, kina kisi hana Kitembu Kyatoma.
18 Mukuma, kosu mutu wuna wisi musadila Kidisitu muna mutindu meni wuna, Nzambi kisi mumonina kyesi amana batu phi bisi mutya.

d **14:11 14:11** Kuy 45:23 e **14:14 14:14** Mlk 7:19

19 Yihana ni, tulandakenu
mambu mana misi sadisa
mu ngemba yi mana misi
tukodisa mu lukwikilu ba-
bana yi bakwawu.
20 Wendaku zanga kisalu
kya Nzambi kikuma kya
madya. Kyedika, madya
moosu menina ma kasemi;
kaasi bwenina mbi kwena
mutu wuna wubatima dya
honi kakitulama kisinza kya
kubwila.
21 Bwenina mboti ni
ludyaku mbisi, lunwaku
malafu, lusalaku kosu kima
kina kyalenda kala kisinza
kya kubwila kwena phangi
waku.
22 Lukwikilu luna wenina
lwawu, ngeyi, swekalwa
kikuma kya ngeyi ku thwala
ya Nzambi. Kyesi kwena
mutu wuna wisiku difundisa
yandi-meni mu mana kabati
mona bukheti mu kusala!
23 Kaasi wuna wisi
ketyanisa ho kadya, bisi
mubedisa, kikuma mana
kabati sala matukiku mu
lukwikilu. Kinga moosu
mana misiku tuka mu
lukwikilu menina masumu.

15

Kusephidisa bakwetu

1 Ho ni twakala ngolu
mu lukwikilu, tufweti sadis-
aka babana beku ngolu
mu lukwikilu. Tusan-
dakaku mambu mana misi
tusephidisa.
2 Kosu mutu kahanga
mana misi sephidisa muk-
wenu, kikuma kya mana
menina mboti yi mana misi
kodisa;
3 Kikuma, Kidisitu
kakalaku hanga mana
makala musephidisa; kaasi,
bwosu bwásonama: «Ngusi
za babana bakala ku-
tukwana zábwila mwena
meni[a].»
4 Mukuma mosụ mana
másonama theti másonama
kikuma kya kutulonga,
ndangu, muna kikwamina yi
muna kikesa kya Masonuku,
twakala yi kivuvu.
5 Yambula Nzambi mukwa
kikwamina yi kikesa kalu-
sadisa lwayukana benu yi
benu bwosu menina ma-
banza ma Kidisitu Yesu,
6 ndangu, muna mbundu
mosi yi ndinga yimosi,
lwamikembisa Nzambi yi
Tata wa Pfumu wetu Yesu
Kidisitu!

Musamu wa Bukheti
kikuma kya batu boosu

7 Yi hakana ni, lwadiyam-
baka benu yi benu, bwosu
buna káluyamba yandi meni
Kidisitu Yesu, kikuma kya
khembu ya Nzambi.
8 Mukuma nzimbudini ni
Kidisitu wákituka musadi
wa Bayuta kikuma kya
kyedika kwena Nzambi, mu
kulungisa bilangi bina kásila
Nzambi kwena bakhaka
betu.
9 Amana baba beku Bayuta
bamukembisini Nzambi
kikuma kya buweti bwandi,
bwosu bwásonama:
«Yihana ni yikúzitisa mu kati
dya makanda
amana yiyímbila kikuma
kya luzitu lwa
khumbu yaku.»

a **15:3 15:3** Mkg 69:10.

10 Wuzimbudi hika:
«Benu lweku Bayuta, sang-
walenu hakimosi yi
batu bandi!»
11 Amana hika:
«Muzatulenu Pfumu, benu
boosu lweku Bayuta,
batu ba tsi zoosu, bamuzat-
ula!»
12 Yesaya wuzimbudi hika:
«Kamónika, musodi wa Yese,
wuna
watélema mu kutwadisa
makanda;
makanda masya kivuvu
kwena yandi[b].»
13 Nzambi mukwa kivuvu
kalubasisa yi kyesi kyosu
yi ngemba yosu muna luk-
wikilu, ndangu lwabasa yi
kivuvu mu ngolu za Kitembu
Kyatoma!

Kisalu kya Pholu kwena babana beku Bayuta

14 Kikuma kya mana ma-
lutadidini benu, baphangi
bama, meni yenina yi
kikumbwala meni-meni ni
benu lwábasa yi mamboti,
lwábasa yi mazaya moosu
amana balunga lwenina mu
kudilwengisa benu yi benu.
15 Amana phi, matangwa
mahika, yílusonikina yi
khwakasu yosu, kikuma
kya kulubambukisa mambu
mana máluta kedi, kikuma
kya khenda zina kápheka
Nzambi
16 mu kukala mu kisalu
kya Kidisitu Yesu kikuma
kya babana beku Bayuta; yi-
bati dihana mu kusala kisalu
kyatoma kya Musamu wa
Bukheti wa Nzambi, ndangu
baba beku Bayuta bakala
kabu dina bátambwasa,
bátambika kwena Kitembu
Kyatoma.
17 Yenina yi tsambu mu
Kidisitu Yesu mu kikuma
kya kisalu kyama kwena
Nzambi.
18 Mukuma honi kima
yizonzila, kaka kina kasadi
Kidisitu mwena meni
mu kutwadisa baba beku
Bayuta ndangu kabanata
mu kulemvuka. Nzambi
kahangabwa mu ndinga yi
mu mihangu,
19 mu ngolu za bidimbu
yi biphadi, mu ngolu za
Kitembu kya Nzambi. Yi-
hana, tuka ku Yelusalemi
yi muna kinzunga kya
Yiludi, yísamuna kosu homa
Musamu wa Bukheti wa
Kidisitu.
20 Yísya lukumu lwama
kikuma kya kusamuna
Musamu wa Bukheti mu
bifulu bina khaniku kedi
bayuka khumbu ya Kidis-
itu, ndangu tutungaku ha
thandu ya mipfundila mya
mutu wahika.
21 Kaasi yisadila bwosu
bwásonama:
«Kwena batu babana
khaniku kedi babasamwana
kikuma kya yandi
bámumona,
amana kwena babana
bámuyukaku kumu-
zonzila kikuma kya
yandi bamúbakisa[d].»

Mabanza ma Pholu mu kukwenda ku Loma

[b] **15:12 15:12** Tuka nzila ya 9 yi kuna 12, zifwanakani yi mikanda myami: Mkg 18:50; 2Sa 22:50; Klg 32:43; Mkg 117:1; Yes 11:10. [d] **15:21 15:21** Yes 52:15.

22 Kyakina kyakala yi khakalakanu mbala za hika mu kwisa kwena benu.
23 Kaasi buthwena, mbanisikini kisalu kyama mu binzunga byabi, amana mvula lawu zilutini yíkala yi tsambu za lawu mu kwisa lutala,
24 Ha yikwénda ku tsi ya Siphani; yenina yi kivuvu ni yilúmona mu kuhita amana yibonga lusadisu lwenu mu kukwenda ku tsi ya Siphani kumanima ma kunanga mwa bilumbu yi benu.
25 Kaasi buthwena yendi ku Yelusalemi, mu kwenda sadisa batu ba kanda dya Nzambi.
26 Mukuma, bisi Masetwani yi bisi Lakhayi bázodiki ni babundikisa makabu kikuma kya kusadisa ba phutu babana benina mu kati dya bakwikidi ku Yelusalemi.
27 Bawu meni batambwasa mu kusalabwa, kaasi kikuma kya bawu dyenina hanga pfuka; mukuma bakwikidi ba Bayuta bakabisi kimvwama kyabawu kya kitembu kwa batu babana beku Bayuta; yihakana batu bana beku Bayuta bafweti basadisa Bayuta mu kubaheka bima bina bibakondi bawu[e].
28 Ha yimánisakya kisalu kina, amana yibáheka makabu mana ma bakwikidi ba ku Yelusalemi, yihitila kwena benu mu kukwenda ku tsi ya Siphani.
29 Nzayi ni mu kukwisa lutala, yikwísa wa kabasi yi lusakumunu lwa Kidisitu.
30 Amana yiluhekini kikesa, baphangi bama, muna Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi muna zola dya Kitembu, mu kunwana hakimosi yi meni mu lombilu kwena Nzambi kikuma kya meni,
31 ndangu yihuluka kwena batu babana bakolama ba ku kinzunga kya Yuteya amana lusadisu mbati nata kikuma kya mamboti ma Yelusalemi bayambalwa mboti kwena bakwikidi.
32 Yihana ni yikwisa lutala yi kyesi, mu luzolu lwa Nzambi, amana yilembwa ndambu hakimosi yi benu.
33 Ni Nzambi mukwa ngemba kakala yi benu boosu! Abwabuna!

16

Mboti

1 Yilutumini Foyiba, phangi wetu wa mukhetu, yandi wenina musadi ku Dibundu dya Nzambi ku Sakhe[a],
2 ndangu lwalenga muyamba mu zina dya Pfumu muna mutindu wa luzitu kwena bakwikidi. Musadisenu muna kosu kima kina kakala kyawu mupfunu kwena benu, mukuma ndesi wa batu balawu kákala, ata kwena meni-meni.
3 Bahekenu mboti Phisikila yi Akilasi, bakwetu bama

e **15:27 15:27** 1Ko 16:1-4; 9:11; 2Ko 8-9.

a **16:1 16:1** Mhb 18:18

ba kisalu mwena Kidisitu Yesu[b].
4 Babana bakhana fwa
kikuma kya kuhulula moya
wa meni; ka meni hika ku
yisi baheka matondu kaasi
hakimosi phi yi Mabundu
mosu ma batu bana beku
Bayuta.
5 Hanenu phi mboti ku
Dibundu dina dyenina muna
nzu ya bawu. Muhekenu
mboti Ephayineti, waton-
dama wama, yandi kena
bibundu bya theti mu
kukwikila mwena Kidisitu
mu kinzunga kya Aziya.
6 Muhekenu mboti Madiya,
wádiyangisa lawu kikuma
kya benu.
7 Bahekenu mboti An-
donikusi yi Yunyasi, benina
biwutu byama amana phi
mwa twakadila bawu mu
boloku. Bisi bazola lawu
mukati dya bathumwa,
bawu bátekila kituka baki-
disitu ku thwala ya meni.
8 Muhekenu mboti Aphidy-
atusi watondama wama
mwena Pfumu.
9 Bahekenu mboti Yidibe
mukwetu wama wa kisalu
mwena Kidisitu, yi Sitaki,
watondama wama.
10 Muhekenu mboti Aphe-
lesi, wásongila mihangu
myandi mya lukwikilu
mwena Kidisitu. Bahekenu
mboti baba benina mu nzu
ya Adisitobudi.
11 Muhekenu mboti
Helodyoni, wenina kiwutu
kyama. Bahekenu mboti
babana benina mu nzu ya
Nadisisi benina mu kisalu
kya Pfumu.
12 Bahekenu mboti Thifeni
yi Thifosi, bakhetu bana
bádihana mu kisalu kya
Pfumu. Muhekenu mboti
Phedisidi, watondama
wama, yandi wányokuka
lawu mu kisalu kya Pfumu.
13 Muhekenu mboti Di-
fusi[e], yandi wuna wásolama
mu kisalu kya Pfumu, yi
ngudi wandi, wenina phi
ngudi wa meni.
14 Bahekenu mboti Asikiti,
Felekoni, Hedimesi, Phato-
basi, Hedimasi yi baphangi
babana benina bawu.
15 Bahekenu mboti Filoloki
yi Zudi, Neleya yi phangi
wandi wa mukhetu, haki-
mosi yi Odiphasi yi bak-
wikidi babana benina bawu.
16 Dihekakenu mboti
benu yi benu mu kuyam-
bana kwatoma. Mabundu
moosu ma Kidisitu mboti
maluhekini.

Kukebisa kwa tsuka

17 Yilulombini, baphangi
bama, lwalenga keba
kikuma kya batu babana bisi
nata kayengu yi kubwisisa
batu, konda kulandaka
malongi mana lwábonga.
Kadilenu bawu kyana.
18 Mukuma batu ba buna
bisiku sadila Kidisitu, Pfumu
wetu, kaasi kundu dya bawu
meni[f]. Mu lengu ndinga

[b] **16:3 16:3** Mazina ma bakidisitu mana kabati zonzila thumwa, matuki mu bisina bya mutindu yi mutindu (Bangeleki, Baloma yi Bayuta) kondilo mu mana matadidini luzingu lwa bawu mu kimvuka (batu bana bátumbuka ndinga, bahika holo bahika bana ba thama). Kikuma kya Phisikila yi Akilasi: tala Mhb 18:2.; 18:26; 1Ko 16:19; 2Th 4:19 [e] **16:13 16:13** Mlk 15:21. [f] **16:18 16:18** Fidiphu 3:19.

yi mu mazasa, bisi huna mbundu za batu bakonda dyambu.
19 Kikuma kya benu, bulemvu bwenu buza-yakani kwena batu boosu; amana yisi sangwala kikuma kya benu, kaasi nzodi ni lwadimuka mu mambu mamboti bwosu lwenina ba kasemi mu mambu mambi.
20 Amana Nzambi wa ngemba ka thama ku kamu-tusuna Satana muna malu menu.
Khenda za Pfumu wetu Yesu zakala yi benu[h]!
21 Mukwetu wama wa kisalu, Thimoti[i], mboti kaluhekini, hakimosi yi Disyusi, Yasoni yi Sosiphatele, benina biwutu byama.
22 Mboti yiluhekini, meni Tedityusi, yandu wusonikini mukanda wawu, muna zina dya Pfumu.
23 Ngayusi, yandu wángyamba yi Dibundu dyosu, mboti baluhekini. Elasiti, wuna wisi sweka bima bya ha mbanza, mboti kaluhekini, hakimosi yi phangi Kaditusi[k].
[
24 Khenda za Pfumu wetu Yesu Kidisitu zakala yi benu boosu. Abwabuna[l].]

Nzitusu ya tsuka

25 Kwena yandu wenina yi kiyeka kya kulusyamisa mu lukwikilu bwosu bwenina Musamu wama wa Bukheti yi kusamuna Yesu Kidisitu -bwosu bwenina nzayikisa ya kitsweki kina kyáswama tukila mvula yi mvula,
26 kaasi wisi disongila buthwena mu Masonuku ma bambikudi, muna mutindu wuna ká́basongila Nzambi wa mvula yi mvula, wuna bánata mu nzay-ilu ya makanda ndangu balemvuka mu lukwikilu -
27 kwena Nzambi, yandi mosi wa nduka, khembu mu Yesu Kidisitu, bilumbu byosu! Abwabuna!

h **16:20 16:20** Mihowu myami: Khenda za Pfumu wetu Yesu zakala yi benu myeninamwoku muna masonuku mahika. i **16:21 16:21** Mhb 16:1-3. k **16:23 16:23** Ngayusi: Mhb 19:29; 1Ko 1:14. Elasiti 2Th 4:20. l **16:24 16:24** Muna masonuku mahika ma khulu, yeninamwoku nzila yayi.

Mukanda wa theti kwena bisi Khoditu 1Khoditu Khotidi ya mukanda

Pholu káyidika Dibundu dya Khoditu mu kitambu kyandi kya zodi kya kitumu. Khoditu yenina mbanza, hana kati dya mbanza za mupfunu wa lawu za Ngelesi, mbanza ya kimvwama kikuma kya masabu mandi mawu modi. Kwenina yi bahika balawu yi baphutu. Batu balawu bisi zingila bwosu buna bazodini.

Muna tangwa meni dina, bisi Khoditu babati landa mabanza moosu ma mutindu yi mutindu yi mana matadidini mangumba ma lawu ma bisambu. Batu balawu muna Dibundu dya Khoditu bakala tuka muna mangumba ma bisambu meni mamana, ku thwala ya kukituka bakidisitu.

Pholu kabati bonga tsangu za lawu za kimvuka (khaphu ya 1:11 yi 7:1). Mabanza ma Bakidisitu ba Khoditu mavwalangani kikuma kya byufu byalawu bina bitadidini luzingu lwa batu ha kati kya hata yi bikhunda hakimosi yi Mabundu mahika. Pholu kabati vutula mvutu kuna byufu meni bina muna mukanda wandi watheti kwena bisi Khoditu.

Mukanda wawu, tukabudiwa mu bitini biya:

-Muna khaphu ya 1-4, Pholu kabati zonza kikuma kya bakidisitu ba Khoditu yi babana bábasamwana Musamu wa Bukheti. Henina yi ngyuma amana Dibundu dya Khoditu didikabisini. Kosu mutu wulandi wuna wámulonga amana wubwisini wuna mukwawu (1:10-13; 4:6). Kinga, musamu wuna basamunini, wulutini mupfunu: Kidisitu, kondilo mbambala wa Nzambi, bákhoka ha kitakani. "Musamu wuna wuluti mudimu wa batu" (1:18-2:15). Bambambala ba Yesu Kidisitu benina boosu basadi ba Nzambi bana bisi sala mu kimvuka (Khaphu ya 3).

-Tuka khaphu ya 5:1-11:16, Pholu kabati vutula mvutu ku mambu mana makala salama amana wuzimbudini "abweti bakidisitu benina batu ba kiphwanza" (Khaphu ya 9). Kukala yi zina dya mukidisitu amana kuna yi bifu bya mbi, bwabuna bwalendakanaku mu kutambwasa mu kimvuka (khaphu ya 5 yi 6). Pholu kabati vutula hika mvutu kwena bisi Khoditu:

  -mu mambu matadidini longu (khaphu ya 7),

  -mu mana matadidini bikalulu bya bawu ku thwala Mabundu mahika (khaphu ya 8 yi

kuna 10).

-Muna mambu meni mamana moosu, yandi kabati lomba kwena bakidisitu mu kusanda ndandu ya batu bahika yi kubazitisa.

-Tuka khaphu ya 11:17-14:40, Pholu kabati zonzila luzingu lwa mu kimvuka kya bakidisitu. Kabati songisa bifu bya bawu, muna mambu mana matadidini ngyengu. Kabati tendula mambu mana misi tunga "bumosi bwa Dibundu dya kosu hata". Kosu mutu wuna wenina muna kimvuka meni kina kenina yi mupfunu wa lawu. Kikuma, bakidisitu benina hanga lutu lumosi: kosu kitini kya lutu kyenina yi mupfunu wandi mu kimvuka. Lungongu lwisi songila buna bulungini mu kuzingila mu kimvuka (khaphu ya 13).

-Khaphu ya 15 yibati bambukisa ni Nzambi wámufutumuna Kidisitu ku bafwa, amana kilumbu kimosi, bafwa bafútumuka phi. Yuka ni bakidisitu bisi kwikila bwabuna, luzingu lwa bawu yi lukwikilu lwa bawu lwenina yi thina.

-Bwosu myenina mikanda myahika, wawu phi wumanisini mu misamu yi mboti (khaphu 16).

Bisi Khoditu beku bakidisitu balungila. Kinga Pholu kabati vutula matondu kwena Nzambi kikuma kya bawu (khaphu ya 1:4-9). Phasi yi bifu muna byenina muna luzingu lwa Mabundu moosu. Mbatanana bwabuna, Nzambi kabati hana yi lelu dyadi mamboti mandi yi kutela bakidisitu ku luzingu lwakwikama.

Mboti

1 Pholu, yandu ká́tela Nzambi mu luzolu lwandi ndangu kakala thumwa wa Yesu Kidisitu, yi phangi Sosite.

2 Kwena Dibundu dya Nzambi dina dyenina ku mbanza ya Khoditu; kwena benu baba bá́tomisa mwena Kidisitu Yesu, bábatela bakala batu ba Nzambi; hakimosi yi batu babana bisi tumbuladya zina dya Pfumu wetu Yesu Kidisitu muma mwosu, Pfumu wa bawu yi wa betu.

3 Nzambi Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu Kidisitu baluheka kabu dya khenda yi ngemba[a].

Mamboti matuki kwena Kidisitu

4 Yisiku lembwa mu kuvutula matondu kwena Nzambi wama kikuma kya benu, kikuma kya kabu dya khenda dina ká́luheka mwena Kidisitu Yesu.

5 Mukuma, hakimosi yi Kidisitu, lwakituka bamvwama mu byosu; mu kingenga, mu ndinga yi mu nzayilu.

a **1:3 1:3** Kabu dya khenda yi ngemba; Lom 1:3

6 Mukuma kimbangi kina twamutila Kidisitu kyázyama hana kati dya benu
7 ndangu lukondaku keti kabu dya khenda dimosi, kithama kina lwisi hingila kumonika kwa Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
8 Yandi walúsyamisa tii yi kuna tsuka, ndangu balukwataku kifu kyahika mu kilumbu kina kakwisa vutuka Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
9 Bulungi lwasya kivuvu mwena Nzambi, yandi wuna wálutela mu kimvuka yi Mwana wandi Yesu Kidisitu Pfumu wetu: kenina wakwikama.

Kayengu muna Dibundu

10 Baphangi bama, meni mbati lubokwadila muna khumbu ya Pfumu wetu Yesu Kidisitu, mu kukala yi nzonzidi yimosi; kayengu kakalaku hakati dya benu; kalenu mutu mosi, muna dibanza dimosi yi kikwamina kimosi.
11 Kikuma, baphangi bama, biwutu bya Kolowe banzimbwadi ni ngyuma zenina hakati dya benu.
12 Yisi yuka ni kosu mutu mukati dya benu kisi zimbula: «Meni, wa Pholu»; wuna: «Meni, wa Apholosi»; mukwawu wuna hika: «Meni, wa Phetelu»; wahika hika: «Meni, wa Kidisitu.»
13 Benu lubanzi ni Kidisitu wadikabisa kenina? Abwaku Pholu bákhoka ha kitakani kikuma kya benu? Mu khumbu ya Pholu bálubotikila?
14 Matondu [kwena Nzambi], kikuma yíbotikaku kwama keti mutu mosi mukati dya benu, katula lwesi Khisiphusi yi Ngayusi.
15 Yibwana ni, kweku mutu fwani kazimbula ni mu khumbu ya meni lwátambwala mbotika.
16 Mukyedika, yíbotika hika biwutu bya Setufwani, kuna kusadini, nzayiku yuka ni mutu wahika yíbotika.
17 Mukuma Kidisitu káthumaku kikuma kya kubotika; kaasi kikuma kya kusamuna Musamu wa Bukheti, tsamunawoku mu kudimuka kwa nzonzidi, ndangu lufwa lwa Kidisitu ha kitakani lulewukaku.

Yesu Kidisitu, ngolu yi mudimu wa Nzambi

18 Kikuma, kulonga kwa musamu wa lufwa lwa Kidisitu ha kitakani, kwenina kilawu kwena batu babana babati ditotisa; kaasi kikuma kya betu baba twáhuluka, kwenina ngolu za Nzambi.
19 Mukuma, básonika bwabu:
«Yizánga mudimu kwena batu bana badimuka,
yizílula nzayilu ya bakwa ngangu.»
20 Amana, kweti benina batu badimuka? Kweti benina balongi ba mitsiku? Kweti batsukidi bifindya phaka ba tsi yayi? Nzambi wubasongidibwa ni kudimuka kwa tsi kwenina kilawu?
21 Kikuma, batu ba tsi, muna mudimu,

bámuzayaku Nzambi mu mudimu wa Nzambi. Yihana ni, muna kilawu kya kusamuna Musamu wa Bukheti, mwamuna kázodila Nzambi ni kahululula batu babana bisi kwikila.
22 Kikuma, Bayuta balombi bidimbu bya biphadi amana Bangeleki basandi mudimu.
23 Kinga betu, thwisi samuna Kidisitu wuna bákhoka ha kitakani: musamu wuna wenina kisinza kikuma kya Bayuta yi kilawu kikuma kya bana bakondi kala Bayuta;
24 kaasi kikuma kya batu babana kátela Nzambi, Bayuta yi Bangeleki, Kidisitu mosi wenina ngolu za Nzambi yi mudimu wa Nzambi.
25 Mukuma kilawu kya Nzambi kyenina mudimu wa lawu kuluta mudimu wuna wa batu, amana lebakani dya Nzambi dyenina ngolu kuluta ngolu za batu.
26 Baphangi bama talenuti khi mutindu kálutedila Nzambi: hana kati dya benu heku yi lawu dya batu ba nduka mu lutu, keti lawu dya batu ba ngolu, keti lawu dya batu bambuta.
27 Kaasi, Nzambi wásola mambu mana menina ma kilawu ku mesu ma batu ba ha tsi ndangu kabakwatisa tsoni batu bana badimuka; Nzambi wásola mambu mana menina lebakani ku mesu ma batu ba ha tsi ndangu kabakwatisa tsoni ku kina kyenina ngolu;
28 Nzambi wásola mambu mana makonda mupfunu ku mesu ma batu, mamana bisi lewula batu ba ha tsi, ndangu kazanga mambu mana misi monika ma mupfunu ku mesu ma batu.
29 Hahana ni, kweku mutu[b] keti mosi fwani kaditsikisa ku mesu ma Nzambi.
30 Kinga kikuma kya yandi lwenina mwena Kidisitu Yesu, yandi wuna wákituka mudimu kikuma kya betu: wawuna wátuka kwena Nzambi. Kaasi kenina phi masonga, wakutambika yi kukatula mu masumu.
31 Yihana ni bwosu buna bwásonama: «Yambula mukwa kuditsikisa kasya kuditsikisa kwandi mwena Pfumu[d].»

2

Kusamuna Kidisitu wuna bákhoka ha kitakani
1 Tangwa yisa kwena benu baphangi bama, ndangu yilusamwana maswekamu ma mabanza ma Nzambi, yísamunamoku yi ndinga yaluma kondilo ya mudimu.
2 Mukuma yíbonga lukanu ni hana kati dya benu, nzayaku mambu mahika kaka mamana matadidini Yesu Kidisitu, Yesu Kidisitu wuna bákhoka ha kitakani[a].
3 Ha yíkala meni meni kwena benu, yíkala mu lebakani; yi bweya yi matekita ma lawu;

b **1:29 1:29** Lom 3:27.31; 3:21; 4:7 5:6; 9:15; 13:3; 15:31; Lom 2:17 d **1:31 1:31** Yel 9:22; 2Ko 10:17; Lom 5:11; Ngl 6:14; Fdm 3:3. a **2:2 2:2** 1:23; Ngal 6:14.

4 Ndinga yama yi kusamuna kwama, byákalaku yi mudimu wa kukwikisa batu, kimutu, mana mafwani kuphindula mabanza ma batu, kaasi kwákala kusongila kumosi kwa Kitembu yi ngolu.

5 Ndangu, lukwikilu lwenu lukalaku mu mudimu wa batu, kaasi mu ngolu za Nzambi.

Mudimu wa Nzambi

6 Kinga mudimu wumosi tubati longa hakati dya batu babana bákiluka mu kitembu. Kaasi weku mudimu wa tangwa dyadi, keti wuna wa bapfumu ba tangwa dyadi, babana bátangama ni babázanga.

7 Mudimu wa Nzambi tubati samuna, wuna wa diswekamu amana waswa-mana mwena batu. Nzambi wásolawa tuka thama kikuma kya betu ndangu katukotisa mu khembu yetu, tukila buna tsi khaku kedi yihangama.

8 Keti pfumu mosi wa tsi yayi kázayawoku kedi. Mukuma wadi ni bádizayilakawa, wadi bakhanaku mukhoka ha kitakani Pfumu wa khembu.

9 Kaasi, bwosu básonika:

«Mambu mana kakonda mona kedi disu, yi mana kakonda kedi yuka kutu,
yi mana makonda kedi tula ku mbundu ya mutu,
Nzambi wáyidikilama batu bana bisi muzola yandi.»

10 Kinga, kwena betu kásongilama Nzambi, muna Kitembu. Kikuma, Kitembu kisi bakula byosu, ata bitsweki bina byenina muna kati dya mbundu ya Nzambi.

11 Amana nati, hana kati dya batu, wuzayini bitsweki byosu bina byenina muna mbundu yandi yuka ni ka Kitembu ku wuna wenina mwena yandi? Phila mosi ni heku mutu wuzayini mabanza ma Nzambi, kaka Kitembu wa Nzambi.

12 Kinga betu twátambulaku kitembu kya ha tsi yayi, kaasi Kitembu wuna wutuki kwena Nzambi, ndangu twazaya mambu mana kátuheka Nzambi mu khenda zandi.

13 Yihana ni, betu thwisiku zonzila mambu mana misi tuka ku mudimu wa batu, kaasi yi mambu mana kisi longa Kitembu Kyatoma. Yihana ni thwisi bangumuna kyedika kya kitembu mu mihowu mina kisi hana Kitembu Kyatoma.

14 Kaasi mutu wuna wenina lwesi yi kitembu kya kimutu kisiku tambula mambu mana matuki kwena Kitembu wa Nzambi. Mukuma mambu mana menina, kikuma kya yandi, hanga kilawu. Phasi kwena yandi mu kubakulama, kikuma mu Kitembu lwesi bisima fundisila.

15 Mutu wuna wenina mu kitembu, yandi kisi fundisa mambu moosu, kaasi yandi meni bisiku mufundisa kwena mutu.

16 Kikuma, básonika

bwabu:
«Nati wuzayini dibanza dya Pfumu?
Nati wufwani kamuheka ndongisila?»

Kinga betu, betu thwenina yi dibanza dya Kidisitu.

3

Bana bakhunda hika mu lukwikilu, lwenina mwena Kidisitu

1 Kwena meni baphangi, yíluzonzisaku hanga batu bana benina mu kitembu: kaasi yímeka kuluzonzisa hanga batu ba kimutu, hanga kwena bana bakhunda mu lukwikilu mwena Kidisitu.

2 Midiki yíluheka, ka madya ma ngolu ku, mukuma wadi madya ma ngolu lwakhanamoku lenda mu kumina. Amana keti buthwena bwabu phi, lwalendamoku mu kumina,

3 kikuma mu kimutu lwenina kaka. Bwosu lwenina yi kiphala yi kutendana mu kati dya benu, mambu mana moosu misi songila ni lwisi dyatila hanga batu ba kimutu.

4 Ho mosi wa benu kazimbula: «Meni wa Pholu», amana mukwawu kazimbula: «Meni wa Apholosi», kima kyahika lwenina ho batu kwandi[a].

5 Amana nati Apholosi? Nati phi Pholu? Basadi ba Nzambi benina, muna nzila ya kisalu kya bawu ndangu benu lwakwikila. Kosu mutu kisi sala kisalu kina kámuheka Pfumu.

6 Meni, miti yíkuna, Apholosi yandi mamba kátyakila, kaasi Nzambi wakalawa kodisa[b].

7 Yihana ni, mutu wuna wisi kuna miti yi wuna wisi tyakila mamba balutiku: kaasi Nzambi wuna wisiwa kodisa, yandi wulutini.

8 Mutu wuna wisi kuna miti yi wuna wisiwa tyakila mamba kima kimosi benina; kaasi kosu mutu katambula lufutu lwandi bwosu kasadidini kisalu kya yandi meni.

9 Mukuma betu thwenina bakwetu ba kisalu ba Nzambi.

Benu lwenina kilanga kya Nzambi, thungidi ya Nzambi.

10 Bwosu bwenina mu kabu dya khenda dina kápheka Nzambi, yítunga kedi mipfundila hanga mutungi wa bukheti wa nzu. Amana buthwena bwabu, mutu wahika wisi tunga hana thandu. Kaasi kosu mutu kakeba mu thungidi.

11 Kikuma mipfundila mya kusikula kedi myenina muna Yesu Kidisitu, kweku mutu wahika fwani kasikula mikwawu.

12 Amana yuka ni mutu katungila, hana tandu ya mupfundila, mu wolu, phalata, mu matadi ma thalu, mu miti, mu mwangu watsi yi khangu[d].

13 Kaasi muhangu wa kosu mutu wázayakana

a **3:4 3:4** 1:12. b **3:6 3:6** Yel1.10; Lom 9:16. Mhb 18:4.11. 24. d **3:12 3:12** 2Th 2:20; Nza 21:14.18.

mu kilumbu kya pfundusu. Kikuma, mu mbawu batésilawa muhangu wa kosu mutu; mu kuzaya buna wenina muhangu wa wandi.
14 Ho ni muhangu wa mutu wuna katungini wazyama, yandi katámbula lufutu.
15 Kaasi, ho ni muhangu wa mutu wahya ku mbawu, mukwa wawu katámbulaku lufutu; yandi meni kahúluka, hanga mutu wulutidi ha mbawu.
16 Luzayibwoku ni benu lwenina nzu ya Nzambi, amana Kitembu kya Nzambi mwena benu kisi zingila.
17 Yihana ni, mutu wuna wazánga nzu ya Nzambi, Nzambi kamúzanga; mukuma nzu ya Nzambi yenina yatoma; yi benu, nzu ya Nzambi meni yina.

18 Ka mutu ku kadihuna yandi meni: ni ho mutu, mukati dya benu, wuzodi ni kadikitula mutu wadimuka mu mambu ma tsi yayi, theti kakituka kilawu amana kakituka nana mutu wadimuka.
19 Kikuma mudimu wa tsi yayi wenina hanga kilawu ku thwala ya Nzambi. Mukuma básonika bwabu: «Nzambi kisi kwata batu badimuka ha mutambu wa nduka za bawu meni za mbi.»
20 Amana hika: «Pfumu wuzayini mabanza ma batu badimuka, wuzayima ni ma phamba menina.»
21 Amana ka mutu ku wadizatula ku mambu ma batu. Mukuma mambu moosu ma benu menina:
22 kondilo Pholu, Apholosi, Sefwasi, tsi, luzingu, lufwa, lelu kondilo mbasi, byosu bya benu;
23 kaasi benu lwenina batu ba Kidisitu amana Kidisitu kenina wa Nzambi.

4

Buna balombi kwena basadi ba Kidisitu
1 Bulungi lwatubongaka hanga basadi ba Kidisitu yi batu bana bá'heka kiyekika kya maswekamu ma mabanza ma Nzambi.
2 Kima kyatheti bisi lomba kwena mutu wuna bá'heka kiyekika: kakala mutu wuna basila mbundu.
3 Kaasi kwena meni, kwakala ni benu lubati pfundisa kondilo bazusi ba tsi babati pfundisa, yidiyangisaku kwama. Mbatiku difundisa menimeni.
4 Mukuma katsatsa kama kabatiku diyangisa, kaasi buna buzonziku ni yidinungisini. Mutu wisi pfundisa, Pfumu.
5 Yi hana ni, lufundisaku kedi ku thwala tangwa dina kásila. Hingilenu yi kuna kakwísila Pfumu: yandi wakwisa tungulula bitsweki bina bya mu phipha amana kasámuna mabanza ma mbundu za batu. Amana kosu mutu katámbula lukumu luna kwena Nzambi.
6 Baphangi bama, kikuma kya benu thambwadini meni bifwanisu bya mambu ma Apholosi yi ma menimeni kikuma kya kulongila, ndangu lwabakisa. Nzodi

ni, muna mbandu ya betu, lwalenga tambula kikuma kya mutsiku wawu: «Ludimbukaku mbambi ya mambu mana másonama.» Ndangu keti mosi wa benu kaditsikisaku mu kuyekamina kwena mosi amana kamenga mukwawu.

7 Kikuma, nati wubati kuswaswanisa ngeyi? Khi kima wenina kyawu, kina wakonda tambula? Amana honi wátambulakya, kikuma kya biki wubati sila lulendu hangambedi ni wátambulakyoku[a]?

8 Lwátambula kedi benu mambu mana moosu lwenina mawu mupfunu! Lwákituka kedi bamvwama! Lwáyandika kedi kuyala konda betu! Kyedika; meni yizóla ni lwayala mu kyedika ndangu betu phi twayala hakimosi yi benu.

9 Mukuma, yisi banza ni, Nzambi wátutenginika betu bathumwa ha kifulu kya tsuka: Thwenina hanga batu bazéngila ndola ya lufwa: ndangu batuhonda ku mesu ma batu ba ha tsi yi ku mesu ma banzyo ba Nzambi yi kwena batu boosu.

10 Betu thwenina bilawu kikuma kya Kidisitu, kaasi benu lwenina batu badimuka mwena Kidisitu; betu thwenina balembwa; benu lwenina yi kikesa. Benu babati luzitisa kaasi betu, babati tulewula!

11 Yi kuna tangwa dyadidi, ba kuyengika thwenina ku nzala, ku kihwinya, ku kikhonga, ku fimbu amana tukondi kizika kya kuzakadila[b].

12 Thwisi nyokuka mu kusala yi moku metu. Ata batutukwani, thwisi basakumuna. Ata batuyangisini, thwisi sipha mbundu.

13 Ata batuhunini musamu, betu thwisi hana kikesa. Amana tii yi lelu dyadi, kikuma kya batu boosu, thwenina hanga tswala za mu tsi, hanga bima bya mvindu bina bisi losa.

14 Yilusonikinibwoku kikuma kya kulukwatisa tsoni, kaasi kikuma kya kululwengisa hanga bana bama batondama.

15 Kikuma keti bweti lwenina yi balongi mafunda kumi mu kimvuka yi Kidisitu, lwakálaku yi batata balawu: meni yílubuta mu Kidisitu Yesu, muna nzila ya Musamu wa Bukheti.

16 Amana, yiluhekini kikesa ni lwalanda mbandu ya meni.

17 Yi bwabuna ni, yiluhitikini Thimoti, yandi kenina mwana wama watondama yi wuna fwani yisila mbundu mwena Pfumu. Yandi kaluyubwakisa nzila zama mu kimvuka yi Kidisitu [Yesu], bwosu yisibwa longa muma mwosu, muna mabundu moosu.

18 Batu bahika mukati dya benu bazakami yi lulendu, babati banza ni yikwisaku lutala benu.

a **4:7 4:7** Ywn 3:27; Lom 12:6. *Lulendu* 1:29. b **4:11 4:11** 2Ko 4:8-12; 6:4-10; 7:5; 11:23-27; 12:10; Mth 8:20.

19 Kinga ka thama ku, ho ni Pfumu kazola, yikwisa lutala. Amana yitálaku lwesi ndinga kaasi ngolu za babana benina babasa yi lulendu.
20 Kikuma Kipfumu kya Nzambi kyeku lwesi mu ndinga kaasi mu ngolu.
21 Biki luzodini? Ni yisa lutala yi fimbu, kondilo mbundu yabasa yi lungongu yi talala?

5

Kisakasaka mu kati dya Dibundu

1 Batu babati zonza muma mwosu ni mbongi lawu mu kati dya benu. Mbongi zimosi zisunzi; keti batu ba tsi za hika bakondi zaya Nzambi bafwanakyoku sala buna. Mu mutindu wuna wenina ni mutu mosi hana kati dya benu kabati nimba yi mukhetu wa tata wandi!
2 Amana benu lubati sya hika lulendu! Lufwaniku ni lwakala mu kyadi yi kuna kakatwakila mutu wuna sadi dyambu dya mutindu wuna ha kati dya benu?
3 Kwena meni, keti bweti yeninahoku mu lutu, kaasi hakimosi yenina yenu mu kitembu. Wuna wáhanga dyambu dya mutindu wuna yímufundisa kedi hangambedi ni hana yikala.
4 Tangwa lwakutakana benu boosu, mu khumbu ya Pfumu [wetu] Yesu, benu yi kitembu kyama, yi ngolu za Pfumu wetu Yesu Kidisitu;
5 bulungi bamulambula mutu wuna kwena Satana ndangu kazangana mu lutu, mukusya ni kitembu kyandi kyahuluka kilumbu kakwísa Pfumu.
6 Bweku mupfunu ni lwadizatulaka! Luzayibwa mboti: «Koma ka kisi dya muvimbu kisi ndundumuna kithoba kyosu.»
7 Disemisenu! Katulenu muvimbu wakhulu ndangu lwakituka kithoba kya pha mukuma lwenina konda muvimbu. Kikuma Kidisitu, phaki yetu, bámutambika kimenga.
8 Yi hana ni, tutenu mukinzi; heku ni yi muvimbu wakhulu keti muvimbu wa mambu mambi yi khu, kaasi yi mapha makonda muvimbu ma wengele yi kyedika.
9 Muna mukanda wama watheti, yilusonikina ni lutakaku kikhunda yi batu bana bisi sala kindumba.
10 Heku ni yi boosu bana benina mu tsi yayi, ni boosu bita-mbongi, bamatomina, befi, batu bana bisi fukamina biteki. Ho dyakala bwabuna, lufweti lubuka mu tsi!
11 Buthwena, mana yilusonikini, lukalaku mu kikhunda yi mutu wuna wadiheka lwesi khumbu ya phangi, kaasi yandi meni kenina kita mbongi, matomina yi mutu wisi fukamina biteki, mangusi yi kinwa-malafu kondilo mwifi lwalendaku dya yi mutu wa mutindu wuna.

12 Kikuma mathadiku kwama meni mambu mana ma kufundisa bana beku mu dibundu. Amana bana benina mu dibundu, ka benu ku lwenina bazusi ba bawu?
13 Bana beku mu dibundu Nzambi wabáfundisa. Basonika bwabu: «Mukukwasenu katomiku ha kati dya benu.»

6

Kufundasana benu yi benu baphangi

1 Ho ni mosi mukati dya benu kadivwa mu mulonga yi mukwawu, abweti kalenda lomba ni bamufundisa kwena bazusi bana bakonda masonga, bulungi kenda lomba kwena batu ba Nzambi?
2 Luzayibwoku ni batu ba Nzambi bafúndisaya kilumbu tsi? Ho ni benu lufwani mu kufundisa tsi, abweti fwaniku ni lwazenga tuma twa milonga twa khunda-khunda?
3 Luzayiku ni betu twabáfundisa banzyo? Amana mu biki lwakonda lendila mu kufundisa milonga mya luzingu lwalu!
4 Kinga, ho ni lwakala yi milonga mya luzingu lwalu, lwisi kwenda tambula batu babana kisiku kipha dibundu ndangu lwabakitula bazusi!
5 Nzonzibwa ndangu tsoni zalukwata. Yihana ni, keti mutu mosi wadimuka kenamwoku muna kati dya benu wufwanini kayidika mambu hana kati dya baphangi!
6 Kaasi bwenina bukheti ni phangi mosi kenda fundaka phangi wandi mukwawu amana kahangaka bwabuna ku thwala ya bana bakondi kala bakwikidi?
7 Mukyedika, ho ni lwafundasanaka benu yi benu, kyakina kidimbu kyisi songila ni lwatota kedi. Kikuma kya biki lwisiku tambwasila keti bweti lweku mu kibela? Kikuma kya biki lufwaniku kutambwasa kwenu ni balukonguna?
8 Kaasi benu lubati hana kibela yi kukongunaka bakwenu kinga baphangi benu benina!
9 Luzayiku ni batu babana bisi heka bakwawu kibela, bavwaku kizika muna Kipfumu kya Nzambi. Ludihunaku: batu babana bisi sala kindumba, bisi fukamina biteki, bitambongi, bayakala babana bisi dinimbisa yi bakwawu bayakala;
10 befi, bakwa lukusu, binwa malafu, bamangusi holo bakwa kingolu-ngolu bavwaku kizika muna Kipfumu kya Nzambi.
11 Amana tala buna lwákala bahika hakati dya benu. Kaasi Nzambi wálusukula, wálutumbika, wálukitula batu ba masonga muna khumbu ya Pfumu Yesu Kidisitu yi muna Kitembu kya Nzambi wetu.

Lutu lwenina kikuma kya khembu ya Pfumu

12 Lwisi zimbula bwabu: «Yenina yi muswa wa

kuhanga byosu.» Abwabuna, kaasi ka byosu ku byenina mupfunu. Fwani yizimbula: «Yenina yi muswa wa kuhanga byosu», kaasi yiyámbwadilaku kima kyakala yi hamu ha thandu ya meni.

13 Lwisi zimbula hika: «Madya menina kikuma kya kundu amana kundu dyenina kikuma kya madya.» Abwabuna, kaasi Nzambi kazánga yi byabi yi bina. Kaasi lutu lweku kikuma kya mbongi: lwenina kikuma kya Pfumu, bwosu kenina Pfumu kikuma kya lutu.

14 Kinga bwosu buna, Nzambi káfutumuna Pfumu ku bafwa, yibwabuna phi katúfumuna betu phi ku bafwa muna ngolu zandi.

15 Luzayibwoku ni lutu lwenu lwenina kitini kya lutu lwa Kidisitu? Pfwani yitambula bitini bya lutu lwa Kidisitu, yibundikisabya ku bitini bya lutu lwa ndumbaleta? Bwalendakanaku!

16 Luzayibwoku ni yanduna wubundikisini lutu lwandi yi luna lwa ndumbaleta wukituki lutu lumosi yi yandi? Kikuma, bwabu básonika: «Bawu bodi bakítuka lutu lumosi.»

17 Kaasi wuna wubundakani yi Pfumu kenina Kitembu kimosi yi yandi.

18 Tinenu mbongi! Disumu dyosu kisi hola mutu ku phenza ya lutu disi kala; kaasi wuna wudilambudini ku kindumba, lutu lwa yandi-meni kisi sumuna.

19 Luzayibwoku ni lutu lwenu lwenina nzu ya Nzambi ya Kitembu Kyatoma wuna wenina mwena benu yi wuna lwátambula kwena Nzambi? Ludiviku benu-benu:

20 Mukuma bálusumba mu thalu ya lawu. Yihana ni sadilenu lutu lwenu kikuma kya khembu ya Nzambi.

7

Kyufu kitadidini longu

1 Tuyambilenu kikuma kya kisyati kina lwátsonikina. Bwenina bukheti kwena yakala ni kazingaku yi mukhetu.

2 Kaasi kikuma kya kudikenga ku mbongi, bulungi kosu yakala kakala yi mukhetu wandi amana kosu mukhetu kakala yi yakala dyandi.

3 Mboti yakala kalungisa kiyeka kyandi kwena mukhetu wandi, mukhetu phi kahanga mutindu wumosi kwena yakala dyandi.

4 Mukhetu kafwaniku katambula lukanu kikuma kya lutu lwandi: lutu lwandi lwenina kikuma kya yakala dyandi; mutindu wumosi kwena yakala, kafwaniku katambula lukanu kikuma kya lutu lwandi: lutu lwandi lwenina kikuma kya mukhetu wandi.

5 Ludikandaku thangi mukhetu yi yakala, akolu ni, lwayukana benu bodi, amana phi mu tangwa dya khunda ndangu lwadihana mu lombilu; kunima luvutwakidi luzingu lwenu

lwa thangi; kondilo, mu kukonda kwa kwatakani, lwadiyambwadila nana mu bimeka bya Satana.

6 Dyambu dina yiluzimbwadini dyeku kizila, kaasi mutindu wumosi yilusongidi ho lwalenda kusadiladya.

7 Yizola ni boosu bakala hanga meni; kaasi kosu mutu kenina yi kabu dyandi dya khenda dya kingenga dina kámuheka Nzambi, mutu yi mutu yi dyandi.

8 Kwena baphupha yi bafwidi ba bakhetu, bwabu nzimbudini: bwenina bukheti ni bazingaka kwabawu hanga meni.

9 Kaasi ho ni balendaku mu kudikwatikisa, bakwela kwabawu: mukuma bulungi kukwela; ka mboti mu kuyokaka tsambu za bawu.

10 Kwena babana bákwela kedi, kizila kimosi yibaheki –kitukiku kwena Pfumu– mukhetu kadihambulaku yi yakala dyandi.

11 Ho ni wádihambula, kazinga bwabuna konda yakala, kondilo badilomba mulemvu yi yakala dyandi; amana yakala kamuyambwadilaku mukhetu wandi.

12 Kwena batu bahika, nzimbudini –meni-meni, matukiku kwena Pfumu– : ho ni yakala wenina mukwikidi kakala yi mukhetu wukondi kala mukwikidi, amana ho mukhetu katambwasa ni bazingaka kaka yi yandi, kamukukwasaku;

13 honi mukhetu wa mukwikidi kakala yi yakala wukondi kala mukwikidi amana katambwasa mu kuzinga yandi, kamuyambwadilaku yakala dyandi.

14 Mukuma, yakala wuna wukondikala mukwikidi bamúkitula watoma mu nzila ya mukhetu wandi wa mukwikidi, phila mosi yi mukhetu wukondi kala mukwikidi bamúkitula watoma kikuma kya yakala wa mukwikidi. Kondilo, bana benu batángama kwena Nzambi hanga bana ba mvindu, kinga ni batu ba Nzambi benina kwena Nzambi.

15 Kaasi ho ni mutu wukondi kala mukwikidi wuzodi kadihambula yi mukwawu wuna wa mukwikidi, kadihambula. Muna mambu ma mutindu wuna, phangi wa yakala keti phangi wa mukhetu, wukatukini mu kihika, mukuma Nzambi kálutela ndangu lwazingila mu ngemba.

16 Kikuma, abweti wazáyila, ngeyi mukhetu, ho ni wahulula yakala dyaku? Kondilo abweti wazáyila, ngeyi yakala, ho ni wahulula mukhetu waku?

Kuzinga bwosu kálutedila Nzambi mu kuhanga

17 Mbala za hika, kosu mutu kadyatila bwosu buna dyenina kabu dina kámuheka Pfumu, bwosu buna kákala theti tangwa kámutela Nzambi. Wawuna mukuku tsitsini muna Mabundu moosu.

18 Yuka ni mutu wádikotila kedi mukhanda, mu tangwa dina kámutela Nzambi, kakala bwabuna; yuka

ni ngulungu kádikadila kedi mu tangwa kámutela Nzambi, kadikotisisaku mukhanda.
19 Kukota kwa mukhanda yi kudikadila kwa ngulungu bweku mupfunu: kima kyenina mupfunu, kulemvuka ku mitsiku mya Nzambi.
20 Kosu mutu kazingila muna phila yayina kákala mu tangwa kámutela Nzambi.
21 Muhika wákala mu tangwa kákutela Nzambi? Moninabwoku phasi; keti bweti wekina mu kiphwanza, zaya kusadilawa mutindu wosu wuna buna bufwanini.
22 Kikuma, muhika wuna bátela mwena Pfumu, wekina mutu bakula wa Pfumu, phila mosi, mutu wuna wákonda kala muhika ha kámutela Pfumu, wekina muhika wa Kidisitu.
23 Nzambi kálusumba mu thalu ya kuluta; lukitukaku bahika ba batu.
24 Baphangi bama, kosu mutu, kazingila ku mesu ma Nzambi muna phila yina kákadila mu tangwa kámutela.

Byufu bitadidini baphupha yi bafwidi

25 Mu mambu mana matadidini bakhetu bakonda zaya yakala, yeku yi muswa wa Pfumu; kaasi dibanza lwesi phani hanga mutu watambula khenda za Pfumu amana kikuma kya bwabuna kenina wuna bafwani kusila mbundu.
26 Amana mboni ni, kikuma kya minyanga mya tangwa dyadi, bulungi ni kosu mutu kakala kwandi bwabuna.
27 Mukhetu wenina yandi? Wusandaku ni wadihambu yi yandi. Weku yi mukhetu? Wusandaku mukhetu.
28 Kaasi yuka ni wukwedini, wusumukiku, amana yuka ni mukhetu wakonda zaya yakala kakwela, kasumukiku; kaasi batu bana bákwela kiwayi bakúkula, amana meni, nzodi yilukatula mu kiwayi kina.
29 Talenu mana nzimbudini, baphangi: tangwa dyekina dyakhufi; tuka lelu, batu bana benina yi mukhetu mosi bazinga hanga baphupha,
30 batu bana babati dila bakala hanga bana babatiku dila, bana babati sangwala bakala hanga bana babatiku sangwala, bana babati sumba bakala hanga batu bakonda kima,
31 bana bisi sadila bima bya tsi yayi bakala hangambedi ni bisiku sadila bima bya tsi. Mukuma tsi yayi yi mambu ma yawu yahita.
32 Nzodi ni luvumukaku mbundu. Mutu wuna wakonda kwela kenina yi kyadi kya mambu ma Pfumu, kisi sanda ni kahangaka mambu mana misi sephidisa Pfumu.
33 Kaasi mutu wuna wákwela kenina yi kyadi kya mambu ma tsi, kisi sanda khi mutindu kafwani kasephidisa mukhetu wandi.

34 Amana wadikabisa kenina. Phila mosi yi mukhetu wuna wakonda yakala yi mwana mukhetu wakonda zaya yakala, bawu benina yi kyadi kya mambu ma Pfumu, ndangu bakala batu ba Nzambi mu lutu yi mu kitembu. Kaasi mukhetu wakwela kenina yi kyadi kya mambu ma tsi, kisi sanda khi mutindu kafwani kasephidisa yakala dyandi.

35 Yiluzimbwadi bwabuna kikuma kya mamboti menu; heku ni kikuma kya kulutamba mutambu; nzodi ni lwahangaka mambu mana malungini, lwadihanaka buna bufwani ku kisalu kya Pfumu, amana lwakangama kwena Yandi konda luhuku.

36 Buthwena, yuka ni mutu kabanzaka ni phasi kabati muheka mbayi wandi wuna wakonda kedi zaya yakala, bwosu kabatiku mukwela, kuna yandi mutu wazakama yi nzala kukwela; ho ni mutu meni wuna wusephidini ni bakwelana, kahanga buna kazodini, kasumukiku.

37 Kaasi wuna watámbula kiyeka kya kuzitika mbundu yandi konda kumulundika kwena mutu yi luzolu lwandi ni kamuzitisa mbayi wandi, yandi bwa bukheti kahánga.

38 Yihana ni, mutu wuna wukwedini mbayi wandi, bukheti kahangini, amana wuna wukondi mukwela, bukheti kahangi hika kuluta.

39 Mukhetu wa longu kenina wakuzitikila kwena yakala dyandi buna kenina yi mu luzingu. Ho ni yakala dyandi kafwa, hana mukhetu wekina wadiyambwadila mu kukwela wosu wuna kazodini, kaasi mwena Pfumu lwesi.

40 Kaasi kikuma kya meni, mukhetu kakála yi kyesi kya lawu yuka ni katambwasa mu kukala kwandi bwosu kenina, amana khwikidi, meni phi, mbanzi ni yenina yi Kitembu kya Nzambi.

8

Mbisi batambiki mikhayilu kwena biteki

1 Kikuma kya mambu matadidini mbisi zina batambikini mikhayilu kwena nzambi za biteki: Mukyedika ni «betu boosu thwenina yi nzayilu». Nzayilu yisi mukitula mutu mukwa lulendu lwa lawu, kaasi lungongu lwisi tunga.

2 Mutu wuna wisi dibanzila ni dyambu kazayini, khaku kedi kazaya buna kafwani kazayila.

3 Kaasi mutu wuna wisi zola Nzambi, yandi wuzayakani kwena Nzambi.

4 Mu mana matadidini mbisi batambikini kwena nzambi za biteki: betu tuzayi ni mu tsi mweku nzambi za biteki amana Nzambi yandi mosi lwesi kenina.

5 Mukuma yuka ni mukyedika babana bisi tela ni banzambi lawu benina kwakala ku zilu, hakala ha tsi, disongidila ni «banzambi» lawu benina «bapfumu» phi lawu benina,

6 kaasi kikuma kya betu,
Nzambi kenina mosi lwesi, Tata,

kwena yandi kwatuka bima byosu, kikuma kya yandi phi thwenina;

amana Pfumu phi mosi lwesi kenina, Yesu Kidisitu,

mwena yandi byenina bima byosu, yi mwawu phi thwenina.

7 Kaasi boosu bazayibwoku bwabuna. Kikuma, batu bahika bayikana kedi yi nzambi za biteki, bawu bisi dya madya mana batambikini kwena nzambi za biteki yi kubanzaka ni kwena nzambi za biteki batambikima; amana katsasa ka kakonda ngolu yi kudisumunaka.

8 Kinga heku ni kudya kwatukhundingisa kwena Nzambi: yuka ni tudimoku, heku kima kyatukatuka; yuka ni twadyama, keti kima kyatuyikamaku.

9 Ihana ni, kebenu ndangu bima bina lwisi bwisa mu luzolu lwenu, byakituka nana ditadi dya kudikhukula kwena babana benina balembwa mu lukwikilu.

10 Mukuma, yuka ni mutu kakumona, ngeyi wenina yi «mazaya», ni wubati dya mu nzu ya nzambi za biteki, katsasa kandi kamunatisaku yandi mukwa lukwikilu lwa lembwa, mu kudya madya mana batambikini kwena nzambi za biteki?

11 Bwabuna phangi wuna wenina yi lukwikilu lwa khufi, wuna kisa fwila Kidisitu, kaditotisa kwandi kikuma kya «mazaya» ma ngeyi!

12 Mu kusumukaka bwabuna ku thwala ya baphangi yi mu kukhukulaka katsasa ka bawu, kana kenina kalembwa kedi, lubati sumuka kwena yandimeni Kidisitu.

13 Yihana ni, yuka madya mamosi makala kisinza kikuma kya phangi wama, yidyaku hika kyamakulu mbisi ndangu khalaku kisinza kikuma kya phangi wama.

9

Kiyeka yi kisalu kya thumwa

1 Yeku mu kiphwanza? Yeku thumwa? Yímumonaku Yesu Pfumu wetu? Benu lweku lufutu lwa kisalu kyama mwena Pfumu?

2 Yuka ni, kikuma kya batu bahika, yeku thumwa, kaasi yeninabwa kikuma kya benu. Mukuma, benu lwenina kinyeminu kya kithumwa kyama mwena Pfumu.

3 Tala buna yisi dikutumuna ku thwala ya babana bisi pfundisa:

4 Thweku yi muswa wa kudya yi kunwa?

5 Thweku yi muswa wa kunata, mu nzila, phangi mosi wa mukhetu wuna wakwela kedi, bwosu buna bisi hanga bathumwa bahika, baphangi ba Pfumu yi Sefwasi?

6 Kondilo, Balanabasi yi meni lwesi tukondi kala yi kiyeka kya kusala kisalu ndangu twabonga lufutu lwa luzingu lwetu?

7 Khi suta watámbwasa
ni kadifuta yandi-meni mu
kusala kisalu kya leta? Nani
wufwani kukuna miti wa
vinu amana kakonda dya bi-
bundu byandi? Nati wisi
hungula kibuka kya bibulu
amana wakonda nwa midiki
mya bibulu?

8 Mu kimutu mbati zonzila
bwabuna? Mitsiku mizonz-
ibwoku bwabuna?

9 Kikuma básonika bwabu
muna mitsiku mya Moy-
ize: «Ngombi wuna wu-
bati sala kisalu kya bule,
bisiku mukasa ku munwa.»
Nzambi kisi diyangisa
kikuma kya bangombi?

10 Mu kuzonza kwa
bukheti, kikuma kya betu
kazonzidini bwabuna?
Mukyedika, kikuma kya
betu básonikina bwabuna.
Mukuma mutu wuna wisi
bundula, bulungi kabundula
yi kivuvu amana wuna wisi
hela bibundu kafweti hanga
buna bufwani yi kivuvu ni
katámbula ndambu yandi.

11 Yuka ni betu twákuna
mwena benu mambu mata-
didini Kitembu Kyatoma,
phasi bwenina yuka ni twa-
hela ndambu ya kimvwama
kya tsi kwena benu?

12 Yuka ni batu bahika ben-
ina yi muswa mwena benu,
abweti ni betu loni?

Kinga betu twasadilawoku
muswa wuna. Kaasi thwisi
kasa mbundu mu mambu
moosu ndangu tusyaku bis-
inza mu mambu mana mata-
didi Musamu wa Bukheti wa
Kidisitu.

13 Luzayibwoku ni batu ba-
bana bisi sala kisalu mu nzu
ya Nzambi bisi bonga phi
madya mu nzu ya Nzambi;
babana bisi sala ha mesa ma
kimenga bisi bikila phi muna
bima byabina balambudini
ha mesa ma kimenga.

14 Phila mosi yi buna
kásenda Pfumu ni batu ba-
bana bisi samuna Musamu
wa Bukheti, bazingilaka
muna kisalu meni kina kya
Musamu wa Bukheti.

15 Kaasi meni tsa-
didimyoku miswa mina
keti wumosi. Tsonikib-
woku ni ndangu yilenga
tambulamya. Bulungi
yifwa kwama! Heku mutu
wazílulakya kikuma kya
mutsiki wama.

16 Kikuma kusamuna
Musamu wa Bukheti kyeku
kima kya kuditsikisa kwena
meni. Kaasi kyenina kiyeka
kaphekini Pfumu; Kyadi
kwena meni yuka ni tsamu-
niku Musamu wa Bukheti.

17 Wadi ni yisalakakya mu
luzolu lwama, wadi lufutu
bisi pfuta; kaasi bwosu
báphekakya kwena Pfumu,
yísolakyoku meni, kaasi
khwikidini ni yisikya sala
hanga kiyeka bápheka.

18 Khi lwawu si lu-
futu lwa meni? Kaka
kusamuna Musamu wa
Bukheti wakhatu konda
kuhingila ni bapfuta kima,
yisiwa samuna konda ku-
tambula muswa wuna wisi
ndumbwala Musamu meni
wuna.

19 Mukuma, keti buna yeku
muhika wa mutu ku thwala
ya batu boosu; kaasi meni-
meni yídikitula muhika wa
batu boosu, kikuma kya ku-
vwa batu balawu.

20 Kwena Bayuta, yíkala hanga Muyuta ndangu yilenga banunga Bayuta; kwena babana bisi zingila mu mitsiku mya Moyize, yíkala hanga mutu wuna wisi zingila muna mitsiku, ndangu yibabonga babana bisi zingila mu mitsiku, kinga meni-meni yeku mu sina dya mitsiku.

21 Yi batu babana bakondi zaya mitsiku mya Moyize, meni phi yekina hanga bawu, ndangu yibabonga babana bakondi zaya mitsiku. Bwabuna butendudiku ni meni yenina mutu wukondi zaya mitsiku ku thwala ya Nzambi, mukuma yenina wakuzitikila mu mitsiku mya Kidisitu.

22 Mu kikhunda kya batu babana benina balembwa mu lukwikilu, meni phi khituki mutu walembwa, ndangu yibabonga. Yidikitudi meni wosu kikuma kya boosu, mu kuhulula, mu phila yosu, ndambu ya batu.

23 Yisi hanga bwosu buna kikuma kya Musamu wa Bukheti, ndangu yitambula makheti ma wawu.

24 Luzayibwa kyedika ni batu babana bisi tamba tsaka za thinu mu kibanzala, boosu bisi tyakula, kaasi mutu mosi lwesi wisi nunga. Benu phi tyakulenu mu phila ni lwalenga nunga.

25 Kinga batambi tsaka, mu tangwa dina bisi sokulula, bisi dihana ku mutsiku yi bulemvu bwa lawu. Babana bisibwa hanga ndangu batambula mukhonzi wuna wisi kulwakila; kaasi betu, thwisibwa hanga ndangu twatambula mukhonzi wuna wisiku kulwakila.

26 Yi bwabuna yisi tyakula meni; yisiku zibika amana yisi nwana mu khomi; yisiku lwesa khomi mu ngwanza.

27 Kaasi yisi nyokuna lawu lutu lwama, amana yisilwa lemvula, tsadidilwa hanga muhika, ndangu yidilewasaku meni-meni kunima dya kusamuna Musamu kwena bakwetu.

10

Mbandu ya Kiseledi muna nganga

1 Nzodi ni lwayubuka, baphangi bama, mambu mana maluta kwena bakhaka betu muna tangwa dya Moyize. Bawu bakala ba kutanina ku sina dya tuti, boosu phi balabuka yanga dya kabengi.

2 Bawu boosu babotama mu kithwadi yi Moyize muna tuti yi muna yanga dya mbuta.

3 Bawu boosu badya madya mamosi ma Kitembu Kyatoma

4 amana boosu banwa mamba ma Kitembu Kyatoma: kikuma, bakala nwa ku kitadi kya mu Kitembu kyakina kyakala balanda, amana kitadi meni kina kyakala Kidisitu.

5 Kinga, batu balawu mukati dya bawu bakalaku yi tsambu za bukheti kwena Nzambi, yihana basala fwila muna nganga.

6 Zenina mbandu kikuma
kya betu, ndangu tukalaku
yi tsambu za mambu mambi
hanga buna baʹhanga bawu.
7 Lukitukaku bafukamini
ba nzambi za biteki buna
baʹhanga batu bahika mukati
dya bawu, bwosu maʹsonama
Masonuku: «Batu bazakadi
kikuma kya kudya yi kunwa,
kunima batelami kikuma
kya kutamba.»
8 Tudilambulaku ku
mbongi bwosu baʹhanga batu
bahika mukati dya bawu,
amana mafunda makumodi
yi matatu ma batu bafwa
muna kilumbu kimosi.
9 Tumuleyaku Kidisitu,
bwosu baʹhanga batu bahika
mukati dya bawu, hanga
bamani bahonda kwena
banyoka.
10 Ludinyengakaku, bwosu
baʹhanga batu bahika mu
kati dya bawu, wanzyo
muzangi waʹbakulula.
11 Kinga byosu bina
byaʹbayisila ndangu byaba-
heka mbandu; amana
baʹsonikama kikuma kya
kutulwengisa betu batu
babana thwekina ku tangwa
dya tsuka ya tsi.
12 Yihana ni, mutu wuna
wubanzi ni watelama ken-
ina, kalwenga ndangu kab-
waku.
13 Heku kimeka kyaʹlubwila
konda kyatuka kwena
batu. Kinga Nzambi kenina
wakwikama ku bilangi
byandi, kaʹluyambwadilaku
ni lwabwa mu kimeka
kihitini kitesu kya ngolu
zenu; kaasi mu tangwa dya
bimeka, yandi kaluʹheka
ngolu za kuvibidila yi phila
ya kununginabya.
14 Yihana ni baphangi
bama batondama, tinenu
mu kufukamina nzambi za
biteki.
15 Mbati luzonzila hanga
kwena batu ba ngangu;
fundisenu benu-benu
kikuma kya mambu mama
nzimbudini.
16 Bungu dya lusakumunu
dina thwisi hanina lusaku-
munu: kakyaku kimvuka
yi menga ma Kidisitu?
Dipha dina thwisi bukuna:
kakyaku, kimvuka yi lutu
lwa Kidisitu?
17 Bwosu dyenina dipha
dimosi lwesi, mbatanana
thwenina lawu, lutu lumosi
thwenina, mukuma dipha
dimosi thwisi dya betu
boosu.
18 Talenu kanda dya
Kiseledi mu kimutu: babana
bisi dya mbisi zina batam-
bikini ku kimenga, bawu
beku mu kithwadi yi Nzambi
kuna mesa ma kimenga?
19 Amana biki nzimbudini,
nzambi wa kiteki holo mbisi
zina balambudini kwena
nzambi za biteki bilutini
mupfunu?
20 Loni, kaasi kina bisi
lambula, kwena bitembu
bya mbi bisibya lambula, ka
kwena Nzambi ku. Kinga,
nzodiku ni lwakala mu
kithwadi yi bitembu bya
mbi.
21 Benu lufwaniku ni
lwanwa bungu dya Pfumu yi
bungu dya bitembu bya mbi
mu mbala mosi; lufwaniku
ni lwadya ku mesa ma
Pfumu yi ku mesa ma

bitembu bya mbi mu mbala mosi.
22 Kondilo tuzodini ni twavundumuna kiphala kya Pfumu? Ngolu lawu thwenina kuluta yandi?

Kuhanga byosu kikuma kya khembu ya Nzambi

23 Benu lwisi zimbula ni «baphekini muswa wa byosu», kaasi ka byosu ku byenina mupfunu. «Baphekini muswa wa byosu» kaasi ka byosu ku bisi tunga kimvuka.
24 Ka mutu mosi ku kasanda ndandu ya yandimeni, kaasi yina ya bakwawu.
25 Dyenu kwenu byosu bina bisi sumbisa ku zandu, konda kudihyula keti kyufu kimosi kitadidini katsasa.
26 Mukuma, bwosu básonika: «Tsi yi bima bina byosu byenina mukati dyandi byenina bya Pfumu.»
27 Honi mutu mosi kondi kala mukwikidi kalutedisa, amana yuka ni lwatambwasa mu kukwenda, dyenu byosu bina balúheka, konda kudihyula keti kyufu kimosi kitadidini katsasa.
28 Kaasi yuka ni mutu kaluzimbwala: «Mbisi yayi yitukini ku milambu mina batambikini kwena nzambi za biteki», ludyayoku kikuma kya wuna wulumenikini yi kikuma kya katsasa.
29 Tangwa mbati zimbula haha, heku ni kikuma kya katsasa ka benu, kaasi ka mutu wahika.

«Kaasi kikuma kya biki bafundisila kiphwanza kyama mu ka katsasa ka mutu wahika?
30 Ho ni yivutula matondu kwena Nzambi kikuma kya kima kina ndini, kikuma kya biki bandéwala kikuma kya madya mana mvutwadini matondu?»
31 Yihana, keti bweti ludini, keti bweti lunwini, kondilo keti bweti luhangini kosu kima kina, hangenu kyosu kikuma kya khembu ya Nzambi.
32 Lukalaku kisinza kya kubwila kikuma kya Bayuta, keti kikuma kya bana bakondi kala Bayuta, keti kikuma kya Dibundu dya Nzambi.
33 Kalenu hanga meni: Mbati meka mu kuhana kyesi kwena mutu wosu muna mambu moosu; heku ni mu kusanda ndandu ya meni hika, kaasi ndandu ya mulumba-lumba wa batu, ndangu bahuluka.

11

1 Landenu mbandu ya meni, bwosu yisi landa meni-meni mbandu ya Kidisitu.

Mukhetu kafweti difidinga mutwa mu tangwa dya bisambu

2 Yilutsikisini: kikuma kya buna lwisi ngyubuka mu mambu moosu, mu kulandaka mikuku bwosu buna yíluhekilamya.
3 Buthwena, nzodi ni lwazayabwa: Kidisitu kenina pfumu wa yakala wosu,

yakala kenina pfumu wa mukhetu, amana Nzambi kenina pfumu wa Kidisitu.

4 Ho ni, yakala mosi wubati lombila kondilo wubati bikula ku mutwa wakufidinga, kabati lewula Kidisitu wenina Pfumu wandi.

5 Kaasi mukhetu wosu wuna wubati lombila kondilo wubati bikula, konda kufidinga ku mutwa, yakala dyandi kabati lewula wenina pfumu wandi; yandi kenina hanga mukhetu mosi bakuludi tsuki[a].

6 Ho ni mukhetu kadifidingiku kitambala ku mutwa, kadivuka kwandi tsuki! Kaasi yuka ni tsoni bwenina kwena mukhetu mu kudivuka tsuki kondilo mu kukululaza, bulungi kadifidinga mutwa[b].

7 Yakala kafwaniku ni kadifidinga mutwa mukuma yandi kenina kifwanisu yi khembu ya Nzambi. Kaasi mukhetu, yandi, kenina khembu ya yakala.

8 Kikuma, ka yakala ku wáhangama mu lutu lwa mukhetu, kaasi mukhetu wáhangama mu lutu lwa yakala.

9 Amana ka yakala ku wahangama kikuma kya mukhetu, kaasi mukhetu wáhangama kikuma kya yakala[d].

10 Yihana ni, kikuma kya banzyo, bulungi mukhetu kakala hana thandu ya mutwa yi kidimbu kimosi kya kipfumu.

11 Yihana ni, mwena Pfumu, mukhetu kalendaku zinga konda yakala, yakala phi kalendaku zinga konda mukhetu[e].

12 Kikuma, bwosu buna katuka mukhetu kwena yakala, phila mosi phi yakala kisi butukila kwena mukhetu; amana byosu kwena Nzambi byisi tuka.

13 Zengenubwoku benubenu: mboti bwenina kwena mukhetu mosi mu kulombila Nzambi konda kadifidinga mutwa?

14 Byabina meni bihangwa bibati lulonga ni tsoni bwenina kwena yakala mu kusisa tsuki za kaleyi,

15 Kinga bwena khembu kikuma kya mukhetu mu kukalazawu. Mukuma bámuheka tsuki za kaleyi hanga mvwela.

16 Kaasi ho ni mutu kafinda hika phaka kikuma kya dyambu dyadi, kazaya lwesi bwabu: keti Mabundu ma Nzambi, keti betu thweku yi kikalulu kyahika kya bisambu.

Madya ma Pfumu
(Mth 26:26-29; Mlk 14:22-25; Luk 22:15-20)

17 Mu kutala mbi zina zilandini, pfwaniku yilutsikisa, mukuma malukutakanu menu meku kikuma kya mboti kuluta, kaasi kikuma kya mbi kuluta.

18 Theti, mbati yuka ni, ha lwisi kutakana mu Dibundu, henina yi ngyengu

a **11:5 11:5** 14:33-36. b **11:6 11:6** Kuy 24:65. d **11:9 11:9** Kuy 2:18. e **11:11 11:11** Ngl 3:28.

hana kati dya benu, -amana khwikidibwa ndambu.
19 Bulungi ni, ngyengu zakala hakati dya benu ndangu bana bisi kwamina ku kimeka bazayakana. -
20 Disongidila ni, tangwa lwisi kutakana benu, heku ni kikuma kya kudya madya ma Pfumu:
21 mukuma, mu tangwa dya kudya, kosu mutu kisi tsusila mu kuzangula madya ma yandi-meni lwesi, mu phila ni mosi yi pfinya kaasi mukwawu wuzedini.
22 Lweku yi nzu kikuma kya kudya yi kunwa? Kondilo lwisi lewula Dibundu dya Nzambi amana lwisi zola kubakwatisaka tsoni batu babana bakondi kima? Biki pfwani ni yiluzimbwala? Yilutsikisa? Loni, mu dyambu dina yilendaku lutsikisa!
23 Kikuma, mana yítambula meni kwena Pfumu mamana yiluheka: Pfumu Yesu, muna phipha yayina bámulambula, wábonga dipha
24 amana, kunima dya kuvutula matondu, wábukunadya amana wuzimbudini: «Lwalu lutu lwama, lwenina kikuma kya benu. Hangakenu bwabubu mu kutsungaminaka meni.»
25 Phila mosi phi yi bungu, kunima dya kudya wuzimbudini: «Bungu dyadi dyenina Bulunda bwa pha mu menga mama. Matangwa moosu mana lwanwikima, hangakenu bwabuna mu kutsungaminaka meni.»
26 Mukuma matangwa moosu mana lwisi dya benu dipha dyadi amana lwisi nwa bungu dyadi, lufwa lwa Pfumu lwisi samuna tii yi kuna kakwísila.
27 Yihakana ni, mutu wuna wisidya dipha dya Pfumu kondilo wisinwa bungu dya Pfumu konda kuditesa kahóla disumu ku lutu yi ku menga ma Pfumu.
28 Kosu mutu kaditala yandi-meni amana kadya nana dipha, kanwa phi bungu;
29 mukuma wuna wisi dya, wisi nwa phi konda kubakula kisongila kya lutu lwa Pfumu, pfundusu ya yandi-meni kabati nwa.
30 Kikuma kya bwabuna henina hakati dya benu yi bambefu balawu yi bakwa bifu bya mu lutu, amana balawu bamana fwa.
31 Wadi, twaditesaka betubetu, batufundisaku hika.
32 Kaasi muna pfundusu meni zina, mwamuna Pfumu kisi tusungikila ndangu tubelaku mukanu hakimosi yi batu ba ha tsi.
33 Yihana ni, baphangi bama, ha lukutakanini benu yi benu kikuma kya kudya, yukanakenu benu yi benu.
34 Ho ni mutu wenina yi nzala kadya kwena yandi-meni, ndangu lukutakanaku kikuma kya pfundusu ya benu-benu. Mu mana matadidini byufu byahika, yiyídikama ha yikwísa.

12

Makabu ma Kitembu Kyatoma

1 Mu mambu matadidini Kitembu Kyatoma: Baphangi, nzodini ni lwazaya kyedika kitadidi mambu mama.
2 Benu luzayi ni tangwa lwázayaku theti Nzambi, bakala lulundika hanga baphofu kwena biteki bya kamama.
3 Yi hana yiluzimbwadibwa ni ka mutu ku bisi twadisa kwena Kitembu kya Nzambi fwani kazimbula: «Yambula Yesu kasingama!» Amana ka mutu ku walenda zimbula: «Yesu kenina Pfumu!» Yuka ni bamulundikiku kwena Kitembu Kyatoma.

4 Kwenina yi mitindu mya lawu mya makabu ma khenda ma kitembu, kaasi Kitembu meni mosi wuna wisima hana.
5 Phila za lawu zenina za kisalu, kaasi Pfumu mosi kenina wuna bisi sadila.
6 Mitindu mya bisalu lawu myenina, kaasi Nzambi mosi wisibya sala byosu mwena boosu.
7 Kitembu Kisi dimonikisa mwena mutu wosu mu kabu dimosi kikuma kya mboti ya batu boosu.
8 Kitembu kisini hana kwena mosi ndinga ya mudimu, amana kwena mukwawu, Kitembu meni kisi hana ndinga ya mazaya.
9 Kwena mukwawu, kabu dya khenda dya lukwikilu, muna nzila ya Kitembu meni kina; kwena mukwawu makabu ma kubelula, muna Kitembu kimosi meni kina;
10 kwena mukwawu, hamu dya kusala bidimbu bya biphadi; kwena mukwawu, dina dya kuzonzila mu kimbikudi; kwena mukwawu, kubakula mambu ma bitembu; kwena mukwawu, ndinga za mutindu yi mutindu; kwena mukwawu, kubindula kwa ndinga.
11 Kaasi yandi mosi Kitembu meni wuna, wisi hanga mambu mana moosu, yi kukabisaka mu kingenga kwena kosu mutu bwosu buna kakani.

Lutu lumosi lwesi lwenina yi bitini bya lawu

12 Kikuma, bwosu lwenina lutu lumosi, kuna yi bitini byalawu, amana bwosu byenina bitini bya lutu, mbatanana kuvula kwa byawu, byenina lwesi lutu lumosi, bwabuna phi bwenina kwa Kidisitu.
13 Mukuma mụ Kitembu mosi lwesi twatambwala mbotika betu boosu mu kukituka lutu lumosi; kwakala Bayuta, kondilo Bangeleki, kondilo bahika, kondilo batu ba kiphwanza; amana betu boosu batunwisa Kitembu mosi.
14 Yihana ni lutu lweku kitini kimosi kaasi bya lawu.
15 Wadi ni kulu dyazimbulaka bwabu: «Bwosu yeku koku, disongidila ni yeku kitini kya lutu», ka mu bwabuna ku kakonda kadila kitini kya lutu.
16 Amana wadi ni kutu dyazimbulaka bwabu: «Bwosu yeku kwama disu, disongidila ni yeku kitini kya lutu», ka mu bwabuna ku

kakonda kadila kitini kya lutu.
17 Wadi ni lutu lwosu lwakalaka disu, khi mutindu bakhani yukila? Wadi ni lwosu lwakalaka kutu, khi mutindu bakhana yukilaya tsudi?
18 Mu kuzonza kwamboti, Nzambi kásya kosu kitini mu̱na lutu bwosu buna ka̱zodilakya.
19 Wadi ni byosu byakalaka kitini kimosi, lutu kubiki lwakhana kadila?
20 Amana buthwena henina yi lawu dya bitini yi lutu lumosi.

21 Disu difwaniku kuzimbula kwena koku: «Yeku yi mupfunu wa ngeyi», keti mutwa ni kazimbula kwena bitambi: «Yeku yi mupfunu wa benu.»
22 Kaasi, bitini bya lutu bina byisi monika hangambedi ti byazoka lawu, byawu phi byenina yi mupfunu;
23 amana bina thwisi lengidika muna lutu, thwisibya vunga yi lukumu lwa lawu. Bitini bya lutu bina bifwaniku kumonika ku mesu ma batu thwisibya sweka buna bufwani,
24 kinga bina bifwani kumonika ku mesu ma batu byeku yi mupfunu wa kuswekabya lawu. Mu kuzonza kwamboti, Nzambi watoma yidika lutu mu phila mosi ni lwahanaka lukumu kwena bina bikondi kala yi lukumu:
25 ndangu mu lutu, mukalaku yi ngyengu, kaasi bitini bya lutu byosu byadisadisaka bimosi yi bikwawu.
26 Amana yuka ni kitini kimosi kya lutu kyanyokuka, bina bisadi phi byosu binyokuki hakimosi yi kyawu; yuka ni kitini kimosi kya lutu bakembisakya, byosu bisangwadini yi kyawu.

27 Kinga benu lwenina lutu lwa Kidisitu, kosu mutu kenina kitini kya lutu meni luna.

28 Kinga Nzambi wásya muna Dibundu theti-theti bathumwa, bazodi bambikudi, batatu balongi; kunima kwenina yi biphadi, kulanda makabu ma khenda ma kubelula, khwakasu za kusadisa, za kuyala batu yi ndinga za mutindu yi mutindu.
29 Boosu benina bathumwa? Boosu benina bambikudi? Boosu benina balongi? Boosu benina yi hamu dya kuta biphadi?
30 Boosu benina yi makabu ma khenda ma kubelula? Boosu mu ndinga bisi zonzila? Boosu ndinga bisi bangumuna?
31 Dihanenu theti lwavwa makabu ma khenda mana maluti kitoku.

Amana yilúsongila nzila yina yilutini byosu.

13

Lungongu

1 Ketibwe nzonzi kwama ndinga za batu yi zina za banzyo, ho ni yeku yi lungongu, yenina hanga ngoma yina yisi sya malokosi, holo,

hanga ngunga yisi sya malokosi.
2 Ketibwe yenina yi hamu dya kubikula, ketibwe nzayi mazita ma tsibu mosu Nzambi yi mazaya moosu, ketibwe yenina yi lukwikilu luna lwisi kindula mongu, ho ni yeku yi lungongu, wakhatu yenina.
3 Ketibwe khabisini kuvwa kwama kwosu kwena baphutu, ketibwe thambikini lutu lwama ni bayokalwa mbawu, kaasi ho ni yeku yi lungongu, byawu byaphékaku keti dimboti dimosi.
4 Lungongu lwenina sipha dya mbundu, lungongu lwisi sadisa, lweku yi kiphala, lungongu lwisiku ditsikisa, lweku yi kinaka;
5 lungongu lwisiku hanga mambu ma tsoni, lweku yi bwimi, lwisiku yuka khabu, lweku yi tsita.
6 Lungongu lwisiku sephila yi kukonda kwa masonga, kaasi lwisi sephila kaka yi kyedika.
7 Lungongu lwisi lolula mambu moosu, lwisi kwikila mambu moosu, lwisi sya kivuvu mu moosu, lwisi vibidila mu moosu.
8 Lungongu lwisiku manisa kętibwe. Mbikutulu zamánisa. Kuzonza kwa ndinga za kinzenza kwakálaku. Mazaya máziluka.
9 Mukuma ndambu lwesi tuzayini, ndambu phi thwisi bikula;
10 kaasi kilumbu makwisa lungila mambu, mamana menina ndambu matóta.
11 Ha yíkala mwana wa khunda, yikala zonza hanga mwana wa khunda, yikala banza hanga mwana wakhunda, yikala yindula hanga mwana wa khunda; kaasi buna yíkituka mbuta, ngyambudini mambu ma kimwana wa khunda.
12 Buthwena tubati mona fifidiki, hanga ku kiphelu; kaasi twamónana mbunzu yi mbunzu. Buthwena, ndambu yimuzayi; kaasi mu tangwa dyakwísa, yimúzaya Nzambi bwosu kanzayini meni.
13 Kinga buthwena, bima byabi byawu bitatu bisikidini: lukwikilu, kivuvu yi lungongu; kaasi kima kiluti kitesu mu byosu kyenina: lungongu.

14

Kusadila kwa makabu ma Kitembu Kyatoma

1 Sandenu theti lungongu. Kalenu yi tsambu ya mambu matadidini Kitembu Kyatoma, theti mu mana matadidini kubikula.
2 Kikuma, mutu wuna wisi zonza mu ndinga zizayakaniku, kisiku zonza kwena batu kaasi kwena Nzambi, mukuma ka mutu ku wisi bakula. Amana mu Kitembu kisi zimbwala maswekamu.
3 Kaasi wuna wisi bikula, kwena batu kisi zonza, kisi tunga, kisi hana kikesa, kisi syamisa.
4 Wuna wisi zonza mu ndinga zina zizayakaniku,

yandi-meni lwesi wisi di-tunga kaasi wuna wisi bikula, yandi Dibundu kisi tunga.

5 Nzodi ni benu boosu lwazonzaka mu ndinga zina zizayakaniku, kaasi mbonibwa hika mboti ni lwabikulaka. Mukuma, wuna wisi bikula wu-luti wuna wizi zonza mu ndinga zina zizayakaniku, bwalómba ni yandu-yandu kadimbulula mana kabati zonza ndangu masadisa mu kutungama kwa Dibundu.

6 Amana buthwena bwabu, baphangi: Khi mupfunu yikála kikuma kya benu yuka ni yisa kwena benu, mu kuluzonzilaka mu ndinga zina zizayakaniku, hana hafwani yilunatina ndinga mosi ya nzayikusu, ya mazaya, ya mbikutulu kondilo ya kulongila?

7 Ho ni bimbila bya miziki hanga hongi kondilo lwinda: mihungu mya bawu myisiku swaswana, abweti bazáyila mana kabati sika hongi, kondilo mana kabati sika lwinda?

8 Amana ho ni musiki wa phungi katiku kin-danda kyayukalakana, nati wayílama mu kunwana?

9 Phila mosi yi benu, ho ni muna nzonzidi yenu lwisiku lubula ndinga za kyedika, abweti fwani babakwala mana lubati zimbula? Lwazónza kikuma kya pfunzi!

10 Mbatanana nzonzidi lawu za mitindu yi mitindu zenina mu tsi, ka mosi ku mukati kya zawu yi kondi thendula.

11 Mukuma, ho ni nzayiku thendula ya nzonzidi mosi, munzenza yikála kikuma kya wuna wisiya zonza amana yandi phi munzenza kakála kikuma kya meni.

12 Phila mosi, kwena benu, kikuma lwenina babasa yi tsambu ya mak-abu ma Kitembu, sandenu mu kuvwa mana malutini kaasi kikuma kya kutunga Dibundu.

13 Yihana ni, wuna wisi zonza mu ndinga zina zizayakaniku kalomba kwena Nzambi kabu dya kubindulula ndinga zina.

14 Mukuma yuka ni mbati lombila mu ndinga za mutindu wuna, kitembu kyama mu kulombila kyenina, kaasi ngangu zama zibatiku hanga hika kima.

15 Amana abweti yihánga? Yilómbila mu Kitembu, kaasi yilómbila phi yi ngangu zama; yiyímbila mu Kitembu kyama, kaasi yiyímbila phi yi ngangu zama.

16 Kikuma, yuka ni mu kitembu kyaku lwesi wisi lombila mu kuvutula ma-tondu kwa Nzambi, abweti mutu wuna wuzakadikini hana kati dya babana bisi kuhinikina kalenda tamb-wasa ni «Abwabuna» ku lombilu lwaku lwa kuvutula matondu? Kikuma yandi kazayimoku mana wubati zonza?

17 Kisambu kyaku kina kya kuvutula matondu keti bweti kyenina kya bukheti, kaasi

mukwenu yandi kabongiku keti muluta.
18 Mvutudi matondu kwena Nzambi kikuma kya buna yisi zonzila mu ndinga zina zizayakaniku kuluta benu boosu.
19 Kaasi mu Dibundu, nzodi kuzimbula ndinga tanu mu ngangu zama, kikuma kya kulonga batu bahika, heku ni kulubula ndinga mafunda kumi mu ndinga zina zizayakaniku.
20 Baphangi tukalaku bana mu mambu matadidini katsatsa. Kikuma kya mambu mambi kalenu bana bakhunda, kaasi kikuma kya mana matadidini katsatsa, kalenu bambuta.
21 Tala buna bá́sonika muna Mitsiku:
«Pfumu kasamuni bwabu:
Mu nzila ya batu
ba ndinga yahika
yizónzila kwena batu
bana
yibá́zonzila mu munwa mya
banzenza.
Keti bweti, bangyúkilaku.»
22 Yi hana ni, mu kuzonza ndinga zina zizayakaniku kyenina kidimbu, kyeku kikuma kya bakwikidi, kaasi kikuma kya bana bakondi kala bakwikidi. Amana musamu wa mbikudi wenina kidimbu, weku kidimbu kikuma kya bana bakondi kala bakwikidi, kaasi kikuma kya bakwikidi.
23 Mu mbandu, yuka ni Dibundu dyosu dyakutakana amana batu boosu bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku: yuka ni hatula bayuki kondilo bana beku bakwikidi, bazimbulaku ni bilawu lwenina?
24 Kaasi yuka ni batu boosu bazonzila mu kimbikudi amana hatula mutu mosi wakonda kala mukwikidi kondilo muyuki, mana kayukini mosu mamuyubukisa katsatsa amana kadimona ni bamusambisini kwena boosu.
25 Amana bitsweki bya mbundu yandi byalúbuka ku mesu ma batu. Kazénzama mbunzu muna mafu amana kamúfukamina Nzambi mu kuzimbula: «Kyedika Nzambi kenina hakati dya benu!»

Ndonga muna Dibundu

26 Biki fwani yizonza mu kumanisa, baphangi? Tangwa lwisi kutakana kikuma kya bisambu, kwena mutu wuyimbidi mukunga, mukwawu wuhani dilongi, wahika wuzayikisi mambu ma kitsweki, wahika phi wuzonza ndinga zina zizayakaniku, wahika phi wubindulula: byosu byakala kikuma kya kutunga.
27 Yuka ni bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku, bulungi ni batu bodi kondilo balutaku batatu, kosu mutu kahangabwa muna tangwa dyandi amana kwakala yi mutu wahika mu kubindulaka.
28 Yuka ni kweku mubindudi, bulungi badibata mu kuzonza mu Dibundu: kosu mutu kazonza kikuma kya yandi meni yi kikuma kya Nzambi.
29 Kwena bambikudi, boodi kondilo batatu

bazonza amana bahika balonguka mana babati zonza.
30 Kaasi yuka ni mutu mosi wenina hana kayamba dyambu dya nzayikusu ya Nzambi, bulungi ni wuna wutekidikini mu kuzonza kadibata.
31 Kikuma fwani lwazonzila mu kimbikudi mosi kunima mukwawu ndangu boosu balonguka amana bwabaheka kikesa.
32 Bitembu bya bambikudi, kwena bambikudi byisi lemvukila.
33 Mukuma Nzambi keku Nzambi wa bumvwanzi, kaasi Nzambi wa ngemba.

Hanga mu Mabundu moosu ma batu ba Nzambi,
34 bakhetu badibata mu Mabundu: mukuma beku yi muswa wa kuzonza mwamuna. Balemvuka bwosu buna wuzonzini phi mutsiku.
35 Yuka bakhetu bazodi ni bazaya dyambu, bahyula bayakala ba bawu kuna nzu. Mukuma ka mboti ku ni mukhetu kazonza mu Dibundu.
36 Kondilo, lubanzi ni ndinga ya Nzambi kwena benu yálubwakila? Kondilo kwena benu lwesi yákana?
37 Yuka ni mutu kaditela mbikudi kondilo kadibongila hanga mutu wenina yi kabu dya kitembu, bulombi kazaya ni muna mambu mama yilusonikini mwenina yi mukuku wa Pfumu.
38 Kaasi ho ni mutu kondibwa zaya, yandi kazayakaniku.
39 Hahana ni, baphangi bama, sandakenu ni lwazonzila mu kimbikudi, konda kukandikisa ni bazonzila mu ndinga zina zizayakaniku.
40 Kaasi, bulombi ni moosu maluta buna bufwani amana phi mu ndonga.

15

Lufutumuku lwa Kidisitu

1 Baphangi bama, buthwena, thondi yiluyubwakisa Musamu wa Bukheti wuna yísamuna kwena benu, wawuna lwátambula, lwásimbidila phi.
2 Mwamuna phi lwáhulukila; yuka ni lwasimbidilawa muna mihowu mina yílulongilawa Musamu wa Bukheti; kondilo lukwikilu lwenu lwa phamba.
3 Theti yílusambwakisa mana yítambula meni-meni: Kidisitu kafwa kikuma kya masumu ma betu, bwosu bwásonama muna Masonuku;
4 Bámuzika, kilumbu kya tatu wáfutumuka ku bafwa bwosu bwásonama muna Masonuku.
5 Kádimonikisa kwena Sefwasi, kunima kwena bawu Kumi yi boodi.
6 Kunima kádimonikisa kwena baphangi kuluta khama tanu mu mbala mosi -balawu mu kati kya bawu moyu benina, kaasi ndambu ya batu bahika bámana fwa-.
7 Kunima, wádimonikisa kwena Zyaki, yi kwena bathumwa boosu.

8 Amana, kunima dya bawu boosu, wisa dimonikisa phi kwena meni, mbatanana pfwananini yi ditsyombe.
9 Kikuma, yenina kwama kima kya phamba hana kati dya bathumwa -mu kuzonza kwa bukheti, meni ndungiku ni bathela thumwa-mukuma, yínyokuna Dibundu dya Nzambi.
10 Kaasi mu khenda za Nzambi yenina bwabu yenina, amana khenda zandi kwena meni zákalaku za phamba: Kaasi yísala kisalu kuluta bathumwa bahika boosu; -loni ka meni ku yíhanga mambu mana, kaasi khenda za Nzambi zina zenina mwena meni- .
11 Yihana ni, kwakala meni, kwakala bawu, bwabuna kwenina kusamuna kwetu, amana bwabuna lwenina phi lukwikilu luna lwákwikidini benu.

Lufutumuku lwa bafwa

12 Kinga yuka basamunaka ni Kidisitu wáfutumuka ku bafwa: abweti ni batu bahika, mukati dya benu, bafwani kuzonza ni kweku lufutumuku lwa bafwa?
13 Ho ni kweku lufutumuku lwa bafwa, kisongidila ni Kidisitu káfutumukaku phi;
14 amana ho ni Kidisitu káfutumukaku, disongidila ni kusamuna kwetu kwakhatu amana lukwikilu lwenu phi lwakhatu.
15 Amana, thendula ni betu tulubuki bambangi ba luvunu ba Nzambi, kikuma twata kimbangi kya luvunu kitadidini Nzambi ni wámufutumuna Kidisitu; kinga kámufutumunaku, yuka bwa kyedika ni bafwa bafutumukiku.
16 Kikuma, ho ni bafwa bafutumukiku, kisongidila ni Kidisitu yandi phi káfutumukaku.
17 Amana ho ni Kidisitu káfutumukaku, lukwikilu lwenu lwakhatu amana mu kati dya masumu menu lwenina kwenu kaka.
18 Amana batu babana báfwa mwena Kidisitu bawu bakulukini.
19 Ho ni kikuma kya luzingu lwalu lwesi twásila kivuvu kyetu mwena Kidisitu, bakwa kyadi thwenina kuluta batu boosu.

20 Kaasi, mu kyedika, Kidisitu wáfutumuka ha kati dya bafwa, yandi mutu watheti wáhana kambangu ni batu bahika bana bafwa.
21 Mukuma, lufwa bwosu lwísila mwena mutu mosi, phila mosi lufutumuku lwa bafwa lwísila mwena mutu mosi.
22 Kikuma, bwosu bisi fwila batu boosu mwena Atamu, phila mosi phi boosu batámbula hika luzingu mwena Kidisitu,
23 kaasi kosu mutu muna ndonga yandi: Kidisitu, yandi mutu watheti, kunima, batu babana benina mwena Kidisitu, bawu phi batókama mu tangwa kakwísa.
24 Kunima, yakwisa kala tsuka ya mambu, tangwa kavútula Luyalu kwena wuna wenina Nzambi yi

Tata, kunima dya kumanisa luyalu lwosu, yi hamu dyosu yi ngolu zoosu.

25 Mukuma bulombi ni Kidisitu kayala tii yikuna Nzambi kabásila bambeni boosu kuna tsi ya bitambi byandi.

26 Mbeni wuna wa tsuka wafwa kilumbu kazíluka wosu keti kima, khumbu yandi lufwa.

27 Mukyedika, básonika: «Nzambi wámusila byosu kuna tsi ya bitambi byandi.» Kaasi bwena wengele, muna kinzonzi kyaki ni, muhowu wuna wuzonzi ni, «wosu», wutadidiku Nzambi, wisi hana bima byosu kwena Kidisitu.

28 Mu tangwa bima byosu bamuhekabya, hanga Mwana yandi-meni kadihana kwena wuna wámuheka byosu, ndangu Nzambi kayala wosu mu byosu.

29 Banzenu hika benu; kikuma batu bahika bawu bisi tambula mbotika kikuma kya bamvumbi: biki bisi zola bawu? Kamba mukyedika kweku ku-tokama kwa bamvumbi, kikuma kya biki bisi tambwala mbotika kikuma kya bawu bamvumbi?

30 Amana betu, kikuma kya biki tudiyengika tangwa dyosu mukihonza?

31 Kosu kilumbu baphangi bama, yisifwa kwama: bwa kyedika bwena ni yisi bunda thulu kikuma kya benu mu Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

32 Ku Efesu, yi nwana yi batu bana bena hanga bambisi ba musitu. Wadi ni dyakala kikuma kya kimutu lwesi, khi muluta mbongi? Ho ni bafwa batokamiku, «tudyenu, tunwenu phi, mukuma mbasi twafwa»!

33 Ludihunaku: «Batu bambi bisi zanga bikalulu bya bukheti.»

34 Dikwatikisenu buna bufwani mu mabanza amana yambulenu kusumuka; mukuma, batu bahika bamuzayiku Nzambi nzonzi ni tsoni bwena kikuma kya benu.

Lutu lwa bafutumuki

35 «Mutu wufwani kahyula: Abweti bamvumbi bisi tokama? Yi khi lutu bisi tokama lwawu?»

36 Zoba dya mutu! Bina wisi kuna ngeyi-meni bifwanini mu kumena ho ni ngenza yifiku.

37 Kina wukuni, kyenina ngenza ya phamba, yakala ngenza ya bule kondi lo mbutu yahika. Fwaniku wakuna miti wuna wisi lubuka muna ngeza meni yina.

38 Kunima, Nzambi kisi vwatisa lutu lwa hika lwa miti kwena ngenza yina bwosu katyedibwa yandi-meni; kosu mbutu kisiya heka miti wuna wufwanani yi yawu-meni.

39 Bihangwa byosu byeku yi lutu lumosi: kaasi luna lwa batu lweku phila mosi yi lwa bambisi, luna lwa banuni luswaswani yi lwa batsema.

40 Kwena phi yi malutu ma ku zilu yi malutu ma ha tsi;

kaasi kitoku kya lutu lwa ku zilu kyeku mutindu mosi yi kina kya lutu lwa ha tsi.

41 Tangwa kenina yi mitsyenzya myandi, ngondi kenina yi mitsyenzya myandi myahika, amana tutumbwa phi yi mitsyenzya mya bawu; keti hana kati kya tutumbwa, katumbwa kosu kisi swaswana yi katumbwa kakwawu kahika mu kuyemwaka kwa mitsyenzya.

42 Yibwana dyakála phi kilumbu kya kufutumuka kwa mvumbi. Ha bamuziki mu mafu lutu luvundi, ha katokama, tokami yi lutu lwisiku vunda.

43 Tangwa bamuzikini mu mafu mutu kisiku kala mupfunu, tangwa katokamini wekina yi khembu, tangwa bisi muzika kisiku kala yi ngolu; tangwa kisi tokama wekina yi ngolu zoosu.

44 Bisi muzika yi lutu lwa kimutu, kisi tokama yi lutu lwa kitembu. Ho ni kwenina yi lutu lwa kimutu, kwenina phi yi lutu lwa kitembu.

45 Ihana basónika: «Mutu watheti Atamu, yandi kákala mutu wuna wátambula moyu. Kaasi Atamu wa zodi, yandi wákituka Kitembu wuna wisi hana moyu.

46 Mambu ma kitembu misiku tekila kwisa loni, kaasi kimutu kyisi tekila kwisa; kunima kina kya kitembu kyisi nana.

47 Atamu wa theti kátuka mu mafu, káhangama yi fusyangeni; Atamu wa zodi ku zilu kátuka.

48 Batu ba tsi benina hanga mutu wuna wáhangama ku fusyangeni dya mafu, phila mosi batu ba ku zilu bafwanana yi wuna wátuka ku zilu.

49 Bwosu twabonga kifwani kya mutu yandu wáhangama ku fusyangeni dya mafu, bwabuna twabónga kilumbu kifwani kya wuna wa ku zilu.»

50 Tala mana yiluzimbwadini, baphangi: lutu lwalu luhangamini mu kimutu yi mu menga lufwaniku kuvwa Kipfumu kya Nzambi, amana lutu lwalu lwisi vunda lwavwáku luna lwisiku vunda.

51 Yiluzimbwala diswekamu dimosi: betu boosu twafwáku, kaasi betu boosu malutu matúhiluka.

52 Máhangama, mu mbala mosi, mu mbwatidi ya mesu, tangwa yahúmuna phungi ya tsuka. Mukuma muna tangwa dina yahúmuna, bamvumbi batókama yi lutu lwahika lwisiku vunda, amana betu twakála ba moya mu kilumbu kina, twahíluka yi lutu lwahika.

53 Kikuma bulombi ni lutu lwetu lwalu lwisi vunda lwavwata lutu luna lwisiku vunda hika; amana ni lutu lwetu lwalu lwisi fwa lwavwata lutu luna lwisiku fwa.

54 Kilumbu lwavwáta lutu lwetu lwalu lwisi vunda luna lwisiku vunda, amana lutu luna lwisi fwa lwavwata luna lwisiku fwa hahana yalungila ndinga yayi

basónika mu mukanda wa Nzambi: «Lufwa luminuki mu kinunga.»

55 «Lufwa, akweti kyenina ki-
nunga kyaku?
Lufwa, aweti munomu
waku?»

56 Munomu wa lufwa, menina masumu; amana ngolu za masumu, mitsiku.

57 Kaasi tuvutulenu matondu kwena Nzambi, watúheka kinunga mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

58 Yihakana, baphangi bama batondama, zyamenu simbidilenu ndangu lubwaku. Dihanenu kosu tangwa muna muhangu wa Pfumu, yi kuzayaka ni kisalu kyenu mu Pfumu, kyeku kya phamba.

16

Kawonga kikuma kya Dibundu dya Yelusalemi

1 Kikuma kya mambu matadidi kawonga kikuma kya kusadisa bakwikidi benina ku Yelusalemi, benu phi, hangenu bwosu buna yíbasonikina bakwa Mabundu ma ku Ngalatiya.

2 Kosu lumingu, mutu wosu kawongika kina kalénda hana thela yandi, ndangu kahingilaku kwisa kwa meni mu kusala tuwonga.

3 Kilumbu yikála kuna, yihítika yi mikanda, batu babana lwasóla ndangu benda nata makabu menu ku Yelusalemi.

4 Yuka bwalómba ni yenda meni-meni, nzila mosi bakwenda yi meni.

Mabanza ma kitambu bya Pholu

5 Yikwisa lutala ha yilúta ku Masetwani, mukuma ku Masetwani yihítila.

6 Mbanzi ndambu ya bilumbu yinánga kwena benu, kondilo tangwa dya kyosi dyosu kwakuna yilutisíladya ndangu lwangyidikila benu-benu bima bina yikálabyawu mupfunu mu kulanda kitambu kyama.

7 Mukuma, nzodiku, mbala yayi ni yilumona lwesi mu kuluta: thondi yikala ndambu ya bilumbu kwena benu, buna Pfumu kazolabwa.

8 Kaasi ku Efeso yikála tii yi kuna kilumbu kya mukinzi wa Phandikoti.

9 Mukuma kwakuna, nzila yikanguki lawu kikuma kya meni mu kusala kisalu kya mbuta, mbata nana bambeni benina lawu.

10 Ho Thimoti kisa, hangenu phila yosu ndangu kakala bukheti hakati dya benu, mukuma kenina musadi hanga meni mu muhangi wa Pfumu.

11 Disongidila, ka mutu ku kamulewula! Muhekenu bina kakála byawu mupfunu ndangu kakangala kitambu kya bukheti tii yi kuna yenina meni, mukuma mbati muhingila yi baphangi.

12 Mu mana matadidini phangi Apholosi, yímuheka

kikesa lawu kisa lutala yi baphangi, kaasi buthwena bwabu lukadikiku lukanu lwandi mu kuhangabwa; ho kalenda, kakwísa.

Makana ma tsuka yi mboti

13 Kalenu yi kitsungila, simbidilenu ngolu muna lukwikilu, kalenu batu ba kikesa, kalenu ngolu.

14 Byosu byahangama hana kati dya benu yi lungongu.

15 Yilulombi hika, baphangi, luzayi ni batu bana bákala mu nzu ya Setufwani, bawu batheti mu kudihana kwena Pfumu ku Akayi, amana bamana dihana mu bisalu bya bakwikidi.

16 Benu phi, lemvukenu balutwadisa kwena batu ba mutindu meni wawuna yi kwena batu bana bisi sala bawu mu kithwadi, amana bisi diyangisa ku kisalu.

17 Kyesi kikhwatini kikuma kya kukwisa kwa Setufwani yi Fwotunatusi yi Akayikusu bawu bángyika bina byakala khonda bwosu buna lwakala tsadisa benu;

18 Mukuma bawu balembiki kitembu kyama yi kya benu. Zayakenu kutambwasa batu ba bwabuna!

19 Mabundu ma ku Aziya mboti maluhitikini. Akilasi yi Phisikila, yi Dibundu dina disi kutakana mu nzu ya bawu, mboti ya bukheti baluhekini muna Pfumu.

20 Baphangi boosu benina haha mboti baluhekini. Hanasanenu mboti benu yi benu mu mbumbakani yatoma.

21 Mboti yayi, tsonikiya yi koku dya meni-meni, Pholu[a].

22 Ho mutu kisiku zola Pfumu, kakala wa kusinga! Malanata! -Pfumu wetu, awisa !

23 Khenda za Pfumu Yesu zakala yi benu.

24 Lungongu lwama lwenina yi kwena benu boosu muna kithwadi mwena Kidisitu Yesu.

a **16:21 16:21** Ngl 6:11; Khl 4:18; 2Th 3:17; Fdm19.

Mukanda kwena bisi Ngalatiya

Ngalatiya Khotidi ya mukanda

Kisyati kya Pholu kwena bisi Ngalatiya kitadidi Mabundu mana menina ku londi dya Tidiki dya buthwena. Pholu káyidika Mabundu mahika mu tangwa dina kakala mu kitambu kyandi kya zodi kya kithumwa yi kina kya tatu. Kaasi kunima dya yandi, batu bahika bisa samuna musamu wahika wuna wuswaswani. Bwosu bwenina muna Mabundu mahika ma lawu, bimvuka bya ku Ngalatiya báyidikakya yi bakidisitu bana benina mu kisina kya Bayuta yi bakidisitu bana bátuka mu kimvuka kyahika. Bakidisitu bana bakala mu kisina kya Bayuta bakala lemvuka ku mikuku myahika mya mitsiku mya Bayuta. Mitsiku meni mina myákala kándikisa mu kudya hakimosi yi batu ba bimvuka bya bana bakonda kala Bayuta amana myákala lomba kwena bayakala ni bakota mukhanda. Bambeni ba Pholu bákala banza ni bakidisitu boosu bafweti lemvuka kuna mitsiku meni mina. Kunima lwesi, bafwana kukwikila mwena Yesu Kidisitu. Musamu wawu wisi tendana yi Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu. Kikuma kya bwabuna kásonikina Pholu kwena bisi Ngalatiya.

Pholu kákala zola ni kabakwikisa bisi Ngalatiya ni kaka lukwikilu lwesi mwena Yesu Kidisitu lubati hana nzila mu kukala mu kithwadi kya masonga yi kya kitoku hakimosi yi Nzambi. Kakala tendula mamana moosu mu bitini bitatu.

Muna khaphu ya theti yi ya zodi, kabati tendula mukhenda wa yandimeni. Yandi wenina Muyuta, wákituka mbambala mosi wa Yesu Kidisitu kwena babana bakondi kala Bayuta. Bambuta ba Mabundu ba ku Yelusalemi bátambwasama mambu mandi: bakidisitu bana bakondi kala mu kisina kya Bayuta bisiku bananika ni wadi balemvuka theti ku mitsiku mya bimvuka bya Bayuta. Kikuma kya bwabuna hanga Pholu batendasani yi thumwa Phetelu (2:11-21). Kámubambwakisa bwabu: batu bisi bayamba kwena Nzambi kikuma kya buna bisi kwikila kwena Yesu Kidisitu, amana heku ni kikuma kya buna bisi lemvuka ku mikuku mya bimvuka.

Muna khaphu za 3 yi 4, Pholu kabati yekamina ku bisona bya Bulunda bwa Khulu mu ku tendula musamu wandi. Mitsiku mya bulunda bwa khulu myakala sadisa mu kutwadisa batu, kaasi kilangi kya

Nzambi kyadikadila kedi ku thwala ya Mitsiku. Kilangi meni kyakina kibati monikina mwena Yesu Kidisitu. Batu boosu benina yi mupfunu wumosi kikuma kya Nzambi. Bafwani bakhundakana kwena Nzambi amana bakhundakana yi bakwawu kaka mwena Yesu Kidisitu (3:28). Mamana matadidi batu ba bisina bya bimvuka mu lukwikilu biswaswani (Bayuta yi bana bakondi kala Bayuta), phila ya luzingu yaswaswana (bahika yi batu bana benina mu kiphwanza) yi lutu luswaswani (bayakala yi bakhetu).

Tuka khaphu ya tanu yi kuna sambanu, Pholu kabati tendula buna benina bakidisitu batu ba kiphwanza. Wuna wisi kwikila kisiku diyangisa hika mu kudikitula mutu wa masonga yandi-meni (3:11). Kenina mu kiphwanza kikuma kya bakwenu. Kikuma, mitsiku mya Kidisitu báyidikamyoku yi mikuku, kaasi myisi lomba mu kunata miteti yi bakwenu yi bakwenu (6:2). Kukala mu kiphwanza, kwenina kukala yi kiyeka kya bakwenu mu kudiyambwadila ni bakudyatisa kwena kitembu kina kyisi tuka kwena Nzambi.

Mboti

1 Pholu, thumwa wuna bátuma, ka kwa batu ku, keti kwena mutu mosi, kaasi kwena Yesu Kidisitu yi kwena Nzambi Tata wuna wámutokamisa ha kati dya bafwa.

2 Yi baphangi boosu babana benina hakimosi yi meni, kwena Mabundu ma Ngalatiya, yi kubazimbwala:

3 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

4 Kidisitu wáditambika yandi-meni kikuma kya masumu metu, ndangu katutabula mu mambu ma mbi ma tsi yayi, bwosu lwenina luzolu lwa Nzambi, Tata wetu.

5 Kwena yandi yakala khembu, mvula muna mvula! Abwabuna.

Musamu wumosi wa Bukheti

6 Mbati yituka kikuma kya phila yina lumubalwakidini yi tswatsu, wuna wálutela mu khenda za Kidisitu, mu kuluhitisa ku Musamu wa Bukheti wa hika.

7 Kinga kweku Musamu wa Bukheti wa hika; henina yi batu bisi luvwadingisa mabanza, bisi zola phi ni basobisa Musamu wa Bukheti wa Kidisitu.

8 Kaasi yuka mutu mosi, ata betu-meni, holo wanzyo wa ku zilu kálulonga Musamu wumosi wa Bukheti wuna wufwanakaniku yi wuna twalulonga, kakala wa kusinga!

9 Bwosu twatekidibwa luzimbwala kedi, amana

mvutwakidibwa buthwena bwabu: Ho mutu kalusamwana Musamu wumosi wa Bukheti wuna wufwanakaniku yi wuna lwátambwasa, kakala wa kusinga!

10 Amana buthwena, lubanzi ni mbati sanda bathambwasa kwena batu ho kwena Nzambi? Yisi sanda mu kusephidisa batu? Ho ni yisandaka mu kusephidisa batu, yikalaku hika musadi wa Kidisitu.

Abweti Pholu kákitukila thumwa

11 Baphangi, yiluzimbwadi bwabu: Musamu wa Bukheti wawu yilusamwanini, wutukiku kwandi kwena mutu.

12 Mukuma meni-meni yítambulawoku kwena mutu; yílongukawoku phi kwena mutu kaasi mu tsengumuka ya Yesu Kidisitu.

13 Lwáyuka kuzonzila phila yina byákala bikalulu byama tangwa yíkala landa khadidi ya Bayuta; Yikala nyokunaka lawu Dibundu dya Nzambi amana yikala sanda mu kuzangadya.

14 Muna kimvuka kya Bayuta, yikala hyoka batu balawu ba makula mama, amana yikala zakama muna phila ya kuzitisa mikuku mya batata bama.

15 Kaasi tangwa bwáhana tsambu kwena Nzambi, yandi wuna wátsola tukidila mu kifundu kya ngudi wama, wáthela muna khenda zandi.

16 Ndangu kamvumbula meni Mwana wandi yilenga samuna hanga Musamu wa Bukheti kwena babana bakondi kala Bayuta; muna bwabuna, yendaku lomba ndongisila kwena mutu wenina yi musuni yi menga;

17 konda kutombuka ku Yelusalemi ndangu yenda mona bana batekila dikitwakila bathumwa ku thwala ya meni; kaasi hanga yendi ku Alabiya, kunima mvutuki ku Tamasi.

18 Kunima dya mvula tatu yítombuka ku Yelusalemi ndangu yitundakana yi Sefwasi[a]; hanga ndangi kuna nzu yandi bilumbu kumi yi bitanu.

19 Amana yímonaku keti thumwa wahika, Zyaki lwesi, phangi wa Pfumu.

20 Mambu mana yílusonikina menina ma kyedika; thambwasima ku thwala ya Nzambi ni mbatiku huna.

21 Kunima, yendi mu binzunga bya Sidiya yi Sidisi.

22 Kaasi kikuma kya Mabundu ma ku Yuteya mana menina mwena Kidisitu bánzayaku, khaniku bambona ku mesu.

23 Báyuka lwesi kuzimbula: «Wuna wakala tunyokuna matangwa mahika, buthwena kabati longa Musamu wa Bukheti wa lukwikilu luna kakala zola kuzanga.»

24 Amana bakala zatula Nzambi kikuma kya mambu matadidi meni.

a **1:18 1:18** Sefwasi yi yanduna bisi tela Phetelu,

2

Pholu yi bathumwa bahika

1 Amana kunima mvula
kumi yi ya, hanga thombuki
hika ku Yelusalemi hakimosi
yi Balanabasi; ndati phi Titi
hakimosi yi meni.
2 Yítombuka kwakuna
kikuma Nzambi kánzimbwala
yenda. Muna lukutakanu
lumosi twákota yi bambuta
ba luzitu, hanga yibatend-
wadini Musamu wa Bukheti
wuna yílonga kwena batu
bana bakonda kala Bayuta.
Yízolaku ni kisalu kyama,
kina yísala yi kyaki mbati
sala, kyakonda kala mup-
funu.
3 Ata Titi, twákala
yandi, wákala mungeleki,
bámulundikaku mu kumuy-
otisa;
4 mbatanana baphangi ba
luvunu bákota mukati dya
betu. Batu meni babana
bákotila mu kitsweki, mu
kikhunda kya betu ndangu
batuyiba kiphwanza kina
twenina kyawu mwena
Kidisitu Yesu, balenga tunata
mu kihika.
5 Twábasisilaku keti
tangwa dimosi, ndangu
kyedika kya Musamu wa
Bukheti kyasikila kikuma
kya benu.
6 Kaasi batu babana bakala
monika ni baluti mupfunu,
buna bákala meni math-
adiku, mukuma Nzambi
kisiku tala mbunzu za batu-
, amana batu meni babana
bákalaku yi kima kyahika
kya pha.
7 Kaasi bawu bátambwasa
ni Musamu wa Bukheti
baphekilawa kikuma kya ba-
bana bakonda kala Bayuta,
bwosu bámuhekawa Phetelu
kikuma kya Bayuta.
8 Mukuma, Nzambi
wuna wamukitula Phetelu
thumwa wa Bayuta, yi yandi
phi wuna wákhitula meni
thumwa wa babana bakondi
kala Bayuta.
9 Buna bábakula khenda
zina yítambula meni, hanga
Zyaki, Sefwasi yi Yowani
bákala hanga makunzi ma
Dibundu; bátuheka mboti
ya kikesa, Balanabasi yi
meni, mu kusongila kidimbu
kya kithwadi; ndangu
betu thwenda kwena bana
bakondi kala Bayuta amana
bawu benda kwena Bayuta.
10 Bátulomba ni twatalaka
lwesi baphutu ba Dibundu,
kuna Yelusalemi, kyakina
phi yídihanina mu kusadil-
abwa.

Pholu bwisi mambu ma Phetelu ku Atyosi

11 Kaasi ha kisa Sefwasi
ku Atyosi wa Sidiya, hanga
mbwisima mambu mandi
hana mesu ma batu boosu,
kikuma mu kifu kákala.
12 Kikuma, hana khaku
kedi batula batu ba Zyaki,
Phetelu kakala dya hakimosi
yi batu bana bakondi kala
Bayuta. Kaasi kunima
kwisa kwa bawu, hanga
wuhunikisi kuyambula,
wudiyekudi yi batu bana
kikuma kákala yi bweya bwa
bawu bákota mukhanda.

13 Baphangi bahika ba Bayuta phi bátambula miza myamina, hanga yandi phi Balanabasi wekasala bukavungalosi meni bwabuna.
14 Tangwa yímona ni bákalaku kangala hika bukheti, mu kyedika kina kitadidini Musamu wa Bukheti, hanga nzimbudi kwena Sefwasi hana thwala ya batu boosu: «Ho ni ngeyi wenina Muyuta, wazingilaka mu phila ya bana bakondi kala Bayuta, amana konda kuzingila mu phila ya Bayuta, abweti wabálundikila bana bakondi kala Bayuta mu kusadila mikuku mya Bayuta?»

Bayuta yi bana bakondi kala Bayuta bahuluki mu nzila ya lukwikilu

15 Betu thwenina Bayuta tuka lubutuku lwetu, thweku hanga batu ba makanda mahika bisiku landa mitsiku mya Nzambi.
16 Bwosu tuzayi ni mutu bámunungisinaku kikuma kya mihangu mya mitsiku, kaasi mu nzila ya lukwikilu mwena Yesu Kidisitu. Betu phi twásya lukwikilu lwetu mwena Yesu Kidisitu, ndangu batúnungisina kikuma kya lukwikilu lwetu mwena Kidisitu, heku ni kikuma kya mihangu mya mitsiku, -mukuma heku mutu banúngisina kikuma kya mitsiku.
17 Kaasi yuka mu kusanda ni batunungisina mwena Kidisitu, betu phi bátumona basumuki hanga babana bakondi kala Bayuta; bwabuna busongidi ni Kidisitu, yandi wisi lundika batu mu kuhola disumu? Bwalendakanaku!
18 Yuka ni yitunga hika kina yímwanga, yidisongila meni-meni hanga mutu kisiku lemvuka ku mitsiku.
19 Kikuma, mu nzila ya mitsiku, yenina meni-meni wafwa, kikuma kya mitsiku, ndangu yizingila mwena Nzambi. Bákhoka ha kitakani hakimosi yi Kidisitu:
20 ka meni ku hika mbati zinga, kaasi Kidisitu wubati zinga mwena meni; luzingu lwama lwa kimutu, yisilwa zingila mu lukwikilu lwa Mwaṇa wa Nzambi wuṇa wánzola amana wáditambika yandi-meni kikuma kya meni.
21 Ndosizoku khenda za Nzambi; mukuma, yuka ni masonga bisima bongila kikuma kya mitsiku, bubati songila ni Kidisitu mu phamba káfwila.

3

Mitsiku ho lukwikilu

1 Bisi Ngalati, lwenina hanga batu bakondi mayedi! Nati wuluhuni? Kinga, bálumenikina mboti-mboti buna bamukhokila Yesu Kidisitu ha kitakani.
2 Tala mana nzodi mu kuzaya lwesi kwena benu: lwákulwamikina Kitembu wa Nzambi, kikuma kya kuzitisa mitsiku ho kikuma

kya buna lwáyuka yi kukwikila mu Musamu wa Bukheti?
3 Disongidila ni lukondi mayedi? Kunima dya kuyandika mu Kitembu, hanga lwendi vutuka hika mu mambu ma musuni?
4 Mambu moosu mana lwámona, mu phamba lwámonama? Bufwaniku ni bwakala mu phamba!
5 Wuna wisi luheka Kitembu, wisi hanga phi bidimbu bya biphadi ha kati dya benu, kisibya hangila kikuma kya buna lwisi zitisa mitsiku ho kikuma kya buna lwáyuka, lwákwikila phi mwena Musamu wa lukwikilu?
6 Hahana bázonzila kikuma kya Bulahami: «Kákwikila mwena Nzambi, hanga Nzambi wumumoni mutu wa masonga.»
7 Zayenubwoku mboti: bana bisi zingila mu lukwikilu, benina bana ba Bulahami.
8 Masonuku phi, mu kumona theti ni Nzambi kabánungisa bana bakondi kala Bayuta kikuma kya lukwikilu, mátekila samuna Musamu wa Bukheti kwena Bulahami: «Makanda moosu basákumunama mu nzila ya ngeyi.»
9 Mu phila ni babana bisi kwikila mwena Nzambi benina ba kusakumuna hakimosi yi Bulahami, mutu wa lukwikilu.
10 Kikuma bana bisi yekamina ku mitsiku ba kusinga benina. Mukuma básonika bwabu: «Mutu wuna wakonda yekamina muna moosu mana básonika mu mukanda wa mitsiku, wa kusinga kenina.»
11 Bwa kyedika bwenina ni ka mutu ku wanúnga ku thwala ya Nzambi mu nzila ya mitsiku, mukuma básonika bwabu: «Mutu wuna wenina wa masonga mu lukwikilu, kázinga.»
12 Kinga mitsiku myeku kima kimosi yi lukwikilu. Kaasi Masonuku mazonzini: «Wuna wasádila mikuku mina kazíngila muna myawu.»
13 Kidisitu wádisinga yandi-meni ndangu katufutila pfuka ya kasuma kana kátunatina mitsiku. Mukuma básonika bwabu: «Wuna bakhokini ha kitakani kenina wa kusinga.»
14 Ndangu, kwena bana bakondi kala Bayuta, lusakumunu luna kásila kwena Bulahami, lwáhanamina phi mwena Kidisitu Yesu. Amana twatambula betu boosu muna lukwikilu, Kitembu wuna kásila Nzambi.

Mitsiku yi kilangi

15 Baphangi bama, yibonga mbandu ya luzingu lwa kosu kilumbu: tangwa bayukani batu bodi buna bufwani, kweku mutu wayíka dyambu holo kakátula.
16 Kinga bilangi básilabya kwena Bulahami yi butuka dyandi. Masonuku mázonzaku bwabu: «yi kwena bana ba butuka

dyaku», hangambeti batu lawu bákala; kaasi mazonzi bwabu: «yi kwena mwana wa butuka dyaku», buna bubati zonzila mutu mosi, Kidisitu.
17 Tala buna nzodi kuzonza: kuyukana kuna kusalami kedi buna bufwani, kwena Nzambi kufwaniku hika kuzimuka kikuma kya mitsiku; mbatanana buna myisa mitsiku kunima ya mvula khama ya yi maku matatu, myawu phi myafwanaku kukatula kilangi kya Nzambi.
18 Mukuma wadi ni kimvwama kyátukaka ku mitsiku, wadi kikhaniku kwisila hika mu nzila ya kilangi; kinga mu nzila ya kilangi kásongila Nzambi khenda zandi kwena Bulahami.
19 Khiwawu amana mupfunu wa mitsiku? Mitsiku bayikilamya kikuma kya kuzayikisa mambu mana kisiku zola Nzambi; yikuna kakwísila mutekulu wa Bulahami wuna kásila kilangi. Banzyo báyadikisa mitsiku meni myamina kwena batu mu nzila ya mukhundingisi mosi, Moyize.
20 Kinga mukhundingisi meni wuna kenina ha kati dya batu balawu, kaasi kikuma kya kilangi, yandimeni Nzambi lwesi.

Mupfunu wa mitsiku

21 Disongidila ni mitsiku mibati tendisa bilangi bya Nzambi? Bwalendakanaku! Wadi ni mitsiku mya kalaka yi ngolu za kuhana luzingu kwena batu, wadi masonga mu nzila ya mitsiku makala kwisila.
22 Kaasi Masonuku mazimbudi ni tsi yosu yikwatami ku ngolu za disumu, ndangu kabu dina kásila Nzambi báhanadya kwena batu bana bakwikidini kikuma kya lukwikilu lwa bawu mwena Yesu Kidisitu.
23 Hana khaniku lwisa lukwikilu, mitsiku myakala tukwata hanga bakwa boloku, kuhingila ni lukwikilu meni lwaluna lwamonika.
24 Yihana ni mitsiku myákala hanga tsinzidi wetu yi kuna kukwisa kwa Kidisitu, ndangu batunungisa mu lukwikilu.
25 Bwosu lwisa lukwikilu, thweku hika mu moku ma tsinzidi meni yanduna.
26 Mukuma benu boosu lwekina bana ba Nzambi mu nzila ya lukwikilu lwenu mwena Kidisitu Yesu.
27 Benu boosu babana lwátambula mbotika ya Kidisitu, lwávwata Kidisitu.
28 Heku hika keti Muyuta, keti wuna kondi kala Muyuta, heku hika keti muhika, keti mutu wa kiphwanza, heku hika keti yakala, keti mukhetu, mukuma benu boosu, lwenina mutu mosi mwena Kidisitu Yesu.
29 Amana ho benu lwakala batu ba Kidisitu, disongidila ni lwenina phi butuka dya Bulahami, yihana ni lwenina baswana bwosu kyenina kilangi.

4

Weku hika muhika kaasi mwana

1 Amana tala buna nzodi yizimbula: tangwa dyosu
dina kenina swana wa
khunda, kaswaswaniku yi
muhika, mbatanana kenina
mukwa byawu byosu.
2 Kafeti lemvuka kwena
batu bana bisi mutsasa,
babana bisi sweka bima
byandi yikuna dyalúngila
tangwa dina kásya tata
wandi.
3 Phila mosi phi yi
betu, tangwa twákala bana
bakhunda, twákala bahika
ba ngolu za bitembu bya tsi[a].
4 Kaasi ha dyálungila
tangwa dina kásya, Nzambi
wátuma Mwana wandi:
kabutuka kwena mukhetu
mosi amana kakala phi
mu sina dya mitsiku mya
Bayuta,
5 ndangu kalenga balubula
babana bákala mu luyalu
lwa mitsiku, twalenga
bongila tsatsudi ya kukala
bana ba Nzambi.

6 Amana mu kusongila
ni mukyedika bana bandi
lwenina; Nzambi wáhitika
muna mbundu yetu Kitembu
wa Mwana wandi, wuna wisi
kalunga: «Aba! Tata!»
7 Yihana ni weku hika
muhika kaasi mwana;
amana yuka ni mwana wen-
ina, wenina phi swana, mu
mana matadidini Nzambi.

Pholu diyangisi kikuma kya bisi Ngalati

8 Mu tangwa dya khulu
lwámuzayaku Nzambi,
amana lwákala bahika ba
bitembu bina byákalaku
banzambi, kinga mu
kyedika, beku banzambi.
9 Kaasi buthwena lu-
muzayini Nzambi, -kondilo,
luzayakani kwena Nzambi-
, Abweti hika lwavútwakila
bitembu bina byakonda
ngolu, byakonda kala mup-
funu? Luzodi phi ni lwaki-
tuka bahika ba byawu?
10 Lwisi simbulula mboti-
mboti bilumbu, ngonda,
tsungi yi mvula!
11 Bweya yenina bwawu
mu kudiheka phasi za
phamba kikuma kya benu.
12 Kalenu hanga meni,
kikuma meni phi yíkituka
hanga benu. Yilubokwa-
didibwa, baphangi bama.
Lwáphangaku keti mbi
yimosi.
13 Luzayibwa ni kikuma
kya kimbefu yílulongila
Musamu wa Bukheti mbala
ya theti.
14 Mbatanana kim-
befu kya lutu lwama,
benu lwámbengaku,
lwámbwisaku phi, kaasi
lwángyamba hanga wanzyo
mosi wa Nzambi, holo hanga
Yesu Kidisitu.
15 Amana ku biki lwasya
kyesi kyenu kina? Mukuma

a **4:3 4:3** Ngolu za bitembu bya tsi: thendula ya mihowu myami yenina ya kubodika. Kamba Pholu kabati zonzila mitindu mya phila yi phila mya ngolu zina zisiku monika amana zazina zisi mukwata mutu mu kihika ku thwala ya kwisa kutumuka mu lukwikilu lwandi mwena Yesu Kidisitu. Khapu 4:9; Khl 2:8, 20.

ha mbati luheka kimbangi kyaki ni wadi bwalendakana, wadi lwakhana katula mesu menu ndangu lwaphekama!

16 Amana buthwena, khituki mbeni wenu kikuma kya buna yiluzimbwadini kyedika?

17 Tsambu ya batu babana yeku ya bukheti kikuma kya benu; bazodi lwesi ni baluhambula yi meni ndangu lwadihomba kwena bawu.

18 Bulungi ni lwabasa yi tsambu za bukheti mu matangwa moosu, ka kikuma ku lwesi kya buna yisi kala yi benu.

19 Bana bama, benu yisi yukila hika misongu mya kubuta, mina myatúla yi kuna lwakítukila hanga Kidisitu.

20 Nzodi buthwena yikala ha kati dya benu ndangu yilenga luzonzila mu mutindu wahika. Mukuma, mboniku buna yihánga kikuma kya benu.

Mbandu ya Akadi yi Sala

21 Nzimbwalenuti, benu lwisi tonda kukala ku sina dya mitsiku: lwisiku yuka buna mibati zimbula mitsiku meni mina?

22 Kikuma, bwabu bázimbula ni Bulahami kábuta bana boodi, mosi yi muhika, Akadi, mukwawu, kwena mukhetu wandi wa longu, Sala.

23 Kaasi mwana wuna kábuta yi muhika kábutuka bwosu buna bwisi butuka mwana wosu; kaasi wuna kábuta yi mukhetu wandi wa longu kábutuka mu kilangi kya Nzambi.

24 Mbandu za mbuta zenina muna mambu mana: mukuma bakhetu meni babana babati songila bulunda bwodi. Bumosi, bwabuna bwa ha mongu wa Sinayi yi Akadi; hanga wubuti lwesi bana ba kihika.

25 Kinga Akadi, yandi mongu wa Sinayi kuna Alabiya; amana lelu, wufwanakani yi mbanza ya Yelusalemi, mukuma mu kihika yenina yi bana bandi boosu.

26 Kaasi Yelusalemi dina dya ku zilu dyeku mu kihika, amana phi yandi ngudi wetu.

27 Kikuma masonuku mazimbudi bwabu:

«Zatuka, ngeyi mukhetu yandu wakonda buta!
Sika biyekiyeki, ngeyi wakonda yuka misongu mya kubutila!
Mukuma, bana ba mukhetu wuna bálosila bahitakani lawu kuluta babana ba mukhetu wuna wenina yi yakala dyandi.»

28 Kwena benu, baphangi bama, lwenina bana ba kilangi kya Nzambi hanga Yizaki.

29 Kaasi bwosu bwákala mbala yikwawu, mwana wuna wábutukila bwosu bwisi butuka mwana wosu kakala yangisa wuna wábutukila bwosu kyenina Kitembu kya Nzambi. Bwabuna bubati salama phi buthwena.

30 Kaasi biki mazonzi Masonuku? Bwabu: «Mukula muhika yi mwana wandi; mukuma, mwana muhika kalungiku mu kukala swana hakimosi yi mwana wa mukhetu wa longu.»
31 Yibwana, baphangi bama, betu thweku bana ba muhika, kaasi bana ba mukhetu wa longu.

5

Lutotisaku kiphwanza kyenu

1 Kidisitu watulubula kedi mu kihika ndangu katuheka kiphwanza. Zyamenu mboti, amana ludivutulaku hika ku sina dya muteti wa kihika.
2 Yukenu! Meni Pholu, mukyedika mbati luzimbwala bwabu: ho lwadiyotisisa, Kidisitu kakálaku hika mupfunu kwena benu[a].
3 Amana thambwasibwa hika kwena mutu wosu wuna wuzodi ni kadiyotisisa: kenina yi pfuka ya kulemvuka ku mitsiku myosu.
4 Benu lwisi sanda ni lwadinungisaka ku mesu ma Nzambi, mu nzila ya mitsiku, bahakuka lwenina yi Kidisitu; lwatámbulazoku khenda za Nzambi.
5 Kwena betu, thwisi sya kivuvu kyetu kyosu mwena Nzambi, wuna watúkitula batu ba masonga ku mesu mandi; yibwana thwisi hingila, mu ngolu za Kitembu Kyatoma wuna wisi sala mu nzila ya lukwikilu lwetu.
6 Mukuma, mwena Kidisitu Yesu, kima kilutini mupfunu kyeku ni kukota mukhanda holo ngulungu: Kima kilutini mupfunu, kyenina lukwikilu luna lwisi monikina mu lungongu.

7 Lwakala takalala kwenu mboti! Nati wulukandisini ndangu lulemvukaku ku kyedika?
8 Kukwikisa meni kwakuna kutukiku kwena Nzambi wuna wisi lutela.
9 Bwosu bisi zonza: «Muvimbu wa mapha wuna wisi thutumuna kithoba kyosu, wa khunda wisi kala».
10 Yihana yisi sila mbundu mwena Pfumu kikuma kya mambu mana malutadidini: yenina yi kikumbwala ni lwabánzaku hika mu mutindu wahika wuna wuswaswani yi wuna wa meni. Kaasi mutu wuna wisi luvwadingisa, kakala nani, katámbulaya ndola.

11 Kwena meni, baphangi, yuka ni yilongaka hika kukota kwa mukhanda; kikuma kya biki bisi ndyokwana hika? Yuka yibwabuna dyenina, kusamuna mambu matadi kitakani meku hika kisinza kya kubwisisa.
12 Yambulenu babana babati luvwadingisa, benda hika kyana mu mambu ma bawu: badizotununa hika lawu!

[a] **5:2 5:2** Pholu kabwisikwoku kukota kwa mukhanda kyamakulu; kabati sonika kwena bana bazodi mu kubakotisa mukhanda mu kulemvuka ku mitsiku amana bisi banza ni babanungisina mu kukota kwa mukhanda.

13 Kaasi benu baphangi,
bálutela lwazingila mu kiphwanza. Kima kimosi lwesi,
kiphwanza kina kiluhekaku
nzila ya kuzingila mu lutu.
Kaasi, yambulenu lungongu lwaludyatisa ndangu
lwadisadisaka benu yi benu.
14 Mukuma mitsiku myosu
myálungila kedi muna
ndinga yimosi: «Wazóla
khunda waku hanga ngeyimeni.»
15 Kaasi yukani lwadilunzaka holo lwadivukulaka
benu yi benu, kebenu
lwadizanga nana benu yi
benu.

Kitembu kaludyatisa kaasi ka luzolu ku lwa kimutu

16 Nzodi yiluzimbwala:
yambulenu Kitembu kaludyatisa ndangu lulemvukaku
hika ku nzoluka ya lutu.
17 Mukuma lutu lwenina yi
nzoluka yandi yina yisi tendana yi nzoluka ya Kitembu,
amana Kitembu kenina yi
nzoluka yandi yina yibati
tendana yi yina ya lutu:
lutu yi Kitembu bisi tendana bawu bodi; mu phila ni lulendaku mu kulungisa mana
luzodi mu kusala.
18 Kaasi yukani Kitembu
wuludyatisini, lweku hika ku
sina dya mitsiku.

19 Kinga mihangu mya
lutu myisi monika: mbongi,
mvindu, kisakasaka,
20 kufukamina banzambi
ba biteki, kiloki, tsita,
batu kudimenga bawu yi
bawu, kiphala, khabu, kudimonikisa ku thwala batu,
kudihambula mu bimvuka
yi ngyengu,
21 kuzoluka, kuzela
malafu, kudya kwa pfita, yi
mambu mahika ma lawu
mambi. Yiluzimbwadini
bwosu yitekila luzimbwala:
batu babana bisi hanga
mambu ma buna, bakálaku
yi kizika mu Kipfumu kya
Nzambi.
22 Kaasi kibundu kya
Kitembu kyenina: lungongu,
kyesi, ngemba, kuvibidila,
lutondu lwa bakwenu,
buweti, lukwikilu,
23 ndembamu, kukanga
kwa mbundu. Heku mutsiku
wubwisima mambu ma
mutindu wuna!
24 Amana babana benina mwena Kidisitu Yesu,
bákhokalwa ha kitakani lutu
yi mambu ma lwawu yi
nzoluka ya lwawu.
25 Yukani twazingilaka mu
Kitembu, tudyatilenu phi mu
Kitembu.
26 Tukatulenu kimvunya,
tuyumanakaku betu yi betu,
tuzolukakaku phi bima betu
yi betu.

6

Kudinatisa bizitu yi bakwetu

1 Baphangi bama, ho ni
mutu mosi bamukwata mu
kifu, benu lwisi zingila mu
kitembu, muvutulenu mu
nzila yi ndembamu yosu.
Kaasi kebenu benu phi,
lwabwanana mu kimeka.
2 Natenu bizitu benu yi
benu; yibwana lwalungisila
mitsiku mya Kidisitu.
3 Amana mutu wuna wisi
divuninika, kinga keku yi

kima, kisi dihuna yandi-meni.
4 Kosu mutu katala miza mya yandi-meni; ndangu kamona yuka ni kyesi myamúheka. Kaasi kaditesaku yi mukwawu.
5 Mukuma, kosu mutu kiyeka kyandi kanáta.
6 Mutu wuna bisi longa Ndinga ya Nzambi, kakabisa bima byandi yi wuna wisiya mulonga.
7 Luditotisaku, mukuma Nzambi bisiku museya. Kyosu kina kakuni mutu, kyakina kahéla.
8 Wuna wisi kuna kikuma kya lutu lwa yandi-meni, kahéla phi bina lwisi buta lutu, disongidila lufwa; kaasi wuna wisi kuna kikuma kya Kitembu, kahéla phi bina kisi buta Kitembu, disongidila luzingu lwa mvula yi mvula.
9 Tulembwaku mu kusala mambu mamboti; mukuma yuka ni tukatudiku kikesa, twahéla bibundu byetu muna tangwa dya bukheti.
10 Yihana ni buna thwenina yi tangwa, tusadilenu kikuma kya mamboti ma batu boosu, kuluta kikuma kya mamboti ma batu babana thwenina bawu mu kimvuka kimosi kya lukwikilu.

Kukebisa kwa tsuka yi mboti

11 Talenu tulamba twa bisona byabi yilusonikini ku koku dya meni-meni!
12 Boosu bana bisi lulundika mu kukota mukhanda, babana bisi zola kudisongila ku thwala ya batu ni ba mboti benina. Kima kimosi lwesi bábwisa bawu, banyokukaku kikuma kya kitakani kya Kidisitu[a].
13 Kikuma bawu-meni bana bisi kota mukhanda, bisimyoku zitisa mitsiku; kaasi bisi zola ni benu lwakota mukhanda ndangu balenga ditsikisilaka mu lutu lwa benu.
14 Kwena meni, bwalendakanaku ni yisya lulendu lwama mu phamba yuka ni lweku mu kitakani kya Pfumu wetu Yesu Kidisitu. Mwamuna muna bakhokilaya tsi kikuma kya meni, hanga meni kikuma kya tsi.
15 Mukuma kima kilutini mupfunu, kyeku ni kukota mukhanda kondilo kukonda kota mukhanda, kaasi kubutuka mutu wa pha.
16 Amana boosu bana balánda dilongi dyadi: ngemba yi khenda za Nzambi byakala kwena bawu bwosu mu Kiseledi kya Nzambi.
17 Tukidila lelu, ka mutu ku kangyangisa; mukuma meni yenina yi bidimbu bya phasi za Yesu muna lutu lwama.
18 Yambula khenda za Pfumu wetu Yesu Kidisitu

[a] **6:12 6:12** Kukonda kwa kunyokuka: Kukota kwa mukhanda kwakala banatina bayuta ngemba mu tsi ya bisi Loma, kikuma yandu-yandu watomabya zaya bibuka bina bisi batwadisa Bayuta. Bakidisitu bana ba ngulungu bakalaku bakeba.

zakala yi kitembu kyenu, baphangi bama. Abwabuna!

Mukanda kwena bisi Efesu

Efesu

Khotidi ya mukanda

Mukanda kwena bakidisitu ba ku Efesu básonikawa kikuma kya bimvuka bya lawu bya ku Aziya dya khunda, Tidiki dya buthwena. Mukanda meni wawu, Pholu kásonikinawa mu boloku, (3:1; 2:1) wubati khundikisa yi kukhufikisa malongi ma tsuka ma Pholu kuna Mabundu mamana. Wásonama kikuma kya bakidisitu babana bakondi kala Bayuta.

Dilongi dya mbuta, ditadidini mukanda wawu kwena bisi Efesu, dyenina dibanza dya Nzambi. Dyenina diswekamu dina dyákala dyaswamana amana Yesu wázayikisadya. Dibanza dina dya Nzambi dyisi dikadila kedi bilumbu byosu. Dyisi lungila yi Yesu Kidisitu. Ditadidi phangamu ya tsi yosu, mazilu yi mafu. Dibanza dibati hanga ni kithwadi kyalungila ha kati dya batu, bawu yi bawu, yi ha kati dya batu yi Nzambi. Muna dibanza meni dyadina, Dibundu dyenina yi kifulu kya mbuta. Tangwa kabati zonzila Pholu kikuma kya Dibundu, kabati zonzila dyambu dimosi dyáhangama mu kyedika muna luzingu lwa Mabundu ma lawu ma mu hata amana dibalutidini. Kinga Pholu, musoniki wa mukanda kabati sadila bifwanisu bya lawu mu kuzonzila Dibundu. Dibundu dyenina hanga lutu lwa Kidisitu. Lutu meni luna lubati kola konda kulembwa. Dyenina hanga nzu mosi bátungila mu kisina kya Kidisitu. Bakidisitu babati landa mu kutungadya. Dyenina dyakhundakana kwena Kidisitu mu mutindu wumosi wa kuyituka hanga mukhetu kwena yakala dyandi.

Muna khaphu ya 1-3, Pholu kabati sya nzikinziki mu mana matadidini kithwadi kina kyásalama, mu nzila ya lufwa lwa Yesu hana kitakani. Bakidisitu babana bakondi kala Bayuta bakituki batu bamosi yi babana benina Bayuta. Babati tambula kwena Nzambi mamboti mamosi. Kidisitu wazangakya kibaka kya kiphala amana wákhundikisa babana bákala badikabisa. Bwabuna kánatina ngemba kwena batu boosu.

Muna khaphu ya 4-6, musoniki kabati lomba kwena bakidisitu mu kulema lukwikilu, kithwadi yi ngemba yina kisi baheka Nzambi. Babati baheka kikesa ni bazingila muna mutindu wa pha. Pholu kabati hana dilongi kikuma kya bikhunda muna kati dya kikanda (5:21-6:9). Mu kubakula

mboti-mboti milongi mina, bulungi kuzaya khadidi ya batu ba tangwa meni dyadina. Mukuku wákala ni bakhetu balemvuka kwena bayakala ba bawu. Bayakala bákala bapfumu. Mubindudi wa mukanda kabati zonzila, kuluta, kwena bayakala. Yukani bapfumu benina, bafweti kala hanga Kidisitu, yandi wálambula luzingu lwandi. Dyenina dyambu dya pha mu kuzimbulabwa kwena bayakala mu kuzola bwabuna bakhetu ba bawu (5:25-33). Dyambu dya pha hika mu kuzonza kwena ba pfumu ba tangwa meni dina ni pfumu wa hika benina yandi muna mazilu (6:9).

Mboti

1 Meni Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu, muna luzolu lwa Nzambi.

Kwena bakwikidi ba Nzambi benina [ku Efesu][a]; babana básila mbundu, benina mwena Kidisitu Yesu:

2 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba[b]!

Mamboti mana kátuheka Nzambi mwena Kidisitu

3 Lukumu kwena Nzambi, Tata wa Pfumu wetu Yesu Kidisitu! Yandi kátusakumuna muna lusakumunu lwosu lwa kitembu muna bizika bya mazilu, mwena Kidisitu.

4 Mwena yandi, Nzambi wátusola ku thwala ya kuhangama kwa tsi, ndangu twakala batu ba Nzambi amana bakonda kifu ku mesu ma yandi. Muna lungongu lwandi,

5 Nzambi wázenga tuka thama mu kutusola ni twakala hanga bana bandi ba kutsasa, muna nzila ya Yesu Kidisitu. Kázola bwabuna muna buweti bwandi;

6 ndangu betu twalumisa khembu ya khenda zina kátuheka mwena Mwana wandi wuna watondama.

7 Mwena Kidisitu, muna nzila ya menga mandi, twábongila luhulusu yi ndoluka ya masumu bwosu kwenina kuvula kwa khenda zandi.

8 Bwabuna kátufwebwalaza mu kutuheka mudimu walungila yi ngangu za-lungila.

9 Wátusengwamina diswekamu dya dibanza dyandi dina kázenga tuka thama, muna buweti bwandi, mwena Kidisitu.

10 Dibanza meni dina, kalungisa Nzambi mu tsuka ya matangwa, ditadidi kukhundikisa kwa bima byosu bina byenina mu zilu yi ha tsi amana wusibya mu kiyeka kya Kidisitu.

11 Mwena yandi, twátambula ndambu ya kimvwama

a **1:1 1:1** Mihowu myami myenina mu khunga, myeninamwoku muna masonuku mahika. b **1:2 1:2** Khenda yi ngemba: Lom 1:7.

kyetu kina kátuzengila tuka thama; betu babana kátekila sola Nzambi tuka ku luyandiku, bwosu buna dyákala dibanza dya wuna wisi lungisa mambu moosu, bwosu buna lwenina lukanu lwa luzolu lwandi.
12 Tuzatulenu khembu ya Nzambi, betu babana twátekila sya kivuvu kyetu mwena Kidisitu!
13 Mwena yandi, benu phi, tangwa lwáyuka musamu wa kyedika, Musamu wa Bukheti wuna wálunatina luhulusu, lwakwikila mwena Kidisitu; amana bálunamika kidimbu kya Kitembu Kyatoma wuna kálusila kilangi.
14 Kitembu meni wuna kenina thuka ya kuvwa kwetu; kithama kina dyakútumukina mu kimakulu kanda dya Nzambi. Hahana ni tuyimbilenu khembu ya Nzambi!

Lombilu lwa Pholu

15 Yi hakana ni meni phi, buna yíyuka mu kuzonzila mambu matadidi lukwikilu lwenu mwena Pfumu Yesu yi lungongu lwenu kwena bakwikidi[d],
16 yisiku lembwa muna lombilu lwama mu kuvutula matondu kwena Nzambi kikuma kya benu[e].
17 Amana ndombini kwena Nzambi wa Pfumu wetu Yesu Kidisitu, yandi wenina Tata wa khembu, kaluheka kitembu kya mudimu yi kina kya tsengumuka, ndangu lwalenga muzayila.
18 Ndombini phi kalutemuna mesu ma mbundu yenu ndangu lwabakisa mutindu wa kivuvu kina kyákangama ku mbila yandi, kuvwa kwa lawu kwa khembu yina kálusila hakati dya bakwikidi,
19 yi kutoka kwa ngolu zandi zina zilutini kenina zawu kikuma kya betu babana thwisi kwikila. Ngolu meni zina kásongilaza muna ngolu zandi zoosu;
20 tangwa kámufutumuna Kidisitu ha kati dya bafwa amana wumuzakadisi kuna koku dyandi dya kitata, muna mazilu.
21 Kidisitu wábonga kifulu hana thandu ya kipfumu kyosu, ngolu zoosu, hamu dyosu, luyalu lwosu yi khumbu yosu yina yisi tangama lwesi ha tsi haha yi muna tsi yina yakwísa.
22 Nzambi wátulula byosu muna malu ma Kidisitu, wámuhana hanga Pfumu wa mbuta hana thandu ya Dibundu.
23 Dibundu dyenina Lutu lwa Kidisitu; mwena yandi, mwamuna kisi zingila Nzambi wa muthu, yandi wábasisa byosu mwena boosu[f].

2

Tuka ku lufwa yi kuna luzingu

d **1:15 1:15** Lom 1:8; Khl 1:3,9; 1Ti 1:2-4; Flm 4. e **1:16 1:16** Mth 26:27 f **1:23 1:23** Khl 1:21

1 Amana benu lwákala
theti bafwa kikuma kya mbi
zenu yi kikuma kya masumu
menu.
2 Mwamuna lwakala di-
hana theti muna ndyatidi
yenu ku luzingu lwa tsi yayi.
Amana lwakala lemvwakila
pfumu wa bitembu bya mbi
byisi yala hakati kya tsi yi
zilu. Kitembu meni wuna
wubati hanga muhangu
mwena batu babana bisiku
lemvuka kwena Nzambi.
3 Betu boosu phi, twákala
theti muna mukanzu wa
batu babana, amana twakala
zingila muna tsambu za mbi
za kimutu kyetu yi kitembu
kyetu. Amana, kikuma kya
bifu byetu twátangamina mu
pfundusu ya Nzambi hanga
batu bahika.
4 Kaasi kheni ya Nzambi
yilutini kitesu, kikuma kya
lungongu lwa mbuta luna
kátutyela,
5 amana betu bana
twákala bafwa mu moya
kikuma kya mitsoki myetu,
yandi wátuvutula hika mu
luzingu ha kimosi yi Kidisitu.
Mu khenda luhulukidini
benu.
6 Nzambi kátufutumuna
ku lufwa ha kimosi yi
Kidisitu Yesu amana
wátuzakadisa ha kimosi
yi yandi muna bizika bya
mazilu;
7 ndangu kasongila, muna
matangwa makwísa, buweti
bwandi buna buhitini kitesu
kwena betu mwena Kidisitu
Yesu.
8 Kikuma mu khenda
za Nzambi lwáhulwakila
benu, mu nzila ya lukwikilu.
Luhulusu luna lutukiku
kwena benu-benu, dyenina
kabu dya Nzambi;
9 ditukiku ku mihangu
myenu, yi hana ni ka mutu
ku wufwani kaditsikisa.
10 Mukuma betu thwen-
ina bihangwa byandi;
mwena Kidisitu Yesu
twáhangamina, kikuma kya
mihangu mya bukheti mina
kátekila yidika Nzambi,
ndangu twasadilamya.

Kima kimosi mwena Yesu Kidisitu

11 Yi hana ni yindulenuti
buna lwákala theti! Benu
lwákala batu bakondi kala
Bayuta; Bayuta bakala
lubongila hanga batu
bakonda kota mukhanda
amana bawu-meni, bisi
ditela ni batu bákota
mukhanda kikuma kya
mukhanda wuna bábayotisa
muna lutu yi ku moku ma
batu.
12 Muna tangwa dyadina,
benu lwákalaku kedi yi
Kidisitu; lwákalaku keti
muswa wumosi hana kati
dya Kiseledi; banzenza
lwákala ku bulunda bwa
bilangi; benu lwakala zinga
konda kivuvu yi konda
Nzambi.
13 Kaasi buthwena, mu
kimvuka yi Kidisitu Yesu,
benu lwákala kyana,
lwábwesuka mu nzila ya
kimenga kyandi.
14 Mukuma yandi-meni
Kidisitu wátunatina ngemba,
muna nzila ya kimenga
kyandi, mu kubundikisa
Bayuta yi batu bana bakondi

kala Bayuta, ndangu bakituka mutu mosi. Yandi wámwanga kibaka kya ngyengu kina kyakala bahambula yi kukasa bimbeni.

15 Wámanisa ngolu za mitsiku mya Bayuta, miswa mya myawu yi nzengulu za myawu, ndangu kabakitula mutu mosi wa pha, batu boosu, mwena yandi: bwabuna káyidikila ngemba.

16 Muna nzila ya lufwa lwandi ha kitakani, Kidisitu wábakhundikisa batu boosu mu lutu lumosi yi kuvutula ngemba ha kati dya bawu yi Nzambi; muna nzila ya kitakani, wázangakya kiphala.

17 Musamu wa Bukheti kisa longa Kidisitu, wutadidi ngemba kwena benu lwákala kyana amana wutadidi ngemba kwena babana bákala bela-bela[a].

18 Kikuma, muna nzila ya yandi, mwamuna twábongila muswa wa kutelama, kwakala betu Bayuta kondilo bana bakondi kala Bayuta, ku thwala ya Nzambi Tata, muna Kitembu mosi.

19 Ihana ni, benu batu lwakonda kala Bayuta, lweku hika banzenza keti batu bátuka kuma kwahika; kaasi buthwena lwekina batu ba kikanda kya Nzambi, lwekina butuka dya Nzambi.

20 Benu, bálutungila ha thandu ya mipfundila mina báyidikila yi bathumwa yi bambikudi; Kidisitu Yesu yandi-meni kenina tadi dya ha sina.

21 Mwena yandi, mwisi zyamina thungidi zoosu ndangu zakituka nzu ya Nzambi yatoma.

22 Mwena yandi, benu phi lwekina thungidi yimosi mu kimvuka yi bakwenu, ndangu lwakituka nzu ya Nzambi mu Kitembu.

3

Kitumu kya Pholu kwena bana bakondi kala Bayuta

1 Kikuma kya bwabuna, meni Pholu, mutu wa boloku wa Kidisitu Yesu kikuma kya benu bana lukondi kala Bayuta[a]...

2 Benu lwáyuka kwenu mboti phila ya kiyeka kina kápheka Nzambi muna khenda zandi kikuma kya benu.

3 Mu nzila ya nzayikusu kátsengwamina kitsweki kya mabanza mandi, bwosu yilusonikinibwa mu khufi.

4 Mu kutangaka mamana, lwalenda bakula ngangu zina yítambula kikuma kya kisalu kya Kidisitu.

5 Muna makula mana máhita, diswekamu dina, Nzambi kásengumunadyoku kwena batu; kaasi buthwena, wusengumunidya kwena bathumwa bandi yi bambikudi, muna nzila ya Kitembu.

---

[a] **2:17 2:17** Yes 57:19. [a] **3:1 3:1** Pholu kamanisidyoku dibanza dya nzila yayi ndangu kayandululadya muna nzila ya 14. Nzila zazi zenina ha kati haha, zibati zonzila kitumu kyandi yi bitsweki bina kafwani mu kusamuna.

6 Diswekamu dyadina dyenina: bana bakondi kala Bayuta bisi tambula kimvwama kimosi yi betu Bayuta; benina phi yi lutu lumosi amana bisi tambula mamboti ma kilangi kimosi, mwena Kidisitu Yesu, muna nzila ya Musamu wa Bukheti.

7 Muna Musamu wa Bukheti meni wuna, mwamuna yíkitukila musadi, bwosu dyenina kabu dya khenda dina kápheka Nzambi, mu buweti bwandi yi ngolu zandi zina zilutini.

8 Kinga kwena meni yenina wa khunda ku̱hita bakwikidi boosu, báhana kabu dina dya kusamuna Musamu wa Bukheti wa kimvwama kya mvula yi mvula kya Kidisitu, kwena bana bakondi kala Bayuta[b];

9 amana yilubula ku mwini, kikuma kya batu boosu, mutindu wuna kisi lungisila Nzambi dibanza dya diswekamu dyandi kikuma kya batu boosu. Yandi wáhanga bima byosu, wásweka diswekamu dina muna makula moosu[d],

10 ndangu mudimu wa Nzambi, muna bitini byandi bya lawu, wazayakana buthwena, mu nzila ya Dibundu, kwena luyalu lwa tsi yi kwena bapfumu bana benina muna mazilu.

11 Bwosu buna mákala mabanza ma mvula yi mvula mana kisi lungisa Nzambi mwena Kidisitu Yesu Pfumu wetu.

12 Mwena Kidisitu yi lukwikilu lwetu mwena yandi, thwenina yi kiphwanza mu kubwesuka ku thwala ya Nzambi yi mbundu mosi.

13 Yilulombini ni lukatulaku kikesa kikuma kya kiwayi kina mbati mona kikuma kya benu: zenina kikuma kya khembu ya benu.

Lungongu lwa Kidisitu

14 Pfukikidini makungulu mama ku mesu ma Tata;

15 kwena yandi kyisi tadila kikanda kyosu, muna mazilu yi hana tsi;

16 ndangu kaluheka, bwosu kyenina kimvwama kya khembu yandi, mu kukala yi kikesa muna moya yi ngolu zina zilutini muna Kitembu kyandi;

17 amana Kidisitu kazingila muna mbundu yenu muna lukwikilu amana lwazyama, lwakala phi ba kutunga mu lungongu.

18 Muna bwabuna ndangu lwalenda mu kubakisa ha kimosi yi bakwikidi, buna kwenina kutoka, dingu, kyana yi kuleya kwa lungongu lwa Kidisitu.

19 Lwazaya phi lungongu lwa Kidisitu -luna lulutini mazaya moosu- amana lwabasa yi kuna kimvwama kyosu kya Nzambi.

20 Kwena wuna walenda kusala mu kimakulu, hana thandu ya mana thwisi lomba holo thwisi banza, mu

b **3:8 3:8** 1Ko 15:9 d **3:9 3:9** Lom 16:25-26.

nzila ya ngolu zoosu zina zisi sala mwena betu,
21 kwena yandi, khembu muna Dibundu mu nzila ya Kidisitu Yesu, muna makula moosu, mvula yi mvula! Abwabuna.

4

Kutunga lutu lwa Kidisitu muna kithwadi yi lungongu

1 Kikesa mbati luheka, meni mutu wa boloku kikuma kya Pfumu: benu kátela, dyatilenu mu mutindu wuna wufwanakani yi mbila meni yayina.
2 Kalenu yi mbundu ya dikulumuna, ya talala yi sipha dya mbundu. Ditambwasenu benu yi benu bwosu lulombini lungongu.
3 Sandakenu mu kubatila kithwadi kina kisi hana Kitembu mu nzila ya ngemba yina yisi lukasa benu yi benu.
4 Lutu[a] lumosi lwenina yi Kitembu mosi, bwosu buna kivuvu kyenina kimosi kina kálutedila Nzambi.
5 Pfumu mosi kenina, lukwikilu lumosi, mbotika yimosi;
6 Nzambi mosi, wuna wenina Tata wa batu boosu, wuna wisi yala ha thandu ya byosu, kisi sala mwena byosu yi muna boosu.
7 Kaasi kosu mutu hana kati dya betu wábonga khenda muna kitesu kya kabu dya Kidisitu.
8 Kikuma kya bwabuna básonikina:
«Wátombuka muna malondi,
wábanata batu bana bakala mu boloku;
wáhana makabu kwena batu[b].»
9 Kinga, biki disongidila dya mambu mama: «wátombuka»? Disongidila ni wákulumuka phi muna milambu mya mabanda mya ha tsi?
10 Wuna wákulumuka yawuna phi wátombuka mu mazilu ndangu kabasisa tsi yosu.
11 Yandi phi wáhana makabu kwena batu boosu: bahika bathumwa, kwena bambikudi, bakwawu hika, bamwangi ba Musamu wa Bukheti, bakwawu hanga bamvungi holo balongi[d].
12 Bwosu bwabuna, ndangu kayidika bakwikidi kikuma kya muhangu wa kisyelu kyandi, mu kukodisa lutu lwa Kidisitu,
13 yi kuna twakítwakila betu boosu mutu mosi muna lukwikilu yi muna mazaya ma Mwana wa Nzambi. Bwabuna twakítukila batu bana bakodi kedi, mu kubakila phi mutela wa kyedika wa Kidisitu.
14 Muna bwabuna, twakálaku hika bana ba khunda. Twafwánanaku hika hanga koma ka masuwa kana bisi nata masambwa moosu kwena muphephi wa yanga dya mbuta, mu malongi ma mbi ma mutindu yi mutindu.

a **4:4 4:4** Lutu lumosi: Khaphu ya 2:16; Lom 12:5; 1Ko 12:12. b **4:8 4:8** Mkg 68:19. d **4:11 4:11** 1Ko 12:28.

Batu batúhunaku hika yi bukamvi bwa bawu bwa kutotisila bakwenu.
15 Kaasi mu kuzimbulaka kyedika mu lungongu, twakóla mu mambu moosu yikuna kwena mutu wuna wenina mutwa, Kidisitu.
16 Mwena yandi, lutu lwisi kitukila kima kya ngolu, kya kukhundikisa mu ndambu zoosu yi ngolu zina zifwani. Yi hana ni yuka kosu kitini kyasalaka buna bufwani, lutu lwosu lwisi kola phi mu lungongu.

Luzingu lwa pha lwa bakidisitu

17 Tala buna nzimbudini yi mana thambwasini kwena Pfumu: khadidi yenu yaswaswana yi yina ya bana bakondi kala bakwikidi, bana bisi dyatila mu mabanza ma bawu mana misiku nata kima.
18 Benina yi ngangu za kaphindi, benina banzenza ku luzingu lwa Nzambi, kikuma kya kukonda kwa mbakisilu ya bawu yi mbundu ya bawu ya tototo.
19 Bátotisa mambu mosu mana ma bukheti amana badihana mu mbongi, ndangu bahangaka mambu ma mvindu ma mutindu yi mutindu yi lukusu lwosu.
20 Kaasi benu, kabwaku buna lwáyuka kikuma kya Kidisitu!
21 Khwikidi mboti ni lwáyuka kwenu mambu moosu mana matadidini yandi, amana balulonga mambu mandi mu kyedika kina kyenina mwena Yesu.
22 Yihana, lufweti yambula kimutu kyenu kya khulu kina lwakala kyawu theti, kina kyakala yi nzoluka za bukamvi zisi bebisa.
23 Yambulenu kitembu kyenu yi ngangu zenu byakituka bya pha.
24 Amana lwavwata mutu wa pha, wuna wahangama mu phila ya Nzambi[e], muna masonga yi kutoma kuna kwisi tuka mu nzila ya kyedika.

25 Yihana ni, yambulenu bukamvi! Amana kosu mutu kazonza yi kyedika kwena khunda[f] wandi, mukuma betu boosu thwenina bitini bya lutu lumosi.
26 Ho lwakala mu khabu, lusumukaku; lunimbaku yi khabu.
27 Lumuhekaku kizika kiphidi-mutu.
28 Mwifi kayibaku hika, kaasi kadihana mu kusala yandi-meni yi moku mandi; ndangu kamona kima kina kasadisila wuna wenina mu phasi.
29 Ka ndinga yimosi ku ya mbi yalubuka muna munwa myenu, kaasi zonzakenu lwesi ndinga za bukheti, zina zisi tunga amana zisi hana khenda kwena babana babati yuka.
30 Lumuyukisaku kyadi Kitembu Kyatoma[h] wuna kalunamika Nzambi hanga kidimbu kikuma kya kilumbu kya luhulusu lwa

e **4:24 4:24** Kuy 1:26-27. f **4:25 4:25** Zkd 8:16. h **4:30 4:30** Yes 63:10.

tsuka.
31 Katulenu mambu moosu
ma khadi mana baluhanga,
nganzi, khabu, bikalu, ngusi
yi mbi za phila yosu.
32 Kalenu bukheti benu
yi benu, kalenu yi mbundu
ya kyadi; amana dilolu-
lenu benu yi benu bwosu
kalulolula Nzambi mwena
Kidisitu.

5

Kuzingila mu mwini

1 Sokululenu mbandu ya
Nzambi, mudyambu lwen-
ina bana batondama[a].
2 Dyatilenu mu lungongu,
bwosu buna phi katuzola
Kidisitu, mu kudilambula
yandi-meni kwena Nzambi
kikuma kya betu, hanga
dikabu yi kimenga kya tsudi
ya kitoku.
3 Benu lwenina bakwikidi
ba Nzambi; yambulenu
mbongi, mambu ma mvindu
muna mitindu myandi
myosu holo lukusu: lusun-
gulamoku keti mbala mosi
hana kati dya benu.
4 Ka mboti ku ni lwalubu-
laka ndinga za khadi, za
buzoba holo za mvindu.
Kaasi bulungi lwavutulaka
matondu kwena Nzambi.
5 Mukuma, zayenu bwoku
mboti ni, ka mutu mosi
ku wisi dilambula ku
kindumba, ku bizumba,
ku lukusu -disongidila ni
kufukamina nzambi za
biteki -wabonga kizika muna
Kipfumu kya Kidisitu yi kya
Nzambi.
6 Ka mutu ku kaluhuna
mu ndinga zakonda mup-
funu: kikuma, muna mambu
ma mutindu meni wawuna
zisi kwisila khabu za Nzambi
kwena batu babana.
7 Disongidila, lukalaku keti
kima kimosi kya kimvuka yi
bawu.
8 Kikuma, theti mu phipha
lwakala; kaasi buthwena,
mu kikhunda kyenu yi
Pfumu, lwekina mwini[b].
Dyatilenu hanga bana ba
mwini,
9 mukuma kibundu kya
mwini kyenina: buweti, ma-
songa, kyedika.
10 Zayakenu mu kubangu-
muna mambu mana misi
sephidisa Nzambi.
11 Lukotaku mu mihangu
mya mu phipha[d]; kaasi benu
tungululenumyoku.
12 Kikuma, mambu mana
bisi sala mu kitsweki, tsoni
menina mu kuzonzilama.
13 Kinga mana moosu,
yuka ni matunguluki kedi,
hanga malubuki ha tseki.
14 Mukuma mambu moosu
mana matungulukini, mek-
ina mwini. Yi hana ka-
zonzidi bwabu:
«Tokama, ngeyi wubati
nimba,
futumuka ha kati dya bafwa,
amana Kidisitu kakukenzula.»
15 Yi hana ni kebenu mu
ndyatidi yenu. Lukalaku
hanga bazoba, kaasi hanga
batu badimuka.
16 Sadilenu bukheti
tangwa dina dyenina ku
thwala ya benu, mukuma
bilumbu bya mbi byenina.

a **5:1 5:1** Lev 19:2. b **5:8 5:8** Yes 60:1-3. d **5:11 5:11** Lom 13:12.

17 Lukalaku hanga bazoba, kaasi syenu ngolu mu kubakisa buna lwenina luzolu lwa Pfumu.
18 Luzelaku vinu, kikuma kwiti dyandi dyisi nata ku mvwalangani; kaasi kalenu babasa yi Kitembu Kyatoma.
19 Dihekenu kikesa benu yi benu mu nzila ya mikunga yi mikunga mya khembu yi mina mya Kitembu; yimbilenu, kumisenu phi Pfumu muna mbundu[e] yenu yosu.
20 Kosu tangwa yi muna mambu moosu, vutulenu matondu kwena yandi wenina Nzambi yi Tata wetu, muna zina dya Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

Bakhetu yi bayakala

21 Dilemvwakilenu benu yi benu kikuma kya bweya mwena Kidisitu.
22 Yi hana ni bakhetu, lemvukenu kwena bayakala benu bwosu lwisi lemvuka kwena Pfumu.
23 Mukuma, yakala kenina pfumu wa mukhetu, bwosu kenina Kidisitu Pfumu wa Dibundu dina dyenina lutu lwandi, amana yandi phi wenina Muhuludi wa dyawu.
24 Disongidila, bulungi bakhetu balemvuka kwena bayakala ba bawu bwosu buna dyisi lemvuka Dibundu kwena Kidisitu.
25 Bayakala, zolenu bakhetu benu bwosu kázola Kidisitu Dibundu, amana wáditambika yandi meni kikuma kya dyawu;
26 ndangu katomisadya, mu kusemisadya mu mamba yi mu Ndinga.
27 Kázola ni Dibundu meni dina dyamonika ku thwala ya yandi, yi khembu, dyakonda mvindu, keti tona, keti kifu kimosi. Kaasi dyakala dyatoma amana dyakonda kifu.
28 Phila mosi ni bayakala bafweti zola bakhetu ba bawu bwosu bisi zola lutu lwa bawu meni. Wuna wazola mukhetu wandi, kisi dizola yandi meni.
29 Kikuma heku mutu wábwisa kedi lutu lwa yandi meni; kaasi kisilwa disa amana kisilwa yidika, bwosu kisibwa sala Kidisitu kikuma kya Dibundu,
30 kikuma betu thwenina bitini bya lutu lwandi.
31 «Yi hana ni yakala kasísa tata wandi yi ngudi wandi ndangu kakhundakana kwena mukhetu wandi, amana bawu bodi bakítuka lutu lumosi[f].»
32 Diswekamu dimosi dya mbuta dyenina hana; meni nzonzi ni matadidi Kidisitu yi Dibundu.
33 Yi hakana ni, mosi-mosi wa benu kazola mukhetu wandi hanga yandi meni, amana mukhetu kazitisa yakala dyandi.

6

Bana yi bibuti

1 Bana, lemvukenu kwena bibuti byenu bwosu kazodibwa Pfumu, mukuma bwabuna bwenina masonga.

e **5:19 5:19** Mkg 33:1-3. f **5:31 5:31** Kuy 2:24.

2 «Zitisa tata waku yi ngudi
waku» wawuna mutsiku wa
theti wenina yi kilangi:
3 «ndangu wakala mu
kyesi, wazinga phi luzingu
lwa kyesi lawu ha tsi[a].»
4 Amana benu, batata,
bikalulu byenu, binyoku-
naku bana benu. Kaasi bat-
sasenu mu kubasongisaka yi
milongi mina mituki kwena
Pfumu.

Basadi yi bapfumu

5 Benu basadi, lemvukenu
kwena bapfumu benu hanga
mu kimutu yi bweya yi
matekita mu kudikulumuna
kwa mbundu yenu, bwosu
lwisi lemvuka kwena Kidis-
itu.
6 Lusadilabwoku lwesi ha
mesu ma bawu hanga bana
bazodi kuditondisa kwena
batu; kaasi hanga basadi ba
Kidisitu bana bisi lungisa lu-
zolu lwa Nzambi yi mbundu
ya bawu yosu.
7 Basadilenu yi luzolu
lwa mboti, hanga basadi ba
Pfumu kaasi ka basadi ba
batu ku.
8 Zayenu ni: kosu mutu,
kakala muhika, keku
muhika, kabónga lufutu
lwandi kwena Pfumu, muna
kitesu kya mboti yina
kasadila.
9 Kwena benu phi bap-
fumu, hangenu phila mosi
ku thwala ya basadi benu.
Syenu ku kabeta tsokisila.
Luzayibwa ni benu yi bawu,
lwenina yi Pfumu mosi mu
mazilu, amana yandi kisiku
swasisa batu[b].

Binwaninu bya Nzambi

10 Ku tsuka, bongenu ngolu
zenu mwena Pfumu yi muna
ngolu zandi zina zilutini
kitesu.
11 Vwatenu binwaninu
byosu bya Nzambi, ndangu
lwazyama ku thwala ya
bimeka bya kiphidi-mutu.
12 Mukuma, tubatiku
nwanisa batu kaasi ngolu
za luyalu lwa mbi, bip-
fumu bina bilutini kitesu
yi bitembu byabina byisi
yala muna midima; ngolu
za bitembu bya mbi bina
byenina muna bizika bya
mazilu.
13 Yi hana ni vwatenu
binwaninu byosu bya
Nzambi! Ndangu lubwaku
mu bilumbu bya mbi, amana
kunima kunwana yi kuna
tsuka, lwazyama.

14 Disongidila, zyamenu
mboti: kasenu kyedika
hanga mukaba muna
mbunda zenu, amana vwa-
tenu masonga hanga muledi
wa bisengu wuna wisi sweka
thulu;
15 vwatenu, hanga tsabatu,
Musámu wa Bukheti wuna
wanáta ngemba.
16 Muna mambu moosu,
vwatenu lukwikilu hanga
kibalaka kina kyalúsadisa
mu kuzima mbawu ya
phunza zina kalútimbwala
mbeni.
17 Vwatenu hanga phwa,
luhulusu; hanga mbedi ya
phoku, ndinga ya Nzambi
yina kisi hana Kitembu Ky-
atoma.

a **6:3 6:3** Kul 20:12; Klg 5:16. b **6:9 6:9** Klg 10:17.

18 Lombilakenu kosu tangwa bilomba bya mutindu yi mutindu muna nzila ya Kitembu. Kikuma kya bwabuna, temunenu mesu amana lulembwaku mu kulombilaka kosu tangwa kikuma kya bakwikidi boosu.
19 Lombilenu phi kikuma kya meni, ndangu muna tangwa dyosu dina yibónga ndinga, Nzambi kaphekaka mihowu mina milungi mu kutungulula yi kikumbwala bitsweki bya Musamu wa Bukheti.
20 Mbatanana buna yenina buthwena mu miyololu, yenina kilolu kya Musamu wa Bukheti meni wuna. Lombilenu ndangu yilongawa yi kikumbwala bwosu buna pfwani yilongilawa.

Mboti za tsuka

21 Tisiki[d], phangi wetu watondama yi nduku wetu wa kisalu kya Pfumu yi musadi wuna thwisi sila mbundu, kalúheka tsangu za meni zoosu ndangu lwazaya mana yisi hanga yi buna yekina.
22 Mbongi lukanu lwa kuluhitika yandi ndangu lwazaya buna thwenina, amana kaluzyamisa.
23 Yambula Nzambi, Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu Kidisitu bahana kwena baphangi boosu ngemba yi lungongu ha kimosi yi lukwikilu.
24 Yambula Nzambi kahana khenda zandi kwena babana boosu bisi muzola Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi lungongu luna lwisiku nikana.

d **6:21 6:21** Mhb 20:4.

Mukanda kwena bisi Fidiphu

Fidiphu

Khotidi ya mukanda

Pholu kákangula Dibundu dya Fidiphu muna tangwa dya kitambu kyandi kina kya zodi kya kitumu. Dyadina Dibundu dya theti kákangula ku tsi ya Elopha. Mbanza ya Fidiphu yenina kuna ki-mama kya londi dya Ngeleti, muna kinzunga kya Masetwani.

Mukanda wa Pholu kwena bakidisitu ba Fidiphu wubati songila bikhunda bya ngolu bina byenina ha kati dya thumwa yi kimvuka kya bakidisitu. Pholu wuzodini ni kakwatikisabya hika ngolu. Mu boloku kenina. Phasi kabati mona kikuma kya buna kalendaku mu kuhanga kima keti kubatala bisi Fidiphu. Kabati bazimbwala mutindu wa lungongu luna kenina wawu kikuma kya bawu. Kabati zimbula phi ni mu kiwayi kenina. Kikuma, batu bahika babati basamwana Kidisitu mu sunga dya mbi amana bazodi ni babanatina mu lengu ndinga (1:15-17; 2:21; 3:2 yi 18). Pholu wusini kivuvu mu kutuma basindikidi bandi ba kisalu ku Fidiphu mu kwenda hana kikesa kwena kimvuka kya bakidisitu yi kubonga tsangu za bawu (2:19-30). Kwena bawu, bakidisitu ba ku Fidiphu hanga bamuhitikini Pholu makabu (4:10-20). Mukanda kwena bìsi Fidiphu wubati vutula matondu kwena bisi Fidiphu, wubati baheka malongi yi kikesa muna lukwikilu lwa bawu.

Pholu kabati sya kuna mesu ma bisi Fidiphu luzingu yi lufwa lwa Pfumu Yesu (2:6-11). Yesu wásisa byosu bina kákala byawu. Kikuma kya bwabuna, Nzambi wámutombula ha thandu ya kima kyosu yi boosu. Phila mosi phi yi Pholu wásisa miluta mina bakala muheka theti ku dingumba dina dya Bayuta (3:3-10). Buthwena, wutambwasini mu kunyokuka kikuma kya Yesu Kidisitu. Mu boloku kenina, amana wayilama kenina mu kulambula luzingu lwandi. Kenina yi kivuvu kya kufutumuka, kilumbu kimosi, ku lufwa. Thumwa kabati lomba kwena bisi Fidiphu mu kulanda mbandu ya yandi (3:17; 4:9.)

Mu kuleya kwa mukanda wawu wosu, Pholu kabati zimbula kyesi kina kisi muheka lukwikilu. Kabati hana kikesa kwena bisi Fidiphu mu kuzingilaka mu kyesi. Kyesi meni kina kyisi monikina muna lebakani yi muna phasi, muna tangwa dina benina bakidisitu mu kithwadi bawu yi bawu ha kimosi yi Pfumu Yesu.

Mboti

1 Meni Pholu yi Thimoti, basadi ba Kidisitu Yesu.

Kwena bakwikidi boosu benina mwena Kidisitu Yesu kuna Fidiphu, yi batwadisi yi kwena basyelu:

2 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Matondu yi lombilu

3 Yisi vutula matondu kwena Nzambi wama muna mbala zoosu zina yisi lusungula.

4 Yisiku lembwa mu kulombilaka yi kyesi muna bilomba byama byosu kikuma kya benu boosu,

5 kikuma kya lusadisu lwenu ku Musamu wa Bukheti, tuka kilumbu kya theti yi buthwena bwabu.

6 Yenina yi kikumbwala ni wuna wáyandika muhangu wa bukheti ha kati dya benu, kaláṅda tsuka ya wawu yi muna kilumbu kya kwisa kwa Kidisitu Yesu.

7 Bwenina bwa masonga kikuma kya meni ni yikala yi mabanza ma mutindu wawu kwena benu boosu. Kikuma, lwenina muna mbundu yama, benu boosu lwisi khundakana muna kabu dina kaphekini Nzambi, dyakala mu tangwa dina yenina mu miyololu, keti mu tangwa dina yisi zonzila Musamu wa Bukheti ni wa kyedika wenina.

8 Kikuma, Nzambi kenina mbangi wama: yenina yi tsambu ya lawu kikuma kya benu boosu, muna lungongu lwa Kidisitu Yesu.

9 Amana tala mana yisi lomba kwena Nzambi muna bisambu byama: zola dyenu dyavulaka kosu tangwa, dyákala dyabasa muna mazaya yi muna mbakisilu yalunga,

10 bwabuna lwazáyila kubangumuna mambu ma mboti. Ndangu lwakala batu ba kasemi amana bakonda kifu muna kilumbu kya Kidisitu.

11 Lwakála babasa mu mihangu mya masonga mana misi tuka mu nzila ya Yesu Kidisitu, kikuma kya khembu yi lukumu lwa Nzambi.

Luzingu, Kidisitu

12 Nzodi ni lwazayabwa, baphangi: mambu mana mambwidiki matomi sadisa mu kumwangana kwa Musamu wa Bukheti.

13 Muna mutindu meni wawuna, batsinzidi boosu muna nganda ya pfumu wa mbanza yi muma mwosu, bazaya ni mu miyololu yenina kikuma kya Kidisitu.

14 Amana miyololu myama mihani kikesa kwena baphangi ba lawu mwena Pfumu, mu kukasa kwa mbundu kikuma kya kulonga Ndinga ya Nzambi konda bweya.

15 Bwa kyedika ni bahika hana kati dya bawu babati samuna musamu wa Kidisitu mu kiphala yi mabanza ma ngyuma, kaasi bakwawu bisiwa samuna yi mabanza ma bukheti.

16 Baba baba babatibwa sadila mu lungongu mukuma bazayi ni yenina hana kikuma kya kuzonzila Musamu wa Bukheti.

17 Bahika babati samuna musamu wa Kidisitu yi mabanza ma kunwanina; mabanza ma bawu ma mbi menina, bisi banza ni bakosikila hika kiwayi hana thandu ya miyololu myama.

18 Ka dyambu ku! Kima kihitini mupfunu mu byosu, keti bweti babati samuna musamu yi mesu ku tsi ya lukaya kondilo ma kyedika, musamu wa Kidisitu babatiwa samuna, amana nsangwadini kikuma kya bwabuna. Yilánda hika mu kusangwala,

19 mukuma nzayi ni mamana moosu mabáluka kikuma kya luhulusu lwama, kikuma kya bisambu byenu yi mu lusadisu luna kisi ndatina Kitembu wa Yesu Kidisitu.

20 Kikuma, muna mana mbati hingila, mana tsidini kivuvu, yikwátukaku tsoni. Kaasi, keti buthwena, keti bilumbu byosu, yi kikumbwala kya lawu yisóngila kutoka kwa Kidisitu muna lutu lwama lwosu, keti mu luzingu lwama, kondilo muna lufwa lwama.

21 Mukuma, kikuma kya meni, luzingu lwenina Kidisitu amana lufwa lwenina lufutu.

22 Kaasi yuka ni kukala mu luzingu lwa kimutu kwapheka hika muswa wa kulungisa muhangu wa mupfunu, hana nzayiku keti biki fwani yisola hika.

23 Mbati nwana yi mambu modi mama mabati tendana: nzodi yikatuka mu luzingu lwalu lwa kimutu ndangu yikala yi Kidisitu, bwabuna buhiti kitoku;

24 kaasi kikuma kya benu, bulungi yinanga hika mu luzingu lwa kimutu.

25 Amana bwosu tsini mbundu muna bwabuna, nzayi ni mu luzingu yikála hika, yinánga hika hakimosi yi benu boosu kikuma kya kulusadisaka ndangu lwakola amana lwakala mu kyesi muna lukwikilu.

26 Ndangu, tangwa yikála hika ha kati dya benu, kyesi kyenu mwena Kidisitu Yesu kyalútuka kuhita kina lwáyuka mu kumbona hika meni.

27 Kima kimosi, lwazingila bwosu buna wulombini Musamu wa Bukheti wa Kidisitu. Ndangu, ata yisi lutala, ata yisiku lutala, yiyukaka ni ludisimbididi mu kithwadi muna kitembu kimosi, lubati nwana hakimosi muna mbundu yimosi kikuma kya lukwikilu luna lwátungila ha thandu ya Musamu wa Bukheti.

28 Amana lubayukaku bweya babana bisi lutendisa; kina kyakála kidimbu kikuma kya kuzangana kwa bawu, amana benu mu nzila ya luhulusu lwenina; kwena Nzambi misi tuka mamana.

29 Mukuma, muna mana matadidini Kidisitu, Nzambi káluhekila khenda, heku ni kikuma kya kukwikila lwesi mwena yandi, kaasi kikuma phi kya kunyokuka kikuma kya yandi.

30 Buthwena, lubati nwana mvita ya mutindu wumosi

yi yina lwámbona meni mu kunwana mbala yikwawu, amana yi yayina bwosu luzayini, mbati nwana hika.

2

Kudikulumuna yi kutoka kwa Kidisitu

1 Kikhunda kyenu hakimosi yi Kidisitu, kikesa kyisi luheka? Lungongu lwandi lwisi lusangumuna? Mu kithwadi lwenina yi Kitembu? Lwenina yi zola yi buweti hana kati dya benu yi benu?

2 Basisenu kyesi kyama mu nzila ya kuyukanaka, kukalaka yi zola dimosi, kukhundakanaka mu mbundu yi mabanza.

3 Luhangaku kima mu mbundu ya kuwila, kondilo mu kusanda lukumu lwa phamba-phamba kaasi mu kudikulumunaka, lwamonaka bakwenu hanga mbedi ni baluhitini benu.

4 Ka mutu ku kasandaka lwesi muluta wa yandi meni, kaasi kosu mutu kabanzilaka phi bakwawu.

5 Hana kati dya benu, banzakenu hanga batu benina bakhundakana kwena Kidisitu Yesu:

6 Yandi wákala Nzambi,
kaasi kámonabwoku hanga kima kya kuwila.

7 Kaasi wádiwongumuna mu byosu bina kákala byawu, amana wádikitula hanga musadi.

Wákituka mutu hana kati dya batu; kazayakana hanga mutu;

8 wátoma dikulumuna amana wádisongila mutu wa bulemvu yi kuna lufwa, lufwa hana kitakani.

9 Yi hakana phi, Nzambi wámutombula hana kisoka amana wámuheka zina dina dihitini zina dyosu.

10 Ndangu, muna zina dya Yesu, kungulu dyosu dyafukama, muna mazilu yi hana tsi yi muna sina dya tsi[a],

11 amana munwa wosu wasamuna, muna khembu ya Nzambi Tata: «Yesu Kidisitu kenina Pfumu!»

Kulema hanga mwini muna tsi

12 Yi hana ni, baphangi batondama, bwosu buna lwakala lemvuka tangwa dyosu dina yíkala kwena benu, hangenu hika mutindu wumosi buthwena bwabu yeninahoku. Landenu bwabuna mu kusadila luhulusu lwenu, yi luzitu yi kitswi,

13 mukuma Nzambi kabati sala hana kati dya benu, kabati lukitula batu bana balungini mu luzolu yi kulungisa mana mafwanakani yi tsambu ya yandi ya bukheti.

14 Salenu dyambu dyosu konda kunyengalakana keti matendu,

a **2:10 2:10** Sina dya tsi: mihowu myami mizonzi phi ni muna kalunga.

15 ndangu lwakala konda kifu amana ba kasemi, bana ba Nzambi bakonda kifu hana kati dya batu babana ba mbi yi bazangana ba tsi yayi. Lufweti kenzula hanga mwini wa tsi,
16 mu kunataka ndinga ya luzingu. Lwaluna lwakála lulendu lwama muna kilumbu kya Kidisitu: kikuma yítakulaku mu phamba, kondilo yínyokukaku mu phamba.
17 Kaasi keti bweti ni menga mama mafwani kutyakana, hanga kabu dina bakosikidi ku kimenga kikuma kya kisalu kya lukwikilu lwenu; muna bwabuna, mu kyesi yenina amana mbati sangwala hakimosi yi benu boosu.
18 Sangwalenu benu phi, amana sangwalenu hakimosi yi meni.

Kitumu kya Thimoti yi Ephafoditi

19 Tsini kivuvu, mwena Pfumu Yesu, mu kuluhitika, ka thama ku, Thimoti, ndangu yibongila kikesa muna mamẹni ma benu mana kambénikina.
20 Kikuma, heku mutu wa hika walenda bakisa mabanza mama kikuma kya benu, yuka ni ka yandi ku lwesi yi mu kudiyangisaka, kyedika, kikuma kya benu.
21 Boosu babana basadini, ndandu za bawu meni lwesi bisi sanda kaasi bisiku sanda mambu ma Yesu Kidisitu.
22 Kaasi kikuma kya Thimoti, luzayini benu benu mutindu wuna kádihanina kwena meni mu kusala kisalu kya Musamu wa Bukheti, hanga mwana belabela yi tata wandi.
23 Amana khwikidi ni yilúhitika yandi tangwa dina yibákisila mutindu wuna mabati kwendila mambu meni meni;
24 amana yenina yi kikumbwala, mwena Pfumu, ni ka thama ku, yikwisa lutala meni meni.
25 Amana, mboni ni bwenina bukheti mu kuluhitika phangi wama Ephafoditi, wenina phi mukwetu wama wa kisalu yi musadi wuna wisi tsadisa mu kunwana muzingu, wuna wenina phi muzika wuna lwátuma benu mu kundatina bima bina yikadi byawu mupfunu.
26 Kikuma kenina yi tsambu mu kulumona hika benu boosu, amana phasi lawu kayukiki ku mbundu kikuma benu lwayuki ni yandi wabela kakadikini.
27 Kikuma, wabela kákala amana kakala lakana; kaasi Nzambi kyadi kámuyukila amana ka kikuma kya yandi lwesi ku, kaasi ndangu phi khalaku mu kyadi kya lawu.
28 Yimutumi hika yi tswasu yosu, ndangu lwasangwala mu kumumona, amana meni meni yikala yi kyadi kya khunda.
29 Yihakana ni, muyambenu yi kyesi kyosu mwena Pfumu. Bazitisakenu batu ba mutindu wuna,
30 mukuma, kazodi kafwa kikuma kya kisalu kya Kidisitu; bwosu lwaléndaku

benu mu kwisa tsadisa, yandi wátambwasa mu kusya luzingu lwandi mu kihonza ndangu kisa tsadisa.

3

Mutu walunga ku mesu ma Nzambi

1 Mu kumanisa, baphangi bama, sangwalenu mu kukala mwena Pfumu. Bungyeku phasi mu kululandwadila mana yílusonikina kedi, mamana málusadisa mu kulutanina.

2 Kebenu yi bambwa[a] babana, kebenu yi basadi ba mbi, kebenu yi batu bana bisi lulundika mu kudikotisa mukhanda!

3 Mukuma betu thwenina batu babana bakota mukhanda wa mukwandi, betu babana thwisi sadila Nzambi mu nzila ya Kitembu kyandi, thwisi ditsikisila mwena Kidisitu Yesu, amana thwisiku sya kikumbwala mu mambu ma lutu.

4 Kinga, meni phi, yenina mawu mambu mana pfwani yisila kikumbwala muna lutu. Ho ni mutu kabanzaka ni fwani kasya kivuvu mu mambu ma lutu, meni ndungi mu kuhangabwa kuluta.

5 Mu kilumbu kya nana, kunima lubutuku lwama, yíkota mukhanda, yenina mukwa Kiseledi wa mukwandi, muna kanda dya Benzyame, mwisi Hebelu yenina, muna butuka dya Hebelu. Muna mana matadidi mitsiku, Mufwadisi khadikini,

6 muna mana matadidini zangi, yínyokuna Dibundu. Muna mana matadidini masonga mana bisi sanda batu mu nzila ya mitsiku, yíkala konda kifu.

7 Kaasi mambu mana mákhala hanga ndandu, mbatima mona buthwena hanga kima kya phamba kikuma kya Kidisitu.

8 Kaasi mbati tala mambu mana moosu hanga kima kya phamba, kikuma kya mamboti mama mahitini mu kutoka: kuzaya Kidisitu Yesu Pfumu wama, kikuma kya yandi yítambwasila mu kutotisa mambu mana moosu, amana yisi mona moosu hanga tswala, ndangu yibonga Kidisitu

9 amana bisa ngwana mwena yandi. Bangwanaku yi masonga ma meni-meni mana misi tuka ku mitsiku, kaasi mana misi tuka mu nzila ya lukwikilu mwena Kidisitu, masonga mamosi misi tuka kwena Nzambi amana misi yekamina mu lukwikilu.

10 Kima nzodini, kumuzaya Kidisitu yi ngolu za lufutumuku lwandi, kukala mu kithwadi ku phasi zandi yi kufwanana yi yandi muna lufwa lwandi,

11 yi kivuvu ni meni phi yifútumuka ha kati dya bafwa.

---

a **3:2** **3:2** Muna tangwa dina, mbwa bakala mumona hanga mbisi mosi walewuka. Muhowu wawu wubati zonzila batu bana bakala tsikisa mukhanda. Tala hika muna Mth 7:6.

Thinu ku kinunga

12 Heku ni mbongima kedi
mambu mana moosu, holo
ni moosu mandungidi kedi;
kaasi thinu mbati kwenda
ndangu yibongama, kikuma
Kidisitu Yesu wákhwata
kedi.
13 Muna mambu mana
mathadidini, baphangi,
khwikidiku ni mbongilwa
kedi lufutu meni luna; kaasi
tsumbi yama yimosi: kuz-
imbakana mambu moosu
mana menina ku manima
mama amana yisya ngolu
mu mambu mana menina
ku thwala.
14 Muna bwabuna, thinu
mbati kwenda yi kuna yi-
tudila ku tsuka, ndangu yi-
bonga lufutu luna káthedila
Nzambi tuka ku zilu, mwena
Kidisitu Yesu.
15 Disongidila, betu boosu
babana twenina baki-
disitu bakola, tubanzak-
enu bwabuna. Amana
yuka ni mu dyambu di-
mosi bwabu, lubati banza
mutindu wahika, Nzambi
kalúsongilabwa wengele.
16 Muna moosu mamana,
hana tutudi kedi buthwena,
tulandenu mu kukangalaka
nzila mosi.
17 Baphangi, landenu
mbandu ya meni, amana
simbululenu mboti batu
babana bisi dyatila mu
mutindu wa luzingu luna
lwamonini kwena betu.
18 Mukuma, bwosu buna
yisi luzimbwala kosu tangwa
yi buthwena bwabu, mbati
luzimbwala hika yi mat-
sanga muna mesu, ni lawu
benina babana benina
bambeni ba kitakani kya
Kidisitu kikuma kya ndyatidi
ya bawu.
19 Tsuka ya bawu yenina
kuzangana, nzambi wa
bawu kenina kundu dya
bawu; amana khembu ya
bawu yenina muna mambu
mana misi bakwatisa tsoni
amana bisi sya mabanza ma
bawu muna bima bya tsi.
20 Kaasi kwena betu,
thwenina bisi mbanza ya
mazilu. Amana tukidila
kwakuna, tubati hingila
hanga muhuludi, Pfumu
Yesu Kidisitu.
21 Yandi wuna wakwisa
balumuna lutu lwetu luna
lwisi fwa ndangu lwakituka
hanga lutu lwandi lwa
khembu, muna nzila ya
ngolu zina zisi muheka
hamu dya kusya bima
byosu muna sina dya luyalu
lwandi.

4

1 Yi hakana ni, baphangi
bama batondama, benu
babana yisi yukila tsambu
ya lawu mu kulumona, benu
lwenina kyesi kyama yi
mukhonzi wama, kalenu
bakwikama muna luzingu
lwenu yi Pfumu.

Milongi

2 Yibahekini kikesa Ev-
wodi yi Setiki ni bayukanaka
bawu yi bawu mwena
Pfumu.
3 Kwena ngeyi phi muk-
wetu wa kyedika wa kisalu,
yikulombini ni wabasadisa,
mukuma banwaniki lawu
kikuma kya Musamu wa
Bukheti, mu kithwadi yi
meni; phila mosi phi yi

Kelemasi yi bakwetu bahika ba kisalu, babana bá́sonama mazina ma bawu muna mukanda wa moya.

4 Sangwalakenu kosu tangwa mu kithwadi yi Pfumu; ndanduludibwa hika ni sangwalakenu.

5 Yambulenu buweti bwenu bwazayakana kwena batu boosu. Pfumu wekina bela-bela.

6 Ludiyangisaku kikuma kya kima kimosi, kaasi muna mambu moosu, hanakenu bilomba byenu kwena Nzambi muna nzila ya kubokwadila hakimosi yi makabu ma kuvutula kwa matondu.

7 Amana ngemba ya Nzambi yina yihitini ma-banza moosu yalúnda mbundu zenu yi mabanza menu mwena Kidisitu Yesu.

8 Mu kumanisa baphangi bama, mambu moosu mana menina ma kyedika, moosu mana menina ma kitoku, moosu mana menina ma masonga, moosu mana menina ma kasemi, moosu mana misi sephidisa batu, yuka ni ndyambu dimosi dya bukheti dyenina hana, yindulakenu kikuma kya mawu.

9 Mambu moosu mana lwálonguka, lwátambula yi mana lwáyuka kwena meni kondilo mana lwámona kwena meni, sadilenu ma-mana. Amana Nzambi wa ngemba kakála yi benu.

Pholu vutudini matondu kwena bisi Fidiphu

10 Tsangwadi lawu mwena Pfumu, kikuma tsuka-tsuka, lungyubuki hika. Bwa kyedika ni lumbanziki kedi, kaasi lukadikiku yi phila ya kusongilabwa.

11 Nzonzidibwoku ni kikuma kya kukonda kima, kikuma yílonguka kedi mu kukalaka mu kyesi muna mutindu wuna yenina.

12 Nzayini mu kuzingila mu kiphutu bwosu buna pfwani phi yizingila mu bima bya lawu. Yílonguka mu kukala sangu-sangu kosu tangwa yi muma mwosu, keti ngyukutini, ho loni yenina yi nzala, keti yenina yi bima byafwana, ho loni khondi kima.

13 Pfwani yisala mambu moosu muna nzila ya yandi wuna wisi pheka ngolu.

14 Kaasi bwa buketi luhangini mu kung-waphama mu mambu mata-didini biwayi byama.

15 Luzayibwa kwenu bukheti, benu-benu bisi Fidiphu: tangwa yíkatuka ku Masetwani, muna tangwa dina yíyandika kuyadingisa kwa Musamu wa Bukheti, benu lwákala Dibundu dimosi mu kutsadisa, benu lwesi lwákota mambu mata-didini phasi zama keti mu kyesi kyama.

16 Mukuma, ha yíkala ku Tesalonika, benu phi lwáphitika hika mu mbala ya zodi bina yíkala byawu mupfunu.

17 Heku ni makabu mbati sanda; kima mbati sanda,

lufutu lwa mihangu myenu
mya bukheti lwayikama hika
kikuma kya benu.
18 Yenina yi bima byosu
amana yenina byawu hika
lawu, mbongibya byosu bina
luphitikiki muna moku ma
Ephafoditi. Mana menina
mananasi ma mvumba ya ki-
toku, kimenga kina katamb-
wasini Nzambi, kina kyisi
musephidisa yandi.
19 Nzambi wama kabásisa
byosu bina luvwini mup-
funu, bwosu buna kyenina
kimvwama kyandi, muna
khembu, mwena Kidisitu
Yesu.
20 Khembu yakala kwena
Nzambi yi Tata wetu, mvula
yi mvula! Abwabuna

Mboti za tsuka

21 Hanenu mboti kwena
bakwikidi boosu mwena Ki-
disitu Yesu. Baphangi ba-
bana benina ha kimosi yi
meni, mboti baluhekini.
22 Bakwikidi boosu, mboti
baluhekini; theti-theti basadi
bana benina mu nganda ya
Khayisala.
23 Yambula khenda za
Pfumu Yesu Kidisitu zakala
muna kitembu kyenu!

Mukanda kwena bisi Kholosayi

Kholosayi Khotidi ya mukanda

Kholosayi, mbanza yimosi yenina kuna ndamba ya Aziya dya Khunda, Tidiki dya buthwena. Hangambedi ni Pholu khaniku kedi kenda kinda kimvuka kya bakidisitu kya mbanza meni yayina. Kimvuka meni kyakina, báyidikaya kwena Ephafwasi wuna wákala phi mwisi Kholosayi, mosi wa banduku bandi ba kisalu (1:7; 4:12). Pholu káyuka ni bakidisitu babati bahuna kwena batu muna Dibundu dya Kholosayi. Babati hana malongi mana maswaswani yi Musamu wa Bukheti wa Yesu Kidisitu. Babati lomba kwena bisi Kholosayi ni balanda mikuku mya bawu mina mya khulu, amana phi basambilaka ngolu za hika zina zisi hanga mihangu mu tsi. Bwosu kákala Pholu mu boloku (4:3,10,18) bwalenda kala ni ku Loma, kakhanaku lenda mu kutula ku Kholosayi; yi hakana kábasonikinina mukanda wawu.

Mukanda kwena bisi Kholosayi wubati songila kifwanisu kya Kidisitu, disongidila ni wuna kásola Nzambi amana phi wámutuma ndangu kahulula batu ba tsi. Kuna Kholosayi, batu benina yi bweya bwa lawu kikuma kya bipfumu bya batu bina byisiku mona, kaasi byenina yi hamu muna tsi.

Kinga, Kidisitu ngolu kenina kuhita ngolu zina. Mu kufwa kwandi ha kitakani, wákatula kipfumu kya bawu ku mitsoki mya batu. Amana Nzambi wákatula kipfumu kya bawu ku ngolu zoosu yi ku ngolu zina zihitini, mu kuhana luzingu kwena Kidisitu, Mwana wandi. Kidisitu kenina phi mutwa wa Dibundu; dyawu dyenina hanga lutu luna báyidika yi bakwikidi boosu. Muna mbotika ya bawu, bakwikidi bisi dihanina ku lufwa yi luzingu lwa Kidisitu.

Muna ndambu ya theti ya mukanda (1:1—2:5), mukunga wumosi wálumisa Kidisitu hanga Pfumu wa tsi yi wa Dibundu (1:15-20). Ku thwala ya mukunga meni wawuna kwenina yi kisambu kikuma kya bisi Kholosayi (1:3-14). Ku nima dya mukunga meni wawuna, Pholu kabati bambukisa muzingu wandi ku kisalu kya Dibundu (1:24—2:5.)

Kunima, musoniki wa mukanda wuzimbudi kwena bakidisitu ba Kholosayi ni badikenga (2:6-23). Bafwaniku ni bayuka batu babana bisi longa mabanza ma mbi, kaasi bakala muna lukwikilu meni luna bátambula.

Ku tsuka, mukanda wubati hana ndongisila kikuma kya kunata luzingu lwa pha muna dingumba, muna kikanda yi muna bikhunda (3:1—4:6).
Mukanda wumanisini mu mboti (4:7-18).

Tsangu za mukanda kwena bisi Kholosayi babatiza sadila yi kuna lelu dyadi. Kidisitu kabati katula batu ba tsi ku ngolu zoosu za bambeni. Kabati bakatula phi ku mambu moosu mana misi bakabisa yi kubahambula. Kinga, Kidisitu, yandi kaka wáyala.

Mboti

1 Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu muna luzolu lwa Nzambi yi phangi Thimoti.

2 Kwena batu ba Nzambi, baphangi babana bisi sila mbundu mwena Kidisitu benina ku Kholosayi: Nzambi Tata wetu kaluheka khenda yi ngemba.

Pholu vutudini matondu

3 Tuvutudini matondu kwena Nzambi, Tata wa Pfumu wetu Yesu Kidisitu, amana thwisi lombila konda kulembwa kikuma kya benu.

4 Kikuma, twayukà mu kuzonzila lukwikilu lwenu mwena Kidisitu Yesu amana yi lungongu luna lwenina lwawu kikuma kya batu ba Nzambi boosu.

5 Mukuma, lwisi sya kivuvu mu mana kaluyidikila Nzambi muna mazilu. Tangwa lwayuka ndinga ya kyedika, Musamu wa Bukheti, ha watula kwa benu, wuluzayikisi kivuvu kyakina[a].

6 Musamu wa Bukheti wawu wátula yi kuna lwena benu, bwosu buna wubutini bibundu wuyalanganini muna tsi ya muthu, phila mosi kwena benu, tukidila buna lwáyuka amana lwázaya khenda za Nzambi mu kyedika.

7 Musamu wa Bukheti wawu lwabongilawa kwena Ephafwasi, nduku wetu wa kisalu, kenina musadi wa Kidisitu walunga kikuma kya benu.

8 Amana, yandi wátumenika mutindu wa lungongu luna káluheka Kitembu.

9 Yi hakana, betu phi, tuka kilumbu kina twáyukilabwa, thwisiku lembwa mu kulombila Nzambi kikuma kya benu, mu kulomba phi ni lwakala babasa mu nzayilu ya luzolu lwandi, muna mudimu wosu yi ngangu za mu kitembu.

10 Ndangu lwadyatilaka mu mutindu wuna kazodini Pfumu, ndangu twamusephidisaka bwosu buna kyisi zola mu mambu moosu; lwabuta bibundu muna mitindu mya mihangu myosu mya bukheti, lwakola muna nzayilu ya Nzambi.

11 Amana lwakituka yi ngolu mu mitindu myosu muna ngolu zandi za khembu, ndangu lwakwaminaka mu kyesi yi sipha dya mbundu ku kimeka kyosu.

12 Vutulenu matondu

[a] **1:5 1:5** 1Ko 13:13.

kwena Tata wuna wálukitula batu bana balungini mu kubonga ndambu ya kimvwama kina káswekila batu ba Nzambi muna luyalu lwa mwini.
13 Yandi wátukatula ku hamu dya mudima mu kutunata muna luyalu lwa Mwana wandi watondama;
14 mwena yandi tuvwidini luhulusu yi ndoluka ya masumu[b].

Mutu yi muhangu wa Kidisitu
15 Kidisitu kenina kifwani kya Nzambi wuna wisiku monika;
Mwana wa tsomi muna bihangwa byosu.
16 Mukuma mwena yandi byáhangamina bima byosu
muna mazilu yi hana tsi;
bina byisi monika yi bina byisiku monika;
biti bya luyalu, bipfumu,
ngolu za luyalu lwa mbi, hamu;
byosu byáhangamina mwena yandi yi kikuma kya yandi.
17 Amana Kidisitu kenina ku thwala ya kima kyosu,
amana mwena yandi byisi zyamina bima byosu.
18 Yandi kenina mutwa wa lutu,
lutu, lwaluna lwenina Dibundu.
Kenina luyandiku,
mwana wa tsomi hana kati dya bafwa,
ndangu kakala wa theti muna bima byosu.
19 Mukuma Nzambi kyesi kámonabwa ni bunzambi bwandi bwosu bwakadila mwena yandi Kidisitu
20 amana muna nzila ya Mwana wandi, wávutula kithwadi ha kati dya bima byosu yi yandi-meni;
byakala bina byenina ha tsi holo phi bina byenina mu mazilu,
tangwa kasya ngemba mu nzila ya menga ma Mwana wandi,
mana kátyaka hana kitakani.
21 Amana kwena benu lwákala theti kyana yi Nzambi, lwákala bambeni bandi muna mutindu wa mabanza menu yi muna mihangu myenu mya mbi.
22 Amana buthwena, Nzambi, wávutula kithwadi ha kati dya benu yi yandi, muna nzila ya lufwa lwa mu lutu lwa Mwana wandi, ndangu kalunata benu ku thwala ya yandi: batu ba Nzambi, bakonda kifu, bakonda keti dyambu dya kulufundila.
23 Yi hakana ni, yuka lwazingilaka mu lukwikilu, bazyama amana ba kutunga buna bufwanini. Konda kudiyambwadila ni baluhukumuna mu kivuvu kina lwábonga tangwa lwáyuka Musamu wa Bukheti. Musamu wa Bukheti meni wuna basamuna kwena bihangwa byosu bina byisi zingila mu sina dya zilu, amana

b **1:14 1:14** Efs 1:7.

kuna wawuna, meni Pholu, yíkitwakila musadi.

Minyanga mya thumwa Pholu

24 Buthwena, mbati sangwala muna minyanga myama mina mbati mona kikuma kya benu. Amana, muna lutu lwa meni, ndungisini kina kikondini ku biwayi bya Kidisitu kikuma lutu lwandi luna lwenina Dibundu.

25 Ku Dibundu yíkitwakila musadi, bwosu bwenina kiyeka kina kápheka Nzambi kikuma kya benu: ndangu yisamuna ndinga ya Nzambi buna bufwanini.

26 Diswekamu meni dina dyáswekama muna matangwa moosu yi kwena makula moosu, kaasi buthwena, dimonikini kwena bakwikidi.

27 Kwena bawu kázola Nzambi kuzayikisa kutoka kwa kimvwama kya khembu kina kitadidini diswekamu meni dyadina kikuma kya bana bakondi kala Bayuta. Amana diswekamu meni dyadina dyenina: kidisitu mwena benu, kivuvu kya khembu.

28 Yandi wuna thwisi samuna, mu kulwengisaka mutu wosu yi mu kulongaka kwena mutu wosu, muna mudimu wosu, ndangu twalenda mu kukitula mutu wosu, mutu walunga mwena Kidisitu.

29 Kyakina kikuma yisi dihekila phasi, mu kunwaninaka muna ngolu zina zisi tuka kwena yandi, zisi sala mwena meni yi ngolu zoosu.

2

1 Kikuma nzodini lwazaya ni muzingu wa mbuta mbati nwana kikuma kya benu, kikuma kya bakidisitu ba ku Lawodise yi kikuma kya bahika babana khaku kedi bambona mu kimwesa mutu.

2 Ndangu babaheka kikesa, bakala kithwadi muna lungongu. Amana bakala boosu babasa mu ngangu, kikuma kya kuzaya diswekamu dya Nzambi, disongidila ni yandi-meni Kidisitu.

3 Mwena yandi mwaswamana bima bya thalu byosu bya mudimu yi bya mazaya.

4 Nzimbudini bwabuna mu kusya ni baluhunaku kwena mutu mosi mu lengu ndinga.

5 Mukuma, ho kyana yenina mu kimutu, mu kitembu, ha kimosi yenina yenu. Mu kyesi yenina, mu kumona ni, kwena benu moosu misi hitila mu ndonga; amana lukwikilu lwenu kwena Kidisitu, lwenina lwazyama ngolu.

Luzingu lwa lunga mwena Kidisitu

6 Kikuma, bwosu lutambudini Kidisitu Yesu, Pfumu, dyatilenu mwena yandi.

7 Zikenu misodi mwena yandi, amana tungenu luzingu lwenu hana thandu ya yandi. Disyamisakenu muna lukwikilu, muna mutindu wa mamana

balulonga, amana vutulakenu matondu ma lawu kwena Nzambi kosu tangwa.

8 Dikengenu, ka mutu ku kalukwata ha mutambu ku nduka za mbi, amana za phamba. Bwenina bukamvi kwandi, bwisi zyamina ku mikuku mya batu, bwosu zenina ngolu za bitembu bya tsi[a], kaasi bweku mutindu mosi yi mana kazodini Kidisitu.

9 Mukuma, mwena Kidisitu mwisi zingila lutu lwa bunzambi bwandi bwosu.

10 Amana benu lwenina babasa mwena Kidisitu, yandi wenina mutwa wa kipfumu kyosu yi luyalu lwosu.

11 Mwena Kidisitu lwakotila benu phi mukhanda wuna wakonda hangamina ku moku ma batu. Kaasi mukhanda meni wuna mu nzila ya Kidisitu wahangamina, amana wawuna wulukutumunini benu mu kihika kya lutu lwa masumu.

12 Baluzika yi Kidisitu muna nzila ya mbotika, lwafutumuka phi ha kimosi mwena yandi, muna lukwikilu lwa ngolu zoosu za Nzambi wuna wamufutumuna ha kati dya bafwa[b].

13 Amana benu lwakala bafwa kikuma kya mitsoki myenu, yi kikuma kya bungulungwa bwa lutu lwenu, Nzambi walufutumuna ha kimosi yi Kidisitu, mu kulolula mitsoki myetu myosu.

14 Wayatawa mukanda wuna wakala tufundaka yi mikuku mya wawu, amana wakatulawa mu kukhokawa hana kitakani.

15 Nzambi wawongumuna bipfumu bya bitembu yi luyalu; walubulabya ha tseki amana wabulumunabya hanga bakwatami muna kinunga kya Mwana wandi.

16 Yi hakana ni, ka mutu ku kalufundisa ku kina lwisi dya yi kina lwisi nwa, kondi loni kikuma kya kyufu kitadidini mukinzi wa ngonda ya pha kondi loni yi mukinzi wa Sabata.

17 Byosu bina byenina kininga kya mana menina mu kukwisa, kaasi kyedika kya mawu kibati monikina muna lutu lwa Kidisitu.

18 Luyambwadilaku ni balufundisa kwena batu bana bisi sanda mu kudikulumuna mu mambu mana misi monika amana bisi sambila banzyo. Bisi dihana ku ndosi za bawu. Amana mabanza ma bawu ma kimutu misi babasisa mu kimvunya kya phamba;

19 amana bisiku simbidila kwena Kidisitu yandi wenina mutwa. Tuka kwena yandi, lutu lwosu lwakhundakanina bwa bukheti muna bikhosu yi muna misuni myisi dikwatila ha kimosi. Nzambi wisi kodisa lutu lwaluna.

Kufwa yi kuzinga ha kimosi yi Kidisitu

20 Ho ni lwafwa kedi yi Kidisitu mu mambu ma

a **2:8 2:8** Ngl 4:3. b **2:12 2:12** Lom 6:4.

bitembu bya tsi, kikuma kya biki lubati zingila hangambedi ni ku moku ma tsi hika lwenina, mu kutambwasaka ni baluhekaka mitsiku mya mutindu wawuna[d]:
21 «Wubongaku kyaki», «Wuyedikakyoku», «Wusimbaku kina».
22 Bima bina byosu byátangamina mu kuzangana ku manima ma tsadidi ya byawu. Byenina bizila yi malongi ma kimutu.
23 Mukyedika, bizila bya mutindu meni wuna, byisi monika hangambedi ni bya kabasi yi mudimu. Mukuma, bulombini ni batu basambila muna mutindu wuna bazodini bawu meni, bakala yi kudikulumuna kwa luvunu; amana badihekaka phasi muna lutu. Kaasi, bizila byabina byeku keti mupfunu, kaka kikuma kya kusephidisaka lwesi tsambu za lutu.

3

1 Amana honi benu lwátokama ku lufwa yi Kidisitu, sandakenu bima bya mu zilu, kwakuna kazakadini Kidisitu kuna koku dya kitata dya Nzambi[a].
2 Banzakenu ku bima bina byenina mu zilu, kaasi ka byabi ku byenina ha tsi.
3 Mukuma benu lwáfwa, amana luzingu lwenu lwaswekama lwenina hakimosi yi Kidisitu mwena Nzambi.
4 Kilumbu kamó́nika, Kidisitu yandi wenina luzingu lwenu, hanga benu phi lumoniki hika yi yandi muna khembu.

Luzingu lwa khulu yi luzingu lwa pha

5 Yi hakana ni, hondenu miza myosu mya ha tsi mina myenina mwena benu: mbongi, mambu ma mvindu, tsambu, nzoluka za mbi yi lukusu luna lwenina kufukamina kwa nzambi za biteki.
6 Yi hakana khabu za Nzambi zisi kwisila kwena bandwandwa.
7 Theti, benu phi, bwabuna lwakala dyatila, tangwa lwákala luzingu lwenu mu sina dya bima byabina.
8 Kaasi, buthwena benu phi, losenu bikalulu bina byosu: khabu, bumbisi, khu, kuhuna misamu, ndinga za khadi zina zilubukini muna munwa wenu.
9 Ludihunakaku benu yi benu: mukuma benu lwálosa kedi mutu wa khulu yi mihangu myandi;
10 amana lwávwata mutu wa pha, wuna wukitukini wa pha muna nzayilu, bwosu bwenina kifwani kya Muhangi wandi[b].
11 Buthwena, kweku hika ni Mungeleki, keti Muyuta, keti wuna wakota mukhanda, keti ngulungu, keti musenzi, keti mutu wálonguka, keti muhika, keti mutu wa kiphwanza, kaasi

d **2:20 2:20** Ngl 4:3. a **3:1 3:1** Mkg 110:1. b **3:10 3:10** Kuy 1:26.

Kidisitu kenina wa muthu muna byosu.

12 Yi bwabuna ni, benu básola kwena Nzambi, batu ba Nzambi yi batu batondama; vwatenu tsambu ya kyedika, buweti, kudikulumuna, lembami yi sipha dya mbundu.
13 Ditambwasakenu benu yi benu; yuka mutu kanyengalakana kikuma kya mukwawu, difwilakenu khenda bwosu buna kálufwila Pfumu khenda. Benu phi, hangenu bwabuna[d].
14 Amana hana thandu ya byosu, vwatenu lungongu, mukuma lwenina zita dya mukwandi dya kikhunda.
15 Yambula ngemba ya Kidisitu, yina kálutedila Nzambi mu kukala bitini bya lutu lumosi, yayala muna mbundu zenu. Zayakenu mu kuvutula matondu.
16 Yambula ndinga ya Kidisitu yi kimvwama kyandi kyosu yazingila mwena benu. Dilongenu amana dilwengisenu benu yi benu muna mudimu wosu, muna mikunga, muna mikunga mya khembu yi mikunga mya mu kitembu. Muna khenda, muyimbidilenu Nzambi yi mbundu yenu yosu[e].
17 Amana kyosu kima kina luhangini, mu ndinga kondi loni mu mihangu, hangenukya mu zina dya Pfumu Yesu, mu kuvutulaka matondu mu nzila ya yandi kwena Nzambi Tata.

Bayakala yi bakhetu, bana yi bibuti

18 Bakhetu, lemvukenu kwena bayakala benu, bwosu bulombini mwena Pfumu.
19 Bayala, zolenu bakhetu benu, amana lulubulaku phisi kwena bawu.
20 Bana, lemvukenu mu byosu kwena bibuti byenu, mukuma yi bwabuna bwisi musephidisa Pfumu.
21 Batata, lukwatisaku bana benu khabu, hanga bakatula nana kikesa.

Bapfumu yi basadi

22 Basadi, lemvukenu mu byosu kwena bapfumu benu muna kimutu. Luhangilabwoku lwesi mu mesu ma bawu, hangambedi ni kikuma kya kuditondisa kwena batu. Kaasi yi mbundu ya bulemvu, muna bweya bwa Pfumu.
23 Kyosu kina lwisi hanga, hangenukya yi mbundu yenu yosu, hangambedi ni kikuma kya Pfumu lubatikya hangila, kaasi ka kikuma kya batu ku.
24 Zayenu ni lwatámbula kuvwa hanga lufutu kwena Pfumu. Basadilenu hanga bahika ba Pfumu wa mukwandi, Kidisitu.
25 Mukuma wuna wisi yenguna, kafútama muna kayengu kana kahangini, Nzambi kisiku swasisa batu[f].

d **3:13 3:13** Mth 6:12. 14. e **3:16 3:16** Efs 5:19-20. f **3:25 3:25** Klg 10:17.

4

1 Bapfumu, bahangilenu basadi benu buna bwenina bwa masonga yi bwalunga. Bambukenu ni benu phi, Pfumu mosi lwenina yandi muna zilu.

Ndongisila

2 Dihanakenu kosu tangwa mu bisambu, kadilakenu mu kitsungila muna nzila ya byawu, muna kuvutula kwa matondu.

3 Sambilakenu phi kikuma kya betu, ndangu Nzambi katuyafwadila mwelu kikuma kya kulonga Ndinga. Ndangu twasamuna diswekamu dya Kidisitu. Kikuma kya dyawu dina yenina mu boloku.

4 Amana sambilakenu ndangu yizonziladya wengele bwosu buna ndungini mu kuzonzilabwa.

5 Dyatilakenu muna mudimu kwena babana bakondi kala Bayuta; sadilenu tangwa.

6 Yambula ndinga zenu, kosu tangwa, zakalaka yi khenda yi munzenzu wa mungwa; ndangu lwazaya buna bulungini mu kuvutula mvutu kwena mutu yi mutu.

Mboti za tsuka

7 Muna mambu mana mathadidini, Tisiki[a], phangi wenina mwena Pfumu, phangi watondama, musadi wa kusila mbundu, nduku wa kisalu kya kihika, kalúmenikina moosu.

8 Yiluhitiki yandi yi tswatsu yosu mu kusya ni lwazaya buna thwenina betu, amana ndangu kalubwisa mbundu.

9 Nzila mosi yimuhitikini yi Onezimi phangi watondama, wa kusila mbundu, mutu wa ku hata dyenu. Balúmenikina moosu mana mabati hita kwaku.

10 Adisitadiki, mukwetu nduku wama wa boloku, mboti kaluhekini, yi Malaku, kiwutu kya Balanabasi. Lubongikini mikuku mitadidi Malaku: honi kisa lutala, muyambenu bukheti.

11 Amana Yesu wuna bisi tela ni Yusitusi, mboti kaluheki phi. Hana kati dya batu bana bákota mukhanda, bawu lwesi bisi yukana yi meni kikuma kya Kipfumu kya Nzambi; bawu baphekiki kikesa kya lawu.

12 Ephafwasi wenina mosi wa benu, mboti kaluhekini; muhika wa Kidisitu Yesu, kisiku lembwa mu kunwanaka kikuma kya benu muna bisambu byandi; ndangu lwazyama, lwabasa yi kikumbwala mu kulungisa, buna bulungi, luzolu lwa Nzambi, amana lwatelama bwa bukheti.

13 Mbati mutila kimbangi ni kisi diheka phasi lawu kikuma kya benu, kikuma kya bakidisitu ba mbanza ya Lawodise yi kikuma kya bakidisitu ba mbanza ya Yelaphodisi.

14 Luka, munganga watondama, mboti kaluhekini yi Temasi, yandi phi.

a **4:7 4:7** Mhb 20:4; Efs 6:21-22.

15 Bahekenu mboti baphangi bana benina ku mbanza ya Lawodise, mutindu mosi phi Nimifwa yi Dibundu dina dyenina muna nzu yandi.

16 Kilumbu watángama mukanda wawu kwena benu, hangenu phila yosu ni watangama phi ku Dibundu dya mbanza ya Lawodise. Amana benu, mutindu mosi, lwatanga mukanda wuna walúyisila ku mbanza ya Lawodise.

17 Muzimbwalenu Adisiphi: «Keba kisyelu kyaki wátambula mwena Pfumu ndangu walungisakya buna bwa bukheti.»

18 Mboti yiluhekini, meni Pholu, yi koku dyama: -Sungulakenu ni meni mu miyololu yenina. -Yambula ngemba yakala yi benu.

Mukanda wa theti kwena bisi Tesalonika 1Tesalonika

Khotidi ya mukanda

Tesalonika dyákala mavula ma Loma kuna Makitwani, kuna londi dya malubwakidi ma Ngeleki. Muna tangwa dya kitambu kyandi kya zodi kya kithumwa, thumwa Pholu wátula muna mbanza meni yayina ku manima ma kukatuka ku mbanza ya Fidiphu. Wákangula dibundu dimosi, kaasi munangu wandi wa tangwa dya khunda wákala kikuma kya mikakididi mya ndambu yimosi ya Bayuta. Bwálomba ni kakatuka yi tswatsu yosu ku Tesalonika, hanga wenda ku Beleya (Mhg 17:1-10). Ku manima, wámonikina ku mbanza ya Khoditu, Thimoti khunda wandi wa kisalu wisa muwana kwakuna amana wámuheka meni ditadidini kimvuka kya mbanza ya Tesalonika. Amana, Pholu wásonika watheti wa mikanda myodi kwena bisi Tesalonika, konda phi kuketyanisa kuma kásonikinawa, ku mbanza ya Khoditu. Batu ba ngangu bisi tambwasa ni bisona bina byenina bya khulukhulu muna Bulunda bwa Pha, bamona ni mukanda meni wawuna básonikawa hangambedi ni mu mvula ya makuma tanu (50) ku manima ma lubutuku lwa Yesu Kidisitu. Wufwanini wakala mukanda watheti muna mikanda mina kasonika Pholu kwena bakidisitu.

Bitini bya mukanda wawu byenina bwabu:

- Misamu myátuka ku Tesalonika mimusephidisini thumwa. Wavutula matondu kwena Nzambi kikuma kya mbandu yina babati hana bisi Tesalonika ku bimvuka bya mikombu mina myosu. Mu kuyubulula kisalu kina kálungisa yandi-meni ha kati dya bawu, kazimbudini khi mutindu kázola mu kubamona hika (1:1—3:13).
- Dikwawu kabati kabaheka kikesa ni bakwaminaku lwesi kaasi bakola hika mu luzingu lwa kikidisitu (4:1-12),
- Amana phi kabati vutula mvutu ku byufu bisi vwadingisa mwana kibuka kakana ka ndendi kikuma kya mambu matadidini lufutumuku lwa bafwa yi ngisa ya khembu ya Kidisitu (4:13—5:11.).
- Mukanda wawu wumanisinini mu ndongisila yi mu mboti (5:12-28).

Mukanda wawu wubati songila wengele boosu babana bisi diyangisa kikuma kya tangwa dya tsuka. Kikuma wawu wisi yubulula kwena bakwikidi, kima kya mupfunu mu kusamunaka buthwena ni bawu benina bisi tsi ya mwini. Amana, kikuma kitadidini luzingu

lwakwísa, bakwikidi bakala yi kivuvu kya lawu ni tangwa dyakwísa (muna manaka moosu) dina bakála «yi Pfumu mu kimakulu» (4:17).

Mboti

1 Pholu, Silasi yi Thimoti.

Kwena Dibundu dya bisi Tesalonika dina dyenina mwena Nzambi Tata, yi mwena Pfumu Yesu Kidisitu: Yambula khenda yi ngemba byakala yi benu.

Luzingu yi lukwikilu lwa Batesalonika

2 Thwisi vutula kosu tangwa matondu kwena Nzambi kikuma kya benu boosu, amana thwisi tumbula mazina ma benu konda kulembwa muna bisambu byetu.

3 Thwisi yubuka mu moosu mana malutadidini: muhangu wa lukwikilu, lombu dya lungongu yi kikwamina kyenu mu kivuvu kya Pfumu wetu Yesu Kidisitu, ku mesu ma Nzambi wetu yi Tata wetu[a].

4 Tuzayini, baphangi, ni Nzambi wáluzola amana wálusola,

5 mukuma Musamu wa Bukheti wetu wálutudilaku mu ndinga lwesi, kaasi yi ngolu zina zilutini yi Kitembu Kyatoma yi kikumbwala kya lawu. Amana phi, luzayi keti abweti tukadiki ha kati dya benu, kikuma kya mboti ya benu.

6 Amana benu, lwátusokulula, betu yi Pfumu, mu kutambwasa Ndinga, ha kati dya kiwayi kya lawu, yi kyesi kya Kitembu Kyatoma[b].

7 Yihana lwákitwakila mbandu mosi kikuma kya bakwikidi boosu muna Masetwani yi mu Akayi[d].

8 Mukuma ndinga ya Pfumu yáyukalakana kwena benu, amana heku ni ku Masetwani lwesi yi ku Akayi: lukwikilu ́lwenu mwena Nzambi lwázayakana muma mwosu, mu phila yina yenina ni thweku yi mupfunu wa kuzonzilabwa keti khi kima.

9 Bisi menika, kikuma kya betu, khi mutindu wa kuyamba twáwana kwena benu, abweti lwábaluka kwena Nzambi, mu kubwisaka nzambi za biteki kikuma kya kusadila, hanga bahika, Nzambi mosi wa moya yi wa kyedika

10 yi kikuma kya kuhingila ni Mwana wandi, Yesu, wuna kafutumuna ha kati dya bafwa, kisa vutukisa tuka mu mazilu, yandi watúkatula ku khabu zina zakwísa.

2

Kisalu kya Pholu ku Tesalonika

1 Luzayibwa mboti benubenu baphangi: kukwisa kwetu kwena benu kukadikiku kwa khatu.

a **1:3 1:3** 1Ko 13:13. b **1:6 1:6** Mhb 17:5-9. d **1:7 1:7** *Masetwani*: tala muna 2Ko 1:16. – *Akayi*: tala muna 2Ko 1:1.

2 Kaasi luzayibwa ni,
theti bátunyokuna amana
bátutukwana kuna mbanza
ya Fidiphu. Kaasi twázonza
yi kikumbwala mwena
Nzambi wetu mu ku-
lusamwana Musamu wa
Bukheti wa Nzambi mbat-
anana kwákala lawu dya
mizingu[a].
3 Mukuma, kikesa kyetu ki-
tukiku mu sunga dya kulutо-
tisa, kondilo mu mambu ma
mvindu, keti mu kuhuna.
4 Kaasi kikuma Nzambi
wisi tutesa amana wutu-
tambwasini kikuma kya ku-
tuheka kiyeka kya Musamu
wa Bukheti, tubatiku sanda
kikuma kya kusephidisa
batu, kaasi kikuma kya
kusephidisa Nzambi wuna
wisi tesa mbundu zetu.
5 Kikuma, luzayibwa
bukheti ni khaniku tuzonza
yi lengu ndinga kikuma
kya kuhuna batu, amana
twákalaku keti sunga dya
mbongu, Nzambi kenina
mbangi wetu.
6 Tusandikiku lukumu
luna lwisi tuka kwena batu,
keti kwena benu keti kwena
batu bahika.
7 Amana bwosu thwenina
bathumwa ba Kidisitu,
twakhana lulomba benu mu
kunata kizitu kyenu. Kaasi
betu twádikulumuna kwetu
twakadini hana kati dya
benu, hanga buna kisi tsasa
ngudi bana ba yandi-meni.
8 Twázola muna kyesi
kyetu kikuma kya benu,
tuluhekaku lwesi Musamu
wa Bukheti wa Nzambi,
kaasi yi luzingu lwa betu-
betu phi, kikuma lwákituka
batondama betu.
9 Kikuma, baphangi,
yubukenu lombu dyetu
yi kulembwa kwa lutu
kwetu: tusadikini phipha yi
mwini, amana tubwisikini
mu kuyekamina kwena
mosi wa benu, yibwabuna
tululongikini Musamu wa
Bukheti wa Nzambi.
10 Bambangi lwenina
benu-benu yi Nzambi phi:
tudyatidikini ku thwala
ya benu lwisi kwikila mu
mutindu watoma, buna
bufwani, amana bakonda
kifu.
11 Luzayibwa phi ni
tukadikini kikuma kya kosu
mutu wa benu bwosu kenina
tata kwena bana bandi.
12 Tuluhekikini ndongisila
yi kikesa, amana tulusikidik-
isini mu kudyatila muna
mutindu wuna wufwani
wa Nzambi, yandi wuna
wálutela mu kukota muna
Kipfumu kyandi yi muna
khembu yandi.
13 Amana kikuma kya
bwabuna betu phi, tu-
vutudini matondu kwena
Nzambi konda kulembwa:
mu tangwa twaluyuk-
isini Ndinga ya Nzambi
lwatambwasaya, amana
lwátambwasiyoku hanga
ndinga yimosi ya kimutu
kaasi hanga Ndinga ya
Nzambi, yenina kyedika;
amana yibwabuna yisi sala
mwena benu bakwikidi.
14 Kikuma, baphangi,
benu-benu lwásokulula
mbandu ya Mabundu ma

a **2:2 2:2** Mhb 16:19-24; 17:1-9.

Nzambi mana menina mu Yuteya amana misi kwikila ´mwena Kidisitu Yesu. Lwányokuka kwena biwutu byenu bya tsi mosi, bwosu mányokuka Mabundu mana kwena Bayuta[b].

15 Bawu bá́honda Pfumu Yesu yi bambikudi, amana bawu bá́tunyokuna. Bisiku sephidisa Nzambi amana bawu benina bambeni ba batu boosu.
16 Bisi tukakidikisa mu kuzonza kwena batu bakondi kala Bayuta hanga bahuluka nana. Amana muna bwabuna bisiku lembwa mu kubasisaka mu masumu ma bawu. Kaasi tsuka-tsuka khabu za Nzambi zábabwila.

Pholu wuzodini kamona hika Batesalonika
17 Kwena betu, baphangi, kunima dya kudihambula yi benu mu tangwa dimosi, kyana ku mesu kaasi ka ku mbundu ku, yi lawu dya nzoluka yina twá́kadi yawu, twahangi mutindu wosu kikuma kya kulumona.
18 Tuzodikini thwisa mbala za lawu mu kulukinda, yi meni-meni Pholu, kaasi Satana wá́tukakidikisa.
19 Nati si wenina kivuvu kyetu, kyesi kyetu, mukhonzi wetu wa lulendu? Ka benu ku phi, ku mesu ma Pfumu wetu Yesu kilumbu kakwisa?
20 Eeh, benu lwenina khembu yetu yi kyesi kyetu.

3

1 Amana phi, bwosu twafwanaku hika mu kuhingila, hanga tuzengini twanangina kwetu betu hika ku Ateni[a],
2 amana tuluhitikini, phangi wetu Thimoti, mukwetu wetu wa kisalu kya Nzambi kikuma kya Musamu wa Bukheti wa Kidisitu; ndangu kaluzyamisa yi kuluheka kikesa kikuma kya mana matadidini lukwikilu lwenu.
3 Ndangu ka mutu ku kabwa mu kiwayi kyaki lubati mona. Kikuma, benu-benu luzayi mboti ni kyenina ndambu ku mana ká́yidika Nzambi kikuma kya betu.
4 Tangwa twá́kala kwena benu, twá́tekila luzimbwala ni twanyókuka; amana bwabuna phi busalamini bwosu buna luzayidibwa.
5 Yi hakana ni, meni phi bwosu ndendikiku hika mu kusipha mbundu, phitikiki Thimoti mu kubonga tsangu za lukwikilu lwenu. Hanga muhukumuni kalusya nana mu kimeka, amana lombu dyetu dyakala nana dyakhatu.
6 Kaasi buthwena kisi tuvutwakila Thimoti mu kutuka kwena benu; tsangu za bukheti katunatinini zina zitadidi lukwikilu lwenu, lungongu lwenu yi mabanza mamboti mana lwisi kala mawu hika kikuma kya betu. Katusamwani ni tsambu ya lawu lwisi kala yawu ni lwatumona hika, bwosu twisi kala betu phi yi tsambu ya lawu mu kulumona hika

b **2:14 2:14** Mhb 17:5-6. a **3:1 3:1** Mhb 17:15-16.

benu.
7 Kikuma kya bwabuna, baphangi, hana kati dya biwayi byetu byosu yi minyanga myetu, tubongidini kikesa mwena benu mu nzila ya lukwikilu lwenu.
8 Buthwena tubati zinga hika kikuma bazyama lwenina mu kithwadi yi Pfumu.
9 Abweti tufwanini kuvutula matondu kwena Nzambi kikuma kya benu, kikuma kya kyesi kina kyosu lwisi tuheka ku mesu ma yandi?
10 Phipha yi mwini, thwisi sambila yi ngolu zoosu, ndangu katuyafwadila nzila mu kulumona yi mu kuyika hika kina kikondini muna lukwikilu lwenu.
11 Yambula yandi meni Nzambi, Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu batuyidikila nzila tii yi kuna kwena benu.
12 Yambula Pfumu kakódisa amana kavúdisa lawu lungongu luna lwenina lwawu ha kati dya benu yi kwena batu boosu, mu mbandu ya lwalu thwenina betu kikuma kya benu.
13 Pfumu kazyamisa mbundu zenu ndangu lwakala batu ba Nzambi amana bakonda kifu ku mesu ma Nzambi wenina Tata wetu, muna kilumbu kya kwisa kwa Pfumu wetu Yesu yi babana boosu benina ba yandi[b]. Abwabuna!

4

Kikalulu kina kyisi sephidisa Nzambi

1 Ku mana masadini, baphangi, lwálonguka kedi kwena betu mutindu wuna lulungini mu kukala yawu kikuma kya kumusephidisa Nzambi; amana phi bwabuna lubati dyatila. Kaasi buthwena, tululombini amana tulubokwadidini, muna zina dya Pfumu Yesu ni dyatilenu hika bukheti kuhita muna bwabuna.
2 Kikuma luzayini khi mutindu wa milongi twáluheka mituki kwena Pfumu Yesu.
3 Luzolu lwa Nzambi lwenina bwabu: lwakala batu ba Nzambi amana lwayambula mbongi.
4 Mosi-mosi wa benu kazaya mu kusola mukhetu muna mutindu wumosi watoma yi wa luzitu;
5 konda kudiyambwadila tsatu za mbi zaluyala, hanga baphani bana bakondi zaya Nzambi.
6 Muna dyambu meni dyadidi, ka mutu ku kasila phangi wandi khoni kondi loni mu kuhuna. Pfumu kisi fundisa ku byosu byabina. Tuluzimbwadikibwa kedi bwabuna amana tulukebisi hika.
7 Mukuma, Nzambi kátutedilaku mu mambu ma mvindu, kaasi muna kuditomisa.
8 Yi hakana ni, wuna wubusini milongi myami kabusiku mutu, kaasi Nzambi kabusini, yandimeni wuna wisi luheka Kitembu Kyatoma wandi.

b **3:13 3:13** Masonuku mahika mazimbundini: "yi banzyo bandi".

9 Kikuma kya mana matadidini lungongu lwa kiphangi, lweku yi mupfunu wa kulusonikina, mukuma, benu-benu, bálulonga kedi kwena Nzambi muna mutindu wa kudizola kwa benu yi benu.

10 Amana bwabuna lwisi hanga kwena baphangi boosu bana benina muna kinzunga kya Masetwani dyosu. Kaasi tuluhekini kikesa, baphangi, ni lwenda hika ku mesu[a].

11 Kalakenu yi kitya kya kuzingilaka mu ngemba, mu kutadilaka mu mambu mana matadidini benu-benu yi mu kusala bisalu yi moku menu, bwosu tululongisidikibwa.

12 Ndangu lwalenga dyatila buna bwa bukheti ku thwala ya batu ba ku phenza, amana luyekaminaku kwena mutu.

Ngyisa ya Pfumu

13 Tuzodiku, baphangi, ni lwakala konda kuzaya muna mana matadidini bafwa, ndangu lukalaku mu kyadi hanga batu bahika bana bakondini kivuvu.

14 Kikuma, yuka tukwikidini ni Yesu wáfwa amana wáfutumuka, mutindu wumosi, tukwikidini ni Nzambi kafútumuna phi, ha kimosi yi Yesu, babana bakwisa fwa mu kukwikilu mwena yandi.

15 Kikuma, talenu mana tuluzimbwadini, bwosu yenina ndinga ya Pfumu: betu twakála mu luzingu, twatékidilaku keti koma batu babana bátekila fwa, mu kilumbu kya kwisa kwa Pfumu.

16 Mukuma tangwa wahanama muswa mu ndinga ya ngolu, ndinga ya kaphita wa banzyo yayukalakana, phungi ya Nzambi yabula amana Pfumu yandi-meni katuluka ku zilu; babana bamana fwa mwena Kidisitu batókama batheti.

17 Ku manima, betu thwenina mu luzingu, twazánguka ha kimosi yi bawu muna matuti kikuma kya kutundakana yi Pfumu muna muphephi. Amana bwabuna twakwata kadila yi Pfumu bilumbu byosu[b].

18 Dihekakenu kikesa benu yi benu muna ndinga zazi.

5

1 Baphangi, kikuma kya kilumbu yi tangwa, lweku yi mupfunu ni balusonikina.

2 Kikuma, luzayini benu-benu buna bwa bukheti ni kilumbu kya kwisa kwa Pfumu kyakála mu kithulumukina hanga mwifi muna kisuku[a].

3 Tangwa bazimbula batu: «Ngemba yi talala bikotini», amana kuzangana kwisi kota mu kithulumukina hakana henina bawu, hanga ndunza za kubuta kwena mukhetu wenina ku kifundu. Amana ka mutu ku wafwana mu kuhengamaza.

4 Kaasi benu, baphangi, lweku mu mudima, ndangu

a **4:10 4:10** 2Ko 1:16. b **4:17 4:17** 1Ko 15:51-52. a **5:2 5:2** Mth 24:43; Luk 12:39; 2Pi 3:10.

kilumbu kyakina kilukadilaku kya kithulumukina hanga mwifi.
5 Mukuma benu boosu lwenina bana ba kikhya yi bana ba mwini. Lweku bana ba phipha keti bana ba mudima.
6 Yi hakana ni, tunimbaku hanga batu bahika, kaasi tukalenu batemuna amana tukalenu ha tambu.
7 Mukuma babana bisi nimba, mu phipha bisi nimba, amana babana bisi dizedisa, mu phipha bisi dizedisa.
8 Kaasi betu thwenina batu ba mwini, tukalenu ha tambu. Tuvwatenu lukwikilu yi lungongu hanga miledi mya bisengu misi sweka thulu, amana kivuvu kya luhulusu hanga phwa[b].
9 Kikuma Nzambi kátuyidikilaku ku khabu zandi, kaasi kikuma kya kutambula luhulusu mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu;
10 wuna wafwa kikuma kya betu ndangu kalenga tuzingisa ha kimosi yi yandi kilumbu kakwísa, twakala ba moya kondi loni bafwa.
11 Yi hakana, dibwisakenu mbundu muna lukwikilu benu yi benu amana disadisakenu mu kukola mu kimvuka bwosu lwisibwa hangila kedi.

Milongi yi mboti ya tsuka

12 Baphangi, tululombini mu kuzitisaka batu babana bisi diheka phasi ha kati dya benu, babana káheka Pfumu kiyeka kya kulutwadisaka yi kya kululwengisaka.
13 Bazitisakenu lawu amana bazolakenu, kikuma kya kisalu kya bawu. Zingilenu mu ngemba hana kati dya benu.
14 Tuluhekini kikesa, baphangi: lwengisakenu batu bakonda luzitu, hanakenu kikesa kwena batu bana beku yi kikesa, sadisenu batu bana balembwa, siphulenu mbundu kikuma kya boosu.
15 Tekikenu matu ni mutu kavutulaku mbela kwena mukwawu; kaasi sandakenu kosu tangwa mu kuhangaka bukheti, benu yi benu yi kwena mutu wosu.
16 Sangwalakenu bilumbu byosu.
17 Sambilakenu konda kulembwa.
18 Vutulakenu matondu mu mambu moosu kwena Nzambi. Yi bwabuna kisi zola Nzambi muna luzingu lwenu mwena Kidisitu Yesu.
19 Lukakidikisaku mihangu mya Kitembu.
20 Lulewulaku misamu mya bambikudi.
21 Zyaminenu bima byosu buna bwa bukheti, kaasi simbidilenu kina kyenina kya bukheti;
22 amana dikandenu ku mbi yi mitindu mya yawu myosu.
23 Yambula Nzambi wa ngemba kalutambika yandimeni mu luzingu lwenu lwosu. Yambula kimutu kyenu kyosu, kitembu, moya yi lutu byakala konda kifu kikuma kya kilumbu kina kakwísa Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

b **5:8 5:8** Yes 59:17; Efs 6:11-17.

24 Yandi wulutedini kenina
wa kusila mbundu, amana
kalúngisabwa phi.
25 Baphangi, sambilakenu
phi kikuma kya betu.
26 Hanenu mboti mosi
yatoma kwena baphangi
boosu.
27 Yilubokwadidibwa,
muna zina dya Pfumu:
tangisenu mukanda wawu
kwena baphangi boosu.
28 Yambula khenda za
Pfumu wetu Yesu Kidisitu
zakala yi benu.

Mukanda wa zodi kwena bisi Tesalonika 2Tesalonika

Khotidi ya mukanda

Muna mukanda wa zodi kwena bisi Tesalonika, thumwa Pholu kabati vutukila dyambu dimosi dina katekila zonzila muna mukanda wandi wuna wa theti: dyambu ditadidini ngisa ya khembu ya Kidisitu. Dyambu meni dina dibati baningisa ngolu bakwikidi ba ku Tesalonika. Kikuma, bahika hana kati dya bawu, bisi banza ni kilumbu meni kina kyálungila kedi (2:2), bakwawu bisi banza ni khaniku kedi kilungila; bakwawu hika bisi bwisa mu kusala kikuma kya kuleya kwa kilumbu meni kina amana bisi zingila muna mamana bisi sala batu benina mu kisalu (3:6-12). Mukanda wawu wubati songisa mabanza ma khatu mana misi vwadingisa Dibundu dya Tesalonika.

Bitini bya mukanda wawu byenina bwabu:

- Thumwa kayandikidini mu kuvutula matondu kwena Nzambi kikuma kya lukwikilu yi lungongu luna bisi songila bakwikidi ba ku Tesalonika; muna tangwa meni dyadina, kabati lomba kwena Nzambi ni kabaheka kwikama muna kisalu kina bábatedila (1:1-12).
- Muna mbala yimosi kunima, wuvutwakidini dibanza dya kisina ditadidini mukanda wawu, disongidila ni dilongi ditadidini kwisa kwa khembu kwa Kidisitu. Khembu yayina yatekilaku monika ku thwala kudimonikisa kwa mutu wa ngituka, «Mutu wa mbi», wuna wabásisa ngyengu ku thwala ya Nzambi yi matendu kwena Kidisitu (2:1-12).
- Ku thwala ya kudikutumuna kwa ngolu za Mbi, bulungi ni bakwikidi bazingila muna kwikama dya bawu kwena Musamu wa Bukheti amana balembwaku mu kusambila (2:13—3:5)
- Kunima, yi tsikiningi yosu, thumwa kabati zimbula kwena babolu amana wubasidingisi ni babonga kikalulu kya basadi ndangu bakalaku mu kiyeka kya mutu (3:6-15).
- Lusakumunu yi mboti, byawu bitsukisini mukanda wawu mu khufi (3:16-18).

Mukanda wawu wubati lomba kwena bakidisitu, babanzaku ni batudi kedi hana bisi sila mbundu, kihingila kya bawu kyalendaku bakakidikisa mu kuzingaka luzingu lwa kosu kilumbu. Ndinga yilutini mupfunu: «Honi mutu kazodiku kusala, kadyaku phi.» (3:10). Yayina ndinga yibati kebisa mutangi

wa mukanda ku thwala ya dibanza dyosu dina dya kufwanikisa lukwikilu yi kutina kyana yi biyeka bina kisi hana Nzambi kwena batu bandi muna luzingu lwa bilumbu byosu.

Mboti

1 Pholu, Silasi yi Thimoti.

Kwena Dibundu dya bisi Tesalonika dina dyenina mwena Nzambi Tata wetu yi kwena Pfumu Yesu Kidisitu:

2 Yambula Nzambi, Tata wetu, yi Pfumu Yesu Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Pfundusu básila kikuma kya kilumbu kya ngisa ya Kidisitu

3 Tufweti vutulaka matondu kwena Nzambi kosu tangwa, kikuma kya benu, baphangi; amana bwabuna bwenina bwalunga, mukuma lukwikilu lwenu lubati vula lawu amana lungongu luna lwenina lwawu benu boosu mwena benu yi benu, lwakolaka kosu tangwa.

4 Yi hakana thwenina yi lulendu kikuma kya benu muna Mabundu ma Nzambi, kikuma kya kikwamina kyenu yi lukwikilu lwenu muna minyanga myenu myosu amana yi muna biwayi bina lwisi kwamina.

5 Byabina byenina bidimbu bya pfundusu ya masonga ya Nzambi; ndangu lwamonika balunga mu Kipfumu kya Nzambi kina lunyokwamina.

6 Kikuma, yuka bwa kyedika, Nzambi kenina masonga: kafúta kiwayi muna kiwayi kwena babana bisi luyukisa kiwayi.

7 Amana kwena benu lubati nyokuka, Nzambi kalúheka talala ha kimosi yi betu, kilumbu kamónika Pfumu Yesu ku zilu yi banzyo bandi ba ngolu.

8 Kakwisila muna muleku wa mbawu, mu kuhana ndola kwena babana bazayiku Nzambi[a] yi babana bisiku lemvuka ku Musamu wa Bukheti wa Pfumu wetu Yesu.

9 Babana babónga ndola yina yilungini, kuzangana kwa mvula yi mvula, kyana yi Pfumu yi ngolu za khembu yandi[b],

10 kilumbu kakwísa kikuma kya kumukembisa kwena batu bandi batu ba Nzambi, amana bamubakula yi ngituka kwena boosu babana bafwana mu kukwikila mwena yandi. Amana benu phi lwakwala muna thalu ya bawu, mukuma lwákwikila musamu wuna twalusamwana.

11 Yi hakana thwisini lombila phi kosu tangwa kikuma kya benu. Ndangu Nzambi wetu kalumona balunga ku mbila yandi. Amana kalungisa, muna ngolu zina zilutini, sunga dyosu dya buweti yi muhangu wosu wa lukwikilu.

12 Mukusya ni, zina dya Pfumu wetu Yesu bakembisiladya mwena benu, amana

a **1:8 1:8** Yes 66:15. b **1:9 1:9** Yes 2:10, 19, 21.

benu phi mwena yandi. Bwosu zenina khenda za Nzambi wetu yi za Pfumu Yesu Kidisitu.

2

Mana matékidila ngisa ya Pfumu

1 Amana kima tululombini, baphangi, kikuma kya ngisa ya Pfumu Yesu Kidisitu yi lukutakanu lwetu bela-bela yi yandi[a]:

2 yuka mutu kaluzimbwala ni kilumbu kya Pfumu kifwanini, lumukwikilaku, luzakamaku tswatsu, luditanikinaku baluvumwasa mbundu keti kuluyukisa bweya ku mbikutulu, ku musamu kondi loni ku mukanda wumosi wutukini kwena betu.

3 Ka mutu ku kaluhuna keti mu khi mutindu. Mukuma bulungi theti ni batu babwisa malongi ma Kidisitu amana Mutu wa mbi kadimonikisa, yandi wuna wátangama mu kuzangana.

4 Yandu yandu katéndisa kyosu kina bisi fukamina batu, bisi mona phi hanga nzambi. Amana kakwenda kota tii yi muna kikumbu kya Nzambi kikuma kya kuzakala mwamuna yi kudisongila yandi meni hanga Nzambi[b].

5 Lubatiku yubuka ni yíluzimbwalabwa kedi ha yíkala hika kwena benu?

6 Kinga buthwena, luzayini kima kina kyisi mukwata ndangu kamonika muna tangwa dyandi.

7 Mukuma diswekamu dya Mbi mu kisalu dyenina kedi; bulungini lwesi ni yanduna wuna wisi mukwata buthwena kakatuka.

8 Hanana kakwisa lubula Mbi, wuna kahónda Pfumu Yesu kuna lwanda lwa munwa wandi, kamúkitula kima kya phamba muna khembu ya ngisa yandi[d].

9 Mbi kakwísa yi ngolu za Satana, kahanga mitindu myosu mya biphadi yi bidimbu yi bithondu bya bukamvi;

10 amana kahánga mbi muna mitindu myosu mya bukamvi kikuma kya kuhukumuna babana bisi kwenda mu kutota kwa bąwu. Badítotisa kikuma batambwasaku lungongu lwa kyedika mukusya ni balenga huluka.

11 Amana kikuma kya bwabuna Nzambi kabahititikidini ngolu zimosi za kuditotisila zina zibati balundika mu kukwikila ku bukamvi.

12 Ndangu babafundisa boosu babana bákwikilaku kyedika, kaasi babonga tsambu ku kayengu.

Nzambi wálusola ndangu lwahuluka

13 Kikuma kya betu, baphangi batondama, benu babana katekila zola Pfumu hanga kabu dya theti, tufweti vutulaka matondu kosu kilumbu kwena Nzambi kikuma kya benu.

a **2:1 2:1** 1Te 4:15-17. b **2:4 2:4** Tan 11:36; Yez 28:2. d **2:8 2:8** Yes 11:4.

Mukuma Nzambi kálusola kuna luyanduku kikuma kya luhulusu, muna nzila ya kuditambika kwa Kitembu wuna wisi lunatisa luzingu lwatoma yi lukwikilu lwenu mwena kyedika.

14 Muna bwabuna phi kálutedila Nzambi muna nzila ya Musamu wa Bukheti wa betu; ndangu lwabongila khembu ya Pfumu wetu Yesu Kidisitu.

15 Yi hakana ni, baphangi, zyamenu ngolu amana simbidilenu mikuku myami tululongini, keti ku ndinga keti loni ku mukanda.

16 Yambula, yandi-meni Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi Nzambi, Tata wetu, wuna wátuzola amana wátuheka, muna nzila ya khenda, kikesa kimosi kya mvula yi mvula yi kivuvu kimosi kya bukheti,

17 baluheka kikesa muna mbundu zenu, amana balusyamisa muna mihangu mya bukheti yi muna ndinga za bukheti.

3

Kusyamisa mu lombilu

1 Ku tsuka, baphangi, lombilenu kikuma kya betu, ndangu ndinga ya Pfumu yayalangana tswatsu amana bakumisaya bwosu yenina yawu kwena benu.

2 Amana ndangu twakutumuka ku moku ma bandwandwa yi batu ba mbi. Mukuma boosu beku yi lukwikilu.

3 Kaasi Pfumu kenina wa kusila mbundu. Kalúsyamisa amana kalúlema ku moku ma Mbi[a].

4 Twenina yi kikwamina mwena Pfumu kikuma kya benu ni lubati hanga amana lwahánga hika mana tubati lulomba mu kusala.

5 Yambula Pfumu katwadisa mbundu zenu ku lungongu lwa Nzambi yi ku kikwamina kina kisi hana Kidisitu.

Mupfunu wa kusala hanga thumwa

6 Baphangi, tulusendini mu zina dya Pfumu wetu Yesu Kidisitu: diyekulenu yi phangi wosu wuna wisi dyatila mu mvwalangani amana kisiku zitisa mikuku mina twábaheka.

7 Luzayini benu-benu abweti bufwanini mu kulanda mbandu ya betu. Mukuma tuzingidikiku mu luzingu lwa bamolu ha kati dya benu.

8 Tudikiku madya ma mutu mu phamba; kaasi, mu lombu yi kulembwa, tusadikini phipha yi mwini mukusya ni tuyekaminaku kwena mosi wa benu[b].

9 Heku ni tukadikiku yi muswa, kaasi tuzodikini ni twaluheka mbandu mosi ya kulanda mwena betu-betu.

10 Amana kikuma, ha tukadikini kwena benu, tuluhekikini mulongi wawu: «Honi mutu kazodiku kusala, kadyaku phi[d].»

a **3:3 3:3** Mth 6:13; Ywn 17:15. b **3:8 3:8** Mhb 20:34; 1Te 2:9. d **3:10 3:10** 1Te 4:11.

11 Kinga tubati yuka ni
bamosi hana kati dya benu
babati dyatila mu mvwalan-
gani, babatiku sala kima,
amana kisalu kya bawu kaka
bakotidilaka batu bahika.
12 Kwena batu babana
tubati senda amana tubati
baheka kikesa muna zina
dya Pfumu Yesu Kidisitu:
basalaka kisalu muna talala
amana badya madya mana
balúmbula muna kyusa kya
bawu-meni.
13 Kikuma kya benu,
baphangi, lulembwaku mu
kuhangaka bukheti.
14 Ho ni mutu kalemvukiku
ku mama tuzimbudini muna
mukanda wawu, musim-
bululenu bukheti, amana
lukalaku yandi hika keti mu
kikhunda kimosi, ndangu
tsoni zalenga mukwata.
15 Kaasi lumukitulaku
hanga mbeni, kaasi mul-
wengisenu hanga phangi.

Lusakumunu yi mboti

16 Yambula Pfumu wa
ngemba kaluheka yandi-
meni ngemba muna tangwa
dyosu, mu mutindu wosu.
Yambula Pfumu kakala yi
benu boosu.
17 Meni-meni Pholu,
tsonikini mboti yayi, dyad-
ina koku dyama muna
mikanda myama myosu.
Yayina tsonikini yama.
18 Yambula khenda za
Pfumu wetu Yesu Kidisitu
zakala yi benu boosu.

Mukanda wa theti kwena Thimoti
1THIMOTI
Khotidi ya mukanda

Khumbu ya Thimoti yisi tumbuka mbala za lawu mu mukanda wa Mihangu mya Bathumwa yi muna mikanda mya Pholu. Kikuma Thimoti, musindikidi wa Pholu kákala mu kisalu kya Nzambi. Kámusindikila muna bitumu byandi bya lawu. Bitumu bya phasi lawu bakala mutuma kwena Pholu, mu kingenga, ku Tesalonika yi kuna Khoditu.

Mikanda myodi bámuhitika Thimoti. Básonikamya, hana mipfundila mya lukwikilu lwa bakidisitu basikudimya kedi. Butadidini, buthwena, kusya mu ndonga mambu ma Mabundu yi kuzyamisa lukwikilu lwa mawu.

Mukanda wa theti wubati hana ndongisila kwena bakidisitu, kwena bathwadisi ba kimvuka, yi kwena yandimeni Thimoti.

Bakidisitu ba lawu bisi longa yi bifu (1:3-7; 4:1-4; 6:3-5). Bisi banza ni bima bya tsi mbi byenina. Yi hakana bisi bwisila longu yi kudya madya mahika. Kinga, byosu bina káhanga Nzambi mboti byenina. Thimoti kafweti bambukisa mamana kwena bakidisitu.

Bimvuka bya bakidisitu bidiyidikini. Byenina yi bathwadisi. Babana benina bapfumu ba bimvuka; basadi bana bisi basadisa yi babana phi bisi sadisa baphutu, bambefu, bambuta ba mabundu babana bisi twadisa yi kulonga muna bimvuka.

Bimvuka meni byabina byenina yi mupfunu wa kuzingila mu talala amana babatambwasa muna tsi yosu. Mubindudi wa mukanda kabati hana milongi mitadidi bisambu yi mutindu wa kusadila bisambu (khaphu ya 2). Kabati songila phi mutindu wuna fwani bazingila bathwadisi (khaphu ya 3).

Thimoti kenina mwana bábuta kwena tata wa mungeleki yi ngudi wa mukidisitu wa kisina kya Bayuta. Pholu wámulonga amana kenina kikuma kya yandi hanga mwana. Hanga wukituki mutwadisi, mbuta wa Mabundu. Mukanda wubati mulomba mu kukala musadi wa bukheti wa Yesu Kidisitu. Mukanda wubati musongila buna bulungi mu kutsasa batu muna kimvuka, yi mana kafweti longa yi kulomba kwena kosu mutu (khaphu ya 4 yi kuna 6).

Mboti

1 Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu mu kitumu kya
Nzambi, Muhuludi wetu, yi
Kidisitu Yesu, kivuvu kyetu.

2 Kwena Thimoti[a] mwana
wama wa kyedika mu
lukwikilu: khenda, kheni
yi ngemba bituki kwena

a **1:2 1:2** Mhb 16:1.

Nzambi, Tata, yi kwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu.

Kukebisa kikuma kya malongi ma luvunu

3 Bwosu yíkuhekila kikesa ha yíkala ku Masetwani, ni wanangina ku Efesu ndangu wabakandisa batu babana babati longa malongi ma luvunu,
4 amana balandikilaku bingana-ngana keti ndonga ya butuka yakonda tsuka yina yisi nata tendu hana henina kisalu kya Nzambi, kina kibati salama mu lukwikilu.
5 Kisina kya kukebisa meni kuna, kyenina zola dina dyisi tuka ku mbundu ya kasemi, ku katsatsa ka kasemi yi lukwikilu lwakonda bukavungalosi.
6 Ndambu ya batu bahika bátota, amana báditotisa mu mameni ma phamba.
7 Bazodi bakituka balongi ba mitsiku kaasi bisiku bakisa mana bisi zonza, keti mambu mamana bisi tambwasa kya makulu.
8 Eeh, tuzayibwa ni mitsiku myenina mya bukheti, yuka ni twasadilamya mu mutindu wuna wulungini;
9 Tuzayibwa phi ni mitsiku myásalamaku kikuma kya mukwa masonga, kaasi kikuma kya bandwandwa yi bakolami, batu bambi yi basumuki, basafu yi bazangi, bahondi ba batata yi bahondi ba bamama, baba bisi honda batu,
10 bita-mbongi, bayakala bana bisi dinimbisa yi bakwawu bayakala, batu baba bisi sala kikhita kya bahika, bakwa bukamvi, batu baba bisiku zenga ndefi ya masonga yi mambu mahika mama misiku fwanana yi malongi ma kyedika,
11 malongi mafwanana yi Musamu wa Bukheti wa khembu ya Nzambi wa kyesi wuna ká́pheka meni Pholu.

Kukala kabanzi ku mamboti ma Nzambi

12 Yimuvutwadi matondu lawu Kidisitu Yesu Pfumu wetu wuna wuphekini ngolu. Mukuma wámbona ni walunga yenina; yi hana katsidini mu kisalu,
13 meni yandu yikala musafula theti, kumunyokuna yi kumutukwana. Kaasi yandi wángyukila kheni, mudyambu yikalaku zaya mambu yikala sala, kukonda kwa lukwikilu[b].
14 Amana khenda za Pfumu wetu zábasa, hakimosi yi lukwikilu yi zola dina dyenina mwena Kidisitu Yesu.
15 Ndinga yayi yenina ya kyedika, bafweti tambwasaya: Kidisitu Yesu kísa ha tsi yayi kikuma kya kuhulula basumuki; muna kati dya bawu, meni yenina wa mbi kuhyoka boosu.
16 Kaasi kikuma kya bwabuna, muna sipha dya mbundu wángyukila kheni, ndangu mwena meni, yenina wa mbi kuluta

b **1:13 1:13** Mhb 8:3; 9:4-5.

boosu, kuna thwala batu balanda mbandu ya meni, bakwikila mwena Kidisitu Yesu, ndangu babonga moya wa mvula yi mvula.

17 Amana kwena Kyamvu wa mvula yi mvula, wuna wisiku fwa, wuna wisiku monika, Nzambi mosi, kabonga luzitu yi lukumu mvula yi mvula! Abwabuna!

18 Kima yikutumi ngeyi mwana wama Thimoti, kituma meni kina kifwanani yi mbikutulu zina batekila samuna kikuma kya ngeyi; ndangu ha walándilaza, wanwana muzingu wa bukheti,

19 wasimbidilaka lukwikilu lwaku yi katsatsa ka kasemi, kakana bakonda yukila batu bahika amana bamani totisa lukwikilu lwa bawu.

20 Mukati dya bawu thwenina yi Kimeni yi Lekizandi; babana yíbalambula[d] kedi kwa Satana ndangu bazaya ni ka mboti ku mu kulewulaka Nzambi.

2

Malongi matadidini lombilu

1 Kima kya theti yiluhekidini kikesa, lwahanaka bizitu byenu, bilomba, lwabokwadilaka yi kuvutulaka matondu kikuma kya batu boosu,

2 kikuma kya bakyamvu yi kikuma kya boosu babana benina yi biyeka, ndangu twalenga kala yi luzingu lwa talala yi luzitu lwosu muna kuyekamina kwena Nzambi.

3 Bwabuna bwenina bukheti amana kisibwa tambwasa Nzambi, Muhuludi wetu,

4 wuna wisi zola ni batu boosu bahuluka amana balenga tula mu kuzaya kyedika[a].

5 Mukuma Nzambi mosi kenina, amana phi mukhundikisi[b] mosi kenina hana kati dya Nzambi yi batu, mutu meni wuna kenina Kidisitu Yesu,

6 yandi wádihana yandimeni hanga thuka kikuma kya batu boosu: kyakina kimbangi kyáhanama muna tangwa dya kyawu[d].

7 Kyakina bángyadikila meni, yikala mbambala, thumwa [e] yi kiyeka kya kulonga, kwena babana bakondi kala Bayuta, lukwikilu yi kyedika. Nzonzibwa mu kyedika, phuniku.

8 Kikuma kya bwabuna, nzodi ni bayakala boosu balombilaka kosu homa, bathutaka ku zilu moku ma bawu ma kasemi, konda kukalaka yi khabu keti tendu.

9 Kitesu kimosi phi, bakhetu bavwataka mutindu wa bukheti, wa luzitu, konda kudizatisa; badihandaku

---

[d] **1:20 1:20** Haka, Pholu kabati zimbula ni kazodiku kuhana muswa kwena bawu boodi mu kukala hika mu kati kya Dibundu. [a] **2:4 2:4** Yez 18:23.

[b] **2:5 2:5** Yesu kenina mukhundingisi ha kati dya betu yi Nzambi. Disongidila ni wuna wisi tukhundingisa. [d] **2:6 2:6** Mth 20:28. [e] **2:7 2:7** 2Th 1:11.

tsuki, keti bilunga bya wolu yi misanga keti miledi mihiti thalu[f],
10 kaasi bavwata mihangu mya bukheti, bwosu buna bufwanini kwena bakhetu babana bisi monika ni bisi dihana kwena Nzambi.
11 Bakhetu bafweti yukaka malongi mu talala yi kulemvuka kwosu.
12 Phaniku muswa kwena bakhetu mu kulonga, ho loni kubonga kiyeka ku thwala ya bayakala; bafweti kala talala.
13 Kikuma, Atamu watheti batekila sala, Evwa ku manima nana.
14 Amana ka Atamu ku wáhunakana, kaasi mukhetu, yandi wáhunakana, wákolama ku mutsiku wa Nzambi[h].
15 Kaasi mukhetu kahúlukila muna bana babana kabúta, ho ni kakwamina muna lukwikilu, muna lungongu yi muna kuditomisa, ha kimosi yi kudikengaka.

3

Batwadisi ba Dibundu

1 Ndinga yayi yenina ya kyedika: Honi mutu kasola kukala mutwadisi, kisalu kya kitoku lawu kasodi.
2 Bulungi ni mutwadisi kakala konda kikalu, kafweti kala yakala wákwela mukhetu mosi, kisiku lutikisa kitesu, kadikengaka, kadizitisaka, kayambaka batu, kazaya kulonga,
3 kadihanaku mu kunwa malafu, kakalaku mukwa kingolu-ngolu; kaasi kakala mutu wa talala, mutu wa ngemba, kazolukaku mbongu;
4 katwadisaka bukheti nzu yandi amana bana bandi balemvukaka, mu luzitu lwosu.
5 Amana, honi mutu kisiku twadisa mboti batu benina muna nzu yandi, abweti kalenda twadisila Dibundu dya Nzambi?
6 Kakalaku mukidisitu wa pha; kondilo kaditsikisaka nana mu lulendu hanga ku tsuka kabonga nana ndola bwosu yina ya kiphidi-mutu.
7 Bulungini kakala yi kimbangi kya mboti kwena batu babana bakondi kala bakwikidi, ndangu bamulewulaku amana kabwa nana mu mutambu wa kiphidi-mutu[a].

Basyelu

8 Basyelu phi mutindu wumosi, bulungini bakalaka batu ba luzitu amana bakalaku batu ba ndinga zodi; balendaku dihanaka ku malafu ata kusosa miluta mya luvunu;
9 bafweti simbidila diswekamu dya lukwikilu muna katsatsa ka kasemi.
10 Babazyamina theti ku thwala ya kusala kisalu, yuka ni bakala batu bakonda kikalu.
11 Mutindu mosi phi, bakhetu bafweti kala bana bisi zitisa, konda mbonzi, bisiku hitikisa kitesu, batu

f **2:9 2:9** 1Pi 3:3. h **2:14 2:14** Kuyandika 2:7,21-22; 3:1-6. a **3:7 3:7** Tit 1:6-9.

bisi sila mbundu mu mambu moosu.
12 Basyelu bafweti kwela kaka mukhetu mosi amana batwadisaka bukheti bana ba bawu yi nzu ya bawu meni.
13 Mukuma basyelu babana basálakya bukheti kisalu bábazatisa yi kikumbwala kya lukwikilu kina kyenina mwena Kidisitu Yesu.

Kitsweki kya mbuta

14 Yikusonikini mukanda wawu yi kivuvu ni ka thama ku, yikwísa kutala.
15 Kaasi honi yizyeta, wazáya khi bikalulu wakadiki byawu mu nzu ya Nzambi, yina yenina Dibundu dya Nzambi wa moyu, yina yenina kunzi amana disi zyamisa mambu ma kyedika.
16 Eeh, bulungi lwazayabwa, diswekamu ditadidini mambu ma kinzambi dyenina dya mbuta:
Kidisitu,
kisa monika mu lutu lwa kimutu,
wádimonikisa mutu wa masonga muna nzila ya Kitembu Kyatoma[b],
amana banzyo bámumona.
Batu báyadingisa musamu wa Kidisitu ha kati dya babana bakondi kala Bayuta,
bámukwikila kwena batu ba tsi,
bámutombula mu khembu ya ku zilu.

4

Malongi ma luvunu

1 Kinga Kitembu kazonzibwa wengele: muna matangwa ma tsuka, batu bahika batótisalwa lukwikilu ndangu benda dihana ku bitembu byabina byisi hukumuna yi ku malongi ma bitembu bya mbi,
2 muna mutindu wa kavungalosi ka babana bisi longa mambu ma bukamvi, katsatsa ka bawu meni kenina ka zina ku kisengu kina kisi bema yi mbawu ya kabengi.
3 Batu babana bisi longa ni batu bakwelaku amana bisi bwisa ni badyaku bima byabi ká́sala Nzambi, kinga Nzambi ká́sadilabya ndangu, babana benina bakwikidi, bazayi phi kyedika, badyakabya mu kuvutulaka matondu.
4 Kinga bima byosu ká́sala Nzambi byenina bya bukheti[a], amana kweku ata kima kimosi bafwani kulosa, yukani badyabya mu kuvutulaka matondu kwena Nzambi.
5 Kikuma byosu byenina byasambuka muna ndinga ya Nzambi yi muna lombilu.

Musadi wa bukheti wa Yesu Kidisitu

6 Ho wabalongaka baphangi bakidisitu malongi mamana, wakála musadi wa bukheti wa Kidisitu Yesu; wuna wisi longuka ndinga za lukwikilu yi malongi ma

b **3:16 3:16** Lom 1:4. a **4:4 4:4** Kuy 1:31.

bukheti mamana wisi bonga kedi mboti-mboti.
7 Kaasi wutambwasakaku phandi za phamba, mameni ma bambuta ba bakhetu mana matadidiku lukwikilu. Dihanaka theti mu mambu ma kinzambi.
8 Mukuma tsaka za lutu zenina bukheti mu mambu makonda mupfunu, kaasi mambu ma kinzambi menina mupfunu mu mambu moosu: menina yi bilangi bya luzingu, kikuma kya luzingu lwa buthwena yi bilumbu bya ku thwala.
9 Ndinga yayi yenina ya kyedika amana yafwana mu kutambwasa kwena boosu:
10 Kikuma, ho tubati diyangisa yi kunwanaka, mudyambu thwisi sya kivuvu kyetu mwena Nzambi wa moyu, wuna wenina Muhuludi wa batu boosu, batheti bakwikidi.
11 Tala mamana yikusendini mu kulongaka.
12 Ka mutu ku kalewula kingunza kyaku; kaasi ngeyi kala mbandu kwena bakwikidi, muna ndinga, muna khadidi, muna zola, muna lukwikilu yi muna kasemi.
13 Yikuna yikwisila, dihanaka mu kutangaka Masonuku ha mesu ma batu[b], mu kuhanaka kikesa yi mu kulongaka.
14 Wulewulaku kabu dina wátambula mu nzila ya khenda dina wenina dyawu, dina wábonga muna nzila ya mbikutulu, tangwa bákusya moku kwena kibuka kya bambuta.
15 Simbidila mambu mama, dihana mu kisalu kyaki ndangu babana babati kuyuka bamóna ni kosu kima wubati sala, ku thwala kibati kwenda.
16 Dikengaka ngeyi meni yi muna malongi maku; sikila mwamuna. Mukuma ha wasadiki bwabuna, wadíhulula ngeyi-meni hakimosi yi babana bisi kuyuka.

5

Mambu ma kusala kwena bakwetu
1 Wukayaku mununu mu khabu, kaasi muheka kikesa hanga mbedi ni tata waku[a]. Basyamisa bangunza hanga baphangi,
2 binunu bya bakhetu hanga bamama, bandumba hanga baphangi ba bakhetu, yi kusema kwosu.
3 Basadisa mboti-mboti bafwidi ba mukwandi.
4 Ho mufwidi kakala yi bana kondilo yi batekulu, bulungi mboti bayandika kusongila bifu bya kinzambi muna kati kya nzu ya bawu amana babasadisaka binunu bya bawu; mukuma bwabuna kisi tambwasa Nzambi.
5 Mufwidi wa mukwandi, yandi wuna wásala yandi hika, wasya kivuvu kyandi mwena Nzambi; kisi kwamina phipha yi mwini muna bizitu byandi yi muna bisambu.

b **4:13 4:13** Kutanga kwaku kwa Masonuku ku mesu ma batu kwákala hanga kutanga kuna bakala sadila mu nzu ya kimvuka Bayuta. a **5:1 5:1** Lev 19:32.

6 Kaasi mufwidi yandu
wisi zingila mu tsambu,
wafwa kedi mbatanana kisi
monika ni moya kenina.
7 Tala mambu mama yiku-
tumini mu kubasonikina,
ndangu bakala konda kikalu.
8 Amana ho mutu wisiku
sadisa biwutu byandi, theti-
theti babana benina mu nzu
yandi, wutunilwa lukwikilu,
wa mbi lawu kuluta wuna
wukondi kala mukwikidi.
9 Mufwidi, ku thwala ya
kumusonikisa mu ndonga ya
bafwidi, bulungi kakala yi
mvula kuluta makumi sam-
banu, kakala phi mukhetu
bákwela kwena yakala mosi;
10 kakala phi yi kimbangi
kya mihangu mya bukheti:
mutindu wuna kakala tsat-
sila mboti-mboti bana bandi,
kakala yambila batu ku
nzu, kakala sukwala bitambi
bya batu ba Nzambi[b],
kikuma kya bwabuna kakala
yakidila batu babana bákala
mu phasi yi mutindu wuna
kakala dihanina mu kosu
mihangu mya bukheti.
11 Kikuma kya bafwidi
baba beku kedi bambuta,
lubasonikisaku ku mukanda;
kikuma ha bayuka hika
tsambu ya kukwela, badi-
hanaku kwena Kidisitu
12 amana dyakala ni baba-
fundisa kikuma kya buna
babebisini mutindu wa theti
wa kudihana kwena Kidis-
itu.
13 Dikwawu phi, bwosu
benina bamolu, basanda
benda kangala mu nzu za
lawu, bwosu batsúkinaku
lwesi mu kukala bamolu,
bazonziki lawu amana
bakotiki kosu dyambu,
bazonzaka ata mambu mana
mafwaniku mu kuzonza.
14 Kikuma kya bwabuna,
yizóla ni bangunza ba
bafwidi bakwelaka, babuta
bana, bakala batwadisi ba
bukheti muna nzu za bawu;
ndangu bamuheka nana
nzila mbeni ya kwenda
tuhuna musamu.
15 Mukuma kwenina yi
bafwidi bahika baba batoti
kedi mu kulanda Satana.
16 Ho mukwikidi mosi
wa mukhetu kakala yi
biwutu byandi bya bafwidi,
kabasadisaka amana Di-
bundu dibongaku kiyeka,
ndangu Dibundu kalenga
sadisa lwesi baba benina
kyedika bafwidi.
17 Kwena bambuta ba
Dibundu bana bisi twadisa
bukheti, bulungi baba-
hekaka luzitu[d] mbala zodi,
kuluta lawu babana bisi
dihana lawu mu Ndinga ya
Nzambi yi mu kulonga.
18 Kikuma Masonuku
mazonzini: «Wamukasaku
munwa ngombi tangwa
kabati nika ngenza», amana:
«Bulungi musadi kabonga
lufutu lwandi[e].»
19 Wutambwasaku mutu
mosi kisa funda mbuta,
akolu ni bakala bambangi
bodi kondilo batatu.
20 Batu baba basadi ma-
sumu, bakaya ku thwala ya
batu boosu, ndangu batu
bahika bayukaka bweya.

b **5:10 5:10** Luk 7:44.
d **5:17 5:17** Masonuku mahika mazimbudi ni lufutu.
e **5:18 5:18** Klg 25:4 yi 1Ko 9:9; Mth 10:10; Luk 10:7.

21 Yikusikidikisi ku thwala ya Nzambi, ku thwala ya Kidisitu Yesu yi ku thwala ya banzyo babana bа́solama, mu kusadila mikuku myami buna bufwani konda kusola mbunzu za batu.
22 Wutsutsaku mu kusya mutu moku. Kalaku mu kithwadi yi mutu wuna wusadi masumu; kala wa kasemi ngeyi-meni.
23 Wunwakaku lwesi mamba; sadilaka phi koma ka vinu, kikuma kya mukati yi buna wisi kuyangisa.
24 Masumu ma batu bahika mazayakani wengele amana misi tekidila mu pfundusu; kwena batu bahika misi landa ku manima.
25 Mutindu mosi, mihangu mya bukheti myisi zayakana: ata myami mya mbi, mina tubatiku mona buthwena, myalendaku swamana.

6

1 Batu baba benina mu kizitu kya kihika bulungi mboti babazitisaka bapfumu ba bawu, ndangu balewasaku zina dya Nzambi yi malongi mama balonga.
2 Ho bawu bakala yi bapfumu ba bakwikidi, bafwaniku ni babakondaka luzitu mu mvunga ni benina baphangi ba bawu. Kaasi bafweti basadila kuluta, kikuma benina bakwikidi yi biwutu bya bawu bya kutya bisi sadila.

Malongi ma mbi yi bimvwama bya kyedika

Tala mambu mama wufweti longa yi kutuma.
3 Ho mutu kamwangaka malongi mahika konda kulandaka malongi ma kyedika ma Pfumu wetu Yesu Kidisitu yi malongi mana ma kinzambi,
4 kenina mutu wabasa yi lulendu, kazayiku kima; kimbefu kyandi kya kunanama yi ngyuma zitadidi mihowu. Kwakuna kwisi butuka kiphala, matendu, kutukwana, kubongilaka bakwenu mabanza ma mbi,
5 kutendana kwa konda tsuka kwa batu babana benina yi mayedi mazangana, makonda kyedika, bawu bisi dila mu mvunga za kinzambi.
6 Kinga, kinzambi kyenina yi muluta wa lawu, ho wasangwalaka mu kina wenina kyawu.
7 Kikuma, thwisaku yi kima mu tsi, amana twalendaku nata phi keti kima.
8 Muna bwabuna, ho twakala yi madya yi miledi, byabina byatúfwana kwetu.
9 Kaasi batu babana bisi sanda bakituka bamvwama bisi bwa mu kimeka, mu mutambu yi mu tsatu za lawu za buzoba yi za phasi, zisi banata mu kuzangana yi mu lufwa.
10 Mukuma zola dya mbongu dyenina kisina kya mbi zoosu, amana batu bahika bа́dihana mwamuna, bа́ditotisa kyana yi lukwikilu amana bа́dinyokuna bawu meni.

Ndongisila za tsuka

11 Kaasi ngeyi, mutu wa Nzambi, hangakaku mambu

ma buna. Sandaka masonga, kinzambi, lukwikilu, zola, sipha dya mbundu, lembami.
12 Nwana muzingu wa bukheti wa lukwikilu, simbidila moya wa mvula yi mvula, wuna bákutedila yi kikuma kya bwabuna wátambwasila dyambu ku thwala ya bambangi balawu.
13 Yikuhekini muswa ku thwala ya Nzambi, wuna wisi hulula moya kwena bihangwa byosu yi ku thwala ya Yesu Kidisitu, wuna wáhana kimbangi mu kutambwasa dyambu ku thwala ya Phosi Philatu,
14 mu kusimbidilaka mikuku konda kifu, konda kikalu, tii yikuna kakwisa monikina Pfumu wetu Yesu Kidisitu.
15 Kumonika kwakuna kwa Pfumu wetu kwasalama muna tangwa dina kásila Nzambi wa kyesi yi Pfumu lwesi, Kyamvu wa bakyamvu yi Pfumu wa bapfumu[a].
16 Yandi wuna lwesi wisiku fwa, mwena yandi mwenina yi mwini wumosi bisiku tala; keti mutu khaniku kamonawa amana kalendawoku mona; kwena Yandi, lukumu yi ngolu zilutini za mvula yi mvula! Abwabuna!
17 Senda kwena baba benina yi bimvwama mu tsi yayi ni bakalaku yi lulendu amana basyaku kivuvu mu bimvwama byakonda kwatakani[b]; kaasi kivuvu kya bawu kyakala mwena Nzambi wuna wisi tuheka byosu bya lawu, ndangu byatuhekaka kyesi.
18 Basenda ni basalaka mambu mamboti, bakalaka bamvwama muna mihangu mya bukheti, bakalaka yi kyesi kya kukabila batu bahika.
19 Balumbikaka bwabuna kimvwama kya bukheti yi kya ngolu kikuma kya tangwa dina dyakwísa[d], ndangu babonga moya wa kyedika.
20 Muzitu Thimoti, batika bukheti kima kina bakuheka. Wunanamakaku mu phandi za phamba yi za masafu yi phaka za luvunu, zina bisi mona hangambedi ni mazaya.
21 Kikuma, batu bahika, bwosu bázola mu kulanda mazaya meni mamana, bátotisa nzila ya bawu ya lukwikilu.
Khenda zakala kwena benu!

a **6:15 6:15** Klg 10:17; Mkg 136:3. b **6:17 6:17** Luk 12:20. d **6:19 6:19** Mth 6.20.

Mukanda wa zodi kwena Thimoti
2THIMOTI
Khotidi ya mukanda

Mukanda wa zodi kwena Thimoti wenina yi kukebisa kwa tsuka kwa thumwa Pholu. Pholu mu boloku kenina (2:9), balawu bamutini (1:15; 4:10-16), wuzayibwa ni ka thama ku, kafwa (4:6). Kabati hana mboti ya tsuka kwena Thimoti, musindikidi wandi wa kisalu, wuna kisi zola hanga mwana wa kubuta.

Mukanda wubati bambukisa luzingu lwa Pholu: kisalu kyandi hanga thumwa, malongi mandi, minyanga myandi kikuma kya Musamu wa Bukheti. Mubindudi kabati hana milongi kwena Thimoti. Kikesa kabati muheka theti mu kubonga ndambu ya phasi zandi mu kisalu kikuma kya Kidisitu (2:1-13). Kunima, kabati mulomba ni kalonga bukheti ndinga ya Nzambi (2:14-4:15). Kikuma kya bwabuna, Thimoti kafweti bwisa ngyuma za mihowu, kabafwila kunda babana bisi sala bifu, kalanda ndyatidi ya Pholu. Amana, ku thwala ya mambu moosu, kakala mutu basila mbundu muna mana bámulonga kwena Pholu yi balongi bahika.

Bambangi ba theti ba Yesu tangwa bisi tota, babana bisi hingana mu kulanda mihangu mya bawu ku manima, mbandu ya babana báteki bisi landa. Kikuma kya bwabuna, benina yi muswa wa kulunda buna bufwani musamu wuna báyuka kwena balongi ba bawu. Bulungi phi ni batangaka Masonuku Matoma. Muna tangwa dina masonama Masonuku Matoma, mikanda mya Bulunda bwa khulu myádikadila kedi yi ndambu ya mikanda myahika mya Bulunda bwa pha. Mikanda meni mina myosu «myenina yi mupfunu kikuma kya kulongila kyedika, kikuma kya kukwikisa, kikuma kya kusongisa bifu yi kikuma kya kuyidika ku luzingu lwa masonga» (3:16).

Mboti

1 Meni Pholu, thumwa wa Kidisitu Yesu muna luzolu lwa Nzambi, wuna wápheka kiyeka kya kusamuna moya wuna bátusila kilangi mwena Kidisitu Yesu.

2 Kwena Thimoti[a], mwana wama watondama: Khenda, kheni yi ngemba kwena Nzambi, Tata, yi kwena Kidisitu Yesu, Pfumu wetu!

Kuvutula matondu kwena Nzambi

3 Mvutudi matondu lawu kwena Nzambi wuna yisi sambila yi katsatsa ka kasemi, bwosu bákala bakhaka bama. Amana

a **1:2 1:2** Mhb 16:1.

phipha, mwini yisiku lembwa mu kulusyaka mu bisambu.

4 Ngyubukini matsangab maku, tsambu ya lawu phi yenina yawu ni yikumona tswatsu, ndangu yibasa mu kyesi.

5 Ngyubukini phi lukwikilu lwa masonga luna wenina lwawu; hanga luna kákala lwawu khaka waku wa mukhetu Loyisi, yi luna lwa ngudi waku Winisi, yenina yi kikumbwala ni wenina lwawu phi ngeyi.

6 Kikuma kya bwabuna, yikubambukisini: tokamisa kabu dya Nzambi dina wábonga ha yikusya moku.

7 Kikuma, Kitembu yandu katuhekini Nzambi kisiku tunatina bweya; kaasi kisi tuheka ngolu, zola yi kudikengila.

8 Wuyukaku tsoni mu kuta kimbangi kya Pfumu wetu, keti kya meni, mutu wandi wa boloku. Kaasi mona phasi hakimosi yi meni kikuma kya Musamu wa Bukheti, muna ngolu zoosu zina kátuheka Nzambi.

9 Yandi Nzambi wátuhulula amana wátutela mu mbila yatoma, ka kikuma kya mihangu myetu ku, kaasi muna kulanda mabanza mandi mana kádiyidikila kedi, mu khenda zina kátuheka mwena Kidisitu Yesu tuka luyanduku lwa matangwa mamana misiku hwa.

10 Khenda zazi katusongidiza buthwena muna kudimonikisa kwa Muhuludi wetu, Kidisitu Yesu. Yandi wuna wisa zilula ngolu za lufwa amana wumonikisini moya wa mvula yi mvula muna nzila ya Musamu wa Bukheti.

11 Kikuma kya Musamu meni wawu wa Bukheti, meni, bátsikununa yikala mbambala, thumwa yi mulongid.

12 Kikuma kya bwabuna yisi dikumbidila mu phasi zazi; yisibwoku yukila tsoni, mukuma nzayi mwena nani yísila lukwikilu lwama, amana yenina yi kikumbwala ni yanduna kenina yi hamu dya kukeba kina bápheka yi kuna kilumbu meni kyakina.

13 Simbidila, muna lukwikilu yi muna zola dina dyenina mwena Kidisitu Yesu, mbandu ya ndinga zina za bukheti wáyuka kwena meni.

14 Sweka ndinga zoosu za bukheti zina bákuheka mu nzila ya Kitembu Kyatoma wuna wisi zingila mwena betu.

15 Wuzayibwa ni batu boosu ba ku Aziya basala nzukula, mu kati dya batu babana benina Fizyedi yi Edimozyeni.

16 Pfumu káhana khenda zandi muna nzu ya Onezifodi, mukuma kisi pheka

b **1:4 1:4** Pholu kabati yubuka kyadi kina kákala kyawu Thimoti tangwa kámusisa ku Efesu. (1Th 1:3.).

d **1:11 1:11** 1Th 2:7.

kikesa amana káyukaku tsoni za miyololu mya meni;
17 kaasi buna kisa ku Loma, wasya ngolu mu kwenda tsanda amana wámbona.
18 Yambula Pfumu kamusadisa kalenga bonga khenda kwena Nzambi muna kilumbu meni kyakina. Ngeyi meni wuzayi mboti bisalu byosu katsadidi ku Efesu.

2

Phumbulu wa kyedika wa Yesu Kidisitu

1 Kwena ngeyi, mwana wama, kala yi ngolu mu khenda zina zenina mwena Kidisitu Yesu.
2 Amana mamana wángyuka mu kulonga mu mesu ma bambangi balawu, wahanama kwena batu babana bisi sila mbundu, babana benina yi khwakasu ya kulonga phi batu bahika.
3 Nyokuka ngeyi phi, hanga phumbulu wakyedika wa Kidisitu Yesu.
4 Phumbulu wuna wubati yilama kenda ku mvita, kakwendaku sanda kasala mambu ma luzingu, ho kazola ni kamuzatisa pfumu wandi wuna wámukotisa mu kisalu.
5 Amana mutu wuna wisi sala tsaka za kutina thinu, wuna wisiku landa mikuku, kalendaku nunga ho kisiku sadila buna milombini mikuku[a].
6 Musadi wa bilanga wuna wisi dihana mu kisalu, kafweti kala watheti mu kubonga mbutu yandi.
7 Simbidila mambu mbati kuzimbwala: Pfumu kakúheka ngangu muna mambu moosu.
8 Mubambuka Yesu Kidisitu, mwana wátuka mu khuna ya Tavidi yandu wáfutumuka ku bafwa bwosu wisi longa Musamu wa Bukheti.
9 Kikuma kya Musamu wa Bukheti meni wawu mbati nyokukina amana batsini mu miyololu hanga mutu wa mbi. Kaasi Ndinga ya Nzambi bakasayoku keti koma!
10 Mukuma kya bwabuna yisi tambwasila phasi zoosu kikuma kya babana kásola Nzambi, ndangu bawu phi babonga luhulusu mwena Kidisitu Yesu, ha kimosi yi khembu ya mvula yi mvula.
11 Ndinga yayi yenina ya kyedika:

«Ho twáfwa hakimosi yi yandi, twazínga phi hakimosi yi yandi;
12 ho twakanga mbundu, twayála phi hakimosi yi yandi;
ho twamutuna, yandi phi katútuna;
13 ho thweku yi kwikama, yandi kasála wa kwikama,
mukuma kaditunaku yandi meni[b].»

Musadi wakwikama

14 Tala mana wabámbukisa boosu amana bakebisa ku thwala ya Nzambi kikuma

a **2:5 2:5** 1Ko 9:24-27. b **2:13 2:13** Lom 6:8; Mth 10:33 yi Luk 12:9; thl 23:19.

kya mambu ma ngyuma zina zitadidi mihowu. Ngyuma zina zisiku sadisa keti koma, kaasi zisi bebisa batu bana bisiza yuka.

15 Sya ngolu balenga kutambwasa ku mesu ma Nzambi, hanga musadi wuna wisiku bengisa mesu mu kisalu kyandi amana walongaka, buna bufwani, ndinga ya kyedika.

16 Bwisa phandi za phamba zakonda kala mu kinzambi, mukuma babana bisi dihanamwa bisi yekuka lawu mu kinzambi.

17 Malongi ma bawu menina hanga phuta yavunda yisi wumuna misuni. Bwabuna benina Kimeni yi Fileti:

18 Bayekukini mu nzila ya kyedika amana baningisini lukwikilu lwa batu mu kusámuna ni lufutumuku lwásalama kedi.

19 Kinga mipfundila mya ngolu mina kasya Nzambi myazyama myenina: Ndinga zazi zanama mwamuna: «Pfumu wubazayi batu bandi», amana «kosu mutu wuna watela zina dya Pfumu kafweti bwisa mu kusala mbi.»

20 Muna kati dya nzu ya mbuta, mweku lwesi malonga ma wolu yi ma manzanza; ma mutuma yi ma phophu za miti phi menina. Mamana ma theti yimamana bisi yambila batu ba luzitu, mana mahika kikuma kya kusadilaka bilumbu byosu.

21 Ho mutu kadisemisaka muna mambu mamana yilusamwani, kakála nzungu zina bisi yambila batu ba luzitu, wa kutambika, mupfunu kwena pfumu wandi, kalenda sala kosu kisalu kya mboti.

22 Tinaka tsambu za mbi za kingunza, sandaka masonga, lukwikilu, zola, ngemba, hakimosi yi babana bisi mutela Pfumu yi mbundu ya kasemi.

23 Kaasi bwisaka phaka za phamba yi za buzoba, wazayaka ni zazina zisi buta ngyuma.

24 Kinga bweku bukheti musadi wa Pfumu kayumanaka, kaasi kazolaka batu boosu, kakala mutu walunga mu kulonga amana katambwasaka batu babana bisi mutanga mambu;

25 kafweti balongaka mu malembi batu babana bisi mutendisa, bwalenda kala ni Nzambi kabaheka tangwa dya kusoba mabanza ma bawu amana bazaya kyedika.

26 Balénda dibakisa amana balubuki mu mitambu mya kiphidi-mutu, wuna wábakwata ndangu basalaka luzolu lwa yandi.

3

Phasi za matangwa ma tsuka

1 Wazayabwa mboti: muna matangwa ma tsuka, bilumbu bya phasi byakála.

2 Mukuma, batu bakála yi bwimi, nzoluka ya mbongu, bakwa mitsiki yi bakwa lulendu; bamúsafula Nzambi, balémvukilaku bibuti bya

bawu, bakálaku kabanzi amana bakálaku yi luzitu ku mambu matoma;

3 bakála yi mbundu ya zititi, konda kyadi, kukumbaka batu, bakonda kwatakani, bakwa kingolungolu amana bambeni ba mamboti;

4 balámbula bakwawu, batu ba mbundu ya khufi amana lulendu lwabákitula baphofu; bazakama yi tsambu za lutu kuluta Nzambi;

5 bahúnikisa ni benina yi kinzambi, kaasi batúnaza ngolu za kinzambi meni kina. Bafila kunda batu ba mutindu wuna!

6 Mukuma, ha kati dya batu babana, bahika bisi kota mu nzu yi kuhunaka bakhetu, benina yi bizitu bya masumu, muna mitambu mya bawu; bakhetu babana benina yi tsambu za mambu ma mbi ma mutindu yi mutindu;

7 bisi sanda balongukaka kosu tangwa, kaasi bisiku lenda kuzaya kyedika.

8 Bwosu buna phi Yanesi yi Yambelesi bátendana yi Moyize, mutindu mosi phi batu baba babati tendana ku kyedika. Benina batu ba mayedi mazangana yi lukwikilu lwa phamba.

9 Kaasi bakwéndaku kyana kya lawu, mukuma batu boosu babátungulula buzoba bwa bawu, bwosu bwákala bwa Yanesi yi Yambelesi[a].

Ndongisila za tsuka

10 Kaasi ngeyi wulandiki mboti malongi mama, khadidi, mabanza ma kisalu, lukwikilu, sipha dya mbundu, zola, kikwamina,

11 minyanga yi phasi zazi yímona ku Atyosi, ku Kikonyumi, ku Disiti. Khi minyanga ndatiku! Kaasi muna moosu, Pfumu wákhutumuna.

12 Amana batu boosu bisi sanda kuzingilaka mu kinzambi mwena Kidisitu Yesu banyókuka.

13 Kaasi batu ba mbi yi bakwa bikwaki balánda hika mu kusala mbi, bahúna batu bahika amana babáhuna bawu meni.

14 Kaasi kwena ngeyi, kwamina muna mambu mana wálonguka yi mana wákwikila yi mbundu yosu. Wuzayi kwena nani wálongukama[b].

15 Amana tuka kimwana kyaku, wuzayima Masonuku Matoma; malenda kuheka mudimu wuna wakúnata ku phulusu muna lukwikilu mwena Kidisitu Yesu.

16 Masonuku moosu másonama mu ngolu za Nzambi, amana menina mupfunu mu kulonga, kubwisa bifu, mu kusungika mbi, mu kulonga mu masonga,

a **3:9 3:9** Yanesi yi Yambelesi makala mazina mana bakala hana Bayuta kwena bakwa mikisi ba ku Ngiphiti. Kul 7:11. 22.

b **3:14 3:14** 2Th 1:5; 2:2.

17 ndangu mutu wa Nzambi kalenga kala wayilama buna bulungini amana kakala walunga mu kusala kosu kisalu kya bukheti.

4

1 Yikusikidikisi ku thwala ya Nzambi yi ku thwala ya Kidisitu Yesu, wuna wabáfundisa batu ba moyu yi bamvumbi, yikulombibwa muna zina dya kudimonikisa kwa Kidisitu yi Kipfumu kyandi:

2 samuna Ndinga ya Nzambi, ata muna tangwa dya bukheti keti dya kakalakanu; bakwikisa, bakaya ho loni baheka kikesa, wabalongaka yi sipha dya mbundu dyosu.

3 Mukuma, tangwa dibati kwisa batu bazólaku kuyuka malongi ma kyedika, kaasi balánda tsambu za lutu lwa bawu amana badíhana kwena balongi ba lawu babásamwana mana bisi zola kuyuka.

4 Bapháta matu ma bawu ndangu bayukaku kyedika, bahúkumuka ku binganangana.

5 Kaasi ngeyi, dikenga mu mambu moosu, tambwasa munyanga, mwangisa Musamu wa Bukheti, lungisa buna bufwanini kisalu kyaku.

6 Kwena meni, beka zola ni bandambula kimenga amana tangwa dyama dya kusisa tsi dilungi.

7 Ndwaniki muzingu wa bukheti, thudini ku tsuka ya thinu, tsimbididilwa lukwikilu.

8 Amana buthwena, mukhonzi wa masonga bátswekilawa: Pfumu, zusi wa masonga, kaphékawa kilumbu meni kyakina, amana ka kwena meni ku lwesi, kaasi yi kwena babana boosu bisi zola kudimonikisa kwandi.

Milongi mya tsuka

9 Sya ngolu wisa ngwana tswatsu.

10 Kikuma Temasi wáthina, mudyambu dya lungongu lwa mambu ma buthwena ma tsi yayi; wendi ku Tesalonika; Khelesasi kakwénda ku Ngalatiya, amana Titi kakwénda ku Talamati[a].

11 Luka lwesi yenina yandi. Munata Malaku amana wisa yandi, mukuma mupfunu wa lawu yenina yandi kikuma kya kisalu.

12 Yimutumikini Tisiki ku Efesu.

13 Ha wakwísa, wandatina kazaka kana tsitsiki ku Tholowasi kwena Kadiphusu; amana wandatina phi mikanda, theti-theti mikanda mina báyidikila yi mikanda mya bambisi.

14 Lekizandi wuna wenina mbembu, mbi ya lawu káphanga; Pfumu kamuvutwala bwosu bwenina mihangu myandi[b].

15 Dikenga kwena yandi, ngeyi phi, mukuma

a **4:10 4:10** Khl 4:14; Fdm 24; 2Ko 8:23; Ngl 2:3; Tit 1: 4.

b **4:14 4:14** Mkg 62:13; Bin 24:12; Lom 2:6.

kázolazoku keti koma ndinga zetu.

16 Tangwa yísamba mbala
ya theti ha bápfunda,
yímonaku mutu wátsadisa:
batu boosu bándosila. Yambula Nzambi kabatangilamoku!

17 Kaasi Pfumu wángyakidila
amana wápheka ngolu zilutini, ndangu, muna nzila
ya meni, Musamu wa Buketi
basamunawa buna bufwani amana baba bakondi kala
Bayuta boosu bayukawa.
Amana wáphulula ku munwa wa thambu.

18 Pfumu kaphúlula hika
ku kosu kisalu kya mbi
amana kakhótisa konda kifu muna Kipfumu kyandi kya mazilu. Khembu yakala kwena yandi mvula yi mvula! Abwabuna!

Mboti ya tsuka

19 Muheka mboti Phisikila
yi Akilasi, yi nzu ya Onezifodi.

20 Elasiti wusadiki ku
Khoditu, amana yimusisikini
Thofimi wabela kuna Mile.

21 Sya ngolu wisa buna
khaniku kedi disa tangwa
dya kyosi kya ngolu.

Ebulusu, Phundesi, Dinusi,
Koloti yi baphangi boosu
mboti bakuhekini.

22 Pfumu kakala yi
kitembu kya ngeyi. Khenda
za Nzambi zakala yi benu!

Mukanda kwena Titi
Titi
Khotidi ya mukanda

Titi kákala mutu mosi wuna wakala musindikila Pholu mu kisalu. Kisalu kya mbuta kásala muna matangwa dina kámona Pholu phasi ku thwala ya bimvuka bya ku Khoditu. Tangwa dyadi babati musonikina mukanda, Titi ku zawala dya Kheleti kákala. Kwakuna kabati sadisa bakidisitu ndangu badisya mu ndonga.

Mubindundi kabati bambukisa kwena Titi mambu ma mupfunu ma batwadisi ba Dibundu (1:5-16). Kabati muheka malongi muna mana matadidini bikhunda ha kimosi yi batu bahika ba kimvuka: binunu, bandumba, basanda, bahika (2:1-15). Yesu Kidisitu wálambula luzingu lwandi, ndangu kakula batu ba tsi mu mbi yosu (2:14): luzingu lwa pha lwa bakidisitu kwakuna lwisi yekamina.

Muna tangwa dina myásonama mikanda mya Thimoti yi mukanda wa Titi, bakidisitu bábakisa ni Yesu kakwisaku vutuka kedi buthwena. Bulungi balonguka kikuma kya kuzingila muna tangwa dina benina mu luzingu.

Mboti

1 Pholu, musadi wa Nzambi, thumwa wa Yesu Kidisitu.

Yítambula kiyeka kya kuna̱tisa ku lukwikilu babana kásola Nzambi yi kubazayikisa kyedika bwosu lwenina kyenina kinzambi kya bakidisitu,

2 ndangu babonga kivuvu kya luzingu lwa mvula yi mvula. Nzambi, bwosu kisiku huna, yandi wátusila luzingu meni lwaluna ku thwala ya matangwa moosu;

3 amana buna dyálungila tangwa dina kásila, wásongila Ndinga yandi muna musamu wawuna báhana kwena meni yi wawuna yisi longa muna muswa wa Nzambi, Muhuludi wetu.

4 Kwena Titi[a] mwana wama wa kyedika bwosu lwenina lukwikilu lwetu lwa mu kimvuka. Yambula Nzambi Tata yi Kidisitu Yesu Muhuludi wetu baluheka khenda yi ngemba.

Kituma kya Titi ku Kheleti

5 Kima yíkusisila ku Kheleti, ndangu wámeka kusya mu ndonga mambu mahika mana masadi mu kuyidika amana wasikununa bambuta muna kosu mbanza, bwosu buna yikulongikila meni-meni.

6 Mbuta kafweti kala mutu wakonda kifu, yakala dya mukhetu mosi, wenina yi bana ba bakwikidi bana bakonda kedi funda mu mambu matadidini

a **1:4 1:4** 2Ko 8:23; Ngl 2:3; 2Th 4:10.

kisaka-saka keti kukonda kulemvuka.
7 Kikuma, bulungi ni mutwadisi kakala wakonda kifu,
kikuma yandi baheka kiyeka
kya mambu ma Nzambi,
kaditsikisakaku, kakalaku
mukwa khabu, kakalaku
kinwa malafu, kakalaku
lwasa, kasandakaku lufutu
mu nzila za mbi.
8 Kaasi kakala mutu wisi
yamba batu, wisi zola mamboti. Kakala mutu wa mabanza ma mboti, mutu wa
masonga, watoma, mutu wa
kukanga mbundu.
9 Kakala mutu wadihana
ku Ndinga ya lukwikilu,
kisiya sadila phi bwosu
buna balongilaya. Muna
bwabuna kakadila yi hamu
dya kuhana kikesa muna
dilongi dya kyedika amana
kalenda songila kifu kya
bawu kwena babana babati
mutendisa[b].
10 Kikuma, balawu benina, kuluta hana kati dya
bakidisitu babana ba Bayuta,
benina bakolami amana
bisi zonza mambu makonda
mupfunu yi kuhunaka
bakwenu.
11 Bulungi kubakangisa
munwa. Mukuma nzu za
muthu bisi vwadingisa, mu
kulongaka mambu mana
mafwaniku mu kulonga,
kikuma kya lufutu lwa mu
nzila za mbi.
12 Mosi hana kati dya
bawu, mbikudi, kazimbula:
«Bakheleti benina kosu
tangwa bahunya misamu,
bambisi ba nganzi, babolu
bana bisi zola lwesi kudya.»
13 Kimbangi kyaki kyenina
kya kyedika. Yihana ni baheka phi bikalu bya ngolu,
ndangu bakala ba kasemi
mu lukwikilu,
14 amana bayekaminaku
hika ku mikhenda mya
Bayuta yi ku mikuku mya
batu mina misiku landa
nzila ya kyedika.
15 Byosu byenina bya
kasemi kikuma kya batu
babana benina ba kasemi;
kaasi heku kima kyenina kya
kasemi kikuma kya babana
basumuka amana bakonda
lukwikilu: ngangu za bawu
yi katsasa ka bawu byenina
bya mvindu.
16 Bisi tambwasa ni bamuzayini Nzambi, kaasi
bisi musuwangana muna
mihangu mya bawu. Batu
ba nzanzi[d], bisiku lemvuka
amana bisiku lenda kuhanga
keti kima kimosi kya
bukheti.

2

Binunu, bangunza yi bahika
1 Kaasi kwena ngeyi,
zonza lwesi mambu mana
mafwanani yi malongi ma
masonga.
2 Zimbula kwena binunu
bya bayakala ni bakalaku
batu ba kulutisaka kitesu,
bawu benina batu ba kuzitisa, benina batu bana bazayini kudibatila mboti-mboti,
benina ba kasemi muna lukwikilu, muna zola[a] yi muna
kwikama.

b **1:9 1:9** 1Th 3:2-7. d **1:16 1:16** Mu mikanda mya hika bisi zonza: Batu ba mbi ya lawu. a **2:2 2:2** Twalenda sadila phi "lungongu"

3 Phila mosi phi yi kwena
binunu bya bakhetu, bakala
yi bikalulu bina bilungidini
mu kikuma kya bakwikidi;
bakalaku batu bisi kwenda
mu kukumbaka bakwawu,
bakalaku phi bahika ba
malafu. Kaasi balongaka
mambu ma mboti;
4 ndangu balongaka
kwena bandumba ba ban-
gudi mu kuzolaka bayakala
ba bawu yi bana ba bawu,
5 bazayaka mu kuditan-
ina mboti-mboti, bakala
ba kasemi, badihana mu
kusala bisalu bya mu nzu,
bakala batu ba mboti,
amana balemvukaka kwena
bayakala ba bawu, ndangu
Ndinga ya Nzambi balewu-
layoku.
6 Phila mosi phi kwena
ngeyi, balongaka masanda
ni bazaya kudilunda mboti-
mboti
7 mu mambu moosu.
Ngeyi meni wakalaka
mbandu ya mihangu mya
bukheti. Amana malongi
maku makala ma kasemi yi
mana mabati nata luzitu.
8 Ndinga zaku zakala
za masonga, zina balen-
daku lewula kwena batu,
ndangu mutendi kayuka
tsoni, kikuma kamónaku
dyambu dimosi dya mbi dina
kazónza kikuma kya betu.
9 Balonga bahika ni
bazitisaka bapfumu ba
bawu mu mambu moosu,
babasephidisaka, babalumu-
nakaku ndinga za bapfumu
ba bawu,
10 babayibakaku keti kima.
Kaasi badisongilaka kosu
tangwa ni benina batu ba
kusila mbundu, kikuma kya
kuhana lukumu ku malongi
ma Nzambi, Muhuludi wetu.
11 Mukuma, Nzambi
wásongila kedi khenda zandi
hanga tho ya luhulusu lwa
batu boosu.
12 Khenda meni zina
zibati tulonga ni twabwisa
khadidi ya mbi, twabwisa
phi nzoluka za tsi yayi;
amana muna tangwa dyadi,
twakala batu babana bazayi
kudilunda mboti-mboti, batu
basungama, yi batu babana
bisi zingila mu kinzambi.
13 Bwabuna bufwani
kithamina kina tubati
hingidila mamboti mana
thwisi sila kivuvu, yi ku-
monika kwa khembu ya
Nzambi wa mbuta yi Muhu-
ludi Yesu Kidisitu.
14 Wádilambula yandi-
meni kikuma kya betu,
ndangu katukula ku mbi
yosu amana katukitula
kanda dya kasemi, dina
dyenina kikuma kya yandi-
meni, babana benina babasa
yi tsambu ya lawu mu kusala
mihangu mya bukheti.
15 Tala mana wufwani
mu kulonga, kuhana
kikesa kwena bana babati
kuhinikina kondilo kuba-
songisa yi lawu dya hamu.
Ka mutu ku kakulewula.

3

Bifu bya kikidisitu

1 Bayubulula bakwikidi
ni bafweti bayukila bat-
wadisi yi bapfumu ba
luyalu, bafweti balemvukila,
amana bakalaka bayilama

mu kuhangaka moosu ma bukheti.
2 Balewulaku mutu, kaasi bakalaka batu ba talala yi buweti, amana basongilaka kosu tangwa lembami dya bawu kwena batu boosu.
3 Mukuma, betu phi, twákala theti hanga biyungu, bakolami, twakalaku mu nzila. Twákala bahika ba byesi yi tsambu za mutindu yi mutindu. Twakala zingila mu bundwandwa yi nzoluka. Twakalaku dihekisa luzitu, amana twakala dimenga betu yi betu.
4 Kaasi tangwa kásongila Nzambi Muhuludi wetu buweti bwandi yi lungongu lwandi kikuma kya batu,
5 wátuhulula, heku ni kikuma kya buna twáhanga mihangu mya masonga, kaasi kikuma kya kheni yina kátuyukila. Wátuhulula, wátuheka lubutuku lwa pha. Amana muna nzila ya Kitembu Kyatoma, wátuheka luzingu lwa pha.
6 Mukuma Nzambi wátufwebwala Kitembu Kyatoma hana thandu ya betu, muna nzila ya Yesu Kidisitu Muhuludi wetu;
7 ndangu, muna khenda zandi, kisi tukitula batu ba masonga ku mesu ma Nzambi, amana wátuheka muswa wa kubonga luzingu lwa mvula yi mvula luna thwisi sila kivuvu.
8 Ndinga yina yenina ya kyedika.

Nzodi ni wazonzaya yi nziki-nziki, ndangu babana bisi kwikila mwena Nzambi badihana mu kuhangaka hika lawu mihangu mya bukheti. Tala mana menina mboti yi mupfunu kikuma kya batu.
9 Kaasi tina matendu ma buzoba, mambu mana matadidi ndonga ya butuka, ngyuma yi mathata mana matadidi mitsiku: meku mupfunu amana ma phamba.
10 Mutu wuna wisi kotisa ngyengu, muyekula mu Dibundu, ku nima dya kukebisa kwa theti yi kwa zodi.
11 Kikuma, wuzayi ni mutu wa mutindu wawuna wuditotisi kedi, kabati landa kusumuka; amana ndola kabati dizengila yandi-meni.

Ndongisila za tsuka

12 Tangwa yikútumina Aditemasi ho loni Tisiki, sanda phila ndangu wisila kwena meni kuna Nikophodisi, mukuma kwakuna nzengikini kunangina mu kuhitisa tangwa dya kyosi kya lawu.
13 Hanga bwosu bulungi mu kusala kikuma kya kubasadisila mulongi wa mitsiku Zenasi yi Apholosi, mu kitambu kya bawu, yidika ndangu bakondaku keti kima.
14 Bulungi phi baphangi betu bakwikidi balonguka mu kusala mihangu mya bukheti, ndangu balunga mu kusadisa batu babana benina yi mupfunu wa lusadisu. Amana banataku luzingu lwa phamba.

15 Boosu babana benina
hakimosi yi meni mboti
bakuhitikini. Baheka mboti
babana bisi tuzola mu
lukwikilu.
Yambula khenda za
Nzambi zakala kwena benu
boosu.

Mukanda kwena Fidimoni

Fidimoni Khotidi ya mukanda

Fidimoni kenina nduku wa thumwa Pholu. Pholu kamusamwana Musamu wa Bukheti ku nima, wakituka mukidisitu. Mukyedika kenina mvwama. Kakala yi bahika. Onezimi, mosi wa bahika ba Fidimoni, watina kwena pfumu wandi. Kamuwana Pholu muna boloku mwamuna kakala. Wakituka mukidisitu yandi phi. Pholu wamuvutula Onezimi kwena pfumu wandi yi mukanda hana moku. Abweti Fidimoni kamuyambila Onezimi?

Mukanda wa Pholu kwena Fidimoni wutadidini phi kimvuka kina kyisi khundakanina muna nzu yandi (nzila 2). Wubati zonzila dyambu dimosi ditadidini kimvuka kya muthu.

Muna tangwa meni dyadina, kimvwama kya bisi Loma kyakala mu kikhita kya bahika. Ndambu mosi ya batu ba mulambu wawuna benina bahika. Babati sala muna bisalu byosu amana luzingu lwa bawu lwosu ha moku ma bapfumu ba bawu. Kutina kwa muhika bisikwa hanina ndola mosi ya ngolu, mbala za hika mu lufwa.

Muna mukanda wandi, Pholu kabati lomba kwena Fidimoni mu kumutambula Onezimi hanga phangi watondama. Kikuma boosu, yi batu bana bakondi kala bahika yi bahika, benina baphangi mwena Kidisitu. Kaasi Pholu kabatiku hana muswa kwena Fidimoni. Wuzodini ni Fidimoni kabonga lukanu yandi meni mu mana kasala.

Bakidisitu ba theti bafwanaku kedi mu kubalumuna mutindu wa luzingu lwa bawu muna mbala mosi. Kaasi lukwikilu mwena Yesu Kidisitu lubalumuni mutindu wa kuzingila muna mbala mosi. Ndinga ya lungongu yenina yi ndandu muna luzingu lwa kingenga yi luzingu lwa batu boosu.

1 Yandu meni Pholu, bakotisa mu boloku kikuma
kya Kidisitu Yesu yi phangi Thimoti.
Kwena ngeyi Fidimoni, watondama yi musindikidi
wetu wa kisalu,
2 yi kwena Aphiya, phangi wetu wa mukhetu, kwena
Adisiphi, musindikidi wetu wa mizingu, yi kwena
Dibundu dina dyisi khundakana muna nzu yaku:
3 Yambula Nzambi Tata wetu yi Pfumu wetu Yesu
Kidisitu baluheka khenda yi ngemba.

Lungongu yi lukwikilu lwa Fidimoni

4 Mbala zoosu zina yisi vutula matondu kwena
Nzambi wama, yisi tumbula zina dyaku Fidimoni muna
bisambu byama.
5 Mukuma yisi yuka khululuka ya lungongu lwaku

kikuma kya bakwikidi boosu yi lukwikilu lwaku kwena Pfumu Yesu.

6 Yisi lomba kwena Nzambi ni lukwikilu luna wenina lwawu mu kithwadi yi betu, lwakala ngolu mwena ngeyi ndangu lwasongila mamboti mana tufwani mu kulungisa kikuma kya Kidisitu.

7 Kikuma, zola dyaku, phangi, dipheki kyesi kya lawu yi kikesa, mukuma wusyamisini mbundu ya bakwikidi.

Pholu wulombi lusadisu kikuma kya Onezimi

8 Yihana ni, mbatanana yenina yi muswa mu kithwadi yi Kidisitu mu kukusenda mana wulungini mu kuhanga,

9 kaasi nzodi yikulomba kima kimosi muna zina dya lungongu. Bwosu yekina, meni Pholu, kinunu, amana phi buthwena mu boloku yenina kikuma kya Kidisitu Yesu,

10 mbati kulomba lusadisu kikuma kya Mwana wama Onezimi. Yandi Kenina mwana wama wuna mbutidini muna boloku.

11 Theti, kákalaku mupfunu kwena ngeyi, kaasi buthwena bwabu, mupfunu katuyekina kwena ngeyi yi meni.

12 Buthwena, yikuvutwadi yandi, yandi wenina hanga ndambu ya meni meni.

13 Yizodi ni kakala belabela yi meni ndangu katsadisaka ha kifulu kya ngeyi, muna tangwa dyadi yenina mu boloku kikuma kya Musamu wa Bukheti.

14 Kaasi nzodikiku ni yihanga kima konda wapheka nzila, ndangu wuhangaku mambu mu kingolu-ngolu kaasi yi mbundu ya bukheti.

15 Ngatu Onezimi káyekukila kwena ngeyi kikuma kya tangwa dya khunda, ndangu kakuvutwakila kyamakulu,

16 kakalaku hanga muhika wa ngeyi, kaasi wekina kuhita muhika: phangi mosi watondama. Mukuma kenina kwena meni, hanga phangi watondama, kakálabwa hika kwena ngeyi phi phangi watondama, hanga mutu, hanga phi phangi mwena Kidisitu.

17 Yuka ni wisi mbongila hanga nduku waku, mubonga yandi phi bwosu wisi mbongila meni.

18 Yuka ni mbi kákuhanga, kondi loni pfuka yaku kenina yawu, syabya mu mutwa wa meni.

19 Yi koku dya meni meni mbati sonikina mambu mama: Meni Pholu, yikúvutwalabya. Nzodiku yikuyubululabwa ni ngeyi pfuka ya meni wenina yawu, luzingu lwaku yáta.

20 Kyedika, Phangi wama, tsadisa bwabuna kikuma kya lungongu lwa Pfumu: ndembika mbundu mukuma ngeyi yi meni kima kimosi thwenina mwena Kidisitu.

21 Tsini mbundu ni muna tangwa dyadidi mbati ku-

sonikina, wahánga kuhita hika buna yikulombini. Nzayi mboti ni wahángabwa hika kuluta.
22 Amana muna mbala mosi, yikulombi hika ni wangidikila mwanza, mukuma yenina yi kikwamina ni muna bisambu byenu nzila yakhángwakila ndangu yisa luvutwakila hika.

Mboti za tsuka

23 Ephafwasi, yandi wenina hakimosi yi meni mu boloku kikuma kya Kidisitu Yesu, mboti kakuhekini;
24 Malaku, Adisitadiki, Temasi yi Luka, basindikidi bama ba kisalu, bawu phi mboti bakuhekini.
25 Yambula khenda za Pfumu Yesu Kidisitu zakala yi kitembu kyenu!

Mukanda kwena bisi Hebelu

Hebelu Khotidi

Mukanda kwena bisi Hebelu weku yi zina dya musoniki. Wubatiku songila phi keti nati básonikinawa. Musoniki wa wawu kenina mwisi Ngeleki, kaasi tomizaya masonuku ma Bulunda bwa khulu. Kabati sonikina bakidisitu babana benina mu kisina kya Bayuta. Bakidisitu babana bakatudini kikesa. Batotisini tsambu yi kikumbwala kya theti. Bahika benina phi yi sunga dya kukatula lukwikilu. Musoniki wa mukanda zodi kayika malongi mana bátambula kikuma kya kubaheka kikesa.

Mwena Kidisitu mbambala wa Nzambi, bisi kotila batu mu kikhunda yi Nzambi (1:1-2:18). Kikuma Kidisitu kenina Mwana wa Nzambi, kenina kyedika bwosu buna kenina Nzambi (1:3). Wákituka kyedika mutu. Muna kufwa kwandi hanga mutu, wákatula ngolu za kitembu kya mbi (2:14).

Kikuma kya Kidisitu, bakwikidi bafwani mu kubwesuka kwena Nzambi yi kikumbwala (3:1-5:10). Kikuma, Yesu Kidisitu wátula yi kwena Nzambi, amana Nzambi wámutumbika Mbuta-Nganga. Muna Bulunda bwa Khulu, mbuta-nganga kenina wuna wulungi mu kubwesuka belabela yi Nzambi, mu kukotaka mu kizika kyatoma hedila. Kisi tambika bimenga kikuma kya kubonga ndoluka ya masumu. Buthwena, Yesu Kidisitu yandi lwesi wenina Mbuta-Nganga. Mukanda kwena bisi Hebelu, wawu lwesi wisi tambwasa mamana, muna mikanda myosu mya bulunda bwa pha.

Musoniki wa mukanda kabati londulula mutindu wuna kenina Yesu Mbuta-Nganga wa bakwikidi (5:11-10:31). Keninabwa muna mutindu wuna wuswaswani yi bambuta-nganga ba Bayuta.

Mukhenda wumosi wa Bulunda bwa khulu walenda tendula mamana. Mukanda wa Kuyandika 14:17-20 wubati zonzila kutundakana kwa Bulahami yi mutu mosi wa nzenza bisi tela Medikiseteki. Bwosu kenina Medikiseteki, Yesu phi kenina Mbuta-Nganga wuna wukondi kala mu butuka dya banganga-Nzambi. Bámuyadikaku Nganga-Nzambi mu mutindu wuna bisi yadikila mu mikuku mya batu. Banganga-Nzambi lawu benina amana bisi fwa. Yesu Kidisitu kenina Mbuta-Nganga wa mvula yi mvula amana kisi zinga mvula yi mvula. Kákota ku zilu, kwakuna kisi zingila Nzambi. Kwakuna kabati tunatisa.

Muna Bulunda bwa theti, banganga-Nzambi bakala landulula bimenga konda kulembwa kikuma kya

kubonga ndoluka ya masumu ya Nzambi. Bakala honda bibulu kikuma kya bwabuna. Kinga, Kidisitu kátambika lutu lwandi mbala mosi yi kyamakulu. Disongidila ni bakidisitu babati dyatila buthwena mu nzila ya pha. Fwaniku ni bavutuka ku manima.

Lukwikilu lwa bakhaka bisilwa hanina mbandu kwena bakwikidi. Mbandu meni yayina yisi baheka kikesa muna tangwa dya phasi yi muna bimeka bya buthwena bwabu (11:1-12:13). Tukidila khaphu ya 12:14, tsuka ya mukanda yibati zonzila mutindu fwani bakidisitu bazingila yi Nzambi, yi bakwenu, yi kuyidika kimvuka kimosi kya kyedika.

Nzambi mwena Mwana wandi kisi zonzila

1 Muna tangwa dya khulu,
Nzambi kakala zonza kwena batata betu mbala za lawu
amana mu mitundu mya lawu muna nzila ya bambikudi,
2 kaasi buthwena,
mu bilumbu byabi bya tsuka, kátuzonzila mwena Mwana wandi mosi wuna kasikununa swana wa byosu, muna nzila ya yandi wuna káhangila tsi.
3 Mwana meni wuna kenina mutsyenzya wa khembu ya Nzambi amana kenina kifwani kya mukwandi kya buna kenina Nzambi, amana ndinga ya yandi ya hamu yisi zyamisa tsi. Ku manima ma kusemisa batu ku masumu ma bawu, wázakala kuna koku dya kitata dya kipfumu kya Nzambi, muna bisoka bya mazilu.

Mwana wa Nzambi kenina mbuta kwena banzyo

4 Bwosu kákituka mbuta kwena banzyo Nzambi
wámuheka zina dihitini dina dya bawu.
5 Mu kyedika, keti kwena mosi wa banzyo Nzambi kázimbwala kedi:
«Ngeyi wenina Mwana wama,
tuka lelu dyadi, meni yikubutini.»
Amana khaniku kazimbula kwena wanzyo mosi:
«Tata yikála kikuma kya yandi
amana kakála Mwana kikuma kya meni.»
6 Kaasi mu tangwa káhitika Mwana wandi wa tsomi muna tsi, wuzimbudini:
«Banzyo ba Nzambi boosu bamufukamina.»
7 Kikuma kya banzyo, kázimbula:
«Nzambi, banzyo bandi, kisi bakitula bitembu
amana basadi bandi kisi bakitula mileku mya mbawu.»
8 Kaasi Nzambi kázimbula kikuma kya Mwana wandi:
Wenina Nzambi,
«Kiti kyaku kya luyalu kyásikila mvula yi mvula.
Koka dya masonga maku dyenina koka dya luyalu lwaku.

9 Wisi zola masonga, amana
wámenga mbi,
yi hakana Nzambi, Nzambi
waku, kákusodila
mu kukusita mafuta ma
thumbama,
amana wákusola kuhita bak-
wenu khunda.»
10 Kázimbula hika:
«Ngeyi, Pfumu, wátunga tsi
muna luyandiku,
amana mazilu menina
muhangu wa moku
maku.
11 Byosu byabina byazíluka,
kaasi ngeyi wenina.
Tsi yi zilu byakúlwakila
hanga miledi mya
khulu;
12 wavúngabya hanga
muzaka wumosi,
amana byasóba hanga
muledi wumosi phi.
Kaasi ngeyi wenina phila
mosi kaka,
amana luzingu lwaku lweku
yi tsuka.»
13 Amana Nzambi
kázimbulaku kedi keti
kwena mosi wa banzyo
bandi:
«Awisa sikuka ku kitata
kyama,
yi kuna yikítwala bambeni
baku
kidyatilu kya bitambi
byaku.»
14 Aketi banzyo benina
bitembu, bana byenina mu
kisalu kya Nzambi: Nzambi
kisi batuma kikuma kya
kusadisaka batu babana
bakwisa vwa luhulusu.

2

Luhulusu lwa mbuta

1 Yi hakana betu tufweti
simbidila buna bufwáni ku
musamu wuna twáyuka,
hanga twaditotisa nana
nzila.
2 Kikuma, honi musamu
wuna kázonza Nzambi mu
nzila ya banzyo wawu
wálungila, amana wosu
wuna wazítisawoku kondi
loni walémvukilawoku,
kabonga ndola yina
yilungini.
3 Amana abweti twalenda
mu kuhenga ndola yina
ho twalewula luhulusu lwa
mbuta lwaluna? Yandi-meni
Pfumu watekilalwa samuna.
Amana phi, babana báyuka
mu kuzonzila luhulusu
meni lwenina kwena Pfumu
bátukwikisalwa.
4 Nzambi wásikununa
kimbangi kya bawu ni kya
kyedika muna nzila ya
bidimbu, muna bithondu,
yi mu biphadi bya mutindu
wosu, yi muna kabu dina
káyakila Kitembu Kyatoma
kwena mosi-mosi wa bawu
muna luzolu lwandi.

Wuna wisi natisa batu ku luhulusu

5 Kikuma, heku ni kwena
banzyo káhana Nzambi,
kiyeka kya tsi yina yakwísa
yina tubati zonzila.
6 Kinga, mutu mosi
kázimbula muna Masonuku:
«Nati kenina mutu ndangu
ngeyi wamuyubukaka?
Nati kenina mwana wa
mutu ndangu ngeyi
wamukebaka?
7 Muna tangwa dya khunda,
ngeyi wamusila
mutu muna sina dya
banzyo,

wámuvwatisa mu khembu yi luzitu,
8 wasya byosu muna sina dya bitambi byandi.»

Yuka ni Nzambi káhana kiyeka kya bima byosu kwena mutu, disongila, kásisaku kima kina kimutadiku. Kinga buthwena, tubatiku mona ni byosu mu kiyeka kya mutu byenina.

9 Kaasi tumoni ni Yesu bámukitula koma, muna sina dya banzyo mu tangwa dimosi bwabu, amana wávwata mukhonzi wa khembu yi luzitu kikuma kya lufwa luna kányokukina. Amana muna buweti bwa Nzambi, kisa fwila kikuma kya batu boosu.

10 Kikuma muna nzila ya yandi Nzambi yi mwena yandi byosu byisi zingila, kázola mu kunatisa ku khembu bana balawu. Káhanga bwabuna mu kumukitula Yesu mutu walungila muna nzila ya minyanga myandi, yandi wenina kisina kya luhulusu lwa bawu.

11 Mukuma, Yesu wisi semisa batu ku masumu ma bawu amana babana benina ba kasemi boosu kwena Tata mosi batukini. Yi hakana yandi keku yi tsoni za kubatedila baleki bandi.

12 Tangwa kazimbudini Yesu:
«Yisámuna zina dyaku kwena baphangi bama,
yikútsikisa hana kati dya kimvuka.»
13 Wuzimbudi phi:
«Yisya mbundu yama mwena Nzambi.»
Amana phi:
«Awu meni, meni yi bana babana kaphekini Nzambi.»

14 Kikuma bana babana boosu benina kima kimosi yi yandi muna menga yi mu lutu, yandi phi luzingu lumosi kázinga yi bawu. Yi hakana ni muna lufwa lwandi wátusuna kiphidimutu, wuna wakala simbidila ngolu za lufwa,

15 amana wákula boosu babana meni bákala bakwatama mu kihika kya bweya bwa lufwa muna luzingu lwa bawu lwosu.

16 Kikuma, kyedika ka kwena banzyo ku kisi kwisa mu kusadisa, kaasi ku butuka dya Bulahami kisi kwisa sadisa.

17 Yi hakana kálunga mu kukituka kitesu kimosi mu moosu kwena baphangi bandi. Bwabuna ndangu kakituka mbuta-nganga mosi wabasa yi buweti yi kuhwila mwani muna kisalu kya Nzambi, kikuma kya kulolula masumu ma batu.

18 Mukuma bwosu kányokuka yandi-meni tangwa káhita mu kimeka, wulungini mu kuyakidila babana benina mu kimeka.

3

Yesu kenina mbuta kwena Moyize

1 Amana phi baphangi batu ba Nzambi, bakwetu khunda ba mbila ya Nzambi, talenu kwena Yesu, yandi

thumwa wa Nzambi amana
Mbuta-Nganga wa lukwikilu
lwalu tubati samuna.
2 Kikuma, Yesu wáhwila
mwani kwena wuna
wámusikununa bwosu
kákalabwa Moyize muna
nzu yosu ya Nzambi[a].
3 Kaasi Yesu kenina yi
khembu ya lawu kuhita yayi
ya Moyize hanga mutu wuna
wutungini nzu kenina yi
lukumu lwa lawu kuhita
yawu-meni nzu.
4 Kosu nzu, mu kyedika,
mu nzila ya mutu yisi
tungamina; amana, wuna
wátunga bima byosu, kenina
Nzambi.
5 Amana Moyize wáhwila
mwani muna nzu ya Nzambi
yosu hanga musadi, kikuma
kya kuta kimbangi kya mana
kakala zonza Nzambi.
6 Kaasi Kidisitu keninabwa
hanga Mwana wa kusiku-
nuna, mutwa wa nzu ya
Nzambi. Kinga nzu ya yandi
yi betu, ho twalema kikumb-
wala yi lulendu luna thwisi
sila kivuvu.

Kulembwa báswekila kanda dya Nzambi

7 Yi hakana ni, bwosu
kazimbudibwa Kitembu Ky-
atoma:
«Lelu, ho luyukini ndinga ya
yandi,
8 luzitikaku mbundu, bwosu
mu kilumbu kina
batu bámubalwakila
Nzambi,
mu tangwa dya kimeka
muna tseki ya khatu;
9 Kwakuna bakhaka benu
bátsokila muna
kimeka
kimosi mbata nana bámona
mihangu myama.
10 Muna mvula makumaya.
Yi hakana yíyukila khabu
kikuma kya batu ba
tangwa meni dyadina,
amana nzimbudini: "Bisi
ditotisa kosu tangwa
muna mbundu ya
bawu,
bámonazoku nzila zama."
11 Yidya ndefi muna khabu
zama:
Bakótamwoku muna tsi yina
yíbayidikila kikuma
kya kulembwila[b]!»
12 Kebenu baphangi, ka
mutu ku hana kati dya
benu kakala yi mbundu
yimosi ya mbi, mbundu ya
ngolu amana yamuyekulaka
kwena Nzambi wa moya.
13 Kaasi disyamisakenu
benu yi benu kosu kilumbu
buna fwanini mu kuzonzila
«lelu», ndangu keti mosi
wa benu kahunanaku ku
disumu amana kakituka yi
mbundu ya tadi.
14 Kikuma, tukituki
basindikidi ba Kidisitu,
tufweti tomalunda kikumb-
wala yi kuna tsuka bwosu
kyákala ku luyandiku.
15 Bwosu mazimbudi Ma-
sonuku:
«Ho luyukini ndinga ya
yandi lelu,
luzitikaku mbundu zenu
bwosu mu kilumbu
kina batu bámubalwakila
Nzambi[d].»

a **3:2 3:2** Thl 12:7. b **3:11 3:11** Mkg 95:7-11 d **3:15 3:15** Mkg 95:7-8

16 Banati babana bá́yuka
ndinga ya Nzambi amana
bá́hakuka kikuma kya
yandi? Ka bawu ku boosu
babana kálubula Moyize mu
Ngiphiti?
17 Amana kwena banati
ká́sidikila Nzambi muna
mvula makumaya? Ka
kikuma kya babana ku
bá́hola masumu amana
bakala fwa muna tseki?
18 Amana kwena ba nati
ká́dila Nzambi ndefi yayi:
«bakótamwoku muna tsi
yina yíbayidikila kikuma kya
kulembwila», ka babana ku
bamana hakuka?
19 Amana tumonini
buna bwa bukheti ni,
bá́lendamwoku kukota
kikuma kya kukonda kwa
bawu kwa lukwikilu.

4

1 Nzambi wá́tusisila ki-
langi kimosi kya kukota
muna kilembwadi. Tukebenu
ni hana kati dya benu,
hakala nana yi mutu
wabá́nza ni mu tsukinina
kenina.
2 Mukuma betu mutindu
wumosi yi kwena bakhaka
betu twá́yukawa Musamu
wa Bukheti. Kaasi,
ndinga yina bá́yuka bawu,
yábasadisaku mukuma
bá́tambwasayoku yi lukwik-
ilu.
3 Kaasi kwena betu
twá́kwikilaya, tukotini
muna kilembwadi bwosu
ká́zimbula Nzambi:
«Yidya ndefi muna khabu
zama:
Keti bwe, bakótakumwoku
muna kilembwadi
kyama!»

Kinga, mihangu myandi
myá́manisa kedi tukidila mu
kuhangama kwa tsi.
4 Mukuma, ká́zimbula
homa hamosi kikuma kina
kitadidini kilumbu kya
tsambwadi: «Amana Nzambi
wá́lembwa muna mihangu
myandi myosu.»
5 Amana muna nzila yayi
wuzimbudi hika: «Keti bwe,
bakótaku muna kilembwadi
kyama.»
6 Kikuma bwá́yilama
kwena batu bahika mu
kukota, amana babana
bá́yuka theti Musamu wa
Bukheti, bá́kotamwoku
kikuma kya kukolama kwa
bawu. Yi bwabuna, phila
yenina hika kikuma kya batu
ba hika mu kukotamwa.
7 Nzambi wusini kilumbu
kya hika kina katedi ni «lelu».
Ká́zonzilakya hika kyakina
lawu, muna nzila ya Ta-
vidi, muna kitini kina tu-
tangi kedi:

«Ho luyukini ndinga ya
Nzambi lelu,

luzitikaku mbundu yenu».

8 Wadi ni Yoswa kaba-
natisaka mu kilembwadi,
wadi Nzambi ku manima
kakhaniku zonzila hika
kilumbu kikwawu.
9 Disongidila ni, kilemb-
wadi kimosi kya sabata kisa-
dini kikuma kya kanda dya
Nzambi.
10 Mukuma, wuna wuko-
tini mu kilembwadi kya
Nzambi wulembwini ku
mihangu myandi bwosu
ká́lembwa Nzambi ku mi-
hangu mya yandi meni.

11 Tusyenu tswatsu mu
kukota mu kilembwadi
kyakina; ndangu mutu kab-
waku hanga bakhaka betu
bábwisa mu kulemvuka.
12 Mukuma ndinga ya
Nzambi yenina ya moya
amana ya ngolu. Yisi
tapha hanga mbedi mosi ya
phoku. Yisi kota yi kuna
byákhundakanina moya yi
kitembu, bikhosu yi miluku
amana yihambudibya. Yisi
fundisa masunga yi ma-
banza ma mbundu ya mutu.
13 Amana kweku kima
kyáswamana ku mesu ma
yandi, kaasi kyosu kyen-
ina ha tseki amana kya
kuyengika ku mesu ma
yanduna wuna, betu boosu,
twámenikina zimbu.

Yesu mbuta-nganga

14 Bwosu twenina yi
mbuta-nganga wuna
wádimbuka mazilu, Yesu,
Mwana wa Nzambi, tusim-
bidilenu ngolu ku lukwikilu
luna thwisi samuna.
15 Mukuma mbuta-nganga
yandu thwenina yandi
kenina wuna wufwanini mu
kunyokuka hakimosi yi betu
muna malebakani metu:
kábwa mu kimeka hanga
betu muna bima byosu,
kaasi konda kuhola disumu.
16 Yi hakana ni, tubwe-
sukenu yi kikumbwala ku
kiti kya kipfumu kya Nzambi
yandu wabasa yi khenda;
mu kunona kheni yi khenda,
ndangu kalenga tuyakidila
muna tangwa dya phasi.

5

1 Kaasi mbuta-nganga
wosu, bisi musola hana kati
dya batu, bamusikununi
kikuma kya batu muna
kisalu kya Nzambi; ndangu
katambikaka milambu yi bi-
menga kikuma kya masumu.
2 Bufwani ni kakala
yi mbakisilu kikuma kya
babana bazayiku mambu
yi babana bisi ditotisa.
Mudyambu yandi meni
wáhitila muna lebakani.
3 Amana kikuma kya
lebakani dyadina, kafweti
tambika bimenga kikuma
kya masumu ma yandi meni
yi kikuma kya masumu ma
batu bahika.
4 Kinga ka mutu ku
wufwani mu kudiheka
lukumu yandi meni, ho
bámutediku kwena Nzambi,
bwosu ká́kalabwa Loni.
5 Phila mosi, Kidisitu ka
yandi meni ku wádiheka
lukumu lwa kimbuta-
nganga. Kábongilalwa
kwena Nzambi wuna
wámuzimbwala:
«Wenina Mwana wama,
yandika lelu, meni yikubu-
tini.»
6 Amana mwahika wuzim-
budini:
«Wenina nganga Nzambi mu
kimakulu
muna ndonga ya Medikiseteki.»
7 Muna bilumbu bya
luzingu lwandi ha tsi, Yesu
wátambika bisambu, kubok-
wadila yi matsanga kwena
Nzambi wuna wakhana
muhulula ku lufwa. Amana
Nzambi wámuyuka kikuma
kya bulemvu bwandi.

8 Keti bweti kákala
kwandi Mwana wa Nzambi,
wálonguka mu kulemvuka
muna nzila ya bina
kányokwakina.
9 Amana bwosu buna,
Nzambi kámukitula mutu
walunga, wákituka kisina
kya luhulusu lwa konda
tsuka kikuma kya mutu
wosu wuna wisi mulemvwak-
ila.
10 Nzambi wámusikununa
mbuta-nganga muna
mutindu wa Medikiseteki.

Kihonza kya kulosila luk-
wikilu

11 Mambu lawu thwen-
ina mawu mu kuzonza
matadidini dyambu dyadi,
kaasi phasi mu kulutend-
wala, mukuma lwekina yi
makokwa mu kubakula.
12 Tukidila thama wadi
lwakituka kedi balongi,
kaasi bafweti lulonga hika
bikuma bya theti bya
luyandiku bya ndinga za
Nzambi. Kyadi kwena benu,
mukuma yi lelu dyadi, mu
kuyema lwenina kaka hana
lwáfwana mu kudya madya
ma ngolu.
13 Wosu wuna wisi zoluka
mu kunwa mayeni mwana
wa khunda kwandi kenina,
kafwaniku kutenda mu
kikuma kitadidini masonga.
14 Kaasi madya ma
ngolu menina kikuma kya
bambuta, kikuma kya ba-
bana benina yi katsatsa ka
kuswasikisa, muna luzingu
lwa kosu kilumbu, mambu
mana menina ma mboti yi
mana menina ma mbi.

6

1 Yi hakana ni, tuzakukenu
muna bikuma bya theti bya
malongi matadidini Kidisitu.
Tuvutukilaku hika malongi
mana ma kisina hanga
tsobuka ya mbundu ku
mambu matadidini mihangu
myafwa yi lukwikilu mwena
Nzambi,
2 malongi matadidini
mbotika yi kuthetika kwa
moku, pfutumuka ya bafwa
yi pfundusu ya kimakulu.
3 Amana bwabuna
twahánga, ho Nzambi kazo-
labwa.
4 Kikuma batu babana
bábayinika ku mwini wa
Nzambi mbala yikwawu,
bálekita ku kabu dya ku
zilu, bátambula Kitembu
Kyatoma hakimosi yi bak-
wawu,
5 Bálekita ndinga ya
bukheti ya Nzambi yi ngolu
zilutini za tsi yina yakwísa.
6 Babwini muna luzingu
lwa bawu lwa khulu! Bwal-
endakanaku mu kubanata
ku tsobuka ya pha ya
mbundu. Mukuma, Mwana
wa Nzambi babati vutula
hika ha kitakani amana
babati mulewula ha mesu
ma batu.
7 Kikuma, yuka ni mvula
kakotaka mu mafu kosu
tangwa, amana kamenisaka
miti mya mupfunu kwena
babana bakunimya, dis-
ongidila ni mafu mamana,
Nzambi wásakumunama.
8 Kaasi ho mamenisa
bivunza bya tsaku yi kisoma,
mákalaku mupfunu; amana
ka thama ku babundilama

kwena Nzambi amana tsuka tsuka kuyokama.

9 Yi hakana, keti bweti, tuzonzi bwabuna kaasi baphangi bama batondama, tusini mbundu ni kima kimosi kya tsambu kibati luhingila, luhulusu.

10 Kikuma Nzambi keku kayengu. Amana kazímbakanaku muhangu wenu, keti lungongu luna lusongidini kikuma kya zina dyandi, ha lwádikotisa mu kusadila bakwikidi tuka thama yi buthwena bwabu.

11 Kaasi tuzodi ni kosu mutu wa benu kasongila tsambu meni zazina tii yi kuna tsuka, ndangu kivuvu kyenu kyamonika kyabasa.

12 Ndangu lukitukaku bamolu, kaasi sokululenu babana bisi bonga kuvwa kuna kásila Nzambi muna lukwikilu yi kikwamina.

Kilangi kya Nzambi kyisiku lwesa

13 Tangwa kásila Nzambi kilangi kwena Bulahami, bwosu kwákalaku zina dya mutu wa mbuta mwena dina kafwana mu kudila ndefi, yi hana kádila ndefi muna zina dya yandi meni.

14 Wázimbula: «Kyedika, yikúsakumuna buna bufwani amana yivúdisa butuka dyaku.»

15 Yi hakana ni Bulahami mu kikwamina, wánona kina kásila Nzambi.

16 Kinga, batu ha bisi dya ndefi muna zina dya mutu wuna wubahitini bawu mu lukumu, amana ndefi yayina yisi tabula tendu dyosu.

17 Muna phila yayina, Nzambi kázola ni kasongila wengele kwena babana bafwana mu kubonga mamboti ma kilangi ni ndefi yandi yisiku katuka; yi hakana kádila ndefi ku kilangi kyandi.

18 Yi hakana, muna mambu modi mafwaniku mu kusoba, bwalendakanaku kwena Nzambi mu kuhuna. Yi hakana ni, thwenina yi kikesa kya lawu, betu baba thwenina yi kiswaminu kimosi: kubonga kivuvu kina bátusila.

19 Kivuvu kyakina kikuma kya betu kyenina hanga kikokolu kya ngolu yi kya mukwandi kya moya wetu. Kyisi lobuka amana kihiti kibwiku kya kizika kyatoma hedila.

20 Yi hakana meni kákotila Yesu ku thwala ya betu yi kikuma kya betu, mu kuyata kanga ku mesu ma betu, wákituka mbuta-nganga mu kimakulu muna kanga dya Medikiseteki.

7

Medikiseteki, kyamvu yi nganga-Nzambi

1 Medikiseteki meni yandina kyamvu wa tsi ya Salemi kákala yi nganga-Nzambi wa Nzambi Kahungu. Kenda mu kuhukulula Bulahami, muna tangwa dina kákala mu kuvutwakisa, yandi Bulahami, ku muzingu wuna kábedisila bakyamvu

amana Medikiseteki wámusakumuna.
2 Bulahami kwena yandi káhana mulambu wa kimosi kya kumi kya muluta wuna kábonga ku mvita. Kinga ho twabindula zina dya Medikiseteki, thetitheti, disongidila «kyamvu wa masonga»; amana phi, kenina kyamvu wa tsi ya Salemi, disongidila «kyamvu wa ngemba.»
3 Bamuzayidiku keti tata, keti ngudi, keti kisina kya butuka; luzingu lwandi lweku keti luyandiku keti tsuka. Kisi fwanakana yi Mwana wa Nzambi, kenina nganga-Nzambi wa mvula yi mvula.

4 Mutalenu buna kenina wa mbuta mutu yandu, kwena yandi wuna káhana keti khaka Bulahami kimosi kya kumi kya muluta wuna kábonga ku mvita!
5 Bwosu wenina muna mitsiku, bana ba Lefi bawu benina mu tsadidi ya banganga-Nzambi, benina yi muswa wa kulambwasa kimosi kya kumi kya bima byosu kwena kikanda kya Kiseledi, disongila kwena baphangi ba bawu kibeni, kinga bawu phi mu vumu dya Bulahami benina.
6 Medikiseteki yandi keku mu butuka dya Lefi, kaasi wálambwasa kimosi kya kumi kwena Bulahami, amana hika, wámusakumuna wuna básila bilangi kwena Nzambi.
7 Kinga, kweku keti tendu, mbuta wisi sakumuna muleki.
8 Batekulu ba Lefi, babana bisi lambwasa kimosi kya kumi, benina batu bisi fwa, kaasi mu dyambu ditadidini Medikiseteki, Masonuku masongidi ni kenina mutu wuna wisi zinga.
9 Ndangu mu kuzimbula moosu, muna nzila ya Bulahami, keti Lefi wuna wisi lambwasa kimosi kya kumi, yandi phi wálambula kimosi kya kumi kwena Medikiseteki.
10 Mukuma keti bweti Lefi kákalaku kedi wabutuka, hana kákala muna menga ma khaka wandi Bulahami muna tangwa dina kisa mutundakana Medikiseteki.

11 Kinganga-Nzambi kya kilefi kyákala ha sina dya mitsiku mina káhana Nzambi kwena kanda dya Kiseledi. Kinga, wadi kinganga-Nzambi kya balefi kyanatisaka batu mu kutoma, wadi kukhaniku kala hika mupfunu wa kulubula ndonga yahika ya kinganga-Nzambi mu kanga dya Medikiseteki; kaasi ka mu kanga dya Loni ku.
12 Mukuma ho kinganga-Nzambi kisobukini, mitsiku phi mifweti sobuka.
13 Amana Pfumu wetu, wuna zitadidi ndinga zazi, kenina mu butuka dya hika, dyadina dyeku keti mutu mosi wáhanga kedi kisalu kya mesa ma kimenga.
14 Mukuma wázayakana kedi, tukidila lubutuku,

ni Pfumu wetu mu vumu
dya Yuta kenina, hahana
Moyize kakonda zonzila
kima kitadidini kinganga-
Nzambi.

Yesu, Nganga-Nzambi
hanga Medikiseteki

15 Bwabuna bwekina
wengele: nganga-Nzambi
wuna wulubukini muna
kanga dyadina wufwanini yi
Medikiseteki.
16 Kakitukiku nganga-
Nzambi mu nzila ya mutsiku
wa butuka dya kimutu;
kaasi mu nzila ya hamu
dya luzingu lumosi luna
lwakonda tsuka.
17 Mukuma, Masonuku
mamutidini kimbangi:
«Wenina nganga-Nzambi
kyamakulu
muna ndonga ya Medikiseteki.»
18 Bwabuna wákumwakina
mukuku wa khulu, kikuma
wákalaku walunga amana
wákalaku mupfunu;
19 mukuma mutsiku wa
Moyize, wánatisaku mu
kutoma. Ndambu yi kwawu,
kivuvu kimosi kya bukheti
kyátuhanamina, amana
kibinga kwena kivuvu kyak-
ina, tufwanini mu kuban-
dakana kwena Nzambi.
20 Amana, bwabuna
bwáhangamina muna nzila
ya kudya kwa ndefi kwa
Nzambi. Bahika bákituka
banganga-Nzambi konda
ndefi ya mutindu wuna.
21 Kaasi Yesu, yandi,
kákituka Nganga-Nzambi
mu nzila ya ndefi,
kwena Nzambi wuna
wámuzimbwala:
«Pfumu wádya ndefi,
kazósululaku hika:
''Wenina Nganga-Nzambi
kyamakulu."»
22 Muna bwabuna, Yesu
wákituka Nganga-Nzambi
wuna wisi hana tsikiningi ya
bulunda bwa bukheti kuluta.
23 Kuhita, banganga-
Nzambi bádilandikisa mu
thalu ya lawu, kikuma lufwa
lwábakakidila mu kulanda
kisalu kya bawu.
24 Kaasi Yesu bwosu kisi
zinga mvula muna mvula
amana kiyeka kyandi kya
kinganga-Nzambi kyásikila
kyamakulu.
25 Yi hakana phi kyenina
kyafwana mu kuhulula
kyamakulu babana bisi
kokuluka kwena Nzambi
mu nzila ya yandi, mukuma
bilumbu byosu wa moya
kenina muna kulombilaka
Nzambi kikuma kya bawu.
26 Yesu kenina Nganga-
Nzambi wa mbuta yandi
wuna wáfwana kikuma kya
betu. Kenina watoma, konda
kifu, konda disumu; wa
kuhambula yi basumuki
amana Nzambi wámulumisa
lawu kuhita mazilu.
27 Keku yi mupfunu wa
kuyokaka kimenga theti
kikuma kya masumu mandi
yi kikuma kya mamana
ma kanda hanga bambuta
banganga bahika. Bwabuna
káhangabwa mbala yimosi
lwesi kikuma kya moosu,
mu kuditambika yandi-meni
hanga kimenga.
28 Mutsiku wa Moyize
wisi sikununa bambuta

banganga batu bana benina yi lebakani. Kaasi ndefi ya Nzambi, yina yázonzama ku manima ma mitsiku, yámusikununa, hanga mbuta nganga kyamakulu, Mwana wuna wenina watoma.

8

Yesu, Mbuta-Nganga wetu

1 Kinga tala dyambu dya mupfunu wa lawu thwisi zimbula, thwenina yi Mbuta-Nganga wa bwabuna, yandi wuna wázakala muna mazilu kuna koku dya kitata dya kiti kya kipfumu kya Nzambi.
2 Mu kisalu kenina kya kikumbu kya Nzambi, disongidila ni sombolu dya kyedika dina dyátungamina kwena Pfumu amana ka kwena mutu ku.
3 Mukuma mbuta-nganga wosu bisi musikununa kikuma kya kutambika makabu yi bimenga; yi hakana meni mupfunu wenina ni mbuta-nganga wa betu yandi phi kavwa kima kimosi mu kutambika.
4 Kinga wadi kakalaka ha tsi, kakhanaku kukala phi keti nganga-Nzambi, kikuma kwenina yi bahika bisi tambika kedi makabu bwosu bwenina muna mitsiku mya Moyize.
5 Kinga, banganga-Nzambi babana bisi sala kisalu muna kikumbu meni kina, bisikya sala mu kifwani yi kininga kya kikumbu kya ku zilu. Mamana mafwananini yi mutindu wuna kázonza Nzambi kwena Moyize tangwa kazola katunga sombolu dya lukutakanu: «Wasímbulula mu kusya ti kisalu kyaku kyafwanana yi mbandu yina yíkusongila ha mongu.»
6 Kaasi buthwena, Nzambi wámuheka Yesu kisalu kya mbuta kuhita, yandi wenina mukhundingisi wa bulunda bumosi bwa mbuta, bwátungamina ha bilangi bya mbuta bya bukheti.
7 Wadi bulunda bwa theti bwákalaka konda kifu, kwakhanaku kala yi mupfunu wa kuhingisa bwahika bwa zodi.
8 Kaasi byenina bikalu kabati songisa Nzambi kwena kanda dyandi, tangwa kabati zimbula:

«Bilumbu byisini, kazimbudini Pfumu,
bina yita bulunda bumosi bwa pha
yi kanda dya Kiseledi yi kanda dya Yuta.
9 Bwakálaku hanga bulunda buna yita yi batata ba bawu
kilumbu kina yíbasimba ku koku kikuma kya kubalubula ku tsi ya Ngiphiti.
Kikuma bawu-meni bákwaminaku muna bulunda bwama bwabuna,
meni phi yisiku diyangisa hika kikuma kya bawu, kazimbudini Pfumu.
10 Kinga tala bulunda buna yíta yi kanda dya Kiseledi

ku manima ma bilumbu byabina, kazimbudini Pfumu:
Yisya mitsiku myama muna ngangu za bawu,
yisónikamya muna mbundu ya bawu,:
Nzambi wa bawu yikadiki
amana bawu bakadiki kanda dyama.
11 Ka mutu ku wakála yi mupfunu wa kulonga kwena mukwenu kondi loni keti kwena phangi wandi, kámuzimbwala: muzaya Pfumu!
Mukuma boosu banzáya,
yandikila mwana wa khunda yi kuna mutu wa mbuta hana kati dya bawu.
12 Mukuma, yibáfwila khenda kikuma kya mitsoki mya bawu
amana yiyúbukamoku hika masumu ma bawu keti koma.»
13 Mu kuzonzila bulunda bwa pha, Nzambi wákitulabwa buna bwa khulu mu bulunda bwa theti; kinga, kina kyekina kya khulu amana kinunini kyekina mu kutota.

9

Mikhayilu mya bulunda bwa theti

1 Bulunda bwa theti bwákala yi mikuku mitadidi bisambu yi kikumbu kyandi kya ha tsi.

2 Kikuma, sombolu dya theti dyatekila tungama. Muna ndambu ya theti ya mukati, bisi tela kizika kyahedila, mwákala yi muzanga wa mwinda, mesa yi mapha ma kutambika kwena Nzambi.

3 Ku manima ma kibwiku, kwákala yi ndambu yikwawu ya sombolu, yina bakala tela ni Kizika Kyatoma lawu.

4 Kwákala yi mesa ma pfwabidi ma kutunga mu wolu yi mukunzu wa bulunda wátungama wosu mu wolu. Muna mukunzu wamuna mwákala yi bangwa dya wolu dina dyakala sweka maana, koka dya Loni dina dyábufula bifulu yi bitini bya matadi bya bulunda. Mwákala hika yi bitini bya matadi bina bánamika ndinga za bulunda.

5 Hana thandu ya mukunzu hákala yi banzyo bana bisi tela ni syedibe babana bakala songila khembu ya Nzambi. Bakala yalumuna mahela ma bawu hana thandu ya munoku wa mukunzu wa bulunda. Kaasi buthwena kadyaku tangwa dya kutongutuna byosu byabina.

6 Byabina byosu ho ni biyilamini, banganga-Nzambi bisi kota kosu kilumbu muna kitini kya theti kya sombolu kikuma kya kulungisa kisalu kya bisambu bya bawu.

7 Kaasi muna kyakina kya zodi, mbuta-nganga lwesi wisimwa kota, mbala mosi muna mvula. Homa hana, kisiha kotila kikuma kya kutambika menga ma kibulu

kikuma kya mitsoki mya yandi meni yi kikuma kya mitsoki mya kanda.

8 Kitembu Kyatoma ka-
songidini bwabuna ni nzila
ya kizika kyatoma lawu
yáfwanaku kedi mu kukan-
guka bwosu buna dibati
zinga sombolu dya theti.

9 Kyakina kyenina kingana
kikuma kya tangwa dyadi.
Kisi tendula ni makabu yi
bimenga bya bibulu bina
bisi lambula kwena Nzambi
bilungiku mu kusemisa kat-
satsa ka wosu wuna wisibya
sadila.

10 Byabina byenina bizila
bitadidini lwesi bima bya
kudya, bya kunwa yi mambu
mahika matadidini kudis-
emisa. Yakala tsadidi ya
kimutu tii yi kuna tangwa
dina kásobisila Nzambi
mambu.

11 Kaasi Kidisitu kísa
hanga Mbuta-Nganga wa
bima byabi bidiyenina
kedi. Wádimbuka som-
bolu dya mbuta mbuta yi
dyalungila, dina dyakonda
tungamina kwena batu,
disongila ni dyeku dya tsi
yayi yáhangama.

12 Kidisitu kákota mbala
mosi lwesi muna kizika
kyatoma lawu, kálambulaku
menga ma bakhombu yi
ma bana ba bangombi;
menga ma yandi meni
lwesi kálambula yi bwabuna
kátusumba kyamakulu ku
masumu metu.

13 Kikuma ho ni menga ma
bakhombu yi ma miluma
mya bangombi yi mbombi
ya ngombi wa kibuti, mana
bisi mwanginina hana
thandu ya batu babana
básumuka, mabatomisaka yi
mu kubasemisaka lutu,

14 abweti menga ma
Kidisitu máhitilaku mu
ngolu? Muna nzila ya
Kitembu wa mvula yi mvula,
Kidisitu yandi wákala konda
kifu, wáditambika yandi
meni kwena Nzambi hanga
kimenga kyakonda kifu.
Menga mandi masémisa
katsatsa ketu ka mihangu
mina myisi natisa ku lufwa,
ndangu twalenga fukamina
Nzambi wa moya.

15 Yi hakana, Kidisitu ken-
ina mukhundingisi wa bu-
lunda bwa pha, ndangu ba-
bana kátela Nzambi balenga
bonga kuvwa kwa mvula yi
mvula kuna kásila Nzambi.
Disongidila ni batu meni
babana benina balunga
mu kubonga kuvwa meni
kuna; kikuma lufwa lwa
mutu mosi lwáyakidila mu
luhulusu lwa mitsoki mya
batu mina myáhangama
muna bulunda bwa theti.

16 Mukuma hakana básisa
ndinga, bulungi ni lufwa
lwa yanduna wásisaya
lwazayakana.

17 Kikuma, ndinga
ya mutu wafwa yisiku
kwatakana bwosu kenina
mu luzingu mukwa yawu
wuna wázonzaya; yisi
kwatakana ku manima ma
lufwa ma yanduna lwesi.

18 Yi hakana ni bulunda
bwa theti bwawu meni

bwákalaku kedi bwa kusikununa konda menga.

19 Tangwa kásamuna Moyize kwena kanda dyosu kosu mukuku bwosu wenina muna mitsiku, wábonga menga ma bana ba bangombi yi ma bana ba bakhombu yi mamba. Wásophulabya hana mukanda wa mitsiku yi kikanda kyosu kuna sophu dya muhandi wa yizophi yi koma ka muphungu wa kabengi.

20 Kázimbula: «Mama menina menga ma bulunda buna káta Nzambi kikuma kya benu.»

21 Kunima, wásophula hika sombolu yi menga yi bilekwa byosu bya kisalu bitadidini bisambu.

22 Kinga, bwosu milombini mitsiku, kima kyosu bisikya semisa yi menga, amana ndoluka ya masumu yisi hanamina kaka yuka ni menga matyakanini.

Kimenga kya Kidisitu kyisi kumuna masumu

23 Bifwani bya bima bya ku zilu byálomba ni basemisabya muna mutindu meni wawuna; amana bina byenina ku zilu, byawu meni, byisi lomba bimenga bya phwena.

24 Mukuma Kidisitu kákotaku mu kikumbu kyátungama ku moku ma batu, kifwani kya kikumbu kya kyedika. Wákota muna kati dya zilu, kwakuna kenina buthwena watelama kuna mesu ma Nzambi kikuma kya betu.

25 Heku ni kikuma kya kuditambika yandi meni kosu tangwa bwosu kisi kota mbuta-nganga muna kikumbu ku manima ma kosu mvula yi menga mana meku ma yandi meni.

26 Wadi kabwaku, wadi kakhana nyokuka mbala za lawu tukidila ku luyandiku lwa tsi. Kaasi buthwena, thwenina ku tsuka ya tangwa, kálubuka mbala ya yimosi lwesi mu kukumuna disumu muna nzila ya kimenga kina kaditambiki yandi meni.

27 Amana bwosu bwátangamina kwena batu mu kufwa mbala yimosi lwesi, ku manima hanana yakwisa pfundusu ya Nzambi,

28 yi bwabuna phi, Kidisitu káditambikila mu kimenga mbala ya yimosi, ndangu kakumuna masumu ma lawu dya batu. Kamónika hika mu mbala ya zodi, ka mu kikuma ku hika kya kutala mambu ma masumu, kaasi kikuma kya babana bisi muhingila kikuma kya kubonga luhulusu.

10

1 Mitsiku mya Moyize myenina lwesi kifwani kya bima bina byakwísa; kaasi myeku kininga kya mukwandi kya mambu meni mamana. Yi hakana milungiku mu kutomisa batu babana bisi bwesuka kwena Nzambi mu nzila ya bimenga

meni byabina bisi landulula kosu mvula.
2 Wadi ni babana bisi sambila Nzambi yi kutambikaka bima bya mutindu wuna basemaka muna mbala yimosi lwesi ku mitsoki mya bawu, wadi bisiku kala yi katsasa ka disumu.
3 Kinga, muna bimenga meni byabina, batu bisi yubuka masumu ma bawu mvula muna mvula.
4 Mukuma bwalendakanaku ku menga ma miluma mya bangombi yi ma miluma mya bakhombu mu kukatula masumu.
5 Yi hakana ni Kidisitu, mu kukota muna tsi, kázimbula:
«Keti kimenga, keti mulambu, wázolabyoku.
Kinga wángidika lutu.
6 Keti kimenga kya kuyoka kya muthu,
keti bimenga kikuma kya ndoluka ya masumu;
byosu, wázolabyoku.
7 Yihanga nzimbudini:
"Awu meni, mukuma, kikuma kya meni básonikina muna mukanda wa kuvunga:
yisini, oh Nzambi mu kuhanga luzolu lwaku.»
8 Wuzimbudi theti:
«Wázolaku keti kimenga kya kuyoka kya muthu, keti milambu mya kuyoka, keti bibulu bya kuyoka ha mutalaka, keti bimenga bya ndoluka ya masumu, keti kimosi wásephilaku kyawu muna byosu.» Kinga makabu mamana moosu bisima tambika bwosu buna myenina mitsiku.
9 Hanga wukosikidi:
«Awu meni, yisini mu kuhanga luzolu lwaku.»
Muna bwabuna, Kidisitu wákumuna mutindu wa theti wa kubwesuka kwena Nzambi amana wáhingisiwa ku mutindu wuna wa zodi.
10 Muna luzolu lwaluna, mwamuna twátomina betu muna nzila ya kimenga kya lutu lwandi luna kátambika mu mbala mosi.
11 Kaasi nganga-Nzambi wosu kosu kilumbu kisi telama kikuma kya kusala kisalu kyandi; kisi tambika kosu tangwa bimenga byabina, bina bifwaniku mu kukatula masumu.
12 Kaasi Kidisitu, yandi, kátambika kimenga kimosi lwesi kikuma kya masumu, amana kuna koku dya kitata dya Nzambi, kisi zakadila mvula muna mvula.
13 Buthwena, kwakuna kabati hingidila ni Nzambi kabakitula bambeni bandi kidyatilu kya yandi.
14 Amana, muna mulambu wumosi lwesi, mwamuna kábalungisila, mvula muna mvula, batu babana kátomisa.
15 Bwabuna Kitembu Kyatoma phi kabati tutila kimbangi. Mukuma, kazimbudi theti:
16 «Talenu bulunda buna yita yi bawu
ku manima ma bilumbu byabina, kazimbudini Pfumu:

Yisónika mitsiku myama muna mbundu ya bawu,
yinámikamya muna kitembu kya bawu.»
17 Amana wukosikidini:
«Yisúngulaku hika masumu
ma bawu yi mitsoki mya bawu.»
18 Kinga, ho masumu maloluki kedi, kweku hika yi bimenga kikuma kya masumu.

Tubwesukenu kwena Nzambi

19 Bwabuna, baphangi, thwekina yi muswa wa kukotila muna kizika kyahedila lawu, muna nzila ya menga ma Yesu.
20 Yesu wátuyafwadila nzila ya pha yi ya moya; yandi meni wátekila lutila mwamuna: muna nzila ya kibwiku kina kya mu nzu ya Nzambi ya Bayuta, disongila muna nzila ya lutu lwa yandi meni.
21 Amana thwenina yi Mbuta-Nganga mosi wuna básikununa mbuta wa nzu ya Nzambi.
22 Disongidila ni tubwesukenu kwena Nzambi yi mbundu ya kyedika yi lukwikilu luna lwa mukwandi, mbundu ya kasemi ku byosu byisi hana katsatsa ka mbi yi lutu lwa kuyebisa yi mamba ma kukenza.
23 Tusimbidilenu ngolu kivuvu kyetu kina thwisi samuna, mukuma Nzambi kisi hwila mwani ku bilangi byandi.
24 Tukalenu yi kitsungila betu yi betu kikuma kya kudihekaka kikesa ku zola yi mihangu mya bukheti.
25 Tutinaku mabundu metu bwosu báyikanabwa batu bahika, kaasi tudihekakenu kikesa betu yi betu, bwosu tubati mona kilumbu kya Pfumu kibwesukini.
26 Mukuma ho thwisi hola masumu mu luzolu ku manima ma kubonga nzayilu ya kyedika, kweku hika kimenga kikuma kya masumu.
27 Kaasi henina yi pfundusu ya Nzambi yi ngolu za mbawu yina yayóka bandwandwa.
28 Wosu wuna wakúlula mitsiku mya Moyize kafwa konda kumuyukila kheni, mu kimbangi kya batu boodi kondi lo batatu.
29 Khi mutindu wa ndola kabónga yanduna walewula Mwana wa Nzambi? Wuna wasáwula menga ma bulunda, muna mamana bámutomisina? Yi wuna watukwana Kitembu wa khenda? Banzenu khi lawu dya lombu kakúkula!
30 Mukuma, tuzayi ni yanduna wuna wázimbula:
«Meni yivútula mbela, meni yisi futa kwena mutu wosu bwosu byenina bisalu byandi.»
Amana kázimbula hika:
«Pfumu kafúndisa kanda dyandi.»
31 Keba, wakúluka, ho ni wabwa mu moku ma Nzambi wa moya!
32 Yubukenuti bilumbu bya theti bina, ku manima ma kubonga mwini wa Nzambi: lwázyandama

muzingu wuna wa mbuta yi wa phasi.
33 Matangwa mahika, lwákwatuka tsoni ku ngusi yi minyanga ha mesu ma batu boosu. Matangwa mahika, bakala luwaphama kwena batu bahika babana bátekila mona phasi meni zina.
34 Lwákota mu boloku hanga lutambwasini yi kyesi kya kulubotula bima, kikuma luzayi ni lwenina yi kuvwa kwa bukheti kuna kwa mvula yi mvula.
35 Kaasi lutotisaku kikumbwala kyenu: kina kyenina yi lufutu lumosi lwa mbuta.
36 Kaasi lwenina yi mupfunu wa kikwamina, ndangu ku nima dya kulungisa luzolu lwa Nzambi, lwabonga kina kásila.
37 Mukuma, bwásonama:
«Muna tangwa dya khunda, dya khunda hika,
amana yandi wuna wulungini mu kukwisa, kakwísa;
amana kazingidilaku.
38 Kinga, Nzambi kazimbudini, mutu wa masonga ku mesu ma meni,
mu lukwikilu kazíngila,
kaasi ho kavutuka ku manima, yikálaku yi tsambu ya yandi.»
39 Betu, thweku batu babana bisi vutuka ku manima balenga ditotisa. Betu thwenina batu ba lukwikilu kikuma kya kuhulula moya myetu.

11

Lukwikilu
1 Kinga lukwikilu, lwenina kikumbwala mu kubonga kedi kina bisi sila kivuvu, kyenina kusya mbundu muna bima bina byisiku monika hangambedi ni hana byenina.
2 Kikuma kya lukwikilu Nzambi kábatambwasila bambuta bakhulu.
3 Muna nzila ya lukwikilu, tubati kwikila ni tsi yáhangamina ku ndinga ya Nzambi, mu phila ni tsi yayi yisi monika kisina kya yawu ka byabi ku thwisi mona.
4 Muna nzila ya lukwikilu, Abelu kátambikila mukhayilu wa lukumu lwa lawu kwena Nzambi, kuhita wuna wa Khayina. Muna nzila ya lukwikilu, Nzambi wámutila kimbangi ni mutu wa masonga kákala, kikuma yandi meni Nzambi wátambwasa makabu mandi. Muna nzila ya lukwikilu, Abelu kisi zonza hika mbata nana kenina wafwa.
5 Muna nzila ya lukwikilu, Noki bámunata kwena Nzambi konda kafwa. Keti mutu kámumonaku, kikuma Nzambi wámunata kwena yandi meni. Masonuku mazimbudi ni ku thwala ya kumutombula, bámutila kimbangi ni Nzambi kásephidisa.
6 Kinga, konda lukwikilu, ka mutu ku wasephidisa Nzambi. Kikuma, wuna wisi khundakana kwena Nzambi kafweti kwikila ni Nzambi

kenina amana kisi bafuta babana bisi musanda.

7 Muna nzila ya lukwikilu, káyukila Nowa, ngwisi za Nzambi kikuma kya mambu mamana máfwana mu kusalama kaasi khaniku kedi masalama. Kálewulazoku ngwisi zazina amana wátunga nzasa ndangu kahulwasila nzu yandi. Muna bwabuna kázengila mukanu wa batu ba tsi amana wámutambwasa hanga mutu mosi wa masonga Nzambi wámutambwasa kikuma kya lukwikilu lwandi.

8 Mu nzila ya lukwikilu, Bulahami kálemvwakila ku mbila ya Nzambi: wátambwasa mu kukwenda ku tsi yina kakhana muheka Nzambi. Mbatanana kákonda zaya kuna kakala kwenda.

9 Muna nzila ya lukwikilu, kázingila hanga munzenza mosi muna tsi yayina kámusila Nzambi kilangi. Kakala nangina muna masombolu, yi Yizaki yi Yakobi bawu bátambula kilangi kimosi kya Nzambi.

10 Mukuma Bulahami kakala hingila mbanza yina yenina yi mipfundila mya ngolu, yayina káyidika, kátunga phi yandi meni Nzambi.

11 Muna nzila ya lukwikilu Sala, yandi phi mbatanana bukhobu bwandi yi kinunu kyandi, kábongila hamu dya kubuta bana. Kikuma wásya mbundu ni kilangi kina kásila Nzambi kyakhana lungila.

12 Yi hakana ni kwena mutu mosi lwesi, wakala mununu bela-bela yi kufwa, kwábutukila lawu dya mabutuka hanga bathetimbwa muna zilu yi tsekengi kuna kabeta ka yanga dya mbuta, balendaku mu kutanga.

13 Batu babana boosu muna lukwikilu bámana fwila. Konda kubonga bima bina kásila Nzambi, kaasi bámonabya amana báhekabya mboti muna kyana. Bátambwasa hana mesu ma boosu ni banzenza bákala yi bakangadi ba nzila hana tsi.

14 Mukuma babana bisi zonza bwabuna basongidini wengele ni tsi babati sanda.

15 Wadi ni bakalaka yi dibanza dya kuyananaka tsi yina bálubuka, wadi bakhana mona phila ya kuvutwakilaya.

16 Amana mu masonga, tsi mosi yihitina kitoku bakala sanda, disongila tsi ya ku zilu. Yi hakana ni Nzambi keku yi tsoni za ku mutela Nzambi wa bawu; kikuma, tsi mosi kábayidikila.

17 Muna nzila ya lukwikilu, Bulahami kátambikila Yizaki mu kimenga tangwa kámusya Nzambi mu kimeka. Mwana wandi mosi kwandi kakhana tambika, mbatanana kákala yi kilangi kya Nzambi

18 wuna wámuzimbwala:
«Muna nzila ya Yizaki,
mwamuna wávwila butuka
dyaku dina yíkusila.»
19 Bulahami kakala banza
ni Nzambi kákala yi hamu
dya kufutumuna mvumbi,
yi hakana kámuvutwala
yandi Mwana hanga mbedi
ni kidimbu kya lufutumuku
kákala.
20 Muna nzila ya luk-
wikilu, mwamuna Yizaki
kásakwamina Yakobi yi
Kizawu kikuma kya mambu
ma bawu mana mákwisa.
21 Muna nzila ya lukwik-
ilu, Yakobi mu tangwa dya
kufwa, kásakwamina kosu
mwana wa Yozefu, amana
wázyaminina kuna tsongi ya
koka dyandi mu kufukamina
Nzambi.
22 Muna nzila ya luk-
wikilu, Yozefu, ha kátula
mu kufwa, kásamwana ni
bana ba Kiseledi balúbuka
ku Ngiphiti amana wáhana
muswa mu mana matadidini
bifufwa byandi.
23 Muna nzila ya lukwikilu,
mwamuna Moyize mu lubu-
tuku lwandi, bámuswekila
ngonda tatu kwena bibuti
byandi. Mukuma bámona
ni mwana wa kitoku kakála,
amana báyukaku keti bweya
mu kukolama ku mukuku
wa kyamvu.
24 Muna nzila ya lukwikilu,
mwamuna Moyize, tangwa
kákituka mbuta, kábusila
ni bamutelakaku mwana
wa mwana mukhetu wa
Fwalawo.
25 Wátambwasa mu kun-
yokuka yi kanda dya Nzambi
kuluta mu kukala mu
tsambu za tangwa dimosi za
disumu.
26 Kámona ni kulewuka
hanga Masiya kuhiti
kimvwama kya mbuta kya
Ngiphiti, mukuma mesu
mandi mákala ma kutadisa
kuna lufutu luna lwakwísa.
27 Muna nzila ya luk-
wikilu, Moyize wákatuka
ku Ngiphiti konda kuyuka
bweya bwa khabu za
kyamvu; wázyama ngolu,
hanga mbedi ni kakala
mumona Nzambi wuna
wisiku monika.
28 Muna nzila ya lukwik-
ilu, mwamuna Moyize kátila
mukinzi wa Phaki yi ku-
sophula kwa menga muna
mwelu mya nzu, ndangu
wanzyo wa lufwa kahon-
daku bana ba batsomi ba bisi
Kiseledi.
29 Muna nzila ya luk-
wikilu, mwamuna bana ba
Kiseledi bálabwakila yanga
dya mbuta dya Kabengi
hanga mu mafu mamosi
máyumuka; kaasi Bisi
Ngiphiti ha bámeka mu
kulabuka bwabuna meni,
mamba mábazyondisa.
30 Muna nzila ya luk-
wikilu, mwamuna bibaka
bya Yediko byáwulumukina,
amana bana ba Kiseledi
bazyetabya bilumbu tsamb-
wadi.
31 Muna nzila ya lukwikilu,
mwamuna Lahabi, ndumba-
leta, káfwilaku yi bambeni
ba Nzambi, kikuma kya

buna kábayamba bukheti ba mbambala ba Kiseledi.

32 Biki hika yizónza? Tangwa dyakhónda mu kuzonzila Zeteyo, Balaki, Samisoni, Zefite, Tavidi, Samwela, yi bambikudi.

33 Kibinga, muna nzila ya lukwikilu, bánungina bip-fumu, bahangila masonga amana bábongila bilangi bina kásila Nzambi. Bákasa munwa mya bathambu,

34 bázima mbawu za ngolu, bahuluka ku lufwa lwa mbedi ya phoku. Maladi mábazokisa amana ku nima ngolu zábavutwakila; muna tangwa dya mvita, kikesa kyábavutwakila amana bákukwasa bibuka bya basuta ba banzenza.

35 Muna nzila ya lukwikilu, mwamuna bakhetu bámonina bamvumbi ba bawu mu kufutumuka amana bávutwakila luzingu.

Batu bahika bábanyokuna mu kuthaba; kaasi bábwisa mu kubasula, ndangu balenga bonga kutokama kwa bukheti kwa ku lufwa.

36 Batu bahika bákala baseya, bakwawu bakala bazyatula mafimbu, bakwawu hika mu miyololu amana bábatimbula mu boloku.

37 Bahika bábahondila ku matadi, bahika kubabukununa ho lo kubahondila ku mbedi ya phoku. Amana bakwawu hika bakala kwenda homa hamosi yi hakwawu. Bakwawu bakala vwata mikanda mya mikoku kondi lo mya bakhombu hanga miledi. Bakwawu bákala bahwa-dya-hwa. Bakwawu bakala banyokuna yi kubamonisaka minyanga.

38 Bámonika ku mesu ma batu hangambedi ni bakalaku balunga mu kuzingila mu tsi yayi. Bakala ngata muna tseki za khatu yi muna myongu, muna bitadi yi mabulu bakala zingila.

39 Nzambi wábatambwasa boosu kikuma kya lukwikilu lwa bawu; mbatanana bábongabyoku bina kásila Nzambi.

40 Kikuma, Nzambi ká́yidikila kima kimosi kya mbuta kikuma kya betu. Yi hakana ni byakhanaku lungila kedi konda betu.

12

Nzambi Tata wetu

1 Kikuma kya betu, bátuzyeta kwena mulumbalumba wa bambangi. Tulosenu kizitu kyosu kya masumu kina kyisi kakidikisa wenzi wetu, amana tutsyakulenu yi kuna tsuka za thinu zazi batusidini.

2 Mesu metu ma kutadisa kwena Yesu, yandi wenina kisina yi tsuka ya lukwikilu lwetu. Wátambwasa mu kufwa hana kitakani, konda kutala mutindu wa tsoni za lufwa meni lwaluna, kikuma ká́kala mona mutindu wa kyesi kina kyátangamina kikuma kya yandi. Amana buthwena kuna koku dya kitata dya kiti kya Nzambi kisi zakadila.

3 Banzenu kwena wuna wákwamina ku matendu ma basumuki; ndangu lukatulaku kikesa.
4 Mukuma, muna muzingu wenu wutadidini disumu, khaniku kedi lunwana tii yi kuna lufwa.
5 Luzimbakanaku ndongisila zina káluheka Nzambi hanga kwena bana:
«Mwana wama, wulewulaku
tsungika ya Pfumu,
amana wukatulaku kikesa
mu tangwa kabati
kukaya.
6 Mukuma Pfumu kisi
sungika wuna kisi
zola,
kisi beta wosu wuna kisi
mona hanga mwana
wandi.»
7 Tambwasakenu tsungika ya Nzambi, kikuma kisibwa hanga bwosu tata kwena mwana wandi. Khi mwana yandina bisiku beta kwena tata wandi?
8 Ho ni Nzambi kisiku lubeta hanga bana bandi, zonza ni lweku bana bandi ba kubuta, lwenina bana ba makangu.
9 Mukuma thwenina yi batata mu kimutu: bisi tusungika amana twakala balemvukila. Yi hakana twafweti lemvukilaka Tata wetu wa ku zilu, kikuma kya kubonga luzingu kwena yandi.
10 Kaasi batata betu bakala tusungikaka kikuma kya koma ka bilumbu, bwosu buna bámoninabwa bukheti. Kaasi Nzambi kisi tusungika kikuma kya bukheti bwetu, ndangu kalenga tuheka kutoma kwandi.
11 Ha batusungikini, muna tangwa meni dyadina, dyisiku kala dyambu dya kyesi kaasi dya kyadi. Kaasi tsuka tsuka, babana babongini milongi myamina myisi banatina ngemba yi luzingu lwa masonga.

Milongi yi kulwengisa

12 Yi hakana ni thutenu moku mamana mazokini, amana zyamisenu makungulu menu mamana mabati tekita!
13 Yidikenu nzila zasungama kikuma kya bitambi byenu, ndangu batu babana bisi tinguna badibunda-bundaku mu bikhosu, kaasi bakola.
14 Sandakenu lwakalaka mu ngemba yi mutu wosu yi mu kudisemisaka; mukuma, konda bwabuna, ka mutu ku wamóna Pfumu.
15 Kebenu ni ka mutu ku kakonda mu kubonga khenda za Nzambi amana ka musodi wumosi ku wa khadi wamena, hanga wadikila nana batu ba lawu.
16 Kebenu mu kusya ni hakalaku yi bita-mbongi hana kati dya benu, zitisenu bima byahedila; luhangabwoku hanga buna káhanga Kizawu, kikuma kya ndya yimosi, wásumbisa kimbuta kyandi kya butuka.
17 Mukuma, luzayibwa ni ku manima, tangwa kázola mu kubonga lusakumunu lwa tata wandi, bámulosila. Kámonaku keti phila ya kusobila mambu, mbatanana nyengi dyandi yi matsanga mandi.

18 Benu tangwa lwábwesuka
kwena Nzambi, lwábwesukaku
ku mongu wumosi bafwanini
mu kusimba, wuna
wakala lema mbawu;
lwábwesukaku keti ku
mudima, keti ku phipha, keti
ku pfunzi,
19 keti muhungu wa
phungi, keti khololu ya
ndinga. Bisi Kiseledi ha
báyukaya ndinga meni
yayina, bábusa mu kuyuka
keti ndinga yimosi hana
thandu.
20 Mukuma, bálendaku
mu kusipha mulongi
meni wawuna: «Yanduna
wasímba mongu, keti abweti
kenina mbisi, bamúhonda
mu kumutimbwala kwa
matadi.»
21 Bwákala bweya bwa
lawu mu kumona dyambu
meni dyadina kázimbula
Moyize: «Mbundu yimvu-
mukini yi tsula!»
22 Kaasi benu lwábwesuka
ku mongu wa Siyoni yi
ku mbanza ya Nzambi wa
Moya, Yelusalemi dya ku
zilu, mafunda yi mafunda
ma banzyo bandi kwakuna
benina mu mukinzi.
23 Amana kuna dingumba
dya bana batsomi ba
Nzambi lwákokuluka, ba-
bana básonama mazina ma
bawu muna mazilu. Benu
lwákokuluka kwena Nzambi
zusi wa batu boosu, amana
lwákokuluka ku bitembu
bya batu basungama babana
bákituka batu balunga.
24 Kwena Yesu hika
lwákokuluka benu, yandi
wenina mukhundingisi wa
bulunda bwa pha buna
kata Nzambi yi betu,
amana menga mandi mana
mátekuka misi zonza buna
bufwani kuhita menga ma
Abelu.
25 Kebenu! Lubusaku
mu kuyuka yanduna wisi
luzonzisa. Bawu bábusa
mu kuyuka wuna wakala
baheka ndongisila ha tsi,
báhengaku ku ndola ya
Nzambi. Twaléndaku mu
kuhengaya ho ni betu
twámufila kunda yanduna
wisi zonza kwena betu muna
mazilu.
26 Ndinga yina kátekila
zonza Nzambi yátekitisa
mafu; kaasi buthwena
Nzambi wutusidi hika ki-
langi kyakina: «Yitékitisaya
hika, ka tsi ku lwesi, kaasi yi
zilu phi.»
27 Mihowu myami
«mbala yayi hika» mi-
bati songila ni bima bina
byáhangama byanínganа
amana byazíluka, ndangu
byananga lwesi bima bina
byisiku ningana.
28 Tukalenu kabanzi,
kikuma tubongi luyalu
lumosi luna lwisiku ningana.
Tusongilenu kabanzi meni
kakana mu kusadilaka
Nzambi muna mutindu
wuna wisi muhekila tsambu,
mu luzitu yi kubanga.
29 Mukuma, Nzambi wetu
kenina mbawu yina yisi
vukula.

13

Dingumba dya mukwandi

1 Yambulenu kiphangi
kyazinga hana kati dya
benu.
2 Luzimbakanakaku
mu kuyambaka babana
bisi kwisa ku nzu zenu.
Mukuma, henina yi
bamosi bahangilabwa kinga
bayamba banzyo konda
kuzayakabwa.
3 Sungulakenu batu ba
boloku, hangambeni ni mu
boloku lwenina yi bawu.
Sungulakenu batu babana
bisi nyokuna, hangambedi
ni hakimosi lubati nyokuna
bawu.
4 Mutu wosu kazitisalwa
longu amana basumu-
nayoku thangi ya longu.
Nzambi kafundisa bita-
mbongi yi bakwa kisanda.
5 Ndyatidi yenu yikalaku
yi nzoluka ya mbongu;
sephilakenu ku bina lwen-
ina byawu, mukuma
Nzambi kazimbula bwabu:
«Yikúsisaku, yikúlosilaku
keti bweti.»
6 Amana ba kabasi yi
kikumbwala twalenda mu
kuzimbula:
«Pfumu kenina lusadisu
kikuma kya meni,
amana yiyúkaku bweya,
Biki kaphánga mutu kwena
meni?»
7 Sungulakenu bambuta ba
dibundu benu babana bisi
lulonga ndinga ya Nzambi.
Simbululenu bikalulu bya
bawu buna bámanisina
luzingu amana sokululenu
lukwikilu lwa bawu.
8 Yesu Kidisitu kenina
mutindu wumosi, mukolu,
lelu yi mvula muna mvula.
9 Lulandakaku malongi
moosu ma luvunu: mana
mafwananiku yi lukwikilu
lwa betu. Bulungi ni
mbundu zenu zazyaminaka
mu khenda za Nzambi, kaasi
ka kikuma kya bizila bya
madya ku; bwasadisaku keti
babana bisi dyatila muna
bwabuna.
10 Betu thwenina yi
mesa ma kimenga, amana
banganga-Nzambi ba bayuta
beku yi muswa wa kudya
bina bitukini ku mesa meni
mamana. Mukuma, bawu,
mu sombolu bisi sambila
bisambu.
11 Mwamuna, mbuta-
nganga kisi nata menga
ma bambisi muna kizika
kyahedila lawu kikuma kya
kukatula disumu, amana
misuni mya bambisi meni
babana ku phenza ya
mbanza bisimya yokila.
12 Yi hakana Yesu, yandi
phi, kafwila ku phenza
ya mbanza, kikuma kya
kusemisa batu ku masumu
ma bawu yi menga ma yandi
meni kibeni.
13 Amana tulubukenu
twenda tundakana yi yandi
kuna phenza ya mbanza,
amana twazíta ngusi zazina
kitesu kimosi yi yandi.
14 Mukuma, ha tsi haha,
thweku keti mbanza yimosi
yina yisi zinga mvula muna
mvula, kaasi mbanza yimosi
tubati sanda yina yakwisa
kala ka thama ku.
15 Muna nzila ya Yesu,
tulambulenu konda kulem-
bwa kwena Nzambi lukumu
lwetu hanga kimenga, dis-
ongidila mulambu wuna

wisi lubuka muna malebu wisi kumisa zina dyandi.

16 Luzimbakanakaku mu kuhangaka mambu ma bukheti amana disadisakenu muna kiphangi, mukuma byabina yi bimenga byisi musephidisa Nzambi.

17 Lemvukenu kwena bayadi benu amana bayukilakenu. Kikuma bawu bisi tadikina moya myenu kosu tangwa, zayenu ni yi bawu bisi luhanina meni kwena Nzambi. Hangakenu mu kusya ni balungisa kiyeka kya bawu mu kyesi konda nyengi, kondi loni bwabuna bwalúkadilaku keti muluta.

18 Sambilakenu kikuma kya betu. Kikuma tusini mbundu mu kukala yi katsatsa ka bukheti, mukuma thwisi zola ni twazingilaka bukheti muna mambu moosu.

19 Amana hika, yilubokwadidi mu kulombila ndangu Nzambi kakhángwala nzila mu kuvutuka yi tswatsu kwena benu.

Lombilu

20 Yambula Nzambi wa ngemba, wuna watokamisa ha kati dya bafwa, kalema wa mbuta wa mikoku, Pfumu wetu Yesu; muna nzila ya menga ma bulunda bwa mvula yi mvula,

21 kalulonga mu kuhanga mambu mamana menina ma bukheti mu kuhanga luzolu lwandi. Katuhangila buna bumuyenina bwa bukheti muna nzila ya Yesu Kidisitu, khembu yakala kwena yandi muna mvula yi mvula! Abwabuna.

Kumanisa yi mboti

22 Mbati lusyamisa, baphangi: tambwasenu ndinga ya kikesa yayi yi sipha dya mbundu. Kikuma mu khufi yilusonikini.

23 Zayenu ni phangi wetu Thimoti wulubukikini mu boloku. Ho ni katula mwa tswatsu, nzila yimosi yikwéndayandi mu kulumona.

24 Bahekenu mboti basadi benu boosu yi bakwikidi boosu. Baphangi ba ku tsi yina bisi tela ni Kitadi mboti baluhekini.

25 Yambula khenda za Nzambi zakala yi benu boosu!

Mukanda wa Zyaki
Zyaki
Khotidi ya mukanda

Mukanda wa Zyaki wenina hanga meni. Wenina dilongi yi kuhana kikesa kikuma kya Mabundu mana mákanguka muma mwosu mu tsi. Musoniki kabati sonikina kwena bimvuka bya bakidisitu babana benina mu kisina kya Bayuta. Bawu bisi zinga ha kimosi yi khadidi ya bisi Ngeleki yina yisi luma muna kipfumu kya mbuta kya bisi Loma.

Mukanda wa Zyaki wubati songila nduka kwena bakidisitu, disongidila ni mutindu wumosi wa kudyatisila luzingu lwa bawu mu kithwadi yi lukwikilu lwa bawu. Bakwikidi babati lomba nduka meni zazina kwena Nzambi, amana Nzambi wubahekiza (1:2-8; 3:13-18). Muna bwabuna, balendaku zyandama ku mambu moosu mana misi zanga luzingu lwa mutu: phasi za luzingu (1:2-4), tsambu za kukala mvwama (1:9-11; 5:1-6), nzala ya kuhanga mbi (1:2-18; 4:1-9), lulendu (4:13-16). Mukanda wubati zimbula hika ni kukwikila mwena Nzambi kwisi natisa mu kuhanga kima bwosu lusongidini lukwikilu. Tufwaniku ni twazingila mu kikhunda kya bukheti yi Nzambi amana konda twamonikisabwa muna mihangu myandi (2:14-26). Kubonga kwa lukanu kwenina kutambwasa mu kukala mutwadisi wa ngeyi meni mu kukonda kuzyandama ku thwala ya mbi. Kwenina phi kukala mutwadisi wa bakwenu: kusadisa babana benina yi mupfunu wa kima, kukonda kufundisa bakwenu keti kuditombula ku thwala ya bawu, kutalulula ndinga zaku (3:1-12). Musoniki wa mukanda kabati sonikina batu babana bakondi kala bamvwama (2:6), kaasi kimvwama kibati babenda amana benina yi nzala ya kuvwakya. Mukanda wubati balomba ni balewulaku baphutu kikuma kya kiphutu kya bawu (2:1-13). Mukanda wuzimbudi hika bwabu: kimvwama kyenina kya mbi kikuma kya mutindu wuna bisikya sadila bamvwama (5:1-6).

Kudisadisa bakwenu yi bakwenu, kusambila bakwenu yi bakwenu, kunata babana bisi ditotisa mu kyana yi kyedika: mamana mambu wubati lomba mukanda kwena bakidisitu kuna tsuka ya wawu.

Mboti

1 Meni Zyaki, musadi
wa Nzambi yi wa Pfumu
Yesu Kidisitu.
Mboti zama kwena makanda kumi yi
modi mámwangana muna
tsi yamuthu.

Kuzyama muna tangwa dya phasi za lukwikilu

2 Baphangi bama, ha
lutundakanini phasi za

mutindu wosu kikuma kya lukwikilu, kalenu mu kyesi kya lawu.
3 Mukuma, luzayibwa ni yuka lukwikilu lwenu lwakala lwazyama muna tangwa dya phasi, lwisi lumbula kikwamina.
4 Kinga bulungini ni kikwamina kyenu kyazyama yi kuna tsuka, ndangu lwakala bakodidila, bafwana muna mambu moosu amana bakonda kifu.
5 Amana ho mosi wa benu kakonda nduka, kalombaza kwena Nzambi. Yandi kamúhekaza; mukuma Nzambi kisi hana yi kyesi kwena boosu konda mulandu, amana zamúhanamina.
6 Kaasi bulungini kalombaza yi lukwikilu, konda kuketyanisa; mukuma mutu wuna wisi ketyanisa wufwanani yi mahuwa ma yanga dya mbuta mamana kisi hulumuna pfunzi amana wuhungudima ku kabeta kahika.
7 Mutu yanduna kadifwataku ni kima kabónga kitukini kwena Pfumu.
8 Kenina mutu mosi wa mbundu zodi amana keku yi kwatakani muna mambu mana kisi hanga.

Kiphutu yi kimvwama

9 Amana Phangi wuna wa luzingu lwa mu sina kaditṣikisila muna bina kamútombwala Nzambi.
10 Amana mvwama kaditṣikisila muna bina kamukulwamina Nzambi. Mukuma mvwama kalúta hanga kifulu kya khangu.
11 Ha kalúbuka tangwa, mwini wandi balabala wayúmwasa khangu; kifulu kyandi kibwini amana phisi yandi yihwini. Bwabuna katóta mvwama hana kati dya bisalu byandi.

Bimeka yi phukumunu

12 Kyesi kwena mutu wuna wisi zita mu kimeka; mukuma ku manima ma kusongila kuzyama kwandi mu kimenga, kabónga mukhonzi wa luzingu luna kásila kwena babana bisi muzola.
13 Ka mutu ku ho ni kahukumukini, kazimbula: «Nzambi yandina wuphukumunini.» Mukuma Nzambi fwaniku bamuhukumuna, amana yandi-meni phi kisiku bwisa mutu mu phukumunu.
14 Kaasi, kosu mutu, yandi meni wisi dibwisa mu phukumunu muna tsambu zandi za mbi, zisi mulundika amana zisi mukwatisa ha mutambu;
15 ku manima, tsambu ya mbi yosu yisi kodidila amana yibuti disumu; amana disumu ha dikodidini dyosu, dibuti lufwa.
16 Ludizimbikisaku, baphangi bama batondama:
17 mambu moosu ma bukheti yi kabu dyosu dina dyalungila, byisi tuyisila tukidila ku zilu. Byabina, kwena Nzambi byisi tuka, yandi wuna wenina Tata wa mwini, yandi wuna kisiku soba hanga buna kyisi soba kivula ku matangwa.

18 Kikuma, Nzambi muna luzolu lwa yandi meni kátubutila muna nzila ya Ndinga ya masonga, ndangu twakala muna ndonga ya theti ya bihangwa byandi byosu.

Kuhinikina yi kubonga lukanu

19 Zayenu, baphangi bama batondama: kosu mutu kakala tswatsu mu kuhinikina, kaasi malembi mu kuzonza, malembi phi mu kuyuka khabu.

20 Mukuma mutu wuna wenina mu khabu kahángaku mambu ma masonga ku mesu ma Nzambi.

21 Yi hakana, losenu mvindu yosu yi khu yosu yina yihitakani. Tambwasenu, yi kudikulumuna, ndinga yina kakunini Nzambi muna mbundu zenu wufwanini mu kuluhulula.

22 Kitukenu basadi ba ndinga buna bufwanini, kaasi lukalaku bahinikini lwesi mu kudihunaka benu benu.

23 Mukuma mutu wuna wisi hinikina ndinga konda kusadilaya wufwananini hanga mutu wuna wubati simbulula, ku kiphelu, mbunzu yandi yina kábutwakila.

24 Ku manima ma kudisimbulula, wendi kwandi amana muna mbala mosi, wuzimbakani buna kakadini.

25 Kaasi wuna wisi yekamina ku mitsiku myalungila, myamina myisi kutumuna, kisi hwila mwani mu kudihanaka kuna mitsiku meni myamina; kisi hinikina ndinga, kisiku zimbakanaya amana kisi hanga bwabuna bulombini mutsiku. Mutu yanduna kyesi kakála kyawu muna mambu mamana kisi hanga.

26 Ho mutu wisi dibanzila muna mbundu ni musambidi kenina amana kazayiku kusimbulula lulaka lwandi, kaasi kisi dihuna yandimeni: bisambu byandi bya khatu.

27 Bisambu byenina bya kasemi amana byakonda mvindu ku mesu ma Nzambi, Tata, byabina byisi kinda bana ba batsona yi bafwidi muna kiwayi kya bawu, yi mu kudikenga konda kifu ku bima bya tsi.

2

Luzingu lwakonda kayengu

1 Baphangi bama, benu lwákwikila mwena Pfumu wetu Yesu Kidisitu, yandi wabasa yi khembu, luhangilakaku batu kayengu.

2 Mu mbandu: ho mwisa kota mutu mosi muna dingumba dyenu, wavwata ndamba yimosi ya wolu muna mulembu yi miledi misi kedyamina; amana mwisa kota phi muwayi mosi mu masengi;

3 ho luhungwadini mesu kwena yanduna wuvwatikini miledi myisi kedyamina amana lumuzimbwadini: «Ngeyi sikuka haka, homa ha lukumu!» Kaasi lwisi zimbula kwena muwayi: «Ngeyi, kala kwaku

wa mutendendi, kondi loni sikuka kwaku haha, hana tsi, ha malu ma meni.»
4 Yuka ni bwabuna dyenina, lwisi swasisa mambu ha kati dya benu amana lukituki bazusi ba mabanza ma mbi.
5 Hinikinenu, baphangi bama batondama: Nzambi wásola bawayi ku mesu ma batu ba tsi ndangu bakituka bamvwama muna lukwikilu yi baswana ba mambu ma Kipfumu kyakina kásila kwena babana bisi tonda.
6 Kaasi benu, lwisi lewula muwayi! Kinga bamvwama bisi lutusuna amana balubulumuni ku mesu ma bazusi, kabwaku?
7 Aketi yi bawu bisi lewula zina dya bukheti dina lwisi sungamina.
8 Ho mu kyedika, lwisi lungisa mutsiku wa Kipfumu, bwosu buna mazimbudi Masonuku: «Wazóla khunda waku hanga ngeyimeni, bukheti lwisi hanga.»
9 Kaasi ho lwasongilaka kayengu, luhodi disumu amana mutsiku wulufundisini hanga bakuludi ba mutsiku.
10 Mukuma mutu wuna wisi landa mitsiku myosu kaasi ho kadikhukula ku dyambu dimosi lwesi, wekina mukuludi wa mitsiku myosu.
11 Mukuma, Nzambi kázimbula: «Wukalaku muta mbongi», kázimbula phi: «Wuhondaku mutu.» Amana ho weku kwaku muta mbongi kaasi ho wuhondi mutu, hana wekina mukuludi wa mitsiku.
12 Zonzakenu amana zingakenu hanga batu babana bátangama mu kufundisama bwosu bwenina muna mutsiku wuna wisi kutumuna.
13 Mukuma, mu kilumbu kya pfundusu, Nzambi kakálaku yi kheni kikuma kya babana báyukilaku bakwawu kheni. Kaasi kheni yisi nunga ku pfundusu.

Lukwikilu yi mihangu

14 Baphangi bama, khi mupfunu kwena mutu mu kuzimbula: «Yenina yi lukwikilu», ho kasongidilwoku mu mihangu? Kyedika lukwikilu lwaluna lwalenda mu kumuhulula?
15 Ho phangi mosi wa yakala kondi loni phangi wa mukhetu wukondi muledi wa kuvwata keti madya ma kosu kilumbu;
16 amana ho mosi hana kati dya benu kabazimbwala: «Alwendenu mu ngemba, lungwalenu amana dyenu lwayukuta!» Konda kubaheka bina bibafwani kikuma kya lutu, khi wawu si mupfunu?
17 Kitesu kimosi phi yi lukwikilu: ho lumonikiku muna mihangu, lwenina kwalwawu lwafwa lwosu.
18 Kaasi, ho mutu kazimbula: «Ngeyi wenina yi lukwikilu, meni yenina yi mihangu. Tsongileti lukwikilu lwaku konda mihangu! Amana meni yimúsongila lukwikilu lwama muna mihangu.»
19 Wisi kwikila ni Nzambi mosi lwesi kenina? Nunga kwaku. Bitembu bya mbi

byisi kwikilabwa phi amana byisi tekita yi bweya.

20 Ngata! Amana wuzodini wazaya, ni lukwikilu lukondini mihangu lweku mupfunu?

21 Bulahami tata wetu, abweti bámutambwasila hanga mutu wa masonga: ka kikuma kya mihangu myandi ku, ha katambika mwana wandi Yizaki hana mesa ma kimenga?

22 Wumoni ni lukwikilu lwakala monika muna mihangu myandi: amana muna nzila ya mihangu myamina lukwikilu lwandi lwálungila lwosu.

23 Amana yi bwabuna málungidila mana mazimbudi Masonuku: «Bulahami kakwikila mwena Nzambi, amana Nzambi wámunungisa hanga mutu wa masonga.» Ku manima bámutela ni nduku wa Nzambi.

24 Lumonibwa ni, mutu mu nzila ya mihangu, kisi tangamina hanga mutu wa masonga kwena Nzambi; heku ni kikuma kya lukwikilu lwesi.

25 Phila mosi phi kikuma kya Lahabi ndumba-leta: muna nzila ya mihangu Nzambi kámutambwasila hanga mutu wa masonga. Mukuma wáyamba bambambala ba kanda dya Kiseledi amana wábatinisina mu nzila yimosi ya hika.

26 Kikuma, phila mosi, konda lwanda lwa moya, lutu lwenina lwafwa, phila mosi phi, konda mihangu, lukwikilu lwenina lwafwa.

3

Tsadidi ya lulaka

1 Baphangi bama, ludikitulaku benu boosu balongi, mukuma zayenubwoku ni batúfundisa buna bwenina kuhita batu bahika.

2 Thwisi dikhukula lawu betu boosu mu mitindu mya lawu, ho mutu wudikhukudiku mu lulaka, kenina mutu mosi walunga, wafwana mu kuzita lutu lwandi lwosu.

3 Amana ho tubati kasa munwa mya baphunda kikuma kya kutulemvwakila, tubati natisa phi lutu lwa bawu lwosu.

4 Talenu phi masuwa: musyetebengi nana menina, pfunzi nana ya ngolu, ku phaka-phaka ya khunda bisima yendisila, misi kwenda kuna dyenina sunga dya muyendisi.

5 Phila mosi, bwosu lwenina lulaka ndambu yimosi ya khunda ya lutu, kaasi mambu ma mbuta lwisi hanga.

Talenu kukeya kwa mbawu, kaasi yisi yoka musitu wumosi wa mbuta.

6 Kinga, lulaka lwenina mutindu wumosi yi mbawu. Lwenina tsi ya mambu ma mbi, ndambu yimosi ya lutu lwetu, lwisi zanga lutu lwosu. Lulaka lwisi yoka luzingu lwetu, tukidila ku lubutuku tii yi kuna lufwa; mbawu meni yayina ku bilungi yisi tuka.

7 Mutu kalenda mu kulemvula mutindu wosu wa bambisi, ba musitu, banuni, bambisi babana bisi landanda yi bambisi ba mu mamba.
8 Kaasi keti mutu heku walenda mu kulemvula lulaka: lwisiku lembwa kosu tangwa yi mambu mambi, lwabasa yi ndikila yina yisi honda.
9 Thwisilwa sadila lulaka kikuma kya kukumisina Pfumu, Tata wetu; amana phi yi lulaka meni, lwaluna thwisi singila batu babana benina mu kifwani kya Nzambi.
10 Muna munwa wumosi mwisi lubuka lusakumunu yi masingu. Baphangi, bufwaniku bwabuna bwakala.
11 Kweku tho yimosi yifwanini kulubula mamba ma tuluu yi mamba ma khadi muna mudidi wumosi.
12 Baphangi, kweku keti miti wa fiki wumosi wufwanini mu kuha bibundu bya Olive, kweku keti vinu dimosi difwanini mu kuha bibundu bya fiki. Kitesu kimosi, tho yimosi yalubulaku mamba ma mungwa yi mana ma tulu.

Nduka zina zisi tuka ku zilu

13 Nati wenina nduka yi ngangu hana kati kya benu? Kasongilabwa muna kikalulu kyandi kya bukheti, muna mihangu, muna kudikulumuna yi muna nduka.
14 Kaasi ho lwakala muna mbundu zenu yi kiphala kimosi kya mbi, yi kitembu kya kudimonikisa; luditombulaku ni nduka lwenina, luhunaku ni bukamvi bwenu bwenina kyedika!
15 Nduka za bwabuna zisiku tuka ku zilu; kaasi nduka za ha tsi, za kimutu amana za kiphidi-mutu.
16 Kikuma hakana henina kiphala yi kitembu kya kudimonikisa, henina phi yi mvwalangani yi mihangu mya mbi myosu.
17 Kaasi nduka za ku zilu zisi kala theti za kasemi, kunima zisi nata ngemba, zisi kala talala amana zisi khundikisa, za kabasi mu kiwayi yi mu mihangu mya bukheti; zeku kayengu yi kavungalosi.
18 Kibundu kya masonga muna ngemba bisikya kunina kwena babana bisi hanga mihangu mya ngemba.

4

Kinduku kya batu ba ha tsi

1 Ku biki kwisi tuka ngyuma yi mvita hana kati kya benu? Aketi kuna tsambu zenu zazina zisi nwana muna mbundu yenu.
2 Lwisi neka kaasi lwisiku bonga; lwenina bahondi amana lwabasa yi kiphala, yi hakana lwisiku bongila; ludikotisi mu ngyuma yi mu mvita. Lweku yi bina lwisi zoluka, kikuma lwisibyoku lomba kwena Nzambi.
3 Ho lwisi lomba, lwisiku bonga, kikuma sunga dyenu dya mbi; lwisi lomba lwesi kikuma kya kusephidisa tsambu zenu za mbi.

4 Bita-mbongi! Luzayiku ni kukala yi zola dya mambu ma tsi, kukituka mbeni wa Nzambi? Yanduna wuzodini mu kukala nduku wa tsi wudikitudi mbeni wa Nzambi.
5 Kondi loni, zayenu ni Masonuku mazonzidiku mu phamba: «Nzambi kisi sangwala yi tsambu ya lawu mu Kitembu wuna kasya mwena betu.»
6 Kaasi khenda zina kisi tuheka za lawu hika zenina, mukuma Masonuku mazimbudini: «Nzambi kisi kakidila bakwa lulendu, kaasi kisi hana khenda kwena batu badikulumuna.»
7 Lemvukilenu Nzambi; kaasi muzyandaminenu kiphidi-mutu amana kalútina kyana.
8 Kokulukenu kwena Nzambi amana yandi kakókuluka kwena benu. Benu basumuki, semisenu moku menu; amana benu batu ba keti-keti, semisenu mbundu zenu!
9 Bakisenu buwayi bwenu, syenu khondu, dilenu amana kolulukenu; kiseyu kyenu kyakituka mu kitsanga, amana kyesi kyenu mu kiwayi.
10 Dikulumunenu ku mesu ma Pfumu amana kalútombula.

Wufundisaku mukwenu

11 Baphangi, lukumbakaku bakwenu. Yanduna wisi zonzila mukwawu phangi mu mbi, wukituki zusi wandi amana wukituki phi zusi wa mitsiku. Muna bwabuna, wudikitudi zusi wa mitsiku hana bulungini mu kusadilamya.
12 Kinga, Nzambi lwesi wisi hana mitsiku, yandi phi wisimya fundisa; yandi wuna fwanini mu kuhulula yi kutotisa. Amana ngeyi nati wenina mu kufundisaka mukwenu?

Kukonda kukala yi kimvunya

13 Ngyukenu benu lwisi zimbula: «Lelu kondi loni mbasi twakwénda ku mbanza yimosi, twanángakwa kwakuna mvula mosi, twata kikhita amana twavwa mbongu.»
14 Benu batu luzayiku mambu ma kilumbu kya mbasi luzingu lwenu keti abweti lwakála! Kikuma, lwenina hanga mbuki yina yisi lubuka kikuma kya koma ka tangwa kumanima yitotini!
15 Bulungini ni lwazimbulaka: «Ho Pfumu kazolabwa, twazínga amana twahánga kyaki kondi loni kina.»
16 Kaasi mu kuzonza kwa bukheti, lwisi ditsikisila muna ndinga zenu za bukamvi. Lulendu lwosu lwa mutindu wawuna lwenina lwa mbi.
17 Ho mutu wuzayi kuhanga mambu ma bukheti, amana kahangimoku; wuhodi masumu.

5

Ngwisi kwena bamvwama

1 Kwena benu bamvwama, ngyukenu buthwena! Dilenu amana kolulukenu

kikuma kya biwayi byabina byalúyisila hana thandu ya benu!
2 Kimvwama kyenu kivundini amana miledi myenu mimani yatuka kwena bathaka.
3 Wolu dyenu yi mbongu zenu zihangi mboku, mboku ya byawu yakála kimbangi kikuma kya benu; Yavúkula misuni myenu hanga mbawu. Lulumbikiki bima bya thalu ku tsuka ya tangwa!
4 Taleti lubwisi mu kufuta lufutu lwa basadi babana bákatula mbongu muna bilanga byenu. Nyengi dya bawu yi kiwolu kya bawu biyukalakani tii yi muna matu ma Nzambi, Pfumu mukwa ngolu zoosu.
5 Muna luzingu lwenu lwa ha tsi, lwázingila muna muzandu yi muna tsambu. Lwakala disa bukheti lutu lwenu, luyukutini hanga bibulu bina bisi disa kikuma kya kilumbu kya kubahonda.
6 Lwázengila ndola amana lwáhondisa mutu wa masonga; kázyandamaku.

Sipha dya mbundu yi bisambu

7 Baphangi disongidila, siphenu mbundu tii yi kuna ngisa ya Pfumu. Talenu mukuni wa kilanga, kisi sipha mbundu mu kuhingila tii yi kuna kanonina bibundu bya bukheti byabina byalúbuka mu mafu: yandika bina bya ndendi yi kuna bina byakódidila.
8 Siphenu mbundu, benu phi, zyamisenu mbundu zenu, mukuma ngisa ya Pfumu yibwesukini.
9 Lunyengalakanakaku kikuma kya bakwenu, baphangi, ndangu Nzambi kalufundisaku. Talenu yandi zusi, awuna muna mwelu watelama!
10 Muna mambu matadidini munyanga yi sipha dya mbundu, baphangi, bongenu mbandu ya bambikudi bázonzila mu zina dya Pfumu.
11 Talenu, tusamunini kyesi kwena batu babana bákwamina. Lwayukini buna bisi zonzila kikwamina kya Yobi, amana luzayini bina kámuheka Pfumu kuna tsuka. Mukuma, Pfumu wa kabasi mu khenda yi mukwa buweti.
12 Theti, baphangi bama, ludyaku ndefi: keti muna zilu, keti muna mafu, keti muna mutindu wahika. Ni «Eeh» dyenu dyakala eeh, amana «loni» dyenu dyakala loni, ndangu lubwaku mu pfundusu ya Nzambi.
13 Mosi hana kati dya benu wenina mu munyanga? Kasambila. Mutu wenina mu kyesi? Kayimbila mikunga mya lukumu.
14 Mutu wenina wabela hana kati dya benu? Katela bambuta ba Dibundu; amana bawu bamúsita masi ku manima basámbila kikuma kya yandi muna zina dya Pfumu.

15 Amana kisambu kya
lukwikilu kyahúlula mbefu:
Pfumu kamútelamisa,
amana ho masumu ka-
hodikini Nzambi kamúlolulama.
16 Fungunakenu masumu
menu benu yi benu amana
lwadisyaka mu bisambu
benu yi benu, ndangu
lwalenga kola mu bimbefu
byenu. Kisambu kya mutu
mosi wa masonga kyenina yi
hamu dya lawu.
17 Diya kákala mutu
mosi wafwanana mu lutu
hanga betu; muna kisambu,
wásambila yi hamu mu
kusya ni mvula kanokaku,
amana kwánokaku mvula
mu mafu muna mvula tatu
yi ngonda sambanu.
18 Amana phi wisa lombila
hika mbala yikwawu; hanga
zilu dyánokisa mvula amana
mafu málumbula mbutu
yandi.
19 Baphangi, honi mutu
mosi hana kati dya benu
wudizimbikisi nzila, wekina
kyana yi masonga, amana
phangi mosi wa hika wuna
wulendini mu kumuvutula,
20 zayenu ni yan-
duna wavútula musumuki
mosi muna nzila yayina
kádizimbikisila, kahúlula
moya wa mutu yanduna ku
lufwa amana mutu yanduna
kahuludini kabónga ndoluka
ya masumu mana mahitini
kitesu.

Mukanda wa theti wa Yowani
1Yowani
Khotidi ya mukanda

Mikanda mitatu mya Bulunda bwa Pha mizayakani hanga mikanda mya Yowani. Wa theti muna mikanda mitatu meni myamina wubatiku songila keti zina dya musoniki. Musoniki wa mukanda wa zodi yi wuna wa tatu kabati monika hanga «mbuta». Kabatiwa sonikina mutwadisi mosi wa Dibundu, wuna bisi zitisa kwena batu.

Mukanda wa theti wubatiku songila keti nati kabati sonikina. Mukanda wa zodi, kwena «Mukhetu wuna kásola Nzambi yi kwena bana bandi», kabatiwa sonikina, disongidila ni kwena kimvuka kya bakidisitu yi kwena batu bandi. Mukanda wa tatu kabatiwa sonikina mukidisitu wuna bisi tela ni Kayusi. Yandu yandu kenina mukwa dingumba dimosi dina dyenina yi mambu hana kati dya bakidisitu. Mikanda mitatu meni myami báhitikamya kwena mangumba mana matomi zaya musamu wa bukheti kásonika Yowani.

Tangwa lawu dyahita tuka buna básamwana musamu wa Yesu Kidisitu mu mbala ya theti. Bakidisitu babana babati tanga musamu wa bukheti wa Yowani babatiku tambwasa mutindu wa kubakisila musamu wandi. Batu bahika bálubuka mu mangumba ma bawu. Bahika babati kotisa mvwalangani hakati dya bimvuka. Babatiku kwikila ni Kidisitu kalenda kwisila mu kimutu. Amana beku yi mupfunu wa Yesu: lufwa yi lufutumuku lwandi byeku mupfunu kikuma kya bawu. Babati zimbula: «Thweku yi masumu», «Tumuzayini Nzambi», «Mu mwini thwenina kaasi luzingu lwa bawu lubati songila mambu mahika». Kaasi luzingu lwa bawu lubati songila mambu mahika.

Musoniki wa mikanda mya Yowani kabati lomba kwena bakidisitu ni balandaku malongi ma mbi mana matadidini Yesu yi Nzambi. Bana ba Nzambi bisi kwikila ni Yesu Kidisitu wisa kyedika mu kimutu. Babana bisi bindika mambu mandi benina batendi ba Kidisitu. Bakwikidi bafweti kala kwikama ku musamu wuna báyuka tuka ku luyandiku. Musamu meni wuna wubatibwa tambwasa: kuzola Nzambi yi Yesu, kwenina kuzola bakwenu. Bulungi ni ndyatidi ya bakidisitu yafwanakana yi mambu mamana bisi kwikila.

Ndinga ya luzingu

1 Mamana mákala tuka ku luyandiku, mamana twáyuka, mamana twámona yi mesu metu, mamana

a **1:1 1:1** Kufwanikisa yi nzila ya 2:13; Ywn 1:1.

twátala, amana moku metu masimbini; yi yawu Ndinga yisi hana luzingu[a].

2 Mukuma luzingu meni luna lwámonika, thwisilwa tila kimbangi amana tulusamwanilwa luzingu lwa mvula yi mvula, luna lwakala kwena Tata amana lwisa monika kweṇa betu[b]

3 mamana twámona yi mamana twáyuka, tulusamwanima benu phi ndangu lwakala phi mu kithwadi yi betu. Kinga kithwadi kyetu kyenina yi Tata amana hakimosi yi Mwana wandi, Yesu Kidisitu.

4 Amana, betu, tusonikima, ndangu kyesi kyetu kyakala kyalungila.

Nzambi kenina mwiṇi

5 Musamu wuna twáyuka kwena yandi amana tulusamwani: Nzambi kenina mwini, amana mwena yandi mwisiku kala keti mudima.

6 Ho twazonza ni twenina mu kithwadi yi yandi, kuna yi kudyatilaka muna mudima, bingumba thwenina amana tusadiku mana menina kyedika.

7 Kaasi yuka ni tubati dyatila mu mwini bwosu kenina yandi meni mu mwini, hana mu kithwadi thwenina betu yi betu, amana menga ma Yesu, Mwana wandi, mabati tusemisa muna masumu moosu.

8 Yuka twazonza ni tweku yi masumu, tutoti betu betu, amana kyedika kyeninamwoku mwena betu.

9 Kaasi yuka ni twafunguna masumu metu, yandi kenina masonga amana walunga: katúlolula masumu amana katúsemisa mu kukonda kwa masonga[d].

10 Yuka twazonza ni tuhodiku masumu, tumukwati kingumba, amana ndinga yandi yeninamwoku mwena betu.

2

Kidisitu wisi tuyakidila

1 Bana bama, mbati lusonikina bwabuna ndangu lusumukaku. Kaasi yuka ni mutu wusumukini, thwenina yi Nganzi mosi ku mbela ya Tata, Yesu Kidisitu, yandi wenina mukwa masonga.

2 Yandi meni wisa ditambika hanga kimenga kikuma kya ndoluka ya masumu metu[a]; ka masumu ma betu lwesi ku, kaasi yi masumu ma tsi yosu.

3 Muna mutindu meni wawuna thwisi muzayila; yuka ni twalundaka mikuku myandi.

4 Yuka mutu kazimbulaka: «Yimuzayini», kaasi kisiku lunda mikuku myandi, kingumba kenina, amana mwena yandi mwakonda kyedika.

5 Kaasi wuna wisi lunda Ndinga yandi, mu kyedika, lungongu lwa Nzambi lwenina mwena yandi. Muna bwabuna, twalenda zayila ni mwena yandi thwenina.

b **1:2 1:2** Kufwanikisa yi Ywn 1:14.

a **2:2 2:2** ...masumu metu: kufwanikisa yi Lom 3:25-26.

d **1:9 1:9** Kufwanikisa yi Mkg 32:1-5.

6 Wuna wisi zonza ni
mwena yandi kisi nangina,
kafweti dyatila bwosu buna
kádyatila yandi.

Mukuku wa pha

7 Baphangi batondama,
heku ni mukuku wa
pha yilusonikini, kaasi
mukuku wa khulu, wawuna
lwátambula tuka mu
luyandiku; mukuku meni
wawuna wa khulu, wenina
ndinga yina lwatekila yuka[b].
8 Kinga, mukuku wa pha
mbati lusonikina; kyedika
kina kyenina mwena Yandi,
kyenina phi mwena benu.
Kikuma, phipha yibati
kwenda amana mwini wa
kyedika wutwi kedi.

9 Wuna wisi zimbula ni mu
mwini kenina kuna yi ku-
mengaka phangi wandi, yan-
duna, mu phipha kenina.
10 Wuna wisi tonda phangi
wandi, mu mwini kisi nang-
ina, amana mwena yandi,
mwakonda kisinza kya kub-
wila.
11 Kaasi wuna wisi menga
phangi wandi, yanduna, mu
phipha kenina; mu phipha
kisi dyatila amana kaza-
yikwoku kuna kisi kwenda
kikuma phipha yamufidinga
mesu.
12 Mbati lusonikina, bana
bama kikuma masumu
menu maloluki kikuma kya
zina dya Yandi.
13 Mbati lusonikina batata,
kikuma lumuzayini wuna
wisi kala tuka ku luyandiku.
Mbati lusonikina, ban-
dumba yi masanda, kikuma
lwámununga kiphidi-mutu.
14 Yilusonikini, bana
bama, kikuma lumuzayini
Tata. Yilusonikinini, batata,
kikuma lumuzayini Wuna
wisi kala tuka ku luyandiku.
Yilusonikinini bangunza,
kikuma lwenina yi ngolu,
ndinga ya Nzambi yisi
zingila mwena benu amana
benu lwámununga kiphidi-
mutu.
15 Luzolaku tsi, keti bima
bina byenina mu tsi. Yuka
ni mutu wisi zola tsi, lun-
gongu lwa Tata lweninam-
woku mwena yandi;
16 mukuma, kyosu kina
kyenina mu tsi: nzoluka
ya lutu, nzoluka ya mesu
amana bwabuna nzoluka ya
kulumbika bima bya ha tsi.
Byabina byosu byisiku tuka
kwena Tata, kaasi bima bya
ha tsi.
17 Kinga tsi yibati hita,
yi nzoluka yandi phi; kaasi
wuna wisi hanga luzolu lwa
Nzambi kisi zinga mu ki-
makulu.

Mutendi wa Kidisitu

18 Bana bama, dyekina
tangwa dya tsuka; lwáyuka
kuzonzila ni mutendi wa
Kidisitu kabati kwisa, amana
henina yi lawu dya batendi
ba Kidisitu: bwabuna tuza-
yidi ni dyadi tangwa dya
tsuka[d].
19 Kwena betu bálubwakila,
kaasi bákalaku ba betu;
mukuma, wadi ni bákala ba

b **2:7 2:7** Tala muna Ywn 13:34.

d **2:18 2:18** Kufwanikisa yi Mth 24:5,23-24; Mlk 13:21-22.

betu, wadi bakhana zingila hakimosi yi betu; kaasi muna bwabuna, bubati monika ni ka mosi ku wa bawu wenina wa betu.

20 Benu bátomika kwena Kitembu Kyatoma, benu boosu luzayi.

21 Yuka ni mbati lusonikina, heku ni kikuma luzayiku kyedika, kaasi kikuma luzayikya, kikuma phi kya buna ni ka bukamvi bumosi ku butukini ku kyedika.

22 Amana nati wenina kingumba? Yuka ni ka wuna ku wisi suwangana ni Yesu kenina Kidisitu. Yandi wuna mutendi wa Kidisitu: yandi kisi suwangana, muna mbala mosi, yi Tata yi Mwana.

23 Wosu wuna wamusuwangana Mwana, yandi keku phi yi Tata; wuna wisi tambwasa Mwana kenina phi yi Tata[e].

24 Kwena benu, yambula mana lwáyuka tuka ku luyandiku mazingila mwena benu. Yuka ni mana lwáyuka tuka ku luyandiku mananginaka mwena benu, lwanángina, benu phi, mwena Mwana yi mwena Tata.

25 Amana kilangi kátusila yandi, kyenina kya luzingu lwa mvula yi mvula.

26 Yilusonikinini bwabuna, kikuma kya mana matadidini batu bana bisi lutotisa.

27 Kwena benu bátomika kwena Kitembu Kyatoma, lweku yi mupfunu ni mutu kalulonga; kaasi bwosu buna Kitembu Kyatoma kálulongila muna mambu moosu, kyedika kálulonga, kálulonga bukamvi. Yi hakana ni hangenu mana kálulonga: nanginakenu hakimosi mwena Yandi.

28 Amana buthwena bwabu, bana bama, nanginakenu hakimosi mwena Kidisitu, ndangu twakala babasa yi kikumbwala tangwa kakwisa monika amana tukwatukaku tsoni ku thwala ya yandi mu kilumbu kya kukwisa kwandi.

29 Yuka lwazaya ni mukwa masonga kenina, zayenu ni wosu wuna wenina yi masonga mwena Nzambi kábutukila.

3

Bana ba Nzambi

1 Tala mutindu wa kuzola kuna kátuzola Tata! Lungongu lwandi lwenina muna mutindu wuna bisi tutedila betu bana ba Nzambi. Hahana tsi yikondi tuzayila: Tsi yámuzayaku Nzambi[a].

2 Banduku bama, buthwena, thwekina bana ba Nzambi, amana buna twakwisa kala khaniku kedi buzayakana; kaasi tuzayi ni kosu tangwa dina kakwisa dimonikisa, twafwánakana yi yandi, kikuma twamúmona bwosu buna kenina.

3 Wosu wuna wasya kivuvu kya mutindu wuna

e **2:23 2:23** Kufwanikisa yi Mth 11:27; Ywn 5:23; 15:23.

a **3:1 3:1** Kufwanikisa yi Ywn 1:12.

mwena yandi-meni, wudisemisini, bwosu buna kenina yandi-meni wa kasemi.

4 Wosu wuna wisi sumuka, mutsiku kisi tendisa, mukuma disumu dyenina kutendisa mutsiku.
5 Luzayibwa ni Yesu Kidisitu kísila kikuma kya kukatula masumu amana mwena yandi, mwakonda disumu.

6 Yi hakana ni, wosu wuna wanangina mwena yandi kisiku sumuka. Wosu wuna wusumukini, kisi songila ni kámumonaku, kámuzayaku phi.

7 Bana bama, ka mutu ku kalutotisa! Wuna wisi hanga mambu ma masonga kenina yandi meni mukwa masonga, bwosu buna kenina yandi meni Kidisitu mukwa masonga.

8 Wuna wisi landa mu kuhola disumu kenina wa kiphidi-mutu, mukuma kiphidi-mutu wásumuka tuka ku luyandiku. Mwana wa Nzambi kísila lwesi kikuma kya kuzanga mihangu mya kiphidi-mutu.

9 Wosu wuna wábutuka mwena Nzambi wáyambula mu kuhola disumu, mukuma mbutu ya Nzambi yenina mwena yandi; bwosu buna Nzambi kenina Tata wandi, kafwaniku hika ni kasumuka.
10 Tala mana misi baswaswanisa bana ba Nzambi yi bana ba kiphidi-mutu: wosu wuna wisiku hanga mambu ma masonga, kondilo kisiku zola phangi wandi, keku wa Nzambi.

Kudizola benu yi benu

11 Kikuma, tala musamu wuna lwáyuka tuka ku luyandiku: tudizolenu betu yi betu[b].

12 Tukalaku hanga Kayina: kákala wa kiphidi-mutu amana wáhonda myaki wandi. Amana biki kámuhondila? Kikuma mihangu mya Kayina mbi myákala, kinga mina mya myaki wandi mya masonga myákala[d].

13 Luyitukaku, baphangi, yuka ni batu ba tsi yayi balumenga[e].

14 Betu tuzayi ni twáhitila tuka ku lufwa yi kuna luzingu; kikuma thwisi bazola baphangi. Wuna wisiku zola, mu lufwa kisi nangina[f].

15 Wosu wuna wayúkila phangi wandi kikudi-kudi, yandi kenina mukwa khengu. Kinga luzayibwa ni heku keti mukwa khengu mosi wenina yi kifulu kya kunangina muna luzingu lwa mvula yi mvula mwena yandi-meni.

16 Tala buna thwisi zayila lungongu: Yesu Kidisitu wálambula luzingu lwandi kikuma kya betu. Betu phi, tufweti lambula luzingu

b **3:11 3:11** Tala muna Ywn 13:34. d **3:12 3:12** Tala muna Kuy 4:1-8. -kákala wa kiphidi-mutu: kondilo, kwena kiphidi-mutu kakala yekamina. e **3:13 3:13** Kufwanikisa yi Luk 6:22; Ywn 15:18-19; 17:14. f **3:14 3:14** Kufwanikisa yi Ywn 5:24.

lwetu kikuma kya baphangi betu.
17 Yuka ni mutu wenina yi kuvwa kwa ha tsi kamona phangi wandi wuna wenina yi mupfunu wa kima kaasi wumukasidi mbundu, abweti lungongu lwa Nzambi fwani lwanangina mwena yandi[h]?
18 Bana bama, tuzodilaku lwesi ha lebu yi lengu ndinga kaasi mu mihangu yi kyedika.

Kikumbwala ku thwala ya Nzambi

19 Tala buna twazáyila ni ku kyedika thwisi yekamina. Bwabuna mbundu yetu yalenda diyuka ni yalunga yenina ku thwala ya Nzambi.
20 Kikuma, ata mbundu yetu yituhekini kibela, tuzayini ni Nzambi wa mbuta kenina kuhita mbundu yetu amana yandi wuzayini moosu.
21 Amana banduku bama, yuka ni mbundu yetu yituhekiku kibela, twalenda kala babasa yi kikumbwala ku thwala ya Nzambi.
22 Thwisi tambula kwena yandi byosu bina thwisi lomba, kikuma thwisi lemvuka ku mikuku myandi amana thwisi hanga mana misi musephidisa yandi.
23 Tala mukuku wandi: bulungi twakwikila muna khumbu ya Mwana wandi Yesu Kidisitu amana phi twazolana betu betu, bwosu buna wenina mukuku wandi[i].
24 Wuna wisi lunda mikuku mya Yandi kisi nangina mu kithwadi yi Nzambi amana yandi Nzambi muna kenina mwena yandi. Tala buna thwisi zayila ni Nzambi muna kenina mwena betu: muna lusadisu lwa Kitembu wuna katuheka

4

Kitembu kya Nzambi yi kitembu kya Mutendi

1 Baphangi batondama, lukwikilakaku mwena kosu kitembu; kaasi simbululakenu bitembu mu zayila yuka ni byenina bya Nzambi, mukuma bambikudi ba bukamvi lawu bamwangani mu tsi.[a]
2 Tala buna lwazayila yuka ni Kitembu kya Nzambi wuna: kitembu kyosu kina kyatámbwasa ni Yesu Kidisitu kisa mu kimutu kyakina kyenina kya Nzambi.
3 Kaasi wosu wuna wubwisini mu kutambwasa Yesu bwosu buna kenina, yandi keku wa Nzambi, kaasi kenina kitembu kya Mutendi wa Kidisitu: lwáyuka ni wuna wáfwana mu kukwisa amana buthwena wekina kedi muna tsi.
4 Kaasi benu, bana bama, Nzambi wuluvwini amana phi lwábanunga bambikudi ba bukamvi; mukuma Wuna wenina mwena benu kenina wa mbuta kuhita wuna wenina mwena babana bavwini kwena tsi.

h **3:17 3:17** Kufwanikisa yi Klg 15:7-8. 15:12,17. a **4:1 4:1** Kufwanikisa yi Klg 13:2-6.
i **3:23 3:23** Tala muna Ywn 13:34;

5 Batu meni babana, tsi
yibavwini. Yihakana ni
nzonzidi ya bawu yenina
ya mutindu wa batu ba tsi
amana tsi yisi bayukila.
6 Kaasi betu, Nzambi wutu-
vwini. Mutu wuna wumuza-
yini Nzambi kisi tuyukila;
wuna kondi kala wa Nzambi
kisiku tuyukila. Bwabuna
twalenda zayila Kitembu wa
kyedika yi kitembu kina ky-
isi totisa.

Nzambi kenina lungongu

7 Banduku bama batondama, tudizolenu betu yi betu, mukuma lungongu kwena Nzambi lwisi tuka. Wosu wuna wisi zola mukwenu, mwena Nzambi kábutukila amana phi wumuzayi Nzambi.
8 Wuna wisiku zola kábutukilaku mwena Nzambi, mukuma Nzambi kenina lungongu.
9 Tala Nzambi buna kásongila lungongu lwandi kikuma kya betu: Yandi wátuma Mwana wandi mosi muna tsi, mu twavwila luzingu lwa mwana Yandi[b].
10 Amana lungongu meni lwaluna lwenina bwabu: heku ni betu twámuzola Nzambi, kaasi yandi wátuzola; wátuma Mwana wandi wuna wádilambula hanga kimenga kikuma kya ndoluka ya masumu metu[d].
11 Banduku bama, yuka ni bwabuna kátuzodila Nzambi, tufweti dizola phi betu yi betu.
12 Heku mutu wámumona kedi Nzambi. Yuka ni twadizolaka betu yi betu, Nzambi kenina mwena betu, amana lungongu lwandi lwisi lungidila mwena betu[e].
13 Muna bwabuna, tuzayi ni mwena yandi thwisi nangina, hanga yandi mwena betu: yandi wátuheka Kitembu wandi.
14 Amana betu, twámona amana tubati ta kimbangi ni Tata kámuhitika Mwana wandi hanga Muhuludi wa tsi[f].
15 Wuna wisi tambwasa ni Yesu kenina Mwana wa Nzambi, Nzambi kisi nangina mwena yandi, bwosu yandi mwena Nzambi.
16 Amana betu, tuzayilwa lungongu luna kenina lwawu Nzambi kikuma kya betu, amana thwisi kwikila ni Nzambi kisi tuzola.

Nzambi kenina lungongu; wuna wisi nangina mu lungongu, mwena Nzambi kisi nangina, amana Nzambi kisi nangina mwena yandi.
17 Yuka ni lungongu lwakala lwalungila mwena betu, hahana nana twakádila babasa yi kikumbwala muna kilumbu kya pfundusu; bwosu buna kenina Yandi, bwabuna thwenina betu phi mu tsi yayi.
18 Muna lungongu mwisiku kala yi bweya; lungongu lwa mukwandi lwisi katula bweya. Bweya

b **4:9 4:9** Kufwanikisa yi Ywn 3:16. d **4:10 4:10** Tala muna 2:2. e **4:12 4:12** Kufwanikisa yi Ywn 1:18. f **4:14 4:14** Kufwanikisa yi Ywn 3:17; 4:42.

bwádikasa yi kuhingila kwa ndola amana wuna wenina yi bweya keku walungila muna lungongu.

19 Kwena betu, thwisi zola, kikuma yandi wátekila tu-zola mutu wa theti.

20 Yuka ni mutu kazon-zaka: «Nzambi yisi muzola» amana kamengaka phangi wandi, kenina kingumba. Kikuma, yuka ni kisiku mu-zola phangi wandi yandi kisi mona, kalendaku muzola phi Nzambi wuna kisiku mona.

21 Amana tala mukuku kátuheka: wuna wisi zola Nzambi kafweti zola phi phangi wandi[h].

5

Kinunga kyetu ha thandu ya tsi

1 Wosu wuna wukwikidini ni Yesu kenina Kidisitu wuna wábutuka mwena Nzambi, amana wosu wuna wisi buta, kisi muzola phi wuna wubu-tukini mwena Nzambi.

2 Muna mambu meni mamana, tuzayi ni thwisi bazola bana ba Nzambi: tangwa thwisi muzola Nzambi amana thwisi sadila bwosu buna myenina mikuku myandi.

3 Mukuma lungongu lwa Nzambi, lwenina ni twalunda mikuku myandi. Amana mikuku myandi myeku phasi[a],

4 kikuma kyosu kina kyábutukila mwena Nzambi kyenina yi kinunga mu mambu matadidini tsi; amana kinunga kina kyánunga tsi, kyenina luk-wikilu lwetu.

5 Nati wánunga tsi? Yuka ni ka wuna ku lwesi wisi kwikila ni Yesu kenina Mwana wa Nzambi.

Kimbangi kina báta kikuma kya Yesu Kidisitu

6 Yandi, Yesu Kidisitu, wisila muna mamba yi menga; heku ni mu mamba lwesi, kaasi yi mamba yi menga; amana Kitembu wisi ta kimbangi, kikuma Kitembu kenina kyedika.

7 Mukuma bambangi batatu benina[b]:

8 Kitembu, mamba yi menga, amana bawu boosu benina yi kimbangi kimosi.

9 Yuka ni twatambwasaka kimbangi kya batu, kim-bangi kya Nzambi kihitini mu kutoka; mukuma kim-bangi kya Nzambi kyenina ni kata kimbangi kikuma kya Mwana wandi.

10 Wuna wisi sya lukwikilu lwandi mwena Mwana wa Nzambi kenina yi kimbangi muna mbundu ya yandi meni; wuna wisiku kwikila, kingumba kisi mukitula Nzambi, kikuma kya buna kakondi kwikila mu kim-bangi kina kata Nzambi kikuma kya Mwana wandi.

11 Kimbangi meni kina kyenina bwabu: Nzambi wátuheka luzingu lwa mvula yi mvula amana luzingu

h **4:21 4:21** Kufwanikisa yi Mth 22:36-40; Mlk 12:28-31; Luk 10:25-28. a **5:3 5:3** Kufwanikisa yi Ywn 14:15. b **5:7 5:7** Kufwanikisa yi Klg 19:15.

meni luna, lwenina mwena Mwana wandi.
12 Wuna wenina yi Mwana, luzingu kenina lwawu; kaasi wuna wukondi kala yi Mwana wa Nzambi wukondi luzingu[d].

Luzingu lwa mvula yi mvula
13 Yilusonikininini mambu mana ndangu lwazaya ni luzingu lwa mvula yi mvula lwenina lwawu benu babana lwisi kwikila mu zina dya Mwana wa Nzambi.
14 Kikumbwala kina thwenina kyawu ku thwala ya yandi kyenina ni yuka twalomba kyosu kina mu luzolu lwa yandi, kisi tuyukila.
15 Amana yuka thwisi kumbwala ni kisi tuyukila, muna moosu mana twálomba kedi, tuzayi phi ni tutambudima kedi.
16 Yuka ni mutu wumoni ni phangi wandi, disumu kahodini dina dyisiku nata ku lufwa, bulungini kasambila amana Nzambi kahána luzingu kwena phangi meni wuna. Mambu mama matadidini batu babana bisi hola masumu mana misiku nata ku lufwa. Kaasi henina yi disumu dimosi dyisi nata ku lufwa, amana heku ni kikuma kya disumu dya mutindu wuna ndobidi mu kusambila.
17 Kukonda kwa masonga kwosu kwenina disumu amana henina yi disumu dimosi dina dyisiku nata ku lufwa.
18 Tuzayi ni wosu wuna wábutukila mwena Nzambi kisiku hola disumu; mukuma Mwana wa Nzambi kisi mutala amana kiphidi-mutu kamúhangaku kima.
19 Tuzayibwa ni bana ba Nzambi thwenina amana ni tsi ya muthu yenina mu luyalu lwa kiphidi-mutu.
20 Kaasi tuzayi phi ni Mwana wa Nzambi wisa amana wátuheka ngangu zina zisi tusadisa mu kuzayila Wuna wenina wa kyedika. Thwisi nangina ha kimosi kwena Wuna wenina wa kyedika mwena Mwana wandi Yesu Kidisitu. Yandi Nzambi wa kyedika, yandi luzingu lwa mvula yi mvula.
21 Bana bama, dikengenu ku nzambi za biteki!

d **5:12 5:12** Kufwanikisa yi Ywn 3:36.

Mukanda wa zodi wa Yowani 2Yowani

Mboti

1 Meni mbuta wa dibundu, kwena Ngudi wuna wásolama yi kwena bana bandi bana yisi zola muna kyedika kyosu. Ka meni ku lwesi yisi luzola, kaasi boosu phi babana bazayini kyedika,

2 kikuma, mwena betu kyedika kyisi nangina amana kyazíngila mwena betu mvula yi mvula.

3 Yambula Nzambi Tata yi Yesu Kidisitu, Mwana wa Tata, batuheka khenda, kyadi yi ngemba muna kyedika yi lungongu.

Kyedika yi lungongu

4 Yenina yi kyesi mu kumona bana baku babana bisi dyatila mu kyedika, bwosu buna wenina mukuku wuna twátambula kwena Tata.

5 Amana buthwena, Ngudi watondama, yikulombini bwabu: tudizolenu betu yi betu. Heku ni mukuku wa pha wawuna mbati kusonikina; wawuna twátambula tuka ku luyandiku[a].

6 Amana lungongu lulombini kuzingila bwosu myenina mikuku meni mina. Wawuna mukuku wuna wulufwani mu kudyatila, bwosu buna lwáyukilabwa tuka ku luyandiku.

7 Kikuma, bakwa bukamvi lawu bamwangani mu tsi; bisi bwisa mu kutambwasa ni Yesu Kidisitu wisa mu kimutu. Mwamuna bwisi lubukila bukamvi bwa bawu, Mutendi wa Kidisitu.

8 Dikengenu benu benu, ndangu lutotisaku kibundu kya kisalu kyetu, kaasi lwatambula lufutu lwenu buna bufwanini.

9 Wosu wuna wakonda nangina muna malongi ma Kidisitu, kaasi kabati hitikisa, keku mu kithwadi yi Nzambi. Wuna wisi nangina muna malongi mamana kenina mu kithwadi yi Tata yi Mwana.

10 Ho mutu kisa kwena benu amana kalunatiniku malongi mama, lumutambwasaku kuna nzu yenu amana bwisenu phi mu kumuheka mboti;

11 mukuma wuna wamúheka mboti kakítuka kima kimosi yi mihangu myandi mya mbi.

Ndongisila za tsuka

12 Mbatanana yenina yi mambu ma lawu ma kulusonikina, nzodikiku ni yihangilabwa ku kisyati yi kazasa[b]. Yenina yi kivuvu kya kukwisa kwakuna mu kimwesa mutu, ndangu kyesi kyetu kyakala kyalungila.

13 Bana ba phangi waku wa Mukhetu, wuna

a **1:5 1:5** Tala muna Ywn 13:34; 15:12, 17.

b **1:12 1:12** kazasa: mamba mana bakala sonikina mikanda.

phi wásolama, mboti bakuhekini.

Mukanda wa tatu wa Yowani
3Yowani

Mboti

1 Meni, Mbuta wa dibundu,
kwena muzitu Kayusi[a] wuna
yisi zola yi kyedika kyosu.

2 Muzitu, kilomba kyama
kyenina ni moosu makala
kitoku kikuma kya ngeyi
amana wakala phi yi lutu
lwa kitoku bwosu bwenina
muna moya waku.

3 Kikuma baphangi
batudiki amana batiki kim-
bangi kitadidini kyedika
kina kyenina mwena ngeyi
yi mutindu wuna wisi
dyatila ngeyi mu kyedika.
Kyesi kya lawu ngyukikini.

4 Heku kima kifwani
kyapheka kyesi kya lawu, ho
ka kuyuka ku ni bana bama
babati dyatila buna dyenina
kyedika.

Kwikama dya Kayusi

5 Muzitu watondama,
muna moosu mana wisi
hanga kikuma kya baphangi
keti kikuma kya banzenza,
bwabuna bwisi songila
lukwikilu lwaku.

6 Bakutidini kimbangi kya
lungongu lwaku ku thwala
ya Dibundu. Yihakana
ni basadisa mu kulanda
kitambu kya bawu buna
bufwani muna mutindu wa
Nzambi.

7 Kikuma, babwi mu nzila
kikuma kya kisalu kya zina
dya Kidisitu, konda kutamb-
wasa kima ku moku ma batu
ba hika.

8 Disongidila ni tufweti
basadisa batu ba mutindu
wuna, ndangu twasala ha
kimosi mu kumwangisa kwa
kyedika.

Tyotefi yi Temetidiyosi

9 Kisyati kya khufi
yisonikini kwena Dibundu;
kaasi Thyotefi, yandi wisi
zola mu kutwadisaka byosu,
kisiku simbidila keti dyambu
dimosi muna mamana yisi
zimbula.

10 Yi hakana, tangwa
yikwísa, yítungulula mbi
yina babati hanga, yandi
wuna wubati huna mambu
yi kuzonzaka mambu ma
mbi kikuma kya betu. Kaasi
ka moosu ku: kisiku zola
ni kayambaka baphangi,
yi bana bazodi mu ku-
batambula, yandi kabati
bakakidila mu kuban-
wanisaka yi kubalubulaka
mu Dibundu.

11 Muzitu wama, soku-
lulaku mambu ma mbi
kaasi mana menina ma
bukheti. Wuna wisi hanga
mambu ma mboti kenina wa
Nzambi; wuna wisi hanga
mambu ma mbi kamuzayiku
Nzambi.

12 Boosu babati ta kim-
bangi kya Temetidiyosi.
Kyawu-meni kyedika kibati
ta kimbangi kikuma kya
yandi. Betu phi, kimbangi
kya bukheti tubati ta kikuma
kya yandi amana wuza-
yibwa ni kimbangi kyetu
kyenina kya kyedika.

---

a **1:1 1:1** Kayusi: tala muna Mhb 19:29; Lom 16:23; 1Ko 1:14.

Mboti za tsuka

13 Yilenda kala yi mambu
ma lawu mana pfwani yiku-
sonikina kaasi yilendamoku
sonika ku kisyati yi kazasa.
14 Tsini kiyuvu ni ka
thama ku yikṷ́mona amana
twaména sana ha munwa
munwa.
15 Yambula ngemba yakala
ha kimosi yi ngeyi.
Banduku baku mboti
bakuhekini. Hana mboti
kwena banduku, kosu mutu
muna zina dyandi.